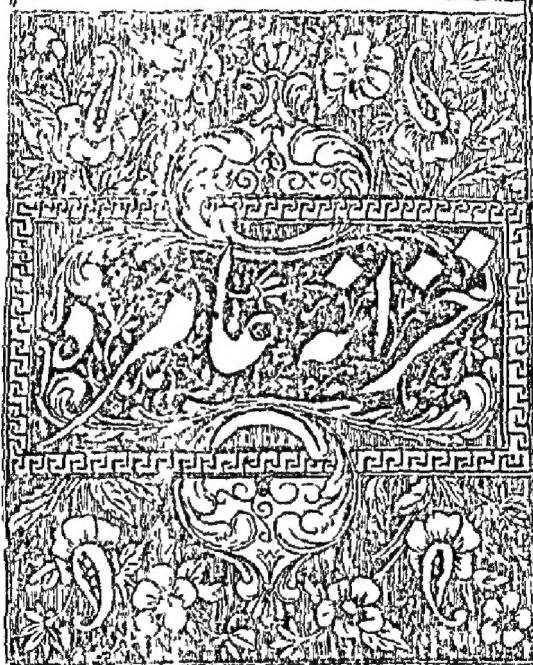

صنعتی و مکار فضیلت و زور
چون نوح بن نوح بن نوح بن نوح

در طبع نشتی و شوق کاین طبع نشتی و شوق

فہرست کتب

نمبر صفحہ	نام شاعر	نمبر صفحہ	نام شاعر	نمبر صفحہ	نام شاعر	نمبر صفحہ	نام شاعر
۱	ردیف نام لکھ	۴۵	شیاقب غنیم	۷۴	نواب بران الملک	۱۰۰	بارشتم دوجا دل
۱۱	ادری یادری	۴۹	امیرالامرا فیروزنگ	۷۵	غیاث پوری	۱۰۱	دربہ دوم
۱۲	ارزاقی ہردی	۵۰	عاد الملک	۷۶	نواب ابو المصنوع	۱۰۲	قتل و غنیم
۱۳	ابو سعد بن سعد بن سعد	۵۱	نواب نظام الدین	۷۷	صفدر جنگ	۱۰۳	رفیق قلند شاہ پیر آباد
۲۱	آدمی آفراسی	۵۲	شہید	۷۸	کشتہ شکن عود الملک	۱۰۴	رفیق گنبدورہ
۲۲	امیدی زاری	۵۳	منظر جنگ	۷۹	جلوس احمد شاہ درنگ	۱۰۵	کشتہ شکن سدا
۲۳	ازہم کہ شہی مندی	۵۴	امیر الملک	۸۰	دکشتہ شکن راجہ	۱۰۶	اشیور او
۲۴	ازا شاعر زائر نواب	۵۵	رفیق قلند احمد گنگ	۸۱	نول راسے	۱۰۷	نامہ سفارش
۲۵	القہری بزدی	۵۶	رفیق قلند دودا	۸۲	قصہ عجیبہ ساریان	۱۰۸	ذکر حاصلات مکان لکھ
۲۶	ایجاد میر محمد حسن	۵۷	و حال غنائم	۸۳	وزیر الملک	۱۰۹	بازیم تنہیہ دوم سک
۲۷	آفرین لایہ	۵۸	آنجنا	۸۴	شجاع الدولہ	۱۱۰	فتح کشمیر و کشتہ
۲۸	تحقیق انطاقلین	۵۹	رستن	۸۵	شہادت عالمگیر	۱۱۱	سکون
۲۹	دلفین مطلع آفرین	۶۰	قلند	۸۶	جلوس شاہ عالم بہادر	۱۱۲	آند و اکبر آباد
۳۰	اکمنہ نکاح	۶۱	بیمبا پور	۸۷	سرخشن میرن گنگ	۱۱۳	الحق خان شہر ستر
۳۱	آسمان و	۶۲	رستن	۸۸	از برق	۱۱۴	آزاد بکر اخی
۳۲	آسمان و	۶۳	ستلہ	۸۹	آدمان دہہ شاہ درنگ	۱۱۵	ردیف لہا
۳۳	آسمان و	۶۴	اسیر	۹۰	بار اول	۱۱۶	برج جاجی
۳۴	آسمان و	۶۵	نواب آسمان	۹۱	بار دوم	۱۱۷	باطمی
۳۵	آسمان و	۶۶	ثانی	۹۲	بار سوم	۱۱۸	سرخندی
۳۶	آسمان و	۶۷	سرخشن پونہ	۹۳	بار چہارم	۱۱۹	بنانی ہردی
۳۷	آسمان و	۶۸	سرخشن پونہ	۹۴	بار پنجم	۱۲۰	بنانی ہردی

نمبر صفحہ	نام شاعر	نمبر صفحہ	نام شاعر	نمبر صفحہ	نام شاعر	نمبر صفحہ	نام شاعر
۱۵۰	باقیانامی	۱۸۷	حسین قمر تو نے	۲۲۴	سید دو اللہ	۲۵۲	سلطان سلوکی
۱۵۱	میرزا امجد الدیادی	۱۸۵	سرفراز امینانی	۲۵۸	شروانی	۲۵۸	سلطان سلوکی
۱۵۲	بیتا	۱۸۶	حسین قمر تبریزی	۲۲۸	ذوقی سر قندی	۲۵۹	سنگر کاشی
۱۵۳	بیدل غفر آبادی		ذکر ہند	=	ذکا بگرامی ذکر		دخل شریعی
۱۵۴	بیتا بگرامی	۱۸۹	جانی گیلانی		مہران بگرامی	۲۶۱	میر حسن بگرامی
	ردیف السام	۱۹۲	جانی کاشی		ردیف الراء		سنگر کاشی
۱۶۱	تردی سر قندی	=	سزین امینانی	۲۶۲	سید اگیلائے		سنگر کاشی
۱۶۲	لاترابی بخی	۲۰۰	بیتا نوادر شریعی	۲۶۳	سرخوش		سرخوش
	تراب		حاکم لاہوری		ردیف السام		سرخوش
	ردیف السام		ردیف السام		ردیف السام		سرخوش
۱۶۳	تاج الدیادی	۲۰۹	میرزا امجد الدیادی	۲۲۸	راقم مشہد	۲۶۴	شہیدی قمری
۱۶۴	تاج الدیادی	۲۱۰	طریق وزن قبل	۲۲۹	رائع سیالکوٹی	۲۶۵	شہیدی قمری
	ردیف الجیم	۲۱۵	خواجہ کرمانی	۲۳۰	رائع کشمیری	۲۶۶	شہیدی قمری
۱۶۵	مولانا جمال الدیادی		ردیف الدال	۲۳۱	راہب امینانی	۲۶۷	شہیدی قمری
۱۶۶	شیخ جمال دیادی	۲۱۶	دانش مشہدی	۲۳۲	زلاتی خوانسار	۲۶۸	شہیدی قمری
	ردیف السام	۲۲۱	دنگہ تلخان	۲۳۳	ردیف السام	۲۶۹	شہیدی قمری
۱۶۷	سید حسن غزنوی		ردیف الدال	۲۳۴	سرخوش	۲۷۰	شہیدی قمری
۱۶۸	خواجہ حافظ شیراز		ردیف الدال	۲۳۵	سرخوش	۲۷۱	شہیدی قمری

نمبر	نام شاعر	نمبر	نام شاعر	نمبر	نام شاعر	نمبر	نام شاعر
۲۹۳	میر حسن طرانی	۲۲۲	عزت شیرازی	۲۱۵	کاتبی نیشاپوری	۲۲۵	مخلص اندرام
۲۹۶	صادق میرزا	۲۲۸	علی میرزا بنی نواف	۲۱۶	کاشفی	۲۲۶	متین بھانی
	ردیف الفبا	۲۲۶	عالمی شیرازی	۲۱۷	کاسے	۲۲۷	میرزا سوزالدین
		۲۲۷	فاصل شامیان آباد	۲۱۸	کلیف ہمدانی		ردیف المنون
۲۹۷	ضمیمہ	۲۵۲	میر عبدالمیل بگرامی	۲۱۹	تواریخ مضمون	۲۳۰	نظای گوی
	تحقیق بحر و ردیف	۳۰۱	عسکری زارے		ردیف اللام	۲۳۱	بیان تشبہ
	ردیف الطائر		ردیف زمین	۲۹۷	لفظ اللہ شاپور	۲۳۲	نظامی عروضی ہرنزدی
		۲۲۳	غزالی شہیدی	۲۹۸	لسان شیرازی	۲۳۳	ایضاً نظام الدین کہوہ بام
۳۰۰	طالب آلی	۲۶۵	غوری شیرازی		ردیف الیم	۲۳۴	نظام استرآبادی
	ردیف النظار		ردیف الفکار	۲۹۹	سوزی نیشاپور	۲۳۵	نجی کشمیرے
		۲۶۷	فردوسی طوسی		بیان جمعی بی بی		نوعی حیوانی
۳۰۳	غیر فارابی	۲۶۷	فرخی سیستانی	۳۰۱	محمد الدین ہرگ	۲۳۶	نظری بشارے
	قصائد ہالیات		فرخی کشمیرے	۳۰۲	میر حاج	۳۰۳	مجاہد عثمانی
	قصیدہ لایہ آزاد		فردوسی کشمیرے	۳۰۴	محمد لاہوری		لقی کردہ
۳۱۳	خلوئی تہمیزی	۳۶۸	فانکس اہریے		مقتسم کاشے	۳۰۵	نکست برہم پورے
	ردیف لغین	۳۷۲	فضل علی خان		اصل ابوب عاشور	۳۰۶	دعوی نیشاپور
			فقیر بگرامی	۳۰۷	دینی فارے	۳۰۷	دندان سرہندے
۳۱۷	عباس ہودی	۳۷۵	فقیر دہلوی	۳۱۰	مروے	۳۰۸	والد اقصانی
	مفسری لمبی		ردیف الباقی	۳۱۱	کاک تے	۳۰۹	والف پالوے
۳۱۸	عربی شیرازی	۳۷۷	قدسی دکنی	۳۱۲	سج کاشے	۳۱۰	دکشا ہمدانی
	شرح بیست و پنج	۳۸۰	سید الدین گنگ آبادی	۳۱۳	میر اکبر آبادی		دکشا ہمدانی
۳۲۳	شرح عبد القادر برادری		ردیف الکاف	۳۱۴	میرزا امین بگرامی	۳۱۱	دکشا ہمدانی
				۳۱۵	میرزا امین بگرامی	۳۱۲	دکشا ہمدانی
				۳۱۶	میرزا امین بگرامی	۳۱۳	دکشا ہمدانی
				۳۱۷	میرزا امین بگرامی	۳۱۴	دکشا ہمدانی
				۳۱۸	میرزا امین بگرامی	۳۱۵	دکشا ہمدانی
				۳۱۹	میرزا امین بگرامی	۳۱۶	دکشا ہمدانی
				۳۲۰	میرزا امین بگرامی	۳۱۷	دکشا ہمدانی
				۳۲۱	میرزا امین بگرامی	۳۱۸	دکشا ہمدانی
				۳۲۲	میرزا امین بگرامی	۳۱۹	دکشا ہمدانی
				۳۲۳	میرزا امین بگرامی	۳۲۰	دکشا ہمدانی
				۳۲۴	میرزا امین بگرامی	۳۲۱	دکشا ہمدانی
				۳۲۵	میرزا امین بگرامی	۳۲۲	دکشا ہمدانی
				۳۲۶	میرزا امین بگرامی	۳۲۳	دکشا ہمدانی
				۳۲۷	میرزا امین بگرامی	۳۲۴	دکشا ہمدانی
				۳۲۸	میرزا امین بگرامی	۳۲۵	دکشا ہمدانی
				۳۲۹	میرزا امین بگرامی	۳۲۶	دکشا ہمدانی
				۳۳۰	میرزا امین بگرامی	۳۲۷	دکشا ہمدانی
				۳۳۱	میرزا امین بگرامی	۳۲۸	دکشا ہمدانی
				۳۳۲	میرزا امین بگرامی	۳۲۹	دکشا ہمدانی
				۳۳۳	میرزا امین بگرامی	۳۳۰	دکشا ہمدانی
				۳۳۴	میرزا امین بگرامی	۳۳۱	دکشا ہمدانی
				۳۳۵	میرزا امین بگرامی	۳۳۲	دکشا ہمدانی
				۳۳۶	میرزا امین بگرامی	۳۳۳	دکشا ہمدانی
				۳۳۷	میرزا امین بگرامی	۳۳۴	دکشا ہمدانی
				۳۳۸	میرزا امین بگرامی	۳۳۵	دکشا ہمدانی
				۳۳۹	میرزا امین بگرامی	۳۳۶	دکشا ہمدانی
				۳۴۰	میرزا امین بگرامی	۳۳۷	دکشا ہمدانی
				۳۴۱	میرزا امین بگرامی	۳۳۸	دکشا ہمدانی
				۳۴۲	میرزا امین بگرامی	۳۳۹	دکشا ہمدانی
				۳۴۳	میرزا امین بگرامی	۳۴۰	دکشا ہمدانی
				۳۴۴	میرزا امین بگرامی	۳۴۱	دکشا ہمدانی
				۳۴۵	میرزا امین بگرامی	۳۴۲	دکشا ہمدانی
				۳۴۶	میرزا امین بگرامی	۳۴۳	دکشا ہمدانی
				۳۴۷	میرزا امین بگرامی	۳۴۴	دکشا ہمدانی
				۳۴۸	میرزا امین بگرامی	۳۴۵	دکشا ہمدانی
				۳۴۹	میرزا امین بگرامی	۳۴۶	دکشا ہمدانی
				۳۵۰	میرزا امین بگرامی	۳۴۷	دکشا ہمدانی
				۳۵۱	میرزا امین بگرامی	۳۴۸	دکشا ہمدانی
				۳۵۲	میرزا امین بگرامی	۳۴۹	دکشا ہمدانی
				۳۵۳	میرزا امین بگرامی	۳۵۰	دکشا ہمدانی
				۳۵۴	میرزا امین بگرامی	۳۵۱	دکشا ہمدانی
				۳۵۵	میرزا امین بگرامی	۳۵۲	دکشا ہمدانی
				۳۵۶	میرزا امین بگرامی	۳۵۳	دکشا ہمدانی
				۳۵۷	میرزا امین بگرامی	۳۵۴	دکشا ہمدانی
				۳۵۸	میرزا امین بگرامی	۳۵۵	دکشا ہمدانی
				۳۵۹	میرزا امین بگرامی	۳۵۶	دکشا ہمدانی
				۳۶۰	میرزا امین بگرامی	۳۵۷	دکشا ہمدانی
				۳۶۱	میرزا امین بگرامی	۳۵۸	دکشا ہمدانی
				۳۶۲	میرزا امین بگرامی	۳۵۹	دکشا ہمدانی
				۳۶۳	میرزا امین بگرامی	۳۶۰	دکشا ہمدانی
				۳۶۴	میرزا امین بگرامی	۳۶۱	دکشا ہمدانی
				۳۶۵	میرزا امین بگرامی	۳۶۲	دکشا ہمدانی
				۳۶۶	میرزا امین بگرامی	۳۶۳	دکشا ہمدانی
				۳۶۷	میرزا امین بگرامی	۳۶۴	دکشا ہمدانی
				۳۶۸	میرزا امین بگرامی	۳۶۵	دکشا ہمدانی
				۳۶۹	میرزا امین بگرامی	۳۶۶	دکشا ہمدانی
				۳۷۰	میرزا امین بگرامی	۳۶۷	دکشا ہمدانی
				۳۷۱	میرزا امین بگرامی	۳۶۸	دکشا ہمدانی
				۳۷۲	میرزا امین بگرامی	۳۶۹	دکشا ہمدانی
				۳۷۳	میرزا امین بگرامی	۳۷۰	دکشا ہمدانی
				۳۷۴	میرزا امین بگرامی	۳۷۱	دکشا ہمدانی
				۳۷۵	میرزا امین بگرامی	۳۷۲	دکشا ہمدانی
				۳۷۶	میرزا امین بگرامی	۳۷۳	دکشا ہمدانی
				۳۷۷	میرزا امین بگرامی	۳۷۴	دکشا ہمدانی
				۳۷۸	میرزا امین بگرامی	۳۷۵	دکشا ہمدانی
				۳۷۹	میرزا امین بگرامی	۳۷۶	دکشا ہمدانی
				۳۸۰	میرزا امین بگرامی	۳۷۷	دکشا ہمدانی
				۳۸۱	میرزا امین بگرامی	۳۷۸	دکشا ہمدانی
				۳۸۲	میرزا امین بگرامی	۳۷۹	دکشا ہمدانی
				۳۸۳	میرزا امین بگرامی	۳۸۰	دکشا ہمدانی
				۳۸۴	میرزا امین بگرامی	۳۸۱	دکشا ہمدانی
				۳۸۵	میرزا امین بگرامی	۳۸۲	دکشا ہمدانی
				۳۸۶	میرزا امین بگرامی	۳۸۳	دکشا ہمدانی
				۳۸۷	میرزا امین بگرامی	۳۸۴	دکشا ہمدانی
				۳۸۸	میرزا امین بگرامی	۳۸۵	دکشا ہمدانی
				۳۸۹	میرزا امین بگرامی	۳۸۶	دکشا ہمدانی
				۳۹۰	میرزا امین بگرامی	۳۸۷	دکشا ہمدانی
				۳۹۱	میرزا امین بگرامی	۳۸۸	دکشا ہمدانی
				۳۹۲	میرزا امین بگرامی	۳۸۹	دکشا ہمدانی
				۳۹۳	میرزا امین بگرامی	۳۹۰	دکشا ہمدانی
				۳۹۴	میرزا امین بگرامی	۳۹۱	دکشا ہمدانی
				۳۹۵	میرزا امین بگرامی	۳۹۲	دکشا ہمدانی
				۳۹۶	میرزا امین بگرامی	۳۹۳	دکشا ہمدانی
				۳۹۷	میرزا امین بگرامی	۳۹۴	دکشا ہمدانی
				۳۹۸	میرزا امین بگرامی	۳۹۵	دکشا ہمدانی
				۳۹۹	میرزا امین بگرامی	۳۹۶	دکشا ہمدانی
				۴۰۰	میرزا امین بگرامی	۳۹۷	دکشا ہمدانی
				۴۰۱	میرزا امین بگرامی	۳۹۸	دکشا ہمدانی
				۴۰۲	میرزا امین بگرامی	۳۹۹	دکشا ہمدانی
				۴۰۳	میرزا امین بگرامی	۴۰۰	دکشا ہمدانی
				۴۰۴	میرزا امین بگرامی	۴۰۱	دکشا ہمدانی
				۴۰۵	میرزا امین بگرامی	۴۰۲	دکشا ہمدانی
				۴۰۶	میرزا امین بگرامی	۴۰۳	دکشا ہمدانی
				۴۰۷	میرزا امین بگرامی	۴۰۴	دکشا ہمدانی
				۴۰۸	میرزا امین بگرامی	۴۰۵	دکشا ہمدانی
				۴۰۹	میرزا امین بگرامی	۴۰۶	دکشا ہمدانی
				۴۱۰	میرزا امین بگرامی	۴۰۷	دکشا ہمدانی
				۴۱۱	میرزا امین بگرامی	۴۰۸	دکشا ہمدانی
				۴۱۲	میرزا امین بگرامی	۴۰۹	دکشا ہمدانی
				۴۱۳	میرزا امین بگرامی	۴۱۰	دکشا ہمدانی
				۴۱۴	میرزا امین بگرامی	۴۱۱	دکشا ہمدانی
				۴۱۵	میرزا امین بگرامی	۴۱۲	دکشا ہمدانی
				۴۱۶	میرزا امین بگرامی	۴۱۳	دکشا ہمدانی
				۴۱۷	میرزا امین بگرامی	۴۱۴	دکشا ہمدانی
				۴۱۸	میرزا امین بگرامی	۴۱۵	دکشا ہمدانی
				۴۱۹	میرزا امین بگرامی	۴۱۶	دکشا ہمدانی
				۴۲۰	میرزا امین بگرامی	۴۱۷	دکشا ہمدانی
				۴۲۱	میرزا امین بگرامی	۴۱۸	دکشا ہمدانی
				۴۲۲	میرزا امین بگرامی	۴۱۹	دکشا ہمدانی
				۴۲۳	میرزا امین بگرامی	۴۲۰	دکشا ہمدانی
				۴۲۴	میرزا امین بگرامی	۴۲۱	دکشا ہمدانی
				۴۲۵	میرزا امین بگرامی	۴۲۲	دکشا ہمدانی
				۴۲۶	میرزا امین بگرامی	۴۲۳	دکشا ہمدانی
				۴۲۷	میرزا امین بگرامی	۴۲۴	دکشا ہمدانی
				۴۲۸	میرزا امین بگرامی	۴۲۵	دکشا ہمدانی
				۴۲۹	میرزا امین بگرامی	۴۲۶	دکشا ہمدانی
				۴۳۰	میرزا امین بگرامی	۴۲۷	دکشا ہمدانی
				۴۳۱	میرزا امین بگرامی	۴۲۸	دکشا ہمدانی
				۴۳۲	میرزا امین بگرامی	۴۲۹	دکشا ہمدانی
				۴۳۳	میرزا امین بگرامی	۴۳۰	دکشا ہمدانی
				۴۳۴	میرزا امین بگرامی	۴۳۱	دکشا ہمدانی
				۴۳۵	میرزا امین بگرامی	۴۳۲	دکشا ہمدانی
				۴۳۶	میرزا امین بگرامی	۴۳۳	دکشا ہمدانی
				۴۳۷	میرزا امین بگرامی	۴۳۴	دکشا ہمدانی
				۴۳۸	میرزا امین بگرامی	۴۳۵	دکشا ہمدانی
				۴۳۹	میرزا امین بگرامی	۴۳۶	دکشا ہمدانی
				۴۴۰	میرزا امین بگرامی	۴۳۷	دکشا ہمدانی
				۴۴۱	میرزا امین بگرامی	۴۳۸	دکشا ہمدانی
				۴۴۲	میرزا امین بگرامی	۴۳۹	دکشا ہمدانی
				۴۴۳	میرزا امین بگرامی	۴۴۰	دکشا ہمدانی
				۴۴۴	میرزا امین بگرامی	۴۴۱	دکشا ہمدانی
				۴۴۵	میرزا امین بگرامی	۴۴۲	دکشا ہمدانی
				۴۴۶	میرزا امین بگرامی	۴۴۳	دکشا ہمدانی
				۴۴۷	میرزا امین بگرامی	۴۴۴	دکشا ہمدانی
				۴۴۸	میرزا امین بگرامی	۴۴۵	دکشا ہمدانی
				۴۴۹	میرزا امین بگرامی	۴۴۶	دکشا ہمدانی
				۴۵۰	میرزا امین بگرامی	۴۴۷	دکشا ہمدانی
				۴۵۱	میرزا امین بگرامی	۴۴۸	دکشا ہمدانی
				۴۵۲	میرزا امین بگرامی	۴۴۹	دکشا ہمدانی
				۴۵۳	میرزا امین بگرامی	۴۵۰	دکشا ہمدانی
				۴۵۴	میرزا امین بگرامی	۴۵۱	دکشا ہمدانی
				۴۵۵	میرزا امین بگرامی	۴۵۲	دکشا ہمدانی
				۴۵۶	میرزا امین بگرامی	۴۵۳	دکشا ہمدانی
				۴۵۷	میرزا امین بگرامی	۴۵۴	دکشا ہمدانی
				۴۵۸	میرزا امین بگرامی	۴۵۵	دکشا ہمدانی
				۴۵۹	میرزا امین بگرامی	۴۵۶	دکشا ہمدانی
				۴۶۰	میرزا امین بگرامی	۴۵۷	دکشا ہمدانی
				۴۶۱	میرزا امین بگرامی	۴۵۸	دکشا ہمدانی
				۴۶۲	میرزا امین بگرامی	۴۵۹	دکشا ہمدانی
				۴۶۳	میرزا امین بگرامی	۴۶۰	دکشا ہمدانی
				۴۶۴	میرزا امین بگرامی	۴۶۱	دکشا ہمدانی
				۴۶۵	میرزا امین بگرامی	۴۶۲	دکشا ہمدانی
				۴۶۶	میرزا امین بگرامی	۴۶۳	دکشا ہمدانی
				۴۶۷	میرزا امین بگرامی	۴۶۴	دکشا ہمدانی
				۴۶۸	میرزا امین بگرامی	۴۶۵	دکشا ہمدانی</

236
صنایع و مکافض خلاصه روز ما
چون این چنین ناول و این چنین

در سطح منشئی نوک نشو و نهج کاین و بطبع من کرد

بسم الله الرحمن الرحيم

سر کلام را جعیه صانعی که انسان را بگوهر گرانیای ناطقه نواخت و در بان او را بجوهر نرد و اسپرین مایه
ساخت و آبروی مقال را دسمه در و در مسلی که موز و نوان پای تخت رسالت را بنظم لالی سخن می
و ننگستان جناب اقدس با نعام جو از شمول عطف خاص مینو و اهل بیت او که مادران خاندان
والا صلوات الله علیهم و نجات اند و خشت در و آسمان او که در صفات آستان علی تحفیل دولت اخرویه
چهره اقیانوس برافروختند و آتایند و دولتخواه ابراهیم خوش کلامی فقیر از آسین و مسلی مگر اونی عبرض صاحبان
دل و نا و خداوندان دید و بنیاسینند که پیران پشت خمید یعنی فلک که لغایت زندگی جاوید ممتاز اند
و کس لالان جهان ندیده و نبینی که او کب ببحر رحمت این دولت غنلی سرفراز عالم نصیبان عالم سفلی با آنکه نسیج
ابار علوی اند اینها را از عرصه مستعار حسته می رسید و نایه تنگی که هیچ غیر ز و نسلی که و ندر کاس میانه انسان که
با و صفت حسن تقویم و استحقاق مکریم و منظریت جمال الهی و جاسمیت کمالات نامتناهی وین خلسه هم بفر
جایی در هم می شکند و این چرخ عالم به ملت شمر ری چشم بر هم میبزند چاره از غار نشود و نمانا بهنگام بلوغ که
آیا کثر آن پانزده سال است بقلبت سبک دارند و بنا بر عدم حصول تغییر و بر گرامی کمتر میدند و بعد از انقضای

از عین وقت تکمیل قوی تبدیل آب به است پس عمری که آنرا عمر توان گفت بیشتر طریقه اهل فرصت و تندرستی
 و فراخ دستی بهم تقییب شود همین بخت پنج سال است و اگر اوقات خواب که برادر درگ است براید
 مقدار نذکره هم بنقصان میگراید و سرگام خود انسان این حالت دارد و پیدا است که آثار او چه قیام
 از نقوش او چه ثبات داشته باشد الا نفس سخن زاده اند شیر ناکه از آسیب که نکند فضا مصلون است
 و از دست برد و تا با جگر حوادث مامون و بیشتر این است که روح سخن دو نوع قالب دارد لفظی و مادی
 هر دو نوع اگر قالبی برهم بخورد قالب دیگر مثل او بوجود می آید بلکه در زمان واحد دو قالب لایتنجی
 حلول خود مینماید و این سلسله همیشه برپا است و تا روز قیامت که سیاب بقانا را علی بنده عرض
 غرض القدر ربکه و لا محمد بلکه الله تعالی که برادر زاده فقیر است بخوش نمود که تذکره تالیف کرده شود و ذکر
 شطری که چراغ بیح از باب کرم افر و فتنه اند و صلات از دولت قدر دانی محمد جان خود اند و خسته چون
 خاطر شمار الیه عزیز بود و انما س و محسن قبول رسید و مزاجم سوز و ناله که علم صای این محال شد و نوم
 گردید و خامه تقریب جو بر سخن طراز ان که از ارباب صلات است نیز نگاشته و در ضمن آن نوایدی که سجا
 خود چهره ضوئ خود با فرد و خت منظور شده نام این نامه خزانة عامه و غرر گردید و تاریخ تالیف مطابق بخت و
 سبب این بایه و لغت چنین نظم رسید قطعه از او رقم نمود که تذکره در حسیب و در حقیت الفت و سره و پیکر خود گوهر نوب
 فتانند و حق داده غیب خزانة عامه و چون از باران حال و نوزاد ان آقبال آنکه اگر احیاناً ذوقی است
 دهد به عارفان و از نذر خاک خطای ملووظ نشود و فضا عت عوالب محوسا زنده ان الحسنایک هبل التبت
 منظون یاران شود که منشا آن تذکره صلات از دوهستی و کرم طلبی است عاشا و کلمه بلکه منظوران است که هر
 تذکره نویسی برای امتیاز تالیف خود از غیر نوعی از تخصیص اختیار کرده و مثل تخصیص عصری یا مصری
 یا رجال بالنسب تخصیص ارباب صلات از کسی می رسد و شنیده نشد لهذا این ترتیب خاص اختیار را بقتاد
 احمد شد علی حسانه که این در یوزره که فیض الکی در تمام عمر خود لب به ح امیر می کشود و نامه خود بکمال
 دولتند و سیاه نموده و درین باب جو می یکشم بیت مصری لب که و آزاد از شناسا نه اغنیای
 نیست از باب دول را بار و دیوان ما به هر چند با امر ارتباط دارم و بار و سا اختلاط اما سر رشته افتاد
 بگنجینه ام و آبروی فقر و در غنا نرغینه ملی عند لبیب را از مصاحبت گل زری و ماهی را از مجامعت
 صدف گوهری مسلم نظر نمی باشد و درین جنبی زعفران سیب نیم بیت عبا هم شست من گوهری بخت تهنی

نباشد عیب که خود را بهر آتشنا کردیم به درایت این نادوم اختلاف بر آنست که اگر دست کو تا در
 قدرت رسائی نیست باری قدم طریق اسانت محتاجان پیایید و اگر انگشت نازوان اطاقت گرد
 کشائی نیست بهر حال قلم بساثر است بمنان زمان کشاید و از خواص من است که یا بخت گرم خنک
 مگر کم من بیا است و با وجود سیر متزاجی تعلیم من و دبالا گوهر خلط انم از امتثال معن و نلال ناتوانم قدیر
 من و زافزون امید دارم که در نشا آخروی بهم بقرب بساط غرت مسرود شوم و در زمره و انبیا کافران
 حَسْبُكَ وَ اِنَّكَ فِي الْاَخْيَارِ لَكُنَّ الصَّالِحِينَ و تشدید ز نقاب احتجاب نمائند که مسلمه دو نیمه است اخروی و نبوی
 اول انصیب جی که به حاجی خاندان نبوت و اکابر دین ذخایر سخاوت اند و خنده اند چشم سرشش عقیدت
 را بجا آورد و دست در کتب سیر نبوی آمده که شعرا و ادب طراز قوام بریر رسالت حله
 و شمت نه از رجال و دود از دود انسا بودند و باستانا که لا الذین انبئوا و عملوا الصالحات
 سیر تیار با سامان می سودند و فقیر آزاد قصائد عربی به قصد بیت در لغت نبوی تنظیم آورده و وسیله
 برای تحصیل شفاعت پیدا کرده و لهذا ترانه افتخار میسر به بیت چون مدح رسول کام من شد
 حسان الله نام من شده و ثانی قسمت گردی که به حاجی و نیا داران پرداخته اند و حاجت خود که لازم
 طبیعت بشری است قضا ساخته و مصلح شعرا گاهی ببطار جان باشد و گاهی بعطای مال هر دو قسم مسنون
 است و آیت کرده اند که حضرت صلی الله علیه و سلم چون کعب بن سیر را بقتضی بی بدست و کلمه فرمود که
 او را دریا بقبل سازند کعب این را شنیده قشید بابت سعاد و لغت و الا موزون کرده خود را بجنبان طلب
 رسانیده قصب من را شمع ساخت حضرت رحمة للعالمین قلم غفور بر سر می آید و کشیده از ستر قبل در گذشت
 و هرگاه قصیده را در حضور اقدس خواند از استماع بیت بلیت اِنَّ السَّوْلَ لَنُورٍ خَضِرٍ مِّنْهُ
 من سیوف الله مسلول به با تهنیز در آمد و بر دسبارک تترکا در وجه صله و رحمت فرمود سید محمد بزنجی
 مدنی در بعضی سائل خود آورده که کعب بن سیر الله گفته بود حضرت اصلاح فرموده سیوف الله
 ساخت او گفت گوید از اینجا استنداد شد که اصلاح شعر مسنون است وجه اصلاح حضرت انیکه فقط هندی بکار بستند
 چه هندی شیخی را گویند که از آهمن هندی ساخته باشد کما قال ابوهری فی الصحاح و حضرت صلی الله علیه و سلم حسان
 بن ثابت رضی الله عنه را شیم بن نام جاریه در وجه صله شعر سنایت کرد بد آنکه شعر کلامی است موزون و فی
 قصدا و قید قصد برای آن است که آیات و احادیث موزون از حد شعر بر آید که کلام الله و حدیث رسالت

۱۴۱۲

رسالت پناهی از شعریت منزه است لکن عدم قصد کسی در آیات موزون محل تأمل زیرا که نفی ظلم الهی از موزون
آیات گنجایش ندارد پس صدور کلام موزون نخست از سبک قدیم است تعالی شانه دازنجاست که گفته اند
الشعر ازل تلامذ المومن لکن چون اسرار الله توفیقی است اطلاق کثا عو بر ذات متعالی نتوان کرد و اول کسی
سخن فارسی را موزون کرد و بجرام گویست و از و سطرعی نقل میکنند و در عهد اسلام با و می نظر پس یعقوب
بن لیث صفارست که در سنه اصدی و خمیسین ثانیین استیلا یافت و از و هم سطرعی روایت میکنند و زده
بعضی ابو جعفر سفدی که در حدود ثلثه مائه بوده و از و یثی می آرند و برخی بر آنند که تحت مختصر شعر دانی
بنیاد قصیده خواجۀ عباس حوی است هر گاه رایت مامون خلیفه عباسی سائۀ در و و خطبه مروان دست
اکابر شهر در خور حال تحت گذرانید و در آنجا خطبه خواجۀ عباس که از فضلا آن طبع و داناتی بان عربی
و فارسی بود قصیده بربان فارسی ایجاد نموده از نظر خلیفه گذرانید و هنر در دنیا رسله یافت بلکه و ظنیه
او مقرر گردید و ابتدا خلافت مامون سنه ثلث و تسعین مائه بوده است و از اینجا فیه باشد که زمان
عباس می بر زمان پس یعقوب و ابو جعفر تقدم دارد و باید دانست که وجود شعر عربی نسبت به فارسی مقدم
است بلکه ابتدا شعر فارسی در وقت انتها شعر عربی واقع شده بیانش اینکه تا آخر مائه ثالثه شعر فارسی
خال خال روایت کرده اند و در ادوات مائه تا بجه اتاد و رد کی بعمره ظهور در آمد و به جاری طبع طرح بنما
اقام شعر گذشت و تدریجاً یوان سخن جوهر بجز معنی در سبکی منتظم گردانید و پیش از و اشعار مدون از
بهیج قافیه سخن نشان نمیدهند که پس از و بغدادان قرینه و در زمان ردو کی که ابتدا و نمود شعر فارسی است
شعر عربی بکمال رسیده بود چه ابو الطیب ممتنی کوفی که عمده موزونان عرب است در سنه ثلث و ثلثه مائه
پیرایه مهشی پوشید و در سنه اربع و خمیسین ثلثه مائه آب شمشیر فنا چشید ماهران فن میدانند که تنبی سخن را
که بجا رسانیده و بچه که گشتانید و در عهد سلطان محمود غازی لوی و شوی و شوی فارسی است گرفت و شل فردوسی طوسی و یوان
پای تحت سخن نمیدان و آمد و نظم شاهنامه سنگت رسی شد که تا حال قوت باز و می هیچ سخن سنج از عهد
سوزانۀ او بر نبوده و در آن وقت قدر و اشعار و شعر بجا رسید بود که در سنه ثلثه و عشره مائه سلطان محمود
ولایت نند که از را یان عمده دهند بود که در و بجا مرقه قلعه کالجیر برداشتند شعر غنی بان همد که در عهد سلطان گفته
بیرن فرستاد و منا طبعاً که حاضر رکاب سلطان بود و بعضی آن را تحسین نمودند سلطان چکوست پانزده قلعه دیگر نوشته است
ایران تورانی و به صلح بنند و فرستاد و دست محاصره قلعه کالجیر برداشت و عنان بجانب غزنی عطف ساخت بر

متین کشمیری که شعرا عمدتاً مثل بجا و شاه از زمان فردوس آرا میگاه نهاده نوشته سفینه خجسته تالیف میر
 غفر علی الله خیر بلگرامی که در دو دو سه نسخه احدی از بعین مایه و الف شکل تحریر پذیرفت و بعضیها تا تالیف فقیر
 در احوال شعرا سلطنت و خلفه تا اول این کتاب را در بیوستان ملک سند تالیف کرده و نسخه آن نزد دار
 و بید رسد و از بلاد هند به یاد میزد آن نسخه را نسخ ساخته نسخه دیگر در سند ثنائی از بعین مایه و الف نوشته
 و این هم لوح تاریخی اینهمه مختصر و معنی کلیم به بنیاد نمود و بعضیها خرید و بیضی مثل نقایس المآثر و صبح صادق
 و تذکره ناظم تبریزی و تذکره ملا قاضی غیره را درین وقت حاضر نیست لهذا درین خزانه عامه و برخی از مقدمات
 از بدیهیها گرفته شد ریاض الشعرا تالیف علی علیان و غمستانی متخلص لایلا که بنا حدی و سنین مایه و الف
 تمام کرده و درین باغی که در زمره خود نوشته تاریخ تعجبه برآورده و قطعه این تذکره چون بطلب فانی و
 تاریخ اول از در سائل شده که گفتم ریاض الشعرا وقت خزان و در وی چو بهار سرزده و اهل شد
 مجلس نقایس تالیف سراج الدین عثمان آرزو که در سند اربع و سنین مایه و الف با تمام رسانیده نمائند
 آرزو در احوال سلف بیشتر تذکره میرزا ابراهیم کبیری عرافات تذکره نفی اوحی صفایانی است که
 تا حرف اتفاق بدست آرزو آمده و در جمیع صوفی شیرازی باین شیئی تصریح نموده و بقیه عرافات را از حرف الضا
 تا حرف الباء سابق دیده بودم حالا حاضر نیست تذکره پیشخ محمد علی خزین صفایانی مشتمل بر احوال معاصرین
 که در سند و سنین مایه و الف به تحریر رسیده و آنرا تا تالیف فقیر که در سند و سنین مایه و الف
 نام ظهور بر داشته بی نظیر تالیف میر عبدالوہاب است آباوی که در سند که در سند و سنین و سبعین و مایه
 و الف لیاس سبکین تحریر و پیش و هجین آتم تاریخ تالیف آن است در دو و دیده تالیف شاه عبدالکیم
 حاکم لاهوری که در سند و سنین مایه و الف و اما در رنگ آبا و جمع کرده و در حوا که ایشانرا دیده و بقیه
 آورده و سوا این تذکره ها مواد بسیاری از او ادیش حوا و کتب آن تاریخ و غیر آن نصیب حسین است
 که سیر کتاب بغرض ناظران میرساند و ایضا منقسم شود که جواهر شعاری که در سند و سنین عامه و سراسر آرم
 مستعار ازین تالیفات نیست الا قدر قلیل بنا بر ضرورت که اشعار مطلوب از خارج دست به دست ننماید
 و احتمال دارد که مشترک غیر ضروری هم واقع شده باشد این معنی بنا بر کامل غرض است تا کسی بخواهد
 صحائف پردازد و مشترک را از غیر مشترک جدا سازد و معذور باید داشت و گاه باشد که شعر خوب از شاعری
 داخل انتخاب فقیر نیست پیش اینکه دیگری انتخاب زده یا اینکه در حالت کثرت تصنیف از نظر داننده یاد بدارد

شاعر تمام و کمال بدست نیامده و در سر و آزاد از آغاز کتاب تا انجام التزام است که مطالبی بر غیر مطالب
مقدم باشد درین کتاب این التزام نیست لکن بیوانیکه با انتخاب و در آمد سرشته ترتیب یافتنگاه بسته شده که اگر
قبلی مطلوب دزد و در آید و قدر می شمار عربی هم از خود و از دیگران منصفیت بنمایم و لوی حجاز را
در ضمن لغات عراق عجم می سریم و این هم میل نمیکند که فارسی نویسان بخت نزاری می کنند و این اشعار را
بکثرت تحریفیات از پایا فیض می افکنند اکنون وقت آن آمد که خامه خدنگه زاری سبادی تالیف
با انجام رساند و شاه طلب اسلحه را بر کرسی نشاند و الا عانته من الله و من بعد

حرف الف

النوری خاوری استاد فن کی از رسل ثلاثه قلم و سخن است بقول عزیز میگوید در حسن
پیمایند و قول است که تلگی برآیند و فردوسی و النوری و سعدی و هر چند که لایق بعدی و آغاز حال
که تحصیل بر لبه سطره علوم اند و وقت آن نوری از راه بر روی روزگار کشد و خبر باری متاع سخن از
ایران دل دین در شیوه شاعری افتاد و قصیده بنظم آورده از نظر سلطان خجسته گشتی گذرد که مطلعش این

آمد دل دوست بجزر دکان باشد | دل دوست خدا گمان باشد

سلطان بن شمس حسن داشت و برای او مشا بهره وادار می تعیین فرمود رفته رفته کار النوری حسی
بالا گرفت تا بحدیکه سلطان دو بار منزل او را بر تو قدم خود برافروخت آخر سر می بلنج کشید و از نور
آن شهر بدست و کی بسیار معانته کرد و در آنجا روزی شب قوی برد می آورد و آنکه بروایتی در دهنه شامین
و خمسه به بسکونت شهرستان هم پرداخت و در جواز مرزا احمد خرد و یک سالش گرفت و در وقت آرایش
این نامه مجبوره خط نسخ نوشته و لایب ایران شمس بنش دیوان بنظر درآمد باین فیصل دیوان ابوالفرج رد
دیوان النوری و دیوان فاضل شمس الدین طبری و دیوان ظهیر ناریالی و دیوان شیخ عبدالغفر بلسانی عری
دیوان ناصر خسرو و از آنجا دیوان ابوالفرج و النوری یک قلم است کاتب نام خود در آخر نسخه ابوبکر بن عثمان
بن علی نوشته و تا بیخ ختم کتاب هر دو دیوان سینه است و سبعین و ستاده بقلم آورده و تا اسال عمر این نسخه
بالفضل کامل شد و باقی هر چهار دیوان نیز رقم زده همان زمانه است دیوان النوری از آغاز تا انجام خط
سحر کرد و آمد غریب طبایع مردم این مان اکثر غزل است فقره ما بشیر تصدیق و نزل بدست آن هم خبره ناگزیر غزل
تصدیق از النوری قلم می آید باید بدست که در تصدیق چهار موضع هست که می بیند کمال می آید است و شوخیست مطلق که اول چیز که

نوری
خاوری

نور
خاوری

نور
خاوری

که فریاد آن مصاحف از زبان می کنند مطلع است اگر در غایت حسن ملون نمود طبعیت و لذت هر امی آید و صاحب
 خلی برده شده مشتاق کلام مستقبل میگردد و اگر حال بر عکس است طبعیت هم میکند و سامعه از طبع و زلف
 تو قبح نامحظوظ شنیدن غلشی بجمهر رساند گویند کلام در نهایت رعنائی باشد و انوری این مطلع را در
 تمهید موهبتی در دست نوی روز و کجی بسیار خوب گفته

بزم خورشید چو از حوت در آید بمل	اشتب روز کند او چشم شب را در مل
---------------------------------	---------------------------------

اشتب بسیار پدید رنگ او هم بسیار شگین آید مل پس که پای و سپید باشد و دوم خلص که برنج است و در میان
 و بلج بداند که تمهید که در آغاز تفصیل آورند مثل ذکر معشوق یا بهار یا خزان یا این اشتب نامند بر وزن
 و معنی آن گویا ام جوائی کردن مشتق از شباب آنرا شب نیز گویند بنون و سین جمله بر وزن پنج بیت معنی آن
 ذکر نیست و اصل تغزل عرب بانسا میباشد اکنون مطلع تمهید قصیده را شبیب و شبیب گویند خواه که
 ایام جور و نسا باشد خواه غیر آن و خلص در فارسی گریز خوانند شکسته بن هاء ضعیف قصیده گریز است که دو بیت
 که با هم آشنایند ربط باید داد و دو حشت آنها را با لغت مبدل باید ساخت و خلص روح قصید است
 و اندک از قصیده استادان غنائی که پسند طبع می افتد درین صنف می نگارم و شبیب را میگذارم و گاهی
 از شبیب هم میگویم که بطنیل خلص این قسم باشد از غنائی که در این صنف میگوید

چهار پنج کشته ده است منی که کشته	و هار و خشت و ستور دین و دنیا را
----------------------------------	----------------------------------

سید حماد الطرب اگر شاعر مقصدی از مدح منظور دارد نوعی تحسینی و تمجیدی را میگوید که بر طبع مدح
 گرافی میکند بلکه بنحیل را کریم ساز و چنانچه انوری گوید

ایا سپهر تو ای که پیش من است تو	سخای باز دروغ و تو ال بجز و سخا
غبار قدر تو آن او بجا که برگردون	لوال دست تو آن موج که در دریا
سوا که است درین عالم نهایت لطف	گان منم چنان کاش ناز میا است
رمانیت که در دست یار غامی من	که با گناه چنین منکرم امید عطا

همانم مطلع که از آن سخن گفته اند مانند نوعی کلام را تمهید باید کرد که سامعه را مستیجاب نموده آرام گیرد
 و غنائی که با صفا و کلام خوش است انتها پذیرد و چنانچه انوری گوید تا ناله بهار سبزه بود آسمان که بود
 ناله سایه جوید و نیلوفر آفتاب به سر سبز باد و کج است از دور آسمان به چشمه لاله و از سبزه در آفتاب

الآنکه شد خدای خند کاظم به خانه صلح حبیب انصاف و شکر به آن فرست جمادی الاخر سن ۸۴۸
 آنکه عتک به الارام و البصر به حمزه داشت با محسن و جنتها به الا و مقلتها با شمر و نند به طایب
 دواها کاظم لک عسار بر ما در فی خطا با کما فی و صلیما قصیر ما

از رقی هر وی بسیار نو فکر از چشمه سار سخن بدست آورده لهذا از فی مخلص میکنند و این گل آبی
 رنگ لاله احرر میکنند جامع فضیلت و حکمت شاعری بود و در سلک شاکستان طغانشاه سلجوقی
 والی خراسان نظام دشت روزی طغان شاه یا احمد بدیهی نزد میا خت در آخر بازی سلطان
 سته مهره در ششگاه داشت و احمد دو مهره در یک گاه و کعبین در دست سلطان بود و کعبین را انداخت
 شاه شش نذرته حال آمد خت بید باغ شد بکدی که هر لحظه دست بقبضه شمشیر می برد و حاضران بایا
 سخن نداشتند از فی این رباعی بدیده گفته بعرض رسانید رباعی اگر شاه شش شش است
 یک نقش قناد و توطن نبری که کعبین دادند و پیشش چون نگریست شمت حضرت شاه به از هیبت
 شاه روی برخاک نهاد و سلطان را از استماع این حسن تعلیل غضب بانجام تبدیل یافت و فرمود
 تا با قصد وینا آوردند و دهان او را محو از در ساختند بمقریب کعبین بی از ابو طالب کلیم به فی
 بهاد آمد که ناخن بدل می زند از کعبین بخشش در فردی که روپیت به چون مشکبنداری
 بر گرد کوشاه بهر خن از کلام از رقی نبل رخسار در فی ننوده می شود

همایون جشن عید و ماه آذر	مبارک باد بر شاه مظفر
اگر خورشید بودی دست نداشت	شدی جسم زمین یا قوت احرر
اگر باید زمین باران بودش	بجای سینه روید از زمین نذر
بدر بند سختنمان آنچه او کرد	علی کردار دل باز و خیر
ملایک بر هو آواز دادند	دران وقت از شکفت اندک
زبانگ کوس غران چشم کودک	شد ساحول میان ناف مادر
ز بیم جان خود می گشت پنهان	چو در راج از پس شمشیر
الای نامور شاهای که بسته	بشایان جهان از حق محشر

ز خفشان معصومیند بکشت
 بجای جوشش اکنون پیش قائم
 الا تا هر درختی نیست طوطی
 چون کوثر عیش غارت باد شیرین
 زرین و زمانه گرا از بحر ستاو
 گریبش نو و لنگ جہیل گریبانک
 خونیکه از عسدر و چکانستان بود
 از خیمه سپهر بخت بختیست
 از فیض خدمت تو اکنون به شعاع او
 سیمین پر ز پوست بمقار بر کشد
 گوش مخالف تو صیدیل بشنود
 شلخ گیاه سیر شود لیمای زر
 چه خوبتر ز می هم رسید عید و چهار
 یکی در رسم عجم خوش اختر افروز
 جهان بسان نیکی چادر فریبند
 ز در پیری گلزار چون لیلی اود
 در دیده پیر بین سمن بر تن گل زرد
 تصوف است هاناطره لاله گلزار
 گمان برند که از دست یازد می
 ابو الفوارس خسرو طاعتش آن سلطان
 هزار بار بحر کسکه دروغا خواهد
 بر آن تنی که شراب خلاف تو نشید
 مخالفان هر چند آدمی کسند

وله

وله

ساقی اوده لبستان معصوم
 بجای نیزه بر کشت گیر ساغر
 الا تا هر غریب نیست شمشیر
 چون طوطی شلخ بخت صاحب
 کمتر ساعته بهوار شود بخار
 هر سال پوست از تنج و انگه چار
 بر خاک سطرهای بخت کند نگار
 بر گوشه بساط تو خورشید چند بار
 سبل بارنج روید و یا قوت آبار
 تا آنکه در خدنگ تو آید برش بکار
 از شمس نشان تو آواز گیرد
 گر نعل مرکب تو نشاند بر و غبار
 منوچهره خوشتر زیار و از نیر
 یکی ز دین عرب عبد الله مختار
 چه خوشتر عید ز نور و ز بود و دار
 دغای یوسف شد آب بر در گلزار
 چنانکه طوطی در غفران نهد مقار
 که در سماع درین است عالمی
 شان عسل خفشان سبزه گداز
 که شاهی از اثر جاه او بردمقدار
 از شیر رایت او شیر آسمان بخار
 ز آب تنج که سازد خوشی
 نه آدمی خردمند و نه آدمی کردار

ز لعل آدم شایه نشان که بستاند دل مد تو کند سنگ استنایس	ز می خمار ذر طکاس یا دازن خمار کشستان ترا سوختن و پیکار
اگر لبه کند درون بود ز تو شعاع دیده آن کیمیا می زر گردد	بطبع سال بنگاه آهین دیوار که دست را تو بنید بخواب یکبار
صدیث میر خراسان قصه تو لرغ عظا نمود مرا در هزار دینا کس	بگفت رود کی نزدی فخر در شعار بنا و جوب هم کرد در منبار و کباب
نود و شصت و شش و آنچشید می	زرد و صافی دوا بامیت هزار

بعد از وصف شارب که در مجلس مملکت

کیمیا بود و در شد ازین باشت کاد ز نیت دولت علی بن محمد کواش	یافت بکوه دست خواهر در درختان آنکه حسن دولت اند برادر و دستان
در جهان که تو شش بشکان گیل می خوانیا کی که شوش بشمار کرد	صحن گیتی بس بود و جوش و شکان از شام آید و بجا سوی رود بزر عفران
کرد خضر و گرا آمد نام نیکت پس خرا و بنیان تو خیزد غم کدای مردم اند	غم بگرد و گرد گیتی هم بماند بادوان چون غلابی بکرمیم کرامتینان
هر که در بزم تو نشیند مرگ آید بخت که صورت پند پریش تو بپوشد	ترا کند او را و عده با گردانده جبا ستل گر بیکر پر پریش تو بند میان
تا طایع در زمین کسب کرد و امور شاد باش و در بر و برادر اول این	تا که اکینش فلک تاثیر دارد و در فلک دوستان یا برادر و دوستان با وفا

در وصف اسب

آفرین بر مرکب ماه پیکر نعل را و در میان نقش خاتم رده برد ما ترموم	جرم خاکی در سپهر نیگوان گریه مکان بگذر و بشیر مسوزن چو تار لیسان
چیز در چو سپهر با کش همچون زمین خاندان نقش میکده و ناسا و امان	زادان همچو خشتا و دو دین همچون گمان نشد آنغنی گزین بهتر حدیثی سوس

داد لاد بمرساند و مستودر کی از قضایه که در مدح ظاهر نشسته الملک نظم کم کرده میگوید بهت
 اگر دل طبعیستم شعراست صفا در آفتابی کردم اصل از بهشت

از اینجا هم مستفاد میشود که اصل اوزان همدان است نه خوش قول محمد عوفی که مولد مستود همدان بوده
 صنعت او تک هر است رشید و طوطا در حدیث اسحر گوید شب چهار مستود کلام جامع است خاصه آنچه در
 حبس گفته و هیچ شاعر از شعرا هم در پیش نبوده بگردان رسیده در حسن معانی نه دلف الفاظ آهنگی
 دیوان بی مستود درین زمان حکم عقدا و کمیاد دارد بگردید و طوطا قدری اشعار عربی او را در حدائق الفحل
 میکند از آن جمله است این قطعه قطعه دلیل کان اش ضلست قمر با و بیس لها خوا مشارق
 مرجع نظرت الیه و انظلام کانه علی العین غربان من بخروج یو قفلت لقلی طال الی بیس لی بمن
 الهم نجاه و فی الصبر مفرج و فی النیب السرحان فی ابج طالع اجد نمل عکین ان الغزاة تطلس
 و تب لغتین دم سرمان بالکسر گرگ و نب السرحان صبح کاذب ملگویند و در فارسی نیز صبح کاذب
 دم گرگ خوانند شیخ نظامی گوید صبح از دم گرگ بر زرد بان پنهان دآمد سگ و پاسبان
 غزاله یعنی آه و آفتاب در بیت اخیر ابهام لطیف واقع شده و این اشعار برای معلوم کردن علوم و تیر
 مستود را نشانی شعر عربی کافی است دیوان فارسی او قریب پانزده هزار بیت محتوی براقام نظم حاضر است
 و قریب این تالیف بمطالع در آمد شتی لالی از در بار سے ارمنان ارباب بصیرت نموده اند مثلاً

هر اعمی عشق تو عالم و گر شود	دز آب من دامن من چون شمر شود
زین کمرنگاری و کین زلف تو	گاهی بان میانک سین کمر شود
یک روز عاشق تو زبید اغمز است	سوی نظام ملک داد گر شود
مستود سر که سعادت پیش او	هر جا نی که قصد کند را پیر شود
هر خاطری که از تو شود کج کان نهاد	از کین تو نشانه تیر خطب پیر شود
بر فرق بدنگال تو گر دو عبیر خاک	در کام نیک خواجه تو غفلت شکر شود
از بجز آنکه نصرت ناید بر اے تو	هر روز بخت مادر و دولت پدر شود
در شش چشم دولت تو تنهایی تو	آینه های نصرت و فتح و ظفر شود
چون خنجر زد و دود شود کار دین ملک	چون خنجر تو در کف تو کار گر شود

ایا سیم سحر فتناسه ها بر دار
 ز غر نشین جنگ بر سر شمان بزرگ
 چوستان هست از برای بدن تو
 بپوش که تا ز سر بر تو تابش خورشید
 ز بهر آنکه مگر بر زمین مقام کنی
 پیام خواهم داد و ترا بهفت اقلیم
 تو خود مشاهد مالی و بوده حاضر
 بگاه خوش ملک عصر سینه و دست دین
 تو به نصرت اسلام آن در الملک
 چو چرخ کینه کش چون مائه یا تو
 خرام کرد میان یار مهند و ستان
 سپهر نیک سگال در زمانه فرمانبر
 باد ملک را طراف روی آذین
 حصار اگر پیدا شد از میان کرد
 سپه خود اثره چیدگر حصن حصین
 ز بهر چهار طرف شکست خیزد و دان
 پیاده سرزده با خود و پیشش خنجر
 بسک تیر و آتش از دگشت جبار
 آتش که مینداختند از کین سنگ
 بر آن سوار ی کا ندر میان آتش
 بر دوش شد چو بر اهرام از دل آتش
 بزرگ و همه شایخ تهنه گشت گشت
 بسان رعد باغزید کوس محمدی

بهر ولایت ازین فتناسه بالیا
 ز غر نسیس خردین ملک کبار
 ریش کجوه سر پائی من گشت انجبار
 کشید چرخ منظره ز کوه کوه جبار
 زمین بهر کند از سرخ گل شمار و دنا
 ایا بشیر ما یون پیام من بگفتا
 بکار ز از شمشه پیام من سحر کار
 خدا یگان جهان خسر کبار و صفار
 بیوم مهند در آور د لشکر جبار
 چو بحر طوفان فعل و چو ابر صاعقه بار
 گدشت را بیت عالی ز کعبه دوار
 خدای را بنهاد ملائکه انصار
 چنانکه آید اذ آفاق سوی بحر انا
 بلند کوه بان ناز میکند کسار
 نمود حصن از و همچو نقطه بر کار
 بر و چنانکه سوی چرخ دعوت ابرار
 همید و بد کردار یار بر دیوار
 به خندش گو یا پاتش بن سمار
 چنان نمودی گز چرخ کو کسار
 اگر چه بودی آتش بگرد او انبار
 بجوش آتش شورین میشدی گنار
 بگرد او همه برگ شکوفه گشت فلار
 بگرد از پس دیوار حصن بار بار

سپایان ملک جنگی بجو شید نه
 پی تیغ کردند از خون دشمنان خسته
 همی نمود ز روی جبار خون عدو
 حسام بران دیر سر بحدن کوشش
 خدایگان را دیدم بگرد و عرصه نرم
 تبارک الحفیظیم بد از کمالش دور
 خدایگانا هر وقت فتح خوش باشد
 حسام نیز توشه ذوالفقار دیند غر
 حسام تست اعل ذوال که جستان آن
 همیشه نامیان سپهر جای زمین است
 همیشه باد اور ملک کا حرافی دبار
 دوال دولت چون بر زدم بگوش
 که از نیب مرا کم شده چو باران پا
 بلون ز رشع زوی من از غبار نیاز
 نه بوی سستی در غر من مگر زان می
 رمی چو تیغ کشیده کشنده هر دو
 اگر چه تیغ بود آله بریدن من
 گوی بگو شدی هم حدیث من پرین
 ایسان نقطه سو هو دم دل نه بدیل بلا
 ولیک باره ز تیاره این از بی آن

بر آمدند ز هر لنگر از دما کرد و بار
 زمین اگر چه سپهر چون زمین دریا بار
 چو آب شگفت از روی شست زنگار
 سپهرم بران در دل بوضع اسرار
 پوشید شمر زه و چون از دایم دم غار
 چو نور از دیر آن مرکب چیده چار
 ولیک خوشتر باشد بروز کار بهار
 حصار اگر چه صبر فوج در کار
 سنان تست قضا و قضا که یافت فلز
 کند بگرد زمین در شب سپهر مدار
 ز دولت تو چنین تیغ هر خمی صدا
 جز از ستاره ندیم بر آسمان لشکر
 گوی بصر بر آمد مرا چو سوزان پر
 بزرگ می شده چشم من از خار سهر
 نه رنگ شستی در دست من مگر زان
 اثر ز شکم توران برو بجای گهر
 نامی بریدم آن تیغ را بکام سفر
 گوی شیت شدی هم عثمان خون صحر
 چو خمر و لایق خبر من از هجوم سر
 که مدح صاحب خواندم لبان حرز از

وله

تیاره کسر بار شوخه و سکون تا رفیقانی بلا و آفت و با فتح غول بهایان و کسر که در قافیه

بسیار است که شید و ارق شده بسین همای و پای هنوز در دست تیغ منی بیدری است

شهر بار احیا شد و ا
 که بر تر نیامد ز تو بر تر

وله

دین بد با بنده آن یکند تو خوشتر از دور من اگر چه مرا جسم با بندگی نه چون بنده یک شاه را مدحی بن مسعود سعد سلمان را او نکرده است آنقدر جسم می جسم و حال او مثل بسج کیست او در میان منظوران نه بیک تو دارد آسب نیک اندیشه است و بد در نفس میزند بهر نفس زینهارش ده ای پناه ملک	که هرگز نکند باک منبر پایند ماند چو نیلوفر بگیتی چو تو نیست حق پرور نه چون سامری در جبال زرگر بهره پند کرد مک رس که بر دلبسته بنقار که به ابرقت نیست میار نه حمید می است او نه سالار نه در ملک تو اندام ارار نیت بنمخت بلند انوار دارد از روزگار آزار که میخوابد از تو زخار
---	--

از مخالصة است بعد تعریف

بست زمار و شد نگار پرست	صاحب از بهر آن خوش گران
-------------------------	-------------------------

ایشان بعد تعریف کمال گوید

در کف خواهد از سپهر دجانی	کس سخن در و پسر نه باشد
---------------------------	-------------------------

بعد تمجید

زندان لاله شد گیتی چو خلق خرم شیرین دبان گل را کرده است صبح پر کوثر چو خرده گفت که امروز شاه خواهد خورد	ز گریان ابر شد عالم چو طبع داور دنیا خرده که از و باز یافته است سیاه بشاد دانه در شن بیان باخ تن
---	--

بعد تمجید

ز برت برگ بر از سیم و زر گلتان شد	چو جان و دل شهر بار نصرت یاب
-----------------------------------	------------------------------

بعد تعریف

ہزار گونہ طرب از سراق اوست مرا کہ از سراق دلا رام شد مرا حاصل دلا چہ دارے اندوہ شاد کام بزمے اگر سپہ نگر و در حال خود تو بگرد کے چہ دارم غم کش بود خداوندے از وصال تو کشاید بر ترسم در ہای کام آن مرا شادان کند چون خدمت شاہ جهان	ہزار شکر کنی یک مدد سخاوت ہزار وصال در گہ محمود شہایتے دار دل بہ تاب غم چہ گذارے بنام و لو گنہ اگر زمانہ سازد تو بازمانہ ساز بسان خسرو محمود شاہ بندہ نواز دلہ و صفات تو بہ بندہ بدو لم راہ نگر دین مرا حیران کند چون مرغ شاہ نامور
---	---

حسفی بنامہ کہ در قافیت بیت اول فکر کبر فادست جمع نکرت است ۛ

ساقیا چون گشت پیدا نور سبج از کوہ آسمان گشت از شعاع آفتاب آراستہ این آتش مبارک و این باد کام گار ضدانند و ممکن است کہ با یکدگر بطبع	بر صبوئے خیز و شبنم جام محمود سے بیار ہر شخص من غلعت لے شاہ شہریار دلہ این آب حیرت و این خاک پائدار از عدل شاہ سامیتہ کردہ ہر جانب
--	---

بزرگالای بہار ہندوستان دارے از تیرہ لشار ہتھا ہر سوا از بر لشکری دارے باد لے تو میغھا دارد طبع و حال ہوا دگر گردی سبز باران و تیرہ دادے زاغ را کل ز مردمی کردے تو باین مجاہد کہ افگندے تیرہ گزشت نامگان بر ما تن ما ز برجامہای تنک	ای نجات از بلا می تابستان باز رستم از ان حلاکت بامارت یگر کے دارے میغھای تو تیغھا دارد دشتھا را ہمہ شمر کردی عمر ہارا علا و قی دادی باغ را شلخ بسدی کردی ہیچ خشک و خاک بر کندے مستم از گشت لشکر سرا گشت تازہ ز باد ہای خشک
---	---

حبشہ ابرہہ سے پر خرم تو	حبشہ اسیر ہمارے خرم تو
بسکہ خرم شدہ است لوہا دور	ہاشد انگس کہ می خورد و خورد
منظر شاہ حسنہ را مانند	کہ براد ابرو لوہا نشاند
شاہ بر تخت جام باوہ دست	روزگار از نشاط ادا شد دست
عقد الدولہ آنکہ دولت حق	دست او کہ در جهان مطلق
تاج بخت کہ ملت تازی	کند از بازو شس سرافراز
خلق راقصہ است آثارش	ہند را گر می است بازارش
آن چند او نہ کو نیست مگر	خطم خبر بند گئے پیر
بادشاہی جهان ملک مسعود	کہ نصیبش بر سرخ ہست مسعود

شیخ اذری

شیخ اذری اسفہانی تولد او در آذر ماہ و نمود لہذا آذری مخلص میگند اما آنا سارہ و سارہ
 بہشت از وجود انمایان است و ریاض در لثی و فضیلت و شاعری از سیون و اوزبان آغاز
 حال در سرکار شاہ رخ سلطان پایہ بلند یافت و منصب ملک الشعراء نے ممتاز گردید
 آخر الامر قدم در کوچہ تحریر گذاشت و بسفر حجاز فیض طراز رفتہ دو بار سناسک حج بجا آورد
 و در وقت مراجعت بگلشت ہند شتافت و از مہ ملی متوجہ و کن گردید و بعد خدمت سلطان
 احمد شاہ بہمنی الی دکن رسیدہ فصائد غرا در مدح او پرداخت و جواہر فراوان برگرفت محمد قاسم
 فرشتہ و تبارخ نو و مینو لیکہ کہ شیخ حسب الحکم سلطان در گفتن بھمن نامہ شروع کرد و چون برات
 آن شہر باز رسید کتاب را بنظر سلطان در آورده طلب رخصت و لایت نمود سلطان گفت
 مرا از فوت سید محمد گید و راز کلفت عظیم زد و خودہ ملاقات تو واقع مواد غم دالم است پسند کہ بغیر
 تو نیز گرفتار شوم شیخ چون این قسم التفات از پا و شاہ دید بودن ہند و کستان بر خود قرار دادہ
 فرزند آنرا از ولایت طلب نمود اتفاقاً دان ایام قصر دارالامارت بندہ اتمام رسید شیخ ازین بیت گفت
 بمیت ہند قاصد شد کہ ز قوط عظمت
 آسمان ہم توان گفت کہ ترک ادب است
 و لا شرف الدین ما زید را لی کہ از مریدان شاہ نعمت اللہ دلی بود و نحو شطیسی مشہور زبان آنرا بخط

جلی نوشت و استادن نکلی که در قلیه سحر آفرین اند آند از سنگ بزرگ کنده بالا در دازه نشاندند
 روزی چشم سلطان بران افتاد از شا نهاده علاءالدین پرسید این شعر از کست گفت از شیخ
 آذری سلطان را بخشش آمد شا نهاده فرصت یافته بعرض رسانید که شیخ بمقتضای الویله
 اراده ولایت دارد و بگوید اگر حضرت رخصت نمایند بنیمه ثواب حج اگر خود را پیش همکین سلطان
 ازین معنی پیش ایشان نمکته گردین در ساعت بهضارشخ فرمان داد و بخراج حکم کرد که چهل هزار تنگه
 که هر تنگه یک توله نقره باشد جهت شیخ حاضر سازد چون چشم شیخ بران زرافت افتاد گفت لایحل عطا یا کم الا
 سلطان کم سلطان ننمید و گفت بیت هزار تنگه دیگر جهت خرچ را و وجه کرایه حل آن حاضر گردانند چون
 وقت کار رسید بود در همان مجلس خلعت خاصه و پنج غلام شمی و پنج غلام منهدی عنایت کرده رخصت
 سعادت ولایت ایزانی داشت شیخ دو بیت مشهور غضایی را زمی بر زبان راند و بنابر آنکه در آن
 با سلطان عهد کرده بود که مادام که سیموه در تنه همین نامه خود را معاف ندارد و هر آئینه در خراسان در قیام نمی
 بود و اوقات شریف را بگفتن تنه بهمین نامه صرف می نمود هر چند سال آنچه گفته میشد بر اختلاف و کن میسر
 بهمین نامه استادان همایون بادشاه آتشخ آذری است بنده ملا نظیری و ملا سامی و دیگر شعرا
 اما انقضای دولت بهمینه حالات ملاطین لایحق را در سلطنت نیم کشیده اسحاق بهمین نامه شیخ آذری گردانید
 بلکه یکی از بی انصافان ابیات خطبه را تغیر داده تمام آن کتاب را بنام خود ساخته لکن اختلاف رتبه
 شعر متوان داشت که تمام آن کتاب از یک شاعر نیست شیخ بعد معاودت از و کن با سفر این
 مدت سی سال فارغ البال گذرانید و هم در آنجا سست و سستین و شائنا تیه بر حمت حق پیوست آذری
 ترکیب هندی دارد و در مرثیه امام حسین رضی الله عنه این بیت از آن است **طیبت**

سورخ میشود دل نا چون گل حسین	هر جب که ذکر واقعه کرد بلارود
------------------------------	-------------------------------

از بزرگی منقول است که فرمود حضرت رسول صلی الله علیه و سلم را در خواب دیدم که با احباب
 میزدند خواستم تا از شخصی سبب توبه استفسار نمایم حضرت صلی الله علیه و سلم خود متوجه شده فرمود
 بزیارت آذری میروم برای صلواتی که در مرثیه فرزندم گفته است همان است که گذشته و بوان
 محتوی برقصاند و غزلیات و مقطعات و غیره حاضر است این اشعار از کلام او اختیار افتاد
 که در بدرقه لطف تو همایه ما

چرخ بدوش کشد غاشیه شام	چرخ بدوش کشد غاشیه شام
------------------------	------------------------

ز چشم آرد و ز کجبار استی مجو
 آن چشم شوخ را بستم نیتوان شناخت
 بزرگ است چیت نختین همه گنجین است
 دوشش دل رفی بچاه غیب آینه گفت
 جانم کرد و خشت که فدائی تو آذر است
 اگر خشم بشمار شود آذری مهرش
 دلا در گریه وصل یار در خواه
 آن گروه که از سحر و فاشند
 آذر است از گل این بچپه بوی بنزد
 دل ز ما گشت دور کوی جان آذر
 دل گوشه ابرو ترادید و بر آفت
 آنکه چون بچپه لبند ناز بر بند آتش
 چشم من تیره شد از فرقت دوست
 حس خیال نخت لبتم اول مصرع
 شلرب نوشم و خود را گناه کار شناسم
 روز آخر که بر بند از سر کویت یار
 که داند نیتلم چون رفت در روت و بول
 چشم آذر است خوشی در نمی آس
 حرم خلوت دل راز غیر دوست خالی کن
 دوست بیدارم نسیم صبح را بر روی او
 وقت کشتن بر بند ای تیغ زن چشم مرا
 قیمت گوهر وصل تو اگر جان بودی
 ز بول روز جزا آذر است چو می ترسید

دله

اوله

دله

نیتوان نمود راست درخت نیتوان
 زبان رو که مست را بگردم نیتوان شناخت
 بعد از آن هر چه که جویند از آن ساختن است
 چون بودش محرمی کسر از خود با جود
 شمر منده از تو گشت که جانم در گشت
 آن کس که جان مانند و جانم بدی است
 و ما بهنگام بار آن استجاب است
 ز ما سلام رسانید هر کجا بستند
 ناز کاسه که ز آوردن خارا نداشتند
 آه هرگز از غریب مانمی آید خبر
 مجنون شود کشتن چو آید بر ما
 بسلاست برسان باز خدا یا نبش
 چشم دارم که نسیم نرسد از پیش
 چو آفتاب بر آمد تمام شد مطلع
 به از صبح که خود را بزرگوار شناسم
 از کف پاسی گو در چشم اجل فاکز منیم
 همه از انتها ترسند من از ابتدا ترس
 ترا که گفت تماشاخانه چو سب از کن
 که سلطان در سرم می باید خیل چشم برون
 تا برو از من زمین بوسی بجا که کوسه او
 چشمم سیدارم دم آخر که بنیم روی او
 کار بر عاشق و لکسوخته آسان بود
 گوشتی که در آن روز در شمار آب است

تتمی سخی بمرآت اوشیح آذرے نظر رسین این سخن کو منقول است بر چار کتاب دیگر یک را نام غزل
 است اول طائفة الکبریٰ دوم عجائب الدینا سوم عجائب الاعمال چهارم سخی الصفا و خلاصہ عجیب
 تصون و حکم و مواظبت است درین کتاب گوید

خوانده باشی که زمره تقلید از صدف در توان تراشیدن ماه خنثب مشابہ ماه است تیغ چونین اگر چه تیغ غناست همچو الف است الف بشکل و شمار فی خالی بشکل نیشکر است کی بیا قوت میشود هم سنگ گوهر کان بحجر رسیدن است	بضاعت کنند مر و ارید مکی بود چون گهر گویدین لیک از دو تابا ماه بس راه است حرب پیدا کند دروغ از راه الف آید نیکی و الف هزار داند اما مذاق کان گریست آبلبنه اگر بود خوش رنگ از فشار سلیمه پید است
---	--

امید می رازی همیشه امید نماید از روح القدس دشت لهذا امید می رخص میگرد
 بجا هر که چشم بصیرت را جلاد و داز خزانه طبیعت بر می آورد و کتب درسی از حاشیه محفل علامه
 دوانی برگرفت لطفیل ترتیب این خبر بسم ثانی وزیر شاه اسماعیل ماضی صفوی اعتبار و اقتدار بهم
 رسانید و هر قصید که در مدح او می گفت می توان تبریزی صلوات آن مقرر بود شاه قوام الدین گورانی
 رازی بنا بر نزاع عقارے شبی جمعی او بش را بر سرش فرستاد تا تیغ بیدار در سخن او در نگین
 ساختند مورخی این صراع تاریخ یافت آه از خون حق من آه این قطعه از قصیده است

ما را زمان جو خوش چهره کا ہے اگر کنے ز برائے جھو دکنائے درین و فعل شینع آلفند ز شاعت نیت کہ در سلام فرومایگان صدر نشین	کہ از شراب حرفیان مغله گلزارے و گر کنے ز برائے مجوس گلکارے درین دو کار کریم آن مشابہ و شوارے بروے سینہ لہی دست و سر فرو آری
---	--

از مخالفت بید لغزل

زلف داد و ستش با آن همه نطف اول
 ز خمیر عدل لبته در عهد صدر کامل

چونستم بر درش بسیار دربان گفت این سگین و لکه گرفتار است شاید کاین طرف بسیار می افتد
 چون نوبت سخن سخن بمیز را شرف جهان رسید طبع او مائل و قوع گونی بسیار افتاد و این طرز را
 بعد کثرت رسانید دیوان مختصری از میز را شرف جهان حاضر است این چند بیت از آنجا بر سر شربت افتاد

هست عهد منت بجان از غیبت بدگوار
 قوای بلبل که از دیدار گل شاد سخن می گوید
 اشب این غنای که دیدم از تو بایر گشته ام
 نیست پای رفتنم از بزم و سل او مگر
 از تو مانده با جدا گشته و گداز
 با هر که نمیشد چو برسم که کیت است
 گر خواند گنگار مرا عذر نخواهد مسم
 پس او عمری که احوال من بچار میسر
 نذر دای قیاب آن است جهان تو هم
 حبیب مانده هست قیاب تو
 خوش آن زمان که شرف دل بخندد بدو
 شب که میگفتم بحرف حال خود در پیش
 افکند بعد عسری گوشه گفتگو
 امید وصل مهت که روز و دایا
 اگر یک حرف با اختیار و با حسن میگویند
 خوش آن مجلس که از بهر فریب جانان عاشق
 ز شوق میرم و سویی تو بگرم در بزم
 شبی برسم که دای بکوی یار شدم
 نهان از خویش داشتم تماشا گری
 چنان سخن غرق شدم که گویم سخن با کس

چون باین تضرع می آر و بیا و مرا
 ببین چون میگذازم جدا ایام یاران را
 بر سر رویت اگر بنید کسی منم و مرا
 شمع سان از دیر یون کشته زمین خل
 بحر حرف مرا و لب من را بیا بیا
 گوید که این حرفه قدیم آشنای است
 چون شمرط ادب نیست که گویم چو
 نمی پرسد ز من این نیز از اغیار میسر
 گوی حال تو بر زخم دلی افکار میسر
 خصوصت من او کاش بر ملا
 کسی دوان خبر آر که یار منم آید
 چشم بر هم داشت آن بد خود ملی بیدار
 ای همدان حرف را بیکدم سخن گوئید
 خن دید بر رخ من و آنکه روانه شد
 نیارم تاب آن یک حرف همچو این گوید
 نه بنید روی یار آهسته با و صد سخن گوید
 برای آنکه قند عنبر در گمان دیگر
 مرا شناخت را و از دوش سرشار شدم
 نظر بجانب من کرد و دوش سرشار شدم
 در انامی سخن ساز و دنیا لایق شدم

دوانه و شش روم ز درش سلق را برم	دله	وز راه دیگر آیم و تنهاش بنگرم
نشانده بانکو رویان بنهرم خوشترین بایم	دله	که گز بسیم بسوی دیگر می ساد و گنگام
چو من پیغام خود با قاصد و کد ار میگویم		ز بیم آنکه از یادش رود صد بار میگویم
خوشش آن ساست که نهانی بر روی پندم		چو میگردانم سر سویم سوئی انیاز میدم

این مضمون از امیر خسرو است که در همین ترجمه گوشت

بجهر مجلس که جاسازم حدیث نیکوای کم		که حرف آن مه نامهربان را در بیان پرسم
چنان گوید جواب من کن آن گرد و قریب که		بجلس گم من بیدل از و حرف نهان پرسم
ز بهوش نه بسم هر چه گوید آن پری این		چو از زرش روم مضمون آن از و گران پرسم
روم آهسته چون آیم برون از پیش آرد و	دله	باین امید که ز گشته کند آن شوخ آردم
چون تو نامم که گویم پیش از عیب رقیبان را	دله	لو بسیم روز طومارے شب در کوشش اندازم
بچشم دوستان گریخت غم نیست غم ما		کشد اینهم که میخواند زون خشم هم باشم
خوش آن ساعت که پیشیت حال من بید غمنا	دله	نیازم طاقت و خود نیز حرفی در میان گویم
یار بر خاست چو رفتم من بیدل نشست	دله	عسر نفس آن بود که از بزم کند بر و نم
کجا شد آنکه از مجلس بی دلدار می شاق		همانده ساخته هر لحظه تنه آمدی بیرون
می خوردن چنان تو شد فاش جانان از ریب		من با تو گفتم آنچه بسم اما مرا سوا ممکن
خوشیا آن شب که مارا بار قلیان گفتگو شد		تو هم در بزم نشستی با ما آمدی بیرون
مردم ازین که بر دو کمان بقرار قریب	دله	گر چه بر اے مصطفی بود جنگ تو
لے همنشین قریب من زار بود و		من غافل و تو نیز گرفتار بود و
گرداده اند یار بر پیش ترا مناز	دله	چون آهسم که بر دل او بار بود و
لطفت نمیشود بسبب اعتبار		از بسکه پیش خاق مرا خوار کرد و

خوش آن که چون از این دله گوشت بزم نامهربان بزمی کنی
 که در بزم از دایه هم بگویی دله و نه بزمی کنی که در دایه
 خورش آن که چون از این دله گوشت بزم نامهربان بزمی کنی
 که در بزم از دایه هم بگویی دله و نه بزمی کنی که در دایه

الفتی یزدی باغبان سجا الفتی دارد و باغبان مضمون الفتی فی الجمله تحصیل علمی کرده بود و بار بار از افشاخه اشتد

الفتی یزدی

سجده

آن کجی پیراهن با یون بادشاه گذرانید بعد از آن با عیقلی خان زمان که از عده امر اکبری است بسیرتبر در جنگا مه
قتل خان زمان بساعت تمام عمرش تلار و فرس از جان مان یافت خان زمان جانزدین مطلع هزار در پیرو تسلیم نمود
هشت خاشاکیم داریم شش همراه خویش و دوزخ و دگر سوزم از شمار آه خویش ایجا و میر محمد حسن سالار
ایجا و شکر کا راست و اختراع انشا شاء و از اولاد او بدید نور الدین مبارک عزیزی است که شیخ عبدالحق بلوخی اخبار الانبیا
ترجمه و نقل کرده بعضی اجداد ایجا و از دلی به موجب آنکه از آنجا بشهر مانه نقل کرده و ظن گرفت ایجا بعد
تحصیل علم از وطن برآمده چندی باینده عبدالقادر بیدل معتد زفاست پس سرکار خیر اندیش خان گنبد عالمگیری
ساکن میرجه که سبکدست چکاکه انا قاضی پرورفته کمال شد بهر زمانه و در عهد شاه عالم لقب بخلد منزل خلعت
او رنگ نیب لقب بخلد مکان از دولت از نظام الملک صفیاء که ترجمه او بالاستقلال می آید گرفته
و کالت ادب سرکار شاهزاده عظیم شان خلف شاه عالم برگزیده باین تقریب شناسی پیدا کرده از بکجا
شاهزاده منصب بعدی امتیاز یافت و در آن محمد فرخسیر شاه لقب بشهر محرم رنموده بمی یاب خان محرم
گشت و تهر شاه نامه گوگرد ایچمی نوشت بعد هر هفته از نظر بادشاه میگذاشت و هزار و پویه خلعت و انعام
بیافت و حالات بادشاهی تا آخر عهد انجام رسانید و خود خنجر بستانه شمشیر و تیش و مایه و الف با تمام سوار
میگردید و شش چشمه ها تا شاکن که بارنگوش مایه بعد مردن برقرار ماکل با دام خنجر و لکه رونق محشر
کثرت حصیان با ابر گلستان عفو دهن آلوده است و لکه از اغریال او شام و سحر نموده ام و صفحه صوت
پری آئینه نگار و لکه تا کد این گوهر نایاب در خودین بود و گرد خود گردیده هر حلقه گرداب داشت
شاه آفرین نام او فقیر الله است شاعری بود حتی آفرین شالیته صد هزار آفرین از مردم قاجار
است مولود و منشا اولاهور و اصلش از قبیله جو به بضم جیم تازی دوا و مجول بر وزن بویه که شبیه است از
قوم گوهر بضم کاف فار و دوا معروف و فتح جیم و سکون را و جمله تخی نماند که فقیر مردم و مخبانی را فنا جیم
و مردم فوری را فوار به یونیا و قبل مشارقه و مغاربه مردم مشرقی و مغربی را فقیر دوستی که از هند جانب
سند رفت بیت نهم محرمه شمشیر و اربعین مایه و الف در لاهور با شاه آفرین ملاقات کرد و کثرت
خفش را مرغ را شنگنگه آورد و در آن ایام قصه هیرا پنجا نظم میکرد پیش فقیر دوستی خواندین بیت از
قسمیه بیاد آمد بر این بنیم منا نورد و که عید آمد و جانه گلگون نکرد و چون از بلاد عطف عثمان
نمودم و منجم رجب ساله سبع و اربعین مایه و الف دارد و لاهور شدم و داد و از دهم ماه مذکور در آن بلاد

شاه آفرین

لطیف است اتفاق افتاد ملاقات مشا را لیه بخت دست داد سودا دل مذکور و بدینیا تا لطف فقیر که نقش
 با تمام بود خواه خواه گرفت از متلومات خوشنوی اینان حرفت بخط خودش لطیف یادگار تسلیم فقیر
 نمود و نوشت این است ای سنی بوضوئی تجدید به صبح خدمت صبح نماز توحید به صبح یعنی که نکوشن جمعی
 است پیشش جهت سجده چو خورشید دوست به انتقال او در راه بود الله است و حسین و ابی و انفع
 شد شاه عبدالحکیم حاکم این مصرع تا بدین یافت رفت نقاد صحنی از عالم به حاکم مذکور فقیر نقل کرد که
 از زمان شاه آفرین شنیدم که در عهد پادشاه خلد رکان قیتکه خاتجنان بهادر کو که پادشاه ناظم لاهور شد و در
 الصیرخان خلف خاتجنان بهادر در حویلی داراشکو به واقع لاهور بطریق سیرت شاه آفرین را به در آنجا طلیم
 بهای ابر بود و باران شرح میکرد و نصیرخان تعریف بهادر کرد شاه آفرین این بیت زلالی خوانداری بر
 محل خواند خوشا بر سب دایر سب کم ستیزه که باران ریزد و از دوسه ریزه ریزه و زخم
 نقش قدم را ل نهی شد به زمین می شد ماکل نهی شد به نصیرخان نه اشرفی در احمد از جیب خود آورد
 صله مناسب خوانی با و عطا کرد و انشا حاکم با فقیر گفت زبانی شاه آفرین یاد دارم که سابق و سخن
 سجده وزیر خان واقع لاهور جمعی از مورد و نان مجلس سخن می آراستند و مشاعور را گرم میساختند
 روزی ملا محمد سعید اعجاز اکبر آبادی که در آن وقت وارد لاهور شده بود و درین بیت ناصر علی که
 صبر خا هم میدادم که با طبیعت نسیان و چه دیدم نام دل صد پاره شد قاصد رسید اینجا
 اعتراض کرد که هرگاه صبر خا هم که شاق از راه دور و دراز مکتوب بنویسد طبعش نسیان و صدای
 دیدن نامه که شوختر از صبر خا هم است چه قسم یاد ساخت شاه آفرین گفت صبر خا هم خود مشوق
 او نسیان و اعجاز خاموش نامه فقیر مولف با ما که گفت نامه نوشتن شاق مخالف طبع مشوق است
 و درین اد نامه شاق را موافق طبع لند صبر خا هم شاق طبعش ساخت محمدی در دیدن نامه ساخت
 و نیز حاکم نقل کرد که روزی به بخانه میر جمال لدین میر خا لدین حسین که از اکابر لاهور بودند جمعی
 از سخن خنان اجتماع داشتند میر محمد زمان را سخن سر میزدی هم حاضر بود و اعتراف برین بیت میکرد که
 چای صبر یا لایه جنون تنگ آید به آنچه از دست بر آمد بگریان کردیم و اعتراض کردند که چای
 بر بالا کوتاهی باشد تنگ شاه آفرین گفت کلام سیر درست است این سخن را از لقی از قیوم آید
 او خواند نه هندی منان نامت از راه تنگ به در تعامیت ترک شد جانم تنگ به اغره سا

مانند و منیر محمد زمان بسیار مسرور گردید و در وقت تحریر این مجئفه دواست بهر انتخاب از غزلیات
شاه آفرین بدست آمد و این ابیات بر حسب ترتیب اقتاد است

غبار سے تا طلال افزا نگر و د قائل مارا	دل	ملیدان محو شد چون کرد و پر غم بسمل مارا	دل
نفس بهست بایستخ باب بسته کاران تن	دل	ولے ہر جا برنگ غنچہ یابی چون ضبا بکشا	دل
چہ سان از لاله زار آید نسیم جانفرای گل	دل	نمیباشد نصیب از خلق خوش طہن سیاهان را	دل
بر تبت پرتی عیوت گذشت عمر تمام	دل	و آب آئینہ مسیداد شیر دایہ ما	دل
من منک ظرف و شراب خطر و نیست تند	دل	میر و چون سج از خود دور یک ساغر در	دل
چشم بد دور انس برین دادند مانند سپید	دل	دورہ آن آتشین رخسار پا از سرور	دل
اوج خجست یافت بامانیرہ روزان ہر کہ سا	دل	از قبیل سرمہ جادو دین باشد میل را	دل
سید بد سر گشتنک ہر خطہ سوز دل مرا	دل	شعلہ بجوالہ ام سیر است در منزل مرا	دل
شعلہ کش آفتہا است اخلاص بکنیزان	دل	و آئینہ شش ہم آفتد آتش بنیستان با	دل
و طہر پیدان دل نشاد گر بار	دل	و پالہ گردش رنگ است چون شرم را	دل
دوازہما سے ناگس عاقبت آفت بود آفت	دل	و کشد آئینہ ہمان بادی کہ سازد آفت را	دل
روقی و دیگر عشق ما است حسن بار	دل	و ابرود آہ لب لب باشد این گلزار را	دل
بی زری باہشت آشوب صاحب بہشت آ	دل	و کیسہ غائبانے دہان اژدہا باشد مرا	دل
کس نگیر و عسری از گل کہ نباشد بولیش	دل	و عاقبت در گرد و ترک کمال است اینجا	دل
صفائی قت زمی میرسد مدام مرا	دل	و کہ گردن ہمہ بشت است خط حجام مرا	دل
دار و از طول امل شیرازہ اسباب ہمان	دل	و رشتہ چون پیچخت اتر میکند گلہ ستہ را	دل
مید پریش دگر آئینہ شش صاحب دلان	دل	و گرد بامیت عمر پوشتگیہا حبتہ را	دل
دانہ خاک آلودہ گرد و انا نا و خندہ ناگ	دل	و دل مکدر مسکنے از ہرزہ خندین چرا	دل
ز با اقتاد گان باشد مدغم کردہ را ہان را	دل	و کہ از نقش قدم گرد و سراغ کار دال پیدا	دل
چنین گرمی گذار و برق شرم جلوہ اش گل را	دل	و کند طوفانے موج شکست رنگ بلبل را	دل
چاک چاک غم حیرتہا نے آید ہمہ	دل	رشتہ طول امل صرفت رفو کردیم ما	دل

دل	شگون مستی از آقا دگی جویند هر زوران	دل	نظر بر پای مهر خجاک باشد به او انان را
دل	زور با ماشام باز و آستان مانند گل	دل	شب نیتیم غمشین صبح آشنائی عند لیب
دل	این سخن در زرب گوید تویی از بادیه جام	دل	کی توان در مجلسی نشستن ز عیش که میاب
دل	سفله گرد را اهل منی یافت جادو در دست دور	دل	میرود آخر یک بزم هم زون گرد از کتاب
دل	غریز خلق شود صدق پیشه در هر باب	دل	سیکے هزار کند محبت است بار کتاب
دل	بحسن خلق کن اصلاح بیوفی چند	دل	چنانکه بر رخ بهوش سیر زند گلاب
دل	آتشاه وصل تو میبدا نم ملر پا بخود می آت	دل	سخت استیر سم میبدا کم کند فاصد جواب
دل	ز تیغ دست نوازش لبه کشد او را	دل	برنگ شمع درین بزم هر که موزون است
دل	مردمی باید که گیرد دست صاحب جوهر	دل	نیخ را بی قوت بازو کشیدن مشکل است
دل	خجلت دست نهی بار با نصیب کس مباد	دل	روزگار میباید مجنون درنگون ساری گردش
دل	آشنای با سلم تا نیت دست کار	دل	ورنه هر صحت معنی فاشه خوابیده است
دل	سیکند احباب حسرت کشندگان انتظار	دل	صور محشر آفرین را را صدای پای آت
دل	سهل است سهل تربیت خاکسار عشق	دل	گر دست روم گم می زیر پالس است
دل	سر سرازان در گرم هر خویش منت می	دل	می بماند تا داید مینا لبه غلظیده است
دل	بجای خویش بود عیب هم کمال مهنه	دل	سپاسی از قدم جل میرسد ان آت
دل	از جام بهوش رفته ماباد میرسد	دل	معلوم شد که ساخته خاک کابلی است
دل	زبان طفل سخن دایه کس نمی فهمد	دل	بغیر عشق که داند که حال دل چون است
دل	الضامه شیوه و گرم آیین خسروی است	دل	ورنه بجز عروس خود است سخت نتاج
دل	تا اهل تو اندر شمع صاحب نظران راست	دل	چون قعبه که لب یار بر زیست و حیا چ
دل	رخ روشن گهران را بنود هیچ علاج	دل	بنجیه هرگز نه پذیرد بگر پاره صبح
دل	دیوانه گم میستی از بوسه تو میبخیزد	دل	هر فتنه که می بیند و از کوه تو میبخیزد
دل	نخل این که پله بدم تنگ است میان نخل	دل	کدام راه آن گوشه دبان برزدن
دل	همه چون شمع درین بزم سرافراختاند	دل	تا که عشق بدارغ تو سرافرازد کند

دل	آخر بزرگ شمع سر خوشیش میخورد	دل	هر کس که در طریق طلبش پاید
دل	بزرگ که هر جسم نوز و ناتوانی شد	دل	بختی جابیه دیدم که رنگم زعفرانی شد
دل	فروران که در انکار با ده دست جلال اند	دل	نهفته در تبه ناخن پیاله همچو کون هلال اند
دل	تا دل تیر نه بهای من شد	دل	من بر دل و دل فدای من شد
دل	چون چشم در شیشه آید با ده بزم آرا شود	دل	در شرف کیفیت صاحب مهر پیدا شود
دل	بزم میل هم عشق تلی بر تیر باد	دل	سپند آید مجلس لیک آتش زیر پا آمد
دل	نباشد لب که غیر از سوختن مضمون مکتوبم	دل	بزرگ شعله آتش ز خوان دو مخیر فر
دل	هنراران فتنه آتش بکف فرصت طلب دارد	دل	چو ز نورسل تا خواجه راسا مان شکاشد
دل	مارانه جنون و سودا بر بچار است	دل	بوسه بر ماغ آمد و هوش از سر ما برد
دل	خنده ز غنچه تصویر دل ناشگفت	دل	آه ازین عشق که در ساعت سنگین بستند
دل	عالمی بر باد رفت و عالمی ایجاد شد	دل	آفرین ناز و نیاز ما دجانان کم نشد
دل	تا کشودم دین دل یار در آغوش بود	دل	خواب ما می آنسین محتاج تعبیری نشد
دل	بدان گیسویش تا چند ستاخ آفرینستم	دل	خدا نازد که گاهی نوبت هند قبا آید
دل	ز بس دلتنگی چون غنچه گل خواجه در احسان	دل	گرچه خاک در تنو است از زر دست بردارد
دل	بغیر تیغ هم نتوان علاج سرکشان دان	دل	ندیدی شمع را که سر بریدن گشت سر گشت
دل	خس را محیط سخت روان میدد ز موج	دل	این است اقیانوس بزرگان روزگار
دل	هر تنگ نظری که تاب جنای تو کجا	دل	شیشه ما است که دیوانه سنگ است هنوز
دل	تنها خودم صاحب و در آشنای خوش	دل	خود چون سپند و جدغم بر نوا به خوش
دل	پوشیده چشم میگذرم ز آب دایم	دل	ترسم خدا نکرده شوم آشنای خوش
دل	غلام هند و چشم تو شد که می نازد	دل	بمیر زان خود صفهان سر بر فردا
دل	ما فقیران با دشایی دقت غولش کم فرین	دل	صحبت نواب یا خان گر نباشد کو مبارک
دل	ترک حسن گرفت ز سامان شکار	دل	آنسین سبیل بود شاه مولی کبر
دل	نواخته که باشد سوختن در پرده اندازش	دل	چو زار شمع آتش میجوشد از پرده سیاه

که چندی رنگ گرداند تلب تاب دالتش	دل	نجا شود در چشم غنیمتش عشا کن	دل
گر نبودے دیدت از دیده بیا غرض	دل	بچه ز کس مرد یک از دین میگردم برون	دل
سر نوشت ما چو ساغر خط عصیان شد دروغ	دل	آفرین کش نشاء مست خون طاعتها کسباد	دل
قهرمان شرع نالسته را دار و معات	دل	سهل باشد بزم از خود رنگان پوشیده	دل
شوق قربان طیش میشد پیش قربان شوق	دل	آفرین بزم خیال او تماشا داشت دوش	دل
در نظر بان خورده می آید لب خندان گل	دل	در نشاط آبا و گریه خاک بزم چیده از	دل
چون برق مکر فلک غوده عصایم	دل	از لب که هوا می قفا و بر در حایم	دل
حائل گردن دستچه بود گیرنده تسلایم	دل	شکار التفاتم آن سرین میاد و بماند	دل
ناز بر رحمت او چون نکت عصایم	دل	نیست خبر دامن مرشع بنم باغ کرشم	دل
هاس چو چو استاد نیکم و بدست نام	دل	این طفل طیشان را از راز ما خبر نیست	دل
الفا تم هر کجا افتاد ننگ نزل میکنم	دل	آن سبکبارم که در راه فنا چون گردا	دل
چون نس در پرده دل جستجوی میکنم	دل	نی همین از یار غلام هر گفتگوی میکنم	دل
برنگ سر و از بیض نبی دستی بر فرازم	دل	بنیادم سر فرو مانی سر انجایم است بزم	دل
خنده چون گل بکند دوران کم فرصت کنیم	دل	گریه حسرت درین گلزار چون شبنم چرا	دل
گردو سر لو گردم و خود را دعا کنیم	دل	آئین سخن است و بسین تا کجا کشید	دل
بر مانیان سخت گران چون شب عید	دل	وشت بود از صحبت من مرده دلان را	دل
که نوا میخیزد خود لقصیر پیرا بن جد اگر د	دل	کجا از اهل صورت شیوه تجریدی آید	دل
چو تجنّال از دلالت تشنگی می رسد	دل	من و ستاده باینهای عشق تند خو که دن	دل
نیم گریست افتد بجا پاس او گردن	دل	نمایش از وضو آب کوثر بلج میگرد	دل
که باشد سر بلند بجا بقدر سر فرو گردن	دل	همین آواز در گوش من از دولا می آید	دل
شراب تند باشد بیشتر در غمتن رنگین		آز صد رنگ دایره و زول مست محبت را	
میدانم عتاب آلوده من تا چه دید از من		نگه دزد و زور در چو بنین زرد در نقاب آید	
بهر ناله آبر و چون مسجح توان ریستن		در خور کسب چو همان کش چه دارد درون است	

چو آن طغیانی که هم سیرست باشد و در	دله	کجا هم راحی نگذاشت کردی تو گل چینید
ندارد و نرسد زین الاثر است که بحال او	دله	بلاگردان شوم قربان روم گردست گردم
که بی وطن بود و بی از وطن بے تو	دله	کهر بوشش تو سبک و پدید صدف بی نثار
ز داغ لعل شده مانند به گلستان لاله	دله	رفتی و در نظرم ای خشت ای کبک خرام
بهر چشیش و کان خوشش هر کس میبرد	دله	شگون مغفرت اشک نداشت بافت در پیر
که گفت ارض است بر هم سوز و دست	دله	بیدو کافیه نداشت قطع طو نارسا صبر را
ختم دست نگارین تو محراب است سیر	دله	چو چون ساقی شوی در سجده می آید بخوران
ز گرد و سر در خط کم نشد زان چشم کرد	دله	بشام بیکسی بیار ناله ان شیتتر باشد
اگر روید بزنگ شمع نل از هر موی کن	دله	توانم در تماشاخانه رخ اود و خشن سپید
آب شوم تا قبله تحقیق را ز فرم شوم	دله	سے دل کن در صفات قبله عالم شوی
گل نشاندم بار بستم	دله	ترک رعنائی است برگ را عشق
آفرین بے باو که	دله	هجو ز گس گر چه جام من تهی است
فلک او نارا زین خط گل محراب	دله	بر کس نهش ندان آفرین هر صبح بینا

لفظ قایلین نبون هم آمده مؤلف گوید درین بیت لفظ قایلین نبون آمده این هم دست است
 شیخ محمد علی حنرین هرگاه از بندرتبه داد و دیوستان و خدا آباد که هر دو مشهر عمل از باطن
 است که دید شخصی شعر می پیش شیخ خواند که قایلین نبون داشت شعر از خاطر فقیر برآورد
 گفت لفظ قالی بی نبون است آن شخص پیش فقیر نقل کرد گفتم شیخ فریدالدین عطار نیشابوری
 در پند نامه مشهور قایلین نبون آورده می فرماید ۵ مرد در راه بود و راه را قایلین بود ۵ و راه را
 ۵ قایت بالین بود ۵ آفرین گوید ۵ در شرب بے که ما یم آلوده دانی نیست ۵ و راه را
 چو لقصیر بر ز ندیم پارسا یم ۵ محمد علیخان مخلص بنین کشمیری مؤلف تذکره حیات اشعار است که در
 دران تذکره بنام خود نوشته و مخرج اول را الخیر داده مطلع کرده باین طریق ۵ آلوده دانی
 نیست در شرب بے که ما یم ۵ بهین قدر تقدیم و ناخیریت را از خود ساخت و در ترجمه شاه آفرین
 و تذکره کبک است مؤلف رساله را که عبارت از بیت مذکور باشد شنید مخطوط و مسرور

در خود کرده بود و ستمی بیت بلا شک از شاه آفرین است و تین صاحب نعمت شاه آفرین است
 برگاه بیت مذکور را گفت میر محمد علی بیج ساکوئی شنید گفت بیت ناموزون است و از تصویر ران
 نمک گفت گوید این وزن بحر مصراع است تقطیعش مفعول فاعلان مفعول فاعلان و دوبارگی فاعلان
 سبع آید و بیج زیاده کردن الف بود و سبب غنی که در آخر جزو افتد پس فاعلان فاعلان شود و بیجا
 آن فاعلان گذارند دین فاعلیان هم در آخر مصراع افتد و هم در وسط اگر در یک مصراع فاعلیان در
 مصراع دیگر فاعلان آید بیت ناموزن نشود چنانچه میرزا صاحب گوید سه هر فارین بیابان است
 رنهایی است بهر شب نیمه درین باغ جام جهان نمایی است -

اصف بخلص ذاب آصفیاه نفران پناه است چون گران با جلیل القدر درین صحیفه بتقریبات
 مسامح و احمق و در بر رخه حالات سلسله او درین محل نگاشتنی است و الویه ماثربند ترین میلان
 افراشتنی جد مادری او سعد الله خان بر عظم صاحب قران ثانی شاه جهان است و جد پدری او عابد خان
 که ادا کا بر سمرقند و از اخلاص شیخ شهاب الدین سهروردی بود عابد خان و محمد شاه جهان سنی دار و
 چند و شان شد و در سلک خدمت گزینان شاهزاده اورنگ زیب انتظام یافت و بعد از درنگ
 آرای شاهزاده بنیر بیج منصب پنجزاری در بهیمای اعتبار گشت و دوبار منصب صدرات کل صدر آرا
 گردید و بیت و چهارم ربیع الاول سنه ثمان و تسعين الف در محاصره قلعه کلانده بزخم گوی
 جانفشانی از میدان هروم خلف او میر شهاب الدین که از کبر و امر او غلغله میانی است رفت و رفت و منصب
 هفت هزار و خطاب غازی الدین خان بهادر فرزند جنگ عارج آسمان ترقی گشت و در جلدوی
 تهرودات شایسته که در نسخ بیجا پور بتقدیم رساند باضافه فقره فرزند ارجمند به القاب سابق طره زیبا
 بر دستار افتخار زد و در عهد شاه عالم بصوبه داری گجرات علم مهابت افراخت و در ایام حکومت
 آنجا سنه ثمانین و شصتین مایه الف کوس حلیت ازین عالم فرو گرفت خلف او ذاب آصفیاه نام
 اصلی او میر قمر الدین است و سال ولادت او سنه ثمانین و ثمانین الف بر زمان غلغله مکان بخطاب
 حسین قلیج خان منصب پنجزاری بلند پایه شد و او و آخر آن عهد بصوبه داری بیجا پور و عنایت بیجا گز
 و در عهد شاه عالم بخطاب خان و دران بجا در و بصوبه داری داده را انیا زیانت و بخت فرصت بنابر اساس
 امر و حضور ترک منصب کرده و یکس فقره پوشیده در شاه جهان آباد گوشه انزوا گرفت و در ایام

چنانکه از شاه از اترا برآمده بحضرت اهل منصب خطاب برنواخته آمد و در سال اول جلوس محمد قاسم
 بنصب نظام الملک بمجاور منسج جنگ منصب هفت هزار می و صوبه داری دکن بمجاور گشت و
 چون ایالت دکن بمیرالامراسید حسین علی خان توفیق یافت و ثواب تفصیل عتبه خلافت شتافت
 دفع الوقت که مثل عهد شاه عالم بی پروبال مطلق شرم پیشینه حکومت مراد آباد از پیشگاه خلافت
 برگرفت و حسن سلطنت رفیع الدرجات بصوبه داری مالو اسیر برافراخت و بوی اتفاق از امر انحصار
 نموده قصد تنخیر دکن بمجاور آورد و در سنه ثانی و ثلثین مایه و الف از مالوه متوجه دکن گردید قلعه اسیر از طریق
 و شهر بر پا بنور از محمد انور خان که در عهد رفیع الدرجات بصوبه دکن بر پا بنور دامورش بود و صلح بدست آورد
 و سیزدهم شعبان سال مذکور برسد و لاور خان که از صفو بمجاور به ثواب تعیین شده بود در موضع حسن پور کشته
 بظفر یافت و بر پا بنور معادوت نمود و ششم شوال سال مسطور برسد عالم یلخان برادرزاده امیرالامرا
 سید حسین یلخان که نائب دکن بود در کوا بالا بنور قوای لغز برافراخت و چون طبقه سادات بایم
 برهم خورد و اعتماد الدوله محمد امین خان که بعد سادات وزیر فردوس آرا نگاه محمد شاه شده بود و وزیر دکن
 ثواب در سنه اربعه و ثلثین مایه و الف از دکن بخجور رفته پنجم جمادی الاولی بملعت وزارت قاسم مایه
 آراست فقیر در آن وقت ببار خلافت اقامت داشت و در همان ایام معز الدوله حیدر قلیخان سغری
 تا نام کجرات قدم جرات در وادی نئی گذاشت فردوس آرا نگاه صوبه دکن کجرات و مالوه نمیداد ایت
 حایالت دکن بنواب مقرر کرده هم حیدر قلیخان باده توفیق فرمود ثواب پاشنه کوب تا مجا بویه قریب جرات
 خود را رساند حیدر قلیخان تاب مقاومت در خود ندیده خود را بجنون ساخته زدو ثواب عم خود حامد خان را بنای
 صوبه دکن کجرات داده مالوه آمد و بنایت صوبه داری مالوه بظفر الملک خان پسرمه خود سپرده و اول
 جمادی الاولی از آن سال ببار خلافت مراجعت نمود و امر حضور خواستند که پای ثواب در آستان
 خلافت قایم شود مزاج بادشا و بر گردانیدند در سنه سی و ثلثین مایه و الف حکومت دکن از تفرغ ثواب
 بیارز خان ناظم جدید با و مضمون گشت ثواب مخالفت هوکا دار خلافت و موافقت هوای مراد آباد با
 خود که سابق بکجاست اینجا پخته بود بهانه ساخته از فردوس آرا نگاه رخصت مراد آباد گرفت مسافرت
 نموده جانب دکن عطف عثمان نمود و بر جناح اشغال خود را بدکن رسانید مبارز خان بمقابله بظفر الملک
 آمد بستی میدوم محرم سنه سی و ثلثین مایه و الف در لشکر که میر جنگی معصوم داد مبارز خان بستی محمد عمالک

درکن نواب گشت بند و مصلحت این خبر بمجلسه موصوبه گجرات از غزل نواب میبازر الملک سر بلند
 تونی و صوبه مالوه بگردید و برادرش گشت آخر فردوس آرا سگاه خاطر را با ستال نواب متوجه
 و در سنه شان و ثلثین مایه واکت بنظاب آصف جاه سرفراز فرمود و در سنه ثلثین مایه و
 الف بمیل الله تمام طلب مشهور و نواب خلف خود نواب نظام الدوله ناصر جنگ را نایب و کن
 روانه هند و شداد آخر ربیع الاول سال مذکور داخل دار اخیلافت گشت بعد دو ماه فردوس آرا سگاه
 نواب باجی بنیه غنیمت رخصت کرد و صوبه داری اکبر آباد از غزل را به حبشنگ و صوبه دار مالوه از گنجه باجی
 به نواب عنایت فرمود و نواب به اکبر آباد آمد و محی الدین قلیخان که از بنابر سعادته خان زیر دراز اقربا
 نواب بود نایب صوبه اکبر آباد کرده عازم مالوه شد و چون کنار دریا چنبل بگذشت غار باغ عینق بیج در
 بیج است و وقت آمدن نواب از دکن کنار دریا چنبل لشکر انضیع بسیار رسانید بودند نواب زیر
 اکبر آباد با جمعی را عیب کرده مشرق رویه روان شد و بر سر آمده و سخن پور گذشته زیر کالپی دوباره دریا
 حسن را عیب نموده در ملک بندید و آمد را عیب بندید با جمعی در رکاب شد و بعد طی منازل به بمبوپال از نواب
 بصوبه مالوه سید باجی را و هم با قوچ شکیل و کن استقبال کرد در ماه رمضان سال مسطور در سوابه بهوپال
 آتش جلال و قتال شتعال گرفت چون خبر آمد آمد نادر شاه گرم بود نواب مصالحه را بر مجادله ترجیح داد
 زود باران اخیلافت برگشت و چون نادر شاه استیلا یافت با نواب انبست با مراد دیگر حسن سلوک فراد
 بطل آورده و چون امر الامرا مصاصم الدوله خاندوران بخار نادر شاه جانفش نمود منصب امیر الامرا
 مراتب دیگر نواب مقرر گشت درین ایام نواب نظام الدوله ناصر جنگ نایب دکن با خواجی خویان ملک
 خود که سر پیوند نواب بکرا اصلاح پس در سنه ثلث و ثلث و ثلث مایه و الف از پاوشاه رخصت گرفته بدکن آمد
 بستم جمادی الاول و سنه اربع و ثلثین مایه و الف از سواد و رنگ آباد جانب غرب با پدر و پسر جنگ
 و آتش و نواب نظام الدوله زخمها برداشت بیست پدر و والا که افتاد نواب در سنه ست و ثلثین مایه و
 که تیر خیر ملک کرنا ملک بر گشت اول قلعه ترچنپلی را محاصره کرده بیست و ستاد بجزان ملک آرکات را از
 قوم نواب است استزاع نمود و در سنه سبع و ثلثین مایه و الف قلعه بالکنده از توابع حیدر آباد محاصره کرده از
 مغربان دکنی بجزه التیج در آورده و چهارم جمادی الاخری سنه احدی و ثلثین مایه و الف از سواد بر پاخور
 حکم کشور ایجاد و نش او را نقل کرده در روزی منوره که قریب قلعه دولت آباد است پانین مرشد شاه

برهان الدین غریب دفن کردند و در همین سال فردوس آرامگاه محمد شاه و وزیر او استادا و الدوله -
 فتح الدین خان روی توجه به عالم یادید آوردند و مولفنا گوید سه سر کن مملکت هندی از جهان رفتند
 فتاح حیف سه دریگانه از کف دهره برای ولایت این هرسه یافتیم تاریخ بنام شاه زمان با وزیر
 آصف دهره ذاب اندا عاظم امراء دولت تیموریه هندی وستان است از عهد خاندان بختیار
 فردوس آرامگاه محمد شاه بر چارباش امارت کامرانی کرد و قریب سی سال بجاوشش شمع بود
 وکن که حکم و چندین بادشاه عالیجاه بود پر دخت جمیع امراء عهد فردوس آرامگاه و عیال و بوزیر و
 مراسم و اوقات فرزندانه بمقتدیم سیرتند و عیال ملک صفات مجبول بخیر بود همیشه مدد سرباز و فخر و علما
 و سلمی دار باب استحقاق را بخود میرد و بقدر قسمت هر کس شمشیر و بزم سید علما و شیخ دیار و عیال و انهرج
 خراسان عراق و طراش هندی وستان هیت قدر دانی او شنیده رو بدن آوردند و ذلک از شیلان کشور لالو
 بردند از آثار و سنگ حصار شهر پناه در بانه پور که در سنه احدی دار بعین مایه و الف بنا آن گذشت
 و برور با تمام رسید و آبادی نظام آباد بالای کسل فردا پور که در و دیانه محض بود طرح انداخت و
 و کاروان سرا و دوتخانه و دل تعمیر نمود و رب اجل نهادند آمینا مطابق سنه احدی و در بین
 و مایه و الف تاریخ احداث این آبادی است و حصار شهر پناه حیدر آباد و نهر رسول که در وسط شهر
 او رنگ آبادی آید و ذاب سخن بخود و دیوانی ضخیم دارد از تنباکج طبع شریف است

تا مست ابل کرد و با خود سن باز آید	دله	آمد آب تازه بر روی کار آینه را
به که تصویر کشته هیت انسان را	دله	تا تماشا کنی این انجمن فانی را
ای بسا کار که غفلت بسر انجام آرد	دله	خواب بیدار کند بو بخت کنایه را
ز شود و حجر که فمیده بخت جالبش را	دله	بسا مان قنایه خود مهیا شو و جالبش را
سوخت تا داغ محبت دل دیوانه ما	دله	شمع گردید بگرد سر پروانه ما
طرح کاشانه مارینش رنگ نقاش	دله	عشق آلوده رو و دل ز پر دانه ما
میکنم روی طلب هر جا که میخوانی مرا	دله	بایلم سپیون درق هر سو که گردانی مرا
و طلب بیدشت پایم هستی ای در و دل	دله	تا بروی سیلاب شک آنجا با سانی مرا
سیر فلز از نذر استم بجاری و شسته است	دله	می بر و در عالم دیگر پشیمان را

بسم نشو و نماست شایسته دل | نیم سانس در تشنگی مستان را
 چون ذکر نیم در سیمه نواب آصف جاه افتاد مجلا احوال این فرقه باغیه گوش گذار اخبار
 جویان خود و شیوه تاریخ نامها باز میگویی که از قدیم لایام فراموش و ایان هند پیش از عمل اسلام و بعد
 آن بر اهل دکن حیره دست بودند و همیشه افواج قاهره فرستاده تمام قلمرو دکن تا انکار و شیرین برادر
 میا خندان درین عصر که قوم مرتبه در مالک فتح المسالک هندوستان عجب کارها کردند و در
 کشور دکن ملوه و حجرات و صوحنات هندوستان به تصرف آوردند مگر صوبه اوده که بسبب صیقل
 دریای گنگ و مدافع برهان الملک و خلفا و محفوظ ماند و صوبه ملتان و صوبه پٹنه که بسبب دور
 دست بودن از دکن بضبط غنیمت در نیامد اگر چه تا سبب نیم در ملتان هم رفته اما از دور و دور
 شاه درانی فرصت عمل کردن نیافت و در صوبه پٹنه و بنجاله هم عمل غنیمت آبی نشد تا ظلم بنجاله بعد مجرای
 مصلحت قرار داده سال پیش مقرر میفرستاد و چنانچه مقتضی می آید مرثیه عبارت از یو کیر
 و اطراف آن است و ساکنان این سرزمین را مرتبه گویند و زبان مرثی مخصوص این کسان است
 در یاست غنیمت در قوم بھو نسل باشد و نسبت بھو نسله بر اجمای اود میوری رسد و با هماسے
 اود میوری فوق جمیع راجا نرین راجپوتانہ ازا در اجاسے و دیگر هر راجه که نور مند راج می شنیدند راج
 اود میور قشقه براسے اود میور شد و اود آن قشقه اختیار را بریشانی ادب میکند و لقب بھو اود میور
 و انساب خود بنوشته و عادل میرساند چون حد و قاص ایران نکشید که دوا و دلا و نو شیروان اداره
 شدند یکی ازا جلا درانا بنده آمده بمرتبه راجگی رسید چون شهر بانو و دختر بزرگ خیره بمیره نوشهیران
 با سر رفته در جباله بلخ امام حسین رضی اللہ عنہ و ابد از بطین آن عقیقه امام دین العابدین
 رضی اللہ عنہ تولد شد نسل سادات حسینی منحصر امام دین العابدین است و درین صورت قبلیه با جلا
 اود میور احوال جمیع خال بمیسے مامون سادات حسینی از غنیمت مرتبه را لازم است که با سادات
 بر عادت و بارات پیش آیند و حق صلوات رحم بجا آرند و عقیقه یکی ازا و دلا و رانا که از بطین خست
 بنجار بود بسبب نامرغبت برادران ازا و میور برآمده کشور دکن افتاد و در ظرف کرناک ساکن شد
 و از مرتبه محمدی خاندان خود با عجمهای دکن خوشی بھرسانید و اولا و دلا و نو سرع شدند و یکی اذ تولد
 و در قوم بھو نسله از قوم بھو نسله است و سده اول در سلک اتباع برهان لکشمی شاه تمام داشت تا بنیاد

بابر اکبر عاقل شاد پیوستہ نوکری ادب برگزیدہ ابرہیم عادل شاد دراد اخر عهد خود برگزیدہ پوتہ نوکری
 دریاگیر ساہو بے مقرر کرد ساہو بے آنجا برسم زمینداران طرح توطن انداخت چند می کشید
 نوکری صاحبقران ثانی شاہ جهان نیز بردوش خدمت گرفتہ بود خود در لیاقت میگردانید و
 پیش سیوا در جاگیر بنیابت قیام داشت و چون ابرہیم عادل شاد را عارضہ عرض ہوت
 تا عرض دو سال طول کشید اختلالات بسیار در مملکت در راہ یافت و اکثر سپاہ کوکن بزحمت
 بیجا پور آمدن لایت و تلاش از لشکر کے کہ محافظت کچھ نیکی تواند کرد خالی ماند درین
 اوقات سیوا کہ رب النوع غنیمت یہ کلیم است و چون از ہوشیار و حیاہ ساز و سپاہ گری بود و
 خواہم آوردہ شود قراغ باز کرد و فرادان سلاح را کہ از وجود حراست بیگان اسباب قلعہ دار
 تہی بود تعریف آورد و درین شمار روزگار ابرہیم عادل شاد ابرہیم و پیش علی عادل شاہ جلوس نمود
 و چون او بنا بر اتجاد سلطنت و مختارین استقلال بہم فرسانیدہ بود و قوت بسیار در مملکت اور و خود
 و سیوا و زبرد قوت گرفتہ بر تمامی قلاع کوکن استیلا یافت و حصول تازہ بخش خود اصل
 نمود قریب چهل قلعہ سابق و لاحق ملو از سامان قلعہ داری بہم رسانید و باستظہار حصول کوہ و جنگ
 بحکمت خاطر و قراغ بال سلاطین اعانت علی عادل شاہ سچیدہ علانیہ مجاہدہ خلافت اور و دیدار آن
 را کہ کوکن سلطنت علی عادل شاہ بود غناشت فوج اورانیا نمود و دستم خان را کہ او ہم از عہدہ ہا
 آن وقت بود شکست خاست او بعد از آن خاطر بالکلید از وغرغہ عادل شاہیہ پرداخت شمر و
 در فزائی تاخت تاراج اطراف نواحی کوکن کرد و چون لایت کوکن متصل بدیریا شورا سست
 بعضی بنادر در تصرف آوردہ راہ نے بجز راہ نیمہ راہ نے بر ساخت بعضی اوقات کہ قابو بیا
 بر برنے مواضع متعلقہ بادشاہ ہند یعنی خلد مکان نیز دست جرات دراز میکرد و چون این خبر بہ
 خلد مکان رسید برلینج والا بامیر الامرا شالیتہ خان صوبہ وار دکن صا در شد کہ بدفع سیوا پرداد
 و ہمارا راجہ جسونت نیز با اتفاق امیر الامرا برین سم نامور شد امیر الامرا ججد و ججد و اقر و تار و تار
 و تخریب لایت او بمقدیم رسانید سیوا در سالہ ثلث و سبعین و الف ہزار دوی امیر الامرا شالین
 آورد و ابوالفتح خان پسر امیر الامرا کشید ساخت امیر الامرا معز دل شد و صوبہ وار دکن لٹا ہار دہ
 محمد عظیم تفریق یافت چون ہم دکن از ہمارا راجہ جسونت خاطر خواہ بادشاہ بکفایت رسید خلد مکان

اور بخود طلبیده بجای اور ارجی شکر را تعین فرمود راجه جی سنگه سوار گوشا لهما سے دانی دادہ
 قافله اور تنگ ساخته سیوا جزا طاعت چاره بندیدہ بی سلاح آمدہ ہا راجہ ملاقات کرد و دست
 و شمشیر و ملک و ملک ہون شکیں سرکار بادشاہی نمود و بموجب اکتس راجہ جی سنگه فرمان
 بادشاہی متعلق بر غفور ارجیم بنام او صادر شد و سینا پسرش بن منصب پهنزاری سرخواری فہت
 و خود با سپہ ارادہ قبل عقبہ علامت نمودہ و نیز ہموی اتحادہ شہادت و سببین است و مارا گریاد
 دولت زمین بوس انداختہ مہورہ عنایت شہزادہ گردیدہا با نبار و ہفتانیت و عدم ادراک
 صحبت سلاطین عنایت بادشاہ و زیادہ بر مرتبہ خود وقع داشت بگوشہ رفتہ با نام سنگه سپہ راجہ
 جی سنگه انہما ز شہس کہ حکم شد من بعد از دولت حضور محروم باشد و محافظان بیاسداری او
 تعین شدہا سینا پسرش کہ بے تقصیر بود از یاریابی ممنوع نشد و فرخا طر بادشاہی بود
 کہ بعد چند سیوا را از تعلیم خانہ ادب پرآوردہ و شمول عولف ساختہ رخصت انصاف ارزانے
 نمود اما اورا حوصلہ کہ کہ این سکی در یاد بعد سہ ماہ و نہ روز بست و ہفتہ صفر وضع خود تفرادہ پسینا
 ماہ قرار گرفت و بدکن رفتہ ہمیشہ ہنگامہ آماہی فساد بود و صوبہ داران و کن تہیہ تا ویسب و میزبان
 تا آنکہ بست و ہارم ربیع الآخر مساعری تعین است و ہفتہ ہستی او فرشتہ سینا جان خیر
 بستہ پدید بر پا داشت آخر فلد مکان نفس نفس نمود و کن شد بست و سیوم ربیع الاول شہادت
 شہادت کوسین الف اورنگ آباد را کامیاب منزل سلطنت و تا آخر عمر خود در شہادت پنج سا
 در گوشمالی مرتبہ صرف کرد اما از تہا دن بعضی امر کہ برای اعراض نفسانی خود می خواستند کہ
 ہم مرتبہ انفصال پذیرد اتصال این شجرہ ملوئہ صورت نسبت سینا را دو سپہر وجود آمدہ
 و ساہو راجہ بعد رحلت فلد مکان مرتبہ رشتہ شہرت در ملک بادشاہی و دایندہ رفتہ
 رفتہ دست تصرف ہما لک خارج و کن سانیہ تفصیل این اجمال آنکہ او آخر عمر خود مکان قرار
 یافتہ بود کہ با غنیم صلح در میان آید باین شرط کہ سرحد او محصول ملکی نہ رویہ بصیغہ سرحدت
 شدہ غنیم مقرر شود بادشاہ اسن خان عرف میر ملنگ را با اسناد و سرحدت کہ نزد غنیم فرستاد کہ
 عہد و میان حکم سازد و سرور ان غنیم را بلازمست بادشاہی بیار و آخر دای بادشاہ برگشت
 و میر ملنگ را کہ منور اسناد و حوالہ غنیم کردہ بود بخود طلبیدہ و در عہد شاہ عالم عہدہ پیر و بسکی

از حقه ز عایا بنیم مقرر شد و سندها دوشاهی حواله گردید شاه عالم بعد فتح کامل بختن در
 و عشرین مایه دالف لوا می نمودت از دکن هندوستان برافراشت و تصویر دار در
 ذوالفقار خان و محبت فرمود ذوالفقار خان و ذوالخان بنی را نیابت خود داده در دکن ماند
 و ذوالخان با بنیم موافقت کرد و قرار داد که آنچه از ملک وصول شود بجهت از سیر کار بادشاهی
 و چهارم حقه از بنیم سوای و بنیم حقه سربسکه از حقه عایا که سابق مذکور شد و این تقسیم جاری
 گشت اما شذوخته بنیم حواله شده بود و چون صحبت محمد فرخ سیر بادشاه با سادات باره
 بادشاه امیرالامرا سید حسین علیخان را صوبه دار دکن مقرر کرده از حضور بر آورد و بعد وصول امیر
 بدکن بادشاه با غوامی دولت براندازان بسرداران کن مخصوص امور وجه بنیت
 امیرالامرا متواتر نوشتجات می فرستاد و در حضور با قطب الملک عبداللہ خان هر روز بر
 تازہ بر می ایست قطب الملک همیشه امیرالامرا با بدن دہلی تا کند می نوشت لا علاج امیرالامرا
 و شمن قانہ شمن بیگانه شمر سه تسع و عشرین مایه دالف با ساهوراجه توسط محمد انور خان بر بان
 و سکر احمی ملہار صلح کرد و بشرط عدم تاج ملک عدم قطع طرق و گنجایش بنی
 سوار در رکاب ناظم دکن اسناد چوبہ و سربسکه شش صوفی کن بمهر خود یا نخواہد که کن مغیر و ملکی
 قدش نامند حواله نمود و بالاجبی بنیشونات ادبرائمه کوکشی وکیل ساهوراجه مقرر شد و در سر پرست
 از جانب بنیم لقب گشت یک مکسار که چهارم حقه وصول کند و دیگر نائب سربسکه بعد انعقاد
 صلح ملک دکن که بعلت نزاع بنیم خراب بود اگر چه رو با دی گذشت اما ضبط بادشاهی از ملک
 برخاست و نحوست این ترزیع سخت سربسکه نمود امیرالامرا بعد مصالحہ در ستمه ثلثین مایه دالف
 عالم علیخان برادرزادہ خود را در دکن نایب گذاشته با سپاہ سنگین قریب پنجاه ہزار از خود
 در سربسکہ داری بالاجبی بنیشونات سازم دار اختلاف شد و بعد عزل محمد فرخ سیر جلالت
 در ستمه ثلثین مایه دالف پایہ سکر احمی ملہار بلند شد و صاحب اختیار دکن نموده ادرا با اتفاق
 بالاجبی بنیشونات نزد عالم علیخان روانہ دکن ساخت این ہر دو از حضور بدکن آمدہ تسلط تمام بنیم
 از عالم علیخان نامی پیش نبود و در ستمه سبع و ثلثین مایه دالف فرودس آرام گاہ صوبہ دار ماند و
 از قوم ناگزیر مقرر نمود و آمدہ خیل گشت و در ستمه تسع و ثلثین مایه دالف ہو لگر از قوم شہا بان گذ

و از رختای یاجی را و سپهر بالاجی نشوئات که بعد فوت پدر بجای او قائم شد از دکن برآمدند و رفتند با گرد
 بهادر جنگیده و در کشت و نا آمدن صوبه دار دیگر از حضور او داد گرد و هر بهادر می یافتند شهر چین می نمودند و در
 ثلث دار لعین مایه و الف محمد خان بنکیش صوبه دار مالوه شده بچین رسید تا بسبب خصم
 که همیشه بتاخت و تاراج مالوه می پرداخت نقش او در دست نشست و در دستش و اگر برین
 و مایه و الف صوبه داری مالوه از تغیر محمد خان بر وجهی سنگه صاحب از دست مقرر گشت و تقویت یاجی
 بنا بر حسب کفر پیش از پیش شد و در دست دار لعین مایه و الف یاجی را و قدم تجارت پیش گذاشت
 از دکن قصد هفت هندوستان کرد و از دار الخلافت مظفر خان برادر صمصام الدوله خان در آن دفع
 غنیمت نمود و شد مظفر خان در ملک مالوه در آمده تا سر و نخ رسید یاجی را و در و بر و نشده بدکن برگشت
 و مظفر خان بی وقوع جنگ بدار الخلافت عطف عثمان خود و در سینه مسلح دار لعین مایه و الف باز یاجی
 اراده هندوستان کرد و اعتماد الدوله و قمر الدین خان وزیر المملکت دامیرالامرا صمصام الدوله را حضور
 تنبیه و لعین شدند تا آنها با کوهی تمام هر کدام تفاوت بست سی کرده بملک مالوه فرامیدند یاجی را و دو
 فوج کرد و فوجی بسوار میلاد و در مقابل وزیر المملکت فرستاد و سه چهار بار جنگ واقع شد هر بار وزیر
 مخالف آمد و فوجی دیگر را بسوار واری هول کرد و مقابل امیرالامرا فرستاد امیرالامرا بزرگم اعتماد الدوله و طرح
 صلح انداخت و بوجه صلح هر دو بدار الخلافت رجوع نمودند و راجه جی سنگه برای تقویت کفر بنحو است که
 صوبه دار مالوه از تغیر خودش بیاجی را و مقرر شود و متواتر عائلش بدرگاه فردوس آراستگاه بوسا
 امیرالامرا می نوشت امیرالامرا در سینه ثمان دار لعین مایه و الف بادشاه را باین سستی زنی بسا و متواتر
 مالوه بیاجی را و تقویت یافت اسلام در آن به حالت غریب بهم رساند و در سینه تسع دار لعین مایه و الف بدار
 با فوج عظیم از دکن اعزام مالوه شد و بکرم و شوق آتشی بر دوخته و بر سر راجه بدار از رفت و موضع آتشی بدارالاقامت
 راجه بدار در الحاح کرده مفتوح ساخت راجه خود را بملکات هاست صوبه الممالک کشید یاجی را و بدار
 ملک بدار و خواست که با ترمید که عبارت از ملک مابین همین گنگ است در آید بیلا جادو را
 مقرر کرد که از در بای همین گذشته بابر بان المملک که در آن وقت از ضربه و حرکت کرده با ترمید
 اکبر آباد رسید بود و آید و بیلا جی همین را عبور کرده بابر بان المملک مقابل شد بابر بان المملک خطاب
 آن جمع کثیر را مشغول و مجروح ستا بیلا جی گریخته آب همین را گذاشته خود را پیش یاجی را و رساند اکثر نوم

برود آب من شرق شد و قریب یک هزار پانصد گیس با سیری در آن بند بر بان الملک هر یک را
یک چار و ده روپیہ داده و خص کرد باجی را و خفت عظیم کشیده رویشا همچنان آباد آید و داخل بادشا
بیرون شهر استاده بجای قنط شهر بر دامنند مگر حسن خان کو که بادشاه که از غر و خوانی با متعدد
پیش قدیم خود زنده گی جاوید شهادت را بر حیات در دروغه زحمان داد بعد خرابی بصره امیر الامر
صمصام الدوله از دار الخلافت بر آمد باجی را و صرفه در جنگ نمیده جانب اکبر آباد و در پیش
و امیر الامر احم دست از تقاب برداشت و در شالانہ خمینی مایه و الف نواب آصف جاه از دکن را انتقال
رفت و صوبه دکن را باده از غزل باجی را و با و مقرر شد نواب عطف عثمانی بآلوه خود به بچول رسید باجی
باجم از دکن بر جنگ استعجال استقبال کرد و رسوا و به بچول مکر را و بر شهرار و داد باجی را و رسد غلته را
مسدود ساخت و از طرف دہلی خبر آمد نادر شاه گرم شد بنابر آن نواب در مصاحبه زد و صوبه دکن
باده بیاجی را و گذاشته زد و خود را بجنوب بادشا رسانید و در استعجال نواب و رسوا و به بچول بحج را به
باجی را و بر کو به و نسلا که محاسنار صوبه بر آرد از غنی اعمال سا هو راجه بود و بجاحت خان الہ آبادی را که
از جانب نواب بنظم صوبه بر آرمی پرداخت در ماه رمضان سنہ خمسین مایه و الف شهید ساخت
و چون تہمی در سلطنت کهندستان از آمدن نادر شاه راہ یافت باجی را و جاگیرات منصب و این
دکن را که از جانب بادشاہ و نواب آصف جاہ مقرر بود و ضبط کرد و چون نادر شاه از ہند بولایت
عثمان نمود نواب نظام الدولہ ناصر جنگ نائب دکن بغیری نزد باجی را و فرستاد و پیغامهای و عید کرد
باجی را و دست از ضبط جاگیرات برداشت و در سنہ آنہین و سین مایه و الف باجی را و قصد کرد کہ
نواب نظام الدولہ ناصر جنگ را بر دارد و ملک دکن را از ریاست اسلام خانی ساخته بی شرکت اعلام
مگونسا رکفر بر آفرزد و فوجی را فرجام آدره جنوبی رسوا و اورنگ آباد نازل شد نواب نظام الدولہ
با جمعی کہ در شهر داشت بر آمد و قصد کرد کہ تباخت دار کوب چون محاربت نماید غنیمت از و زود و دریا
لنگ را عیب نمود و از سبت و شرم شوال تا قریب عید صحنی یک ماہ و چند روز بخوار جہاننا کرہ اثیر جہا
داشت و با آنکہ فوج غنیمت چہا ہزار سوار بود و فوج اسلام بدہ ہزار پی کشید ہر روز و لا و ران اسلام خیرہ
دستی بنمیزند باجی را و صرفه خود و صلح و یدہ و صلح گرا نید و آمدہ با نواب نظام الدولہ ملاقات کردند و
نظام الدولہ سرکار کر کوئی سرکار مہندیہ بجا گیراد و داد باجی را و بعد مصاحبه مغلوبانہ رشت اہل نظر

مالو بکشید و بخارنر برارسل و دوازدهم صفر سنه ثلث و سیمین نایه دالت لعلت عقد مرگی غالب هتی کرد
 و پسرش بالاجی بجای او قیام نمود و در هر سال نواب آصف جاه از حضور حضرت مکن گرفته سلیخ
 شعبان مثل برانپور شد و بالاجی که از دکن بالاج میرفت در برانپور ملازمت نواب آصف جاه حاصل
 کرده راه مالو گرفت و بعد معاددت نواب آصف جاه یکین سال وفات او هس سال باشد خیزد
 غنیمت شوخی کرد و تنبیه یافته بصلح انجامید و در عهد نواب نظام الدوله ناصر جنگ شهید با ساهورا جبه تو
 صلح یکبست یا دنا آخر عهد نواب نظام الدوله که دویتم سال و کسری بوضع بحال ماند و بعد شهادت
 نواب نظام الدوله وفات ساهورا جبه که در سنه ثلث و سیمین نایه دالت واقع شد کار بالاجی بالا گرفت
 و سلاطین و اشراف و بزرگان و در عزم زاده بالاجی که سخت مدبر و محنت کش بود مدارا مهمام شد اینها
 تا سیمین حیات ساهورا جبه حسابی از وودمان بولسلا بر میشدند بعد کسپر شدن ساهورا جبه
 غلبه الخدای کسی را بجای ساهورا جبه بر سرند راج نه نشانند در نام مهمام مالی و ملکی بست
 خود آورده سرداران قدیم مرته را متقاعد بکلی معطل ساختند ز نار و شکار را در بازار پدید
 آمد حتی خواران ملک را چت کردند قومی که شینج آنها گدائی بود مدحوی با و شاههی سر بر کردند
 زمانه باین و دودیت خواجو کرمانی که در وصف خط معشوق گفته گو یا گردید و بی پور را مالک
 فغفور و ای اندک مهرج را بکشد خان بر نشان ای اندک تا خود چه دین اندک حبیبال بهند راج
 ترکان بیاد شاههی خا در نشان ای اندک تسلطی که بر همه کوکبی بعد شهادت نواب نظام الدوله
 وفات ساهورا جبه در دکن بهند وستان بهم رسانند در ضمن احوال اولاد نواب آصفجاه و خواران
 پناه و غیر هم معلوم ناظر خواهد شد بخل سرگذشت گجرات و بنگاله بکلم می آید ابتدا تسلط شیم بر
 گجرات برین موال است که بعد زوال دولت سادات بارهم در سنه ثلث و ششین نایه دالت
 فرودس آرا مگاه صوبه داری گجرات از تغیر اجیت سنگه و متصدی گری بندر سورت از تغیر قمرالدین
 خان بمخرالدوله حیدرقلینی اسفرائینی فیمید خدمت میرآتش قنویض فرمود و حیدرقلینی ان جبه گنایه دالت
 دیوان خود را نیابت گجرات و تهوور خان را نیابت بندر سورت داده بهر دو مکان فرستاد و چون
 وزارت در سنه اربع و ششین نایه دالت نواب آصفجاه مفوض شد احراز حضور در مقدمات مال
 و ملکی خلافت را سی نواب آصفجاه دخل میکرد و در خصوص مخیرالدوله حیدرقلینی خان فرودس آرا مگاه

پاخواطر نواب آصفجا و مقدم داشته حیدر خانان اصبوبه اولونی گجرات مرخص و حیدر خانان برگشته
 رفته علی کرد که مثل آن در هیچ عمر نشان نمیدهند و چندان اقتدار بهم رسانید که شما را غنی بخود گردانید
 مکتوبه دار گجراته از تغیراد بنواب آصفجا و مقرر شد و نواب آصفجا به نیابت گجرات بهیم بنوبه
 تسلیم نمود و در سه دست و ثلثین مائده و الف مکتوبه داری گجرات از تغیراد بنواب آصفجا بهیار از الملک
 سر بلند خان لونی عطا شد مبارز الملک مسند نیابت به شجاعت خان بجزاتی فرستاد و حاکم خان
 پیچیدارنا بجلت بیامانی دست و پای نمیتوانست زد و از گجرات بر آید و در موضع دهر اقامت کرد
 و کت نامی غنیم کنی را بملک خود طلبید و جمعیتی از خود و قزاق هم آورد و بر سر گجرات رفت شجاعت
 هم از گجرات برآمد و آتش حرب زبانه زد و شجاعت خان فتنه ستیزی در باشت رستم علی خان بر
 شجاعت خان در آن وقت حاکم بندر سورت بود خبر قتل برادر شنید و اسباب محاربه با نادر خان
 سامان نمود و بیلاهی کاکیوار را که از سردار مرهه بود و در حدود سورت نهنگامه آراسه داشت با نادر
 رشتن شته با جمعیت قریب بیست هزار از سورت برآمد حاکم خان نیز با جمعیت خود و کتانی که آن
 قریب بیست هزار و شصت از احمد آباد کوچید و کنار دریا محلی تلافی فرستید و نمود و بیلاهی کاکیوار را که بر سر
 رستم بنیان بود و مادر باطن بدلات کتبا با حاکم خان اتفاق داشت لکن حاکم خان غالب آمد و در سورت
 مقتول رسید مبارز الملک سر بلند خان بعد از اجتماع نهنگامه حاکم خان و در سه دست و ثلثین مائده و الف
 از دار اختلاف جانب گجرات انضمت نمود حاکم خان با غنیم بقصد محاربه اواز گجرات برآمد و
 مبارز الملک نصالح بقلم آورد و نواب آصفجا هم از دکن بهیم خود در باب دخل و دادن مبارز الملک
 چون حاکم خان مرد لا ابالی بود و فیض یافتاد حاکم خان امان بیگ بخشی خود را با فوج غنیم بحرکت از الملک
 مستر و جنگ عظیم در میان آمد امان بیگ قتل رسید و شیخ اله یار بلگرامی بخشی و فرج مبارز الملک
 از راه دیگر داخل قلعه احمد آباد شل شهر را تصرف آورد و ناگزیر حاکم خان دست از ملک گجرات برداشت
 بکن نزد نواب آصفجا و رفت بعد از آن غنیم در ملک گجرات سکونت کرد و در فتنه رفته عمل با نادر
 با کلیه برت و عظمت کهن تمام صوبه را فرو گرفت و در سه دست و ثلثین مائده و الف غنیم در جنگاله غنیم کن
 سرشته و از فتنه چنین است که سیزدهم ذی حجه سنه اصدی و خنشین مائده و الف شجاع الدوله ناظم جنگاله
 بنده و نادر جهانگیر است پیش سر فرار خان نائب منابش اما کتبیل طبیعت منافی بر اوست اکثر کتبا

کرد و در بختان مهابت جنگ که از نوکران شجاع الدوله بود و از جانب آویز تیا بت صوبه می نمود
 هوای گرفتن بنگاله را در سر خود جاد و در با نوجی سنگین بتقریب حصول ملازمت سرفراز خان لازم میشد
 شد و چون تقریب سید سرفراز خان متنبه شد که مهابت جنگ کچه آماده می آید با مردم فلیل از فرساده
 برآمد و حرکت نمود و کوهی کرده قتل سید و شد قیامان محمود تخلص اما و شجاع الدوله در آنوقت ناظم اوسیه
 قوچی فرا هم آورده و بجهار به مهابت جنگ شتافت و شکست یافته خود را بدکن پیش نواب اسکندریه
 رسانید میر حبیب بیازستانی که بخشی مرشد قلیخان بود و زور کو بهو لنسله مکار صوبه برار رفته ادر
 شکر کاست خیر بنگاله نمود و قوچی سنگین به سرداری با سکر نیت دیوان غن و دعلی قزاق که در اعظم
 از رفتار بودند همراه میر حبیب کرده بر سر مهابت جنگ به بنگاله شتافت و قریب یک ماه جدال و
 قتال طول کشید مهابت جنگ سلسله صلح منباید و با سکر نیت دعلی قزاق را با بست و دو نفر
 بتقریب یافت و در حمله خود طلیس میر علیه غلبه تیغ بد رنج شت فوج نبات النعلش شده و رو بفرار
 نهاد و کو و میر حبیب غایب خاسر گشتند اما صوبه کنگ را تصرف خود آوردند و هر سال فوج بتا
 و تاراج بنگاله میسر است و تا آنکه مهابت جنگ هر سال پیشینی برای کو مقرر کرد و ملک را از
 خرابی محفوظ داشت حال آنکه منایب این کرده تازه بعرضه آمده بایشیند مره عموما و برات
 و کن خصوصاً طر فتمی دارند هر جادست می یابند و جوه معاش همه مردم را بنده کرده بطرف
 خود میکشند و زمینداری را بهمانجا بکشد که بسبب نمداری مردم خبر مثل مقدم و پنواری نمیکشند
 و بانواع بیاد اسلارشان قدیم را از بنج برکنده بنیاد تصرف خود قایم میکنند و میخوانند که مالک تمام
 روی زمین بر همه کوهی شوند و زان مطلق قتالی شانه که روزی رسانند مسلمانان دهند و دست برات
 احسان خلافت بر همین من نوشته تمام این مالک بیک قوم چه بطور سلم تواند شد و شرافت مزاج
 و لطافت طبیعت این قوم باید دید که بالاجبی آن اقتدار که سلطنت دکن بدید و رقبته خود در آنجا
 و بهر آن خود را بانان گندم خوش شربت و بیاد بختان خام و پانته خام و کرسه سبر خام مثل سیکر و مال سایر
 برین قیاس باید کرد و چون اصل پیشیه بر همه گدائی است و در کش میند و آن مقرر شده که صدقات را بنابر
 باید و او طبیعت اقوام نسلا بعد نسل بدریوزه گری خود گشته و طماعی ابن الفرضی لازم مهابت گردید و این
 حصول نسبه سلطنت اتابوی گدای از طبیعت غیر مؤثر محتاجیکه یک نام متضایان بر همه جوع سببند نظر آنها با نوجی و کل هم چنین

مانده درده است هر چه دارد تا بعد که دستار و پای افرازا در کشیده میگیرند و برآمد کار و ادراحواله عالم بالا
 خوب گفته که گفته است بدست خلق عالم کاسه در یوزه می نیم که گدا چون باد شده گرد که ساز و دهانی را
 و سبب خشکی فراق بنفوس آنچه در یافته شد این است که مدار تخیل اینها خواه امیر بشود خواه فقیر بردال نورست با
 این دل حملی از روشن که آنرا در مندی بگمار بجای فارسی میگویند نیکنند و از خارج بهم روشن غلبه سازند که
 بیست آن نفع سازد و اگر احیاناً در غن میخیزد اقل قلیل که حکم عدم دارد و درج سطح و طلیت و زرد و جو به هم در بر
 داخل میسازند و درج سطح و رتبهها نیز فرو میزند بنابرین لطیفه اینها پشت در پشت از دال تور بی روشن یا کم در
 و درج سطح و طلیت و زرد و جو به شکون میشود و از جهت غذای حار اکثر اعراض اینها مضراوی یا از جهت است
 مواد سوداوی است و اطباء مهندی اتفاق قاعده خود که سالخیزه منبل میکنند و دیه حاره بخوردن میدهند و انداختن
 اینقوم خیلی حار یا بس واقع شده و بلا ایت حسن خلق اصلا اگر طبیعت اگر دیده و درین دوست سال که قدم
 اینها بسزین هندوستان رسیدن برخی مردم هندون هم احتمال مرج سطح آموختند بیشتر رواج این کج بریت
 در هندون نبودن تلیم است و کفی بشهید که اینهمه ارباب مطابق واقع بقلم آنرا تصب و تصنع اصلا دخل ندارد
 محقق نمائند که بایم که سابق مذکور شد آن را بر زبان کنی مبدی میگویند و در کسب الفیج کاف نازی سکون را در
 و درج سین همله احم عجی وانه ایت که آنرا در عربی حب البقر و در فارسی گا و دانه و در مهندی مژ و در
 بنانه مانند صاحب مخنه المونین گوید غیر ماکول است و در اول گرم و در دوم خشک و صاحب بر بان قاطع گوید
 آنرا متشکر کرده بگا و دهند گا و را چاق و فری کند طرفه آنکه بالاجبی آنرا متشکر ناکرده تنادل میگرد و در سوم
 قوقانی و منخ و او و را و همله دانه ایت که آنرا در مندی اهر بر خوانند در دوم مار و در سوم یالس است
 و درج سطح را در فارسی فلفل خراسانی خوانند و ریح الدین قزوینی مصنف عقاید رفیعہ بعبارت عربی
 گوید ترجمه اش این است که فلفل خراسانی غلافی است مثل غلات تخم قرب و قوت نچته شدن سطح
 میشود در شدت حرارت و حرارت مثل فلفل سیاه است و طلیت و درج ارم گرم و در دوم خشک
 است و زرد و جو به که آنرا در عربی عروق الصفر نامند در سوم گرم و خشک است و از مشخصات
 غنیم این است که در و فارتا و استاد و خوسین فاروقی می نویسند بر زبان عربی و خط مرثی ایستاد و تاریخ ایشان
 از آغاز متلا فاروق است رضی الله عنه که در سیزده هجری بوده و الا آن سال تاریخ ایشان سنه ثانی و تیسرین بایه
 و اکت مطابق است و بعدین بایه و الف هجری و وجه اختیار تاریخ فاروقی این است که جلد علامی شد در عهد فاروق

رضی الله عنہا ولایت ایران بجهند آمد چنانچه بالا ذکر یافت آمد بر طلب کجایم تا بهای پادشاهی
افغان میکنند که از ابتدا بر ایجاد عالم بسیاری از سلاطین ایران توران عساکر جلال بندگانند
آرا یان این مملکت حبیچ لکن پیش از عهد اسلام تنها نزاع نبوی بر سر ملک مال در میان بود و عداوت
دینی و دل شکست چه مردم هر دو ولایت آتش پرست بودند و هندوان هم بیکلم آتش پرست اند
ولایتیان با دین آئین میهندوان کار نمیکشند بلکه در عظیم آتش با ایشان متحد و متفق بودند و چون
میلا دنیوی آتشکده فاکس را منطفی سخت و نور اسلام ولایت ایران توران را فرو گرفت و
سلاطین اسلام بر سر بر فرمانروائی هر دو ولایت برآمدند نزاع دینی با نزاع دنیوی انضمام نیز پرست
و جدال و قتال با میهندوان رنگ عبارت گرفت سلاطین اسلام بیاز و می همت بتجانیها می میهندوان
بر انداخته مساجد بنیاد کردند و نویس را بر هم زده اذان را بلند آوازه ساختند و درین عهد با آنکه
فوج غنیمت بیشتر اذول اند مثل فزارع و شبان و نجار و اسکات و فوج اسلامیان اکثر نجبا و شرفاوند
سبب غلبه غنیمت این است که مردم غیر هم قسم محنت بر خود گوارا کرده جنگ خزان می کنند و وقت محاربه
سرد غله و گاه خرگرف را بندگان خود و او را عاجز می سازند و فراغت شعاران اسلام در آرام طلبی افتاده اند
اگر اینها هم ریاضت جنگ خزان کنند البته بر غنیمت غالب می آیند که بهیچ ناموسی که در ملکیت نجبا
با اذول نمی باشد و فهم الله به ثواب آصف جاه غفران پناه وقت رحلت شش پسر والا
که گذشت تیمیر محمد پناه و تمیر محمد که هر دو از یک مادر اند و تیمیر سید محمد و تیمیر نظام علی و تیمیر محمد و تیمیر
و تیمیر احمدات این چهار مختلف اند و هر کدام بخاطر باطنی و مخاطب فقیر برای امتیاز اولین را امیرالامرا
و دومین را نظام الدوله و سیومین را امیر الممالک و چهارمین را آصف جاه ثانی و پنجمین را برهان
ششمین را پسر الممالک یا بولکینسم

امیرالامرا فیروز جنگ غازی الدین خان بهادر ثواب آصف جاه غفران پناه از پیشگاه و خلافت
بمخاطب جبر خود سرایه ناموری اند و ثواب آصف جاه در دکن و او در دلی حاکم تخت
سلطنت میماند و چون ثواب آصف جاه در سه ثلث و شصین باقیه و الف از فردوس آرام گاه
رضعت دکن گرفت نیابت امیرالامرا می که بعد کشته شدن خواجہ غلام محمد مخاطب به مصاصم الدوله ثانی
دوران در جنگ نادرشاهی ثواب آصف جاه مقرر شد بود و مختلف خود فیروز جنگ متفویض نمود

در تمام الامرا
از جنگ

و بعد رحلت نواب آصف بجاه در عصر احمد شاه منصب امیرالامرا را بیاد آنحال قرار گرفت و پس
چند روز خلعت امیرالامرا را از قیصر سادات خان بقصر جنگ عنایت شد و بعد شهادت نواب
نظام الدوله ناصر جنگ امیرالامرا را جوای ریاست دکن بر سر افتاد اعیان هند و بنا بر این جوای
راضی بودند آخر راضی شدند و عیلمه در ترجمه صفدر جنگ رقم انصاح خواهد یافت امیرالامرا سوم
رجب بنه خمسین بایه و الت از احمد شاه بخلاف حکومت دکن قامت سباهات آراست و درین
موسم بر شنگال جانب دکن قطره زد و چون در دکن امیرالامرا ملک برادر سیوین مسلک بود و هو لکر مرط
را که با خون سنگین در نواحی دلی بود و ریشخ خود گردانید و بعد طی مسافت بستم فی قلع سال
نزد کرد و خل اورنگ آباد شد امیرالامرا ملک که در حیدرآباد بود و بقصد مقابله مسافته نور دین غنیم
قابو یافته از امیرالامرا ملک خاندیس تمام و کمال و جالته از توابع اورنگ آباد و غیره استند
نمود امیرالامرا چون نواب آصف ناد اقت بود و کار عمره مقابل با امیرالامرا ملک و ششست استند ملک
خاندیس غیره با بمر خود و حواله غنیم نمود و این چنین ملک عظیم مغت مغت غنیمت چلن قلم فضا برین فته بود
که ریاست دکن بر امیرالامرا ملک بحال باشد امیرالامرا بعد مغت در دوازده دل شد و اورنگ آباد غنیم
ومی آنچه آخر روز سال مذکور بمرک مغفاجات در گذشت و در فقار ادا که بچه توقعات سبیل یافت پیروز
بود و همه در چاه یاس فروختند و تا بوقت او را سکینه خاطر و در قه سلامت راه معانته نموده قرار داد
که پیش پیش صف خودنگا بدشته از اورنگ آباد به دلی برسد آخر همچنان کردند و چون نبات انخس
در کاب انخس ایسی طی کرده به دلی رسیدند و در آنجا لاش را بر زمین سپردند

سما و الملک بن امیرالامرا فیروز جنگ بن نواب آصف بجاه غفران پناه و دختر زاده و وزیر
الملک اعتماد الدوله قمرالدین خان مرحوم نام صلی او میر شهاب الدین است او هم خطاب در
غازی الدین خان بهادر فیروز جنگ ناموری دارد و وقتیکه پدرش امیرالامرا در دکن رفته بمرک مغفاجات
در گذشت بمر وصول این خبر خوش افتاد از خلافت عماد الملک بخانه وزیر الملک صفدر جنگ
رفته نشست بقیه ثانی را بجای میسند که صفدر جنگ بر سر ترجم آملع امیرالامرا را ارشی را از احمد شاه
با و پانصد آغوا شش است از نگین جناس کج نشست عماد الملک خواست که صفدر جنگ را
بر سر ترجمه شش با و جنگیه تفصیل آن در ترجمه صفدر جنگ خواهد آمد عماد الملک ایام جنگ که در لکر را

در کاب انخس ایسی طی کرده به دلی رسیدند و در آنجا لاش را بر زمین سپردند

را از مالوده و بی آبار از ناگوه به ملک خود طلبید اما پیش از رسیدن اینها با قصد جنگ مصالحه در میان آمد
 خود الملک و محمود و بی آبا و هر سه با اتفاق بر سر سورجی جاث نشستند و حیرت پور و کیه و دیک را که هر
 از قلاع حصه ملک جاث است محاصره نموده و چون عمر اسباب قلعه گری اضراب توپ است
 عماد الملک با التماس سرداران شهنیم علفیه بدرگاد احمد شاه شتابه رسیدند عاز اضراب توپ مصحوب
 عاقبت محمود احمد خان کشمیری که عاز المهادم اد بود ارسال دهشت انتظام الدوله وزیر بن اعتماد الدوله
 قزلباشان محوم بصد عماد الملک باو شاه را از فرستادن اضراب توپ مانع آمد عاقبت محمود و قزلباشان
 اکثری از منصبیان بادشاهی مردم توپخانه را بوجه عذر این که اگر دور عماد الملک قدر با شهادت
 چنین معینان بعمل می آمد با خود متفق شده خواست که انتظام الدوله را برادر دوزی قرار داده
 بر سر فائده انتظام الدوله فلو کرده بنگاه دار و گیر گرم خست و همان روز کاری نه ساخته و می
 بجانب دامن نهاد و از در قطار الطریق در آرم تاخت و تاراج محاللات خالصه بادشاهی جوایم
 منصبیان که در نواحی دار الخلافه بود بخبار فتنه برانگیخت درین ضمن سورجی جاث که از دست اهل
 محاصره بجات کوفت رسیده بود از احمد شاه ایداد التماس کرد احمد شاه در ظاهر برای تسکین و تخفیف
 افسر سید و وزیر باطن بر آرم ملک جاث از دلی بر آرم در سکنه مغرب خیام ساخت و عاقبت
 محمود خان را که در آن نواحی بنگاه منتهی بود از بود استیالت نموده بجنود طلبید عاقبت محمود خان انتظام
 خورجه جریح آرم ملازمت بادشاه نموده بخورجه برگشت از مقررات الهی اینکه هولکری خاطر آورد
 که احمد شاه در دادن اضراب توپ تغافل زدا محال که بیرون بر آرم است رفته رسد غله و کاه
 لشکر او را بنده باید کرد و قافیه او را تنگ نموده اضراب توپ باید گرفت و خواست که این کار را
 بی سیم و شریک بر کسی نشاند عماد الملک و بی آبا را خبر نا کرده شب بگیم نمود و از گذر شهر عبور
 در یای جن کرده شبی که عاقبت محمود خان ملازمت نموده بخورجه برگشت هولکری قریب بسکرا احمد شاه
 رسیده اول شب چند یان سردار مردم کمان کردند که عاقبت محمود خان از راه شرارت باز آرم
 آتش آفرین بنگاه مست امر سهل دانسته استعداد جنگ نکرد و فکر فرا هم نمودند و الاخر با پیش
 نمی آمد آخر شب متحقق شد که هولکری آرم است دست و پا می کردند که وقت استعداد جنگ ماند و در نهایت
 فلز را با احمد شاه و مادر او و همه صام الدوله میر آتش سپر امیر الامام الدوله و مادران اموس و

و الحال انقال را گذشته با چند کس را و اما خلافت برگرفتند و از طفلی و تا بزرگی بی حیثیتی با دوشاه چشم
 زخم عظیمی بنامکوس تیموریه رسید هو لکر آماج بی سازعی تمام اثاث سلطنت را غارت کرد و ملکه زناتیه
 دختر محمد فرخ سیر بادشاه که زوجه فردوس آرا نگاه بود و دیگر بر دو گمان سرافقات بادشاهی را که
 در آنند هر چند هو لکر اینها را بجزمت نگاه داشت اما خاک بر سر این خست عمار الملک این خبر شنید و عمار
 را گذشته بار اخلافت شتافت آبی آ پا چون بدید که این هر دو سردار بر نهسته بودند و تنها عمل بران
 محاصره نمیتوان شد او هم دست از محاصره برداشته به نارنول رفت و سوار جل خود بخود از کسوف محاصره
 برآمد عمار الملک بزور هو لکر و سازش امر از محضو مخصوص مصصام الدوله میرانش وزارت را از تفریط نظام الدوله
 خود گرفت و امیر لامرائی به مصصام الدوله میرانش پانید روزی که وزارت گرفت صبح خلعت
 پوشید و وقت استوا احمد شاه را با مادرش قید کرده غریزه الدین خلف معزالدین جهاندار شاه را دهم
 شعبان در کشینه سنه سبع و ستین مایه و الف بر تخت سلطنت اجلاس نمود و لعل المکشرانی لقب ساخت
 و بعد بکشته از قید کردن چشم احمد شاه و چشم مادرش را که تمام فتنها از وزائیس بود و لعل کشید و بسایه
 برانی نظام صوبه پنجاب قصد لاهور کرد و محضی همانند که سنه احدی و ستین مایه و الف صوبه دارمی
 لاهور و جیلان الملک قرار یافت و بعد فوت معین الملک حکومت لاهور بران او عابد شد پنجاب
 در واقعات شاه دُرانی مفضل می آید عمار الملک عالم گیر ثانی را در دهمی گذشته شایزاده حالی
 گوهر را بنور کی بر دوازده راه لاهی و حصار روانه لاهور گردید و به لودیانه رسید حسب الطلب آدینه بیگمان
 فوجی ابسر کردگی سید جمیل الدین سپه سالار و عباد الله خان کشمیری مدار الملها م شب باشب بلاهور که
 از آنجا چهل کرده مسافت دارد و رخصت کرد و اینها در یک شب در روز خود را بلاهور رسانیدند و غوغا
 سلریان را در حرم ثریا بگرمی که در کمال عقلت خوابید بود و میاد رساخته مقید ساختند و از عمارت
 برآورده و خمیه جا دادند و یک زن تنائی عمار الملک است و غیره دختر او به عمار الملک نافر بود
 عمار الملک صوبه دارمی لاهور به آدینه بیگمان در بدل شکیش نشی لک رو سپه مقرر کرده بدی میاد
 نمود و چون این اخبار به سمع شاه دُرانی رسید ببارشاق آمد و از قند بار پشته کوب خود را بلاهور
 رسانید آدینه بیگمان چون طفل آدینه که از کتب رم بکنند از لاهور بمصرای لاهی و حصار قرار نمود و شاه
 درانی بر جناح استعجال بست کرد و می دهمی علم فرازند عمار الملک که سر و سامانی داشت جز القباد چار

نیافته ملازمت شاه نمود و اول بهمان تب شد آخر به عارض حکیم مذکور در سفارش اشرف الورد شاه افغان محفوظ ماند و وزارت هم بقدر کشیشی باو تسلیم شد و چون شاه درانی بهمان فانی را به غیر طلبی است بهر حال جانش تعیین کرد و عماد الملک همراه جهان خان سردوات نمایان بعرضه ظهور آورد و مورد آفرین گزیده بود و چون طلب کشیش بابت وزارت در میان آمد عماد الملک از شاه التماس کرد که قوره از نسل تیموری فوجی از در میان همراه من شود که از انتر میدان خطیر بمن مشورت وصول در آورده و اصل میر کار سازم شاه درانی در شاهزاده کی بابت کشیش بن عالمگیر ثانی دوم میرزا بابر خویش عزیزالدین برادر عالمگیر ثانی را از دست طلبیده و یا جانناز خان که یکی از سرداران رکاب شاه بود همراه عماد الملک کرد و عماد الملک با خود شاهزاده و جانناز خان در کمال بی سرانجامی عبور بمن نمود و عازم قریح آباد سکن احمد خان پسر محمد خان کشیش گردید احمد خان استقبال کرده و خیمه و خرگاه و انجمن و افراس غیره پیشکش شاهزاده باو عماد الملک نمود و از اینجا بیشتر زفته از آب گنگ گذشته و رسیده اوده آ درو شجاع الدوله ناظم اوده بستاند و جنگ از لکنو بر آید خود را در میدان ساندی و بانی که سرحد صوبه اوده است رست و نیک دو بار جنگ سهل با قراولان طرفین واقع شد آخر بوساطت سعد الله خان رومیلیه پنج لک روپیة قدری نقد و باقی بوعده صلح قرار یافت عماد الملک مع شاهزاده که هشتم شوال سنه سیصد و نوبت و الف از میدان نزاع کوچید و از وریای گنگ گذشته بقریح آباد رفت چون شاه درانی بنابر حدیث و بادر لشکر اوده حوالی اکبر آباد بغیرم ولایت کام سرعت برگرفت و زمی که محاصره دارا خلافت رسید عالمگیر ثانی بنحیب الدوله بر سر تالاب مقصود آباد آمده بپادشاه طلاقات نمود و از عماد الملک شکایت بسیار کرد و پادشاه بنحیب الدوله را منصب امیرالاورانی مهندستان داد و رواد لاهور گردید بنحیب الدوله از قوم افغان است چون آثار رشد از ناصیه هاشم بر تو ظهور میداد همراه الملک او را در سرکار خویش پیش آورده و چون شاه درانی به هندوستان آمد بنابر جوهر ذاتی و هم قومی شاه تقریبی پادشاه پیدا کرد و تا بجای که امیرالامرا شد و با عماد الملک طرف گرفت القصه عماد الملک در فکر بنحیب الدوله از قریح آباد عازم مدنی گشت و در گناخته را و برادر اسحاق بالاجی را و دهبوگر را بمیان الله تمام از دکن طلبیده و با اتفاق مدعی را محاصره نمود عالمگیر ثانی بنحیب الدوله محصور شد و چهل و پنج روز جنگ توپ در هر یک از میان ماند آخر موگر شورش کشینی بنحیب الدوله گرفته

بنای صلح گذشت و مجیب الدوله را با آورد مال و انتقال از قلعه بر آورد و در دست خیمه خود جا داد و مستعد ماند
 آنوقت آب جمن که عبارت از سه پتور بود برآید چنانچه پور و تمام قصبات بارهه باشد رخصت نمود
 عماد الملک چنانچه رفق و فتنه جملات سلطنت بنامها بست آورد و چون دنا سر در نیم خیز شد
 را در شکر تال محاصره کرد و چون که در ترجمه شجاع الدوله خواهد آمد عماد الملک را از دهللی بکس خود
 طلبید عماد الملک که با خان خانان نظام الدوله خان خود ناخوش بود و با عالم گیر ثانی هم منفا
 داشت و میبایست که اینها با دنا سر درانی مخفی سلسله رسل و مسائل دارند و تدبیر غلبه مجیب الدوله بر
 دنا سر درانند اول خان خانان قنبل رسانید و بعد سه روز هفتم ربیع الآخر روز پنجشنبه سنه ثلث سبعمین
 و یکم و الف عالمگیر ثانی را هم جرعه شهادت چشایند و در تاریخ مذکور پسر محی السنه بن کامبخش بن
 غلامحکام را بر تخت نشاند به شاه جهان لقب ساخت و بعد قتل با دنا سر دران استخوانان بر
 طبق طلب و تاجک در شناخت در همین ایام آمد آمد شاه درانی مغفله در آن گجا انگند و دنا سر
 حوالی شکر تال بر خاسته باراده مقابله با دنا سر درانی جانب سر پتور و نهاد و عماد الملک همچنان
 و چون خبر مقابله دنا سر دران شاه درانی شنید غالبیت درانیان مغلوبیت غنیم سمنباط نمود و زیرا
 که دو پهلوانان که با هم گشتی میگرفتند در آورده و کم زور را منبر و می باز و عقب میبرد درانیان بقوت
 ترک تازی غنیم را جانب دهللی پس پادشاه تخت اند عماد الملک دریافت که غنیم پشاه غنیم را بر داشته
 بر سر شاه جهان آباد میرسد از خوف او دنا سر دران تازه را در دهللی گذارشته خود نزد سورجمل جانشین
 و از آنوقت تا زمان حال نزد سورجمل جانشین شده است سورجمل بقدر خدمتی تقدیم میسازند
 نواب نظام الدوله نامرتبک شهید خلف و دوم نواب آصف جاهد غفران پناه و اسطه القدر
 امرت و بیت اقصی شاعر احوال او مشغول در سر و آزار و محصور تجرید پذیرفته در بنجار خسار منفر
 بخمال اجمال آرایش میباید چون نواب آصف جاهد در سنه غنیمین فایه و الف شاه جهان آباد
 تشریف برد پسردا که را نیابت دکن قنویض فرمود و او در ایام نیابت خود با جمعی را و را که قنویض
 خود در سر دشت مغلوب ساخت و چون که در احوال غنیم گذشت و بعد رحلت نواب آصف جاهد بر
 سنه در ایستاد دکن نشسته و در عجب او غنیم را که خوش هراس داشته که تا آخر عمر او با از
 بهر او بیرون نگذاشت و آخر شاه فرمان رومی هندوستان را برای اصلاح و در سلطنت شهنشاه طلب

بخاطر قس بنو ابی انظار لم دوله نوشت نواب نادری بای نر بد اعلو ریز خود را رسانید درین ضمن حمد شاه
 شفق تلخ غریبت معذور لایم آورد و نیز منظر جنگ که در حمله اومی آید سر از اطاعت جمیع نواب از نر بای
 مساوت غنوده با هفتاد هزار سوار و یک پایاده بجز منتهیه منظر جنگ لاری سیمیت انرا خست
 و تاجه ریلجی که از ادرنگ آبا و بالند کرده جری است بر جملہ اشغال رسید کشت و شمشیر و کشت و شمشیر
 ستم شمشیر و شمشیر نایه و الف سحر که قتال آرست نایم نایم نایم نایم نایم نایم نایم نایم نایم نایم نایم
 و نیز منظر جنگ از من دستگیر شد نواب نظام لدوله موسم بر شنگال در آراکات گذر اندر ناخن
 کرانک محبت خان غیره که در این بسان ملازم رکاب بودند شمشیر و شمشیر و شمشیر و شمشیر و شمشیر و شمشیر
 بطبع ملک مال کرد غالبند و با لفاق نصاری بلجری شب هفتده هم محرم حساب بنجم و شانزدهم
 بحساب رویت سوار پنج و شش نایه و الف ششون زده نواب نظام لدوله را بگلشت ارغوان در
 شهادت داده ساختند و بعضی از بابا توفیق تابوت او را بر وضه شاه برهان الدین غریب
 رسانیده قریب مرقد نواب آصف جاہ دفن کردند و ملک گوید در نواب عدل گستر عالم آباد
 رفت و فرصت ملاقاتی عادت شتاب رفت و در هفتده هم ماه محرم شہید شد و تاریخ گفت نامه
 گری آفتاب رفت و بعد شهادت او منظر جنگ را که مقید همراه بود بر آوکن بر دهنه دوازدهم
 سینه آو کرد و قضا و قدر را سبب اتمام نواب نظام لدوله آماده ساخت و در دل منظر جنگ
 و افغانه ماده لفاق رحمت روزیکه سرزمین لکری پل مغرب خیم شد ناخوشی از باطن بظاهر بر زد
 هفتده هم ربیع الاول سال مذکور فریقین از مکانهای خود حرکت کرده بهکانه پیکار گرم خست شدند
 سرداران طرفین منظر جنگ و همخوان غیر باقتل رسیدند و خون نواب نظام لدوله بگلشت قاتلان
 خود را بجاک هلاک غلظت بند با فقیر نواب نظام لدوله محبت و اخلاص فوقی البیان بود و از
 ابتداء ملاقات تا انتها ایام حیات شل بن آزاد را در دام حسن خلق خود مقید داشت و حریف
 غراستم کناره گیرم نگذاشت منظر لدوله دیوان شیمی و دانشماری بعد ملاقات تقسیم بر سلاک
 منظم کشید بی غم است هرگاه مشتق سخن و بروی فقیر میکرد همان وقت اصلاح می یافت و اگر بنا
 میگفت سر بر خود زود فقیر بغیرت اصلاح کرده سر بر خود دست نرود بعد از این پیشین مردم
 میخواند و اصل دیوان میکرد و دانشماری که پیش ملاقات فقیر گفته اصلاح طلب است نواب جموع

فقیر را تکلیف اصلاح دیوان کرده بود قدری اصلاح کردم بعد از آن ماغ یاری ندادی غریبی گفته
نزد فقیر فرستاد اصلاح کرده ارسال داشتیم صبح در دیوانخانه برآمدیم امرا و شعرا را رکاب مثل
صمصام لود که شاه نواز خان که شعر فهمیده نظیر بود و موسویان جرأت ادرنگ آبادی و در میان
داماد موسویان مذکور که در انشا طرازی و شعر فنی امروز یکنا می بروزگار است و میرزا جان بخش
و نقد علیمان ایجاب و تخلص که ترجمه هر دو در سر و آزاد مسطور است و عیسی هم حاضر بودند نواب
غزل مذکور خواندن گرفت و شعر سر و خرامان میبندد و درخت سرو آورده بود جرأت
گفت سر و خرامان بر قامت معشوق صادق می آید بر درخت سرو چه گونه صادق تواند آمد
نواب جانب فقیر نگاه کرد و بینی بنظر اصلاح شما رسید است گفتیم میرزا صاحب از
سر و خرامان درخت سرو آورده میکنند و میگید یک باره برار از استین دست نگارین در
چمن پناه و استها پنهان کند سر و خرامان در قیل و نواب عجب بشاشتی کرد و بیت
رایا گرفت جرأت گفت عجب این میرزا که درخت از تنگی را خرامان گفت گفتم بنابر شعر بخوبی
است شنیدم که درخت تخریب نسیم میکند گویا میخورد سلمان سادگی باغبانی بطرح میکند
میگوید سر و از صبا که دو جوان تا چون قدرت باشد روان و هر چند بخورند بآب آن سر
خرامان کی رسد و در عربی غرض نیاس و شعر میا و بسیار است و نیاس و بسیار و هر دو بیت
خرامان باشد و دیوان نواب شهید مرحوم از ابست و تیار و لیت دال حاضر است
این چند بیت از انتخاب براس این جرم بر گزین شد

دو را چو نخل در دشت نیست سوزانند در	دله	شمع من ظلم است اگر و سر نگر دانند
ای یوسف غریز در انخوش من در	دله	بومی خوشتر رسید تو هم در وطن و
گر خضر کرد صرفه ز اسکندر آب انخوش	دله	خضر خط تو آب بقا میدهد
سیرم شکوفه شاخ چو افشاند میوه پیا	دله	دست محرم توید شبر میدهد
رنگ زردم نگر از حالت دل گوید حرف	دله	پیش آن آینه روتا نفس
نگاه انتخابی میکند بر من تشریف بدم	دله	تو ای جان از کجا آموختی ام قد
نه امر و نه است ما را زین نفس آهنگ آذادی	دله	در دن بفریبه میکردیم مشتق نپز

در یک شمس چو سحر بتاراج رفته ایم	دله	در پایشیم چاشنی خوشخند را	دله
با همه بحال بود آسیرش و دلان	دله	بر خور و آئینه بر یک چشم خند و خوب	دله
چشم عاشق را نباشد احتیاج تو تیا	دله	پوی پیر این هوا هر سر شد یعقوب را	دله
تلخ روی را مذاق خنظل و وزخ بود	دله	رنگ ایوان است پیداهر و بشاش را	دله
دید تا آن جان جان آئینه را	دله	دادم جادوان آئینه را	دله
دل بست خال او داون خطاست	دله	سازم از زنگی بختان آئینه را	دله
غدا غم چه باشد از گلستان نفع گلچین را	دله	که میسازد روان از چشم بلبل شکستین را	دله
سبک و جان اسیرم فانی مستم	دله	همچو پوی می بر آید از خم افلاطون ما	دله
ناصر از منونی بال گوهر فارغم	دله	می برد تا یار رنگ رفته مکتوب را	دله
اگر تن را نباشد زل منور بر خاکش کن	دله	نباشد در شبستان غرق فافوس غالی را	دله
ای که در آمدن خویش مجابی دارم	دله	گر شب ماه نیانی پیش تار بنیا	دله
شیر را در بیشه باید دیدنی در چپرد	دله	آتحان مرد باشد عرصه پیکار با	دله
چیت بر با نمود و تسوزم	دله	داغ عشق تو قدر دان من است	دله
آمدی دیوانه از صحرا به شهر	دله	در چشم سنگ کودکان جلد و می	دله
اگر میان تا کشیدم دست روشن جهان	دله	داغ سودا بر کف من شمع حجار من است	دله
اینچنین صیاد بالادست در عالم کجاست	دله	بتن خورشید بر فقر اک کار زلف کیست	دله
بیکه داغ سینه ام بروی کار افتاده است	دله	آتش در خانان لاله زار افتاده است	دله
دره خوابیده غفلت ز بنگی سرم نمود	دله	همردان رفتند و ماندیم در افتاده است	دله
مکرده آهن خود را جدا از خاک سیاه	دله	امید جذب ز آهن بر بانیاید داشت	دله
ناصر از نس بود محمود بجا و مست او	دله	جای صندل لای می بر جبهه الیدان	دله
سحر که بر تو حسن تو از نقاب گذشت	دله	عرق ز جامه زرین آفتاب گذشت	دله
پس پیل هیچ میسر نشد بجز خجلت	دله	نیز از این خانه خراب گذشت	دله
دور باید کرد از خاطر غیب ایش که	دله	منیر از دل در خور زنگار نیست	دله

فی کف سحر در حجاب لاج و دم
 موسم پر لیست مسمی بایه عصا
 ابرو سال پرستانه ز رفتار آمده است
 فرمان بوسه گر چه خطش گرفته ام
 دامن شب نتوان داد و غفلت از دست
 بوستان پیر چرا آذر ده خاطر میشود
 خالق و سجد و تخته را کردیم سیر
 کی بود در بار هر تاجر مشایخ خوش فاش
 خاموشان را نیست تا هر اقیانوس عرض حال
 بوسه گر از لب شکر نشان خود جدا
 نیست و دست سحر بر روی تویش سدا و دره
 حشمت را بختارت نتوان کرد و غفلت
 تنگ جا کند تنگ دل بردش را
 ابرو و بغض شمشیر زبان گم کرده است
 در محفل سپهر ندیدیم همت یار
 نتوان شکن زبید از گشایش کردن
 آهی نه گشت از دل سحر روح مابلند
 بقیه بر ترز کاغذ با دست و غفلت
 عاشق نظر بازی است با محبوب مجبوری
 سحر چسبید که آوردن بستی بوده است
 هر که دعوی جنون از فام عقلی میکند
 بر دل شکنی حشمت بود و غفلت غایبان
 سخن حشمت بر زریل موسم پیر

نرگس یار گر چه بیار است
 دست ما و گردن عینا خوش است
 از شکوفه شاخها آشفستن ستار است
 حشمت جدید از لب حشمتانم آرزو است
 شاید زلفت اهل دست و خانی حشمت
 عیندلیب باز کار آشیان ابر فاش است
 بهیچ جا نیست چون نماند خمار است
 آنکه برفت میسر شد کار دانی دیگر است
 اگر چغل بنیر بان را تر جامه دیگر است
 سحر باید کرد و اندک خاطرش بخشد است
 این زمان هم بهمان بوسه بازاری است
 دست سحر خنیم غشیزه زمزمی گم است
 سنگ خلوت کند و خاص برای شهر است
 نرگس بشود کنگار جهان گم کرده است
 بر آفتاب و ماه زحل را نقدم است
 چشم ادا می او مهر دهن ساخته اند
 از چشمت شکسته نگر و صندالین
 مدرک سبک سحری که شود از هوا بلند
 که گر از دور چشمی دانم ابرو گردان
 غشمت پیاپی با عناد و حشمتی پندارند
 در دور و نزدیک طغیان کوچه بار بار کند
 این سنگ لالان در صدد و شیشه گر آن اف
 که وقت کار هر موسم بولان کند

برشته عیارشاید پستباد آورد و است
 چنین نعیانیا در شبنم عاشق چرا
 تا کسی که سخن را بهود غوغا شد
 اگر بوی آن گل سبب امیر ساند
 فلک گر خیزد از دلکش جلالی
 دل از من زباید بجا کل سجاد
 جانب شعله آتش تنگ باید کرد
 دیم ام شیر ز بانان چون شمع
 مرا اگر رخ ز روی لبان زخمشند
 هر گنج مشیر آن مغرور میگردد بلند
 بر دوز با دل دست گوهر افشان میرسد

دله	مس کبری بر مرکب تو شمع دانی می کنند
دله	یا قیامت پیش تو روزی با نقشانی میکنند
دله	نسزدند فاعل حضرتها آدم نشود
دله	چرخم دل ماد او امیر ساند
:	به هم دوستان را خدایمیر ساند
.	سجده ای ستانند سجاسیر ساند
دله	سست در گرم روان جانب بالا کشد
دله	کشته تیغ زبان به باشند
دله	از ان خوش است که ز راس پر نخزند
دله	گردن نجبر از دور مسگر و دب
دله	اخی حدت دامن کشاکش بمان پرا

منه که من جنگ نام اصلی او و پادشاهی محی الدین خان است لشکر او بدو واسطه به بغداد فرستاد
و در اعظم صاحبقران تائی شاه جهان میرسد و دو غیر از او که لواء آصف جاه غفران پناه است
و در عهد لواء آصف جاه بجای بخت بجا پور میردشت و در عهد لواء نظام الدوله شهید مسلک
مخالفت جمال خود و بنو حنین و دوست خان عرف چند از روی سامی لواء آکات باد
پیوسته بکشتن آکات تحریرین خود و نظیر جنگ از نوادگان او و در اینجا چشم بزمی
از مضارای فرانس ساکن بزمی را بواسطه چند همراه گرفت و بر سر انور الدین خان شهنشاه
گویا موی که از وقت لواء آصف جاه تا زمان آکات بود رفته شازده و هم شعبان شهنشین وین
دما به والف دولاب خوریزی بگوش آورد و شجاعت جنگ پای جلالت انشوده ساغر
سوت احمر پیشید و سرگذشت اسیر شدن مظفر جنگ بر دست لواء نظام الدوله سابق بعرض
بیان درآمد و بکشد شهادت لواء نظام الدوله را ناغمه و نصاری مظفر جنگ را بر سر در است
نشانده نزد مظفر جنگ رام داس را دیوان خود مقرر کرد و در اجازت گاهه داس مخاطب ساخت
این رام داس بر همین سیاه فانی است نلگون یک کمال که در ذیل متصدیان سرکار لواء

نظام الدوله داخل بود و چندان رتبه نداشت لیکن در قتل ثواب الدوله جبر بسیار العمل آورد
 و در نهایت منظر جنگ بر کر نسبت لهذا منظر جنگ او را باین رتبه رسانید و با افغانه پلچری رتبه
 و کتبان یعنی حاکم آنجا را ملاقات کرد و جمعی از سپاه انصاری همراه گرفته عازم حیدرآباد شد و بر
 آنکات عبور کرده در ملک افغانه درآمد و نیزگی قدرت در میان منظر جنگ و افغانه اختلاط
 افتد و نشت روز یک سرزمین لکریست بلخی نیم شد ناخوشی پنهان گل کرد و عائد به فاش گشت از
 یکطرف منظر جنگ و انصاری از طرف دیگر افغانه مستعد شده صف آرای قتال گردید و نشت
 و دیگر سرداران افغانه لقتل رسیدند و کار منظر جنگ نیز بر ختم تیری که در حدقه چشم رسید
 آخر شد و این ساخته هفتدهم ربیع الاول سنه اربع و ستین مایه و الف بعالم ظهور آمد منظر جنگ
 طالب علمی نشت و تندیب المنطق از بر کرده بود و با شعر صلاح مناسبتی نداشت در ایام
 ریاست او که در ماه پیش نبود و قریب است روز فقیه را هم شش به صحبت علمی مستوفی
 دست داد و نیز که نفس بر تیرگی نشت هرگاه خود ستانی شروع میکرد و حضار را انظار تائید
 و تصدیق او که معتزله ادویه بود تمام میشد و استغای او شغای یافت و در ایام ریاست منظر جنگ
 بالایی با قوچی از لویه بر سر او رنگ آید آمد در کن ایلوله ناظم آنجا پانزده لک روپیہ داده
 او را مرقع ساخت و این رکن الدوله اذا عالم امر او ثواب آصف جاه غفران پناه است یا زویم
 و حب سبب مایه و الف بحوار رحمت آسود
 منظر جنگ اول کسی است که انصاری را لکزه بطرف دیار اسلام آورد و پیش ازین انصاری
 در بنادر خود بودند و پا از حدود خود بیرون نیکند گشتند بعد شهادت ثواب نظام الدوله منظر جنگ
 انصاری خراسان را لکزه گرفته آنها را اعتضاد خود ساخت و بعد قتل منظر جنگ انصاری
 بصیغه لکری در کاب امیر الممالک شدند و کما کل و را جندری و دیگر مواضع را در جاگیر
 رفتند و طرفه اقتدار می بهم رسانند که در و کن حکم حکم ایشان شد موسی بوسی سر کرد
 انصاری بن خطاب عمره الملک سیف الدوله مخاطب گشت و حیدر جنگ صاحب اختیار
 سرکار عمره الملک گردید چون انگریز و فرانسوی همیشه بهم انجیل عداوت تملکات
 میکنند و بنا در هر دو فرقه با هم قریب واقع است انصاری انگریز را هم بهای غفلت در ملک

منظر جنگ لکری که انصاری را لکزه بطرف دیار اسلام آورد

شاهی بهر سبب که آواز او را در میان رنگ دیگری در بعض ملک آریات را تصرف آید و در وزیر بجا که
شاید و قلعه بندر سویت را قاضی گشته و در سه اربع و سبعین مایه و الفسانه راجه پوری را محاصره
کرده از دست فرانسس انتزاع نمودند و عمارت پجری را بقلم از پنج برکنده قاضی عصفه فاسک
و مسجدا کل و در جندری و دیگر مواضع که در جاگیر فرانسس رفته بود و قیاس کار نصب کرد که چنانچه
از دست اینها خود را هرگز نبرد خود بخود مستخلص گردیدند

تواریخ
الملک

امیر الممالک اخلف سیوم نواب آصف جاه غفران پناه نام اصلی او سید محمد خان است اول
مخاطب بجلالیت جنگ بود و آخر در عهد عالمگیر ثانی بامیر الممالک مخاطب گردید و بتسل مظفر جنگ
را جبهه رگنا تهمه داس و جمیع اسبان لشکر او را سردار ساختند و راجه رگنا تهمه داس وکیل مطلق شد و تمام
جمعی نصار منی فرانسس را که مظفر جنگ از پجری لوکر کرده همراه آورده بود احتمالات جمیع و فتن
و الممالک ساخت امیر الممالک بعد طی منازل رونق افزای اورنگ آباد شد و ایام بجا
در آنجا گذرانیده باز در همدمی آنجه سنه اربع و شصین و مایه و الف بقصد تنبیه بالاجی ازا اورنگ آباد
برآمد احمد نگر را جولانچه عساکر ساخت و از آنجا متوجه دارالحرب پونه شد و بالا بجه با چنانکه
سوار جوار بقا مله پیش آمد و در دهم محرم سنه شصین و شصین و الف جنگ بشروع شد
و همدان اسلام جنگین جنگین غنیم را قریب پونه رسانیدند و آبادی های غنیم را که سر راه پیش آمد
سوزند و با خاک برابر کرده جلوه خانه دوزخ ساختند درین محاربات فرنگیان با لش خان خود
دو دوازدها و غنیم برآوردند علی الخصوص شب چهاردهم محرم که ماه خسوف تمام کرده بود نصاری بر فوج
غنیم شتون زدند و جمعی کثیر را بآتشکده آخرت نکستند و زند بالاجی که در مالک پوجا بکشی پرستش
خسوف بود برهنه سر بر باد پای برهنه پشت سوار شدند و قرار داد بکشت خود ساخت داد و ات
و آلات غلامی بود و با غنیمت اسلامیان در آمد اما بسبب اتفاق خانه برانداز انجام این همه تردد
و تلاش مصاحبه برابر بود امیر الممالک بعد الفضال جنگ متوجه حیدر آباد شد مردم سپاه و
سیدان بهمالکی سیزدهم جمادی الاخر سنه شصین و شصین و مایه و الف راجه رگنا تهمه داس را کشتند
نواب امیر الممالک به حیدر آباد بشتافت و حسب الطلب اورکن الدوله و همصام الدوله باتفاق
از اورنگ آباد و خود را به حیدر آباد رسانیدند و و کالت مطلق برکن الدوله و تنویر فیاتناگاه خبر رسید

که امیرالاحرار و زنگنه بن ثواب آصف جاه از پیشگاه احمد شاه خلعت صوبه داری دکن پویشم غایم
دکن است رکن الدوله از وکالت پهلوتی کرده بکرله نزد جانوخی بنالکر آمد مقصداً بیکه امیرالاحرار با اتفاق
هولکر مرشد بدکن می آید بوساطت جانوخی بنالکر و تنیز بوساطت بالاجی که با او از عهد ثواب آصف جاه
غفران پناه لطیفی داشت با امیرالاحرار سرشته موقت بدست آورد وقتیکه رکن الدوله از حیدرآباد
روانه شد مصصام الدوله بهمانجا ماند و بصوبه داری حیدرآباد از امیرالممالک استیاض
یافت و چون امیرالاحرار به اورنگ آباد رسید هفت ماه در سرکار امیرالاحرار صاحب اختیار و اقتدار
درین هفت ماه روزی چهارمیها که روزی غنیمت که در سرکار امیرالاحرار صاحب اختیار و اقتدار
بود ملک فاندیس و سرکار سنیکه و جانانه و غیره از امیرالاحرار استند کرده گرفت و شکر کلام
از این نکته برداشت و بعد فوت امیرالاحرار با امیرالممالک که بقصد متعاضد امیرالاحرار از حیدرآباد
برآمد بود و پیچید و ملکی که از امیرالاحرار گرفته بودند آن از امیرالممالک بهم حاصل کرد
و بعد از آن رکن الدوله از کمره برآمده با امیرالممالک پیوست و بروکالت مطلق گماشتند
و مصصام الدوله را محفل ساخته به اورنگ آباد فرستاد و چون ایام بزرگسال قریب رسید
امیرالممالک بارکن الدوله به اورنگ آباد آمد عمده الملک موسی بوسی بارکن الدوله بدست
و چهاردهم سنه سبع و شصتی مائیه و الف وکالت مطلق از تغییر رکن الدوله به مصصام الدوله
شاهنواز خان اورنگ آبادی مقرر گردید مصصام الدوله چهار سال بسراجمام بن منصب لیل القدر
پرداخت و در ایام وکالت خود بتدبیر صائبه نوعی تعلیم را برحد خود نگه داشت که اصلاً سرشود
برداشت تفصیل آن در دیباچه کتاب آثارالاحرار بربان قلم داده ام میر نظام علی و میر محمد شریف
که تا این مدت محفل با امیرالممالک بسرمی بردند مصصام الدوله در سنه شصت و شصتی
و مائیه و الف اولین را صوبه داری بکر و دومین را صوبه داری بجایا پور از امیرالممالک دایمه
هر کدام را بصوبه خود فرستاد میر نظام علی آخر مخاطب به آصفجاه ثانی شد و میر محمد شریف
اول بجایا امیرالممالک و آخر بربان الملک مخاطب گردید و بتاریخ ششم ذی القعدة سنه
و مائیه و الف وکالت مطلق از غل مصصام الدوله بربان الملک که از صوبه بجایا پور رجعت
امیرالممالک به اورنگ آباد آمد بود و تقریر یافت و در همین ایام آصفجاه ثانی با فرج شاه

از برادر بهادر ملک آباد تشریف آورد و بر بان الملک را محفل ساخته اختیار ریاست بدست خود آورد
 و چون اطلاق لقب کبیر سلاطین بر بر بان الملک بود لقب او ولیعهد مقرر گردید و چهلین سال
 بالایی را و باراد نه پیمانش در سودا و در جنگ آباد آمد آصفیاه ثانی ثواب امیر الممالک را بخت
 اورنگ آباد گذاشت و خود با بر بان الملک جنگ کنان نماند کبیر که قریب سی کرده از
 اورنگ آباد است رفت انجام کار مصالحه بقرار دادن جاگیر به غنیم قرار یافت و ملک است
 هشت لک روپیہ از صوبہ جات دکن تسلیم غنیم شد و شرکت حکومت اسلام ازین محاللات برجا
 ثواب آصف جاہ ثانی بید مصالحه از سنده کبیر به اورنگ آباد تشریف آورد و پیدر جنگ بدار لہام
 سوسی بوسی سرگردان نصاری دید که باوصف ثواب آصف جاہ نقش تسلط من درست نمیتواند
 در شکت ثواب آصف جاہ اقتدا و با انواع حیلہ سازی ابراهیم خان کارومی و سایر فرج نوا
 آصف جاہ را از ثواب جدا ساخته در ذیل نوکران موسی بوسی داخل کرد و در سپاہ هشت لک
 روپیہ از نزد خود تسلیم نمود و ثواب را تنها ساخت بعد از ان ثواب مصصام الدولہ را مقبض
 کرد و خاطر خود را از ہر دو طرف جمع نمود و خواست که ثواب آصف جاہ را بہ بہانہ صوبہ دار
 حیدر آباد و بجدیر آباد فرستد و در قلعه کلکنده نگاہار و میدان را برای جولان گاہ خود خالی
 سازد و ندانست کہ تقدیر بر تہمیدیر میخندد و سیوم رمضان قریب با استواسنہ احدی و بیستین
 و مائتہ و الف حیدر جنگ در غیمہ ثواب آصفجاہ آمد ثواب آصف جاہ بیشتر با شیران خود محفل
 حیدر جنگ قرار داده بود و حضار محفل خاص حیدر جنگ را گرفته فرج کردند و ثواب آصفجاہ
 پراپی سوار شدہ از لشکر تہمیدیر آمد و انیمہ ثواب خانہ فرنگ در مقام حیرت محفل ماند و
 جراتی نمود کہ کار نامہ رستم و اسرار باب را منسوخ ساخت از مذبح شدن حیدر جنگ
 عمدة الملک موسی بوسی و دیگر اہلیان لشکر ہوش باختند درین رستخیز داغہ طلبان ثواب
 مصصام الدولہ و بین الدولہ و میر عبد الباقی خان لیسر خورد و ثواب مصصام الدولہ را بہ
 لالہ زار شہادت فرستاد من بعد این ہنگامہ امیر الممالک و بر بان الملک و عمدة الملک
 موسی بوسی بہ حیدر آباد شتافتند و ثواب آصفجاہ ثانی پس از فرج کردن حیدر جنگ راہ
 بر بان پور گرفت و ابراهیم خان کارومی کہ جبر او تہمیر حیدر جنگ او را از ثواب آصف جاہ

جدا کرده بود و در وقت بنحباب پیوست و نواب آصف جاه سیزدهم رمضان مذکور سواد برهان پور را در
نزدول ساخت و متولان شهر محمد نور خان برهانپوری و غیره را مصادره نمود و این محمد نور خان بنا
که با اتفاق سکرانجی مله و اسلحه صالح امیر لاهور حسین خان و عظیم بقدر جو قهقهه ششده بود و در وقت
از عظم مصادره و شدت محصلان هفتدهم ذی قعدة سال مذکور زندگانی را و دایره کرد و در روز
شاه علی جند الله مد فون گردید و نواب آصف جاه از برهانپور بزار فرست و در تبعیت با ستم که از
قصبات عظیم برآست چهاونی کرد و بعد چهاونی با جانوچی پسر رکھو پوت سله سکا سدا بزار
محاربات در میان آمد و صلح انجامید و بعد مصالحه عازم حضور امیر الممالک که در دایره حیدرآباد
بود شد و بعد ملاقات در میان هر سه برادر اشکال نزاع بسیار بود و قوس آمد آنچشمه بانجام کار
حکوت گرفت این که نواب امیر الممالک و نواب آصف جاه ثانی یکی شدند و نواب
برهان الممالک بصوبه خود که بجای پور باشد رفت و سید هم ربيع الاول سنه ثلث و سنجین
دایه و الف نقتنه عجی گل کرد که قلعه احمد نگر پای تخت سلاطین نظام شاپیه شد شیعو باد و برادر
عزاده بالاجی با قلعه دار سازش کرده گرفت و بتاریخ مذکور مردم او داخل قلعه شوم الفی کشن
شهر احمد نگر آباد کرد و احمد نظام شاه است که در سنه ثمانیه فرح انداخت و بنام خود و سوم سنه
در دوسه سال شهری بکمال خوبی آباد شد و بعد اندک فرصت حصار می از سنگ و گل آهسته
نمود و درون آن عمارات دلکش و مقصورش برای سکونت خود مرتب ساخت و بعد فوت
او اخلاف او این قلعه را متوارث بودند و شایزاده دایه بن اکبر بادشا و مع سینه سالار
خانخانان در اوائل سنه تسع و الف قلعه را از طبقه نظام شاپیه بتصرف خود درآورد و بعد ازین
قلعه داران بادشا با ن تیموریه هند بصیانت این قلعه با موریس بد تند لحد و صد و هشتاد سال
این قلعه از دست اسلامیان بدست اصنامیان افتاد و درین سال باد خویسال خامس
دوسر خود بخت خواست که ریاست اسلام را از ملک و کن برادر و دو کار هنام رار و ق و بد
برید و ن ان لطیفو نور الله با خواهم دایه بن الله الان یتم توره و لو کرده الکا قرون ابراهیم
کاوری را که بدتر از آذربیت تراش بود و نوگر گرفت و این ابراهیم خان یکی از قوم ارازل بود که در جنگ
ترسیت یافته جنگ بقوا عند فرنگ مسکرو و سامان حرب و قوسخانه شایسته با خود

خود داشت اول در ملک نوکران آصفیاه ثانی مخمر ط بود آخر از خواب جدا شد به نیم شب بیدار شد و چون
برآمد بخت و دو دم جمادی الاولی سال مذکور در سواد او و دیگر تقابل عساکر اسلام رسید در وقت فوج
فیم شصت هزار سوار بود و فوج اسلام هفت هزار سوار امیر الممالک و آصف جاه ثانی خواستند
که از او بگیرد بار و بریانند و بعضی افواج سرکار را که قریب دوازده بود و با خود گرفتند بر سواران
پونصد نفری نمائند که بیشتر بنیم تنها جنگ فراق بود و هر دو تنها چنان که رسد غله و کس لشکر
اسلام بند میکرد و در مقابل و دیده مگوشت براق میچکدند و ملار فوج اسلام بر توپ خانه بود که در لشکر
حصاری از توپ خانه کشیده بر فوج می برداشتند این مرتبه بعلت رفاقت ابراهیم خان
بنیم جنگ فراق و جنگ فرنگی یعنی آشکاری توپخانه جمع شد و از ضرب توپ سبکتر و در هر
گرفت چون فوج اسلام در زنجیره توپخانه بنیت اجتماعی راه طی میکرد و نیز توپخانه جانب بنیم
که خالی میرفت و فوج بنیم که پراکنده راه میبرد و در جبهه توپخانه فوج اسلام با آنها اتفاق میبرد
ابراهیم خان با آنکه خود را مسلمان میگرفت طرفه کمر بر شکست اسلام بر بست و حالت کوح و مقام
شعبه در توپخانه را مقابل آورده در کار داشت و در حرکت و سکون و خواب و بیداری توپها
سر داده آنی فرصت نمیداد ازین جهت در لشکر اسلام مستحکم بسیار راه یافت و عالمی بود
کود شهادت گردید و ششم جمادی الاولی سال مذکور بهای ایران اسلام از بنیم بر توپخانه
برآمد و بر ابراهیم خان و دیگر فوج بنیم ریختند و پیشتر جلاوت بسیاری از مخالفان را کشتند و
و مجروح ساختند و بازده علم از جماعه ابراهیم خان کشید آوردند و بر همین منوال جنگید و جنگید
تقلید کرده که در پی دوازده رسید بنیم دید که اگر عساکر اسلام دوازده رسیدند فوج اخبار
با خود ملحق میسازند و بعد براسه متعذر خواهد شد باز دهم جمادی الاخری سال
مذکور قریب چهل هزار سوار بر بست مجموعی گردیدند اول فوج اسلام ریختند چون بیتا علی
بسیار و فوج اسلام دوسه هزار کس پیش نبود و بعد از کشتن و کشتن بسیار بر زمین ادا لغبار
در آن بنیم زخمی غلبیم با سلامیان رسید روز دیگر با مقام دست بر چید شدند تا گریز
صانع که آنگاه هزاران فدا و بود اتفاقا یافت بنیم جاگیر شصت که رویه محاللات موی بنیم
بنیاد محال و محال سوای شهر و پرگنه خویلی و هر سول و ستاره و نیمه از صوبه بندر و جیابور و طالع و دست آ

و قلعه آسیر و قلعه سجا بود که هر کدام پادشاه سلاطین اسلام بود گرفت و جاگیرت قباصله سرکار
 و جاگیرت امارت منصب داران بسیار می درخواه غنیمت رفته بیکم تقدیر قتل عام عجبی بوقوع آمد و خبر صوبه
 حیدرآباد و بعضی از صوبه برادر بعضی از صوبه سجا و فیلی از بیدر در دست اولاد و ذاب آصفیاه
 نماند آنهم بشرکت غالبانه چهارم حصه که چون خون فاسد در عروق ملک سرایت دارد هر چند دهن
 عظیم در بنیاد اسلام راه یافت لکن این هم نشد که حسب خواهش یادور پست اسلام بنگر
 از قلمر و دکن بر خیزد و چون آغاز این دهن قتل قلعه احمد نگر است شخصی تاریخ رفتن ملک
 شصت که در پیچین یافت کافر دشمن اسلام گرفت چهل بسیار حصه از فن
 سال تاریخ رستم که در خرو و رفت احمد نگر و ملک دکن و بعد از انعقاد صلح غنیمت فوخته بر لای
 قبض دولت آباد و فرستاد قلعه دار آنجا شجاعت جنگ از اولاد حیدر قباصله فی الجمله آنجا
 که غنیمت احکام امیر الممالک بنام شجاعت جنگ بهم طلبید که قلعه را موافق قرار دادی که با ما
 در میان آمد تسلیم باید کرد و ناچار روز دهم شعبان سنه ثلث و سبعین مائت و الف قلعه را بخدم
 غنیمت حواله نمود شخصی این تاریخ بنظم آذربایجان که قند کفار احمد نگر را بدگر دولت آباد حصن علم رفت
 خود سال تاریخ بر لوح کتی چشبین زور رستم دولت آباد هم رفت و در مقام بیان اینکه در آن
 در پیقت و بجهت تبرع اسلامیان در آمد بود و زبان قلم می آید مورخان آورده اند که سلطان
 علاء الدین بلور زاد و داماد سلطان جلال الدین خلجی دلی دلی پیش از آن که سلطنت
 رسید شنید که راه بود و راجه دکن خزان موروثی چندین قرن دارد و در سینه اربع و شصت و ست
 بهشت هشت هزار سوار از هندستان بقصد سنج و دیو گیر یعنی دولت آباد را که راه
 دکن شد و مسافت دور و دراز طی کرده با بلج پونه رسید از آنجا بلیغار خانه شتافت راه بود
 که از دلی گران خلعت سیاه بست بود و جمعی را که در آن وقت حاضر بودند بمقابله و مدغم
 شد و در دهمی دیو گیر با قراولان سلطان رو برو شدند چون هندوان کن هرگز مسلمان
 را ندید بودند و تیر اندازی و قزاقی بهادران اسلام مشاهیر منسوب تاب حمله اول بنا آورد
 ناشر دیو گیر هیچ جاده ای نداشت و در این حالت معائنه کرده و قلعه دیو گیر متحصن شد
 علاء الدین جلور نیز به شهر دیو گیر آمد بر عثمان مستولان آنجا را دستگیر ساخته صد و پنجاه من طلا

در مقام بیان آنکه در دولت آباد و در سینه اربع و شصت و ست
 بهشت هشت هزار سوار از هندستان بقصد سنج و دیو گیر یعنی دولت آباد را که راه
 دکن شد و مسافت دور و دراز طی کرده با بلج پونه رسید از آنجا بلیغار خانه شتافت راه بود
 که از دلی گران خلعت سیاه بست بود و جمعی را که در آن وقت حاضر بودند بمقابله و مدغم
 شد و در دهمی دیو گیر با قراولان سلطان رو برو شدند چون هندوان کن هرگز مسلمان
 را ندید بودند و تیر اندازی و قزاقی بهادران اسلام مشاهیر منسوب تاب حمله اول بنا آورد
 ناشر دیو گیر هیچ جاده ای نداشت و در این حالت معائنه کرده و قلعه دیو گیر متحصن شد
 علاء الدین جلور نیز به شهر دیو گیر آمد بر عثمان مستولان آنجا را دستگیر ساخته صد و پنجاه من طلا

و چندین مردارید و آتش نشسته اند و اگر گرفت و دو و سه و چهل و پنجاه و چندین هزار اسب از طوایف خاصه بدو
 بخت آورد و بنا بر فقدان غیره رام دیو سفیر آفرینستاد با محال تمام پیغام صلح کرد و بایه افسار
 بکند از ششصد مظلوم زن دکن و هفت من مردارید و دویست جوهر مختلف و یکصد و هشتاد و
 چهار هزار چادر برشته بود بافت نقره و طلا و دیگر اجناس که عقل از تصدیق آن ابادار دستبرد
 نمود سلطان آن پیشکش را بقبول کرده و هر سال خراجی بر رام دیو مستر بر نموده و سبب اساری
 را از قید کجاست داده و در بخت و پنجم از محاصره عطف عثمان نموده سالم و غانم چندستان
 رسید و سلطان بلال الدین را از هم گدازانیده خود بر تخت نشست و چون رام دیو تهر و وزیر
 سه سال بلج و سراج نقره و سلطان در سنه و سیماة ملک نائب کا فور را که عمده
 ترین احوال حضور بود با ملک سوار سپه سر دکن روانه فرمود چون ملک نائب در حوالی
 دولت آباد رسید رام دیو صرفه و آویزه و ستیزه ندید پس خود ساکند پور را در قلعه گذاشته
 خود با سایر فرزندان و شغف و هیای از قلعه برآمد ملاقات ملک نائب نمود ملک نائب
 او را همراه گرفته و در اول سنه و سیماة سجدت سلطان علاء الدین آورد و سلطان اول
 مورد حراحم ساخته بعطای چهر سپید و خطاب را می رایان و نفویض دیو گیر با بسیار
 از مالک قدیم سرفراز گردانید و قصبه نو سازی را که متعلق بندر و رت است با انعام او مقرر
 کرده یک لکه تنگه لغز محنت نموده با سپران نامی خیل رخصت الفرف از زانی داشت را بدو
 بدیو گیر رفته آتقد ر ملک که از سلطان یافته بود متصرف گشته مدتی امرار قدم از جاده اطاعت
 بیرون نگذاشت و در سنه و سیماة سلطان ملک نائب کا فور را با لشکری از راه دیو گیر به شیر
 در نکل تعین فرمود چون بدیو گیر رسید رام دیو استقبال نموده خدمات شایسته تقدیم رسانید
 و اعانت محمد فردان لعل آورد و ملک نائب بعد از در نکل آمد و دیو نام راجه اسجارا رایان را
 و پیشکش سنگینی گرفته به بندستان مراجعت نموده در سنه و سیماة باد ملک نائب را به شیر
 دهر و بند را زبنا بدو کن که درین عصر از طغیان آب خراب است و بعضی بنا بر دیگر یا لشکر عظیم
 روانه کرد و چون بدیو گیر رسید معلوم شد که رام دیو جان بقالبش ارواح سپرده پسش تا تمام مقام
 گردید و چون سپهر را به تسلط پذیر یافت بنا بر احتیاط خوچی را در جالنه باز داشت به پیشتر گذشت

و بعد که ماه بر بنا شد مقصود رسید آن ولایت را قارت کرد و بلان دیوار را که نامک را و سنگی را
 و مقود و جواهر چندین هزار قرن که بعد از آن منحصراً علم آبی است بدست آورده و قریب سلامت بحالیت
 بر پشت و در آنجا بلال دیو و دیگر اعیان که نامک را که اسیر کرده آورده بود بقتل هم رساند و در راه
 سلطان بنور دین و پسر بار و دهنه احدی عشر و سیاحت به وصول ذیلی سر مایه مسرت انداخت و کشتید و دوازده
 و پنج میل و کوشش هزار سن طلا و صنادیق جواهر و عوارید مع کسبت هزار پاسبان از نظر سلطان
 گذرانید و بعد چند روز به عرض سلطان رسانید که رام دیو فوت شد پس از محفل اعتقاد نیست اگر حکم
 شود بدکن رفته خراج چندین ساله را می تلنگ بدست آورده مملکت را دیو را نیز ضمیمه مالک
 محروس سازم سلطان التماس او را پذیرفته مرخص کن فرمود ملک نائب چون بدو گریه رسید پس پسر
 را گرفته قتل رسانید و قلعه را به تصرف خود در آورد و در آن سرزمین علم کمال لقب کرده
 بجای رام رام تحت اسلام زانج ساخت از آن وقت این قلعه در آید به حکام اسلام
 متداول بود تا آنکه مهاجمان یکی از امار صاحبان ثانی شاه جهان نوز و هم ذمی محبست این
 دار بعین الف قلعه را از طبقه نظام شامیه گرفت و از آن عصر قلعه داران سلاطین تیموریه میند
 یکی بعد دیگری بخت این قلعه می برداختند بعد چهار صد و شصت سال تخمیناً از دست ایمانان
 به تصرف او ثانیان رفت ملک الایام متداولها بین الناس در وقت راهب دیو که حصار در
 بند و خندق و استحکام بدست سلاطین اسلام حصار متحد و ساخته و سلطان محمد بن تغلق شاه
 دیو که را دولت آباد نام کرد و در قلعه سنگ را حاشیه خندق عمیق ساخت و عمارات عالیه
 طرح کرد و خواست که در الامارت سازد و پهلوی را ویران کرده سکنة آنجا را به دولت آباد آورد
 آباد ساخت آخر الامر پهلوی ابن خیال صلوات پذیرفت اما قلعه را بجای پور بنابر بی ساما
 البنادگی نکرد و همین که غنیمت حکم امیر الممالک حاصل کرده فستاد قلعه را تسلیم حکم خان غنیمت نمود
 و قلعه را که بجای پور از ائمه پوسف عادل شاه بعد و طبقه عادل شامیه است اول از خالک
 بود پوسف عادل شاه و در آخر مایه ناسعه دیوار گلی را شکسته قلعه را از سنگ و گچ مرتب ساخت
 و بعد فوت او در شهر او قاضی بودند خلد مکان در اوائل ذمی القعه سیم و تسعین و الف
 این قلعه از سکنة رختمه طبقه عادل شامیه انتزع نمود و از آن وقت هم داران سلاطین تیموریه

و بعد که ماه بر بنا شد مقصود رسید آن ولایت را قارت کرد و بلان دیوار را که نامک را و سنگی را
 و مقود و جواهر چندین هزار قرن که بعد از آن منحصراً علم آبی است بدست آورده و قریب سلامت بحالیت
 بر پشت و در آنجا بلال دیو و دیگر اعیان که نامک را که اسیر کرده آورده بود بقتل هم رساند و در راه
 سلطان بنور دین و پسر بار و دهنه احدی عشر و سیاحت به وصول ذیلی سر مایه مسرت انداخت و کشتید و دوازده
 و پنج میل و کوشش هزار سن طلا و صنادیق جواهر و عوارید مع کسبت هزار پاسبان از نظر سلطان
 گذرانید و بعد چند روز به عرض سلطان رسانید که رام دیو فوت شد پس از محفل اعتقاد نیست اگر حکم
 شود بدکن رفته خراج چندین ساله را می تلنگ بدست آورده مملکت را دیو را نیز ضمیمه مالک
 محروس سازم سلطان التماس او را پذیرفته مرخص کن فرمود ملک نائب چون بدو گریه رسید پس پسر
 را گرفته قتل رسانید و قلعه را به تصرف خود در آورد و در آن سرزمین علم کمال لقب کرده
 بجای رام رام تحت اسلام زانج ساخت از آن وقت این قلعه در آید به حکام اسلام
 متداول بود تا آنکه مهاجمان یکی از امار صاحبان ثانی شاه جهان نوز و هم ذمی محبست این
 دار بعین الف قلعه را از طبقه نظام شامیه گرفت و از آن عصر قلعه داران سلاطین تیموریه میند
 یکی بعد دیگری بخت این قلعه می برداختند بعد چهار صد و شصت سال تخمیناً از دست ایمانان
 به تصرف او ثانیان رفت ملک الایام متداولها بین الناس در وقت راهب دیو که حصار در
 بند و خندق و استحکام بدست سلاطین اسلام حصار متحد و ساخته و سلطان محمد بن تغلق شاه
 دیو که را دولت آباد نام کرد و در قلعه سنگ را حاشیه خندق عمیق ساخت و عمارات عالیه
 طرح کرد و خواست که در الامارت سازد و پهلوی را ویران کرده سکنة آنجا را به دولت آباد آورد
 آباد ساخت آخر الامر پهلوی ابن خیال صلوات پذیرفت اما قلعه را بجای پور بنابر بی ساما
 البنادگی نکرد و همین که غنیمت حکم امیر الممالک حاصل کرده فستاد قلعه را تسلیم حکم خان غنیمت نمود
 و قلعه را که بجای پور از ائمه پوسف عادل شاه بعد و طبقه عادل شامیه است اول از خالک
 بود پوسف عادل شاه و در آخر مایه ناسعه دیوار گلی را شکسته قلعه را از سنگ و گچ مرتب ساخت
 و بعد فوت او در شهر او قاضی بودند خلد مکان در اوائل ذمی القعه سیم و تسعین و الف
 این قلعه از سکنة رختمه طبقه عادل شامیه انتزع نمود و از آن وقت هم داران سلاطین تیموریه

محالفت این قلعه بجای آوردند که بعد دو صد و هفتاد سال و کسری قلعه از دست بچه شماران برین رفته
 در قبضه زوارداران افتاد اما سرخسف بلخیان قلعه داران سیرنابر محبت اسلام از دادن قلعه مردم غنیم
 سر باز زد و غنیم در نوادم محاصره کوشید خال و کوز آفرید کجای جنگلین قلعه را شش است آخر الامر
 چون فغان ذخیره بمالت اضطرار رسانند و از دهم ربیع الآخر روز جمعه سحر ربیع و سبعین بایته
 و الف قلعه را بصلح تسلیم مردم غنیم نمود و موقوف گوید که در شاه اسلام کافر گرفت و برین
 محک فرمان تقدیر رفت و در بهر خرد سال تاریخ او بدست هم زو عجب حصصی اسیر رفت
 قلعه اسیر از انبیه آسا اسپرست که در کثرت استعمال تخفیف یافته آسیر ماند و در سحر من میان قسط
 گردید آسانام حصص اسپر لقب دوست اسپر در بان هندی گاو چرانده را گوید آسا اسپر از منبر
 مستغیر غنیم بود آبا و اجداد او قریب هفتصد سال در آن کوه آسمان شمع نغمه داشتند و برای حفظ
 لشیوی نایب اموال حصار بنی از سنگ و گل ستر روزگاری گذرانیدند چون فوت آسانام اسپر
 رسید در اموال و مویشی از آبا ترقی کرد چار و دیوار قدیم را سگسته حصار می از سنگ و گل بنا
 نموده و قلعه بنام او شهرت گرفت نصیرخان فاروقی دالی بر پا بود که در سنه احدی
 و ثمانیایه به سلطنت رسید قلعه را از آسانام اسپر انتزاع نمود باین طریق که آسانام اسپر میام کرد که
 راجه بکلمانه خانم در جمعیت بسیار فرا هم آورده باین در مقام مخالفت اند سبزا هم که باطل عیال
 مراد قلعه جاد هی تا بجا طر جمع بدفع دشمن پردازم آسا قبول کرد نصیرخان روز اول چند
 عورت و قلعه مستشار و تعلیم کرد که زنان آسا بملاقات شما بیایند و مراتب تواضع چنانچه باید
 بعمل آید روز دیگر دست در شجاع در دو لیها نشانید و چون دو لیها به قلعه درآمدند
 سپاهیان یکبار از دو لیها بدو حسته و شمشیر با از غلات بر آورده و متوجه فاند آسا شدند قضا را
 آسا و فرزندان او که شیرست خواب غفلت بودند و برای مبارکبادت دوم می آمدند
 و چهار شمس تمام بقتل رسیدند و یاقی اهل قلعه امان خواسته بر آمدند نصیرخان این خبر شنید
 از جای که بود بر جناح استعجال خود را با سیر رسانید و مجدداً به مشرغول گشته شکست درخت دست
 کرد و از آن وقت این قلعه در دست اولاد نصیرخان بود تا آنکه اکبر بادشاه در سنه
 تسع و الف قلعه از دست بهادر سپهر راجه علی خان آنتزاع نمود و از آن عهد قلعه داران سلاطین

تیموری به نوبت نبوت حر است قلعه بتقدیم میرسانیدند بعد از شصت و هشت سال و کسری این قلعه
 تصرف اهل اسلام بدر رفته با اختیار حریان و آمدن آفتاب بعد گرفتن ملک شصت و هشت سال و کسری و قلع
 ثلاثه سخت و مانع یاد و در گرفت و با فوج پیش آهنگ و توپخانه فرنگ قصد هندوستان
 کرد که جدارک شکست و تاپر دازد و غافل ازین که تقدیر بر تدبیر بخیزد و قاعد اهل اورا رهنموی کرده
 هندستان رسانید اگر چه سرداری فوج بنام وکواس را و سپه بالاجی را و قرا پانت را و المهای
 بنام باد و لکن هر چه بود باد و بود بعد رسیدن هندوستان و جنگ بادشاه درانی و سواس را و
 و باد و سرداران نامی مجروح تلف درآمدند و اینهمه فوج و توپخانه و دال بقیاس پنجانی را
 رفت چنانچه در واقعات شاه درانی مفصل می آید و این قصه ششم جمادی الاخری سنه اربع
 و سبعین مایه و الف بود قور آمد و بالاجی را و هم در کن نوذر دهم می قصه سال مذکور با سپه را و
 ملحق گردید و رباست با سپه را و مادهورا و که صغیر است و برادر اعیانی او گناخته را و عادت شد
 و در سنه شمس سبعین مایه و الف آصف باه ثانی فوج فرا هم آورده با امیر الممالک از قلعه بندر
 در آنجا چاؤنی شش بود بنا بر بعضی وجوه اول متوجه اورنگ آباد شد و گناخته را و مادهورا و هم با فوج
 سنگین توپخانه از پود حرکت کرده در میدان شاه گداه ایمانیان او ثانیان نزدیک هم رسیدند تا
 اورنگ آباد فی الحکله زد و خوردی واقع شد آصفجاه ثانی سنه و الف زاهد را و اورنگ آباد گداه
 بست و سیوم ربع الاخر بنه شمس و سبعین مایه و الف بقصد دارا حربه پونه از آنجا انقضت نموده
 و غنیمت از ده زده تا هشت کرد و پی پونه رسانید و در اثنا راه تو نکه را که شهر سیست بر لب دریاست
 گنگ و کن مشایخ بتخانه معتبر می غنیمت در دولت خود عمارات عالیه در آنجا طرح انداخته سوخته
 و بت را شکسته عمارات را باز زمین هموار کرد و قریب بود که پونه هم باین حالت رسد که ناگاه
 ناصر الممالک شیرمین نواب آصفجاه غفران پناه بنابر خبری که با برادر داشت و آجه را چنین
 که عن سر دازد لشکر اسلام بود بنا بر حسبیت با غنیمت ساخته شب سیست و هفتم جمادی الاولی سال مذکور
 از لشکر اسلام برخاسته با لشکر غنیمت میوستاند و کاریکه نکر دنی بود مل آو در دند بعد و قورع این قصه ششم
 مایه اسلامیات را سبک پنداشته روز دیگر از هر چهار طرف یورش کرده جنگ انداخت توپها را
 آورده با زار گول اندازی که هر خست مجاهدان اسلام از زنجیره توپخانه خود بر آید و دست بگنگ و تیر ارق

دلزد گردید و بی پروای شمشیر آبدار صفت مخالفان را بر سر جم زود بیکار را بر خاک بپاشد و انداختند و غنیمت
 بنیاد داده از میدان خود را داکش بدوید که راست بشمار خنجر بر راه دور و دراز طی کرده بر مہفت
 کہ تو ہی پونہ رسید ہر چند ستر راہ شد ہم فائز و نہ خنجر فروست کہ پونہ زرق آتش کے زنجار
 میشود و سکان پونہ ہم پیش رگناتہ را و آس فریاد آوردند کہ میخواہی ظان مارا بر دست سلمان
 بر باد دہی ناچار رگناتہ را و ماد ہور او سفیر از خستہ پیغام صلح کردند ملک بست و
 ہفت لک روپیہ از صوبہ پنجستہ بنیاد و صوبہ بیدر بدل صلح باصفیہ ثانی نمودند و این مصاحمہ
 ششم جمادی الاخری سنہ خمس و سبعین مایہ و الف واقع شد طرفہ اینکہ سال گذشتہ و ہمین
 تاریخ شاہ دوانی بر باد و ظفر یافت از آب آصفیہ از ہفت کردہ ہی پونہ کو چید و جاب
 بیج نخلہ محالات را جہ را چند رخ امید و در باد اس حرکت لغوی کہ از ہد و قوع آمد ملک ادا
 زیر شمس عساکر پا مال گردانید و آغاز موسم بر شگال چھاو ہم ذی الحجہ سنہ خمس و سبعین مایہ و الف
 بارہ چھاو نی با امیر الممالک و اقل قلعہ بیدر شد و ہجان روز امیر الممالک را در قلعہ مذکور قید
 کرد کیال و سنہ ماہ و شش روز در حالت حبس گذرانید و بعد تحریر این کتاب بہتم ریح الاد
 روز بیستہ سنہ سبع و سبعین مایہ و الف از قید زندان ہستی برآمد و در حوار مرقہ شیخ محمد ثانی
 قید شمس مدفون گردید میرداد و محمد ذکا طال عمر کوید و غلبہ دکن روح والای او
 پیر و از ازام منت شمس و رقم کرد تاریخ نوشتن ذکا پاد امیر الممالک بجنبت شمس بہ
 از آب آصف جہ ثانی بعد از ان کہ قلعہ بیدر را دائرہ مرکز نزول خود ساخت و
 شاہ عالم عالی گوہر را کہ بنام او شمشیر نفویض موبہ داری دکن از تغیر امیر الممالک صلاد شمس بود
 استقبال نمودہ بہت تعظیم گرفت و مندریاست را بالاکستقلال آراش تازہ داد و را جہ
 پیر تابت را کہ بر ہمینی است انچہ بندی ساکن سنکہ مختار کل کردہ جمیع مہمات مالی و ملکی با او
 و گذشت بلکہ مصاحمہ ششم جمادی الاخری سال گذشتہ بخوی کہ عنقریب گذارش بارگناتہ
 و ماد ہور او را بدرا حرب پونہ چھاو نی کردند و درین ایام میان ہر دو مخالفت بہم پیوستہ بیان
 ماد ہور او خواستند کہ قابو یافتہ رگناتہ را و نہ از عقیدہ سازند رگناتہ را و برین معنی اطلاع ہستم
 صفر سنہ سبع و سبعین مایہ و الف حرم ہاسواران محدود و از پونہ ہر اہم راہ تاسک گرفت محمد را و نہ

بهادر و رنگ آبادی که از عجم کوکران آصفیاه ثانی است به تمامت غنیمت از نواب نامور بود و در روزگار
 اقامت داشت خبر سرزده بر آمدن رگنا تهر را شنیدیم چهار و نیم صفر مذکور بایستی از او رنگ آباد بود و برین دروغ
 ناسک با گنا تهر را و بر خورد رگنا تهر را و که کمال بیامانی و ملذذگی داشت آمدن محمد غفران خان برادرش خود غنیمت
 شمرده با غزات تمام پیش آمد و سران غنیمت از رفات محمد را و خان مجانبه کردند که نواب آصف جاده جانب گنا تهر
 است اکثر آن با و کز ذیدند و در رفات نادپورا و تهادن و در یدند بنا بر آن جمعیتی شایسته بار گنا تهر را و فراموش
 و از او رنگ آباد به احمد نگر شرافت نادپورا و هم با فوجی از پونه برآمد و در دوازده کروزه ای احمد نگر بست و بجز
 بربع الاخر سال حال ستیزه روداد و با دپورا و شکست یافته از میدان کناره گرفت و اما آن خواسته رود و بجز
 را پیش عزم خورد گنا تهر را و رسانید نواب آصفیاه ملک رگنا تهر را و از سید برآمده قریب ناد و گوه
 رسید بود که اینجا نقشه انفصال یافت چون ملک آصفیاه بی موضع میدگان و سید رگنا تهر را و هم که اینجا
 شش فتنه در شصتین عشمه جمادی الاولی سال حال با هم ملاقات با مضافت با سبیل آمد رگنا تهر
 ملک پنجاه ملک رو پی قلعہ دولت آباد و جلدوی این اعانت به نواب آصف جاده گزیدند
 اسناد و ثبت کرده بود که اسرار حواله نمود و چون این اعزیز القدر بسن تردد محمد را و خان
 بهادر بر کسی شست را به پرتاب و نت توانست دید پیش از آن که عمل حمله در
 ملک و قلعہ دولت آباد شود مسلح را برهم دو و نواب آصف جاده را بران داشت که رگنا تهر را و
 معطل باید کرد و خان و جبهه سپهر کوه بونسله یکا سار برار را بطنج این که ترابجانه گنا تهر
 قائم میکنیم طلبیم ملازم رکاب نواب آصف جاده ساخت و ناصر الملک کپور شین از
 آصف جاده غنیمت را پناه که بطرف غنیمت رفته بود از نا قدر دانی غنیمت کپور چهار و نیم شجاعت
 حال نواب آصفیاه ثانی پیوسته از ایات نواب با فوج سنگین متوجه نادیب رگنا تهر را و
 شد رگنا تهر را و طاعت مقادیر در خود ندید و اداری و تاراج ملک که اصل شیوع غنیمت است
 اختیار کرد و باسی هزار سوار بر سر او رنگ آباد آمد و در سواد عجب شهر نازل شد
 در معتبر از شهریان طلب کرد و بختین الملک بهادر ناظم او رنگ آباد و آصف قلعہ چا
 و سامان حرب در کمال محرم و هوش یازمی با استحکام برج و باره حصار شهر بنه پرتاب
 را بر محبت خان بهادر که توالت شهر را در غایتی محمد را و خان بهادر دیگر متصدیان و در شهر تقسیم نمود

و به نظر ملک لؤاب آصفجاه باقیم بطلافت اسیل گذرانیدر گنا تهر و دامنی دریا گرفتن تهر
تصمیم و دوزد بانهای قلعه گیری مرتب ساخت و صبح بستم شعبان سال حال همین که آفتاب از
دریچه مشرق سر بر آورد و غارتیان همراهی رود بر باد می خایج حصار شهر پناه ریخته دست تاراج
دوازگرد رگنا نه راء خود با فوج خاص جانب شمالی شهر ایستاده و سپاه میان او و دوزد بانها
بپای دیوار قائم کرده و دیوان متصل دیوار آورده چند کس برآمدند و خسته های دروازه را
که دیوار کلانی باغ قلعه ارک است خجسته که شکسته درآیند جهت خان بهادر و تیرزا
محمد باقر خان تماشایان شهر بیارش تفنگ و تیر و سنگ پخش آنقدر ترسد و تلاش
الظهور رسانیدند که خام خیالان بسیار در پاد دیوار راه درک اسفل گرفتند و در اطراف
دیگر هم جمعی کثیر از غارتیان بدست شهریان قتل و جرح گشتند در همین گرمی که
تیر شنگی فیلیان رگنا نه را در سید و همین تیر فاروق میدان دار و گیر گردیدر گنا نه را و د
حسرتانین و خاک تشویر بر رویالیده از کوشش پرشت و خنجر قریب و محول لؤاب آصفجاه
شش رخت آوارگی جانب بگلانه کشید بشت و ششم شعبان مذکور موکب آصفجاهی دارد
اورنگ آباد شد چون غنیمت اراده داشت که ملک برادر را مع گرد تاراج برانجیزد لؤاب
غوغه رمضان بنازل طولاکی قریب بالا پور رسید ستر راه گشت غنیمت از انظار برگشته دواز
نزدیکی بلخ اوردنگ آباد گذشته جانب جدید بادشافت لؤاب هم عطف عنان غوغ و در پاس
لنگ سبیل تعاقب پیود در اینجا بصلحت چنین قرار یافت که تخفیر و یار غنیمت بر تعاقب او
رجحان دارد و لؤاب تعاقب را گذاشته متوجه دارالحرب پونه شد و بعد بر آمدن از کل احمد نگر
بجوق جوق سپاه را بهر ناحیه و محنت متحرر نمود که بتاراج مساکین و مواعین غنیمت سپرد و از نزد خود
بدو کرد و پونه رسید مخیم ساخت مسکان پونه پیش ازین گزیده بخت لایح امکانه قتل رفیق پونه
فاجعه آلا یزیدی إلاست مخیم و مردم بیکه لشکر اسلام یکفلم عمارات پونه را سوخته ماناک سیاه
برابر کردند و افواج یغائی در شب و خنجریب اطراف پونه و ملک کوکری قبیله فرو گذاشتند
سبحان الله و محمد بالا می و باد و از حدود دکن تالا هور کسی چه قدرت داشت که بیرگانه اینها
در فراموشی رساند اکنون اموال دهنده اینها به بنیاد آمد و حمار است که بصرف مبالغه

الگوک ساخته بودند و توشه‌اشی که دید میرادلاد محمد و کمال عمره گوید استعجاب و دوم سلیمان
 آبادی قوم بر همین سوخت تمام پتارخ شهنواز شعله طبع و کما آتش زد پلونه را سپاه اسلام
 رگناته را و بکشد آباد مرغه ذی قلع سال حال بر شهر پوشش کرده تلاش گرفتن شهر از حد
 گذرانید شجاع الدوله بهادر دلمان ادرنگ آبادی ناظم حیدر آباد مجبئی شالینه نگا بدشته بنید
 شهر کرده بود او و مردم او قدم همت در مقام هب و انشورده بضراب توپ و تفنگ و نیز پوشش
 را رو کرد و بسپار از رعایان سپاه را تحفه آتش جهنم ساختند از اسلحه‌های هم گنابته را و بی نیل
 مقصود بر گشت و چون ذکر معجز جنگ و شجاع الدوله درین صحیفه بار بار گذشت و بعد ازین بهم
 مکر و مکنیز و تحریک این سلسله هم بسیر انگشت قلم لازم افتاد

در کتاب برهان الملک

نواب برهان الملک سعادت خان نیشاپوری اذا عاظم امرار فردوس آرامگاه و
 است میر محمد امین نام داشت و از سادات موسوی نیشاپور بود در عهد بهادر شاه خلد منزل دارد
 مهند شد دران عهد زمانه با و موافقت نکرد در عهد شهید مرحوم محمد خ سیرتد بر ج ترقی
 نمود و در آغاز جلوس فردوس آرامگاه محمد شاه بمنصب هفت هزاری و صوبه دار
 اکبر آباد بلند پای گشت آتش او دران صوبه خوب نشست بعد از آنکه فرصت بصوبه دار
 اوده عروه و تلقائی ترقی بدست آورد و زمینداران صوبه اوده در شیوع سرکشی علم روزگار اند
 و شاید از اجتهاد ایجاد عاظم هیچ جا کم را اطاعت قرار دافع نکرد و باشند برهان الملک همه
 بفریب شیر طبع و باغبان سازخت و شش عملی که در شیخ عمر نشان می دهند دران صوبه
 نشانه و اکثر بلاد و صوبه آله آباد مثل چوپنور و بنارس و غازی پور و کوه ماکپور و کوره
 بهمان آباد و غیره بر در باز و گرفت و از حضور بادشاهی سند حاصل کرد چون نادر شاه
 قهرمان ایران لوا می فرستاد برافراشت سرودس آرامگاه برهان الملک را و صوبه
 اوده و بخواهد طلب فرمود و فردوس آرامگاه از شاهجهان آباد جانب لایمور حرکت کرد
 میدان کرنال را که چهار منزلی دلی است مغرب خیام ساخت برهان الملک با بغار خود
 چهار و هم ذی قلع سه احدی و شیرین مایه و الف بمیت بمجکر رسانید و صبح بلاز مست با و
 الی و سعادت اقباس خود در بهان مجلس خیرات خیر رسانیدند که سپاه فز کیش بر لشکر برهان

چند کس دستگیر کرد و بر دند بر بان الملک که مزاج غیو می داشت بجز و استماع آنحضرت بفرمود جنگ
رضعت گرفت هر چند بادشاه و امرا مبالغه کردند که امر در جنگ نباید ساخت گوش بخود رسوا
شد و آنکه در پائی اوزغی گل کرده بجز بمرض شفا فلوس شمع بود بالا می خیل بر باد سپاه او در اختیار
اکثر منزل بمنزل حقب مانند جمعی که همراه رسید بودند از کوه پست اطولانی متواتر طاقت حرکت
نداشتند و بسبب آنکه نمیشد داخل مسکن شدند اکثری در خواب بودند و چون بر بان الملک
بلازمت بادشاه رفت و همراهیان او که تال آرم بودند خبر جنگ و قریب با قمر قزلباش مسلح
نداشتند نسبت بان هر چند فریاد میزدند که نواب بجنبان رفت سوار شوید کسی با قمر قزلباش
الملک با چهار صد پسر سوار و هین قدر پیاده متوجه جنگ قزلباش شد و تا کنار لشکرگاه قریب
سه چهار هزار سوار و یک هزار پیاده ملحق گردید و با این جمعیت با قمر بان ایران که با همل هزار نفر کرا
بود مقابل شد و بذات خود آنقدر پائندی کوشش بقصد کیم رسانیده که فریدی بر آن در عالم
شجاعت متصف نباشد نا در شاه مکر گرفت که انقدر لایستادگی و که از بر بان الملک ملاحظه شد
در نتیجه محاربات که اتفاق اتفاق افتاد از یکسوی زمین نشد و همیشه تحسین آفرین بر بان الملک
سیک و قضا لایق سوار می شبیه جنگ که برادر از او بر بان الملک باشد است بود جانب قیل سوار
بر بان الملک دوین او را در پیش انداخته به لشکر قزلباش رسانید هر چند قیل را همیشه و جنگ
زود بر سر راه بنام باین روش بر بان الملک با یک دو کس از اقوام خود و چند کس از قزلباش
دستگیر شد بر بان الملک و دو غم برداشت یکی از تیر دیگری از نیزه و مرض شفا فلوس بلا داده
مبطله خان شالمو پسر و روز بروز و عتابت ساخت و بمخلع فافره و باریابی محفل خاص
و عرض طالب بالمشا فیه ابتیاز بخشید و با متعصب او مصالحه با فردوس آرا مگاه قرار گرفت
و ملاقات هر دو بادشاه بود قروح آمد شاه بر بان الملک را وکیل مطلق و ولایتین صاحب اختیار
کل فرموده مقرر کرد که طهاسپ خان جلایر با چهار هزار پنج سوار با اتفاق بر بان الملک
قبل از دور و موکب شاهی به بنا جهان آ باد رفته بنهند و بستان شهر بر دزد و دور قلع
بادشاهی محل غزول شاه مقرر نماید بر بان الملک به شاه جهان آ باد شافیه انکام شاهی
بمل آورده و بعد چند روز هر دو بادشاه روز عرفه هم ذمی حجه بنده احدی و محسنی ناید و این شاه جهان آ باد

را مرکز نزول ساختند بر بان الملك آن روز تا شام در خانه خود امور فرموده شاه را سر راه
 گاه این استیلا و جمع شفا فکوس بر طاقی داشت که گاهی ششی میکرد و گاهی در افاقه می آمد شب
 عید قربان قبل نفس بر آوردن صبح نفس آواز میکرد عصری بر آمد ششی که اتفاق کرد نواب الملك
 اصفیاء برای عیادت رفت و شخصی را پیش فرستاد که بتبکیم قیام ننماید قبول نکرد و چون نواب
 اصفیاء آمد با عانت خدام قیام نمود و این سنی بر بان کمال استیلا بر بان الملك است
 علی قلغان داله و غشتمار مرثیه او گوید سه دور از تو سپهر و از گون میگردید و جنگ که زمان
 بتو چون میگردد چرستی ز بهمان پشت شمشیر شکست با قاست خم همیشه خون میگردد
 وزیر الممالک ابو منصور خان صدق در جنگ غر ابر از او و مادر بر بان الملك او شنید
 و در مان خود است بعد رحلت بر بان الملك از پیشگاه فردوس آرامگاه بکوست جویاوه
 چهار غرت برافروخت و دستور بر بان الملك سرتایان صوبه اوده را حلقه انسیاد و در کوس
 انید و در سه غمتن مایه و الف بکرم بادشاه برای ملک اله در درخشان تا صوبه جنگا
 که غنیم مرثیه قافیه او را تنگ ساخته بود بتبکیم آباد پشته رفت و در جلدوی آن قلعه ریتاس
 و قلعه چنار گز از حضور خلافت مرحمت گردید اله در درخشان از آمدن صدق در جنگ بتبکیم
 نه و در چهار صوبه و سواست افتاده حکم بادشاه در موقوفی ملک طلبید صدق در جنگ بعد سه
 نه مادر از پشته بمقر حکومت خود برگشت مخفی نماد که بعد رجعت مادر شاه و نه پنهان ولایت عمده
 امیر خان خلف میر میران امیر خان یزدی طاسم کابل که در عهد خلدی سکان قریب است و دو
 نظام کابل پر خور در سه و مایه و الف و دلایت حیات سپرد و جل عجیبی در مزاج فردوس آرامگاه
 پیدا کرد تا بعد یک محسود ارکان حضور گردید نواب اصفیاء و اعتماد اله و له قمر الدین زیر پادشاه
 عرض کردند که اگر عمن الملك در حضور شیشا بودن نمیشود و هر دو امیر کبیر از شاه جهان آباد
 در میدان نیست منظر بیام ساختند بالضرور بادشاه عمن الملك را در سه و مایه و مسمین
 و مایه و الف صوبه داری اله آباد مقرر کرده بان صوبه مخص کرد بعد رفتن او نواب اصفیاء
 دوزیر الممالک از پلست بیایه سر بر سلطنت آمد و امور حضور را بر سر انجام میرسانید و اتفاقا
 نواب نظام لاله و خلف نواب اصفیاء نایب صوبجات کمر قدم در وادی خود سری گذشت

دور از وزیر الممالک ابو منصور خان صدق در جنگ

لذا نواب آصفیاه را رفتن کن ضرور شد و در آنوقت حسین بن ابی‌تالپ از بادشاه محبت
گرفته جانبدار کن خرامید و در دست حسین بن ابی‌تالپ بادشاه عثم الملک را طلب حضور
نموده زیاده بر سابق مورد عنایت ساخت عثم الملک در صفدر جنگ با هم سوره اخلاص
یکدیگر میخواندند عثم الملک پیادشاه عرض کرده صفدر جنگ را هم بحضور خلافت طلبید و
دار و قلی توپخانه حضور ضمیمه منوبه داری او ده باد مغرض گردید بعد چندی عثم الملک
حقیق در جنگ بادشاه را بر سر علی محمد خان بر آوردند و این علی محمد خان از قوم روپلیه از رسول
وزیر الممالک اعتماد الدوله بود و آنکه دیگر که از پرگنات شمالی دلی در دامن کوه کما بون واقع
شده بمیتی ازا فاشنه در پهلیم فراهم آورده تسلط بهر سانه اتفاقا وزیر الممالک هر چند نامی نبود
باعتبار ده هزار سوار بلکه زیاده از دلی برای بنید و بست سبل و مراد آباد و غیره محالات با کبر
خود خست کرد و عثم الملک در قی محمد خان در قی توسل وزیر را گردانده با هر چند جنگ پیش آمد و
شکست داد و غنایم و توپخانه عظیم بدست آورده و دیگر پیداکردن نواب وزیر تارکینی
نیامد و علی محمد خان از بادشاه و امرا حضور با غی شمع همکس را بنجا طرعی آورد و لهذا عثم الملک
و صفدر جنگ انتهائش الویه بادشاه بنعلیه علی محمد خان قرار دادند و موب سلطان نواحی
و دیگر خزانان گردید علی محمد خان تاب جنگ نیامد و در محضر گشت عثم الملک و صفدر جنگ
بسبب اتفاق اعتماد الدوله کاری پیش نبردند اعتماد الدوله با آنکه علی محمد خان هر چند حال ادرا
غارت کرده بر رسم حرفیان علی محمد خان را در باطن تقویت میداد و ناچار هر دو امیر کار را با اعتماد الدوله
و اگذاشتند و بواسطه اعتماد الدوله علی محمد خان آس جبین عثم بنیان یافت و الیه دلی از آن
بایت پادشاهی بر سوادشاه جهان آباد پر تو انداخت اعتماد الدوله علی محمد خان رفتن خود ساهرام
آورد و او را به فوج داری سپردند که در جاگیر اعتماد الدوله بود و امور ساخت چون شاه درانی
در سنه اجمری و ستین بن ابی‌تالپ سرهند را غارت کرد و عثم الملک و صفدر جنگ
از چهل شاه از سرهند بدر زن به آنکه دیگر محال است قدیم خود شتافت و در همان
سال پیمانه عیش لبریز گردید و بست و سیوم ذی الحجه سنه تسع و ستین بن ابی‌تالپ
و ابی‌تالپ عثم الملک پدیدار بادشاه سفت بر سر راه بدر و ان دیوان خاص رسید

مختص از نوکران و لازم از جده هر سه بر تنه گاه چپ و دست افروز روح ابر و روان
 کرد و بخت ملک لشکر و گنجی از کمالات و کسالت انسانی بود و در سنون بیاری همکار
 داشت ششم خوب می گفت و انجام تخلص میکرد و از دست **س** من از جمیت است و کمان
 خاک داشتیم که غیر از شست بجز خواب راحت نیست با سینه + بجهت خود **س** الملک
 سوبه اله آباد میر شمس موهب داده به صفدر جنگ مقوض گردید و در سنه احدی
 و ستمین مایه و الف شاه در آن از قندهار قصد هند کرد و از لاهور این طرف گذشت
 فردوس آرا مگاه منور زند خود احمد شاه را با وزیر الملک اکبر و احمد الدوله قمر الدین خان
 و صفدر جنگ مقوض فرمود و در حواله سرزند قلعین **ب**سم پیوسته آتش کارزار استحال
 است و الدوله بغرب گوی که توپ نقد خان بجای تسلیم نمود و باین **س** سره مار گنج شهادت
 بدست آورد و صفدر جنگ و لیسران اعتماد الدوله پامی استقلال انشوده مستاع
 جمیل در ضرب و ضرب بتقدیم رسانیدند شاه در آنی دست نیافت دست و دست
 شهر ربيع الاول سال مسطور عطف عنان به کابل نمود و بعد یک ماه ازین قضیه
 و قتل ربيع الاخر فردوس آرا مگاه شهنشاهی این لقب گردید و در وقت سلطنت
 بر تخت شمس خدایانچه سلطنت صفویه بر سلطان حسین میرزا بلخی صفویه در ایران و تیمور در
 هندوستان چه بادشاهی بروقی و شکوه کردند و عرصه عالم را با بیاری **س** بدل
 احسان گلزار ساختند و بعد سلطان حسین بزا و فردوس آرا مگاه **س** حجب خرابی
 زد و از دامن و اسودد گس از هر دو ملکات برخواست نکل اندک سجده بدست بعد و ملک
 القصد بعد حلت فردوس آرا مگاه احمد شاه لیسرعت تمام تر بدست **س** آس و عس و کلا
 الاولی از روز چهارشنبه سال مذکور در باغ سالامه دلی سر بر آرای سلطنت گردید و هر آقا
 محمد و کاخالی عمر گوید صفدر چون شاه معاودت نمود از سر هند + با جمله سپاه + المذنه شد
 سلطه بر هند + با دولت و جاد + سر بر زده تا ریخ سر بر آرای + از طبع و کلا + غریب و کلا +
 و در هند + از حکم + صفدر جنگ بملاحظه نواب **س** انجاء با آنکه در دکن بود و وزارت در **س**
 آنجا بعد سی و نوبت از روز در حلت فردوس آرا مگاه چهارم جمادی الآخر نواب **س** انجاء همکار

حق را بیک اجابت گفت و این سرکرده سلطنت در کمال اتفاق کوس طاعت ادرین عالم
 در روز موفقت تبیین مقام شش حدود گوید مسد گشت تبارخ چون بشیدم آه چه موت شاد
 وزیر و صفا به تصدیق جنگ بعد صاف شدن و در اینجا طریح خلعت و وزارت پوشید و کوا
 رتق و قن سلطنت افزشت و تبارخ ذخیره خاطر می که با علی محمد خان میره داشت و سابق
 بر زبان قلم آید بعد مردن علی محمد خان قائم خان پسر محمد خان شگش صاحب فرخ آباد را اشاره
 کرد که اختلاف علی محمد خان را برادر و منظور آنکه هر طرف که شکست می افتد فائده درستی میدهد
 قائم خان چشم بملک علی محمد خان سیاه کرده بر سعد الله خان پسر علی محمد خان فوج کشیده
 او را در قلعه یادون محاصره کرد و عرصه حسن حرکت بر حصول آن تنگ ساخته سعد الله خان عجز
 نالی از حد کنه را نیندودند و اتفاقا دنا چار دل برنگ نهاده با جمیعت خود میدان در آمد و دوازدهم
 ذی الحجه احدی دستین و مایه دالت فریقین هفت آرا شدند قرعه فتح بنام سعد الله خان افتاد
 لم من ختمه فلیکلت فلیکلت کثیره باذن الله - قائم خان می برادران بسیار تقبل رسید و فوج
 و مویخانه بیکبارت در آمد وزیر الماک صغدر جنگ خواست که ملک مال قائم خان را
 از ورش انزال نماید احمد شاه را از شاه جهان آباد در حرکت آورد احمد شاه در طبع کول
 توقف کرد و لواب وزیر پیش رفته بدینکج که فرخ آباد از استجابت کرده است رسید مادر
 قائم خان بجز اطاعت بر سر گرفته بلامنت لواب وزیر آمد و معاملت بر شخصت لک رویه
 تقدوس الفضال یافت با سعد الله خان هم تقاضای توپخانه و اسوال غارت کرده قائم خان
 مع نذرانه در میان آمد و ملک احمد شاه بعد تقرر معاملت از کول بجانب دلی خرامید و لواب
 وزیر برای تحصیل تقدوس جنس معاملت هندی چایجا لنگر انداخت و ملک قائم خان را به ضبط
 در آورد الا شهر فرخ آباد و دوازده موضع که بسبب الغام آن طمخا از محمد محمد فرخ سیر زور
 قائم خان قائم ناند لواب وزیر محالات منبلی را بنول رای نایب صوبه اوده حواله کرده و مجبور
 نول رای از قوم کالیت است اول در سرکار لواب وزیر نوکر کم رتبه بود و رفته قدم بر سلم
 ترقی گذاشت بمشایه که لواب وزیر وقتیکه از صوبه اوده عازم حضور شد او را بنیابت صوبه
 بلند پایه ساخت نول رای چایجا اعمال منصب کرده و اقامت گاه خود بلیح قنوج که

که آن هم و جاگیر نواب بود از سنبلخ آباد بر مسافت میل کرده است مقرر نمود نواب وزیر از حرمی
که با افغانه کرده و در اندیشی را در پیشکش گفته زن و فرغانه بشور آرد و افغانه درین فکر شدند که
نول را می را بر هر چه زده ملک خود را از ضبط بر آرند احمد خان پسر محمد خان پیکش افغانه
بسیار جمع کرده متوجه جانب نول را می شدند نول را می هم با جمیت خود را از قنوج پسند
نموده پیش بر آید و در رمضان روز جمعه سنه ثلث و شصت نایه دالت تلافی فرستاد دست
داد نول را می حکم کرد که هیچکس سوار نه شود و هر یک بر مورچال خود قائم بوده دفع مخالفت
نمایند افغانه پیاده از پشت مورچال که آن طرف توپخانه نبود بدخادر آمده بر نول را می نشستند
نول را می کشته شدند بسیاری از شهر فاد و بجا و صوبه آوده مخصوص سادات و شیوخ بکار آمد که نوکر
سرکار نواب وزیر بودند و تحت لگال سیوف تماشا میکردند به گلگشت لاله زار شهادت
خواهیدند و فوج و توپخانه تمام بجا در آمد نواب وزیر جمیع امار حضور را همراه گرفته و سوار
جا را با خود متفق ساخته آواغریشبان سنه ثلث و شصت نایه دالت بار آوده ملکات
از شاهجهان آباد بر آمد بود لکن پیش از رسیدن نواب کار نول را می تمام
شد نواب وزیر در باغات مارهره زیاده از یکماه بر آس کرد و آوری اخراج نمایان
نمود از نهادن سوار سجاد و جمع شدند درین عرصه قضیه عجبه رد داد که مسجد هم
رمضان سال مذکور سار بانی از نوکران مغل درخت دروازه عنایت خان را برید و این
عنایت خان ساکن مارهره از نوکران سرکار نواب وزیر بود عنایت خان باستان
آنکه نوکر سرکار است جرات نموده ساربان را بنیای لوافعی کرد ساربانان دیگر پیش مغل
فریاد کردند مغل کسان برادر می خود را فرستاد که عنایت خان را دستگیر کرده بیاورند جماعه
سوار و پیاده بر فغانه عنایت خان دویدند و فوج مغل دستند که برای غارت کردن شهر
مارهره حکم نواب صادر شد است تمامی اخراج مغل از سوار و پیاده بر سر شهر پوشان
وقت عصر بود که شهر را در طرفه یعنی با خاک برابر کردند و عنایت خان و پسرش نوزده ساله
بجانب نواب وزیر محمد اعلیٰ نصیر الدین حیدر خان برادر زاده خود را سگم کرد
که زود رفته خبر بگیرد و پنجانیان را تسخیر فرمود که غارتگران را از دست درازی باز دارد

نواب
صاحب
وزیر

کوهی از سادات بگرام که در ملک رنقارواب از نظام و آئین مسلحین بکشتن هر چه تمامتر خود را بکوه
 شاه برکت الله مرحوم بگرامی توطن را برهه سائید و چون خون آلودی جوی ناسوس و اثبات البیت
 اولاد شاه برکت الله مرحوم محفوظ ماند لکن اکثر مردم صاحب غیرت جوهر گردند و مثل آن
 خون هفتاد کس از مردم شهر ناحی برکتند و مستورات سادات و شیوخ و قوم کینود و شرفا
 محله قضاة را بجای اسیری قتل رسانستند و خیرالدین حیدر خان تمام شب محنت کشید
 جمله ناسوس شرفا و غریبا را از خیمه های مسلمان برآورد و قواجا و وزیران شب طعام نمود
 و زار زار گریست تا طلوع صبح تمامی ناسوس شرفا و چند غلام شده بعضی بجانها می خورد
 و بعضی را بطنی که نخواستند رفت در لشکر خیمه های طلحین برآورد و آنها را بپاشد و طعام
 از سر کار آمد تا وقت اشراق جمله ناسوس شرفا و غریبا بجانهای خود رسید و طحال که دستگیر
 شده بود و در مغالان در بار و پشته پنهان گردید و کوه پاکنده اطفال را انداخته و پس کرد و در
 پست آورد و با در پیر آنها رسانیدند و خداوند آن روزگار هر گاه فاشور و آشوب طاعت
 کبر بود قواجا و وزیر و دست دراز و پیر و برادر شهر نشین و ابا اموال و اهل و لا شخصی
 بنات رفت و گذشت آنچه گذشت انا الله وانا الیه راجعون از جهان وقت و مردم
 بقول مشهور که آتش سوزان نکند و در سپند و آنچه کند و دود و در و من و در
 می گفتند که فتح قواجا و وزیر خواهد شد و دست و دودم شوال نه ملک و ستین نایه و الف روز
 پختند و وقت صبح سوار شد و جمیع افواج مقدمه و تمیمه و مسیره و ساقه و قلب بر مقام خود
 انداخته قدم قدم روانه شدند و کوچانه را پیش انداختند یکپاس روز بر این رسیدن
 ما بین قصبه نیالی و قصبه سهیل و مقابل با افواج احمد خان روداد و تیر و تفنگ و گولها از
 طرفین سر شد و با افواج سهیل جلا باث همراهی قواجا و وزیر که بر سیمیه ناکل بمقدمه بود و با افواج
 سهیل خان که بر مسیره و قریب بمقدمه بود جنگ شدیدی برپا آمد شش مفت نیز اسواران
 قتل رسید و این اثنا آفتاب زوال کرد و افغانه نماز گذارد و متوجه جنگ شدند بکام تقدیر اند
 فوج قواجا و وزیر اول کامکار خان بلوچ که قویار کرده و باقی بود متصل بمقدمه جنگ میکرد
 و بهیبت خود و بغیر از آرزو گویند با احمد خان سارخس داشت مردم بخلیه چون و بد نمید که

شکست رود و اکثری پاجای استقلال نفیشر دندنی لغور نواب وزیر محمد عثمان ساله دارد و میر نورالحسن خان
 جماعت از بلگرامی بلک اسیل خان ملک کرد و هجوم فیلان سپاه ان که شتن شد و میر نورالحسن خان
 مع جمیع برادران خود و عبدالباقی حلیه محمد عثمان مع تمامی جمعیت خود که اینها مجموع سیصد سوار
 خوانند بود و بیستم مشورت را شکافته خود را رسانیدند اما چون گریز معنلان از طرف
 برادران عام شد و رسول خان مذکور بلک برادر اول فاعنه به بخشید حسن مذکور باز رجوع
 بدست چپ کرد و نیز که قریب سه هزار سپاده و در پشت آنها سواران از طرف چپ بر شکل
 مخروطی می آیند بر سیر و توپخانه قلیلی بود که همه توپ فاعنه بلک برادر اول رفته بود چون جمعیت
 مخالف نزدیک رسید سیر نورالحسن خان و برادران او نیز از ازمی میگردید و رفت از ان همی
 عبدالباقی حلیه شکی سر دادند و انان بسیاری بجا که غلطیدند فاعنه اند که بیج خورده باز خود
 را بستیم که دند فیصله الدین حیدر بر دانه وار با چپ کس رسید بر قلب فاعنه زد و دانه
 کس را بدست و شمشیر خود از پسم گذراند و در میان آراست فاعنه محمد مجاهد طهمان
 و میر نورالحسن خان رسیدند محمد عثمان را در شتم قنک بر دست راست رسید و فیل نیز بر کس
 خان پنج زخم شمشیر برداشت و میر غلام نبی تخلص بر سبیلین میر عظیم الدین از سادات بلگرام
 که ترجمه هر دو در سردر آواز مسطور است در همین وقت رنگ شجاعت را بر فرخته گل احمر شهادت
 بر سر زدند فاعنه فیل نواب وزیر را طلقه کردند اما نمیخواستند که نواب است قبلبان بر شتم
 قنک مقتول شد و محض معتبری که در خواصی بود زخم قنک خورده کناره گزید نواب وزیر
 را زخم قنک زیر کلاه است بر گوی آمد غشی کرد چون بر جبهه برنجی سحکم سوار بود و زخمی
 دیگر محفوظ ماند و درین حواله وقت شستن بهیچ سر بنظیری آمد چون غشی کرد فاعنه داشتند
 که این فیل خالی است گذارشتند و بطرف نواب اسحاق خان رفتند اسحاق خان گفت منم نواب
 و باجمعی کثیر جوهر شجاعت ابرض ساینده بپایه والای شهادت برآمد تا بوقت اسحاق خان
 بدیاری بردند چون فوج تمام ناموس جمعیت باخته داغ فرار بر پیشانی خود خست بار کرد و
 محمد عثمان میر نورالحسن خان شمشیر استقلال از دست نداده خود را پیش نواب رسانیدند
 نواب علم بر شاد بانه نواختن فرمود تا نبات انفس سپاه بیرون شوند لکن سوا میر نورالحسن خان با

بابر اوردان خود و چند منزل و چند هندوستانی بکمی دو هندو سوار دیگر نیز یکسخت و نواب وزیر مانند ناچار از آن
 دل خسته و خاطر شکسته از میدان رجوع کرده سرشام باره رسیده در آنجا به تیر و زور اسن خان حکم
 شد با بانی که میزد زخم باید آورد و خان مذکور حاضر گردید و زخم را آشکار می نمود و از ماه و هره کورج بعل آید
 بست نم شود و ال ثلث و تین مایه و الف نواب وزیر بدین رسید و داشتند و از ملا دست
 نمود و حالا دو کله از سرگزشت صوبه اوده و ال آباد و پیشینید انستادن افغان چون صوبه
 اوده را از نایب خالی ساخت و منصب را هم چنین شکست چشاس رسانید و بواسطه تشنجیر
 هر دو صوبه در ششس جا گرفت محمود خان پسر خود را به ضبط صوبه اوده روانه نمود و محمود خان باراف
 لکنو شاز و هم حمادی الادی سوار لیج و تین مایه و الف در سواد خسر به بلگرام فرود
 آمد و فاخته بر شهر گشت و تامل و داند کرد و چند کس از ششس بخود مردم مردم شهر نیز چند
 کس را حبس و حراست نمود و قریب دو صد بار بردار و مویشی کش کرد و از ششس کرد و محمود خان
 بجوش و حسد و ش آمده با تمامی طبع مبارز شده شهر را محاصره کرد و خواست که تا راج نماید مردم
 شهر حمله بجهله و کوه بکوه استوار کرد و بعضی بزرگان شهر که با احمد خان ربطی داشتند و سطرش
 صلح و میان آوردند مصرع ریس بود بلانی دلی بنجیر گزشت با احمد خان خود به ال آباد
 رفت بقدر الله خان علی قلغان غیر علی قلی خان و انستادن متخلص به ال و قلعه ال آباد
 شد و احمد خان قلعه را محاصره کرد و بهیله تمام ال آباد را که بلده عظیم الشانی است از و داد
 غلذ آباد تا زیر قلعه سوختند و بیکدم غارت کردند و چهار هزار استوره تا کس شهر فاخته ببارا
 گشتند و گردانده شیخ محمد انستادن ال آباد کس میر و ابادی دریا آباد که ساکنان آنجا
 همه را فاخته اند و هنوز عمل احمد خان در هر دو صوبه قیام نگرفت و نواب وزیر به تقصیر
 تدارک جو لکرو می آید و در جنگو را که هر دو سردار عمده از مرز اند با خود متفق گشتند و بر داد
 جمادی الادی به اربع و تین و مایه و الف از دلی برآمده به اکبر آباد رسید و با سوار حمل
 جات هم ساخته فوجی از دهمرا گرفت اهل فوج غنیم را با بسبت هزار سوار برشت و انستادن
 افغان که از طرف احمد خان حاکم کول و جالیه و غیره بودند و ششس در با
 برین ایدور کرده بر سر شاد انستادن رفته جنگ انداخت شاد انستادن گریخت و جمعی کثیر از فاخته

فیل و اسیر شدند و غنائم بسیار از فیل و اسب و خیمه و اسباب دست لاف و غنیمت شد احمد خان که از دست
چهار ماه قبله اله آباد سپید بود از خبر شادمان محاصره را گذاشته بر جناح استیصال جرم و غنیمت
قلیل خود را بفروخت آباد رسانید غنیمت منسوخ آباد قتل کرد و احمد خان را با بودیم از فروخت آباد بدین
که ادا بخاسته کرده لب دریای گنگ واقع است آمد مورچال قائم گردید آمد جنگ شد
و جبهه اختیار حسین پور اینکه طرف گنگ بای محاصره نبود و در غلّه از آن طرف میتوانست رسید
غنیمت منسوخ آباد و منور خالی فیت هر دو شهر را غارت کرد و غیرت انکی قصاص اله آباد را منظور
رسانید و درین غارت امتعه و تقووی که در دست مرید افتاد حساب اندیشید و را حصار آن دست
از حصار نامل باز رسید و از آنجمله تماش شانه زده لک روپیه و درین شهر حصار نواب
وزیر و قوج باث هم غنیمت منسوخ احمد خان را در گذر حسین پور از سینه طرف گنگ کردند
و توپ و بند و ق را از طرفین سر گرم کار نمودند چون افغان غلّه را غلّه و کام از طرف گنگ بگشتند
میر سید نواب وزیر میر نور الحسن خان جماعه و از بلگرامی را فرمود که پل او کشتیها بر روی
آب گنگ و تب باید ساخت محمود خان و ابوالحسن احمد خان آن طرف گنگ برای فراحمیت
راختن پل قیام نمود و میر نور الحسن خان کشتیها را قیام آورد و زیر سنگی را م پور که از
تنوخ دوازده کرده است دوم جمادی الاخری سال مذکور صراط مستقیم بر روی و بر بازو
قائم کرد محمود خان هر چند جو است که فراحمیت نماید از شکاک تو سپیانه که متواتر گوید با کاش
سیکر و توانست نزدیک آمد و روزیکه پل بسته شد فردای آن سعد الله خان پسر محمد خان
بهمیت فراوان بجنگ احمد خان در رسید و همان روز جنگ عظیم بود قوج آمد شکست بر افغان غلّه
افتاد و احمد خان و سعد الله خان و نقد جان را اسبلاست از مهر که بودند قریب ده هزار افغان و تیتیل
و جرم و اسیر شدند و اقبال و افراکش قیام و اسباب فراوان غنیمت در آمد قوج نواب وزیر
تبغا قب افغان غلّه شافت افغان در دامن کون در آریه که شعبه است از کون کهایون پناه گرفتند
و فوجها تمام لک افغان را پی سپر نمود و دقیقه از دقایق خضیب و غارت فرو نگذاشتند و سیر
غلام نبی متخلص بحسب بلگرامی که در ترجمه او در سر و آزاد شیت است در همین جنگ قدم
بیدار انفسر و در خدمت ملک شیت بهشت گرفت این جنگ امتداد و کشید غنیمتها و کونی در ملک افغان

کرد و نواب وزیر در جلد وی این جنگ بنیم را از سر حد کول و جباله و سر و قوچ آباد و قوچ تا کرک که هائی آباد
 حواله نمود رفته رفته بنیم را محاذ ال آباد که قشای استرسید است تصرف کرد و آنرا خلاصه را فاخته در نهایت
 مرتبه عاجز آمده و سایه را در میان انداختند و هر چه نواب وزیر خواست پذیرفته نفوس خود را آن
 ملاک محفوظ داشتند نواب وزیر بعد فراغ این محرم رونق آنرا سه صوبه آورد
 گردید در همین ایام آمد آید شاه درانی از لاهور جانب دکنی ارکان حضور را تشریف لزل
 ساخت شاه درانی قلندر خان را بطریق ایچی گری پیش احمد شاه فرستاد احمد شاه
 و امراء حضور نواب وزیر را با بحاح و ابرام تمام متواتر نوشتند که هوکمر را با خود متفق ساخته
 بهم حنائی برق و با خود را فائز حضور باید ساخت و بدفع شاه درانی باید پرداخت نواب
 وزیر هوکمر را بوضع در خطیر همراه گرفته در ماه ربیع الثانی و نایه و الف خود را
 به شاه جهان آباد رسانید با وید خان جوابه سر مخاطب به نواب بهادر که در علیه
 بود و دیگر امراء حضور پیش از رسیدن نواب وزیر با شاه درانی صلح کردند و هر چه شاه درانی
 پذیرفته عهد و پیمان در میان آورده قلندر خان ایچی را رخصت نمودند نواب وزیر در محرم
 پیچید که من هوکمر را با یامی بادشاه و ارکان حضور بوضع در یک همراه آورد و در حال آنکه
 هوکمر را چه علاج کنم از فرط بیدماغی داخل شهر نشد و بیرون شهر لب دریای چین منگولستان
 در آن ایام نواب نظام الدوله ناظم دکن تازه به همدات رسید بود و امیر الامراء فیروز خان
 خلف کلان نواب اصمغجه خواهش داشت که صوبه دکن با و مقرر شود و امراء حضور پیش می
 طلبینند و ادسودای مفت میخواست امیر الامراء با و یافته بارکان حضور گفت که اگر صوبه دکن
 دکن بی پیشکش من مقرر شود هوکمر را قسمی که میداغم میفها غم او تقاضای زر موعود از
 شما نمیکند امراء حضور بجان راضی شده صوبه دکن را با امیر الامراء تفویض نمودند
 نواب وزیر بعد کوی نمودن امیر الامراء با هوکمر جانب دکن غره رمضان شمسین
 و ستین مایه و الف داخل شهر شد هر چند در ظاهر نواب بهادر در داری داشت لکن از
 حرکات مناقضانه او عیار خاطر می افروزد و در می نواب بهادر در نواب وزیر آمد و نواب
 با اشاره احمد شاه در ماه ذی قعدة سنه خمس و ستین مایه و الف در از هم گذشت و از غایت سلطنت

بقیضه خود را در درجهین یام انتظام الدوله خان یان سپه اعتماد الدوله مرحوم قنده برپا کرد
هر روز در فکر برهم زدن نواب وزیر و احمد شاه را برین آورد که داروغگی خسلانی توپخانه
نواب وزیر با و مقرر شود و آنها وزارت از خدمات حضور بصفت جنگ باشد و اصل مقصد از این
خسلانی نه توپخانه از صفدر جنگ رفت دیگر باید ارمی او در حضور معلوم احمد شاه بصفت جنگ
پیغام کرد که دست از خسلانی نه توپخانه باید برداشت صفدر جنگ منصوبه یاران خمیده خانه
شد و بعد چند روز رخصت صوبه او ده در خواست احمد شاه پذیرفت صفدر جنگ بیست
از شاهجهان آباد برآمده برد و دهی قزوین را در چهار قنده در میان بود تا آنکه صفدر جنگ
شاهزاده جعلی را بتورکی برداشته در فکر غزل احمد شاه خدا احمد شاه وزارت را از تغییر صفدر جنگ
با انتظام الدوله خانجهان تفویض نمود و عماد الملک پسر امیر الامرا فریدوز جنگ بخلافت
کمر بسته بنیاد محاربه گذاشت و فوجها را فراهم آورد و در خواست که صفدر جنگ را قلع و قمع نماید
در او شاهجهان آباد ماه رجب سنه ست و ستین و مائیه دالف جنگ آغاز شد و شش ماه است
کشید در هر جنگ غلبه از جانب صفدر جنگ بود آخر احمد شاه و امرا حضور پیغام صلح کردند
بابا شاه طرف شدن مناسب ندید و صلح را ضعیف شد بوساطت انتظام الدوله لقب از محالی
صوبه او ده واله آباد صلح انعقاد یافت صفدر جنگ در محرم سنه سبع و ستین و مائیه دالف
از شاهجهان آباد طبل حسین کوفته صوبه او ده رفت و در بهمن سال هفتاد و یکم ذی الحجه بابل
طبیعی مسلک تا گزیرفت پیمود

وزیر الملک شجاع الدوله خلف ابوالمنصور خان نام حلی او میرزا جلال الدین خلیل
بعد انتقال پدرمند حکومت آراست و مثل پدر و جد متعز و ان را گوشمالی داد و نظم و نسق صوبه
او ده واله آباد نوعی که باید برداشت و در سنه سبعین و مائیه دالف با عماد الملک مقابل شد
پیش بر تفتیش این اجمال اینکه در سال مذکور چون شاه درانی به اکبر آباد آمد عماد الملک
دوشاندراده کی هدایت بخش بن عالمگیر ثانی دوم میرزا با بر خوشین غریز الدین برادر عالمگیر
ثانی و فوجی از درویشان را همراه گرفته ادکل را قتر بید در آمد و در یامی گنگا بعبود نمود و خوا
که در صوبه او ده غلبت نماید و با شجاع الدوله آویزد شجاع الدوله بجز در اجتماع امیر خانی با فوج

وزیر الملک شجاع الدوله

شایسته از لکنه برآمد تا میدان ساندی و پالی که سرحد صوبه اوده است استقبال کرد و دو بار
 جنگ سهل با قرار دلال طرفین واقع شد عماد الملک دید که عهده بر آن نمیتوان شد طرح
 داد و بوساطت سعد الدخان و همایه بر پنج لکه روپیه مصاحبه قرار فیت قدری نقد و باقی
 بوجله عرقوبی بعد اتفاقا و صلح پنجم شوال سال مذکور شیخ الدوله از حوالی ساندی
 سلف عثمان نموده در چهار روز داخل لکنه شد و در سه شنبه و پنجشنبه و شنبه و یکشنبه
 فوج ازینهم مرط لعل آورد و در بیست و یکم اول مبادی را بر کرسی بیان شایسته تا آنکه مطلب
 اصل پرده از رخ بردار و مخفی ننماند که قدرت بالغه آنکی حصار می گرد و صوبه اوده و آفریقا
 که صدقات افواج خارج از با و نمیتواند رسید و مندی کرد این انکاشی که آسیب
 دیوان حاشیه کرد در اینجا نمیتواند بکشد چه شمالی این صوبه کوه کایون است و آب
 گنگ ازین کوه برآمده و پنج خورده بطرف مشرق روان شده و از جنوبی صوبه اوده
 گذشته بلکه گنگ که در آمده در باری می محیط پیوسته آب گنگ همه را سرسره عمیق
 است نوعیکه بی گشتی نمیتوان گذشت و بر این است بنا و این بیت میرزا بعل
 از خود و چشمه طرق رستن از آفات هندی | گفت بی گشتی از آب گنگ می باید گذشت

بالقرض اگر جای پایاب شد در حق عبود افواج فائده نمیدهد که زمین گنگ تمام ریگستان است
 همین که جمعی از سواران گذشته ریگ از جای رود و همان غرقاب بهم میرسد الا قریب
 بمیدان دامن کوه کایون که زمینش سنگستان است در موسم تابستان که آب رود کمی می آید
 فوج پایاب میتواند گذشت و ازین تصور ادراک توان کرد که شمالی صوبه اوده کوه کایون
 است و غربی و جنوبی آب گنگ که بشکل چوگالی واقع شده و با شیب شرق بنا بر بعضی
 اسباب بطرق آفت بسیار کم است آنکه غنیم مرط که تمام انتر بید را متصرف شمس از جهت
 عدم دخل صوبه اوده همیشه دست یاف بدندان میگذرد تا آنکه دها سینه با عم جنگ که در
 محرم سنه اصدی و پنجشنبه و دالاف از دکن بهندوستان رفته بند و دست لواج و سلمی
 می پرداخت خواست که از بمب در باری گنگ پایاب گذشته اول در ملک و همایه دخل
 کند و بعد از آن صوبه اوده در آید با اتفاق جنگ و برادر زاده اول مجن را عبور کرده بر سر

نجیب الدوله رفت نجیب الدوله تاب جنگ میدان نیا دروه در سکر تال نام جانی ازا تریبید
 میرای گنگ که مکان قلبی است سورچال قائم کرده شست چهار ماه بر شنگال علی الاتصال
 توب و تفنگ و لمعان شمشیر و سنان جواب رعد و برق میداد نجیب الدوله و سرتیپان
 و حافظ رحمت خان و دوندنجان و دیگر افغانه به شجاع الدوله کوشتنند که خیمه میرای تریبید
 رسید چینی که بر شنگال آفرشد و آب گنگ را در کبی آورد و از آب گذشته ملک مارا تبصره می آورد
 چون برین ناحیه دست یافت دندان طمع بملک شما هم تیر می کنند صلاح دولت اینکه پیش
 از وقوع واقعه علاج باید کرد و بر جناح استعجال بملک باید رسید شجاع الدوله هم
 این قباحه را فهمید در عین موسم بر شنگال با وصف شدت باران و کثرت گل و لاله راه
 شوال سه شنبه و پنجین می آید و الف از لکنو برآمده بر سر ملک را می گذشته به شاه آباد رسید
 و در آنجا چند ماه توقف نمود که از طغیان گنگ وصول به نجیب الدوله که در شکر تال از آن
 گنگ می جنگید امکان نداشت تا آنکه بر شنگال آفرشد و تا یکی از سرداران خود گویند
 نامی را با جمعیت بستم هزار سوار و پیاده تعیین کرد که از دریای گنگ گذشته آن طرف غلجا
 تالان برانگیزد و گویند نذرت از شما کرداره که پائین کوه است دریای گنگ را پایاب
 گذشته چاند پور و دیگر پرگنت را تا سواد احمد و همه هزار و سیصد قریه را آتش زد و در
 محکم تاخت آوردن بر سر سرتیپان و حافظ رحمت خان و دوندنجان و دیگر افغانه
 که برای ملک نجیب الدوله از املکنه خود کشته کرده بودند و اینها در باز و سه خود
 زور مقاومت ندیده از میدان در جنگل کوه کجایون پناه گرفتند شجاع الدوله بمحرو
 وصول این خبر اکل ربیع الاول سه شنبه و پنجین می آید و الف لبسرت برق باد خود را
 بچاند پور قریب محاصره گاه نجیب الدوله رسانید گویند چیت از دوزخ پور بر بال برق
 رسد غلجی الدوله را با سائر محصوران بحالت نزع رسانیده بود و در یک شب شجاع الدوله
 از چاند پور کوه چیده در آستانه راه فوج هر چه کم سپاهی نمود شجاع الدوله و پنج کرده رفته
 بر موضع بلند و فرو آمد بلند و بفتح با دسکون لام و ضم دال حمله و فتح داد و دای زده از دشمن
 فوایح چاند پور است در آنجا خبر آمد که خیمه بر اکثر گهی فوج اسلام دست اندازی کرد شجاع الدوله

همان وقت آنوپ گرگوشانین درآچند گرگوشانین را که از سرداران رگاب بودند بنیستیم
 سمیت یقین نمود و میر سخت بیعتان برادر خاله زاده خود را با پنجر ازوار و میر با قریبونی را با چهار
 هزار مغلیه بر فرودگاه غنیمت فرستاد و هر چهار سردار حیره دستها نمودند و مخصوص آنوپ گرگوشانین
 سندکس را زنده اسیر کرد و دود و صدکس را بجان کشت و غنائیم بسیار و اسبان بیشمار بست
 آورد و غنیمت شکست فاحش یافته از راهی که گنگ را عبور کرده بود سیر کن برگن گریخت و دم
 و آب فراوان در آب گنگ طعمه تنگ فنا گردیدند و آن شجاع الدوله از بلده و کوشه
 و سرداران افغانه هم که در جنگل کوه کمالیون پناه گرفته بودند و بالا ذکر رفت آمد حق
 شدند و نجیب الدوله را از ضحطه برآوردند و با وصف شکست یافتن غنیمت چون پله
 غنیمت بنا بر کثرت ملک و مال سنگین بود و شجاع الدوله و افغانه بادتا و جنگو طرح
 صلح انداختند و هنوز صلح ناتمام رسیده بود که خبر قدم شاه درانی مسامع غنجان
 را برافروخت و تمامی خون گرفته صلح را نیم کاره گذاشته بطرف شاه رفت و بقای خود را
 بر هلاک عرض کرد و شجاع الدوله بصوبه خود برگشته هفتم جمادی الاول سنه ثلث
 و سبعین و بایه و الف دار و بلگرام و نهم منه داخل لکنو گردید و چون شاه درانی
 بقتل و تاراج سکندره چاوانی گرد و نجیب الدوله را حکم فرمود که رفته شجاع الدوله را
 از صوبه او در حضور بیار و نظر برینکه هر قدر فوج اسلام انبیراید موجب تقویت اسلام
 و تربیت اصنامیان میشود و نجیب الدوله از راه امانده بقنوج آمد و شجاع الدوله برای
 او بر گزیده سیدی پور من اعمال ملا و این طرف آب گنگ رسیده توف کرد و بعد
 استحکام عهد و پیمان آدا و خرفی قنده سنه ثلث و سبعین و بایه و الف شجاع الدوله باده
 هزار سوار و هزار عبور گنگ نموده با نجیب الدوله روانه شد و بایه صوبه بمبرزا اما لی پسر
 خود که در آن وقت یازده ساله بود مقرر کرده را چه بینی بهادر را که از عده لوزکران اوست
 مدارا مهمام ساخت چهارم ذی الحجه سال مذکور به استقبال اشرف النور را شاه و لیجان شاه را
 ملازمست نمود و با تیمور شاه خلف شاه درانی بنگارشید و بعد از آن که جنگ شاه بابا و در میان آمد
 شجاع الدوله ترددات شالیه بظهور آورد و مور و تحسین آفرین شاه گردید و چون شاه

بعد از حصول فتح اراد و ولایت کرد و سلطنت بر هندوستان لبالی گوهر را مقبض بشاه عالم ثانی و
وزارت شجاع الدوله مقرر فرمود و شجاع الدوله در رمضان سنه اربع و سبعین بمایه دالت ابد و بده
مراجعت نمود و فی انوار استعداد آن کرد که شاد عالم را از دیار شکر بد یار غری آرد و تحصیل
وزارت سرمایه اقتدار اندوزد و در ماه مذکور با جمیع فوج رکاب و متفین صوبه از لکنئو برآمده
در عرض سبزه روز بسید پور متصل بنارس رسید و برای بادشاه تخت و چتر و دیگر لوازم سلطنت
مربط ساخت و دعائیکس مشتمله التماس قدوم این طرف ارسال داشت بادشاه که از برون
ملک کاره بود این را از امارات اقبال شعرو از لوازم عظیم آباد پنه متوجه دیار غری
گردید شجاع الدوله باستماع توجیه رایات عالیات این طرف ادب بسید پور تا دریای کرم
ناسه که سرحد ملک بنگاله است بیشتر رفت شانزد هم می قعده سنه اربع و سبعین بمایه دالت
ما بین سکر سید راجی و آب کرم ناسه که با هم فاصله ده کرده دارد شجاع الدوله بملازمست
بادشاه ناصیه تخت نورانی ساخت و تخت و چتر و دیگر لوازم سلطنت از نظر خلافت گذرانید
بدولت پذیرائی ذخیره مباحات انداخت و بسیر بنجام همام وزارت مامور گردید احوال چهار
ادراق را باحوال بادشاه عالی گوهر آرایش میدهم که در ضمن آن تتمه احوال شجاع الدوله
هم رنگ و وضوح بر می افروزد مخفی نماند که بعد رحلت فردوس آرام گاه محمد شاه که در
سنه اندی و ستین بمایه دالت واقع شد خلف او احمد شاه غره جمادی الاولی روز چهارشنبه
سال مذکور در بارغ سالار دلی بر تخت سلطنت جلوس نمود و عماد الملک احمد شاه را و هم شجاع
روز یکشنبه سنه سی و ستین دالت مقید ساخت و بعد یک هفته چشم او را سیل کشید و دو
تایرخ مذکور غریز الدین بن محمد مغز الدین جهاندار شاه بن شاه عالم بهادر شاه بن خلد مکان
را بر سر سلطنت برآورد و بجایم گیر ثانی را مقبض ساخت و میرا و لا و محمد ذکال عمره گوید
بر سر سلطنت سلطان غریز الدین
سال تایرخ جلوس او و کا تخت کرد
کارهای این دولت جمله خاطر خواهد شد
بادشاه هند عالمگیر را بجایه شد
و هم بیع الاخر روز یکشنبه سنه ثلث و ستین بمایه دالت عماد الملک عالمگیر ثانی را به شهادت
رساند و در تایرخ مذکور محلی است بن کام بخش بن خلد مکان را بر تخت بادشاهی جاداده

شاه جهان تب گذشت شاهزاده عالی گوهر خیر شهادت والد اجد شریف چهارم جمادی الاولی سنه
 ثلث و سبعین مائیه و الف در حوالی مینه ادرنگ فرمانروائی آرست و خود را بشاه عالم ثانی
 لقب ساخت اهل و فاقتر جلوس او از تاریخ شهادت پدر یعنی هشتم ربیع الآخر سال نو گویند
 میرزا دلا محمد ذکا طالع عمره گوید سه روزی شاه عالی گهر حدل گستر با دناج و تخت و نگین
 شد مسلم و بدون آرسال جلوس همایون به سلطان هندوستان شاه عالم و چون باد
 ریغ نسیم نوزدهم ذی حجه سنه ثلث و سبعین مائیه و الف قلعه شاه جهان آباد را گرفت بخت
 و نیم صفر سنه اربع و سبعین مائیه و الف شاه جهان سپهری اسنه را موقوف کرده میرزا جوان بخت
 خلف شاه عالم عالی گوهر را بر تخت و بی تمکن ساخت آخر باد و معترض تلف درآمد و خست
 که داشت همه برهم خورد و چون درین زمان سر بر سلطنت بجلوس شاه عالم رونق پذیر است
 میرزا جوان بخت را به نسب به پدر عالی گوهر شاهزاده ولیعهد میخوانند کیفیت برآمدن شاه عالم
 از شاه جهان آباد و انصفت نمودن با نسب پینه این است که چون شاه دُرانی بار چهارم در سنه
 سبعین مائیه و الف بهند آمد و عنقریب بولایت عطف عثمان نمود و نجیب الدوله را میرا لار
 عالمگیر ثانی کرده رفت عالمگیر ثانی و نجیب الدوله که مساحت اندیشیده شاهزاده عالی گوهر
 و حجر و تالشی و چرخ و آوری و غیره محالات غرضی صوبه شاه جهان آباد در جاگیر داده و حجر
 کردند و گفتند در ظاهر برای بند و بست محالات جاگیر مخص میکنم و اصل مقصود این است
 که چون توره آید تا جانی که دست شمارسد ملک را تصرف در آید و فوج شالسته بهم نشاند
 و عده الملک هرگاه بان هرده که شاه دُرانی تسلیم او نموده قصد و بی گشت خود را براسه
 تنبیه او بروقت خواهند رسانید شاهزاده عالی گوهر در حجب نه سبعین مائیه و الف
 از پدر رخصت حاصل کرده محالات جاگیر را جلوس گاه اقبال ساخت و فی اجمله سراسامانی
 در رکاب دالا فرهم آمد عماد الملک با عانت نیم و بی را محاصره کرده گرفت و نجیب الدوله
 بصلح برگزیده محالات متعلقه خود آنطرف آب عمر بن رفت چنانچه در ترجمه عماد الملک گذشت
 عماد الملک در سلطنت استلط عجیب پیدا کرد و هر روز عالمگیر ثانی را تقبید میکرد که شاهزاده عالی گوهر
 را در حضور باید طلبید تا گزیر باد شاه فقها متواتر نوشته طلبید و گوشت عالی گوهر در سنه اصدی و سبعین

بر پایه دلف شجاعان آباد و مصل نمود هر چند عماد الملک خواست که داخل قلعه شود نشد و در حوالی
 نای مردن خان فرود آمد عماد الملک بعد ده دوازده روز برای گرفتن شاهزاده قوجی تعین کرد شاهزاده
 و حوالی نزد کور مورچال قائم کرده شصت پاس تنگبدر روز دوم از حوالی برآمده سبک کنان خود را
 پیش یکی از سرداران غنیم که با قوجی در سواد و بی نازل بود و باو شاد زاده موافقت داشت باین
 سردار غنیم شاهزاده را بفرخ آباد و غیر فرخ آباد ناخنه تنگش برود و از زمینداران آنجا و خان
 پنج غلب کما مکارخان قریب لکه روپیه ششگوش گرفت درین ضمن آمد آمد رنگنا ته را و دهو لکر از
 لاهور بخت دلی قریح مسامع نمود سردار غنیم که خلاف مرضی رنگنا ته را و شاهزاده را توره
 ساخته اراده ملک گیر می داشت نزد خود با رنگنا ته را و رسانیده شاهزاده را اسیرج راه نیان
 کرده مخص ساخت شاهزاده از راه پستی همدار و کتیل بکنج پوره فرست در یامی حین را گذاشته
 خود را بنحیب الدوله که در سهان پور بود رسانید بنحیب الدوله شصت ماه شاهزاده
 را نگه داشت و لازم همان داری بجا آورد ماه نهم بعرض رسانید که صلاح دولت این
 است که حضرت خود را بملک بنگاله رسانند در آن ملک از خبر هر داعیه که مرکوز خاطر باشد
 دست بهم خواهد داد و سیرج راه بقدر مقتدر پیش کشیده مخص کرد و موبک شاهزاده از
 راه مراد آباد و بریلی حازم صوبه اوده شد در عرض راه سعد الله خان پسر علی محمد خان مایه
 و غیره ضیافتها در خور حالت لعل آوده داشت و نهم ربیع الآخر سه شنبه و بیست و یکم ماه
 قمری در دوبر بلگرام انجمن و چهار گری زیر سایه اشجار عقیدگاه توقف کرده و حاضر می تناول
 نموده در ملاوه رفته نزول ابلال فرمود و از آنجا در عرض سه روز قصبه عین متصل موهان
 بهفت کرد و همی لکنو محسکرا اقبال گشت در آنجا شجاع الدوله ناظم صوبه اوده نهم جمادی الاولی
 سال مذکور آمده بدولت ملازمست سرایه افتخار اندوخت و یکصد و یک اشرفی نذر گذرانید
 و بعد از آن لکه روپیه نقد و دو زنجیر فل مع عمار می سائبان دار و تالکی مرصع و بهفت برس
 و یک خوان جواهر دامنش و اسلحه و حیمه و نظایر آن و ده ارباب بارگشتی ششگوش بخت
 شاهزاده چار گری با شجاع الدوله غلبت کرد و وجهه خاص مع سیرج و بالکی خاصه که از
 خس بود مرصع نموده رخصت فرمود و موبک اقبال صوبه اله آباد را بهی و بعد از آن غلب را بایات

خبر در سواد اله آباد محمد قلیخان برادر عجم زاده شجاع الدوله ناظم اله آباد و دستان بوس
 دریافت دوران ملوک نائب گذشته خود را منظم رکاب گردید و لوی شاهای بجانب غلجک آباد و پنه توپه
 نمود و رانند راه فرقه سیاه قراولان و زمینداران آن توپه را به لشکری غیر دزدی پیوستند
 تا آنکه موضع بهلول که از عظیم آباد پنج کرده جانب غرب است و دایره لشکر تصور شد رام نراین
 که از طرف جعفر علیخان ناظم بنگاله نائب عظیم آباد بود بی اجازت آقای خود مقبیل شده سینه
 شناخت لکن از معائنه سلبوب لشکر شاهای که امرایا هم اتفاق ندارند و محمد قلیخان که دارالمقام شاه
 بود که غده ساله و مبلغ خطیر از رام نراین طلبیده رام نراین به بهانه سرانجام از رخصت گرفته
 داخل قلعه عظیم آباد گردید و با استحکام برج و باره پر دشته مستعد جنگ نشست
 افواج شاهای بمحاصره و محاربه کار بر قلعه نشینان تنگ ساختند و درین اثنا دارالدوله
 از امرای شاهای بارام نراین بار سال نامه و پیام ساخته در صدد کارشکنی محمد قلیخان
 شد محمد قلیخان آزرده خاطر شده بی اطلاع شاهزاده مع تمامی فوج خود از دهنه از مورچال
 برزخ راه اله آباد گرفت بادشاه زاده این خبر شنیده خود بدولت عقب محمد قلیخان فته او را باز
 آورد لکن سبب نفاق امرای که سرایه خانه خرابی است کتایش قلعه و عقده تعویق افتاد و در ضمن
 خبر آمد صدای قلیخان عزت میران پسر جعفر علیخان ناظم بنگاله بکرام رام نراین در لشکر شاهای
 استهار یافت و نیز خبر رسید که شجاع الدوله به اله آباد فتنه قلعه را از نائب محمد قلیخان
 انزعاع نمود و عیال و اطفال خان مذکور را مقید ساخت محمد قلیخان در کمال سراسیمگی از لشکر شاهای
 برزخ به اله آباد آمد شجاع الدوله محمد قلیخان را قید کرده در کهنه ننگا بدشت و آخر قبل رسانید
 افواج شاهای از فتن محمد قلیخان استقلال خفته از پای قلعه برخاسته و در ترشت شدند و درین
 هم بجنگ قلعه در رسید بادشاه زاده بنا بر قنوت جمیعت و فقدان اسباب جنگ اغراض
 عین صلاح ویران جانب بنارس رخصت فرموده راههای آن ملک که بلشکر شاهای پیوسته
 بودند با دلمان خود برگشتند و مردم سپاه اکثری متفرق گردیدند شاهزاده در میرزا پور که متصل
 بنارس است چهارونی کرد و میران بر شد آباد معادوت نمود بعد انقضای ایام برنگال زمینداران
 آن ملک مثل کیمکار خان متین بهلولان سنگ و غیره را روی ارادت بقیه شاهای آورد و

از غیب تخریب نگاله نمودند و سرداران بسیکاش مثل احمد التاج محمد خان سپهران عمر خان فغان کپری
که سابق نوکر جعفر علیخان ناظم بنگاله بود و از چندی بر طرف شده در وطن خود اقامت داشتند
شرف ملازمت دریافتند مگر جانفشانی بر بستند رایات عالیات با فوج شایسته متوجه بنیلم
شد و میرن با جماع نهضت شاهی از مرشد آباد بجانب عظیم آباد حرسدلت آمد و هنوز
میرن نرسیده بود که بالشکر شاهی درام نراین بر نهضت کرد و بی عظیم آباد جانب
جنوب جنگی صعب روداد و مردم بسیاری از طرفین جاده راه فنا پیروزند احمد التاج
و محمد خان دادشجاعت داده سر خودی شهادت حاصل کردند و درام نراین چپ از رزم
کاری بر دستها بقیته لیسف از میدان رزم رو تافته خود را قلعہ رسانید منشاء این رخ
نمایان جهان دوبرادر بودند که به شهادت رسیدند سرداری دیگر صاحبالوش نامند که به
لقاب راجه پرداخته قلعہ را بدست آورد در جهان میدان جنگ سوکب منصور وقفه کرد
چند روز میرن در رسید و بازار قتال و جدال گرم شده متاع وجود عالمی از طرفین
رفت قادر داد خان غلام شاه و دیگر سرداران ملازم رکاب شاهی که سابق نوکر جعفر
بودند و از چندی بر طرف شده بزمان دولت شاهی اعتصام داشتند بر میرن هجوم آورد
تیر باران کردند سپاه میرن رو بهزیمت آورد اما خود میرن با معده دومی پامی ثبات افشرد
از جانب جنسبید و زخمهای کاری بروشت قضا را قادر داد خان غلام شاه بزخم تنگ
جان سپردند فوج شاهی از کشته شدن هر دو سردار عمده عنان استقلال از دست داده
پهلوان میدان رزم تهی کردند و میرن در آن محل چند روز متقام کرده بنظیم آباد رفت کاملاً
متشین که بانی اینهمه ننگاها بود بموقف عرض شاهی رسانید که در بنوقت جعفر علیخان
جمیعت قلیلی در بنگاله قیام دارد و میرن با حال خسته و عظیم آباد است اگر رایات عالیات
متوجه بنگاله شود غالب که آن ملک بی جنگ بدست آید شاهزاده را اسباب دیدار
و سوکب والا جانب بنگاله نخرمش آمد و صحاری خارزار و جبال و شعور گذار بالانح
طی کرده بیروان رسید میرن هم بجز دو کستماع نهضت شاهی از عظیم آباد کوچه
راه طی کرد و از آن طرف جعفر علیخان هم با فوجی بارادیه مقابلہ مسافتی در روزید

در شکل کوش با پدر ملحق گردید کامگار خان یکدکه قوت مخالف او بالا گشت و در نوح خود بی
 بی زرمی دالواص صحویات سفر تنگی بسیار راه یافته جنگ مصلحت ندیدم مساوت قرار داد
 موکب شاهای از راهی گرفته بود بی جنگ عطف عنان نمود و درین عمر سپاه بسیار متفرق
 گشت با دشا هزاره با فوج تسلیم در قوای بهار متصل ملک کامگار خان رسید و قضا
 فرمود و جعفر علیخان و میرن بعد عطف عنان موکب شاهای بمهر شد آ باد نشا فرستند و میر
 بعد بکاه از مهر شد آ باد قصد عظیم آباد کرد در انجا را د خبر رسید که خادم حسین خان که از طرف
 جعفر علیخان بکومت پور نیه می پرداخت با آقای خود دم مخالفت زده بخوابد با شا هزاره
 موافقت نماید میرن متوجه دفع فتنه خادم حسین خان شد خادم حسن خان بی جنگ مسلک
 قرار پیود میرن در قوای بتیا که از متعلقات پور نیه است رسیده بود که قضا را شمس برق
 بر میرن زد و در ضمن هتبی او را خاکستر ساخت و این حادثه در سنه ثلث سبعین مایه و اف
 واقع شد این مصرع تاریخ یافته اند مع بنا که برق افتاده به میرن در تاج بلم یوان
 میرن سرداران لشکر را جمع کرده دلاسا نموده بجانب عظیم آباد کو چیده و شا هزاره در همین
 سال سر بر سلطنت را بیکسو خود فرین ساخت چنانچه گذشت و بعد وصول خبر حو
 میرن متوجه عظیم آباد گشت راج بلم زر با بر سپاه پاشید و قسم و عهد گرفته با جمعی
 از فرنگیان انگر نیز که میرن از بندر هوگلی طلبیده با خود آورده بود باراده مقابل
 شتافت همین که صفوف آراسته شد کامگار خان بی استعمال ادوات حرب
 گریخت و موکب شاهای از مشاهد این حالت عقب نشست راج بلم با استقبال فرنگیان
 با باد شاه بنار صلح گذاشت و بعد انعقاد عهد و پیمان عظیم آباد رفت و پس از وقوع حادث
 میرن قاسم علیخان و اما و جعفر علیخان فرنگیان انگر نیز را با خود متفق ساخت جعفر علی خان
 را از حکومت خلع کرده خود را بتسلط بر اخراخت و برای سر و نشانیدن اخبار
 فتنه که از چهار سال هوای عظیم آباد را نا صاف داشت متوجه آندو شب و بمشاورت
 نصاری بنیاد صلحی که سابق راج بلم گذاشته بود بحال کشته سعادت بلازست با دشا
 دریافت سر افتخار بقبول رسانید و باد شاه هم خانه قاسم علیخان بر تو قه دم بفرودان

ایام عزالتشجاع الدوله مشتمله بر عادتوجه الویه ظفر طراز جانب غری شود از سر سید
داراد و خاطر دالایان سمت تقسیم یافت قاسم علیخان نقد و جنس جواهر و اقبال مشکیش کرده
رضت حاصل نمود در ایات ظفر آیات متوجه دیار غری شد و شجاع الدوله بهم از لکهنو برگرد
احرام آستان معلی بر لبست و قریب دریای کرم ناسه بادرک دولت ملازمت بمجرع
بلند پاهای معصوم نمود و عیقه سابق مفصل گذار کشش یافت بعد ملازمت شجاع الدوله الویه
سلطانی کوچ بکوح در سواد جوسی ارتفاع یافت و بر دریای گنگ از کشتیها سه پل
ترتیب داده پنجم ذی الحجه سال مذکور عبور نمود و آباء مرکز اعلام ظفر انجام گردید و بیشتر
منفعت نمود و پنجم ذی الحجه سال مذکور مقدم عالی سواد با جواهر و در کش کشن بسند ساخت
و در آن محل موبک دالاهای و فی کرد و از میب من قدم بادشاهی اعمال غنیمت یکم از اتر بید
و حال بادشاهی منصب گردید و مدتی نماند که در سه اربع و پنجم نایت و الف قدم غنیمت درین
نهمین سیر مخومی که در ترجمه وزیر الممالک ابو منصور خان گذشت ده سال تخفیف حکومت
باین الهمین باین قوم تعلق گرفت و درین مدت قلیل آنقدر اذیت به مسلمانان آنجا رسید
که اگر آب گنگ و جمن ملا شود شمه شرح نتوان داد و هات و اراضی مد و معاش اذیت
و شایع و علما که سلاطین اسلام مقرر کردند و معاش اینها منحصر در آن بود یک سخت ضبط
نمودند و نسبت این جماعه بدریوده گری رسید آنهم نامیسر که در دین بر اجماع فقر و مسکین و آن
پا یعنی گناه است و اگر کسی خواست که برای شکم پروری نوکری اختیار کند که بعد
سه فاقه میت هم حلال است آنهم در حکومت بر اجماع متعذر که سوامی ابناء جنس خود دیگری را
خصوص مسلمانان را نوکر نمیکردند و بالقرض اگر نوکر هم گرفتند در ذیل سپاهیان سجال تباه
نگاه میدادند و اینکه اقتدار دهند از مشغلات است بعد ده سال این ماده فاسد از فراج آن
ملک برآمد و القعه بعد القضا مشهور بر سجال نهم شهر ربیع الاخر سنه خمس و سبعین نایت و الف
الویه ظفر طراز بطرف کاپی اهتمام نمود و وزیر الممالک شجاع الدوله را جبهینی بهادر در آن آب
و صوبه اوده و آباء گذشته خود با فوجی جوار در رکات نصر ب انساب شد موبک دالاه
در بای همین را عبور نموده کاپی را بپور و دینیت آموذ مضاربت فردوس بخشید و اعمال نسیم

را از برای کاپی اخراج نمود از آنجا اعلام ظفر آسم به جهانی خراسید قلعه در جهانی که از نیم بود
 چند روز جنگیده آخر تاب نیاورده پنجم حجب نه شمس و سبعین نایه دلف قلعه تسلیم ادلیات
 دولت نمود تا این وقت شجاع الدوله کار وزارت سرانجام میداد اما رسم خلعت و غنیمت
 بعمل نیامده بود نسبت و یکم ماه مذکور خلعت و وزارت هفت پارچه مع چار قب و مالای مروارید
 و قلندار مرصع از پیشگاه خلافت مرحمت شد نسبت و چهارم من سیرا امانی خلعت شجاع الدوله
 بنخلعت داد و یکی دیوان خاص سرفرازی یافت بعد دو از ده سال از خست خزانة محله
 نواب شجاع الدوله نسبت و شوم ذی القعدة سنه ثمان و ثمانین و نایه دلف در سیف آباد
 که آبادی متصل بهمن اوده بنا کرده است دولت حیات سپرد و دهانجا مدفن گردید و خلعت
 گوید تاریخ وفات او بتبعیه اسقاط کیند و خطبسم آورد و در عاظم فائز خلعت
 سرور غالب صاحب موله پکشت تاریخ جوان بختا مرد رفت نواب شجاع الدوله که
 و چون کر شاه دثانی در منن خراسم امرار گذشته بیشتر است و درین محل اثبات قانع شاه لازم
 سابق کلام افتاد لایتماسد شیور و عرف باد و غارت فوج او که از سوانخ شرک روزگار است
 احمد شاه درانی در اصل از رقعه نادر شاه است و در سلک صحبت یسا دلان باو تنظیم دارد و آخر
 جنگ شهری هم شده بود بعد شفقار شدن نادر شاه در قندهار و کابل را بیت تسلط بر افراشت
 و سکه و خطبه بنام خود کرد و هفت پانچمند وستان آمد بار اول در آواست نه غنیمت
 و نایه دلف با نادر شاه بسیر مهند پر دخت و در آغاز سال دیگر در کاب او بولایت بر
 گشت بار و دوم در سنه احدی و شین و نایه دلف از قندهار لشکر جانب هندی میر بولومی
 مخاطب به شاهنواز خان پسر زکریا خان تاظم لاهور نواب جنگ نیاورده از لاهور بدر رفت
 و در میان شهر در آمده دست بغارت دراز کرد و دند و انواع خرابیها بعمل آوردند شاه بعد
 غارت کردن لاهور متوجه به شاهجهان آباد گردید فرمودس آرا سگاه محمد شاه فراموش و او
 هندوستان فرزند خود احمد شاه را وزیر المملکت اعتماد الدوله قمر الدین خان مصفدر جنگ
 اولو منصور خان و دیگر امراء عظام و راهبای صوفیه امیر برای مقابله از شاهجهان آباد رخصت
 فرمود شاهنواده از سر مهند گذشته کنار دریای شلیج برگردانجامی داده رسید شاه دثانی باسی هزار

سواران را به لودیه بیاورد بالا بالا لاداجل پسر شد و سیزدهم شهر ربيع الاول سنه احدى و ستين مائة و
 آن شهر را تاراج نمود و هر که دست به شمشیر برد کشته شد چون شاهزاده را خبر وصول شاه در آن
 بسیر شهر رسید عیان توجه بجانب سرزمند یافت فوج شرقی غریبی شد و فوج غنچه شکر نیز
 پانزدهم شهر ربيع الاول غزوة را بست و ششم منة آتش حوش خصال داشت سبب و دومین
 مامور و زحمته وزیر المملک قمر الدین خان زیر خیمه نماز چاشت خواند در وظیفه بود که گویا توبه
 از جانب مقابل رسید و کار تمام کرد و در اجه ایسرنگه پسر جنگه سوائی و دیگر راههای صوبه
 قریب دوازده هزار سوار کشته شدند و وزیر بی استقلال شش راه گریز بملک خود پیش گرفت
 شاهزاده معین المملک و دیگر سپاهان و زیر و صفدر جنگ بآنکه این در رخنه غنچه راه یافت
 بای استقلال فشرده جنگها مردانه میکردند شاه درانی دید که کارش نمیتواند برود و دست از
 جنگ برداشته راه کابل و قندهار گرفت و چون وزیر مرحوم قمر الدین خان انقشانی نمود و این
 دو دیگر اختلاف وزیر مرحوم در عرصه بکار تردیدات نمایان نعل آورد و در قندهار آرا نگه کرد
 یکماه از انقصال جنگ بر حکمت حق پیوست در حین حیات خود صوبه دار می لاهور و قتلان
 بمعین المملک تفویض فرمود معین المملک بهکاری خان مخاطب برستم جنگ پسر روشن الدوله
 را مدار المہام خود ساخت بارسیتوم در سنه اثنین و ستين مائة و الف شاه درانی از کابل لاهور
 آمد و با معین المملک جنگ سهل واقع شده بصلح انجامید شاه بدستور نادر شاه زر چهارسل
 شیا لکوت و گجرات داد و زیادت آباد و برستم و رشیکش بدست معین المملک معسر کر و عطف
 عیان بجانب کابل نمود بارسیتوم در سنه خمس و ستين مائة و الف باز به لاهور آمد معین
 المملک تا چهار ماه جنگید تا بسبب نفای آدینه بیگ و کوثر المل که پسر و پدر علیه او بودند شکست
 گردیده بزار دست شتافت شاه درانی او را از طرف خود نیابت لاهور داد و عیان توجه
 بکابل یافت معین المملک در محرم سنه سبع و ستين مائة و الف از اسب افتاده حسان
 بخیر پسر شاه درانی از قندهار صوبه دار می لاهور بنام میر مومن پسر معین المملک بنام
 برنبار بن معین بن خورشید بهارات ملکی بکوشش فتلان گرفت چون لاهور رسید از لاهور بکابل
 رسید بنیاد از بد معاشی او جمیع امرانش بهکاری خان رستم جنگ که مدارا سهام نال بود و بخیر

بهرسانند و منقریب میروسن پسر معین الملک بابل طبعی در گذشت و بجای او خواجه موسی احراری را
 معین الملک قائم شد رستم جنگ خواست که صوبه داری لاهور خود گیرد و بیکم دریافته آرد از محل علیید
 کینزان فرمود تا آرد از بر چوب کشیده قالب آرد از روح تنی ساختند بعد چند سئ خواجه
 عبداللہ خان پسر نواب عبدالصمد خان سیف الدوله مسلط شد و بیکم را قید کرد و نیابت صوبه
 بنام خود از شاه درانی علیید ذالان خان برادر جهان خان از جانب شاه درانی به لاهور آمد و
 قندی دزد کرد و مردم بسیاری را تاراج نموده بعد چندی خود عیسی عبداللہ خان از ننگاه تنخواه
 سپاه نتوانست پامی اقامت افشرد و گرفت و باز حکومت صوبه بیکم قرار گرفت بعد از آن
 خواجه میرزا جان که از جماعه داران عمده معین الملک بود بیکم را مقید ساخت و از آن سرکار
 با هم صلح واقع شد با رنج پیشم در شش سببین مایه و الف از قند بار قصد هند کرد و بسبب
 آن ننگاه پیر دزدی عماد الملک است که در لاهور عمل شاه را بر هم زد و صوبه دارے
 را از بیکم کشیده به آدینه بیگ خان مقرر نمود چنانچه در ترجمه عماد الملک مفصل گذارش یافت
 شاه از قند باریه کابل دزد کابل به لاهور رایت برا فرخت آدینه بیگ خان تاب معاوضت
 نیامده و رو باه دار در صحرائی بالنسی حصار که بی آب مطلق است در خرید شاه جلوریز بسوزنیت
 کرد و بی ادبی آمد عماد الملک که بر بی سرو سامان بود غیرت خود را طاعت ویده ببلای مت شاه
 شتافت بتاراج هفتم جمادی الاولی روز جمعه سال مذکور شاه داخل قلعه شاه جهان آباد شد و جاگیر
 ثنائی ملاقات کرد و دست بتاراج اموال و ناموس متوطنان شهر دراز کرده دقیقه از نیست
 و غارت حمل نگذاشت اهل غیرت خود را به سم و سلاح هلاک کردند شاه قریب یکماه در شاه جهان
 اقامت کرد و طوی تیمور شاه پسر خود با دختر عزیز الدین برادر حقیقی عالمگیر ثنائی طرح انداخت
 بعد سر انجام طوی از شاه جهان آباد و برآمده تنبیه سور حمل جاث که از مدت مدید ریشہ تصرف
 در صوبه اکبر آباد و دہلی و داندیش پیش نهاد بهت ساخت و بیکم گذار که از دست لایع
 اوست دزد دہلی بر مسافت پانزده گزده واقع شده بمضرب توپ های قنارہ در عرض
 سه روز مستح نمود و اهل قلعه را یکم قتل رسانید و از آنجا بر سر میرا که معبد قدیم هندو است
 رفته از قتل عام دستور و تاراج نمودن هیچ باقی نگذاشت مردم ملک جاث از میلانها گرفت

بتعلیمات خزیدند شاه به اکبر آباد آمد میرزا سیف الله قلعه دار قدیم بادشاهی سرطاعت فرزند
 نیابنده بقرب اتواب نگذاشت که کسی پیرایون قلعه گردو شاه درانی جهان خان را بتسخیر تعلیمات یا
 نامور فرمود جهان خان در وازم قلعه کشائی سرگرم بود که ناگاه از نیزگی قضا و قدر و مسامحت
 طالع سورج محل جاث در لشکر شاه که قریب به آگره نزول داشت دپای افتاد تا جدمی که محال
 اقامت نماند دست از ملک جاث برداشته گام به سرعت جانب ولایت برگرفت چون برابر
 دپلی رسید عالمگیر ثانی بانجیب الدوله بر سر تالاب مقصود آباد آمدن بادشاه ملاقات کرد
 شاه درین ایام و مختصر فرودس آرامگاه محمد شاه را در خیال انکاح خود آورد پس از ان شاه
 نجیب الدوله را امیر الامرا و هندوستان ساخته به لاهور رفت و تیمور شاه پسر خود را
 بسپاسا لاک جهان خان دالی لاهور و ملتان و تنه نموده خود را راه کابل بقصد بارش تافت بد
 بارش ششم در سنه ثلث و سبعین دمایه و الف قصد هند کرد و بنا بر دوجه و جهه اول اینکه
 چون شاه پسر خود تیمور شاه و جهان خان را در لاهور گذاشت جهان خان آودینه بیگ خان
 را که در لکی جنگلی خریده بود و بنا بر آنکه شناسائی عملداری آن ملک بود و استمال نمود و براسال
 بند و خلعت حکومت و دو آیه آب رفته ادرا بجو آورد و آودینه بیگمان این را قور خطیسم دانست
 بضبط و ربط و دو آیه برداشت جهان خان بعد چند می آودینه بیگ خان را پیش خود طلبید
 آودینه بیگ خان که از جهان خان سرمایه اطمینان و طمانیت داشت پهلوی می کرده خود را بخواه
 کشید جهان خان مراد خان نامی را بجوست و دو آیه نصب کرد و بلند خان و شیراز خان را
 بملک آودینه نمود و آودینه بیگ قوم سکه را اغوا نموده بر سر مراد خان فستاد و فوسج
 از خود هم همراه کرد و بعد صفت آرائی بلند خان کشته شد و مراد خان و شیراز خان تاب
 نیابده خود را نزد جهان خان رسانیدند قوم سکه را تمام پرگنات و دو آیه مخصوص حسب المند را
 باشاه آودینه بیگ خان دستخوش تاراج ساخته در این اثنار گناتنه را و شمشیر جبار
 هر دو برادر بالاجی را و مع بود که و دیگر سرداران با فوجی جوار از دکن بهندوستان در هوای
 شاه جهان آباد رسیدند آودینه بیگمان متواتر تو شجاعت فرستاد اینها را طلبید سرداران خشم
 که چشم بر راه انجین تفریبات میبندد و به لاهور آورد و در اول با عید الصمد خان که از طرف

شاه درانی بنیو جباری سرمنده مامور بود جنگیده ادراد شکست خوردند و از آنجا جلور نیز به لاهور فرستادند
 قزاقان غنیمت یافته با قوچ بمان خان مقابل شدند جهان خان بنا بر قلت جمعیت سبتره داد و
 صلاح ندیده با تیمور شاه با خطر از تمام در شعبان سده اصدی و سببین و نایه دالفت راه
 کابل گرفت تا بجای که سامانی در چند سال قراهم آورده بود همه را وا گذاشت عجب غنیمتی
 بپشت غنیمت افتاد تیمور شاه تا در پای انک بیکان باز محشیده زد و انک را عبور نموده خود را
 به اسن رسانید و قزاقان غنیمت تا آب جیل تعاقب کرده برگشتند بعد ازین عمل غنیمت تاملتان در
 دیر دغاریخان و طر و دیگر تا آب خنیا وین شد غنیمت بنا بر موسم رشکال صوبه لاهور را به
 آدینه بیکان بقرار چلش منتقاد و پنج لک روپیه سالیانه سپرده زد و به شاه جهان آباد بر
 گشت و بعد توقف چند روز در غارم دکن شد و جنگو نامی یکی از سرداران خود را که برای
 تسخیر ملک راهبانی صوبه اجمره تعیین بود یافت و بلی متعین ساخت اتفاقاً در محرم سده اثنین
 و سببین و نایه دالفت آدینه بیکان فوت شد جنگو فوجدار می سرمنده صدیق بیگ خان که
 از رفقا آدینه بیکان بود دو آب را بزن آدینه بیکان تفویض نمود و سابا نامی بر منبه را بصوبه
 لاهور داده به لاهور رخصت کرد و سابا به لاهور رفته قرار گرفت و اخراج تا قریب انک
 رسید و جهته دوم انیکه ایهاست قدیم هندوستان از تسلط غنیمت بجان آمدند و تا سینه
 از دلی قافیه خجیب الدوله تنگ کرده بود بجوی که در ترجمه وزیر الممالک شجاع الدوله گذشت
 خجیب الدوله و دیگر افغانه برای تقویت اسلام عموماً و ضیافت خود خصوصاً در اجهاس
 هندوستان برای حفظ ملک خود و ارض به شاه درانی فرستاده آمدن هندوستان التماس
 کردند شاه درانی بنا بر این دو وجه اسلام ظفر انجام تا یقیناً از کابل جانب هندو
 بازداشت قدری جنگ با اخراج سابا که آن طرف لاهور بود واقع شد آخر اخراج
 هراس استراحت تا آب نیارده داخل لاهور شد و سابا به اخراج از لاهور برگشته
 رخت جانب دلی کشید و صدیق بیگ خان دزن آدینه بیگ خان هم تسکین فرار
 میبوند شاه دراه صفر شش و سببین و نایه دالفت بچرا از توابع لاهور رفت و شکش از راه
 آنجا گرفته روی توچه به دلی آورد و دران ایام فیما بین دلی و شجاع الدوله و خجیب پیر هم صلح

در میان بود و هنوز کسی اشتیاق نیاخته بود که خبر رسید که شاه درانی از لاهور اینک
 خرمید و تامل را با تمام گذاشته با فراخ خود که در آن وقت هشتاد هزار سوار هزار بود بار و ده هزار
 شاه درانی روان شد شاه چون از لاهور این طرف آمد و دید که سبب آمدن وقت فرستاده و وقت
 و آب درین راه که است دریا می بین را بخود کرده و را ترسید و آمد آتش بید عبادت از ملک
 مین در بای گنگ و مین است چون هر دو دریا از کوه کمالی که شمالی چند است برآمدند و
 انترسید و آن کوه کمالی است و منتهای آن آله آباد است که در اینجا گنگ و جمن بهم پیوست
 اند چون شاه تا سرمندر رسید سعد الله خان و حبیب الدوله و احمد خان بنگش و حافظ رحمت خان
 و دو و پنجان که ملک آنها در سید انترسید واقع شده خود را بشاه رسانید و شرفی لازم
 اند و شهنشاه خود از راه انترسید خواستش نمود و فوج قراولی را فرمود که براه متعارف قابل
 و بای سپهر نمود و تا مسافتی طی کرد و چون بجای سرمندر رسید با قشون سرادلی شاه ملوک
 واقع شد و اینان برادرش کنایه می شتم را از جابر داشته روانه عقب کردند و تا جنگ کمان
 شاه جهان آباد رجع القهقبر نموده بیدان باطنی که در خواست جهان آباد است
 رسید اگر چه فوج لیتم طور قزاقی دارد لیکن در اینان او قیتم سزا قزاقان در میان باطنی
 در اینان اطراف فوج و تاراز خود گرفتند و تا جنگ برادرزاده خود را با جمعی بکلیل گردانید
 و خود با سار فوج از اسپان خود آمده با در ستیزه قاتم کرد و در اینان بضرر شمر
 و بنزدق مار از در گار شمسیم بر آورد و در نا بایستیم همراهمان بقتل رسید و شمسیم
 بشکله فوج روزگار توان گفت نصیب شاه درانی گردید و این واقعه در جمادی الآخر
 سنه ثلث و سبعین ماه و الف و یوقوع آمد مولف گوید که در سلطان عصر و زاس
 قتل و تابی تیغ دشمن گاه بدگفت تاریخ این ظفر آزاد و نصرت باد شاه عالم و
 درانی بقتل و تا بقاب جنگ بر داشت و همان روز بیه جنگ پانزده کرده راه پشته کرد
 زخمه متصل سربازی الی در دمی فرو داد و همین قسم تا هزار اول عثمانان باز نشید و درین اثنا
 خبر رسید که نزد لکر در مکنده قریب بی گداقت داشت بعد استماع قتل و تا خود را
 بسرعت تمام نزد سور محل باط رسانید و درخواست کرد که اتفاق بیکر نکند شاه درانی قاتم و بکلی

داد که مادران طاعت جنگ میدان نثارم هرگاه شاه در ملک من می آید میفهمد و آن بام فانیه میدان
 انترید خزان و درسد غایه برای شاه درانی از محاللات خود آورده بر سکنده که از دهلای نسبت کرده و حجاب
 شریقی واقع انترید است رسیدند و هر دو کمر بر سر خزان و درسد نکل و دوزید لکن فاخته پیش ازین بمحور و شمع
 خبر و مومل بود که نزد مورجل جیاط از لاده دوران نشی خزان و دوزید را هر قدر توانستند آن طرف
 گنگ بزدند و همه را هر دو کمر تاراج نمود و شاه درانی این خبر شنیده شاه پسر خزان و شاه
 قلندر خان درانی را با جمیعت پانزده هزار اسوار و پیاده بود که قنین فرمود و نامیر لاده از نادر نول به
 شاه جهان آباد که میفتاد کرده راه است در یک شب در روز خود را رسانیدند و در دوازده روزی
 آرام کرده و نصف شب در بامی جمن را بچو خود و ده شب با شب جلور نیز و حجاب متناوبی به سکنده
 رسیده و هر دو کمر نیتند بود که با نیت صد کس بر اسپان پشت بر چینه سوار شده که نیت سبختی
 سزاران فوج همه قلیل و اسیر و اموال و اطفال همه غارت شد شاه درانی به بعد ازین
 از نادر نول به شاه جهان آباد آمد و چون ایام بر شگل قریب رسید و بود شاه آن طرف
 در بامی جمن محاذی شاه جهان آباد در سکنده بجاؤی کرد و لفظ جنادوی که مکر درین اوراق
 گذشت بزبان هندی عبارت از گذر انیدن ایام بر شگل در مکانی است چنانچه در ولایت
 بیلاق و قشلاق گویند بیلاق جای سیر و سیر که در آنجا تابستان گذرانند و قشلاق جانی
 گرم است که در آنجا زمستان بسر بردند و این هر دو لفظ ترکیست و چون خبر قتل تا و غارت شدن
 فوج او و خروج هر دو کمر بدکن رسیدند و یاوران و غوث باد و برادر عمر ازاده بالاجی را و باشران
 نامی و سپاهیان کار از موده و فوج سنگین توپخانه فرنگ بغرم تارک از دکن بگرامی هندو
 شد بعد طی مسافت چون بجوالی اکبر آباد رسیدند مورجل جیاط بوساطت هر دو کمر و جنگو بملاقات
 باد و آمد و بنفس خود یکت کرده استقبال کرده و مورجل را دید و عماد الملک هم بوساطت
 مورجل جیاط در خوانی متهرا آمده ببا و پیوست باد و قرار داد که بفعل طغیان آب جمن
 مانع عبور و مقابل باد شاه درانی انشت شاه جهان آباد اگر بدست آید باید گرفت باین اراده
 که پیشتر کرده و هم نمی آید و در شش ماه پیش ازین نایت در آنجا دو کمر می روز بر آید
 و قتل شاه جهان آباد شد و متصل حویلی سوار شد خان از قتل است و فوج بر قلعه ارک پوشش داده شد

برج در دوازده خضری چسبیدند و چند کسی بر دلی در دوازده مشغول زد و خورد بودند این طریقت ده
 بست مغل درانی از بالای قلعه بندوق اندازی میکردند قوت حاکم بر جبر و که دیوان نامش فیصل
 قلعه ایستاد ازین جانب صدای بندوق گاه گاهی بگوش میرسد از سلیم گاه یکضرب قوب سر
 میدادند که گوشت این آسمان میرفت در آن فرصت بود که در دوازده خضری ایستاد و
 داف در شکستن دوازده که دند چون در دوازده ختمای برخی و سنجای آهنی و نهایت استحکام
 داشت در عرصه چهار گزنی هم کاری پیش نرفت بدین اثنا قریب پانصد کس از مردم تیل معاف
 یکسر با روضه و سکون یا آختمانی فتح نام و خدای آفرام و عقب اینها مردم بود که در جنگ و از با
 اسد خرج بالای فیصل قلعه بر آید تا محلات سلطانی دست بردی که دند آنچه بدست می آمد از بالا
 قلعه پایین می انداختند بدین غارت کسی بهت باطل قلعه نبرد داشت درین
 ضمن بهت مغل درانی بندوق در دست گرفت از جانب قلعه سلیم گاه آمده ده دوازده
 کس را بضرب شمشیر و بندوق بنجاک عیسی طایفه دهر و دیوان کجاس تاخته از بالای فیصل
 قلع خود را بر زمین می انداختند و دست و پا می خوردند خود می شکستند و قلع
 مقتدره را از دست دادند تا چار و سالی نسیم در جوی سعادت خان که قریب قلعه
 جمع شدند و در قلعه مورچال قایم کردند و عماد الملک و سودجی که بنا بر وقت پرستی سبیل و
 باد و پیچیده بودند درین داور و گیر اصلان نهاده از دیگر قشایا میکردند و فیصل و داور و رانگ گشت
 داورا بهیم خان کاردی که باد داورا از دکن همراه برده بود و دشمنی نه فرنگ همراه داشت
 نه ضرب قوب در ریگستان زیر قلعه آورده بکار داشت گولهای قوب بر بنگه اسد برج درج
 فتن محلات بادشاهی مثل باران بارش کردند و بمبارت دیوان خاص در جنگ محل و
 تنه بی محل و شاه برج شکست عظیم راه یافت اما بخصانت در صانت قلعه ضرری نرساند همچنین
 معرکه عظیم در میان بود و هر دوزد و خوردی از بندوق بشد یعقوب علیخان بهمن نمی برادر
 اشرف الوزرا شاه ولیخان قلعه دار بود چون ذخیره قلعه مغفود و وصول کمک از شاه در آن
 بسبب طغیان آب جمن متعذر بود یعقوب علی خان پیغام نمود که بشتر حفظ ناموس مال قلعه را
 تسلیم میکنم با داین صلح را عینیت داشته انشت قبول بر ویده نهاد یعقوب علیخان بعد از حکام

در این زمان که
 در این زمان که
 در این زمان که

عهد و پیمان است احوال و انتقال از قلعه برآمده در جوی علی مردان خان فرو آمد و بر کشتیها نشست
 آن طرف آب جمن خود را بشاه در پای رسانید نوزدهم ذی الحجه شصت و سه و بیست و نهم و الف قلعه بست
 باد افتاد و مردم باد شاهی و جمیع کارخانجات سلطنت با اختیار غنیمت رفت و ذلک تقدیر العزیز
 امسایم باد و قلعه داری نیاروششکر برهن تقویض نمود و همی را برای حراست قلعه همراه
 او کرد و بر تنی از تلامذۀ فقر که جوهر قابل و صاحب مدار علیه باد و بود مکاتبت محوی
 بر حقائق هندوستان متواتر به فقیر نوشت در مکتوبی مینویسد که بسنده حکم باد و بر پست
 سفارت آن طرف آب جمن نزد شجاع الدوله رفت شجاع الدوله تا فی انهنیر خود را
 که نفس الامر بیان واقع است ظاهر نمود حاصل کلامش اینست که مدتی است مرشد
 و بر اهنه دکن بر ملک هندوستان مسلط شده اند الحال آینه فتنه از بد عهدی طماعی
 و متغییری بقوم بر خاسته یعنی امر او را جاسی این سرزمین از بد عهدی باد و بر سلوکیهاس
 رگنا فتنه را و دو تازی مقتول و بدو لکروا تاجی و جبر و اخذ تصدیان اینها جان بلباده برای
 حفظ ناموس و الوس خود شاه در آنی را از ولایت طلبید اشتند برهن صاحب مکتوب
 بار بود ساخت شجاع الدوله در لشکر شاه آمد و رفت گیر و دهیسات صلح و بیسان آورد
 لیکن بجای نرسید و نیز برهن مذکور مینویسد که از جمله بدو صورت نگر فتنه مصالحه
 این که سرداران مرشد همه لغو کج فهم زد و در پنج و ده بیست معروف حسام لمبیهاسی خود
 و اذیت خلق الله چنانچه سورجمل باعث اوضلاع اینها معانته کردن دریافت که انجسام
 این قوم بخیر نیست بر خصمت از شاه جهان آباد و بر خاسته به یلم گد که یکی از قلاع دوست
 رفت باد و را ایکه سلطنت و کن و دهند داشت تنگ چشمی و پست فطرتی ادبجاسی بر سیده که
 سفت دیوان خاص باد شاهی که از فقره بدو آفراننده زر مسکوک ساخت و طلا آلات و
 فقره آلات و قف قدم نبوی و مراد سلطان المشایخ نظام الدین و مرقد فردوس را مگاد
 محمد شاه مثل عود سوز و شمعدان و قنادیل و غیره طلبیده و تصرف آورد و انقصه چون باد و با فوج
 خود چپاؤنی در شاه جهان آباد کرد و قلعت دانه و غلت حال سپاه را تنگ ساخت او را خرایام
 بر شکل خواست که از شهر برآمده دست بستار جارج آباد میا کشاید و وبال رعایا و برایا که دوایج

بدایع الهی اند بر گردن خود کرد و وقت بر آمدن از شهر بست و هم سفر شایع و سبب بیایه و اله شاه جهان آباد
 پسر محی السعد را موقوف کرد و میرزا جوان بخت خلف شاه عالم عالی گوهر را در قلعه شاه جهان آباد بر تخت
 نشاند و وزارت غایبانه به شجاع الدوله مقرر کرد و غرض اینکه شاه و درانی باشجاع الدوله بنگران
 بشود و شنگ تفرقه در اجتماع و اتفاق اینها افتد بعد از آن مارو شکر برهن را در شاه جهان آباد
 گذاشته خود با تمامی فوج بطرف شیخ پوره حرکت کرد که در آنجا عسک احمد خان ابدانی در
 قطب خان رزمیله و سحابت خان زمینه را آن سرزمین اقامت داشتند و رسد و غلّه و غیره
 آنطرف آب بالشکر شاه میرسانیدند و این عسک احمد خان ابدانی بر آن است که در وقت
 فوجدار می سرزند بدست غنیم افتاد آخر کار خلاص یافت و ذکر آن بالا گذشت و هم سبب الاش
 سه اربع و سببین و ماته و اله غنیم قلعه کجپوره را محاصره کرد چون گرفتن قلعه پیش آتشخانه
 فرنگ کار سبلی است باندک نزد و فور و قلعه بدست آمد و بعد احمد خان و قطب خان
 را بدرجه شهادت رسانید و دست بتاراج کجپوره دراز کرده بقیر و قطیر آسپار انگذاشت
 شاه و درانی را بمحرو استماع این خبر شعله غضب در جولان آمد و با وصف اینکه هنوز در یاسه
 جمن پایاب نه شده بود حکم فرمود که افواج ظفر انواج از آب بگذرند تا سرخ و جبهه هم سبب الاش
 سه اربع و سببین و ماته و اله و در آن اسلام از گذر پاک پست قریب شاه جهان آباد
 اسپان را در دریا انداخته بعضی پایاب و بعضی شنگ گذشتند برخی که پیاپی عمر اینها پر شده بود
 در آب فرو رفتند باد و از غلّه سر و داران افواج قاهره دریا را باین ولیست سبب می و میاکی
 رنگ بنوش یاخت از کجپوره بقصد غارت میرفتند مسافعی طی کرده بود و از استماع این خبر
 باقت زبا را روده سر بلند فتح نموده و در دکنچ پانی پست آمد و درین وقت همراه باد و چیل هزاره
 سوار جرار کار آزموده جنگا دیده و توپخانه فرنگ معتدیه حاضر بود و با وجود آن دید که در جنگ
 ششیر و میدان غنمه بر آئی و درانیان نمی تواند شد ناچار در سواد شمالی پانی پست حصه
 از توپخانه که آن را کرده ناری توان گفت و در لشکر خود کشیده مستند پیکار نشست بدست دکم
 ماه مذکور نوکب منصور مقابل شنگ فرشته رسیده و در سن جهاد را بعد سبب هم اله ششیر آغاز
 کرد و روز اسلامیان و اخصامیان با هم تلاشی نامی نمودند و توپ در و کایه و از آن و سبب

و پیشتر از طرفین جمعی راه باوئی قنای میبودند در اینان هر طرف دائر و سائر شدند و رسیدند علقه را بر خفا لقان
 از جمیع جهات بسد و ساقی بگرفتند و پست بر سرش که از انطرف آلاجات که از شاخه های
 مرز بایان نواحی سرزدی است علقه میفرستاد بر آن هم در اینان قابو یافته بفرستیدند چون شاه درانی دید
 که بر سرش باو صفت کلی قاضی از شیر و توپخانه بر نمی آید لاجرم بست و ششم رنج الاخر سینه ای
 و سیمین و مائه و الف جمله بر بنیخه توپخانه مقرر کرده میواری فرمود جهان شاه و شاه پسران
 و نجیب الدوله هر اول و عقب اینها شجاع الدوله با فوج خود معه احمد نگارش و عاقل
 رحمت خان و دو تن دیگران و فیض الله خان پسر علی محمد خان سهیل و بر پشت اینها شاه
 مع اشرف الوداد شاه ولی خان از انطرف افواج عظیم نیز مستعد شده بقاصله یکب بان
 پرتاب از شکر بیش بر آورده ایستاد و نگشت و فوج بسیار که شروع جنگ از اول وقت
 ظهر شده دو گهر می روز با قیامده در میامای پیاده همراهی بنجیب الدوله که در جوهر شجاعت
 ضرب اشل اندر قریب ده هزار کس بود برق اندازی در بنگر آورده بکوته براق پیوستند
 بلونت را و خسر پوره باو که مدار الهام و قوت بازوی او بود و بر خشم تنگ از اسب
 بر زمین افتاده قوس خار امیز کرد و سهیلیا چسان روزگار غنیمت آخر کرده بودند لکن شب پرده
 طلعت فرو برد و امتیاز در بیگانه و بیگانه مانند ناچار در سهیلیا چیر که دستهای نمایان کردن
 از سکر بر آورده رو به لشکر خود آوردند گوشت پنجهت مکا سدا بر قلعه انداخته و با جمعیت ده هزار
 سوار و خزانة بیشتر و رسید و علقه از طرف دریا می جمن بشاه دره و محاذی شاه جهان آباد
 رسیده و بخود است که بر پیش بر که تعلق به بنجیب الدوله داشت تاراج نماید و برادر است بر مید بالا
 بالا رفته از گذر کهنچوره عبور کرده پیشا علی فوج مرجهت شود از شاه دره کوچیده به پرگنه
 جلال آباد که دوازده کرده از شاه جهان آباد واقع است رسید چون از سابق خبر آمدن
 او به سامع شاه رسیده بود و عطا علی خان درانی و پسر جده احمد خان ابدالی را با جمعیت
 پنجاه سوار برای تینی گوشت پنجهت تعیین فرمود مشارالیهما از گذر امره و باک پت عبور
 کرده بایلش از شتا فتره روز دوم به شاه دره رسید نائب مار و شکر را که در انجمن بود
 مردانش قتل رسانیدند و در اثر آن فغانی الدین نگر کشیش کرده از شاه جهان آباد

ششامه مردم مرسته را که در آنجا بودند قتل نمود به جلال آباد فرودگاه و گونید پندشت که همان
 روز نهم شوال سال مذکور در آنجا رسیده بودند ریختند و او را با همه اشیاءش علف شمشیر خودخوا از
 ساخته و بنمایم بسیاری از نقد و جنس و ذواب بدست آوردند و سرگوبند پندشت را
 بریده با غنایم بجنور شاه آوردند و این گونید پندشت همان است که بنزد رنگت را عبور کردن
 آنوقت آتش فتنه برافروخت و کیفیت آن در ترجمه وزیر الممالک شجاع الدوله گذشت
 چون ایام محاصره و محاربه امتداد کشید و کثرت جنیفه و بول و غناط فرودگاه غنیمت را بهر
 تقصیر ساخت و اینست در رسد و غله قحط و غلارای پاجای رسانید که هر روز بنحی از مردم
 و ذواب بعلت گرسنگی قالب می میگرفتند و مضمون لایب طیبیون حیل و لا تهتدون بهیلا
 بر صده ظهور در آمد مصوران به تنگ آمده بالاتفاق قرار دادند که آخر در احاطه شکر مواد
 قوت تحلیل یافتند و بنحو دلاشی میثویم بهتران است که کیمتیه بهیت اجبای خود را
 به مخالفت ز نیم در قسمت ماتحت است یا تخم بتاریخ ششم جمادی الآخره روز چهارشنبه
 سه اربع و سبیین و مائه و الف نوبهار ترتیب داده و توپخانه فرنگ پیش انداخته از شکر
 خود بر آمده رو به لشکر شاه آوردند بآنرا ان اسلام که ضیاء داری کین کرده انتظار
 صید میکشیدند آنقدر فرصت دادند که پنج نفر از ان مضطربان را گویان از احاطه شکر
 یکدیگر و میدان بیرون آمدند بآنرا ان تکبیه برعون و صون ممالک الملک تقالی شاد
 کرده دست به شمشیر خون آشام برده حمله آوردند و در طرفه العین صفوف اعدا را بر هم زده
 قلعی کثیر را به خراب آباد غلام فرستاد اول و سواس را و که در عین شتاب بود و بزخم تفنگ
 مقتول گشت و بر اثران با دو بصدق آیه العجز انیرایه با دو پهنفیب بمن الله مقتول العین
 و الاثر گردید و بسک و سر از ان دیگر بنیش از خبر علف تیغ بیدرنگ گشتند و ابراهیم خان
 کاروی که بدتر از خبر و خود دیگر آمدی او را بهیت مرغ مقصص رنگا بدشتند و عنقریب
 به شمشیر با اساز هم گذریمیدند الله اکبر زمین مرکز از خون قتل همه گلرنگ و عرصه عظم از
 کثرت موتی نیلی تنگ گردید بست و دوزخ غلام و کینه دکنی تزا و بر شمشیر مردان اسلام تقسیم
 یافت و بنحی که در دائره انحصار نمی تواند بنجید از جوهر و نقود گرانبایه و اجناس و دیگر توپخانه

نو پنجاه هزار سب و دو دنگه کاو و چندین هزار شتر و پانصد فیل که به سیکر به دست غازیان منصوب افتاد از
 نو در اتفاقات این که فقیر در ماه محرم سنه اربع و سبعین و مائت و الف شش ماه پیش از وقوع محاربه
 بر سیل تفادل غری نظم کردم و بخدمت شید قمر الدین اوزنگ آبادی سلمه الله تعالی که ترجمه
 اومی آید خواندم برمود انشاء الله تعالی غنیمت خدوّل میشود بکلم اتمی تفادل فقیر راست آمد
 تاثیر نفس سید هم نمود کرد غزل این است **هـ** شاهی رسید بهند سیه قام را گرفت + ماهی
 خلوع کرد و سر شام را گرفت + چون ریش خویش شد بلف تیغ بید رنج + آن برهن
 که سلطنت عام را گرفت + شکر خدا که کز لک نصیح حک نمود + نقش غلام که صفو
 ایام را گرفت + آخر تیغ خسرو غازی بریده شد + زلف ایاز کرد دل خود کام را گرفت +
 انجام کار غیر ند است چه صر فیه برد + فیل که راه فاذ احرام را گرفت + نازم به اقتدار
 سلیسان کامکار + از دست دیو کشور اسلام را گرفت + آمد خبر زد بلی محروم رود کن +
 آزاد ما به میگردد گلجام را گرفت + نظم این غزل محض بنا بر انشراح است که از فتح جنود
 اسلام رو نموده بنا بر مداحی چه شاه درانی در چند بود و من در دکن و تارنج این فتح
 چنین بخاطر فاتر رسید **هـ** شاه باد و واپس از دتایه گشت + کرد در انجام و در آغاز
 فتح + سورنای خامه تا رخیش فواخت + شاه درانی نموده باز فتح + ایضا
 مولف گوید **هـ** باد و با فوج خود تلف شد + از دست مجاهدان قتل + تاریخ
 شکست فوج کفار + فرمود خرد غنیمت پامال + بقیه السیفی که آواره دشت ناکامی شدند
 مردم دلت خبر آنها گرفتند و از قتل و اسیر و غارت دقیقه مهمل نگذاشته شمشیر بها در برادر
 علاقی بالاجی که از بطن لولی بود در شان راه رقص سیل نمود و از سر و از ان عمده غنیمت احدی
 جان به پلاست نبرد الا دوسه کس از آنجمله بود که بعد خرابی خود را با ملو رسانید و از اینجا
 به پونه آمد و بعد وقوع این شکست فاحش بالاجی غصه مرگ شد و پس از پنجاه و سیزده روز
 نوزدهم ذی قعدة سنه اربع و سبعین و مائت و الف با پسر و برادر لوی گشت و چند روز پیش از
 تلف شدن باد و با فوج و دودن بالاجی میرانیا با سیدیونامی ملقب به چیت که در اردنگ آباد
 سکونت داشت بمقر اصلی خود شتافت و معتقدان خود را بلذراه گردید بقدم قوم یوم الفیاقه فاد و از آن

فانور و هم انار و بنس لورد المور و بالاجی چند ماه پیش از فوت خود رسوم خدادان کلمات مثل مقدم و
 پتواری و دیگر و گاه در و حجام و پتار و حداد و غیر هم ضبط کردند به اجاره و او و سایر خطیر ازین
 وجه داخل خزانه ویرانه شد آخر مبارک نیامد هنوز ازین بدعت در تبسام پرگناست عمل او
 جاری نشده بود که حق تعالی دست او را از دنیا غربا کوتاه ساخت و سیلم الدین ظلموا
 ای منقلب بنقلبون و چنانچه غزل مذکور پیش از وقوع واقعه بر زبان نفسا دل طلب
 گزشت امیری دیگر ازین قبل بوقوع آمد که فقیر سفارش مسلمانان یکی از مصاحبان
 بالاجی نوشت او در جواب بقلم آورد که اینجا مسلمان بقدر اند کسی نیز اراغی پرسد فقیر در جواب نوشت

بسم الله الرحمن الرحيم

ایزد سبحان ببلشانه بالا را ریاست عامه ششیده ریاست عامه مظهر حمد الهی است و چنانچه حق سبحان و
 تعالی نیک و بیدار در سایه عنایت خود می پرورد رئیس عام را هم میباید که نظر پرورش عامه دار و قریب غم
 سال است که سلاطین اسلام بر ممالک هند مسلط شده اند و بارگاه خود مسلمانان و هندوان هر دو ذوق
 راجا دادند و بقره قسمت هر دو طائفه را فیض رسانیدند گوناگون بنسبت رعایت مسلمین زیاده
 باشد لیکن هندوان را محروم نه ساختند متعصب ترین سلاطین اسلام فکد مکان است
 انار الله بر کوه بارگاه او از راجا و متصدیان هند و مملو بود بالاجی و باد و توابع ایشان که
 به تسلط خود نازند و میگویند ما و کن و هندوستان را از دست مسلمانان کشیدیم چند ان جای
 نازش نیست بیش ازین نیست که ملکی را که از سلاطین اسلام از دست راجای قدیم محبت
 ایشان آفرین نموده بودند باز بدست می آرند این خود معلوم که از کابل گذشته رویه ممالک اسلام
 توانند آورد و چنانچه اسلامیان از توران و ایران برآمد و ضرب شمشیر کشور هندوستان را سحر
 ساختند گمنه داستانها مثل اسید جگ که از بدشته نقل میکنند عالم الغیب تعالی شاد بهتر
 میداند لکن در حدیث قریب هزار و دو صد سال عهد اسلام گاهی فوج هند چه از راجا و چه
 از سلاطین اسلام بولایت نرفت الا فوج صاحبقران ثانی شاهجهان که از هند بجهت
 خراسان در آمده در سده است و خمین و اغلب و بدشتان ما افتد محمد خان آفرین نمودند
 ما این مردم هم مردم ولایت بودند و ولایت نداشتند و احوال و ولایت نداشتند و چه نرفتند

فوج هند جانب ولایت اینکه حق قالی در میان ولایت و هندوستان سدی استوارتر از سد سکندری
 بسته یعنی کابل و آن طرف ملک برف است انسان و دیگر حیوانات هند تاب هوای برف نمی‌توانند
 آورد و از خجست مردم هند را تسخیر ولایت شکل مردم ولایت را تسخیر هندوستان آسان که از
 ملک سرد سیر بر آید و در ملک گرم سیر می‌آیند هر چند هوای تابستان هند با متزاج اهل
 ولایت نمی‌سازد اما مثل هوای زردستان ولایت با متزاج مردم هند و عمده وجوده اینکه
 در یک در هندوستان است در هیچ ولایت نیست کثرت قبول مردم این ملک را از مشق رزم
 باد داشته و رعیش و عشرت بزمی امل از حال مردم ولایت با انعکاس است وجه کثرت زور
 در هندوستان اینکه ملک سیراب و سیر مردم و سیر زراعت است و مسادون طلا و نقره و
 دیگر فلزات بسیار دارد و محتاج الیه انسان بیشتر لباس است قماش که در هندوستان
 بهم سیر در هیچ ولایت نیست و اشیاء دیگر مستلزم الیه بشر درین سرزمین فراوان
 بهم سیر در سال چهار زاتی که از بنا در هند به بنا در ولایت دیگر سیر دهند از هند اقسام
 جنس پر کرده سیرند و از ولایات دیگر نقود پر کرده می‌آیند و همچنین جنس زاتی که از بنا در
 محیط اعظم هستند می‌آیند عوض جنس سیرند نقد سیرند شیخ عبد الحمید لاهوری مؤلف
 شاه جهان نامه مینویسد حاصل ممالک ایران هفت لکه تومان است که دو کرد و وچیل لکه
 روپیه باشد و هر یکی از دار الحکافه اکبر آباد و دارالملک دلی و دار السلطنه لاهور
 نزدیک بدو کرد و روپیا ده لکه روپیه حاصل آنست یا فست وزیر ایران که او را در آشتیا
 اعتماد الدوله خوانند سالی بطریق علوفه یک لکه روپیه است و بارسم الوزارت که آن
 زو را پیشکش شاه مینمایند دو لکه سیه سالارسته که قوزچی باشی پنج لکه بیگلریکی خراسان
 که از جرعه زیاده می‌یابد قریب ده لکه او لکه داران دیگر ازین کمتر در خور خان هراو لکه و
 در دولت صاحبقران ثانی شاه جهان با لکیر بر کی از بنده که به منصب هفت هزار روپیه
 هفت هزار سوار سوارند سی لکه روپیه که صد هزار تومان عراق است و محتول بنول
 همین الدوله اصفهان پنجاه لکه روپیه آدم هر سال مطلب فلاحه کلام آنکه مردم ولایت
 همیشه غالب آمد و چندین سلاطین اولی العزم از ولایت قصد هند کردند مثل سلطان محمود

محمود غازی و سلطان شهاب الدین غوری و صاحبقران امیر تیمور و فردوس مکانی بابر بادشاه و
 دنا و شاه و غیر هم بادشاه این زمان و امیر که سلطنت هند را یاد دادند و قلم تقدیر برین رفته چه شد
 هیچ اسلام در بلاد عرب و روم و شام و ایران و توران و ترکستان ثابت است ایمن نمیتوان
 بود یقین که صاحب غزنی از ولایت سر بر می آورد و هندوستان را زیر و زبر میسکند لازم اینست که
 بشکر عنایات و احب العظیای که بچنین دولت عظمی مغت نصیب کردی صلاهی عام نمند
 و مسلمانان و هندو را مراعات کنند قطع نظر از مراعات ملت مشایخ میکنم که فردوسی از افراد
 انسان کمالی از کمالات بنی نوع بهم میرساند و بین الاقتران ممتاز بر می آید مثل
 سلطنت امارت و قهر و فضیلت تابعدی که مثل بنجاری و حدادی و پند رحلت آن
 فرد صاحب کمال اگر اخلاف او رشید بر می آیند آن دولت در خاندان او و چندی باقیمانده
 و الا اضحلال می پذیرد هیچ بادشاهی و امیری را ندیدم که در اولاد او سلطنت و امارت
 پائیدار بوده باشد و هیچ فقیری و فاضلی مشایخ و نبی و کاهن و اخلاف او قهر و فضیلت استوار
 داشته باشد اینچنین حال ارباب حرفت سننه الله التي قبلت من قبل و لكن تجدر سننه الله
 تجدر لاتا اینجا عبارت نامه نوشته است در وقتیکه این نامه نوشته بودم اصلا خبر آمدن شاه
 درانی به هندوستان نبود فقیر بحکم و الله ستم نوره و لو کرده الکافرون و نصیحت نامه بقلم آدم مردم
 حضرت بصیر و سمیع تعالی شانه میدود و میشیند در ایام معدود و مضمون نامه را بطور رسائید
 و شاه درانی را فرستاده غنیم را و دستخوش عساکر اسلام ساخت و الله علی کل شی قدیر شاه بعد
 حصول این فتح عظیم ایشان را زاد و گد که میدان پانی پت بود و فرامیاید سواد دهری را
 برافراخت و ایامی معدود توقف کرده شانزدهم شعبان سنه اربع و سبعین هجری بمآته و الف از
 باغ سالار دهری به قصد قندهار رشید غزنیست بچولان در آوردم و مراجعت قندهار نمود تا پنج
 یافته اند بعد طی میافست به لاهور رسید و در لاهور نائب گذاشته روانه بیشتر گردید و تحقیق
 جمله مقرر سنه از سوانح ایام که بعد تحریر این تالیف بعرضه وقوع در آمد الحاق میشود
 بود لکن که بعد فتح شاه درانی بر باد و از ترسگاه گر خیمه خود را به پوینه رسانیده بود و دو سال
 درین نواحی گذرانده و در محارباتی که نواب آصفجا و ثانی را با مادهورا و پسرالاجی را و و گنهایه راه

دبرادرش را اتفاق افتاد شریک سلیم ماند و در سنه سبع و سبعین و مائت و الف و پرتوبالی بهم رسانده
 بهندوستان عود نمود و شجاع الدوله ناظم اوده که از نصاری بنکار شکست خورده به فرخ آباد آمده
 بود در آنتر بید ملاقات کرده با اتفاق روی بیک نصاری آوردند نصاری زال آباد قدم پیش گذاشته
 در مقام کوثره تلافی فریقین دست داد و جنگی عظیم در میان آمد شجاع الدوله شکست
 خورده به فرخ آباد رفت و هو لکر با حال تباه در پای جمن را عبور کرد و خود را به کاپی رساند
 و جمیعتی فراهم آورده باراجبای آن نواحی پیچید و زری که گرفت انجام کار به سر جواهر مل
 پس سوسج مل جا شد که بعد فوت پدر بر سرند ریاست نشست رفت و در نواحی کبر آباد
 قریب دهو پور خود چند گزده عقب نشسته تمامی فوج همراهی را قریب شاهزاده هزار سوار
 بهمار به پیش فرستاد و در عید شوال سنه تسع و سبعین و مائت و الف و فریقین بهم رسیدند
 بانکه نزد و خوروی فوج هو لکر و بفرار آورد و فوج جواهر مل غارت کنان قناب کردند
 و اخیال و افراس و ساز و سامان گرنیجگان را دست برد نمودند جمعی کثیر را ته تیغ بید ریغ
 کشیدند هو لکر یان و در قلعه دهو پور پناه گرفتند جواهر لیان بهما صره پرداختستند و در شرف
 اول همان شوال بر محسومان کفر یافته پنج سردار فیض نشین را با ده هزار کس با سیری گرفتند
 هو لکر استماع این خبر جوش را بارنگ استقلال باخته سبیل فرار پیو دو قریب جهانش نهم
 ذی الحجه سنه تسع و سبعین و مائت و الف بعلت غصه مرگی هر دو عید در باره او رنگ و عید
 گرفت مولف گوید **س** هو لکر بود دشمن اسلام و آخر آن مایه فساد گرفت *
 عقل تاریخ مردنش فرمود * کا فر موجب فساد گرفت * **پ** از بهر فتنه در سنه
 خمس و سبعین و مائت و الف شاه درانی غنان مزیت بهمانب هند معطوف داشت سپس
 اینکه چون شاه بعد از افتن لواهی قدرت بر باد و نائب خود در لا پور گذاشته روی توجیه
 بولایت آورد و سرکشان بهند میدان را خالی یافته باز غبار فساد برانگیختند خیم مرجه که
 از گذشته شدن باد و بجان شده بود باز جان در قالب او درآمد با نواب آصف جاه ثانی
 در دکن مقابل شده جنگید و عیقه گذاشت سوج مل جا شد و در ذی قعدة سنه اربع و سبعین
 مائت و الف قلعه اکبر آباد را از قلعه دار بادشاهی به سازش گرفت و جمیع کارخانجات بادشاهی

که در قلعه بود مستقر گردید قوم بیکدیگر بکسرتان مسلم و تشدید کاف تازی ساکن صوبه پنجاب را قتل و لایم
خیر رای قتل و فساد دادند و با اسلامیان عداوت و قسب شدید دارند تا آنکه مسبب آن شده بودند
که شاه چندین مرتبه هندوستان را بی سپر ساخت از راه اعاقبت اندیشی علم بی و شور و شین
افراشته نائب شاه را در لاهور گشتند و جاسنگ نامی را از قوم خود بیاد شاهی برداشته دو
بار بر بند چشم نشانند و دردی سنگه را بنام او پناه کردند و بلبه لاهور و اطراف آنرا بقتل
آورد و خلق آنرا با سپاه فرقه مسلمین را با قوتیار رسانیدند شاه درانی باستانج این اخبار
بر عادت معمول نمود باز صفات برده فرمود و چون کل زمین لاهور را محصل نزول جلال ساخت
خبر آید که او اسم سنگه که در هند سلطه مدعی که سرزمینی است قلب در فوای سرحد عمل آلافاش
مرزبان قریب دو مکه سوار و پیاده جمع شده اند شاه بر سبیل ایلغار نمود و گری را در او عرض
دور و وز طی کردی بسر وقت خون گرفتگان رسید یازدهم رجب سنه خمس و سبعین و امانه
الت جنگ روداد غازیان کفر شکن بقتله ریخته دو دوازده امانمیان بر آوردند قریب
بست هزار پست پرست را طعمه شمشیر خون آشام ساختند و متاعی که گیسیت آن معوض بلم
التی است غنیمت کردند میرا و لا و محمد ذکا لال عمره تا ریج این فتح چنین یافت شد
جذاف فتح شد و درانی به برگرد و جمنی بقبی به سال تا ریج فتح گفت ذکا به مشرق طرفه
نصیر قی عجیب به فتح بفتح شعبان سال مذکور شاه قرین فیروز می داخل لاهور گردید
و در آنجا بر مل اقامت انگنده بقبضه و لوق اطراف لاهور پرداخت و نورالدین خان
درانی را که از بی اتمام اشرف الوزرا شاه ولیخان است بر سر کچون صوبه و ارکشیمر بقیه کرد
بکچون از قوم کشری با شده کابل است در ابتدا متصدی اشرف الوزرا شاه ولی خان
وزیر شاه درانی بود بکچر به شاه درانی او را برای وصول زرا از کابل نزد حسین الملک فرستاد
بود چون شاه درانی در سنه سبع و ستین و مائده و الت عبد الله خان آبشک آغاسی را
از کابل برای تحمیل کشری روانه کرد و او کشری را از صوبه دار جانپ عالمگیر شانی انتزاع نمود
عبد الله خان عرف خوانیه کچک را با قوچی از اناغنه نامک گذاشت دیوانی را بکچون
مقرر کرد و خود بر گشت بند چندی بکچون سردار اناغنه را گشت و خوانیه کچک را اول قید کرد

سپهر کشمیر بر آورد و از عالمگیر ثانی بواسطت عماد الملک وزیر قدری زهر فرستاده فرمان صوبه اری
 پام خود طلبید و خط و سکه بنام عالمگیر ثانی کرد و تمام صوبه راجه خالصه وجه جاگیرات منصبداران
 فنیط خود مشارالیه جوان خوشروئی متصف باوصاف شائسته قریب الا بسلام بود جمیع
 سز را از این بزرگان و باغات کشمیر را تر میسبم نمود و هر روز بعد از فراغ از دیوان دو صد
 کس سلیمین را در بر روی خود باوان اطعمه میخواند و در هر ماهی دو از درهم و یا از درهم طلا می
 یاز پنجته بهرم تقسیم مینمود و در دو صا و در راجه در ویش وجه غیر آن در بجزر حال هر کس
 مراعاتی میکرد و در هر چفته یکبار مشاعر مقرر کرده بود جمیع شعراء کشمیر حاضر میشدند
 در آخر مجلس شبانی میکشید و پنج کس از شعرا و نااهی بلکه با هر یکی از اینها ده کس از
 مستعدان کمالی معین کرده بود و در آخر فرمود که تاریخ کشمیر از اینستند ای آما دی تا زمان او
 تحریر نمایند سر حلقه آن پنج کس محسب توفیق بود که توفیق جمیلس میکند و نام اصلی او
 بهادر است بزبان کشمیر امر و در روز و نان کشمیر نظیر ندارد و این طبع از دست
 تیرت از سینه من دل زده آید بیرون و همچو آنکس که ز ماتم کن آید بیرون و
 دوم محمد علی خان متخلص بمبتین صاحب تذکره حیات الشعرا پسر حصام الدین خان قوم
 منسل ساکن کشمیر و در سلک منصبداران بادشاهی ابقطام دارد و میرزا قلندر برادر
 خود مبتین گاهی قلم در و گاهی فتنه تخلص میکند صاحب یک لک بیت است سوم
 محمد علی لقب بهرنیه نام و و کس دیگر میلو م تشنه آمد بر سر اصل مطلب شاه درانی
 نور الدین خان مذکور را با فوجی از خیل درانی و قزلباش و ایلات خراسان و جمعی
 از راجه کورستان جمیع کشمیر معین کرد و یکم فوجی را فرستاد که شهاب جبال را
 منبسط کرده بدافیه قیام نمایند در اینان بعد حرب و غزب بسیار غالب آمدند و
 کشته را از شهاب جبال برداشته بسیاری را سر مشق تیغ جلا و نشت ساختند و
 در عقب آن بر سر شهر کشمیر شتابان شدند و یکم فوجی که همراه بودند صوبه آراگر و پدر
 حسب القدر در دست و پای زده آخر کشته تاج مستی و دردی غیر نمیشد
 یافتند و یکم فوجی با اهل و عیال و گیکر گرد و شاه درانی بدشت نورانی و این طایفه را

به نیابت کشمیر مامور ساخت مؤلف گوید **کشمیر** گرفت بار دیگر سلطان احمد بن ویرش مشیر
فرمود زبان تیج تارنج و ادفع نمود باز کشمیر و در سنه سه و سبعین و مائه و الف شاه
در آنی لوای عزیمت بجانب کابل برافراخت

آرزو سراج العین علی خان اکبر آبادی سراج الشراست و طراز انفعما در تماشای
قربان منانی تمام آرزو است و در تحفیل فیوضات ربانی سر ایاستجو برابر باب تیج پیوست
که از طبقات سلاطین اسلامیة هند اول طبقه که لوای شخیر هند افراخت و
این قلمرو را تبریدج قواعد اسلام شرف اندوز ساخت طبقه آل ناصر است و در عهد ایشان
صاحب جوهران هر فن در هند برعه و جو و خرامیدند و غلغلہ کالات انسانی را بلاء اعلی
رسانیدند از انجمله طائفه قافیہ سبجان آما در زمان ایشان این گروه بالا شکوه در پای
تحت سلاطین کوس سخن سنجی مینوختند و در عموم بلاد و قعبات کست نشان میداد
مثل ابوالفرج رونی و مسعود سعد سلمان لاپوری و امیر خسرو و امیر حسن و شیخ جمالی
که نشود نمای هر سه در دار الخلافه در ملی است و غیر هم رحمهم الله تعالی و از عهد اکبر بادشاه
روزر و شاعری را رواج فراوان بهم رسید و اکثر امصار بوجود سخن سرایان گلستانها به
عناد گردید و چشمینکه سلاطین تیموریه هند است جربیت مردم و ولایت زیان بر
سلاطین سابق گماشتند و قوایم سریر سلطنت را بر دوش ولایتان گذاشتند الحق
تا جداران صفویه در ایران و شهر یاران تیموریه در هندوستان بچه آئین بهین بادشاهی
کردند و بخو که زمین و زمان آفسرین گوید و اد معنی سلطنت و جهان داری دادند و در
عهد ایشان هیچ خاندان عمده از ولایت ایران و توران نماند که در هندوستان نیاید
و بدولتی و جبهیتی نرسید و چون اینها مرگزد دولت را دادند و از احاطه کردند و رجب
مردم ولایت حکم مقنن طیس بهم رسانند هر عامی و سوتی آنجا به توقع منصب
هفت هزاری جانب دهند و دید تا نجیب و ارباب کمال چه رسد از انجمله فرقه ششرا
مثل غزالی مشیدی و غزنی شیرازی و ثنائی مشمدی و نظیری نیشاپوری و نوعی
خیوشانی و شفق سنجاری و حکیم رگناکاشی و طالب آملی و ابوطالب کلیم جمدانی

بکشت

و نامه دالت مذکوره اشعار سخن کجج الفانس تالیف نمود این کتاب درین ایام به خیر رسید و درین
اشعار آید ارواحیات و ادین اهتمام عظیم بکار برده حاکم قنادی اشعار متاخرین است هر چند
متوجه تحریر احوال شعرا و ضبط تاریخ دلاوت و وفات و سنوات و قایل و ذکر شعرا بر تریب
زمان نیست و ظاهر است که فرق در بیاض و مذکره همین باشد که بیاض تنها اشعار شاعر دارد و
مذکره احوال و اشعار هر دو دارد لیکن خود در ویایچه و خاتمه کتاب عذر انیمنی بر میسگزارد
و مع ذلک در ضمن عبارات صاف بی تکلف لطافت و تعبیرات تازه بابرخی فوائد مضررین
ساخته ازین سبب کتاب اورا کیفیتی خاص بهر سیده شکر الله سعیه و آن مرحوم ذکر فقیرترین
کتاب ذویا آورده و هر دو جای خوبی یاد کرده حق تعالی جزا نصیر کرامت کند و او در سینه اشین
و تلمیذ و نامه دالت از گویا زیاده از خلاصه شاهجهان آباد آمده صحبت او با اندر اتم مخلص بابر نیست
موردی کیر افتاد و مخلص برای او متعین و جایگیری از سر کار پادشاهی گرفت و خدمت بسیاری
از خود به قدیم رساند و موتن الدوله اسحاق خان شویستری نیز بقدر دانی او پیروخت و بعد
خوت موتن الدوله پسر او نجم الدوله نیز و تیره پدر عمل کرد و هند و پنجاب و روسیه و زبانه میسرانند
و سواي این هم رعایا می نمود و بعد انتقال نجم الدوله پسر الارجک برادر خود و نجم الدوله
صحبت برار شد و همراه او از دلی قصبه دیار شرقی کرد و در او آخر محرم سنه شان و ستین
و نامه دالت بعد ایام هند و از وفات صفدر جنگ ناظم صوبه اووه و صوبه الایاد که بمقدیم
و فی الحقیقه سنه سبع و ستین و نامه دالت در گذشت به بلده اووه که وطن اصلی اجداد شیخ
اکمال الدین است رسید میر محمد دوست بلگرامی برادر خاله اووه قضیه که قسم این صحیفه بر تمام
اوست و در مکتوبی به فقیر نوشت که بنده را اسنه ملاقات با آرزو در بلده اووه دست داد
و یواختی در مجوز قصار نظم میکرد و تا رویت دال رسانده بود از ملاقات بنده بسایر محظوظ شد
و یک روز در خانه خود همچنان نگاهداشت هر چند معاذیر پیش آوردم نگذاشت و دو ملاقات
پیشتر در شاهجهان آباد اتفاق افتاده بود چون آشنای علامه مرحوم میر عبید الجلیل بود و
فقیر را در مجلس دریافت که فضلی دارد یا ادبانه و مستعد آن ملاقات کرد این معنی از تو واضح و
بزرگی اوست انتی کلامه آرزو بعد در و در بلده اووه بواسطه سالار جنگ باشجاع الدوله

خاکت صفدر جنگ بر خور و سیصد روپیه در ماه سه مدخج او از سر کار شجاع الدوله مقرر شد و چون وقت انتقال و قریب رسید به بلده لکهنؤ آمد و بست و سوم ریح الاخره تسع و ستین ماهه و العت بجز ارجست حق پیوست اول در او لکهنؤ امانت گذاشتند و بعد چندگاه بقیه بد او را بشاهجهان آبا و برده دفن کردند و کت گویید **هـ** فان والا شان سرخ الدین علی و شیخ رونق بخش بزم گفتگو و در رقم آزاد سال رحلتش و رحمت کامل بروح آرزو و وقتیکه فقیر را تالیف سرد آزاد و در پیشش بود و ترجمه آرزوی مرحوم مطلوب شد در تامل زخم کفیه طور بدست آید آخر کار بمناظر رسید که هر چند با هم تفاوت صوری نیست اما جنسیت موزونی و نسبت معنوی بمحقق غنائیه کتوبی باید نوشت و ترجمه و اشعار لشارایه باید طلبید خط با قدری زیر بر سیل چشمه دی جوابی که واسطه الوصول بود از دو کن به شاهجهان آبا و روانه کردم آن مرحوم جواب با صواب رقم نمود و ترجمه خود با قدری اشعار ارسال داشت و با دیگر هم جز دی زیر بر سیل پند و دی جوابی با و فرستادم و سکه جزو اشعار خود ارسال نمودم و اشعار از او را طلبیدم آن مغفور برخی از بناج طبع خود ابر معان و دوستان ساخت ذکر او درین صحیفه بسیار است لکن ابی قریب ملک ترجمه او قلم آمد و این اشعار از مجمع النفا سن ملقط گردید

کنند از منت دام و قفس آزاد مرا	هـ	بال و پر بسته بود هرگز بهیسا مرا
اگر چه نیست در سبج در خمینه ما	واله	خم شراب شفق گون بود و فینه ما
بوقت عهد با آرزو بان گشتند	واله	توان سهول نبودن شکسته بسته ما
حیرت و پیر آرزو زین چمن در رم مرا	واله	چشم حیران بال پرواز است چون شبنم مرا
کند نسیم درین رگدز مرا تسکین	واله	که باز خویش چو گل پرکش را جو کشا
سوال از من مخور صبح حشر چه شود	واله	دماغ این که کسی را در هم جواب کما
حسن پیدا از عشق گردیده است	واله	طاهر است این یوسف و عقیبت
نوظف بان سبز نوا سحیت غافل اند	واله	چون بگیان که خواب زنده ابدای شب
شیخ انبیا دعوی تقوی نخواهد پیش رفته	واله	عالم آب است این والله جای زدن نیست
یکش دیوانگان را قید دیگر بوده است	واله	دور ساغر حلقه بزدنجسته را افزوده است

درید جامه یوسف کشید آن دامان	وله	گفت زبان سبزه زبانی نیست
شیخ ز تارخ جهان انگش	وله	کعبه تو کنت صنم خانه است
در گره بستیم چون تخم حبس	وله	شوق پا بوسی که مارا در دل است
وصال خوش کمران را پر آرزو مند است	وله	بسان بهله دل ما هیچ نور مند است
بر آهوان حرم چشم کی سیاه کند	وله	پوشش شهر سگ نفس باغسکاری نیست
نشد که یک دو نفس مرغ دل کند آزاد	وله	اگر چه چشم بمان را مدام بیاری است
این بشارت برسانید بهرغان اسیر	وله	کاشیان بر دل محزون ز نفس نگر است
ما خوش نمی شویم بحران هیچ چنین	وله	بر هر چه دست ما زندگان میان اوست
نیست پائین تر ز خود بینی بعالم پایه	وله	انچه پیش مردم آئینه بود چاه من است
چو آن جامه گمی باخذ در وی سوره قرآن	وله	قماش جن از خط واجب التخلیم میگردد
ز بال خویش کند قرپوش فاخته ام	وله	کدام سر و گذر بر سر مزارم کرد
قط بلبل شده در باغ ز بیدادشما	وله	این سخن را برسانید به صیاد می چند
ای زخم دل ز به شدت درمجا لقم	وله	بیدرد می چشم تری داشتی چه شد
آنقدر ز فونی کرد رنگین نسایم تیشه کو	وله	ضعف میترسم تحمل از روی فرادم کند
مه کامل بنورانی زینخ دلبر نمی ماند	وله	اگر ماند شبی ماند شبی دیگر نمی ماند
روم ز خویش اگر آن نگار فرماید	وله	جنون چه کار بود چون بهار فرماید
ز دود آه کنم طبع سبستانی	وله	به طیب خاطر اگر زلفت یار فرماید
خستگان عشق را راه عدم در پیش بود	وله	زخم شمشیرت بر رسم ارمغان برداشتند
همچو آئینه و کانه ایچه سوخته شده است	وله	یوسف کیست که امیر و زبیر از آمد
نشوم گر چه درین باغ بسی نالیدم	وله	آشنایان صغیری ز خوش الحاسان چند
شوم غبار و نه خیزم ز راه او و ماحشر	وله	همین قدر ز من حنا کسار می آید
مانوانده نام بر سر عاشق ز روی زناز	وله	پیام اشتیاق مرا این جواب بود
گرد بکار تو ای آسمان نمی افتد	وله	دور و نزدیکه طبعم اگر شکفت شود

سجده ما بان مهر فو خط	وله	از رخسار خضوت کم نبود
شکار انگن دران محرمی پر نیرنگ توان شد	وله	که چون طاووس منش صید تر کش بسته میگردد
عقل است سر اسیمه تراز عاصی شمر	وله	که عشق تو ام شور قیامت بفرستاد
آرزو بر سطر با سطر زدن بجای اصل است	وله	هست بیبا اینکه خوابان چنین برابر دینر نند
کرد مارا خوش تر قناری دل او شاد باد	وله	خانه زنجیر سازان جنون آباد باد
فرغ چشم آگاه ای امیر المومنین حیدر	وله	بر انگشت ید الهی امیر المومنین حیدر
ای که سیواهی سر او محفل شالون بری	وله	مطلقا آداب آن صحبت نمیدانند فقیر
دیرانه را بچشم کم ای جنبه بر مبین	وله	که سیلهامی خانه خراب است یادگار
این دل که هست باعث خاموشی لبم	وله	قفل بود که بر در خود از درون زدوم
ز بیم آنکه درین ره خطر بد نیال است	وله	چو تو پیروم و روی بر قفا دارم
نیست چو تخم لاله ام طاقت منت کش	وله	سبز نمود گمرا ابر بهیاب رخو خستم
عند لیب نوحه گر چون من کجا است	وله	آشیان بر غل ماتم بسته ام
جستوی دام دارم مرغ پروازم مکن	وله	میروم از بانغ بیرون بلبل آواز مکن
راحت درین چنین گل خیر قنادگی است	وله	چون سایه خاکسار شود پا دراز مکن
آرزو پهر خلاص از غم عجب تقریب بود	وله	شد جدا یار و نردی در فراقش دای تو
صفا قصد جان من دایر بے	وله	دشمن بمنج حسد اشده
در سر صیاد سودائی قناع ناله نیست	وله	تا کی ای مرغ قفس حبیب دکانی چیده
ز تو چشم مهربانی و گرای فلک ندارم	وله	شب بجز بود مکن که سحر کنی نگر دی
داشت در همدیجا زهره علم بھر	وله	هرگز نیست مرلی کندش حق پیری

ذکر اسحق خان و اخلاف او در ترجمه آرزو بر زبان مسلم گذشت مردم این زمان
 بنابر مضمون این اشخاص را میداند بعد طول عهد که میداند که بل اتی علی الانسان
 مین من الدهر لم یکن شیئا مذکور اندا ضرورتا که مجلی احوال اینها بسایع زمانیان
 حال و استقبال رسانیده شود

اسحاق خان محتاط بود متن الدوله شولستری امیر صاحب جوهر بود پدرش از شوشه پسر پادشاه
 دوزشاه جهان آباد متوطن گردید اسحاق خان دوزشاه متولد شد و یکسب کمالی پروا داشت از
 مستعدان عصر برآمد خوش فهم و دقیق بهنج بود و در شعر و نظم عربی و فارسی دوستی بالا داشت و وزیر
 هر سلطنت یا اجتناب از نیست خصوصاً در اواسط عهد فردوس آرا مکه کمال تقرب سلطان
 بهم رسانید دوزشاه شین و حسین و مائتة و الف و فاش یافت از دست نیست
 زبک در دولتم خیال آن گل بود و غیر خواب من استب صغیر بلبل بود
 آرزو در مجمع الفاسق گوید فقیر از خدمت ایشان از خدمت نیست و چند سال اخلاص از
 بندگی متحقق از غیبت کمال اشفاق مرغی میفرمود و او سه پسر گزاشت نخستین پسر آرا محمد
 که دوزشاه پسر کمال تقرب فردوس آرا مکه بهم رسانید و محب و افتخار آن بود اول
 بنحطاب اسحاق خان و آخر بنحطاب نجم الدوله اختیار پذیرفت و بخشی چارم شد
 فردوس آرا مکه خواهر نجم الدوله را با شجاع الدوله خلف صفدر جنگ از وراج داد
 بعد اقبال فردوس آرا مکه در عهد احمد شاه بخش لیکری از بجال ماند و در گری
 شاه جهان آباد که از خدمت شیر خاکی است نیمه شد و چون صفدر جنگ را با او افت
 جنگش و غیره که در شمالی صغیر و ملی نیاشد نزاع پیش آمد و با بین قضیه قتالی و قلیه بسیار جنگ
 اتفاق افتاد و صفدر جنگ شکست یافت بنحطاب الدوله که همراه صفدر جنگ بود و از
 شجاعیت داده خود در آید ان قدم کشید و این واقعه نیست و دوم شوال سنه ثلث و
 شین و مائتة و الف بود و از پلوت بود از پلوت رسانید جنگ سپردند آرزو در مجمع الفاسق
 در ترجمه خود بنویسد اکنون بی خبر و سال است که اکثر اوقات صرف خدمت و صحبت
 نواب نجم الدوله که ستاره عمر و دولتش بر اوج اقبال روز افزون و افق آرزو و امید
 لایع و روشن باد و میناید فتنی کلام آرزو در مجمع الفاسق را این دو حالت بنحطاب الدوله
 تمام کرده جویمنی یا دعاء بقا منافات دارد و ظاهر ترجمه نجم الدوله که در حالت حیات از
 نوشتن برمال داشته و در پیر دیگر نوشته الدوله یکی میفرستاد علی افتخار الدوله دوم
 مرزا محمد علی سالار جنگ در عهد عالمگیر خان از شاه جهان آباد با دم لشکر صفدر جنگ شدند

الغنائی صغیر جنگ در جهان ایام فوت کرد و برادر و برادر و او اخر محرم سنه ثمان و بیست و نهم مائت و ولایت
و زبده او کوه نزد شجاع الدوله رسید و بنا بر قرابتی که سابق تسلیم آمد تا حالت تحریر با اعتبار و اقتدار
میگذرانند و بیست و چهارم رجب سنه خمس و ستین و مائت و الحین سال از جنگ است و شجاع شاه عالم
بجاست این بخشگیری قامت مبادات آراست *

فقیر آزاد انیسنی الواسطی البکر امی یعنی الله عنه این گستاخ کیست که با وصیف کج رنج
زبانی پلوسی شیوا زبانی می نشیند و با وجود تنگ سر مانگی در بازو رتیز متاعیان و کافی
میخستد شایه بید و فیاض روح القدس را تبا یید او فرموده و درسی از عنایت خاص پر روی
او کشته و بجای قدرت بالنده آتی بر او آزاد ناموزون ساخته اگر آزاد را هم موزون منباید
چه جای استیجاب و قمری را مبراح سر و سبی آموخت اگر او را هم سر و ستان و مضر عا تا پیشین
فرایه چه محل ستیغ اب از اینجا است که حضرت لسان النیب قدس سره بی بند و پنج و سال
تغینا پیش ازین بنام و تخلص فقیر ایا نموده و از عنایت بی نهایت زبان عقیده بکلم فرموده

نقاش میگویی که از گفته خود دل شادم **س** ایندی عتقم و انهر و وجهی این آزادم *

بند و عشق ترجمه غلام علی است چه عشق مبارک از امیر المومنین علی باشد چنانچه روح الامین
شهر سنای افاده میکند **س** هر چه گویم عشق زان برتر بود و عشق امیر المومنین بیکر بود
و سیاهی کاشی گوید **س** علی باشد کسی کش عشق خوانی و محبت فزیت مستاد و سست
در و و فقیر از شدستان عدم در انجمن وجود بیست و پنجم صفر روز یکشنبه سنه شش و مائت و ولایت
مولد و نشا محله میدا پوره و اربعه قصبه بلگرام تاج قصبه او ده از سر زمین پورب نسب فقیر
منشی بعیسی موم الاشیال بن زید شهید بن امام زین العابدین رضی الله عنهم و است
میگوید **س** گر چه باشد موم الاشیال عیسی جدم من و عیسی جان بخش شیرازم اما دهن
منی موم الاشیال تیم کننده شیر بهیچون اکثر شکار شیر میکرد این لقب لقب گشت و شیر میگوید
بر اربعه ستم گشت و گفت از سر تا **س** چراغ و دوه زید شینت در روشن شد *

تحقیق علی از پنچ اوستاد نخستین آئینه خیز بر مد فیض طفیل محمد قدس سره که سرایه علوم و دسی
بلفیل عالی و بیست و دو دوم علامه جلیل القدر میر عبد الجلیل نقاد الله السبیل که گفت

حدیث و سیر نبوی و فنون ادب را آنحضرت با کتب سبب و کتب بحر مروج علوم سید میر محمد سلیمان الله تعالی علیه
 غلف علامه مرحوم مرحوم که عرض و توانی و بعضی فنون ادب را تربیت والا استفاده شد چهارم
 صاحب آیات بنیات شیخ محمد حیات ریح الله روحه که در مدینه منوره و صحیح بخاری از فضیلت بابرکت
 بسند رسیده و اجازت صحاح سه و سایر مفردات مولانا حاصل گشت پنجم صنوف کمالات
 را حادسی شیخ عبد الوهاب بططاوی طاب منجده که در مکه معظمه بعضی فوائد علم حدیث از زبان
 مبارک بر لوح خاطر نقش بست و در ستم بعیت بجناب مقدس میر سید لطیف الله بگرامی
 قدس سره بعمل آمد تا جم اکابر سنی در اثر الگرام و سر و آزاد و ترقیم یافته و مدت العمر سیر پیش آمد
 اول سفر شاه جهان آباد بار آوده ملازمت علامه مغفور مذکور که آنجا تشریف داشتند در سینه
 اربع و بیستین و ناته و الف باتفاق غیر عظمت الله بخیر بگرامی رخت سفر بان بلده طیبه کشیدیم
 و دو سال در ظل تربیت علامه جا گرفته به بگرام عطف عنان نمودم دوم سفر سیستان که بلده
 ایست از بلده بند در ذی الحجه سنه ثمانین و اربعین ناته و الف از بگرام شب نیر عزم بجناب
 سیوستان گرم جولان ساختم و بر سر شاه جهان آباد و لاهور و ملتان و آج و دیگر عبور نموده در عشره
 ربیع الاول سال دیگر بوصول آن شهر و ملازمت خال صاحب قبایل خود میسر شد و بعد
 سلمه الله تعالی که از پیشگاه بادشاه و بهی سیر بخشی و وقایع نگار آنجا بودند سر مایه انشراح اندوختیم
 و آنجناب فقیر را نیابت هر دو خدمت مقرر کرده خود متوجه بگرام شدند و بعد چهار سال باز سیوستان
 بمقدم فیض توام شرف اندوز ساختند و فقیر را واسطه سه سیم و اربعین و ناته و الف از راهی که
 رفته بودم به شاه جهان آباد برگشتم و اینجا اجتماع افتاد که والد با جد فقیر و سایر اهل بیست بقصر می در
 بلده ال آباد که ده منزل شرقی بگرام است اقامت دارند اول به اکبر آباد فرستم و از آنجا راه
 راست ال آباد گرفتم و وقت طلوع لیل رمضان سال مذکور بورود آن بلده و ملاقات اهل بیت
 سرایه نشاط عید اندوختیم و چندی در آنجا رحل اقامت افکندیم و در ایام اقامت آنجا دو نوبت
 بگلگشت بگرام شتافتم سوم سفر حرمین محترمین زادها الله شرفا چون نوبت دوم ازاله آباد
 به بگرام آمدم شوق زیارت حرمین و اختیار تجرید که از مدتی دانستگیر دل بود و بجوم آوردم و بوم
 سه چهلین و ناته و الف مطابق کلمه سفر خیر از بگرام محصل حجاز به منت طرا برستم و مسافت بردم

نور دیده بامان مقدسه رسیدم و حسین نیاز بر عقبه بیت الله الیوم چون موسم حج در بود کسکه و زرد کسکه
متعلقه مانده رو بجهت منوره آوردم و نجار گشتان رسالت را کحل الجواهر چشم نیاز ساختم و عید فطر در
حضور اقدس کرده بام القری عرفان نمودم و سال دیگر موافق عمل غلم مناسک حج بتقدیم رساندم
سالم کشمیری حسب حال خود و فقیه گوید **عید فطر** است بر دو پختنیر و شبیا الله گفتن منس یا در
این عید و مدینه نخست من طالع من و انتشار الله که عید و گریه خان آرزو در مجمع النفاکس زیر تیرجه
سالم منوید ایامی که در گجرات بود توفیق حج یافته زیارت بیت الله خانه دین خود آباد ساخت
اتفاقاً پیش از ایام حج بمدینه منوره رفته بود که ایام حج منقضی گشت در آن باب
رباعی مذکور گفته مولف گوید انقضاء ایام حج ازین رباعی مفهوم نمیشود خداوند خان آرزو
چشمیده مرا و سالم همان است که فقیر بیا ن کردم و در سنه اثنین و تحسین و مائت و الف مطابق سفر
سفر از حجاز سری بدیار دکن کشیدم و در خبسته بنیاد اورنگ آباد رنگ اقامت ریختم و چند بار
تجاشای اطراف ملک دکن جز خاتم اکنون در دارالاسن اورنگ آباد گوشه گیرم و از خاک
آستان فقیر سر برکش دید و خمیر عمر تنگ مایه شخصت و یک کشیده و آفتاب مذکی لب بام
رسیده حق تعالی خاتمه بخیر گرداند و پر دانه بی پرو بال را بشعله دیدار رساند فقیر عمر بیست
که در میان سخن ناسخ میزند و گاه گاهی از تیر جره فکر خماری می کشند بر چند میخو اهرم پایه
قلم را خابندم و سرگردانی او را در وادی تخیلات نه پسندم لکن موزونی فطری دست از من
بر نیندازد و خامه دار گشتان گشتان به سیر نزده که معانی می آرد بهر کیفیت خاطر خود را باین جرج میگویم
که ساحر فکر نه تنها برین افنون دمیده بلکه بسیاری از کبریا و دین را در دام خود کشیده و دیوان
قاری و عربی فقیر مراتب است دیوان عربی سه هزار بیت باشد سخن عربی را بطرن حاصل دانستم
و با آنکه افنون خوانان بابل می کشم طوطی برندم با قمریان عرب و ساز نغمه سنج پوزیم با خوش
نوا یان خجانه هم آواز دیوان عربی فقیر در حریم شریفین و بلاد دین و مصر مشهور است و محافل
عرب عرب باین غریب تازه دار و زور گویا شوکت سبحانسی از زبان من میگوید **عید فطر**
شنیده اند بستان باین کلام مرا | نوشسته اند بر آب عقیق نام مرا
در عنوان کتاب بخت تحریر پذیرفت که فقیر در تمام عمر خود لالی گرانمایه سخن را بدست اغنیاء فروخته ام

و از شاگردی رباب دول قدر خردی نیندخته کرد قتی ساز راه آخرت تو انتم در باغی را نوشته بسیل
 بیت الله ساقم یعنی رنگا میکه اجرام حرمین مکرمین برتقم در تشار راه بانو ابلی صغیا طالب ترا در نوروزم
 این رباعی گذرانیدم ای حامی دین محب وجود و احسان حق داد ترا خطاب صفت شایان داد
 سخت بدرگاه سلیمان آورد و تو آل نبی را پدر کعبه رسان و نواب بسیار خط طاش و اخانت زاد و
 راحله لعل آل و درود و حقیقت نظم این باغی برای تحقیق منمونه آیه کریمه و علی الناس
 رج البیت من استطاع الیه سبیلا است نه برای طلب حطام دنیوی اکنون برخی مثلک مابت
 خود بر تریب ردیف می نگارم و غزالان رم کرده خود را در میدان صفحه بجولان می آرم

کر است کن نسا آتشینی و آتش مارا	✦	اسکے تال گرے دل دیوانه مارا
ز حسن خویش گن آباد حیرتخانه مارا	✦	بد در دست رنگار بوس آئینه دل را
مهر از بلخ بیرون سبز و بیگانه مارا	✦	کرمیان را نظر پر زشتی ممان نمیداشد
تو گردش ده برنگ آسمان پیاده مارا	✦	درین محفل کن از دست مردم گبر و ریزی
در زمین سخن خویش بود و مشهد ما	✦	بے نیاز است ز تعمیر سر مرقد ما
میفر و شد خویش را اول خریدار شما	✦	بے قتائی خودی سر نیست دیدار شما
میکنم سرافند ابر پای دیوار شما	✦	سکه با شتم تا شوم در بزم والا باریاب
میشناسد خوب مخلص صدق گفتار شما	✦	صمیم ارشاد شد البته شب بر میخورم
گیر اتر است از سر زلف تو دام ما	✦	آختر ترا کند اثر عشق رام ما
روزیکه جام چشم تو گرد و بجام ما	✦	چندین هزار میکده را وقف میکنم
با تو محشور گردی اندام ما	✦	گر ز خود دور گردی اندام ما
بے زور و زور گردی اندام ما	✦	از گل من کشیده اند گلاب
طرفه کافور گردی اندام ما	✦	تا بتم بے حواس من
بسلم شانه شکن این طلسم شکل را	✦	رنگ کن از گرد دام غنیرین دل را
مکن بر اے خدا بے چراغ محفل ما	✦	جز از حلقه اجساب میروی بیرون
داند که ناخ است جرات رسیده را	✦	نمی داد چشم یار دل زخم دیده را

تو چاکری گرفت غزال رسیده را	+	فخلش دید و خوشی دل را اسیر کرد
ضایع ساز حلقه قبحیده را	+	پیری رسید بر در طاعت مقیم شو
آزاد کرد پیر غلام خسریده را	+	نازم به صاحب که سراپا مرد است
پیرا هنر سپید غلام سیاه را	وله	منه در کرد پر تو خورشید ماه را
بر سر گرفته است بلای سیاه را	+	خل برها عجب که پند است شاه را
این لعل آبدار سزد بادشاه را	+	دل را بنج جناب مقدس کجا برم
یک نمبروار داد شکست این سپاه را	+	عشاق را فکند ز پا طفل نوری
با وصف اضطراب وطن کرد چاه را	+	حیران گوشه گیری سیما بکشته ام
بر طبیعت بچو او بگذار همرا	وله	ای مسالج دیده گزنگس یا بر مرا
هر کراویدم طلبگار است دستار مرا	+	تا بدست آورده ام مانند گل مشت زری
عرض کن وقت مناسب دیده اظهار مرا	+	ای صبا از حسن آداب رسالت واقفی
در چشم پیر سد خط چند از چراغها	وله	دارد پیراه دیده جمالت سرانغا
شاه باش بر نسیم سفارت پناه ما	وله	با گل پیام گفت ز برگ گیاه ما
هر چند خور ز سال بود بادشاه ما	+	تخمیر دل نمود بطوریکه داه داه
آتش شیشه بود چشم تماشا می ما	وله	سوخت از پر تو خورشید جبینی دل را
گر کتان را انگینی در آفتاب ما هتاب	وله	تا توان نیست روز تا توان روشن شود
تنگ سلطان است در اقلیم او شهر خراب	وله	بادشاه با خاطر آزار آباد کن
تمام خشک شدیم لیکن انقدر باقی است	وله	بیا که چون گهرم بپوشم تر باقی است
زمینج بسمل و مشت مال و پیر باقی است	+	توان رساند بنالین حضرت صیاد
چو شمع کشته مراد ان مغز سر باقی است	+	تو قتل کردی دمن سرخوشم ز سودایت
توان نواخت همراه دزجگر باقی است	+	جد از بزم تو هر چند کرد خاموشم
سر مه در دیده احوار چه قدر ناساز است	وله	هست ظاهرا هر که خود آرائی ناقص بنمایاست
بر پشت این بیزاق زرد آسمان گذشت	وله	دل با علو همیش خود از جهان گذشت

کردم بیان سنگ خنان طرفه قصه	روزیکه تیغ قاتل من برفسان گزشت
با من نسیم صبح حدیث صحیح گفت	بیار شد کیسکه برین گلستان گزشت
خیلیکه گردنخ اود میده مذموم است	حصار این چین تازه جیعت زقوم است
خزان گل چه قدر دلخ کز لبیل را	همیشه مرثیه خوان شیب دروم است
گفته ادب دماغ مرا تاب آد نیست	دل کرد هر چه کرد ز مخلص گنا نیست
در حجب از خرابی احوال ما پیرس	لینے که در قلمرو ما باد شاد نیست
از پرده بار دیگر دله ابر بر نیاید	خورشید حشر بش از یکبار بر نیاید
دانی چرا انکارش بر مخلصان نیفتد	از خانه احتیاطا بیار بر نیاید
سری بکشتن عشاق یار پیدا کرد	یوان نوشد و ذوق شکار پیدا کرد
نمود آئینه در پیش یار دانا لی	خوشامدی شده جاور کنار پیدا کرد
پروای کوچه جانانه نیست با مصاف	چه واقع است که از ما غبار پیدا کرد
اگر دش سپهر ایا نعم بجا نماند	هی بی زگر و باد چراغ هم بجا نماند
چون نیست که از سر مینا جدا کند	صد جیعت وقت نشد و ما نعم بجا نماند
توکل را نظر هر روز بر تو خدمتی باشد	همان بهتر که این کس یار صاحب لبتی باشد
زوال دولت اهل ستم امان باشد	مه گرفت سپهر از سپه کتان باشد
ز چشم یار غلط نیست عشوه موسم خط	که وقت شوخی نرگس همین خزان باشد
من از تفرج این گلستان نظر بستم	که ادا دماغ که منون باغبان باشد
عجب که با قدم خدمتی که دارم گفت	چرا بجاشیه بزم من فلان باشد
مقیم دشت جنون پاسبان نمیخواهد	که آهوان حرم را حرم شبان باشد
یقین که بانو بروی زمین خسرود آید	اگر چه جاسی سیاه بر آسمان باشد
بوقت پیر شدن قدر رنگ و بوداند	هنوز عجب معنی در نو جوان باشد
کیسکه صدر نشینی گزید اوداند	پسند خاطر آزاد داستان باشد
زاهد ساده پی راه خند ایچوید	که راز جنید دی قبله نما میجوید

چون درختی که دو اندرین ریشه شاخ	زلف آن سرود به خاک مرا بچوید
وارم دلی که عشق تمنای او کند	آتش بجایب کرده خویشش و کند
اسال گل پرنگ عجب در چمن شگفت	اما که او باغ که بر چسید و بو کند
باد رنود و درخت بن قول مدعی	یکبار لازم است مرا در و بد کند
غافل تری از دوتوان یافت در جهان	دیو آنکه که کوسه ترا آرزو کند
سرم زلف تو بر زمین باشد	رسم صاحب دلان همین باشد
اگر فی طهرت کلام تو جزستم نکند	چند تسلط این سر فراز کم نکند
نوعطان مرحمت تازه بکارم کردند	که بجان مصعب دل وقت مزارم کردند
چسید پر لایع من قابل فتراک نبود	حنید بندان چه پسندید و شکارم کردند
علم باید که بسد از فروز تر باشد	در فلزات گران تر ز همه زر باشد
اول گنجینه این است که در هم سازند	بسم آزند اگر بازیت آبر باشد
نبت فقر پذیرنده افسرند نهند	ساغر آب خضر را پس کنند زنده
و حدت اصل نشد مانع نیرنگی قرع	شوخی حسن پری را پسند زنده
و از ویوقت در محفل قباح میکند	ایزد در متاب بامستان عداوت میکند
نوبتار این چنین آرد و خزان را در کنار	رنگت زرد و گل باین معنی اشارت میکند
ای که میسر سی زبود و خواجه توانی صفت کرد	چون قصاصی حاجتی خواهند ایاجت میکند
آه نیسوزیم و او نظاره ما میکند	آتش آفرود خسته ظالم تا شام میکند
عقد و خاطر زلف تا بدارت و انمود	شانه عاج ترا نازم نید بلیضا نمود
ملک با آرام در زمین فلک چون بدینیت	دل فردکش در شکج زلف او بریان نمود
لن عنان گرداند از یار کس سوی دیگر	قبله را تحویل کرد از طاق ابروی دیگر
بچو زلفی که رست تا مگر صاحب نافر	میکشد تا بعد م سبیل عمر و راز
ترگان بدور مردم چشم سیاه او	استاد کرد کعبه مدور صفت نهان
لی که زلف نگاری بود و شبستانش	ز شاه هند فروز است شوکت شان

کجا نصیب که چنین گلی زبستانش	✱	غنیمت است مرا انگشت گلستانش
من از خزانۀ او گوهری ننخواهم	✱	نمی بینم ست مرا از سیاه بستانش
مرا بخندست آن طفل آرزو این است	✱	که خاکروب شوم بر در دبستانش
شام در شهری رسیدم یار آنجا رو نمود	وله	داخل منزل شدم و قتیکه روشن شد چراغ
طره طرار او هر روز میگرد و در باز	✱	از دل گم گشته من ظاهر گیر و سران
کم بگویشش دنیا بلند چون جاروب	وله	که نیست حاصل روی زمین ترا جز خاک
میزند از فیض جاری دم هوای بشکال	وله	محو سازد از زمین و آسمان گرد و نلال
خط ترا شدید عارض را بزلت آراستی	✱	عامل معزول را از رحمت کردی بجال
چون بلانازل شود سازند سازان بهم	✱	نارای مختلف را کوک سازد و گوشمال
نیست وصف ره نائی قسمت آزادگان	✱	جاده پیدا میکند در خود زمین پا نمال
بی شگفت نیست ممکن وصل آن سروسی	✱	خاربتی از رقیبان هست گرد این نهال
چون سها بر هر قدر نوریکه دارم تا نفهم	✱	شان خود افزون سازم از گدائی چون لیل
سیر کارم ز طفلی فو پذیر بادۀ نایم	وله	چونیلو فر بود نشود نما در عالم آیم
خیال او چه محنت میکشد گرد سرش گردم	✱	ز راه دور آید وقت شب در غلوت خوابم
دل مرا در غارت زلف جانانی که من دارم	وله	بدست کافری افتاد قرآنی که من دارم
درین ماتم سر کردند با دولاب هم رنگم	✱	مخائل شد بگردن چشم گریانی که من دارم
کشیده اند ز رنگ نیل از تصویرم	وله	خط شکسته از خوشنویس من تقدیرم
کبوتر را چو طوطی کاش باشد خوش بیانی هم	وله	که یازان را رساند نامه پیغام زبانی هم
ایمنه قوتم در وقت پیری نیست از صبا	✱	که محتاج عصا چون تاک بودم در جوانی هم
شی ازاد مار و اند شد آن شیخ اقدس را	✱	سجا آورد آداب غلامی جانفشانی هم
چشم بر لطفت تو دارد درخت بی سامانیم	وله	ز آتشین تنی اتو کن جامه عریانیم
شیر نازل دارد وحشتی از آفتاب	✱	ماد میباید که گیرد نور از پیشانیم
گوهرم را آسمان هر چند دارد دور گره	✱	آخر از قید صدف بیرون برد غلطانیم

ول	نمیدانم چه سان شد مهربان بر رخ غمناکم	ول	کرد دل و سخت جای سبیه فولاد برخاکم
ول	رسید موسم گل راه گلستان سرکن	ول	چو گل زر که ترا هست صفت ساشکر کن
+	غنیست است اگر قطره رسد لای	+	برنگ برگ گل از شبنمی زبان تر کن
ول	اگر سازی مرا ای صاحب مغل نه ویرودن	ول	سرت گردم مکن ز نهار یادم راز سر بیرون
+	بیا ای ساقی پاکیزه طور ای میرزای سن	+	چو صبح ای مهربان از آستین کن جام زربرون
+	کنارم بود آن خورشید عالیشان اشراق	+	قیامت شد که آغوش مخالفان کرد سر بیرون
ول	نتظر دارد مرا یار کرم فدای من	ول	دیر می آید چو عیسی صاحب چاهای من
+	سالم اما لب از اظهار طلب بسته ام	+	حالم چون ماه نو پیداست از سیاهی من
+	بسکه جا چون چرخ بر طاق بلندی داده اند	+	دست خارا را قهرت نیست بر مینای من
ول	شب ریخت خون بیکس تیغ کین او	ول	انگسار کرد لعل لب آستین او
ول	دل که شد واقف اسرار میان من و تو	ول	نیست و سوا بر کج ادبست از آن من و تو
+	گشته را اگر دگر قاتل او گردانند	+	خلق حیرت زده رسم زمان من و تو
ول	دل نشین افتاد مرا عالم از آیین او	ول	عشق متغایس بر قطب است از نمکین او
ول	باده من اشب نمیدانم که همان که	ول	گرم رفتی از لطف شمع شبستان که
+	سالم شد در سر اغت سر بصر داده ام	+	ای غزال بیروت در بینایان که
+	من هم آخر در دست بد چشمه بیا بر قوام	+	ای بقرایت روم در فکر درمان که
+	تا تو رفتی یکم کلمه کتب خراب داده است	+	لعل شیرین حرف من شور وستان که
+	خاطر از او دارد سخت بے جیبی	+	خیر باشد و الا زلف پریشان که
ول	زبانان در کنند و حدت خود نیکم یادی	ول	درین مندل نشستم بهر تسخیر پرزادی
+	چه لازم تا کشم از سبزه و گل منت بجا	+	کفایت میکند بر مرقد من سر و آزادی
ول	اگر تا زخم در هر غم گیسوی او دستی	ول	کرامت کن مرا چون شاخ سبیل موبودی
ول	نیستی در عالم اینجا و از طاؤس کم	ول	گلستان یابی اگر خود را تماشا میکنی
ول	تو پری دیده سدا پانظر می آئی	ول	مگر از حسنه آئینه بدر می آئی

بیت و لاسی محبان چه خرابی دارد	شیر لای شود آباد اگر می آئی
بی وقت بر خیزد و از سازش آلی	دارم چو وقت ساعت گویای بجای
نوازند که نسیاید بر جینا احدی	مگر آنکس که زند برود جهان دست روی
تو از کشیدن گردن همیشه در خطر می	به تیغ دارم شمع را زیاد و سری
فرنگ پوش رسا طرذ کافرستانی است	قدم فشار بر دارالامان نجیبری
که بلسل مشتاق چمن میگردم	با طاب بومی پیر برین میگردم
من شعیفته خودم برنگ دولاب	میگردم و گردن خویش تن میگردم

بعض ابیات از دیوان فقیر شرح طلب است لذا بقول عرب صاحب البیت
البصر بالبیت ورنجا شرح آن سورت ترقیم می پذیرد که حاجت رجوع بجای دیگر نمائند
سفینه غزل است در نگاره مرا

دشت بیاض نام سرزمینی است از خراسان

نخو ارم آب رکن آباد و گلگشت مصلی را
گرفش کردم کنار زمزم و رکن مصلی را
صحیح است بنویس بیت خواجیه حافظ که
رکن آب رکن آباد و گلگشت مصلی را
آب در رکن آباد و مصلی فقیر هم در مقابل سکه چیز آورده ام زمزم و رکن که نزد محمد شین
رکن مطلق عبارت از حجر اسود است مصلی که در قرآن واقع شده و اتحادین مقام
ابراهیم مصلی و زمزم مصلی و عین مسجد بر نزدیک کعبه اند

مرا مشاهده شد در مدینه نبوی

خاک شفا قطع زمینی است مشهور و در مدینه منوره که حضرت صلی الله علیه و آله و
اصحاب و سلم از آن خاک بیمار را فرمایند و شفا یافت فقیر آزا زیارت کردم و خاکی برداشتم

چه ناخنی زده در دزل لال الماسی

لال شکل از الماس تراشیده و در دیوار روضه منوره جای مواجبه ضبط کرده اند

ندای خاصیت وادی عقیق شوم

که گرد ریگ روانش غلام تشنه لبی

وادی عقیق نام وادی مشهور قریب مدینه منوره فقیر زیارت آن عقیق مبارک مکرر خوردنی
 حاصل کردم ذکر وادی عقیق در اشعار عرب بسیار است و در اشعار فارسی مخصوص فقیر
 عمده پیش از همه در کار جهان سنی کند **قوله** سرعت منطقه از دایره با افزودن است
 سرعت دایره منطقه البروج از دایره منار زیاد است تفصیل از کتب هیئت باید جست
 اشکم به عشق آن بت بند و برآمد است **قوله** دریای گنگ ازین هر مو برآمد است
 متفق بر نودان این است که دریای گنگ از موسی سرکی از متقدمه ایان ایشان برآمده
 خط مشکین خال رخسار ترا بر سر رسید **قوله** فوج هندوستان قبیله ملک عنبر رسید
 ملک عنبر حبشی امیری است مشهور از امرا دولت نظام شاهیه دکن بادشاه در ملی
 بار با افواج بر سر او فرستاده تفصیل در تاریخ ناها مسطور است
 خدو ز آفت منون فویش باید کرد **قوله** اگر آفتاب ز بیداد ماه میگیرد
 ماه از آفتاب انتباس نور میکند و کسوف آفتاب از حیلولت ماه می شود
 اگر سنگ است آنهم با محبت نسبتی دارد **قوله** که مقناطیس با قطب شمالی الفتی دارد
 مقناطیس دو خاصیت عجیب دارد یکی جذب آهن دوم عشق با قطب شمالی و مدار
 قبله تا بر عشق مقناطیس است چه مقناطیس ابر یا زوی راست مرغ آهنین قبله نما
 میزند اثری از مقناطیس در زمینها بعد از چرخ زدن بازوی راست مرغ
 خواهد نمود و بطرف قطب شمالی می ایستد تا بر عشقی که با او دارد پس فزود شد که
 بمقناطیس مرغ جانب قبله ایستد و زون مقناطیس بر بازوی راست در قبله نمایی اهل
 مشرق است در قبله نمایی جوانب دیگر جای میزند که سمت قبله راست آید مؤلف گوید
 که مرا از قبله نما این سخن یقین گردید که خضر راه شود سنگ گر خدا خواهد و در اینجا
 نیز یکی قدرت الهی را تماشا باید کرد که جدی یعنی ستاره قطب علوی است و مقناطیس
 سفلی آن جرم نورانی و این جسم ظلمانی و در میانه فاصله از زمین تا آسمان هر ششم با وصف
 اینهمه بعد موری خدا دادند با هم که ام قرب منوسی است که متقنی کشش محبت گردیده
 و معالیه مقناطیس با آهن و گاه بر پا با گاه همین حکم دارد از اینجا است که اگر شخصی بر بد صورتی

عاشق شد چنانی طعن نیست که حق قتالی نسبتی خفی در میان هر دو پیدا میکند که نشان عشق میشود
عقل در ادراک آن عاجز است مقناطیس در قانوس بغین مجبیه است و شور و لطف شده
نقش است عجب دایره هندی خطش | قوله | از سایه خورشید چالش خیرم داد
دایره هندی دایره ایست که آنرا حکما دهند وضع کرده اند برای معلوم کردن سایه اصلی آفتاب
و مقابله آنرا شناختن وقت نماز ظهر و عصر برین دایره گذاشته اند

سبکتگین کمر را غلام حلقه بگوشش | قوله | از دایع هست بر دخال تو آب روی ایاز
سبکتگین لقب نام الدین پدر سلطان محمود غازیت تگین کمر را گویند چون باریک میان بدو آرد
سبکتگین لقب کردند و سبکتگین در بیت خیره از آن قبیل نیست که درین بیت شیخ هندی افتاده
ایکله صیحتم کنی کز پی او در گرد | در نظر سبکتگین سبب ایاز میکنی
و پنجین در بیت شیخ کمال نجد | چون بنظاره آدم بهر سکار دبران | دام دل سبکتگین تر است ایاز یافتم

چهره درین هر دو بیت عشق سبکتگین با ایاز مقصود باشد و این خلاف واقع است در بیت فقیر
مقصود مقابل شاهی با غلامی است و عشق سبکتگین با ایاز بر یاران کرم گستر معبر و رض
میشود که شخصی با فقیر معارض شد و اعتراضات بر بعضی ابیات فقیه بقلم آورد و این
گفته رسمی است که معاصران تصنیف معاصر را در میزان اعتبار نمی بختند و کمر بیت بر شاکست
اومی بندند هیچ مصنف در هیچ عصر ازین بلا محفوظ نماند تا بعد یکم مشرکان برکت تاب خوش
سخن ازل قتالی شان ایراد گرفتند و اوجه مسکنه یافتند زبان در کام کشیدند

مفسران آورده اند که بعد نزول آیه کریمه انکم و بالتقیدون من دون الله حسب جنم
ابن الزبیری گفت لا تخمن محمد ای نبی خصوصت میکنم محمد را پس نزد حضرت صلی الله علیه و سلم
آمد و گفت آلیس قد عیدت الملائکه و الیس قد عیدت الملائکه فیقولون لا و لا حسب حسب
یعنی آیا نیستند که پرستنده شده اند ملائکه آیا نیست که پرستیده شده عیسی علیه السلام
پس میشوند آنها همیشه در رخ حضرت صلی الله علیه و آله و سلم فرمود ما اهل ملک بلذته قومک
چیز جاملی تو بزبان قوم خود زیر آن کلمه ما که در آیه واقع شده موضوع است برای غیر ذوی العقول
و ملائکه و عیسی ذوی العقول اندلی اگر کلمه من که موضوع برای ذوی العقول است در آیه

میبود اعتراض مذکور وارد میشد این از بعضی جواب دندان شکن شنیده دم در شنیده الحاصل
 یکی از کلام مذکور رساله در جواب اعتراضات آن شخص نوشت چون آن اوجیه از فقیر فرا گرفته در
 کتابت آورد درین محل چند اعتراضات و جواب باختصار عبارت ثبت میشود و
 بعضی شواهد که بعد تحریر رساله بنظر در آمد نیز الحاق می پذیرد آزاد سه
 مراد سوخت چون پروانه آخر حرف گرم او - از فو بان جهان آتش زبانی کرده ام پیدا
 منقرض گوید و سوختن بمعنی سوختن نیامد بلکه سوختن آمدن چنانچه ظهوری در
 دیباجه خوان فلیل فرموده که یک بیت سوختن و یک بیت سوختن نباشد و استاد
 سراج الدین علی خان آرد فرمود که سوختن بمعنی سوختن نیامده انتی کلامه عجیب
 گوید و سوختن بمعنی باز سوختن یعنی دوباره سوختن است مثل سوختن زغال چوب
 بمعنی باز آمده شیخ نظامی در غلم دارد گوید سوختن آتشان بر دپیوند را +
 که سگ دانه پیذ خدا دند را + و حاصل معنی و سوختن تمام سوختن است چه در
 آتش اول قوقی در زغال میباشد و در آتش ثانی تمام سوخته خاکستر میگردد و پائیزه ان
 گوید گویند داغ سوز که سوختن از غمش خود را تمام سوخته و دانه سوخته
 و میرزا صاحب میفرماید سوختن عللج تپ عشق میکند + این در و را بدایع و
 می توان نمود + و در فقره ظهوری و سوختن بمعنی ایجابی است و معنی کلامش اینکه
 یک بیت سوختن اول و یک بیت سوختن ثانی نباشد مؤدبانه معنی کلام میرزا صاحب است
 که میفرماید قیاس زور هر می میتوان کرد از خار او + که از او سوختن گردد
 عیار سوختن پیدا + بیاکن معنی بیت اینکه زغالی که در آتش اول براد سوخته میشود بی زیاده
 و نقصان در آتش ثانی خوب در میگردد و الا خوب در نیگیرد و نشاء می را با آتش اول
 و خار را با آتش ثانی تمثیل کرده میگوید زور هر می از خار آن توان ریافت چنانکه
 چاشنی سوختن از او سوختن پیدا میشود و نسبت معنی سبلی و سوختن بجان آن رزق و
 محض است چرا که در جمیع النفاکس زیر ترجمه تشبیهی کاشی این شمر می آرد
 از و حکایت و سوختن بمن بکشد - نه سوخته است چنانکه که و اتوا نم سوخت +

و درین بیت و اسوختن صریح بمعنی سوختن ثانی است کیکنه این شعر در تالیف خود ایراد میکند
 چه طریقی گوید که و اسوختن بمعنی سوختن است و نیز در ترجمه محمد رضا فی مشهدی می نویسد
 و اسوختی دارد مثل ملا وحشی که بسیار گرم گفته این عبارت هم مثبت بمعنی ایجابی است
 و نیز در ترجمه میرزا بیدل می آرد و بدایع صد کلف و اسوختم از خاکی هستت بنچو ما و
 از خانه فور شد گر آتش طلب گردم به میرزا درین بیت و اسوخت را بمعنی ایجابی استعمال
 کرده اگر بمعنی سلبی بیوید آرزو است تخطئه میکرد و آزاد و حرف و نسب و کتاب
 سینه شایان حک است به گزینی الحاق در قرآن سزای کز لک است به معترض گوید
 سینه را کسی تشبیه بقرآن نکرده مگر تشبیه دل آمده است انقی مجیب گوید سینه را
 کتاب گفته اند تفسیر احمدانی گوید به قریب سینه پر دلغ و الهوس بخواری به که این
 کتاب غلط نقطه های شک دارد و وظاهر است که ناظم اول کتاب سینه گفت به
 ازان اطلاق قرآن بر و نمود بر مطلق سینه اطلاق قرآن نکرد چنانچه معترض فسیح
 مع ندان اگر مطلق سینه را قرآن گویند چه مضائقه زبان زد خاص و عام است که علم در
 سینه به که در سینه و قتیکه سینه را محل علم گفتند و اطلاق کتاب بر آن کردند اگر کسی استعاره
 قرآن که کتاب الله است کند چه پاک که باب استعاره سده و نیست و کتاب الله و کتاب الناس
 در هیچ صورت تفاوت ندارد و آزاد و خرق پیران خرابات تماشا کردم به که
 به صبا ی کس باز جو انجم کردند به معترض گوید خرق بی تقیید لفظ عادت بمعنی
 خرق عادت در کلام سلف و خلف مستعمل نیست مجیب گوید ثابته و مقرر است که مطلق به دلالت
 قرینه مقیده میشود لفظ پیران خرابات و معراج ثانی قرینه واضح است جو اسنے و دوباره
 سوای خرق عادت چیست لیت الشیاب یهود که در مقام تنبی میگویند مشهور است
 مولوی جافلی در سلسله الذخیر جاییکه بحضرات انبیایان میکند سیف نماید به
 از دلی خارتی که مسموع است به معجزان نبی مینوع است به درین بیت لفظ
 حنار ق مطلق است بقرینه ولی و معجزه مقیده شد آزاد و آزاد جای عشق
 بود و در کنار حسن به بر شاخ گل درست کند خانه عند لیب به معترض گوید اطلاق

خانه بر آشیانه طيور نياده مجيب گويد آمده ايميس نشا لگو گويد مراد مجيب است انچه بگيانه
 ميسازد که گل حزم سفر کرده است و بلبل خانه ميسازد و کاتبی نيشاپوری گويد آتوخا سزا
 ضيف است پناه دُل زار و خانه بلبل نالنده ز خاشاک بود و محتشم کاشی گويد
 مرغ دل محتشم خسته را و خانه گمان خانه ابروی تست و شطنج علی نقی کمره گويد
 بهر آهي چو گل لرزد دل خونين ناشاد و تزلزل افتد اندر خانه بلبل زهر باد و
 و نظير نيشاپوری گويد چو عريان شد چمن مرغ از ضرورت خانه ميسازد و چو قحط گل
 بود بلبل آب و دانه ميسازد و سلیم طهرانی گويد سبد گل فروش را ماند و
 خانه بلبلان اين گلزار و دکنم بهدانی گويد دگلستان که زراغ و بلبلش به خانه اند و
 چشم بستم پيش از اين در دیده جای خار نيست و آيمدی رازی گويد سی
 چندينه ویرانه من خانه نسازم و ترسم که تو هم چن ديوانه نسازم و آسير
 شهرستانی گويد بهين قدر اثر عشق خانه سوزن است که برگ گل شا ديوانه
 خانه بلبل و آزاد بهيت بروی يا عتيق و بهن بود ناياب و ز خانه ماند درين نسخه
 سرخی سرباب و مترض گويد عتيق و بهن مستعمل نيست مگر عتيق لب مجيب گويد
 مستعمل است ميرزا صاحب مي فرمايد اگر نه فکر عتيق ديان او باشد و کسی علاج
 بگره های آتشين چه کند و آزاد و در شيه فرزند خود مير نورالحسين که در شاهان دئين
 و مائه و الف انتقال کرده گفته قیامت بر سر اين بوستان رفت و که یک گل
 داشت آنم نوجوان رفت و مترض گويد گل نوجوان کسی از سخندان پير و جوان نگفته
 مجيب گويد گفته خواجه حافظ فرمايد ای صبا گر جوانان چمن با زرسی و خدمت
 من برسان سرود گل در میان را و وحشی یزدی دروا سوخت گويد و لکلی گو
 که شوم بلبل دستان سازش و سازم از تازه جوانان چمن متناوش و و نوری
 هر مزی گويد نظر پير و جوان ای گل رعنا با تست و پير گردی که جوانی و نظرها
 با تست و در هر سه بيت استادان معنی گل مجازی یعنی اطلاق آن بر انسان است و چنين
 در بيت ناظم و اطلاق جوان بر نباتات معنی حقیقی خود نيز آمده کاتبی گويد نهاده پا

و آب و قلع میانه برفت چو چرا که گرم مزاج است و نوجوان نرگس چو مختشم کاشی گوید
 سر و جوان با همه زادگی چو پیر غلام قد و لجوی تست و دلقوری ترشتری گوید
 خیل نعم تو کشور جان را فرو گرفت چو چون خوری که تختل جوان را فرو گرفت و دین را صاحب
 میفرماید و ریشه تختل کس سال از جوان افزون تراست و پیشتر لبگی باشد بدنیار را
 آزاد و صاحب ظرف می آید قلع نوشی و شیرازی و نماند هر کسی گلگون حساب
 را عاقلنداری و مبتدیان گوید صاحب ظرف بجای عالی ظرف هیچ وجه درست
 نمیشود زیرا که هر که ظرف دارد صاحب ظرف میتواند شدن عالی ظرف پس اینجا عالی ظرف
 باید گفت مجیب گوید بقاعده احوال مطلق صرفت بفر کامل میشود چنانچه بقل صاحب دل
 که مراد از آن فردا علای دل است و ایا همه مردم دل دارند و همه اصحاب دل آن گفت
 میرزا صاحب ظرف مطلق را بمنی ظرف عالی استعمال میکند و گویا از زبان ناظم میفرماید
 خام هر بنظر از جا در نمی آیم و شراب گفته ام از شیشه جوشیدن نمیدانم و دین را میفرماید
 در یادلان می آید دل خم نوش میکنند و آنرا که ظرف هست بسا غریه حاجت است
 آزاد و آزاد را میسر شود فارسی و چون غنچه گل پاک بر آید نفس و متبرض
 گوید و حاصل کلامش آنکه غنچه را نفس نیست بجای غنچه گل نمکست باید گفت مجیب گوید میرزا صاحب
 اضافت نفس به غنچه میکند و میفرماید ز جوش گل نفس غنچه پردگی شده است و فراخ
 بال درین گستان میسر نیست و دین را میفرماید از جوش زبان غنچه من نگ نفس
 داشت و خیرانی روی تو مرالال برآورد و دین را بیدل غنچه را صاحب نفس بطور عجیب
 میگوید که هر طفل غنچه بمسوق درس صبح نیست و صاحب نفس بسیا نمیرسد و علما
 نوشته اند که تشبیه برای اثبات مدعا از جمله دلائل است و بدقت شناسان پوشیده نیست که
 در معیت ناظم تشبیه قوی است زیرا که شبهه و تشبیه با از یک جنس باشد یعنی نفس متکلم و نفس غنچه و این
 دلیل تراست در اثبات مدعا اگر نمکست گل گویند و تشبیه با از یک جنس نمی ماند و توت تشبیه
 قوت میشود و اینجا بهشت مترض و مجیب تمام شد لیکن ابیات دیگر هم که بعضی مردم شبهه کردند و فقیر
 جواب اوم تلمی میشود و آزاد و آزاد را میسر شود سخن سرسری مرو و صد بار گزیده زده باز کن لحاظ

میرزاخان رسا متخلص بنشی نواب آصفجاه مغفران پناه گفت که زدن مسوم زنده گفتم شیخ
 نظامی در شیرین خسر و میفرماید که چون بر جمال نازنین زده که بر آسمان سر بر زمین و
 میرزاخان گفت این قاعده امر و زار دولت شمار حاصل شده و این میرزاخان همان است
 که ترجمه او در سر و آزا و لقم آمد و در غریبی بود فقیر را قیله اش را اینوشت با آنکه مصداق این
 کلمه نیستم و زبانه شعبان سنه اربع و سبعین و مائده الف در حیدرآباد بر حمت حق پیوست و
 بهانجا آسود و لوگت گوید که شیراز و لقم میرزاخان به هم شربلکه او مباری به تاریخ وفات
 او در و گفت که پیوست بر حمت الهی و میرزاخان بسیار شوخ طبع بود تاریخ تعمیر خانه طبعی صحت
 خادیاقت آزاد که زابروی خود و اگر دقاتل من و شید این و کمان مهره است بسمل
 من و صیام الدوله شاهنواز خان شهید مرحوم گفت که در کمان مهره قطع اخافت شده
 گفتم کمان مهره ترکیب بیانی نیست بلکه ترکیب متزاجی است از قیلیل بلبلیک شیخ سعدی
 شیرازی میفرماید که مرغ دل صاحب لفران صید کردی و الا کمان مهره ابروی شهید
 و شیخ ادهدی صفا فی میفرماید که چون کبوتر لطیفیم که مرغ غمزده او و کمان مهره ابرو
 چه کبوتر زده بود و و خواجو کربانی گوید که مرغ دل صید کمان مهره ابروی تو شده
 چه کمان است که پیوسته کشد ابرویت و و سلیمان ساوچی گوید که هر کجا مرغ دلی بال
 کشاید فی الحال و کمان مهره ابرو پواش اندازد و آزاد و عجب عنایت متنازید
 ام آزاد و بدایع بنی هنری برگزیده اند مرا و و لیه دیوانهای چشم ترا طرفه طوطا است
 نرگس کلاه بر سر فردا اثر گون گذاشت و موسویان جرات اورنگ آبادی بنشی اول
 نواب آصفجاه مغفران پناه گفت مدلول لفظ عجب و طرفه بی باستمنل نمیشود و چنانچه
 هر دو درین مطلع میرزا صاحب است که آن نرگس نیما عجب هوش بانی است
 این عالم مطلوب من طرفه بلائی است و فقیر شایده هر دو از کلام میرزا صاحب گذراندم
 و دیده نیست که حیران تماشای تو نیست و قاضی همچو شان تو عجب حلقه رباست
 و لیه سر از زمره فاخته موزون گردید و نفس سوختگان طرفه اتراد دارد و ترجمه
 موسویان جرات در سر و آزاد تحریر یافته مشارالیه ششم شعبان سنه قس و سبعین مائده الف

جهان فانی را دود اج کرده و در سواد غربی او رنگ باد و دود فون گردید و لطف گویند **سوسو نیان**
 ز کلمه گوهر بار پد آبروداد شعر و انشای را چه گفت تا ریج خلقتش آزاد پد کرد و بر است
 دود اوع دنیا را چه ساقی گذارش یافت که خامه فقیر از سخن عربی و فارسی گرانمایه است
 و در آفتاب معنی روشن صاحب دوسایه و این دعوی بر لبان میطلبد لهذا استخراج اشعار
 عربی بهم فرود افتاد اما صد حیف که فارسی نویسیان بخت از زبان عربی الف با تا مخلص
 میتراشند و رخساره عقیق بین را بنوک کلمه ظالم ترکانه سیراشند و مع ذلک این هم است
 که در هر جزو زبان اشخاص پیدا میشوند که کتاب را از دست کاتبان صحیح نویسن
 بینویسند و نسخ غلط را از فرط شوق فن متعجب میرسانند بهمین معنی خاطر خود را یک گونه
 تسلی بخشیدم و این اشعار از دیوان عربی بترتیب ردیف در سلسله تحریر کشیدم

صادقت صنوا نا علی الوعار	تذکرت اخوانا من الحجر عار
دعوت و فوادی امن فا غتر با	دلبند ما لے علم انبیا و هب
حقت ایغنی ان لایف رتقی	متلپی و من یوثا و فیه فالقلبا
رایت یوم سار القوم من اضم	یروح فی عتب المعشوق مضطربا
احسن الی بدر النقای النیار هب	واذرت اشباهه البخوم البواقب
اروم من الزور الیقبل ارضما	سقی الله ایا ما سجوم الحساب
تر بنیا الرایا الیسا لقطشی	و صورته فی القلب فرقه لازب
رسم الاله مطوق الاثلا ش	ازال عنه اللوق بعد عات
قالت فتاة یا نسا و دوینا	جلت سلیسی بجمه الحضرات
فاتین من ش الی محل جلوسا	ایوم یوم الخط المنظره رات
یشک یا سلمی حمام اللوی علی	تفقد حالی فامنی قبول ثالث
یا الیسا المنخی رویک ساریه	شقت الحب علی ما فیک من عوج
شیت عطفک عنی الیوم متسفا	و کنت فی سالف الایام مغربی
لاکان قلب خلا عن کی لا عجمه	ولا یعون بها الاموا و لم یج

ولم	السلام فی مودته اربابا	ولم	قتل عقیق بکینی بالبطان
+	فی القوزان و جسد شمس	+	و تجسد لکینا فی الموشاخ
+	لقد سفلت و می بابی قیس	+	و ما اثنی سوی عدم الجبل
+	ولم اک راجیا من شو حان	+	توشع عیالته بدیم الذبل
+	فبنا لداق من عیلت و سار	+	و ادرکت الزارقه فی البساح
+	والحاکم الخند اید عین	+	سرینکات بن قوی البساح
+	الا یاعسم رایته ابن تشرک	+	فمثل انا نقیض علی لواحی
+	ولا ارباد من جسد ذاک و دها	+	سوابی مشرته الما و القراح
ولم	نست فوادى بقتل سکرته	ولم	من بینه ایتقت الیتیم راجا
+	الحاکم المریض بکلن بریه	+	یا لکینا ایت ان یکن اصحا
ولم	مقوی عیلت الیریاخ الفواخ	ولم	و کلن الیتا بعدی الی الفراح
ولم	سقی الله طیر ایت فی البصایه	ولم	و ما نیت عسکری الحی فی الشدا
+	فان شین یحرقن الجبال فی الجوی	+	ولکن رضنا البیتا و اعلی المقاصد
ولم	رذی و ذاک فایسم الوادی	ولم	فد جبتنی بشا ایم الا و راد
اورا و نام موضعى است فوجع و رد میسنی گل			
ولم	شایدت قبر ایت خلیل اراکته	ولم	و بختنا یکی مام شادته
+	فنا لک من فی القبر قال یتیم	+	قتلته فالبسته من الاشجاد
+	فنا لک لفضیحه بیک فایستغف	+	ایخش ابی و اخی و کل التادی
+	کترت ناظرینیه ببعین مایخ	+	و عجزت عن تدبیر منع فوادى
+	قلت ملو قه علی اید صناد	+	و رایتنا رضیت بفعل العادی
+	قالت جوده البشا بعتین مصیبه	+	فعلی اینه منته البسیاد
+	فعلت عیونی یوم سارت ایتق	+	یرغم الاجراس ثم الحادیه
+	و کان قلبی فایحسانه اثرنا	+	جریسن بکسر فانهوی من مادی

١٠	نار الزنا وندبته فلا ذرا	١٠	نار الزنا وندبته فلا ذرا
١١	لله ماتت ذرايت فوادا	١١	حجر الصارم لم يخطب شاما ذرا
١٢	اصنى الحسلا لوح لم يخطب في مرة	١٢	الله اكبر ما استند لفسا ذرا
١٣	لنى على شرط الموت اثنان ثابت	١٣	ويزيد اميثاق الحب لسا ذرا
١٤	آزاد من بحمد النبوة كالسر	١٤	ويراعنه نهر المدينته نذرا
١٥	بزارت جزا الله خيسه مشدى	١٥	فتمت ميثاق فى الفرج عبيرا
١٦	ولقد اتى غصن رطيب ترابي	١٦	فدت و تحفيف العذاب كثيرا
١٧	اذا وقت الطن واسط ويرا عنه	١٧	وهما افتاد اسكر الا هو انرا
١٨	الشوق فى القلب اسليم عن الهوى	١٨	نور آتية بيت المقدس
١٩	ايرايته قد فسر الغزال الحاشى	١٩	من لى من الاجاب بالاجاش
٢٠	عطف على اطار ذى الخصائص	٢٠	جاء الرجع ذين فى الاقفاص
٢١	من ذا الذى يسعى لوجه الله فى	٢١	تخليصا عن محبس القفاص
٢٢	داوى محبت يا سلمى من المرض	٢٢	ان مات قاله سر لا ياتيكم بالنعوض
٢٣	لا يستمن بعبته الا طاطا	٢٣	ثقلت ما معن بالاقراط
٢٤	باع الاناس قلوبهم بكذا	٢٤	وشدت سعادتيمة الالحاطا
٢٥	خفت الله يا صياد طير الاجارح	٢٥	اتقتلنا وقت الثمار الا باق
٢٦	عليك تهميش الا ياروق رافة	٢٦	انجلبا قفرا يقتل لسوا حج
٢٧	وما لك تطوى الكشح عن خمرته الهوى	٢٧	فتدحج ربات البيون الدواع
٢٨	الطبع من نخسلى الجسوم بطنفة	٢٨	ونجسنى تفتيح فط الساع
٢٩	فان رمت ان تجرمى بلسان كوثر	٢٩	فخل سبيل الصادقات البواق
٣٠	لقد قال يوما للملوك قائل	٣٠	صفقت على ايدي الخطوب الرغاف
٣١	فقال له ان المسئلة غرة	٣١	اذا حل سلطان الهوى فى الظبا
٣٢	ايين الفتاد المنجى والاصبغ	٣٢	يا ليتنى فى سوجب المزاج

لفظ اولی ایهام دارد و تمثیلی است بر کوهی و اصل الی الله از فتح العن فقره است در تاریخ نبوی

ول	بهست لخصبنا و جها قسرا	ول	مشقتا معجزا من سید العرب
ول	حسن شوقا لے اندامی	ول	حنین جندع لے الجیب
ول	بابسته بخت بدر خطا بسا	ول	زل تفرصین بظفک المسترقبا
ول	او مارا بیت غزاله وحشیة	ول	عجبا کلمت النبی المخبیة
ول	شربت الی الصبا من نحو کاظمه	ول	حتی ظفرت علی فوج من لکمه
ول	ان الدباله دی الحاجات نامرة	ول	و بالصبا نصر المختار من دو
ول	رشیقة اشببت فی مسها شجرا	ول	وعسا من بودا دی النجم و الشجرا
ول	ایا حارض البطوار اشکست درسا	ول	لانت رکوف بالعضون النواضر
ول	افضت علی العطشی هیا لمغیته	ول	واظلمت راس الصطفی فی الواجر
ول	اکرامته البطوار انت بسا من	ول	وانا المقیم بموقع الاخطار
ول	قتقت دی من یار عن جیرانه	ول	بند السری مسلک الاخبار
ول	او ما سمعت دانت من ام القری	ول	بجامة حند مت نزیل الفار
ول	واذکره من سام فوق غنضن	ول	انا شنید الحصى بید الرسول
ول	خلیل انا نار فون عن الحی	ول	قفانیک من ذکر من حبیب و منزل
ول	یا حادی العیس رنقا بے و مرحة	ول	اذبت قسلی و حق العیس بانغم
ول	ای نری سائق الاطغان انجش	ول	نسا و عما یغنی من ایدة الامم
ول	اری و بیضا سری من نحو کاظمه	ول	ایشیم مسیها الزیان عیثا انا
ول	یحول البسارق الجفاق بر دمه	ول	مستقیما من کریم غایت ظرانا
ول	رجعت عن حسن مخضوب لبنان الی	ول	ذی اصبح دیمت من ولد عدنان

حرف الباء الموحده بدرجای بری است لبریز انوار کمال و عطار و
است مخترع بدائع مقال شاگرد محمد بهر کفارسی بود و در عهد دولیت خواجه بهاء الدین
صاحب دیوان به هفتمان افتاد و بوسیله مداحی او ابواب جمعیت بر روی روزگار

خودکشا در روزی از نظر خواجه بن باعی گذرانید

دریا محیط است و کف خواجه نقطه پرورده توکنه و منه و دون و وسط	پیوسته بگرد نقطه میگرد و خط دولت خدای کس را بنظر
خواجه این رباعی فی البذیه بر پشت رفته ثبت نمود در وی زیادهای نبود هیچ نقطه از کله خاص ما از جای غلط پویان بدید بدست دارنده خط اشتباه ششگانه محسوسات علم بدیع بسیار بنظم آورده و قصیده عربی ابوالفتح بیست و هفت ترجمه مستقر انده موزون کرده این ترجمه هم قصیده ایست ترجمه یک بیت به یک بیت میکند تمام قصیده با ترجمه با عقل حاضر است مطلع قصیده و ترجمه آن ثبت میشود	
زیاده المرونی و نیا نقصان هر کمالی که در دنیا است همه نقصان است از قیاس المولست بفرقت منزل جست و اجیت از آن خدمت دستور انام	در بجه غیر محض انجمن نقصان سودگان محض بکوی نبود خسران است اگر چه بر بنده بود خدمت عشقت واجب دولت شاه و ترند کرده خود این غزل نام او آورده
با عقیق لب اویسن بدخشان کم گیر سرخ سز کش سروسسی بیش مگو با وجود لب لعل و خط مشک افشاش شب تاب یک گرت وصل سیر گردد غمزه اش بین و در گزشتی چشم کم گوی وصل آن جور پری چهره گرت دست دهد اگر تینل تماشای گلستان باشد بدراین منزل دیران بدخواه تو راست	با گل عارض او لاله نیمان کم گیر قدایرم نگردد سرو خرامان کم گیر یاد قلمت مکن و چشمه حیوان کم گیر با رخ چشمه خورشید و رخشان کم گیر خط سبز ترش بگرد و سینه گلستان کم گیر نام جنت نهر و ملک سلیمان کم گیر در جمالش نگر و طرف گلستان کم گیر از اقا لیم جهان شهر صفایان کم گیر

طرز آنیکه در دیوان خواجوی کرمانی همین غزل تمام بنظر آورده و مطلع چنین است
خواجو این منزل دیران بداندازه تست از اقا لیم جهان خط کرمان کم گیر
خداوند بخشد شمع اشباح بیکانه را با نخل خود پیوند کرد با بوالفضولی شعاع غیر راه باز

فی داشت و ازین جنبه است معالیه خواجی کرمانی و خواجه حافظ شیرازی خواجگوید
 کی برکنم دل از رخ جانان که مراد | یا شیر و ردل مدو با جان بدر شود
 یا گوید عشق تو در شمع و مهر تو در دلم | یا شیر اندر آمد و با جان بدر شود
 قبیل است معالیه خواجه سلمان ساوجبی و خواجه حافظ سلمان گوید
 به خاکم گذری کن چو صیبا تا بویست ز زمین رقص کنان برخیزم
 سر تربت من بامی و مطرب پرستین | تا بویست ز لحد رقص کنان برخیزم

سر و دلووی درین زمین غری دارد و با سلوب مضمون مذکور چنین گوید
 اگر چه فاکم گذری به بانگ پایت شنوم و نغمه زنان برخیزم
 ن ساوجبی درین زمین این است صبح محشر که من از خواب گران برخیزم
 تا تو چون گرسنگران برخیزم این مطلع خوب واقع شده انیقدر هست که
 به تمام ندارد زیرا که ترگس در حالت برخاستن گران نیست بلکه بعد برخاستن گران
 و میرزا صاحب هم درین زمین یک بیت دارد
 است مگر از خاک چونی بسته میان برخیزم
 میکند و میگوید بی گل روی تو از باغ چنان برخیزم
 م بر سر تربت من شور قیامت افکن که من پیر ز فیض تو جوان برخیزم

من منتظر قتل خودم زود بیا	که پروبال فشان از سر جان برخیزم
ستم گرد سر راه اگر او بگذرد	مضطرب از پی آن مردودان برخیزم
ی مهر جان تاب بر آئی ز نقاب	بجمال تو چو شبنم نگران برخیزم
ی عقل منیر جگر مرا خون کز د	جرعه کو که من از سود و زیان برخیزم
تا گل فیض ازین باغ گرفت آزاد	طور من نیست که نهنگام خزان برخیزم

اعظمی سمرقندی تلاش مضامین تازه میکرد و بساط شاعری بر صحنه بلند می گسترده و در عهد
 ان خلیل بن میران شاه گورکانی در خطبه سمرقند طریقه یافت شبی افغانان مجلس سلطان طلوعی
 خواندند باد شاه زاده را خوش آمد گس فرستاد و بساطی را طلبید و دست و پا زد تا آنکه

مطلع نیست نه دل شیشه چنان که هر گوشه بر زین
 مست اندم باد اگر بنا که شکنند شش
 موقت گوید که واقفان عیب توانی پیدا کند که این مطلع شکر قافیه شایگان است اما این لفظ
 برین مطلع مبارک آمد که مستحق گنج شایگان شد عرق شیرازی این مضمون چنین می بندد
 دارم بحشم اودل اندوه پیشه را
 غافل که زود می شکنند رست شیشه را
 بساطی معشقت عصمت بخاری بود و دیگر شیخ کمال مجذبی در مقطعی گوید
 غزلهای بساطی را کمال از خود مدان کمتر
 که پرورد است چون آید بآید سلمان
 گویند شیخ کمال از بساطی رنجید و این بیت در دعای بد نسبت باو گفتند
 چون چنان سحر شد جو از مرگ بدیم دیر زیست بر سر زود میر ما بد دعا
 موثر افتاد و بساطی در فرصت کمی بساط حیات در نور دیده شیخ کمال قدس سره از او یک
 شعر بود این غزل و شهور آفاق است و مطربان میخوانند
 شاد می و نعم جهان نگین بد چشمت کشد و لبنت دهد جان بد مرگ آید و در میان نگین
 اینجا ضیاع تو مودود فروشی بد رخت تو درین دکان نگین بد پارچه محبت بد بر سریت
 سر نیز باستان نگین بد و صفت بیخ او کنم بخورشید بد خورشید در آسمان نگین بد
 ما خانه خراب کرد گانز بد و ز دل نعم خانمان نگین بد باد و دست گزین کمال جان
 یک خانه دو سیمان نگین بد فقیر جم دست و پا می زده این من اطمینان کرده ام اگر دیگری
 فکر میکند پیدا کند که بچه مرتبه سهل متعین است در قالب خاک جان نگین بد این مرغ در
 آشیان نگین بد آن می که بود بساغر ما بد و شیشه آسمان نگین بد و پرده نماد حسن شوخت
 چون ماه که در کتان نگین بد یک شمه زار زوی وصلت بد و در جو صله بیان نگین بد
 سودای متاع عشق دارد بد سودی که در آذر یان نگین بد و صفت تو برون طاق است
 یک جوت بعد زبان نگین بد یا سر و مشاییم آزاد بد و گلشن ما نجران نگین بد مضمون مطلع
 این غزل بطور حکما است که می گویند که روح انسانی در بدن حلول ندارد و قدر
 از غزلیات بساطی در نظر موقت رسید و این چند بیت فرا گرفت الحاق گردید
 رخ تو دیدم از زلف تیره شکل بود
 ز زود کلف صبا مشکل مرا به کشور

سر شکم خنده آن عنجه لب دید	وله چنانش ذوق شد که خنده علیطید
چگویم یارب آن علو اس لب را	که از قند و شکر بسیار چربید
از بیت دل نکشم من اگر ت جان برود	وله که بسے حق نمک چرب گریمن دارد
یکدم از یاد کسی خالی نیم یاری خوش است	وله کین دوروزه عمر در یاد نکوی میسرد
صبحدم چون سبق ماه مودب گیرد	وله طفل اشک از شره من ره بکتب گیرد
چون نیست بصدر خانه جایم	وله رخسار بر آستان بسایم
نظر بنیر کنی چون نیمم از غیرت	وله که کشته تو شود دیگری ومن زنده
نمانده از دلم غیر از دم گرم	وله که بسای سوخت اما بوی مانده
من سگش زانام بر دم در جواب که در قریب	وله خویشتن را تا کسی بنگر که پندارد کسی
دوش شمی را نمودم سوز دل در فلو قی	وله سوخت بسیاری و کرد از حالت بارتقی
خیل خیالش آمد من در خجالت	وله که زبوش اشک خانه چشم چکیده است
گفتم بنشین یک نفس اسی عمر من آخر	وله گفتا چکنم عمر گرامی به شباب است

دو کتبی هم می

بنای هر وی سمار طبیعت او بنای سخن بلند ساخته و مهندس اندیشه طبع معنی دلپسند
 انداخته بقول میر غیاث الدین منصور ملای شاعران و شاعر ملایان است وقتی قصیده در
 مدح علیشیر گفته گذرانید و صله خاطر خواه نیافت لاجرم بعض الفاظ قصیده را تغییر داد که بنام
 سلطان احمد میرزا که از عشره سلطان حسین پسر زابود کرد و این قطعه را با میر علیشیر فرستاد

دخت رانے که بکرم من اند	هر یکے را به شوهرے دادم
آنکه کامین نداد و غمین بود	ز و کشیدم بدیگرے دادم

آمیر علی شیر بنیت شهرت داشت پر رنجید بنای جلای دطن اختیار کرده به تبریز بر دسلطان
 یعقوب رفت بعد فوت او بهرات برگشت چون بکدورت خاطر میر بهوز صفات نیافته بود
 با و در انهر شتافت دم استیلا از بنجم ثانی و قتل عام قرشی بنار حیاتش انهدام پذیرفت
 فی ثمان و عشرين و ستمائة و اوطرح سخن می اندازد

ترا بکنم لعل است بر لباس حریر	شد است قطره خون منت گریان گیر
-------------------------------	-------------------------------

ولم	تا به بشنوی آن بتیو قرار سبب و
ولم	تا باین تقریب پیش آیم دعای او کنم
ولم	تا بتقریب سخن چشم بردیش فلکم
ولم	ز شوق میزددم بر سینه اند و نه خاک خود
ولم	ماند در سینه چو گل ناخن خون آلودم
ولم	تا هر که ببیند او را در چشم او در آیم

و کز باقیان بینی صاحب طبع سلیم و منبع آب تسنیم بود و در موسیقی قانون مهارت مینوخت
 و در عهد جهانگیری و اردو هندی شده شهرت یارس را اقامت گاه ساخت بعد جلوس صاحب قران
 ثانی شاه جهان خود را بقتله خلافت رسانید و مورد عنایات خسروانی گردید شیخ عبد الحمید
 لاهوری مؤلف شاه جهان نامه در سوانح سنه ست و اربعین و الف می طرازد و باقیانانی
 که در شعر طبیعت روان و قلمانیف فارسی ادا آینه شش شمع است و دستانی تاثیر
 خزان زار و قصیده در مدح شاهنشاه چو دگستر گفته به با مع جلال سانید و فرمان
 خاقان به سر پر و او را بزر بختیده مسلخ همنگ او را که پنجهزار روپیه بود
 با و دادند در آخر عمر احرار بیت الله بر بست و بعد از از این سعادت بایران و
 یار برگشت و بهو نجاتمه ایام زندگانی با انجام رسانید او نقش سخن می بندد

ولم	سعی از لفظ توان یافت می توان دید
ولم	لیکن چو گل شکفته ام ادرنگ و بوی تو
ولم	به چپکس نیست که خود را ز کس کم دانم

میرزا بدیع خلف میرزا طاهر نصیر آبادی صاحب تذکره مشهور ترتیب یافته و الد
 خود است و در حضور والارشد بهم رسانیده و پدر ترجمه پسر و تذکره خود ثبت نموده عاشق
 سخن بود و لحنه خود را از خدمت خوبان معانی نمیداشت و مشق تاریخ گوئی را بجائی
 رسانیده که محاسب اندیشه در احصاء تعریف آن قاصر است و آله داغستانی مینویسد
 در اتمام عمرت چهل ستون دو تنه اند و صغرمان که بحکم سلطان حسین میرزای صفوی تعمیر یافته

نورانی

نورانی

همیشه ما میرزا ابوتراب همراه امیرالامراذو الفقارخان خلفت اسدخان بزیر علم خلد مکان بسر میرزا
روزی میرالامراذو وقت قهوه خوردن این مصراع گفت مصراع عرق داغ لاله قهوه ماست
میرزا بهر ساند مصراع نور چشم پال قهوه ماست. امیرالامراذو نیز از رویه صله انعام کرد
بمیرزا عید القادر عظیم آبادی پیر میکرده سخنانی و افلاطون خم نشین یونانی است
که اقدارت که بطر ز تراشی او تواند رسید و کرامات که گمان باز وی او تواند کشید چنانچه خود
چون دعوی می جنبانند

بدعی در گذر از دعوی طرز بیدل
سحر شکل که به کیفیت اسباب ز سر
و مولف گوید رساند پای معنی آسمان نسیم. بلند طبع شناسد کلام بیدل
نشاء فقر جز دو ماعش و فروغ روشن ولی نور چراغش اصلش اد کرده از لاس ربلده
عظیم آباد پشته از شبستان عدم به صبح کده هستی رسید دور بلاد و دستان نشو و نما
یافت و در بهنگا به پیشتر بسر میرزا آغاز شباب بنو کرمی شاهزاده محمد اعظم خلف حسله مکان
بروزگار میگزارانید و منصبی سرفرازی داشت یکی از آشنایان تفریط سخن سخنی میرزا بسع
شاهزاده رسانید شاهزاده فرمود قصیده در مدح ما پردازد و مادر خود استعداد قدر دانی نعل
آید چون حرف ششاهزاده میرزا رسید سرانکار باز دهر چند یاران الحاح کردند که لکنی در
مدح شاهزاده باید گفت درجه پذیرائی نیافت همان ساعت علاقه نوکری قطع کردند
بدار الحلقه شاه جهان آباد آمد و بقیه عمر را در بن بلده طلیعه پایان رسانید ذکر میرزا درین
جریده بنا بر هم مشربی مؤلف است یعنی ترک مداحی و در صله عطاسی چیست امر است
در دبله نیست فقر او شتان بینما میر عظیم الله خیر بگلر امی چه خوب میفرماید
بی نیازی ترقی دار در کریان واقف اند ما هم از دست رد و خو چیز ما بخشیده ایم
و چون میرزا خود را از در اغیا کشید حق تعالی امر او عمر را بر آستان او فرستاد و از آخر
عبد خلد مکان تا دامل جلوس فردوس آرا سگاه محمد شاه ارکان سلطنت بنی مدت او میر رسیدند
و مراتب نیاز بقدم میرسانیدند و چون نواب آصفیاه در سال ۱۱۳۰ شین و شصتین مائده دالک
بر کشور و کن سلا شد نامه طلب میرزا نوشت میرزا در جواب این بیت بستم آوردند

دنیا اگر دهند خیزم ز بجای خویش **س** من بسته ام غامی قناعت پای خویش
 میرزا بیوم نصر سنه ثلث و لستین مائده و الف بهالم قدس فرمید و در سخن جان خود واقع شاه جهان آباد
 به فون گردید مولف گوید **س** سرد سر کرده ارباب سخن از غم آباد جهان خرم رفت
 گفت تاریخ و فاقش آزاد به میرزا بیدل از عالم رفت به میر عبدالمولی عزالت سورتی
 که ترجمه او در سرد آرد اسطور است نقل کرد که روز غریب میرزا بر سر قبرش ختم شعر شاه جهان آباد
 همه جمع بودند و کلیات میرزا را موافق تمول بر آورده در مجلس گذاشتند من باین نیت که
 آیا میرزا را از آمدن من خبری هست کلیات میرزا را کشودم سر صفه این مطلع بر آمد
 چه مقداره خون در عدم خورده باشم **س** که بر خاکم آئے و من مرده باشم
 همه یاران دیدند و گرامت میرزا را مشاهده کردند میرزا در زبان فارسی چنانچه بای غریب
 اختراع نموده که اهل محاوره قبول ندارند بلی قرآن که کلام خالق اله است سر رشته
 موافقت زبان در دست دارد و اگر اختراعی خلاف زبان میداشت نصیرا عرب قبول
 نمیکردند غیر فارسی که تقلید زبان فارسی کنند بلی موافقت اصل چه گوید مقبول اهل محاوره
 تواند شد شلا میرزا منمسی در مرثیه فرزند خود دارد در اینجا گوید
 هرگز دو قدم خدایم میکاشت **س** از انکشم عصا بکف داشت
 خرام کاشتن عجیب چیزی است اما خان آرزو درج العالی میگوید که چون میرزا از
 راه قدرت تصرفات نمایان در فارسی نموده مردم ولایت و کاسه لبان اینها که از اهل
 هند اند در کلام این بزرگوار سخنها دارند و فقیر در صحت قرون صاحب قدرتان بزرگوار
 سخن ندارد بلکه قابل است چنانچه در ساله داد سخن بر این ثابت نموده هر چند فقر
 نمیکند احتیاطا انتی کلامه میرزا اشعار موافق قواعد فصاحت نیز بسیار دارد و اگر صاحب
 استعدادی از کلیات او آن اشعار را جدا کند نسخه اعجاز دست بهم میداد سخن
 سخن متغزل و شثنوی و رباعی و قصیده و همچنین شریط ز خاص میطر از دو اکثر
 بزبان تصوف حرف میزند صفا که سخن او طرفه دماغی دارد کلیاتش نظما و نثر آما بین خود و صد
 هزار بیت است دیوان غزل میرزا استقول از کلیاتی که بر زبان او میباشند نسخه نسخه صحیح

با تبیل غفیر و زاده در بعضی زمین بود و غزل قصاید از وی میگردید و در بعضی قریل الاستعمال
 غزلها بقدرت میگوید مخصوص بحر کمال درین بحر میگوید

من شگل چو انتریم ز حضور ذکر دوام از	چو نگین نشد که فروم بخود از خجالت نام او
نه دماغ دیده کشوشه نه سر فشانه شنودنی	همه را بر بوده شنودنی بکنار رحمت عام او
و در بحر متارک که از ارکش انیل و صیوت المناقوس نیز تامل میگوید و بنا بر شانزده رکن میگذارد	
چه بود و کار غلط سبحان را علم کل فسانه زدن	ز غرور دلال بخیری همه شیر خطابه نشان زدن
اگرم به فلک تلید ز زمین گرم برین گنج ز فلک	بقبول طاعت حکم فضا نتوان عذر و بهانه زدن

دور کعبه مطوی گوید

منفعلم بر کبرم حاجت تویش از بر تو	ای قدمت بر سر من چون سر من بر در تو
دور کعبه خفیف شبنم که قطعیش فسلاتن مفاصلن فدالتن مفاصلن دوبار است میگوید	
بتماشای این چین در شرکان فخر از کن	ز خشتان عافیت قدیمی گیر دانا ز کن
با دای سنگی به فستون شبی	شکر بر اتوام ده شکری را که از کن

واصل درین بحر غزل رود کی باشد که مطلعش این است

که کند یاری مرا به غم عشق آن صنم	که تواند زد و دزد ازین دل مخواره رنگ غم
این جوهر آبدار از مخزن دیوانش انتخاب کرده حامل گلوی مستم میشود	

عبرتی گو تا لب از زبان بهم دو زدم را	خفته و با بسیار کردم گریه آموختم را
نگه شد شمع فانوس خیال ز چشم پوشیدن	تا شکل که از عاشق بر دوق تماشا را
چون اشک چشمم چیران لبکین قدم بدان	تا آید در ریزد از حشا بکم بردن آ
رنگها گل کرده ایم اما در آغوش عدم	ببیند طافوس زیر بال عشقا نیم ما
نواکت دوست در آغوش دنیا فاخته حیرت	شده بر هم مزن تا نشانی رنگ تماشا را
بر تن ما تیج نتوان دوخت جز آزادی	گر همه سوزن و د چون سرو از اعضا می ما
چون غبار شیشه ساعت تسلی و شستیم	از مزاج خاک با هم برده اند آرام ما
خرین در بانی یک جهان نیز نگ میخواست	بجس محض نتوان پیش بردن ما زیندا

چون پرتابش در پر دانه گیرم دام را	وله	خبط آوازه فاکر یک طپش نصبت دو
شعله جبار دلی کند تا پاک بردار دمر	وله	کیست از راه تو چون خاشاک بردار دمر
سایه دار و مژده ات بر سر جنگاله ما	وله	بر سیه نخبی خود ناز و عالم داریم
گر کنی یک سجده پیدا میشود مرا بهسا	وله	صاحب تسلیم را هر کس تواضع میکند
که دستی گر کنم پیدا می یابم گریبان را	وله	چه بیسایه میم دقت است گرشور جنون گریه
دو عالم از ره نظاره بر خیزد و شکران را	وله	بر روی شاد روی می طلیبی گر چشم کباشائی
که خاتم بشیر در دل نشاند نقش ازون را	وله	نظر بر بگردان از راستان پیش است گرد و نرا
بر دست گردش سرا را با سمانه سا	وله	پیر از دهم بیدل زمین بیشتر چه باشد
رسمی نقش نبود سادگی از دفتر ما	وله	یک قلم منقش و ارشگی آینه ایم
با کف خاکم هنوز آن طفل و اردو کار را	وله	مرد دام اما از آسائش جان بی بهره ام
که غیر از چشم بقین نیست منزل کردنش را	وله	نقش بر جنت و جو خاصیت مد نظر دارد
آفت شناسن سایه سقبت خمیده را	وله	در زیر چرخ یک شره راحت طبع مار
چون مار نباید همه پا کرد و شکم را	وله	آزاد اگر نفس مایه جمیت روزی است
که عقب بیشتر در فضل تابستان شود پیدا	وله	امان خواه از گزند طوق در گرم احتلا طلیما
عکس گل نظاره کن اما مباد آئینه را	وله	صورت بیمی هستی ندارد و امتحان
در استی افزونی زخم است شان را	وله	ایمن نتوان بود در هواری ظالم
مشتاب بود پنبه تا سوز کتان را	وله	مارا به نیم عشق همان عشق علاج است
که میکشند بپا بوس یار گیسو را	وله	مداغم از اثر کوشش کدام دل است
کن بر شستی روج ز شستی خود را	وله	بخار آینه گشتی غبار دل پیچند
و ادخسین میسر بد دشنام ما	وله	در حق انفسات اناست زمان
بسمال می کوئی ناله میکشد مارا	وله	کسی چه شکر کند دولت تما را
آینه انباشتم از خود دهن بد گرا	وله	خاک گردیدم و از کفن خسان دارم
کمیت گل تیغ باشد صاحب ناسور را	وله	آزاد مند تر اسیر گلستان آفت است

ول	نیست مکن رنگ را با بوی گل آمیختن
ول	آب در هر سرزمین دارد جدا خاصیت
ول	ز جوش ما بتاب این دشت در کیفیت دارد
ول	عالم امن است حیرانی شمره برهم مزن
ول	شرار کاغذ و پرواز نازجای حیاست
ول	همه غضنفر و قسیم تا بجای خودیم
ول	این است که سماجت ارباب احتیاج
ول	توئی که فایز دل بچرخ جام تمام تو نیست
ول	گرد از اهل صدق دامن پاکان گیر

مؤلف گوید در مصراع ثانی این بیت بنیبر مدعا با سلوب بدیعی واقع شده مصراع اول چنین دلی است **مصرع** خوردن ناقابلان بردن دشمن خطاست

ول	کارهای وای ما عشق غیور افتاده است
ول	بفکر نسیم موبوم نفت نیز نماند
ول	زمین چمن باد در پیمائی قناعت کرده ایم
ول	من از مرد و طبع کریم دانستم
ول	دل شیفته دیر و حرم شده چه توان کرد
ول	ای آئینه از ما مطلب عرض مکرر
ول	ز غصه چاره ندار و دلی که آگاه است
ول	جبدی که ز کلفت که جسم بر آسکے
ول	بگداز برنگی که پری داغ تو گردد
ول	راز ما صافی دلان پوشیده توان یافتن
ول	ما را کرم عمام تو محتاج غنا کرد
ول	از دستگیری غیر در خاک خفتن دلی است
ول	شش جهت دیدار و اراز گویان چار نیست
ول	میرس در غم مستقبل چچال گذشته
ول	جام گل تسلیم یاران ساغر لاله است
ول	که آب گشتن بجز اتقد ز شر مسماست
ول	نیکی است درین نسخه که انبیا اثر است
ول	تمثال ضعیفان نفس باز پسین است
ول	فروغ گوهر بنیش چو شمع جانکاه است
ول	هر دانه که از خاک بدون جبت نبال است
ول	چون سنگ اگر شیشه برائی چه کمال است
ول	هر چه دارد خانه آئینه بیرون در است
ول	اگر جلوه قنفل کند آئینه گدانیست
ول	بچون چار یارب وید ز دست مادر است

ولہ	مفت آن قطره کزین گیسو تلی نخرید
ولہ	تو گشت شایم از فین جوں رقدم است
ولہ	آفتد نیست درین عرصه نمایان گشتن
ولہ	مرگ شاید دل ز اسباب بوس پردازد
ولہ	محرّم حسن ازل نظاره بیگانه نیست
ولہ	در سایه ابرو گشت مست و خراب است
ولہ	عقدہ محرومی کس فکر جمعیت مباد
ولہ	خواجہ تا چند به بند و به قافل در گوش
ولہ	آتش دل شد بلند از کف خاک ستم
ولہ	دل عمر است آئینه ترتیب اوده است
ولہ	عیشها کردیم تا بر باد رفت اجزای ما
ولہ	نیست نقش پا بگلزار خرامت بلوه گر
ولہ	فرست بهار گشت چو افون نمی شو
ولہ	شوق فزوده از گیسو تازه میشو
ولہ	باشد که گشت به شام اثر رسید
ولہ	بخوان لذت دنیا گزند بسیار است
ولہ	عشق تهریم دار و طلا فیما چون مینای می
ولہ	اینهمه وام خیالاتی که بر هم چسبیده ایم
ولہ	توان به یکسوی این شد از مضرت دهر
ولہ	افرو دولت سفله طبع ازاد و درویش نیست
ولہ	زندگی در پیچ و تاب سنی بیامردن است
ولہ	هیچ سودای تیر از زحمت اخلاص نیست
ولہ	بیدل از اقبال مطلب خون استغنا مرید
ولہ	بی طمیدن دو جهان برگزینانک است
ولہ	چشم زخمی مر ساد آبله هم جام جم است
ولہ	سرموی اگر از خویش بر آئی علم است
ولہ	ورنه در ملک نفس صافی آئینه کم است
ولہ	رنگ میگردد بگر و شمع پا بدانه نیست
ولہ	چون تیغ ز سر در گذرد عالم آب است
ولہ	تا پریشان بود دل بوی نزلت یار داشت
ولہ	شورشگاه محتج دماغ افشار است
ولہ	باز سیمای شوق جنبش دامن کیست
ولہ	شقی نیاز طبله که این صحنه ساده است
ولہ	فاد ما بعد ویرانی هوای بام داشت
ولہ	دفتر برگ گل از دست بهار افتاده است
ولہ	ای بخیر و گدو کچه رنگت رسیدن است
ولہ	یک برگ کا و شعله و امانده را عصا است
ولہ	عمر نیست نقد دست نیارم گل عاست
ولہ	ترنجبینی اگر گشت بر سر خار است
ولہ	هر قدر خون بود و دل چیزه مارنگ است
ولہ	نیست جرم ماد تو بمون هستی رنگ است
ولہ	سوم حادثه را بخت تیره تر یاک است
ولہ	خاک اگر از زیر چرخ است فردا زیر پا است
ولہ	از طمیدن عالمی بسمل شد و قاتل نداشت
ولہ	دست قدرت چون تپ شد با گریان تبون است
ولہ	آبرو چون موج پیدا کرد تیغ قاتلی است

بیدار ز خوششان نمی ناید اعانت خواستن	وله	مویانی چاره فرامی شکست شیشه نیست
پاس آداب محبت هوس ناید راست	وله	شمع بر شعله و ز نار چه با سوخته است
دلیل جوش هوس باست الفت و حیا	وله	عجز اگر خوش آمد ز علت غری است
ذکر تیش در میان آمد دل با داغ شد	وله	تشنگا ز آب داغ آتش فردر آرزوست
باغ امکان یک گل آغوش هفتا پیدا نکرد	وله	ز گما در یکدگر از تنگی این جا شکست
با تیشه چرا چهره شود خنسل بر و منسل	وله	با خم شده قامت کمن این زده جوان بخت
صدای شکوه ز رو شدند لالان نمی آید	وله	در آب چشمه آئینه نیست شیون موج
ختم ز حضرت پیر بی کز چشم تر نشد قسح	وله	ستم است داغ خار شب بدم حرکت قسح
امشاد عمر بر داز چشم نازوق نگاه	وله	کسیکها کرد آخر منته این بادام رخ
خالم پر خیال است مودب بدر آید	وله	آن نیست کجی کردم عجب بدر آید
از نامه ام آن شوخ مکر شده باشد	وله	مرا است بحرف قهر اتر شده باشد
قبول باز میثاق تحفه شوخی نمی خواهد	وله	آهنی چون خاقونی که دارم نیم رنگ افد
غیر دل گوشه اسنی که توان یافت کجا است	وله	بچه امید نفس رخت سفر می بندد
حیات جادو دان خواهی گذار عشق حاصل کن	وله	که دل در خون شده خاصیت آب بتا دارد
نفس را ترک هوا روح مقدس میکند	وله	شعله کرد و داغ گشت محض نور شد
شغل میشد ز دنیا هوش اگر میداشت خلق	وله	صبر و حنظل در مذاق کا و خر بوزینه بود
نسیم مژده نسل گرمی دهد امروز	وله	چو غنچه تنگی از آغوش من ز می دارد
ای مائل تتبع دوان چه دولت است	وله	دم نیست فطرت که قفای سرین بود
دل بغفلت ز که در دفع تمیز خوب زشت	وله	خاند آئینه را از لنگار دور بانی کف
بصیرت از من بی بال و پر سلام رسان	وله	که مردم و ترسیدیم بجا طر صیبا
ز بادوستی آن زلفت تا بد از کبسا بم	وله	که عمل دل اگر افد بکف نگاه ندارد
چو مردم از شره غافل شو که هیچکس اینجا	وله	بنیبر سایه دیوار خود چناه ندارد
گردون حریت داغ محبت نمی شود	وله	این خمیه در فضای دل تنگ میر

ول	با جمیلان نه زمین طبع که انصاف است	ول	کیسه خود هم ازین قوم ولی پروازد
ول	بر دوش غیر تکیه زرد دوشی گشان خطاست	ول	دستی اگر گردون خود چون سبک کنند
ول	تا حشر رویا هر داغ خجالت است	ول	مردان دمی که چون سپر از پشت رو کنند
ول	آب و رنگ عبرتی صرف بهار تم کرده اند	ول	نیچه افروشم از سودن کارم کرده اند
ول	ما ضلیفان آنقدر از حمت یاران میم	ول	سایه باری دارد اما هر کس آسان یکشد
ول	این غافلان که آئینه پرواز میدهند	ول	در خانه که نیست کس آواز میدهند
ول	هر که انجام غرور من دما می بیند	ول	هر فلک نیز چنان در تیر پای می بیند
ول	کمی جرأت کاری که نباید کرد	ول	گر شوی آنقدر آگاه که حشامی بیند
ول	جای رحم است اگر آذاده عقید گردد	ول	آب در کسوت آئینه چاه می بیند
ول	به که ما نیز چه شبنم هستن آب شویم	ول	کام کلستان حیا جانب نامی بیند
ول	نیست رنگین ز خانافن پایت که بهار	ول	طلعت خویش درین آئینه می بیند
ول	از سر تیر دل بگذر که سماران عشق	ول	روز اول رنگ این قلم ویران می کنند
ول	ازین بساط گذشتم ولی نه تمییدم	ول	که پیکر خم با که این مژده اثر کرد
ول	بهر از که چه دو دیده ام به تسلی نرسیده ام	ول	ز قد خمیده شنیده ام که چو حلقه شب بگردد
ول	نذار و بزم پیری نشاء از زندگی بیدل	ول	چو قاصد حلقه گرد و ساغر دور فنا باشد
ول	ز شرم بیدلی خویش آب میگردم	ول	مباد آئینه پیش تو نام دل گیرد
ول	اگر مزاج کرم آن است که من میبدا نم	ول	عالمی را بخطائی من متنا بخشند
ول	کسی از آنست تا زمستی که چون بخط	ول	بگرد لب یا رگر و دیو باشد
ول	بر نفقه آتش زده عمده منازند	ول	فرست چه قدر سجه شمار است برین
ول	عمر باشد پانی خواب آلود من	ول	انتقام از سببی بجای میکشد
ول	دل صاف دار و محبت خلقت و بال نیست	ول	در دست گستر آئینه کافر نمی شود
ول	در بساط خاکه ان دهر توان یافتن	ول	آنقدر کردی که تیر شکست ما کنند
ول	به احسانهای بیجا خواجه می ناز و نمیدانند	ول	که خضر نشاء تو فقیش از صحرا سی بنگ آمد

و ل	اگر دهرست اینقدر سامان بالیدن آشت	و ل	ما جهان یکت ناله ایم اما جهان کسار بود
و ل	اوج عزت در کین انتظار عجز است	و ل	از شکستن دست در گردن حامل میشود
و ل	گو بسوزد آه همچون بر رخ لیلی نقاب	و ل	شرم میباید بخود چندانکه تحمل میشود
و ل	گسستن سخت دشوار است از ناراحتی	و ل	بر همین رشته داری از رنگ شگ صنم دارد
و ل	بصد مهر شکر توان قناعت بر بگسستن	و ل	گر م شکل که از طبع گد ابرام بردارد
و ل	خاشی روشکر آئینه دیدار بود	و ل	با سواد سر مه پیوست آنچه از آواز نماند
و ل	سخن چناک بیند از در تامل گوشش	و ل	برشته که گهر می کشی دوسر دارد
و ل	بدوش اشک روانیم تا کجا برسیم	و ل	چو شمع محمل عشاق چشم تر دارد
و ل	هر معاشقه بشود اختلاط قمری و سرد	و ل	که خاکساری و آزادی هم آغوش اند
و ل	دلدار گذشت و نگه باز پسین ماند	و ل	در رفتن او آنچه زمانه مانده همین ماند
و ل	دایم سستی آسایانی نمی آید بدست	و ل	باد و خونها به خور و شاه سپید میکند
و ل	خدمت دلمان کن اینجا کفر و دین مخلو نیست	و ل	آئینه از هر که باشد مفت روشکر بود
و ل	دل بقید جسم از خط بهت بیگانه ماند	و ل	گنج مارا خاک خور و از بسکه در ویرانه ماند
و ل	ساز غبطاق بهت منصوب رسیم کشم	و ل	بر دوش ما سر بیست ز گردن جدا بلند
و ل	بی بهره راز مایه ابد ادکس چه سود	و ل	در یاد حریف کاسه وارزون نمی شود
و ل	چو شمع منصب ارستگی سلم آنکس	و ل	که تیغ حادثه تا جوش ز سر باید خندد
و ل	جوش غرور با چو شمع حامل مقصد است و بس	و ل	تارک کردنی بجاست سر بقدم نمیرسد
و ل	مریض عشق تدبیر شفا را مرگ میداند	و ل	ز بیم سوختن جیفت است که آتش در آید
و ل	کلفت زوای کینه دلا قواضی است	و ل	از تیشه میتوان کرده سنگ باز کرد
و ل	ز بعد مانده غزل فی قصیده میماند	و ل	ز خامه این دوسه اشک چکیده میماند
و ل	محتاج کریمان نشو و فلکس قانع	و ل	سبب چشمه آئینه ز بحر آب نگیرد
و ل	عشاق دیگر از که وفا آرزو کنند	و ل	دل نیز رفته رفته بان بیوفای رسد
و ل	میشود ظاهر به پیری بسته طول امل	و ل	چهره این موصفا ی شیر روشن میکند

ولی یاسن ل از هر چه ندارد دگر دارد	ولی تا سودن دست تو هزار آبله دارد
ولیکز شسته ز سر را بجای نتوان برد	ولیکز شدار که پاسه تو همین آبله دارد
ولیکز شکم اهل دول بین و درل زن	ولیکز کاین طائفه را تخم اهل عالمه دارد
ولیکزین که حرف طبع کردی آبرو بیدل	ولیکز عرق کجاست اگر نوبت حیا بگذرد
ولیکز دانی میباشندیم و فرستاد گزشت	ولیکز دست فقر از آستین هم بکشد و پلین کزناه بود
ولیکز غافل نیم صورت و اندام گان خاک	ولیکز در پای من ز آبله آئینه بسته اند
ولیکز رودار و چرا بر دست رزنگ سوانی	ولیکز از انصاف پرس متب هم دختری دارد
ولیکز صومعه بان که ز غم سنگین	ولیکز سر یکشد اینجا الم پشت خری چند
ولیکز لبه الفت مردم عذاب و دلت نیست	ولیکز قنار قبر چو آغوشش بکشد گریه بود
ولیکز میای خجالت باش گر غم سخن داری	ولیکز قلم هرگاه گردد مال خسریر تر گردد
ولیکز بوج است قاست خنم و آرایش اهل	ولیکز پرچم کسی چه شان زند چون علم نماند
ولیکز چشمت بغلط سوسی من انداخت نگاهی	ولیکز تیریکه ازین شست خطا شد چه بجا شد
ولیکز مسکن را در مدار از مرقعیت ده	ولیکز یک در سختی چو پستان زن نازاده اند
ولیکز از نار سائی آخر با هیچ صلح کردیم	ولیکز مادت اگر نداریم اد هم کسر ندارد
ولیکز دوستانه در دایع هم ببارتابی است	ولیکز بیدل مسکین فقیر است الله الله میکند
ولیکز ما کتم از هر بن مورنگ مستی آتشکار	ولیکز جام سوزا هم درین هیانه یک طاوس دارد
ولیکز صحبت نیکان علاج کین طنالم میشود	ولیکز در دل فارا باب لعل گریه و شرار
ولیکز ز حال ما بتنازل گذشتن آسان نیست	ولیکز چو آب آئینه داریم خاک و انگلیس
ولیکز بیم آفات جهان از خواب بیدارت نکرد	ولیکز بخبر در سائ این کمنه دیواری هنوز
ولیکز همچو طاوسم بچندین رنگ مجو جلو	ولیکز نقش دایم دیدی از نیرنگ صیادم پیرس
ولیکز هیچکس ادای بی نفی به پیشانی مباد	ولیکز چتر شاهی گرنشاشی سائ دیوار باش
ولیکز هر چه خواهی همه در فاء خود می یابی	ولیکز همچو آئینه اگر حلقه زنی بر در خویش
ولیکز بکن نغسل اگر فرصتی نگاهی هست	ولیکز شرار کاغذ ما کرده است سارا و قدس

صاحب دلی زگر دره فقر سر متاب	وله	خاکستر است آئینه را طوطی می فیض
دل نه قدر آه فمید و نه پاس تشک داشت	وله	سحر و زار را با خاک یکسان گرد شمع
نقش را را شمارید کم از عالم تیغ	وله	که برش با است بقدر تنگی در دم تیغ
سایه را از هیچکس اندیشه تعلیم نیست	وله	تا تو اتی عالمی دارد تکلف بر طرب
تا نفس باقیست ممکن نیست این بستن	وله	چون گوی شمع باید بود خنجر بر طرب
لعل یار از بهر شاقان تبسم پرور است	وله	آب بار یکی بذوق تشنگان اردیق
و بال دوش کسان بودن از چادور است	وله	نه بسته است کسی پاکیزدنت چو تشنگ
نمی شود طرف نرم خود رشت مزاج	وله	بروی آب محال است ایستادن سنگ
زلف را در دو خط غیر از فشردن چاره نیست	وله	یشود افنی بنجگ خاریشت آخر پاک
غره پیش مباحشید که در بزم جهان	وله	شیشه نیست که قفل نرساند به تنگ
با چنین شوخی نشیند تا یکی بیکار گل	وله	رقصت نازی که گردد گرد آن دستار گل
تا گهر باشد چو دریا کشد تنگ جاب	وله	حیف باشد جز دل عاشق بدست یار گل

مصرعه ثانی این بیت فقیر را خوش آمد مصرع اولی موافق طبعم چنین اولی است مصرعه
 با شوخ نا انصاف من می بیند از گلزار گل *

تامی ز جام بهت بدست می کشم	وله	جز دامن تو هر چه کشم و بست سیکه
ناسوس بی نیازی مهر لب هوال است	وله	کم نیست حاجت اما طبع گران بهار
چون کاغذ آتش زده همان بقاییم	وله	طاووس پرافشان چنین زار قائم
چون نخل علاج هوس مانوان کرد	وله	چند آنکه رود پای بگل سر نبوا
بذوق پای دوست هیچ جا خواهم نمی آید	وله	همین در سایه برگ حنا آرام میگیرم
همه عمر هر زده دیده ام نخل کم کون که حمیده ام	وله	من گز حلقه رسیده ام تو برون نشان
دیده مشتاقی از هر مویا آورده ام	وله	نخل بادامی ز باغی انتظار آورده
سودیم سراپا و پای نرسیدیم	وله	از خویش گذشته ایم و بجای نرسید
تا رخت نبردیم بر خیمه خورشید	وله	چون سایه بباون صفای نرسید

که گرسپهر شوم جز بنام کبشتیغم	وله	آستان تو عجب دنجبار من این است
خاکی بخت نه از دامن گریه هم نکردم	وله	خود را بیش از مکان من تهسم نکردم
حیف از دلی که با ماست آه از کسی که با نیکم	وله	آئینه در نعل بود ما غافلان ندیدیم
نگین بی نقش میگرد اگر کس سیر دناغم	وله	باین طاقت نمیدانم چه خواهد بود انجام
مگر در محفل جانان برد آئینه پیغام	وله	شکوه حیرت دیدار قاصد بر نمی تابد
مگر بیده حیران کند زنجیرم	وله	جنون من چون که قابل تسلی نیست
در جرأت زدم منت کش تقصیر گردیدم	وله	ندیدم باز یاب آستان عفو طاعت را
همه گردیم اگر سر بگریبان کردیم	وله	فکر خویش است سر انجام دو عالم بیدل
چو شبنم گریبان کلام من هم چشم بردارم	وله	توانم حبتن از دام فریب این چمن بیدل
فرض کردیم که مایه چراغ ان کردیم	وله	در بساطی که سر و برگ طرب سوختن است
من این امید ز آئینه بیشتر دارم	وله	وصال اگر نگر دید بس بجز آب است
کیست فسد که چه خدمت کردم	وله	منفعت مزد ماصی بوده است
برنگ سایه آخر محو این دیوار میگردم	وله	تعلق از غبار چشم بیرون نمی خواهد
از یکدگر گریسته فراهم نشسته ایم	وله	چون سجه یکدور و زک با هم نشسته ایم
خشکی لب نپسندیدم	وله	احتیاجم در اطلس از نرد
اگر نزدیک دگر دورم غبار آن سر کویم	وله	بهر جارفته ام از خویش راه قومی پویم
چون آبله سر در قدم راه روانم	وله	هر چند درین مرحله بیتاب و توانم
در سایه خرگان تو گردن شهیدم	وله	تا خون من از خواب بصد حشر نپسند
زمان انتظار هر چه باشد دیر میخوانم	وله	حصول مطلب از ذوق تنها میکند غافل
باین امید طفلی را که خوانم پیر بخوانم	وله	برنگ من بدون آید کسی تا قدر من داند
نخستم تا شمع این محفل شوم	وله	کس مباد آفت نصیب امتیاز
این آئینه را از نفس آگاه نکردیم	وله	دل تیره شد آخر زبوانی که بسر داشت
عاقبت حرف نگه چون شمع سر تابا شد	وله	هر بن سویم تماشا خانه دیدار بود

بیدل از شکر پریشانی چه سان ایم بردن	وله	مشت خاکی داشتیم آشفتم و صحرای شدیم
چون خم صبح ندارم لب شکایت غمیر	وله	همان تبسم خود میکند غمک سودم
بیای ای آفتاب کشور امید شتاقان	وله	چو صبحم طائر رنگی است برگرد تو گردانم
بس است حلقه گوشتم خم بخود نیاز	وله	اگر بچرخ برآیم همان بلال توام
چشمتم بنگاری ز جبران منتخیم کرد	وله	تمنای قبول از اثر صدا تو دارم
بیدل تو بمن هیچ مدارانه نمودی	وله	عمریست که پاس دل ناشاد تو دارم
امید تلخکامان وفا شیرینی دارد	وله	لب حسرت بجوی شیر تر کرده است فزاد
شب که آینه آن آئینه رو گردیدم	وله	جلوه کرد که من هم همه او گردیدم
در بیابان طلب هر که دوچارم گردید	وله	تبسمای تو گردیدم او گردیدم
فلک شکل حریف منع پروازم تواند شد	وله	چو آواز جرس گیرم نفس سازد ز فولاد
گردمی چند جدا از نظرت میگردد	وله	باز می آیم و برگرد دست میگردد
آفتابی کرد رنگ طاقت ما احتیاج	وله	تا بخاطر سایه دست کرم آوردی ایم
ابر و نیکه بود عاریتی روسیسی است	وله	جمله رنگ است اگر آئینه بردارد غم
آسوده ام درین شت ز فیض نارسائی	وله	گردست کوتاهی کرد پای دراز کردم
غم نیست ز اسباب غمنا هیچ ندارم	وله	دست تبسم غمیر و غمنا هیچ ندارم
ای برهنه بنیجر از کیش بهار روی بباش	وله	بیش ازین ماهم بتی نامهربانی داشتیم
راه سفر اگر همه ابروست تا جبین	وله	از ضعف چون بلال بیک ماه رفته ایم
زین باغ تا شتمش نشود غماشدم	وله	خون گشتم آنقدر که برنگ آشنا شدم
در دلیلم شور و دعا لم غبار است	وله	اما زیارت لب خاموش کرده ایم
چه ممکن است که تمثال آفتاب نه بندد	وله	چو سایه آئینه را که من ز رنگ برآرم
بیچکس یارب گرفتار کمال خود مباد	وله	چون گهر بر سر قناد از شش جفت غلامانم
باز از جبران ز حسرت دیدار میرسم	وله	آئینه در لب بدل بدیاری میرسم
دل ستم زده با تنگنای جسم نساخت	وله	فشار ریخت بردن آبگینه از سنگ

دخیره که کند میهنی بکلم	وله	بهر در هر بندار و زخنده اولام	وله
در دل مایوس خود یارب نلفز و پاک من	وله	گر بعد چاه جنم سزگون غلطم خوش است	وله
که چون آتش از سوختن زبستم من	وله	چنین کشته حسرت کیستم من	وله
تا سری داریم باید در و سر برداشتن	وله	شکوه اسبابی که زندگانی مفت نیست	وله
گفت کشته بهم آرد و ساغر جم کن	وله	بو قوت تشنه بپی و سفال معواه	وله
افعی گزید و میرد از شکل رسیان	وله	سنبل اسیر زلف ترا دام وحشت است	وله
ندارد چشمه خورشید غیر از چشم تر کردن	وله	ترخیص اغنیا با تشنه کایها قناعت کن	وله
آئینه در مقابل آنگه نفس کشیدن	وله	حیث است محرم دل گردد فسانه مایل	وله
یارب ز چشم مانده شود کم گریستن	وله	گر شد دل از نشاط و لب ز خنده بی نصیب	وله
از نجات بزیگانه مقدم گریستن	چند	شبنم زد صل گل چه نشاط آرزو کند	چند
باید دور و ز چون مژده با هم گریستن	چند	شیرازه موافقت آخر گسستی است	چند
محتاج نیست شیشه بگویای زبان	وله	خوین دلان بدیده تر گفتگو کنند	وله
نفس جنون زده می آید از تلفنگ برون	وله	ز طعن تیره در روان حسد انگه دارد	وله
چون بخار زنگ زر گر خاک میگردد و زدن	وله	کاملان در خاکساری قدر پیدا میکنند	وله
رنگ شکسته که نیست قابل کردگاه تو	وله	باز چو صبح کرده ام تحفه بارگاه تو	وله
کیست بخود نیک کند باز در دستگاه تو	وله	ذره ببال آفتاب تا به سپهر می پرد	وله
ای رفته از نظر چه خاداشت پای تو	وله	دستی و دل نشست بخون و قفاسی تو	وله
در وقتاب چوین پیشانی تبسم کرده	وله	خشم را آئینه پرد از ترسم کرده	وله
عقد بی رایتوانم گفت بی دم کرده	چند	بسته بیدل اگر بر خود زبان مدعی	چند
تا بهشت آمد بیاد تو در جنم رفت	وله	عیش و نعم آن به کبی تمیز اینکس بگذرد	وله
بد مانع چون مغزان چه قدر جو شسته	وله	چو جاب عالمی را عوس کلاه دارد است	وله
که هر مویم سری از عالم دیگر بر آورده	وله	برنگ فامیه تصویر سالمان چه نیل نم	وله
آه انان یوسف که در چاهش تماشا کرده	وله	حسن مطلق را مقیده تا کجا خواهی شناخت	وله

ز جادو آمدن از حرف پوچ چیست حیا کن	وله	نه کو دی که بصوت دهن ز خانه بر آئی
آفت رنگ عنادست بهم سوده مباد	وله	خون عاشق دگناه است پشیمان شوی
ای سیه کار اگر گریه نباشد عرقی	وله	آه ازان داغ که ابرائی و باران کنی
بر هر که مدد کرده از عالم ایثار	وله	نامش بزبان گریه بری بازستانی
نباشد گر حضور جلوه بالا بلند است	وله	برنگ سایه در کش ساعتی در پاششادی
بیک طرز تنافل هر دو عالم را محزون	وله	ندارد قطع الفت احتیاج تیغ جلادی
اتنی سخت بی برگم باز طاعت اندوزی	وله	همین یک الله الله دارم آنهم گرتو آموزی
نظام طبع در ترک تکلف بیش میباشد	وله	سناک ز فروش زین طفل نگین کن بازی
سفر گزیده و بفرود وطن چه پردازد	وله	دو باره مرغ نگر دو به میضه زند اسب
رمز اقبال جهان واکشی از ادبارش	وله	گر نپاگردی شاگردی در سنج تاب رسی
صدراع هستی ما را علاج تسلیم است	وله	بس است صندل اگر سوده ایم پیشانی
دیده داریم محو استنفا را مقدمی	وله	یار بلین آئینه را آن گل حضور شبنمی
بیک عالم تر شرد کارم افتاده است و منونم	وله	شکست رنگ صفرائی طبع میوه است ایونی
نگردی ای صبا بر سبزه زنگنه جدم	وله	که من مشت غباری کرده ام نذر سحر کوی
بیچ آهنگ عرض مدعاصورت نمی بندد	وله	چو مضمون بلند افتاده ام در خاطر لالی
یا واد آن کز تبسم فیض عامی داشتی	وله	در خطاب غیر بهم با من پامی داشتی
گاه گاهی با وجود بی نیازی مای تاز	وله	خدمتی ارشاد میکردی غلامی داشتی
فوش باش به پیری چو زلفت رفت جوانی	وله	کز زمرنه نه نبود نوحه چنگ
زبان حیرت آئینه این نوا دارد	وله	که ای جنون زده خود را ز ما چه بجوی
زین شیت و درندیدم جائیکه دل کشاید	وله	در بحر نظم شاید پیدا بشود زمینی

میرزا در که خدائی میرلطفت الله خان غزلی گفته که هر مهر عشق را برنج است شیرخان زنده کرده اند

تمام غزل اگر فته این بیت از آن

اوقات سعادت دو کو کسب	وله	شیراز و الفت دو همزاد
-----------------------	-----	-----------------------

نقطه میزاد در حق داماد و دوس طرفه واقع شده صاحب فرهنگ شیدی گوید جزاد تو ام که از یک
 شکم زاده باشی تجربه غیر غلبت الله فلف الصدق میر لطف الله المعروف بشاه له الحسینی الواسطی البکر المی
 قدس الله اسراهما از شمر ای صوفیه صافی و بند نقاب کشای حقائق و معارف دافیه است
 هر چند از موزونان صله اند و نیست لیکن کلام شریفش فقیر را بسیار خوش می آید و از چاشنی
 در دو مشرب فقیر لذت خاص لطف میکند بنا بر آن اسم سامی پیرایه ادراک بخون
 شده در شاه جهان آباد سنه ثمانین و اربعین و مائت و الف و الف لیسان قدس امید و در جوار هزار
 سلطان المشایخ نظام الدین و بلوی قدس سره مد فون گردیده ترجمه و الا فصل و بر سر آژاد
 فرخ افزای پیشانی سواد است و ساغر عرفان میگردد اند

ساقی شو مکتب می بسیدل مرا	یک چشم خواب مست کند کاربل مرا
نوان بد و در گردش چشمش مقیم شد	بستند بر نزال غنم مسل مرا
به غیر نگاه هستی چشم خیرانی نشد پید	و دو عالم کروگل اما پیشانی نشد پید
چه آید از من فکس که سازم نذر سودایش	اگر میبیم میر گشت و ابایی نشد پید
عشرت درین نامه همین فکس است دوس	می نیست گر بجام تولد شو فسانه را
حلاوت ریزد از گنج دلش سخت میترسم	مباد اوطی خطر بر دل آید ازان لبها
صبح دیدم ز سر برستی خود میگذرد	یادم آمد که بخت اطر سفر می بود مرا
تا کجا بر چیده بندی لفت ما از روی خویش	در چمن بگذارتا رقصند این طاووسا
ند انتم تا چه حق دانسته پر باطل کنی خود را	تو گر صاحب دلی ظالم چا میدل کنی خود را
توئی سرایه دنیا و دین دیگر چه پیذاهی	و دو عالم کرد و ساز می جان حاصل کنی خود را
زنو میدی شکایت میکنی چشم از کمیداری	کریمی هم مقرر کن اگر سائل کنی خود را
گهاست ساقی ساعت شناس شیشه ما	که شام چون شفقی شد سحر بود ما را
وقت کاشستن زبیس شیرین حرکت میکند	می شود شان مسل در دست خادم سنگه پا
از انانده هیچ زنون ریزیش و سل	در دست ادب قدر خانا نمج ایتم منا
بجز نمانی نه آبی نشان مگر ار کن خود را	همین کجوت باشی گفتمت تو ار کن خود را

چون
 بگوید
 بگوید

ول	شهر بجز در بیم اما مکان خاص هم داریم	ول	برود در خانه آئینست جو اسکندر خود را
ول	دو عالم کاتبه تشکی است بر جوش خون من	ول	مگر در دشت دل خشنید جاد پادشاه مارا
ول	مارا تمیز نیک و بدی نیست بنیست	ول	مجنوب ما بهمان است که گرد و پسند ما
ول	ز بهی از نعل خوشگویی تو در عالم رود اتها	ول	نمک پرورده شور لبست حرف و حکایت با
ول	سر سلطنت غیرت بر در پوست تخت من	ول	که کردم یک در زیر نگین خود دلا تیس
ول	آمد بهار می بخورم در چمن چسرا	ول	دولت بکام شد نرم در وطن چرا
ول	یوقت کمنه سالی عاقبت ستور میگردد	ول	که باشد در برین عنیک قدخم گشته پیران
ول	تا به دل یاد امیر المومنین داریم ما	ول	صد دلا بیت همچو جم زیر نگین داریم ما
ول	عجز از بهمت عالی همه قدرت گردد	ول	بخیر پیر شدی قدر عصب را در یاب
ول	بسکه یار پاس و لمانه بخیر برداشتم	ول	همچو زلف خود بر دامن ز سرتا پاشکست
ول	آنجا که تنگ بغیر فغان است احتیاج	ول	ای بنیبر خدا طلبی نیز حاجت است
ول	می برد از بوی ستان تا با ج آسمان	ول	گنبد و ستار از اندر از بس بنیا و نیست
ول	خاطرم از دوستی مردم دنیا شکست	ول	بسکه این می جوش بیامیزند دنیا شکست
ول	قد خیسد پیران به مجر میگوید	ول	که عمر بار گران گشت و بر سر افتاده است
ول	هرگز بسیه فناء لیل نکند میل	ول	در سایه دیوار خود آنکس که غنوده است
ول	زاد تو صبح و شام عبت شور میکنی	ول	الله اکبر است ز الله اکبر
ول	خامشی بهم پرده از نغمهای سازاوست	ول	سرمه را در یاب و دود شعله آواز اوست
ول	شب که شوخی خیال قاتش چون تیر حبست	ول	چون گمان و اماند آغو شم که بی نخیر حبست
ول	تاب تو گرمی نمیدارد دل مانا زک است	ول	باده کو از جوش نشین که مینا نازک است

تیر این غزل را در زمین شیخ عبدالواحد تخلص بوشت تھانی سری گفته مطلع بوشت این است
چشم را خالی کن از دیدن تماشای نازک است
درین مقام نقلی از بوشت بقلم می آید که خالی از لطف نیست بعد از آنکه خان یکی از امرا عصر
با بوشت وعده احسانی کرده ببل نیاورد روزی بوشت با او گفت من این شهر و دژده کن بعد از آنکه

نام شمر دادم او گفت من هم از ایشان ام گفت فی شما عبید الله زیاد ایدار کلام و دوا بهام دارد و یک بهام
ظاهر و دم اینکه مردم ولایت ایران عدد میزند در آن خمس میداند و وقت شمردن چیزی چون بیشتر و در سند
آزاد زبان نیارند و بجای آن لفظ زیاد گویند چنانچه مردم هن در آغاز شمار یک نمیگویند و
بنابر تفادیل بجای آن برکت گویند پس معنی ابهام ثانی این که شما عبید الله نیز دهم اید
آدم بر اشعار بخیر

حاجیان حرم کوی ترار و زوصال	وله	هرچو کل جامه احرام بنمود می مالد
یا دیک مومی کمر افشاند بر تاپای من	وله	آه از آن زلفت پریشان گریختا طر بگذرد
من عبث بقید گشتم در تناسی بهشت	وله	آنقدر آبی که رویم ریخت در کوثر نبود
شونخی نخچیر بر برهم میزند گلدان را	وله	تا نبود ابر دل من زلفت ادا تبر نبود
آن چشم می پرست چو کلکیت جام کرد	وله	در هر نگاه دور به مجلس تمام کرد
رفتی در روز من سید از حسرت تو شد	وله	چندان نشست دماغ تو بر دل کشام کرد
ز شرم حسن تو ظالم نگاه نتوان کرد	وله	اگر بسو نتوان کرد آه نتوان کرد
قیامتی است زبانی بلند افتادن	وله	ز بیم روز بدی حبس جاده نتوان کرد
دو داغ جبهه زاده گرفته ام عبرت	وله	که در نماز زیار و سیاه نتوان کرد
چه قدر فوق میان من و زاده باشد	وله	من خدا دارم و او نام خدا میدارد
من آن روز که دیدم در قدش موی میان گفتم	وله	که این مصرع دقت آنچه میدارد همین است
گرچه روح است آدم نیست بل آب و خورش	وله	آنچه مریم پیور و فرزند مریم میخورد
لباز گفتار باید بست گردان میخوابی	وله	که این آئینه را از تر زبانی زنگ میگیرد
تا غمزه تو بنجربید او بر کشید	وله	هر کس که سر نکرد خدا روی بر کشید
اگر دنیا در گرفتاری بود بزرگ زلفت	وله	و اکنی گرفتار بند و گر پید اکنید
بی نیازی عطشه دارد و اگر زندان زن	وله	صد چو کوثر از دماغ خویش بر زنند
گردیتی گهرتس بسکه شد با من	وله	دریا تمام روی زمین میگردد قیاس
بتی دارم که باشد از خیا مشاغل سنگش	وله	خاکر پای او میبوسد از روی بر درنگش

میرسد از ملال طوطی طوطی که من دارم	وله	بودخوا بیدر تر از جوهر آینه آنکس	وله
چنیست حاجت تا کنی نگین قبابی تنگ خویش	وله	جامه گلگون میشود بر پیکرت از رنگ خویش	وله
کی دماغ آشتی باشد مرا با دوستان	وله	منکه خون صحبت خود بخورم در جنگ خویش	وله
آخر ز راه و رسم جهان بجنب بر شدم	وله	رنگ زمانه دیدم برنگ و گشتدم	وله
میخوریم در هیچ نیایم در نشاط	وله	یارب بگریاید اندیش رفته ایم	وله
ز هم نیسگسگد رشته تماشا میم	وله	ز بسکه بانگه او نگاه حسنه عجم	وله
عالمی گردیدم آثاره نبرد و سوزی او	وله	تا بگذرد خویش گشتم حلقه بر آن در زدم	وله
کی گذارم کار خود بر اعتمادش تا تمام	وله	کو حق تا کرد در گمانش بدل خنجر زدم	وله
ازین درشت که من عرش او بدنام افتادم	وله	ز جبار فتم بجای طشت خود از بام افتادم	وله
دوش تا رتبه منصور بمن میدادند	وله	بر سر ز دل کم حوصله غم میکردم	وله
بسکه ضعف تن مرا برگ خزان کرده است	وله	خود سیاهی نامه بر پای صبا افتاده ام	وله
فصحت بی منتی را قدر نمیدانم که چیست	وله	منکه شکر خانی لبهای تا سف گشته ام	وله
عاقبت دل زین جهان پر خطر برداشتم	وله	دیدم افتاده است در خاک این گهر برداشتم	وله
از خجلت دیروزه که آهی نه کشیدم	وله	امروز غرق کردم و چون آشک چکیدم	وله
دیدم و دانسته سگی را بمیوه دی گرفت	وله	بجنب من اعتقاد ببر بمن را نبوده ام	وله
جز از شاخ و برگ خود ندارم انقدر دانم	وله	دو عالم رنگ باز و گریزان گرد و خشتن	وله
هرگز لب خود به رخ مکن ز آتش دشنام	وله	این پشته ندارد بخت آتاب بر شستن	وله
کی کنم پیمان آن منجیه با در بعد ازین	وله	دست او خواهم کشیدن جای ساعره بزارین	وله
بر تراش سبزه خطا باطل افتاده است یار	وله	نسخه اعمال با خواهد شد آتیر بعد ازین	وله
عالمی گشتم دل کم گشته ام پیدانش	وله	مار پیچ راه زلف او کنم سر بعد ازین	وله
محال است این که گردد عالم بالا پسند من	وله	نه بنید پیش پای خویشتن غم بلند من	وله
دماغ دشت پیمانی ندارم گر چه صیادم	وله	مگر شوخی کند صید سی و آید در کند من	وله
بزم بی شیراز را چه بخت دیگر بود	وله	خاطر مرا با بگذازد و بکشد من	وله

ول	همچو منصور در گریبانک امانا الحق زنده ام	ول	تا چه در غولیش کمی دیده برافروزم من
ول	تا افسر هست نعم دینی عقیقی باقیست	ول	دو جهان نذر دم مرگ کز اسودم من
ول	حسن شهری دیده هرگز نداری رو بدید	ول	میرزایها خراب قتاده بین یکره بدید
ول	حالت مایه دلان ظالم نمیدانی که چیست	ول	شیشه خالی میشد و از خود تو سانه کشی
ول	لبشوق قد بوزن تو طبعم کرد جولانی	ول	در مصالح بای آذوخیش کردم جمع دیوانی
ول	بستی از جو و غلبه دل جبر پندین رنگی	ول	سزای پاکبده میدادی بر دبر سر بران سنگی
ول	لفزش در بهت والای من خواهر رقیب	ول	آن بود کز قامت و بس که جوید کسی

حرفست التیارات الفوقانیة

تروسی سمرقندی بوزنی طبع موصوف بود و بهره از فضیلت بهم داشت و در عهد اکبری
 با میرزایان گجرات بسیر سپرد و قتی قصیده در مدح او بهم خان کوکه اکبر با شاه گفته گذرانید
 خان گفت هر چه از زبان خود بطلبی ترا صلا بهم ملا گفت که تنگه خان گفت پست بهمتی کردی
 امشب اگر کردی تنگه میطلبیدی در صبح نمیداشتم و تنگه تسلیم نمود ملا تا زنده بود و در حسرت کرد
 تنگه بود و فرستخ بروج که میرزایان کردند گفته

او لا دتم که در شجاعت فرد اند	۴۰	شد فتح بهر جا که رو آوردند
کردند چو فرستخ بروج از روی ستیز	۴۰	تا ریخ شد آنکه فتح بروج کردند

ملا ترا بیلمنی خاک پای نازنینان معانی بود و ترا بسلا اقدام تو آئینان خوش بیانی
 نصر آبادی گوید در مدت عمر بر سر مزاری که میرقد امیر المومنین علی بن ابی طالب رضی الله عنه
 در بلخ مشهور است مشغول بوده در مدح امام قلی خان والی بلخ قصیده گفت خان او را
 بزرگشید و بهم در آن ولایت فوت شد شعرش این است

بناگ رفته شد از لب گریه تم بیتو	از سنگ سخت ترم من که زیه تم بیتو
---------------------------------	----------------------------------

قصیده ترا بی که بوسیله آن بزرگشیده شد و عدد ابیاتش چهل و نه است بنظر مؤلف کتاب
 رسید ملاحظه این است

گزیدم عمر را چون بر تین گنج کلیلی	ول	دگر آن پیکر سازم در جیم کعبه والی
-----------------------------------	----	-----------------------------------

تذکره سمرقندی

تذکره ملا ترا بیلمنی

تر آب نایش میرزا ابوتراب است اول عبارت مخلص میگرد و آخر تراب قرار داد و فقیر از زبان
 نواب مصفا الممدوله شاهنواز خان درنگ آبادی مولف با اثر الامرا که تسایه امرا و دولت
 تیموریه بود شنیده و در سر و آواز او تعلیم آوردم که میرزا محمد طاهر و میرزا محمد علی و دیگران از سلسله
 میرزا ایان قمر سلاطین صفویه بودند و در عصر خلد مکان از صفایان بدکن رسیدند و با مخلص خان
 ربطی بهم رسانیده متوجه اولاد دولت بادشاه حاصل کردند و بنحسب کامیاب گشتند نخستین
 خطاب التفات خان و دومین خطاب ملقب خان مورد التفات گردید التفات خان
 که آخر مشهور بنفقه شد در عصر خلد مکان فوجدار بر سر از مصافات اورنگ آباد بود و در عصر شاه
 عالم خلد منزل فوجدار کو در از توابع احمد آباد و گجرات شد و در زمان محمد فرخ سیر بقو جدار می
 ماند و دمسور از ملحقات صوبه بالوه سپید دخت چون امیر الامرا سید حسین علی خان بدکن
 رسید فوراً بخدمت امیر الامرا رسانید و مشول لطافت گردید آخر صحبت برهم خورد و ناگزیر
 متوجه دارالخلافه شاهجهان آباد گشت و در نواحی که کون رسید و در سینه شمع و شیرین
 و مائه و الف بر دست طلاع الطريق رشته حیاتش انقطاع یافت میرزا ابوتراب پسر
 میرزا محمد طاهر التفات خان است و از کلام خان آریز و در مجمع انقبایس ظاهر میشد و که
 میرزا ابوتراب پسر میرزا محمد علی است قول آرد و طرف رجحان دارد که با میرزا ابوتراب
 بسیار مربوط و چندی صحبت بود میرزا ابوتراب دیر آواخر عمر با مبارز الملک سر بلند خان
 پوتی ناظم صوبه گجرات بگجرات رفت و در جنگی که مبارز الملک را باراجپوتان مارو در سینه
 شمش و اربعین و مائه و الف اتفاق افتاد و جریعه شهادت در کشید و از صلبه پایان نیست
 برای بیان اختلافی که تحریر پذیرفت را درین صمیمه یافت جعفر عاشق مخلص میرزا ابوتراب شنیده
 نظم کرد و تراب باین رباعی جواب داد و در رباعی

شیرین و لطیف همچو شیر و شکر
 امر و نریای و یگانه گشته مهر
 خراب آسائش گرد و دامن جگر کن
 بنید ناغی نداده هیچ جواب

گویند که بجز کرده مار جعفر
 ضد شکر که آنچه عیب با بود و غبار
 لطف بدخوی سرشک من نگیر و قرار
 نکند گل رسا ند میخانه

حرف التاج المشابه

ثابت میر محمد افضل آبادی استاد زمان و جهان هنر و ستان است اگر چه هم نام پدرش
بود لیکن شیوه حسانی داشت و لوای شاعری به نالک لافلاک می فرشت در حرف التاج اسی
صاحب ملک نظر نیاید و خالی اندن های گوهر در قلم و نقصان اشت لند اکم میر ثابت ثبت افتاد
میر برادرزاده همت خان خلعت اسلام خان والای بخشانی و حل قیسی از معدن والادود ملکیت
در آباد متولد شد و بها بخا نشو و نمایا فت انتا ای حال دامن می با کتساب علوم برزد
و علوم وری از بعضی علما و نواریه کسب کرده پایا اعلایه فضیلت از تلقا نمود و فن شاعری
را هم کمال رسانید و در دیار الخلفا نه تنها عجمان آباد وصل قاست انگند و در ان مصر
جاسع که مجمع و مرجع صاحب کمالان هفت اقلیم است کوش شاعری میخواست و در زباندانی
فرس دم سلو فی عجمان شیتیم میزد و صد و پشیدار مصر کقلم از حساب بر میباشند
اقسام سخن را به تسلط تام میگوید و تبر زبانی کلک باطل السحر نسخه سحر سامری را میگوید و او را
بامیرزا عبدالرشیدی متین صفای فی کترجیه او در حرف الیم خواه آمد سن قشتر رود او نیز
شاکردی از میر که تمام عمر بهین تربیت او کمال بهرسانده بود چشم از حقوق استاد قدیم
پوشیده نلند یکی از شعرا می کشید اختیار کرد درین باب قصیده چهار صد بیت نظم کرد و عجب
قدرت طبیعت بعرض الحور آورد و ایضا واقعات کر بلا موزون کرده و تلاشهای فراوان
برده مطلعش این است

محرّم است دلائل غوث دیده یار ۴۰۰
از شاه تشنه لبان آب چشم بازدار

و این واقعات بطور واقعات شود مقبل صفای فی است مقبل در عهد سلطان حسین میرزای صفوی
اعتباری داشت و در قدرت افغانه متواری بسر سیرد و در عمر نادر شاه بنده آمد و در گجرات
نزد مومن خان ناسم آنجا میگذراند و بهر نیا در سنه سلج و حسین مات و الف و در که شست
میر محمد افضل پایان عمر استین بر زحافت دنیا افتانده و متعلقانه بسر سیرد تا آنکه
دامن از غبار هستی بر چید و من او شاه جهان آباد فقیر میرزا جهان بابا ان منظر سلمه الله تعالى
در ششم که سال وفات ثابث تحقیق کرده باید نوشت میرزا در جواب قلمی نمود و از دهم بیج الاول

سینه برار و صد و پنجاه در نیولا که تذکره و اغستانی رسید اولش از هزار و صد و پنجاه و یک سینه بود چون
 و اغستانی با محمد غلیم ثبات خلعت ثبات اخلاص اردو میزید که در هر گام تحریر این تذکره گاهی مددی
 بر اقم حدود میکرد و قول و اغستانی بصحت اقرب است ظاهر الفطامیک از قلم سینه را مظهر مانده و مولف گوید
 استاد زمان که کرد تعلیم به عجز سخن بکلم صامت به تاسخ برای رحلت او به فرمود
 خرد و میل ثابت به در وقت تحریر این محققه تجنی از دیوان ثابت بدست افتاد و این ابیات از
 غزلیات او که در تذکره بلحاظ نیست قهیم پذیرفت

کشد چو صبح وصال تو شمع جستان مرا	بهر بهشند پروانه استخوان مرا
شسیم زلفت تو از داغ دل برآورده	چو بلوی نافه چین بوکشان فغان مرا
ز بسکه داغ سلسل ز من من بارو	غلا کنت در بگلزار استخوان مرا
طفل بیرحمی که می بندد و پرورده را	گرم صحبت کی گشت با خود من یواش را
می کشد بی پرد و تصویر ترا نقاش حیف	آشنای صورت خود می کشد بی گناه را
پیشد زبان و دروز حال تباه ما	دارد چو عرض داشت گره مد آه ما
دشمنه حاجت نیست خوریز دل بیتاب را	کار باخبر نباشد کشتن سیاه را
خون ناحق دست از دامان قاتل بر نهشت	دیده باشی داغهای جامه قصاب را
تا شکر ناوک تو گند مغز جان ما	دارد زبان برنگ مسلم استخوان ما
بیوده چون سپند چرا گرم شیونیم	چشمی در نیست اشک زدود فغان ما
شد محشر صد زخم تن با جگر ما	ششیر تو آورد قیامت بسرا ما
لشکر یوشکا فیدای تیر و لسان ما	ترا شد صد زبان چون شانه از خود استخوان ما
اگر از معنی حسنت کسی طرخی نمی پندد	چو کلک موبجوزت آشنا کن تا توانی را
شنا از لعل جان بخش تو خواب چشم ببارت	فرنگی لائین کار خست دانی وید عیسی را
صاحب کلاه کی غم مظلوم میخورد	از خون صید نیست خنجر شا به باز را
تا خنجر نیچه بستی ریخت خون میدوام	در فشار دل بد بینیا است این گدسته را
آسمانم خار چشم تا توان بین می کنند	هرچو برگ کاه گز از خاک بردارد مرا

چون آن طفلی که از گلزار سونای خانه می آید
 ناراده نطفه را به بستان رفت
 زبان لطافت و میگفت تو ابرم کشت ثابت را
 ای بر زمین از نور یقین بهره نیابی
 دل بسته معنی نه شود عاشق صورت
 با وصف آنکه دختر ز سر سنگدل نبود
 دور از تو زبیر دیده ما خاک بر سر کرد
 نازم آن کاتبی خست مسلم کار ترا
 هم پای خامه راه سفر طے نموده ام
 میکشان را زاناد به نیز خدمت میکند
 آن حیرانده ام هر جایم رسد دایمی کشد
 مردم حلقه زنجیر چون شیون کرد
 در قفس ابرم گل زخم بزم زد صیاد
 نمی بودیم با حرف آشنای کاشم رعالم
 به لعلش میرسد تا آرزوی بوسه می میرد
 خار راه تو گرازان شود من می افتد
 از ره ناز به خونم نکنی رنگینش
 بلاق آن بت حاضر براق قتل میکروم
 نیتوانم که من مخصوص نعمت های نعم باشم
 بدرد آمد سر نقاشی حسن تو مانی را
 تا در چین ز عارض اولاد داغ شد
 انار باغ بهشت است ردی خندان
 یوزنجیر است از زبیر حلقه در گوش تو اعنائیم

گل لعل جگر اشک مراد و حسن است
 چون شمع ز راه دیده جان رفت
 نمیدانم چرا از حرف خود برگشت شر گانت
 ز نار تو چون شمع اگر جزویدن نیست
 از قاضی مونسلسله بر پای سخن نیست
 در حیرت که تو به بستان چمن شکست
 به نگه مالک خط غبار است
 که چو پیراهن تصویر بود جزو قنوت
 در اول قدم بزم شام غربت است
 این که دمی شک می در جام عشرت میکند
 هر کجا افتاد منحل خواب راحت میکند
 شو عشقم اثر در جگر آهن کرد
 خوب شد چاره آوارگی از گلشن کرد
 سخن ما را برنگ قفل ابجد در بدر دارد
 خط نارسه گویا زهر نهان در شکر دارد
 عتده در کار من آبله پای افتد
 اگر چه در پای تو دامن قبا می افتد
 که تا گفتی فلانی را بکش منت بجان گوید
 چون گویم در دول با او نصیب شمنان گوید
 بگوید در سر بیابکش صورت نمی بندد
 گل گل شکفت یار و دلم باغ باغ شد
 کسیکه کرد قناعت با ب و داد خویش
 گذارد سر پای هر که فرمانی سرا پایم

ول	برنگ شیشه ساعت و دست مشک طالع	ول	بجائی می پرازد گرد و درت گشته بینایم
ول	از جباب باو دگت در ستم و در کشی	ول	میتوانم گردن هم زدن صبا پیرهن
ول	شد اگر چه شکسته استخوانم	ول	چسپید به خجرت چو دسته
ول	رتبه بخت سیاهم نه شود از چه بلند	ول	گردون سایه افرا خاک نشین سروق دی

تجارت میر محمد عظیم نام خلف میر محمد افضل ثابیت سید زاده است با شیشه سخن سنجی و سخن فهمی آشنا اصل و ثابت و قریح او که عبارت از سخن سر سبز است در سماع و ایام حیات و الدجیدان سری به شعر و دشت بعد انتقال پدرش سخن پیش گرفت و کلام اساتذ را بسیار فاضل بود لیکن در عین جوانی سنه اثنین و ستین مائة و الف از جهان فانی در گذشت خان آرزو در مجمع التفائس گوید دیوان خود را که قریب چهار هزار بیت باشد برای اصلاح پیش فقیر آورد و چند گاه نگاه داشت و بقدر فهم خود در حکم اصلاح آن مضائقه نکرده و اله آن سید زاده مرموم نمودم پاره از اشعار او نوشته میشود

ول	چون شمع تا قیاد به نرمت گذر مرا	ول	از اشک و آه زندگی آمد بهر مرا
ول	چون دانه غنم که بخیسید برگ تاک	ول	از کف نیدیم من بیایک شیشه را
ول	با آنکه نه عم بر فرستم ز در او	ول	پرسد ز من از ناز و ترانه که ام است
ول	دیگر چگونه خاطر من شود که یار	ول	چون بیدم ز دور گره بر حبسین زنده
ول	جز بفضل تصویر دین باغ نیدیم	ول	نرمی که کسی را به کسی کار نباشد

اما اسلام خان پیشینی جد میر محمد افضل ثابیت نامش میر ضیاء الدین حسین است از دامن دولت گرفتگان قدیم خلد مکان بود اول بهت خان خطاب یافت بعد مجاریه شاهی با جویز خطاب اسلام خان ناموری یافت و بعد ظفر شاهی بردار اشکوه از اصل و اخلاقه منصف چهار هزار و سیصد نفر را بخت و بد شکست دادن خلد مکان محمد شجاع را بشا قیاب او در رقابت معظم خان نامور گشت و در سال چهارم جلوس خلد مکان بصوبه داری کشمیر رخصت یافت و در سال ششم جلوس منصب پنج هزار و سیصد و داری اکبر آباد مورد و نوازش گردید و بعد وصول اکبر آباد یک ماه گذشت بود که در میادی سنه اربع و سبعین الف رخت بشهر شان عدم کشید و در

و در شهر میران قدس سر که خان مذکور در خدمت او افتاد و فرادان داشت بدون گردیدنی کتبی در تاریخ گوید به ترم اسلام خان لاجه به اسلام خان طبع موزون داشت و الا تخلص میکرد و او می پردازد

سنتی پیدا کن ای میر که شب و عمرش **س** [شکر آه من از دل خمیه بیرون میر نیب]

خلف او میر علی مخاطب بهست خان نیز از امر او عده خلد مکان است تحت بخشی بیوم بود

بعد از این بخشی دوم و در سال پانزدهم جلوس بصوبه داری اکبر آباد افتیاز پذیرفت و در سال

برفتید بهم جلوس پذیرد علی غلجی از افتیاز ماند و رفت و در سال یازدهم بصوبه داری آله آباد

و بر حیت یک لکه روپیه نقد فوارش یافت و در سال بست و چهارم در بلده طایفه جمیع مجبور طلب

شد و بخدمت ملل القدر امیر الامرای سر بلند گردید و در همان ایام شاهزاده محمد اکبر در تریه نفی

افتاد و غلجی مکان هفت خان را که مرض صعب داشت بجهت قایم امیر گد اشتناز شهریه آمد

خان مذکور غریب رسته اشمن و تسعین و الف جهان فانی را داگذاشت و هر قابل و قابل

دوست بود و بهست تبریت علما و شعرا و ارباب هنرمندان نمود و در نظم و شعر قدرتی داشت از دست

بجز خار یک نمون داشت در دل **س** [پایان چون خار بی خار بود]

محمد علی باهر از خدمت طرازان بهست خان است و ناصر علی سرحدی از اشناکترین سبستان

بخشی که داماد اسلام خان بود

حرف ابیم

مولانا جمال الدین بن جام الدین دهلوی صاحب هفت علیم گوید که او قصید جهت

سلطان محمد بن تغلق شاه گفت که مطلعش این است **س**

اگر تا چنان باشد بگو در این چنان تا جزا + محمد شاه تغلق شاه سلطان ایران سلطان

چون مطلع خواند سلطان باقی را منع فرمود که من از عده صله جمیع اشعار بیرون نمی توانم آمد

و فرمود تا هر مای زار آورند و بگردا و گدازند چون نزد یک پسر او رسید بر فاسته ایستاد

سلطان را این حرکت خوش آمد فرمود تا با دیگر زار آورند و گردا و گدازند تا بقید او رسید

شیخ جمالی دهلوی جمال با کمال و زبان خوش مقال دار و دانش شیخ فضل الله است

و مطلعش از قوم کنویندات شرعی و دار الخلافه و ملی مثل قضا و افتا اکثر به قوم کنویندات داشت و دارد

و کرم و ناما جمال الدین دهلوی

و شیخ جمالی بزیارت حرمین شریفین سعادت اندوخت و در عهد سلطان حسین میرزا خیر اسان رفت
و صحبت مولوی جامی و ملا جلال الدین و والی و اکابر دیگر دریافت و بسیار حاجت نمود و در نوبت
سنة آئین دارین و تسبیح متوجه ملک بقا گشت قصیده او بهر از غزل و مثنوی است و در وقت غمره
بسم الله الرحمن الرحیم صلی الله علیه و آله

موسی از پوشش قوت بیک پر تو صفات هست تو عین ذات حق مگر می در تبسم

شیخ محدث و مولوی قدس سره و اخبار الانیا رسید یعنی از صلی الله علیه و آله قبول این بیت
در پیش آن سرور صلی الله علیه و سلم بشارت یافتیم و این جمله از قسم اعلاهی صلاات بود و سید
عظمای نجات است از زمین سخن طای سبکند

ای دل تو در دل نسکین بود مرا	جان کندن از فراق تو شیرین بود مرا
ای از جفا نشاین هر غوغای بی صیت	چون جمله حسن است تماشا برای پیست
یکشی از تیغ جوریم سکنی و نشا و هم	خون من ریزی و میگوئی بهما ز کبایم
عید قربانست لطفی بر من دلش کن	یعنی این زایش اقربان و نمی بین کن
هر کس که بیند آن لب مانند قند او	چون پیشک شکسته شود میزند او
شد مرغ دلم از آتش عشق تو کبابی	برو حی زدم از دیده گریان تک آبی
من که از چشم تو بیمار شدم از لب لعل	چه شود در گریه می شربت عذاب مرا
چو زندگی همه شهر منگی بود بی یار	بیا اجل کن از یار شهر سال مرا
گویند زنده میشود اندر بنار دل	محراب ابروی تو مرا در غار گشت
آن جفا کار دل از ار جگر خوار جهان	گر چه کا تو توان گفت سلمان هم نیست
میکنم فکری که آن لعل دانا آید پست	دست کوبه دارم اما میگویم فکر دراز
بکام جستم ز لبش او بی نام و دشنام	واقع حال نشد او مرا دم به غلط
ز قیقت سینه ام صد چاک شد ای میترسم	میاد او زد تو بیرون قند از سینه چاکم
ز لعل نگار تو کوبه ما و سر رقیب	این هر سه را که نام شنیدی شکسته لب
دعده شستلم کنی هر شب که فردا میگویم	تا بفرمای و اگر در امتحان ازم میگی

بفتمش که به عشاق رحم کن جفت اوله بخشنه گفت کلمه تو کلمه ولی و مینوی

حرف الحاء المسملة

شید حسن غزنوی قدس سره حسن الافلاق و نجیة النفس الافاق بود و سلسله روحانیان را با بلامالی
نا طقه ای آمد و تصدیق افتخاریه او مشهور است که سخن سخنان بسیار تجویبات آن پرداخته اند و از زمان
حال سلسله جواب بر پاست مطالعش این است

اوله جهان که قره عین پیبرم شایسته سینه دل شکر مراد دیدم

شید از غزنین ارام دیار است حرمین مکرین پرست و چون شرعاً زیارت مرقد معلک زنبوی
در یافت تمجیدی محنت بند موزون کرده بعرض رسانیده این آیات سخن جلیله ششم است

ابرار دست سرور ازان است چون میون فرست لاف فرزند می نامم زودترین حضرت دلی
از قبول خویش زنجیری این معجون فرست از قبول فرست
بر رسول الله زود و از هر چه هست زود فرست

حمد الله مستوفی و تاریخ گزیده نقل میکند که چون یارین بنیت رسید که لاف فرزند
بنیادم زودترین حضرت دلی به الی آخره خلعتی از روضه منوره میرون آمد و در تعجیب آن
اعلمانی میکند لیکن اگر زنجیرین سانحه جلیله بعالم و قسطنطنیه آمد ایستاده باغی بارگاه نبوت که
سوارح کلی و خردی آستان منلی را بجنبه کتابت می آرند البته آنرا بقلم می آوردند و در کتب
سیر مبارک ثبت میکردند یعنی مردم نقل کرده اند که خدام روضه منوره خلعتی بر اسن او حاضر
ساختند این را با دوز میوان کردند شید چون از سفر حج برگشت و بولایت جوین رسید در
قصه آزاد از زندگی آزاد گردید و در وقت تحریر این صغیفه دیوان حضرت شید حاضر هست
اما اول به محنت انتخاب نگرا مید برین چند رباعی اکتفا رفت رباعی

هر شب که رخ سپهر گلشن گردد عالم تاریک چون دل من گردد
صد آه بر آردم و آئینه دل کاسینه دل ز آه دوستان گردد
اغی شاد زمین در زمان بی تو بماند

در
این
صغیفه

آسایش جان نیست جان ستیو میاد	مقتضی جهان توئی جهان ستیو میاد
از دود دل پر نعم ای ماه تیرس	وله فرشته ناله سحرگاه تیرس
در هر نفسی تشبیه دارم آری	ای آینه میگویمیت از آه تیرس
در خدمت کس گزیده هم پشت بچم	وله شاید که زن روی نگر و اند هم
چون من سر خود دارم از بغیر ضی	پای دگر می چه گیرم از بهر درم

در خواجه حافظ شیرازی

خواجه حافظ شیرازی قدس سره از خواص بکارتی است و بنجال هند و بخش سمرقند
بنجارا و دی از میانته عرفان کشاده و صلاهی ادر کاسا و داد و داده و موی جامی قدس سره
میفرماید چون در سخن او اثر تکلف ظاهر نیست و در لسان العیب لقب کردند و لطف گوید
چون قال دیوان او از غیب خبر میدهند باین اعتبار هم در لسان العیب میتوان گفت از نیجاست که
میگویم **س** مردان ز خاک هم خبر آسمان دهند **و** قال کلام حافظ شیراز کن لجا **و** اکثر اشعار
او تقریبی است بوالی لاری که یکی از علامه علامه دوالی است دیوان او را با تقریبات از
و اشت محمد قاسم فرشته در تاریخ خود مینویسد که سلطان محمود شاه بهمنی والی دکن قران نیگو
میخواند و خط خوب می نوشت و طبع نظم داشت از دست **و** عاقبت در سنه کار خون فامد میکند
خصمتی ای دل که از الماس بشتر بخورم **و** از علوم متداوله با خبر بود فارسی و عربی فصیح میگفت
در عهد او شعر از عرب و عجم بد کن آمده از سر شیمه انعام و احسانش شاداب میشدند و قصیده
گذرانیده در مجلس اول مبلغ یکین از تنگه طلا که عبارت از هزار توله باشد جائزه یافته معزز و مکرر
و مقضی المرام بوطن خود مراجعت مینمودند چون آوازده سخاوت و بهر پروری و قدر شناسی او
عالمگیر گشت خواجه حافظ شیرازی تیر راغب سیر دکن گردید لیکن بواسطه موانع از قوه بغفل
نمی آمد این خبر بمیر فضل الله آمدی که از علامه علامه تقی زانی بود و در دکن آمده از پیشگاه سلطان
منصب صدارت داشت رسید جزوی از جهت خواجه شیراز فرستاده استدعای قدم
نمود خواجه از توجه بمیر فضل الله انجوش از پیش خوانان سفر هندوستان شده انچه او فرستاده بود
برخی را مرقع خواهر زاده های خود کرده و برخی را اداسی قروض نموده باین راه کرده از
شیراز باز آمد چون بلاد رسید انچه داشت یکی از آشنایان غارت زده پیشکش کرده میدست گردید

خواجه زين العابدين همدانی و خواجه محمد کارزونی که از تجار بهتر بودند و داعیه پند و نشان کوشش نداشتند
خرج راه خواجه شده بهرگز آورده و در بعضی امور کوتاهی کرده خواجه را از خود رنجساندند و با وجود
آن حال خواجه حد درکشی محمودشاهی که از دکن به بند بهر مریفته بود سوار شد قفس را
روزگشتی روانه نشده بود که با دو مخالفت و زبیه در پامالیشو آورده خواجه کیساره ازان سفر
مستغرق گشته بیاران گفت که یعنی از دوستان با که در بهر زمانه دول غم کرده ام ایشان را دیدم در
ساعت بر میگردد و باین بهانه از گشتی بیرون رفت و غزلی گفته معصوب یکی از آشنایان
نزد میر فضل الله فرستاد و خود پیشتر از شتافت این سه بیت ازان غزل است

دعای باغم بسر بردن جهان یکسر نمی آزد و	همی بفروش و دل با گزین بهتر نمی آزد و
شکوۀ تاج سلطانی که بیم جان رود و ج است	کلاه دلکش است اما تبرک سر نمی آزد و
بهر آسان مینماید اول غم دریا بجوی در	غلط کردم که یک موش لب بدین نمی آزد و

چون غزل میر فضل الله رسید قصه خواجه را به سلطان محمود شاه بازگفت سلطان فرمود چون خواجه
بقصد دریافت مجلس اقدم در راه گذاشته بود و بر ما واجب است که او را از فیض خود محروم
نمایم پس ملا محمد قاسم مشدی را که از فضلا و دولتمندان بود و جز از نگه طلا تحویل نموده تا انواع
اتمه هندی خرید و برای خواجه پیشتر از برداشتی و خواجه غزلی به سلطان غیبات الدین والی
بنگاله فرستاده که این بیت ازان است

شکر شکن شوند همه طویان هند	زین قند پارسی که به بنگاله میسر
حافظ رشوق مجلس سلطان غیبات دین	غافل مشو که کار تو از ناله میسر

سلطان خدمت خواجه شائسته بتقدیم رساند اقبال و در سه شنبین و تسعین شام تائیه واقع شد و در
خاک مصلاهی شیر از دفون گشت خاک مصلی یکی یکم و تاسیخ است صاحب آة الصفا مینویسد
شاه نعمان قلع خواجه حافظ هندی آمد و در برهان پور وفات یافت قبرش نزدیک قلعه
آسیر است شیخ فیضی اکبر آبادی این قطعه روح دیوان او گوید سه سنم فیضی که
در میدان منی به چو من چاکسواری تیر تگ نیست به بکله شعر من از پوست تاخسند
بجای مردم ناپاک رگ نیست به بدن میماند این پاکیزه گفتار به که در دیوان حافظ نام شائسته

شیخ محمدحیی اله آبادی در کتاب علام الزمان گوید صاحب قطعه را این بیت بنظر نرسیده

شنیده ام که سگان آلوده می بندند | چرا بگزدن حافظ نمی رسانی

مولف گوید در بعضی نسخ دیوان حافظ بجای لفظ حافظ لفظ عاشق بنظر آمده و قطع چنین است

مزاج دهر برتر شد درین بلا حافظ | بجاست فکر حکیمی و راسی بر زمین

از اتفاقات اینکه چیزی که شیخ فیضی میخو است در دیوان فارسی و عربی فقیر آزاد موجود است و ازین لفظ مبراع نیز اعدم این لفظ سبب بود افتخار و وجود آن باعث عدم اعتبار نمیداند شد که در قرآن محیط لفظ کلب مکرر واقع شده اشعار خواصه حافظ در دنیاها تیان و زمزمه خراباتیان است حاجت تحریر ندارد این ابیات محض تینا بقلم در آمده است

حاشا که من بسوسم گل ترک چی کنم | من لاف عقل میزنم این کار کی منم

چو گل گرفتورده داری خنیا را من عشرت کن | که فادون اغلطا داد سودای زارانه و زار

هر کس که دید روی تو بوسید چشم من | کاریکه کرد دیده من بی نظیر نکرد

اشک غمازم اگر سرخ بر آید چه عجب | نخل از کرده خود پرده دری نیست که نیست

یا مردان خدا باش که در کشتی نوح | زنت خاکی که بآبی نه خرد طوفان را

بمی شمارت دل کن که این جهان خراب | بر آن نترسنت که از خاک مایساند نوشت

ایدل طریق رندی از محسوب بیا موز | مست است در حق او کس این گمان ندارد

دل بسی خون بکفت آورد ولی دیده بر خنیت | الله الله که تلف کرد که انداخته بود

دوش میگفت که فردا به هم کام لبنت | سببی باز خدا یا که پشیمان نه شود

حضور می گریم خواهی از غائب بشو حافظ | متی مالمق من بوی دغ الدنیا و امله

مولف گوید دغ الدنیا جواب شرط است در جواب شرطی که جمله انشائی باشد و فاد واجب است

برای رعایت وزن دغ الدنیا نمیتوان خواند اصلاح برین می تواند شد دغ الدنیا

متی مالمق من بتوی دملها به حال اجواب بر شرط مقدم شد جواب مقدم فانیخواهد گشت امر

به ائمه الخ و تفسیر تقدیم جواب این غزل پرداخته ام و مصراع خواصه را بتقدیم جواب تضمین کرده

این ابیات از ان غزل است

که میا نتم بعلوم شاه سازی حل مشکوفا	سرت گردم چه نعم از عقد و زلفت تو بر دلها
سبکرو حان بزنگ بوی گل لبز محمد	نما شد فائز رنگین دنیا حامی آسایش
چو فانوس خیالی گردا گرد و زنده	نماینده عالم گردان آن شمع شب افروزم
که قاتل سبزه برد از تنه نابز فاک لبها	درین شمع تماشا میکنم آثار رحمت را
برخ از دنیا متی را تاقی من چو کوه دلم	الا آزادا جیها و عمار و صا اعرضا

در دنیا نصیران چهار راجع به مشوقه است که اصل در کلام عرب بقول با مشوقه میباشند اما سلطان نیاث الدین بن سلطان سکندروالی جنگال را بدشاهی سخی صاحب اعمال خبر بود بهفت سال سلطنت کرد و در سنه خمس و سبعین و سبعمائة علم بملک جاوداتی رد قاضی قطب الدین صنفی در تاریخ که عبارت عربی میگوید ترجمه اش اینکه سلطان نیاث الدین والی جنگال در رسیا ری مصحوب خادم خود بای قوت عثمانی بجزیرین شریفین فرستاد که برابر هر دو مکان مقدس تقسیم نماید و نیز در سره ذری باطلی در مکه معظمه بنام سلطان تعمیر شود و او قافله خرید در اعمال خیر مثل تدبیر و غیره صرف گردود و مکتوب به مولانا حسن بن عجلان شریف مکه نوشت و بدایای و بایله پراسی او فرستاد و شریف قبول کرد و فرمود تا موافق اراده سلطان لبیل آزند اما شریف سوخته در صدقه خود گرفت بطریق معتمد خود و ابا خود باقی را بر فقر و فقرا و حرمین تقسیم نمود آنقدر رزق بود که بمردم آنجا عسل الموم رسید و بای قوت عثمانی برای تعمیر مدرسه و رباط دو خانه با هم متلاصق نزدیک بایات اتمانی خرید و شکسته بجای آن مدرسه و رباط ساخت و دو اویسل و چهار رجه خرید و بر مدرسه وقت نمود و چهار مدرسند اویسل را رجه و شصت طالب علم مقرر کرد و اخراجات ایشان را ازان وقت معین نمود و قافله دیگر مقابل مدرسه یا قصد شغال طلا خرید و برای منی صالح رباط وقت ساخت و مولانا حسن شریف در عوض هر دو خانه که بجای آن مدرسه و رباط ساخته شد و هر دو اویسل و چهار رجه و دو ازده هزار شغال طلا گرفت و سوا سی آن زر عهذ کرد که مقدار آنرا کسی نمیداند و نیز سلطان نیاث الدین زری برای تعمیر نه رجه بای قوت مذکور فرستاد و بود مولانا حسن آنرا هم گرفت و گفت ای کار را ما سه انجام میدهم

و آن سنی هزار شقال طلب بود و اینجا ترجمه تاریخ قطبی است مؤلف گوید مدبر سنی رباط سلطان از
 غیاث الدین حال قائم است و فقیر در ایام اقامت که مستطعمه بتخصیص فته آرد و دید
 حیرت توئی حیرت افزای وینده و ران است و مهر بر لب گذار زبان و ران از وطن خود
 بعراق رفت و در شاعری نام برآورد و حسادین بیت او را بشاه طهماسپ صفوی رسانیدند
 از حسد امر و زرا به منع ما از باغی کرد **هـ** ورنه کی آن ناسلمان را نعم فردای هست
 شاه پیاس شریعت متغیر گردید حیرت بگیلان گریخت و بعد چندی قصیده در نقیبت امیر المومنین
 علی رضی الله عنه گفته و جناب مقدس اشفیع ساخته رو بدرگاه شاهی آرد و به مقرر ماضی
 مشمول مراحم گردید مطلع آن قصیده که ایاهم لطیفی دار و نیست

بسیج خانه رحیم نیست ایشه دوسرا مطلع توئی چو شاه ولایت ولایتی بنها
 در عهد شاه مذکور و قتی که محمد صالح تکیچی در استرآباد خروج کرده روزی چند بر تخت نشست
 حیرت قصیده گذران که مطلعش این است

ایکد رایت بجهان آئینه غیب ناست **هـ** هست پیش تو عیان آنچه نهان دل است

چون باین بیت رسید **هـ**

خسر و کشور اقبال محمد صالح آنکه سزا قدم آراسته لطف خداست

هفت خرداء ابریشم سله یافت آخر بجا شان رفته رنگ اقامت رحمت شبی شراب خورده
 در حالت سستی از بالا خانه بپایان افتاده گردنش بشکست و مزخ روح او در پود از آمد
 مورخی گوید **هـ** سال فوتش چو خواستم گفتند او بجاه صفر زبام افتاد و امیر علماء الدوله
 قزوینی صاحب نفائس الماثر که معاصر حیرت و از خاندان بورغین است و صاحب هفت اقلیم
 حیرتی را توئی نوشته اند و خان آرزو گوید ای پادشاه پادشاه بوده و بعضی از تون گفته اند و معلوم
 نیست که حیرتی کاشانی داین شخص هر دو یکی اند یا غیر غالب که جدا باشند مؤلف گوید غالب
 یکی است توئی باعتبار دطن اصلی و کاشانی باعتبار مدفن و بودن او از ماوراءالنهر بقول
 تقی او حدی است که آرزو از نقل کرده و الله اعلم این چند بیت از کلام حیرت است
 چو سر نوشت مرا کلام کردگار نوشت **هـ** خطی لامی خوبان روزگار نوشت

دل که خود را هم نخواهم هر خوش	دل از آن بخود روم سوسى خوش
دل ور نه در دول مرغان چمن بسیار است	دل کل بهر حرف جهان بکینا زار گوش
دل که من زبوش روم دیگران نظاره کنند	دل نظر کن سوسى بن در میان خلق مباد
دل که بام افتد و از خاطر صبا درود	دل ماند زلفت تو دل وای بران صید پیر
دل باین ده روز و عمر کوه خوش	دل پریشانهای در از حیرت دیدم
دل دارد دوم چو صبح ولی بدو صاف است	دل تیغ علی که بهر رخ بخون متافق است
دل ورنه از بودن صدا لقا فامه نیست	دل چاره ساله می گرگ کف افتد عمر است
دل که اگر پیش روم بال و پر مینویزد	دل همچو پروانه پستی سر و کار است مرا

خان آذر و گوید وین بیت یکی از عزیزان تصرف کرده و اکثر مردم پسند فرموده تصرف این است
 میروم پیش اگر بال و پر مینویزد و پیش فقیر متفاد هر دو مصراع جداست و ترکیب آن با مصراع
 اول معنی علییه دارد ولیکن بر تقدیر مصراع صاحب شعر همان معنی این بیت شیخ سعدی
 علیه الرحمة است اگر یک مرسوم بر تر پر مینویسد و غنچه بلی بسوزد پر مینویسد و غنچه بلی
 بال و پر پروانه خود را میسوزد و خصوصیت به شیخ اذکار و انتهی کلامه مؤلف گوید مصراع اول
 ووشق دارد یکی این که حرف شطر متعلق بحمله پیشین شود و دوم این که حرف
 شطر متعلق بحمله پسین شود و اتصال معنی در هر دو شق ظاهر هر دو از خان آذر و ظاهر
 اشق ثانی است که گفته پیش فقیر متفاد هر دو مصراع جداست و جدا اصلاح مصلح
 ووشق اول و معنی آن اعتراض است که سوختن بال و پر مخصوص شمع معین نمیتواند باشد
 و این اعتراض ناشی از کاف صفتی است که در آغاز مصراع ثانی واقع شده مصلح کاف
 صفتی را بر آورد و اعتراض را منفع ساخت و بر ظاهر ظاهر که در بیت حیرتی تشبیه واقع شده
 و در بیت شیخ سعدی تشبیه هست

خبر خواهد زد و یکی اصفهانی است اماند شد مقدس بسیار بوده و در آنجا نشو و نما
 یافته حرف موزون میگفت و آتی آباد می گفت و انامی علم عروض و قافیه بود و در خط و انشای نیز
 دستی داشت آغاز حال سیاحت کنان گیلان افتاد گیلانیان بواسطه طعن و زهر بزرگان

زبان در اقطع کردند با وجود آن چون قلم طلاقیت لسانش سجال بود میگفت امیرالمؤمنین علی رضی الله عنه
 زبان مرا شفا داد صاحب انعام الماثر گوید در سنه سبعین و تسعمائ در قزوین آمد و هفت بند را
 را جواب گفته از نظر شاه طلبا سبب صفوی گذرانید و پنجاه تومان و خلعت جائزه یافت و میر تقی
 مینو سیل از قزوین متوجه خراسان شد و در مشهد مقدس رضوی فوت کرد فی شهر سنه احد
 و سبعین و تسعمائ زبان آوری این عزیز مقطوع اللسان باید دید

افتاد ایم ز پادای سبتان میاری ما	قدم نهید و به بنید خاکسارے ما
و دشنه که رفتی زیرم یار که بودے	می با که زد می شمع شب تار که بودے
بهر طر ز تو آرد ده بفسر یاد است	هزار دزد دست تو این چیده است
ایکدم میکنی از عشق خسارش بین	ایکدم میگویی مروارید ز قنارش بین
اگر نه هر زمان از کوی شیرین بادیر خیزد	غبار غم کجا از خاطر فرماد بر خیزد
نشسته بر سرم که در غم خاطر شوقاوش	اجل شباب تا یار از سر من شاد بر خیزد
یار بر افراخته قامت رسید	فتنه از یاب سلامت رسید
سیرسد آن شوخ شهیدان عشق	مژده شمار که قیامت رسید
جانان ز تو بر سرم بلا می آید	دزد توید لم تیر جفا می آید
گفتی سگ خویش خوانده ام حرفی را	حرفی است که بوی وفات می آید

حکایتی که شاعر خوب و ماهر جانزه روپ است شرف زیارت حرمین شریفین
 دریافت دوبار سیر مهند کرده با ولایت خود برگشت کرت اول ببلکان رسید و قصید مدوح
 قاسم خان نیشاپوری ناظم آنجا گفته گذرانید خان چهار هزار روپیه صلہ داد و او
 بدینا خودش باز فرستاد و کرت ثانی وارد اگره شد و هم خان کوکه اکبر بادشاه و
 پس دیگر از خواص عصر و هزار روپیه با و تواضع کردند و الا قصیده در مدح خان اعظم
 کوکه اکبر بادشاه بود بنظم آورد و بستان تو مان نقد و خلعت و پسر صلہ بران
 مطلع قصیده این است

ببزد اهل سخن چون گنم بیان سخن اگر بد و نیکد روح صاحبان سخن

و قصیده دیگر دشنامی اگر بادشاه موعظن کرد از آن هست سته

نبودن شهباس ریگ روان	قیاماتیش که در صفها پیوست
گرچه غرق کردن اغندا	هر طعن ستونهای کبر بلاست

چون فرصت گذرانیدن قصیده نیافت این قطعه بوسیله بعضی مشهوران معروف شد

در معراج بادشاه سخن شیخ ملک هندی	گفتم قصیده که پسندید هر که وید
زمین سان قصیده که بنگاه نوشتنش	آب حیات بر ورق از خامه میچسبید
اما چو روزگار بدو کار من نه بود	زان شاخ گل باغی لم خار غم خلب
نشید شاه عقده کشا مصرعین	نکشود فعل از روی من ازین کلید
بودم ز آب دیده تر غرق بحسبم	کز غیب این ترانه بگوش دلم رسید
حافظه وظیفه تو دعا گفتن است پس	در بند آن مباش که نشید یا شنید

بادشاه بعد شماع قطعه حکم بان شاه قصیده کرده و هزار روپیه و خلعت و اسب مرحمت کرد بدی چون خازن در تسلیم ز ترانه خیر کرد این قطعه گذرانیده همان لحظه زر گرفت

نشد که دارم شما خواهم کنم پیشتر عرض	قطعه از آنکه زمین شکل مرا صد ذراع شتر است
سیم زرد انعام کردی لیک از خازن مرا	هم گرفتن مشکل و هم ناکر رفتن مشکل است

و چون از بند برگشت میان او و وحشی بزرگی مهاجرات یکیکه بوقوع آمد چه او را بسبب سرماییه جمعیت که از بند بهم رسانده رفته بود بر وحشی تفوق میدادند حال آنکه حیدری در اوایل تاج و روزی میکرد و او شاگرد لسانی شیرازی است و در مقابل سهو اللسان شرافت تبریزی لسان الغیب از اشعار لسانی ترتیب داده و آن را از بنجاه هزار بیت لسانی انتخاب زده شیخ عبدالقادر بدالمنی صاحب منتخب التواریخ گوید دیوان حیدری مشتمل بر چهارده هزار بیت تخمیناً بنظر درآمد اما تماشا نیک در آن نهایت اندک دیده شد حیدری شاعر کوثر سخن میگرداند

شهرت حسن تیان از عشق عالم گیر است	در طریق عاشقی عشق جوانان پرست
ترسم از آب مباحی خلد گردنم	آنکه سخن و با شب گرم ماه سروست

چو زدم شک از دل و دور و آلود و منجین	بلی چون آب بر آتش بریزد و دود منجین
شمر که تیغ جانی تر از آتش شده ام	جدا از آن سگ کوشست سخنان خود ام
در آتش هست ز عشقت تن بلاکش من	آب تیغ تو خواهم نشیند آتش من
طبعم ز غم غیب چون غنچه شکفت	در لوح شهمان در سخنی زانی شکفت
اگر بخورم آب و دشمنی گفت که	من مرثیه اش بدوستی خواهم گفت

میرزا امین رازی صاحب هفت اسلیم گوید چیدری با آنکه از خاکسار داشته مهند بود و در حق او
مهند این رباعی گفت رباعی

در کشور من شادی و غم معلوم	آنجا دل شاد و جان خرم معلوم
جانبی که به بیکو پیه آدم خشنند	آدم معلوم و مروت در آدم معلوم

میرزا امین با آنکه ولایت زهت و در حق چیدری کلمه استعجاب نوشت فقیرم نظر همسیر
معنی این مطلع گفته ام در کمال بیان دل بدخون نمیان کند و همچون مغفل شکایت
مهندوستان کنند مدت مهند کردن تخصیص چیدری نیست بلکه اهل ولایت ایران نوران
قاطبه با آنکه مهند آمده از حالت گدایی بمرتبه امیری میرسند و از مکتب قلندرزی برآمده بدو مکتب
فائز میشوند باس حقوق را اصلاً بخاطر نیکداند و زبان خود را که عمر بانگ از خوان الوان
مهند خورده با انواع مذمت می آید اگر مهند مطابق اعتقاد ایشان است چه از خود
بی طلب کسی تصدیق میکند و خود را به شیوه حق ناشناسی و عیب جویی انگشت
میسازد و طرئه اینکه ولایتیان هم خود مهندی الاصل اند چه از روی احادیث صحیح ثابت
که آدم علیه السلام از بهشت در مهند نازل شد و نیز از روی احادیث ثابت میشود که توبه
بهین جا بمرتبه قبول رسیده شمع جلال الدین سیوطی در تفسیر و مفسر حدیثی طویل از کعبه
احبار روایت میکنند در آن حدیث واقع شده فعلی فی مذهب التریقه انزلت التوبه
یعنی پس بر من و بر من سرزمین یعنی مهند نازل کرده شد توبه و بعد قبول توبه احرام
شریف است و در عرفات با خود آید خود و بعد او ای مناسک حج هر دو با هم مهند
آورند و درین سرزمین رنگ کوطن ریخته اولاد بهم رسانند چنانچه در تاریخ طبری کتاب

طریق انجمن و ایشان هم خود مهندی الاصل اند

امام مجتهد عالی مستطوبت و چون اولاد او بعد کثرت رسیدند از بنده منتشر شده رفتند زکوة اقامه نمودند
 آباد ساختند پس وطن اصلی جمیع بنی آدم هستند بعضی مردم می گویند دهن در زمین مغفوب است
 زیرا که حق تعالی در حالت غضب آدم را از بهشت بر آورده بنده انداخته بنافل ازین کیفیت
 حواریان بعد از آنکه از سرزمین مکه منظمه است انداخته سرزمین مکه با اتفاق است محمدی اثرش بقاع
 روی زمین است پس رب الخیر تعالی شأنه آدم علیه السلام را در عوض بهشت گلزار
 از زانی داشت و از بهشتی به بهشت دیگر فرستاده مولف گوید که گزینست از بهشت
 فزون بوستان هستند آدم زمان از بهشت جنت چهرسان گذشت و مؤید این است
 آنچه شیخ جمال الدین سیوطی در تفسیر درمنثور و در سوره احقاف روایت میکند که انج
 ابن ابی حاتم عن علی رضی الله عنه قال خیر جوار و ابی الناس ذوی مکة و ذو او نزل به آدم باخبر
 انبیه و از نزول آدم علیه السلام ثابت شد که طلوع آفتاب نبوت اول از انق نبوت
 است و تفسیر استنباط عجیبی کرده ام که حاول نور محمدی صلی الله علیه و آله و سلم در هند قیاس
 مساوات منطق ثابت میشود چه از روی احادیث صحیح نور محمدی صلی الله علیه و آله و سلم در صلب
 آدم و ولایت بود و از چنین مبین او میثاق ازینجا روشن شد که مبدا نور محمدی صلی الله علیه و آله و سلم است
 و منتهای آن عرب و کفنی بالهند شرفا و فضل و تفریق قیاس مساوات این است نور محمدی صلی الله علیه و آله و سلم
 و آدم صلی الله علیه و آله و سلم و تحقیق این قیاس از کتب منطق باید جست و اگر کسی بداند
 و در بین ملاحظه کند بهبوط آدم از بهشت اینجا و دنیا بعلت گنوم بهستانه بیش نیست اصل
 مقصد انکی اظهار شیونات و تجلیات خود است اگر آدم ازینجا قدم رنجه نگیرد و این خسرا به را
 که آباد میباشند و اینهمه بدائع امار و غرائب اطوار که خاصه حضرت ایشانست که بعد ص
 ظهوری آورد و تبارک الله حسن النحالین و تفسیر و تکریم از کتب تفسیر و حدیث بر آورده رسالت
 ترتیب داده ام و شما مآله العبر نام گذاشته دیدنی است

من گیس نفس روح پرورش مداریات است و نوا می است از آورش مفرح
 ذوات ابتدای حال البصیغه تجارت بجا شان آمد و رفت داشت و در تمام قامت بجا با موزون
 طریقی شاعره می پیچود و قمتی در گیلان سبل خالص شاعری در حالت سستی شمشیری بردست است

افزود و با وصف قدرت انتقام چون آن حرکت در حالت سستی بود و از قضا صبر مرگ داشت و بعد التماس
 جرات از گیلان بجا شان رفت و از انجا رو بدار النعم همدان و حکیم ابو الفتح گیلانی خیر الکفایه بجا
 او افشاند و هم بظیفیل حکیم در بارگاه اکبر بادشاه و شاه مراد و اعتبار کسی بجز ساندوسه و سایر جمعی
 اندوخت و در پایان زندگانی دامن دولت خانان گرفت و دامن دامن گلهای آرزو و
 شاخسار احسان او بر چید شیخ معروف بکر صاحب ذخیره الخواصین گوید خان خانان
 ملا حیات را در خزانه برود و بر قدر اشرفی توالت بر داشت و فاجات او در سنه خمس و عشر و اله
 واقع شد و او بحیات از ظلمات و دوات بیرون می آید

واقع شد و او بحیات از ظلمات و دوات بیرون می آید

بهر سخن که کنی خویش را نگهبان باش	از گفتنی که می نشناید بشان باش
چو بال مرغ که گزشتل روزگار این ست	ز سویر هم قد می و ام کن گزین باش
تا که بغیر یار و یمن سیر گران بود	بادوست انجین و بدشمن چنان بود
ایدل اگر ندید سبوت مرغ از و	شاید که با تو در صد و استخوان بود
چو رسد رقیب خندان کشد مطلق	که سپا و دیده باشد نظر عنایت از و
چون سنجک پس بدانش اصلی بر در راه	بیدار نشی بعد فراطون بر ابراست
بعد مردن تو معلوم شود در پنج حیات	بر سر و ان لخطه بنا که بمنزل برود
آید از خاک مزارم بعد مردن بوی و	بسکه و بچران او گلهای غم بو کرده ام
ترا هرگز گریه بانی نه شد چاک	چه دانی لذت دیوانگی را
از بسکه رفوز دیم و شد چاک	این سینه همه بدو ختن رفت
در میان کافران هم بوده ام	یک میان شایسته زنا نیست

اما حکیم ابو الفتح خلف ملا عبد الرزاق گیلانی است که در علم طبیعی و الهی سرآمد علما و کسب آن
 و سالها صدارت آن ولایت داشت حکیم ابو الفتح و حکیم حاکم و نور الدین فراری سرسره برادر
 در سنه ثلث و ثمانین و تسعمائة از گیلان رخت بجا نب همدک شیده بلا زنت اکبر بادشاه
 پیوسته از اینها حکیم ابو الفتح بزور زنجیری تصرفی غریب در مزاج بادشاه کرده بود و یکسال
 تصرف عروج نمود اگر چه منصب او بزرگ بود اما بابت مزاج گوی بادشاه در نهایت اعتبار

می زیست به حدی و غیر وجود طبع متصف بود و در نظم و نثر سلیقه درستی داشت و لمبدا صحبت و با شکر
وقت مثل عرفی و حیاتی گیر افتاد و شیخ عبدالقادر داناؤنی گوید در ایامی که حکیم نوآمده بود فقیر از وفندیم
که میگفت چشم و هست و همین دو اند و بیت انوری را پیوسته انور یک مداح گفته و او را بهر باد و جان که گفت
زمانه بود شبیه میداد خاقانی را میگفت که او اگر درین زمانه سب بود بیکار ترقی می یافت باین
طریق که هرگاه در پیش خواجه من آمد و او را سیلی میزدیم تا کاهلی طبیعت را میگذداشت و چون از اینجا
به پیشخانه شیخ ابوالفضل میرفت آنجا او سیلی میزد و شعر او را اصلاح میداد و هم از منتهی کلاس
مؤلف گویند باینکه این پندار حکیم ابوالفتح در او کل شوق سخن یافت و بعد از آنکه ترقی کرد و استادای
استادان معترف گردید که در چهار بار که نام نشیات حکیم ابوالفتح است در یکی از مکاتیب که در
چهار خط خانمان نوشته بقللم می آرد قصایدیکه یاران آنجائی گفته بودند به شعرا می اینجائی
فرموده شد بنام نامی شاهزاده که با تمام سیر بر ملازمت فرستاده خواهد شد ملاعنه و ملاحیاس
سیار ترقی کرده اند دیوان رضی الدین نیشاپوری ما را زود از خود ملول کرد و بعد دیوان خاقانی
و انوری و کمال اسماعیل شاعر س که وزیر و زباز و اعتقاد بهم رسد ابوالفضل چ رونق است
اگر دیوان او بیشتر حاضر باشد گنجایش دارد از منتهی کلاس و وقتیکه باو شاه متوجه سیر کا بل بود
حکیم ابوالفتح سفر عالم دیگر گردید و در حسن ابدال مد فون گردید فی سنده سبع و ت حین
اما خان غامان از امرای جلایل الشان عهد اکبر و جهان گیر است و در آن دولت عظمی عهد
امور عظمی گشت چو به قابل دریا دل قدر دان فقر و علما و شعرا و سائر ارباب همه بود طبع موزون شکر
و در فارسی و هندی و سندی شعر میگفت و آنقدر ارباب کمال و شعرا به فارسی و هندی
که در سیر کار او منتهی اتم آمدند از امرای بلکه سلاطین و خلف کم کسی را اتفاق افتاد و موزونان
شناخته تر خود را قنطار و قطار رزمی بخشید چنانچه مطالعته این صحیفه التماس میکند شیخ فیضیه
بلند ساخته به خانمان عهد کافعاش به طبع را رخصت شگفتن داد و داشت چون اعتماد
بر شعر او صله بدیش از مدح گفتن داد و در سنده سته و ثلثین و لفاین گوهر گرانمایه از دست
روکار رنجاک افتاد و در دلی درون گنبد زو و خود که محاسنی مقبره که باین باد شایسته
و فن گردید ملاعب را البتة سنا و نندی ماثر رحیمی که کتابی است ضخیم در مناقب خاندان

از کاشی

تالیف کرده نسخه آن در حیدرآباد دیده بودم که به جوشی الحاقات بخط مصنف داشت درین وقت حاضر
 نیست حیاتی کاشی شاعر شیرین انبیا است و میرآب چشمه آب حیات آغا ز حال تخلص سقایی میکرد
 وجه تخلص این است که بمجا هبت بعضی واحده پرکار نقش گردا بل نقطه گردید و در علم منطقه ترقی بسیار
 کرده مرکز داره نقطه یان گشت و نقد موش و عشق صراف پسری باخته همراه او از کاشان
 تفرزین رفت و در تنه و رانجا با آنسای یعنی اهل نقطه اختلاط داشت جمعی ازین طائفه را با چن کتاب
 در حضور شاه طهماسب صفوی بردند و بکلم شاهی همه اینها محبوس و معذب گردیدند بعد دو سال نبات
 از شکنجه اجس نبات یافته جانب شیر از رفت و یکدو سال در اینجا گذرانیده در سنه ۹۵۸ و ۹۵۹
 و تسهات لوطن مانوس کاشان شتابت و نقطه را از لوح خاطر شسته سر بخط دین بنویس
 گذاشت و بعد زمان بسیر از کاشان متوجه دیار و کن گردیده در احمد نگر بسیر و نیکی از قمران
 جهاگیر بادشاه تفریف او به سحر بادشاه رسانید حکم طلب او صادر شد حیاتی اقبال امر نموده
 خود را بدرگاه رسانید و مشمول عواطف خسر وانه گردید در سنه تسه و عیشر و الف شنبی امیر خیر
 سستی متعلق نامه پسند خاطر بادشاه افتاد یک بحث آن کتاب مفقود بود و شعر اول از م رکاب بنظم
 آن بحث مابور شدند هر کدام سر مایه فکر خود تحفه محفل بادشاهی ساخت از آنجمله نظم حیاتی
 نهایت مقبول افتاد حکم شد تا بجلد وی آن حیاتی را بر سر رخ و سپید بنجید بدشتش خریطه در
 افتاد هر یک خریطه ستایه تر از اثر فی و روسیه و سعید امنی گیلانی و در مایه رخ این واقعه گوید
 سلمانی را بر سر بنجید شاهنشاه عصر بادشاه عدل گستر شاه گردون افتاد از شاه پور الیه جهاگیران که با
 آفتاب هفت کشور سایه پروردگار به بخت تارخیش بروی کف امیران چرخ شاعر خجیده شایه رقم زرد ز گدا
 خان آرد و در حیاتی گیلانی و حیاتی کاشی غلطه واقع شده از مطالع جمع الیه کاش تالیف و واضح میشود

نشان که بخش جانان بآن مقام رسید	که هر که در گداز من انتقام کشیدند
در دل من درد افزودی و دیگویی منال	آتش در جانم افکندی و دیگویی بسوز
ناک کوی تو ز سبیل مژده پر غم گردیم	تا غبار بنویس از تو بگذر ما بترسند
در مایه عاشقی دل یاری من میکنند	جان فدای او که جانیه اری من میکنند
منوایم شاد و خود را اگر چه می میرم خیر	تا نیاید رحم در خاطر جفا کار مرا

بهرشون کوندانده و سستی در اصل محبت	وله	خلق را با خود حیات از چه دشمن کرده
بی اصل تو گزین برود از چشم تر من	وله	شادم که نیاید دگری در نظر من
ترسم که شود یار غمین غیب بشود شاد		ای باد بکن جانب آن کج خبر من

خسرو می تبریزی با سوردنان محشور بود و از صحبت ایشان مسرور بقدر کسب علمی نموده و غرقا
شاه عباس بافتی را حسب الامر در سلک نظم کشیده در عباس آباد اصفهان ساکن بود و مبالغی از
سرکار موقوفات و وظیفه داشت آن وظیفه انقطاع پذیرفت در آن باب رباعی میرزا حبیب الله
صدر فرستاد میرزا مبلغ سی تومان در جایزه و وظیفه و مقر کرد در مصاحبت میرزا البیبر
و بعد از مدتی رخصت گرفته به تبریز رفت و در آنجا وظیفه اعیان و منقطع گردید رباعی دیگر

از قطع وظیفه گریه شکوه خطاست	رباعی	آنکس که بدو وظیفه زرق خد است
جان شد گرد و زوی و رازق ضامن		دارم گرد و ضامن من پابر جاست

خرین شیخ محمد علی اصفهانی در علوم عقلی و نقلی پایه بلند و شعر و شاعری مرتباً ارجح دارد
زبان او از قایت صفا آب زلال میباید و کلام او از نهایت ابداری نسب بسبک لالی میرساند
ساده آبا و امثله و واسطه اش به شیخ زاهد گیلانی مرشد شیخ صفی الدین از دهلوی که جد سلاطین صفویه
و ناسخ و رفعات الانس در ترجمه اسیه قاسم تبریزی سطور است ملتهبی میشود و قول شیخ خرین
در راه ربیع الآخسته التمت و مائه و الف واقع شد آغاز حال قدم در سیاحت ایران
و بار گذاشته اکثر بلاد خراسان و دارالمعز و عراق و فارس و آذربایجان را سیر کرد و از فضلا
عصر سر پایه علوم برگرفت و با شعرا معاصرین صحبت داشت شاگرد محمد سج فسانی و او شاگرد
آقای حسین خوانساری است در شیراز از منطق و بیئت و حساب و طبعیات و الهیات
کسب نمود و برخی احادیث و کتاب حکمة العین با حواشی از ملا شاه محمد شیرازی بسند رسانید
و خلاصه الحساب از عم خود شیخ ابراهیم جیلانی اخذ نمود و در کتاب التمت و اربعین و مائه و الف
بزیارت خرین شرفین شتافت و در عین مراجعت گذارش بر بنده لارا افتاد و در آنجا از
آشوب زمانه که نشاء آن وجود قهرمان ایران نادشاه بود متوانست اقامت کرد خود را
بصاحب عمان کشید و باز بناد فارس آمد و از آنجا آنجور دیگرمان آورد و آن هنگام علی تلخانی

داغستانی باراد و هندو اردو کرمان شده بود و خبر دو اتفاق به بندر عباس آمدند شیخ فردوس از اسماعیل
 زمین داری حاکم بندر مذکور توقیف کرد و خان مذکور به جاز نشسته به بندرتی که از بنا در ملک سندیست
 و رود و نو دشتی نیز به پل بنده رود و بندرتی را محل حلول ساخت و از تیر بر سر سیوستان و
 خدا باد گذشت به بلده بکر رسید اتفاقاً در آن ایام که حدود سیح و ربعین و مایه و الف بود فقیر
 نیز از سیوستان محل سفر جانب هند برستم و در بلده بکر فرو گاه شیخ و فقیر بر نزدیک واقع شد
 و با هم صحبتهاست و او و حبیبه وی اشعار خط خود بر سهیل یادگار شدیم من خود فقیر بر جناح
 استیصال راه پیش گرفتیم و شیخ بتائی قطع ساخت کرد و بر سر ملتان و لاهور عبور نمود و بمنزل
 مقصود یعنی دار الخلافه شاه جهان آباد فائز شد و مدتی در آن بلده طیبیه مانده بلاهور بر گردید بعد
 اقامت چند روز آمد آمد شاه غلامنگه انداخت و شیخ از و اجمه مادر شاه بدلی رجع القمصر
 نمود و چون مادر شاه و دلی را مرکز نزول ساخت شیخ در خانه علی قلیخان و الد مخفی شد بعد رفتن
 مادر شاه باز جانب لاهور حرکت کرد و در کربا خان ناطم لاهور خواست که شیخ را آسپین سازند
 اتفاقاً حسن قلیخان کاشی که از جانب فردوس آرامگاه محمد شاه بر سهیل سفارت پیش
 مادر شاه رفته بود و بلاهور برگشت و شیخ را همراه خود محفوظ بدلی رساند عمده الماک ابی خان
 متخلص بنجام سپور غلامی سر حاصل بر اس و از فردوس آرامگاه گرفته داد و بان ماده توکل
 فارغ بال آسوده حال میگردد و انید قضا را شیخ اهل هند را بجزو از انجمله است آیین بیت

از دیو لاخ هند که تسان نداشته است

استناس سرتی است تمنای مردمی

شهر شاه جهان آباد بشور آمد و متوجه جواب شدند شیخ اقامت این شهر به لطف دیده
 به اکبر آباد قدیم رنج کرد و چند روز در آن بلده وقفه نمود و از اینجا باراد بنگال متوجه دیار شریقی
 شد و به بنارس رفت سپس به بلده عظیم آباد ملینه شتافت و متوجه بنگال نمود و به بنارس عود کرد
 و آن شهر را دل هند او وطن ساخت الحال در اینجا عاقبت خانه ترتیب داد و چشم بر راه
 و اعیان حق است هر کج الدین علی خان آرزو رساله در رد بعضی اشعار نوشته و تنبیه الغافلین
 نام گذاشته و فقیر را بعضی اعتراضات بهر سیده همین تقریب محرک تحریر ترجمه شیخ شد اول اثر
 که در آن رساله واقع شده این است شیخ حسین گوید

<p>در گریه های ما است ما را</p> <p>همچون جباب گشتی فوج است بیه بقا</p> <p>بگریستی بجا التم آنکه به پاسه</p>	<p>دل بے توجه شیشه شکسته</p> <p>در موج خیز دامن من کش کن مار نیست</p> <p>سلمان بدست از زن اگر دیدم چنین</p>
<p>خان آرزو گوید لفظ های با غالب که جمع های نیست و اگر منظور های می است به حذف یا پس</p> <p>مسموع نیست سندی باید های می و یا های شهرت دارد و تلف گوید میر سحر کاشی و قصید</p> <p>منقبت امیر المومنین علی رضی الله عنه که روی آن الف مقصوره است و می های می آرد و میگوید</p>	<p>شیخ خرمین گوید که آنجا تر شنبه نیست جسم نالوان من اگر می بود با من وی گرمی آفتابش را</p> <p>خان آرزو و میگوید در ربط این شرط و جزا که کلف عرض میکند و هجرت این که مصرع</p> <p>اول را جواب شرط دانسته تخفی نمائید که گاهی جواب شرط مقدر میشود و بقرینه مفهوم میگردد</p> <p>شیخ سید شیرازی بوستان غیرا بدیده خدا گشتی آنجا که خواهد بود اگر آنجا احیاء برتر و در دنیا ضرورت</p> <p>که جواب شرط مقدر باشد مثلاً چه میشود و الا ترتب جسم مذکور به بر شرط نمیتواند شد و معنی فساد</p> <p>پیدا خواهد کرد و میز را حسابی نظیری گوید در بدخشان لعل گز از سنگ می آید برون در شرط</p> <p>می گذارگ می آید برون و تقدیر جواب مثلاً چه مضائقه و میز اصائب میفرماید</p> <p>تنگ است وقت آن و من از خط عنبرین اگر میکنی به صائب بیدل عنایت</p> <p>و تقدیر جواب مثلاً بکن یا نبیاست و نیز میفرماید وقت نازک تر از آن موسی میان</p> <p>گردیده است پس میکنی رحمی اگر بر دل افکار مراد و تقدیر جواب مثلاً بکن و نیز میفرماید</p> <p>س از حیاء تم نفسی یا بر کابی مانده است پس و وقت بنا لیم اگر می آلی و تقدیر جواب مثلاً</p> <p>بیا و نیز میفرماید از حیاء تم نفسی یا بر کابی مانده است پس و وقت که از من خبر بگیر و تقدیر</p> <p>جواب مثلاً بگیر و رونق این قاعده در بیت شیخ حزن جواب شرط مثلاً بجا میو و مقدر است</p> <p>و تقدیر جواب شرط در کلام ع ب هم می آید چنانچه آیه کریمه فَإِنْ كَذَبْتُكَ فَقَدْ كَذَبَ</p> <p>رَسُولُكَ مِنْ قَبْلِكَ و جزا شرط مقدر است اسے فلا تحزن و متنبی گوید و ان نفس الامار</p> <p>است سهم فإنا المساك بعض دم الغزال و جزا شرط مقدر است ای فلا استبعاد</p> <p>فی ذلک چنانچه در مطلق است و میتوان گفت که کلمه اگر در بیت شیخ حزن ادا س شرط</p>

نیت که محتاج جواب باشد بلکه معنی کاش است چنانکه در کلام عرب کلمه لو که مراد است اگر است بمعنی نیت
هم می آید قاضی بیضاوی در تفسیر آیه کریمه **كُلُوا مِمَّا كَسَبْتُمْ** نیت می نویسد و لو بمعنی نیت لیکن
سند اگر بمعنی کاش از کلام فارسی در کار است فقط قیاس فارسی بر عربی اطمینان
خاطر نمی بخشد خان آرزو در مجمع النفاوس این بیت شفیعیای شیرازی می آورد **دارند خلق**
بسکه بعباج زر اعتقاد بهر کس که مالک دو درم گشت بود ز دست به بعد آزان میگودید
بگمان فقیر آرزو موافق مشرب خود صراح دوم این بیت چنین بهتر است **به هر**
کس که گشت مالک دینار بود ز دست بهر کس که مالک دو درم گشت بود ز دست بهر کس که
واقع شده زیرا که ابو ذر غفالی است نه زرا و ازین قبیل است این بیت شفیعیان
اثر به حب دنیا خواه را از بس مشوش میکند تا زربخش بدستش می نیت غش میکند
چه غشی بمعنی بهوشی بیای تمثالی در آخر است نه غش بدون یا اگر این که گویند غش از قبیل
صاف و فاش است که در اصل صافی و فاشی است صیغه اسم فاعل و شعر طوری
ترشتری هم لفظ غش آمده میگودید چند درم بران زند آجم برود و در و صالم آرزو
یک غش است و دیوان شخ مشتمل اقام سخن حاضر است برنجی نتایج طبع او را درین محفل
تکلیف داده میشود و جنون را کار با باقی است باشت غبار ماه که باز گناه طفلان میشود
خاک هزار ماه نبرد جلوه گل جانب گلزار را به بر دانه مرغان گرفتار صراط

بسرگشته در دغل عالی خیل نازش را	وله	مخلد یاد یارب سایه مرغان نازش را
سواد هندی خاطر خواه باشد بی کمالان را	وله	نمایند آثار یک و شن چشم عریان را
ندارد و مطربی حاجت سماع ماسکساران	وله	بشور آرد و نیم آشنائی نیتا سنے را
تا با و صبا بوی تراد چمن آورد	وله	برداشت هوشناخ گلی دست و عارا
ممنون سپهرم که شکیخ نقض او	وله	نگذاشت بدل حسرت بی بال پری را
کو تابی پرواز بود لازم هستی	وله	پیچیده ببال و پر تا تار نفسها
حیات آرزو شام کم از خود می بناند	وله	بجای می فروشم شربت خف و سیحارا
به بند غیر تا باشد بود دیوانگی ناقص	وله	زموی سر بود زنجیر یا کامل جنوبان را

ز قیل قال ملو دمت جمع تر گردد	ول	بود ز حلقه مجلس کند و خدایت ما
کرده اند و بندهم گوشه غلت فارغ	ول	خاک ویرانه ما صندل پیشا سنا
شاید که کند بر آه غلط یکا سنجی	ول	بکشایم آخرین روز نه بیت حزن ما
در دل تنگ بود جلوه جانان ما را	ول	یوسفی هست دیدن گوشه زندان ما را
سرت گردم تنی مگر از جیب داغ ناسور	ول	بدامان نسبی باز کن مشکینه کامل را
مهند گشته زمین گیر ناتوانی ما	ول	رسیده است لثب روز زندگانی ما
دستقان نبر و حاصلی از یوم بر ما	ول	سرویم بود عقد و خاطر شرم ما
گرچه ماسره خوابیده این گلزاریم	ول	سواحه قدم سرو سرافرازی هست
پروانه را در آتش سوزان چه زندگی است	ول	وصل تو چون صیبت بچران باناست
چاک پیرین بکشا قبله نیاز من	ول	کعبه در مروت از پلاس بوشان است
در سواد نظر گرسنه چشمان جوتان	ول	غزل دست تهنی گردید بیضا است که هست
بنود لایق حسن این بهی بی پروا کنی	ول	داد دل گرفتو آن داد مدارای هست
پاک گوشه دامان بے نیازی تو	ول	بشمع گشته من منت صبا گمزه داشت
جان داده فراقی تو امیدوار شد	ول	تا با صبا بکوی تو آید غبار شد
چاره عقد و خاطر نموانست نمود	ول	چون جرس در کف اگر نیچر فولا بود
شبه و پروانه هست عسل با لاله	ول	گشته شمع قدرت عزار ندارد
تشنه می کنم جان را با بروی عرقناکی	ول	گلوی تشنه تیغ آبداری در نظر دارد
را ازستان تو از پرده نیتند بیرون	ول	لثب جو پاینه بر کی لب را بکشایند
دل نالان من تا خاک شده راه جانتا	ول	نواخی از رکاب بنسواران برنجرف
شش و منون بد که در تیره خاک هستند	ول	هر کس نیافت دولت دنیا فقیر شد
نه هست الوده عیشم که گمش را ویم	ول	پرو بال ناکشودیم که صبا از آند
گذشت از خود گل شبنم و زخمی بر گردون	ول	بدولت میرسد هر کس که از رست بر آید
درین محفل برای دیگران چون شمع بسوزم	ول	بکار خود دنیا بد هر خیر اندیش میگردد

د	ای کاش که از سایه نامکم گذر داشتند	د	مست بارهنگامه انجمنه نتوان رفت
د	که آن لعل سیاه دم مرا بپا رنگد از د	د	چرا بار دل نازک کنم ناز طبیعت را
د	عاشق نشود آنکه صرا از تو جدا کرد	د	نقرین دگر در این جور نندارم
د	سپا و این خصم سنگین دل مجال فرستی باید	د	بقلم چون که بنیدی مکن آگه تر جسم را
د	دماغ آشفته گان را عطر گیسویت نمیشد	د	صبا سبک را از گلشن بحر خان قفس نعلی
د	جوان را یکدم اندوه غریبی پیر بسیار د	د	بهستان آمدن خون جگر را شیر بسیار د
د	آقا و مکن لبیک بجز از نگه د	د	ما از شکن دام و قفس شکوه نداریم
د	دستی است که بر روی هم افتاد و شکاش	د	در سینه من بسکه شهید است تمت
د	چون جمع فارغیم ز سو و دریا خلیش	د	کردن بزن بسوز بکش جسم و جان است
د	شمع آویخته عزا را خود دم	د	گاه گاه است دلم بخود سوز د
د	سکین نزدیک شد شنا شدم آواز کرد اندام	د	نهایی شب بگویش فتنه بودم ناگزید
د	دل بپا خود را ببر که امین بستر اندام	د	در آب دیده یاد رسیده پر آذر اندازم
د	پای شکسته بود بد امان فرود خنجر	د	چیزیکه داشت سعی تهیدت در سباط
د	قدر فرصت را بدان از آسمان اندیش	د	ما هوا بپست ساقی بازده در شیشه کن
د	ای خانه حسد آب خانه ات کو	د	تا چند جزین بدشت کردیست
د	درین غریب هین آئینه را تو بیا مانده	د	نمی بینم کسی از آشنایان بجا مانده
د	که هر مو بر تنم هزار گان خونیا است پیدا	د	ز جوش شک سنگین فایده تصویر را مانم
د	شیم گل غبار کوچه یا رست پنداری	د	ادب غلبه ستی بود آن ساعت که میگفتم
د	سپند می را با آتش باره کار است پندار	د	ز غیرت بی طبع دل بر برم شیون کنان شب

شیخ حسن بن خرنی عربی در زمین قضیه مشهور شیخ بهاء الدین عاملی دارد که در این
کتاب دیوان فارسی او داخل است مطلع عاملی این است که یا ندیدی بهجتی افدیک
قسم دات اکووس من با تیک بود مطلع عاملی امنیت
یا هیچ الحال ندانم یکت
تسلیم البسته نجر نیک

مؤلف گوید اموی بنی دوستی از باب ضرب میضرب بین جانپزانه فقیر هم در زمین قصیده دارد و طبعش نیست
 ای سلمی جمال کایفیکست سه فی العیون المراض بالیشفیک
 و شیخ زین قصیده را جواب قصیده لایسته البجم موزون کرده این پنج بیت از عشق آن آنست

یا خاوی الورک عج بالقرب من ظلل	واقرا سلامی سلمی شمس اسطی
الرسم والشم والدرات دارسته	لم یبق فی النجی من ظلل ولا طلل
این الفریق الذی لا فترق بینهم	احسانم خلقت او جا بلاقتل
این البیوه الی اراهم فمحت	ابواب دار السدی کالاعین النخل
این البدر الی انوار بالعت	کالنار من علم فی هدل والنخل

فصاحت این اشعار بر واقف فن نبود بهت مخصوص در بیت اخیر تشبیه عجیب واقع شده مؤلف
 گوید وقت تحریر خزانة عامره توجه طبیعت بطلع قصیده شیخ اتفاق نیفتاد و بعد بدتی از مالیت
 این کتاب روزی طبیعت متوجه شد و در لفظ ورک تامل رود او که مراد شیخ از چه باشد آخر شاید
 شیخ بزرگ بعبارت عربی نظیر درآمد مضمونش این که ورک بالضم جمع دو کاست معنی آن
 بزرگ بالای ران و موصوف و رک مقدر است یعنی فوق بالضم جمع ناقه است اسطی قحطی نام
 که ورک بالفتح بالای ران و ورک فتمتین بزرگی بالای ران را گویند و ورک از برون فعدا
 و صف مؤنث است یعنی شناسی بزرگ بالای ران از خاموس و غیره و در کار و وصف انسان
 است و غیر انسان هم آمده باشد اگر در کار و وصف مخصوص ناقه میبود ایراد آن درین محسوس
 بهما باشد و صف غام آورده و موصوف خاص یعنی فوق را مقدر کردن منتهای مرتبه تکلف
 است کاش بجای خاوی الورک خاوی العیش گفته میشد و دیگر این که واقرا سلامی سلمی درست
 نیست چه اگر قرآن متعذری یعنی می آید صاحب خاموس گوید قرآن علیه السلام ابلغه اگر علی را بر سلمی
 آوردن زن خیر او میشد و نیز علی اقرا از باب افعال و وصفون بخواد و مفعول ثانیه او بی تعبیه
 علی می آید جوهری در معارج نسیه گوید فلان مشاعر علیک السلام واقرا که اسلام معنی اگر
 او عاطفه را از سر مضاعف حذف کرده واقرا سلامی سلمی بخوانند تقدیر می شود و لیکن عظمت
 قرآن را از حذف و او با میکند فقیر هم قصیده لایسته دهند و در پنجاه و دو بیت مطلعش این است

سبحان من اترق الساق فی الازل ووزان المظرة الغزلان بالکحل بقعد تمام خزان عامره
شیخ محمد بن حسین شب یازدهم جمادی الاولی شمس الثمانین فیما یه والی وامن ازخار ازجهان
برجید و در قیسه که در بنارس برای خود ساخته بود خواب راحت برگزیده سولف گوید
علامه عصر و شاعری خوب و افسوس که اندامیانه برخاست و تاریخ دفاتر او نوشته ششم از نوبت
خرین حسن زین دل است

حاکم حکیم بنگیان لاهوری پدر او شادمان خان از اعیان قوم اورنگ و جده او سیده و دختر
قاضی میر یوسف است که از سادات بهرات و قاضی بلخ بود شادمان خان و عده خلد مکان
درخت هند کشیده از پیشگاه خلافت بمنصب مفتقدری و خطاب خالی سرفرازی یافت و در
عهد محمد نسرخ سیر سه هزار می شد و در زبان فردوس آرام گاه بمنصب پنجه زنی و نوبت و علم
و تقاره رایت امتیاز افراخت و در لاهور توطن برگزیده حکیم بنگیان در او اهل عصر فردوس
ارام گاه بمنصب و خانی سبایه اعتبار از انداخت و در آخر او من دولت فقیر گرفت و شاه جهان آباد
و کشمیر را تسخیر کرد و احمد ام حرمین شریفین بر لبست تخت او و شیخ نور العین و اوقف با هم تصدیر
و کن کرد بدست و نهم رجب شمس الاربع و سبعین و مائة و الف و اردو زیگ آباد شده با فقیر
بر خورند فقر می مقدم این اعز را عزیز داشت بعد یک هفته راه بند رسورت برگرفتند و اوقف
بعوارض طبعی در سورت ماند و حاکم در جهاز نشسته قمرین عافیت بحرین محتره عین رسید و
بعد احراز سعادت زیارت بسورت صرف عنان بخود و پانزدهم جمادی الاولی غوث العیس و
سبعین و مائة و الف حاکم و واقف و اصل اورنگ آباد شدند و الشراح تازه ره آورد
دوستان ساختند حاکم در ایام اقامت اورنگ آباد تذکره الشعرا می نوشت و عیایب
سنخانی که ایشان را دید و درج نموده و نام آن شخصه المجالس تجویز کرد فقیر گفت که نام این مردم چه
باید که داشت که اسم با سبسی است و ابهام هم دارد و بسیار پسندید و همین نام مقرر کرد و در تکرار
ند که قطعه بنظر کرده ثبت نمود این ابیات از ان است

حاکم لاهوری

نام او کرد مردم	که از و تازه باشد روان سخن
نام او کرد مردم	آن که بخود را بست سازد ان سخن

اسم سامی او غلام علی است
غیر او دیگر کسی به ملکشاد کن
او بدو داد معنی و نظم

سر آرد و بوستان سخن
نیت با اندک در دوان سخن
او بود در دوان آن سخن

حکیم بیگ خان پیش از رفتن جرین شریفین ترک دنیا کرده بنیاس فقیر آمد و بشاه عبدالحکیم
ملقب گشت نوزدهم شوال ساله خمس و سبعین و مائه و الف از او رنگ آباد به حیدرآباد و رفت
و بعد سیر آن شهر خود نموده نوزدهم صفر سال حال در پنجار سید و دوم ربیع الآخر همین سال
حاکم و واقف بهر دو باراده هند از او رنگ آباد رخت سفر بستند و چهل شایع متعارف
بریان پور و مالوه خطرناک بوده راه برار و پت پور اختیار کردند قناراجان اندیشه درین راه
پیش آمد و باین اورنگ آباد و بالا پور قطع الطریق ریخته اسبابی که بود و چهار بنار ت بزرگ و قدیم
غایت شد که مسافت حسره بر نرسانند باینی هر دو عزیز سبکدوش شده به شقت تمام به بالا پور
رسیدند و از اینجا مکتوبه به مسجوبه تمامه از بریه فقیر شمعین این سرگذشتت بجزیرا و روز فقیر کرد
از بر سبیل مهندوی هر دو عزیز فرستاد و بالا پور به کولاپور که از اینجا سه منزل است نقل مکان
کردند چون راه دور دراز هندوستان نوشته و افرینخواه است از کولاپور اجیر دیگر نزد فقیر تان
فقیر باز سبلی ارسال نمود از کولاپور با دپای غزیت بیشتر مهین کردند و با عاست به رفته عتبات
الهی مسافت دور دراز از قرین سلامت قطع شده بود وصول او طمان خود و سرمایه التشریح
اندوختند حاکم به فقیر نوشته که دوم شوال سال حال پنجاب پور و هو شیدار پور واقع بجواره
از توابع لاهور نزد اهل و عیال خود رسیدم و واقف هم در همین ماه به بناله رسید
حاکم شاگردشاد آفرین لاهیوتی است و خود میگوید

حاکم نداشتم سر و سامان مگر شعر
از فیض آفرین به سخن شناسم

عزیز خوش طبع شوخ مزاج است تاریخ خسته پس ملا حلد نامی خفته ملازاده یافته گریش فقیر نقل کرده
در مردم دیده هم نوشته که دیوان خود را نزد سراج الدین علی خان آرزو بردم که بنظر اعلی
مطالعہ نموده از حسن و قبح کلام آگاهی بخشد اول امتناع نمود و آخر جنگا بداشت
و بعد دو ماه و فستاد و آنچه بنظرش رسید بر جواسی دیوان نوشت و بعد فتن لاهیوتی

وارسنه سیالکونی اعتراضات خان آرزو را دید در برابر رساله نوشت و جواب شافی نامداد
 طرقة اینکه با وصف مناقشه شعری اخلاص بر دو غزلیز با هم کمال ماند خان آرزو در مجمع انعام
 حاکم را بخوبی یاد کرده و حاکم خان آرزو را درینوقت که او از عالم رفته و احتمال برپا نموده و
 ذکر میکنند و در مردم دیده تعریف او بسیار نوشته امینطور معالیه در فرقه اشعار کم مشاهده افتاد و
 در مردم دیده میشود فقیر را به آرزو ربط و اخلاص زیاده از حد بود و زبانی غزل در شعر
 غزلش گفتیم که مقطعی این است که چنین از فیض خان آرزو گیر و نمک به طبع و شوق
 این غزل حاکم بلامهور افکنده خان مرحوم این بیت بدیهه گفته فرستاده است
 راز تبه که گرتو با اینهم پسندی حاکمی به درین لفظ لطیف و بیامی است انتهی کار
 رساله اجواب شافی تالیف و ارسته حاضر است و ارسته را جواب بعضی اعتراضات
 و جواب بعضی چنانچه نباید بهم نرسیده از سر کدام مناسله آورده میشود مثلاً
 حاکم غلط سازید مردم بعد ازین بار وزن گلخن به چنین گری تو ام از چشم حاکم
 دو و پنج در خان آرزو میدونید از وزن گلخن اگر در گلخن مراد است گلخن در کوچه
 از از وزن نمی توان گفت و اگر مراد از آن چیز است که در بند و دو کش گویند بدین معنی وزن گلخن
 نیامده و ارسته خواب سید بلانده چنانچه ظاهر و حید آورده چو لاله و وزن گلخن
 گریبانم ازین چه سود که در بلاغ گشته اند مراد و دو کش را محاسبه اهل بیت گلخن
 دو و دوازده زبان دانه بر آوردن است زیرا که لفظ فارسی است ظاهر نصیر آبادی که
 پسند نیامده و در شعر و مسی بخواب و خیال گفته از دو و دو و معاشن پریشان میشود
 دو و دو کش حمام مقاش دادیم صاحب اینهم شاهی نوشته دو و دو کش وزن مطلع
 و گر ماه و دیگر دان این حسرت هم از آن عالم است که در قدوم سراج اللغه
 نوشته اند که آماج خانه توده خاکی که بران شوق تیر اندازی سازند و آن را در بندستان
 خاک توده گویند حال آنکه خاک توده هم فارسی است رفیع و اعظم قزوینی در ابواب الحان
 گفته خاک توده زمین با ما جش سینه پیر ساخت مثل ثانی حاکم گل کرده تار و تار
 دل مطلعی در بخور رشید شد ز شرم برنگ سها گریه خان آرزو نوی بد غور رشید

آره شدن نامانوس است و آریسته جواب میدهد هرگاه میرزا صاحب درین شعر صد لول
 آره شد است مراد دل تنور و نامهر شرم بر لب اظهار مانده است و طوفان را آره زده
 و تا شیر درین بیت سه نمی شود و دم از زلف یار بکشاید بگره کشا چو گره شد چه کار بکتاب
 مراد تاثیر این سنت که گره کتار آره زده تیاره را که بصورت گره تشبیل است گره زدن
 چه مستم نامانوس است مؤلف گوید بحسب دو شا به آورده هر دو شا به چنانچه باید ادای شهنا
 نمی کنند این بیت میرزا صاحب بر بیان واضح است سه آه سه دایه از لب هر کس که میگرداند
 آفتاب در ده دل چون سحر دارد گره و حاکم سه بگویند با کین نشست و خاست چراست
 ز حسرم و آره گذشتن همین دو گانه است بختان آرزو سینوس از ترجمه حرص است دو گانه
 ثابت نمیشود و آریسته اعتراف میکند و میگویی البته ثابت نمیشود مؤلف گوید ابو طالب
 کلیم را ازین قبیل واقع شده میگویی که چرخ خود کشته زن حرص و طمع میگویی و مفتی شهر
 که یک زن بد و شوهر ندهند و حرص و طمع یک چیز است و دلی ثابت نمیتواند شد مگر تکلف
 حاکم از آریسته جواب نداشت چون درین ایام بنازگی حق ملاقات ثابت کرد اثبات نام او بشود
 مروت لازم افتاد این چند بیت از دیوانش با القاطه درآمد

صیقل زنی گراشته نار خویش را	در خور کنی معائنند دلدار خویش را
حال دلم نپرسد دزلف خویش گاهی	زبان رو که شب نپرسد احوال خستگان را
گر شوم پیر همه عیش شباب است مرا	چون شود خمر قد من جام شراب است مرا
بر درت چند بخون شرح کنم جانم خود	پیرم و خلعت رنگین نبود تاب مرا
مرگ در موسی سپید است گوارا حاکم	شیر پیری شده شیرین ز شکر خواب مرا
در نموم خط حاکم از چشمم بپوشم	در شب چه کنم گر نگنم خسته و کان را
از و مران بگرفت بدان ای نگو مرا	ناکرده استخوان بکشتن اتی ندخو مرا
چونم شود بت ضیاء پیشه ام اسلام	په نیم حلقه دایمی کند شکار مرا
بس بود سدر عشق زین بجز بار چون حباب	آرزوی دولت بسیار کم داریم ما
نیست ما را ابرامیران جهان حاکم منظر	از امیر المومنین چشمم گرم داریم ما

اول	من و طفلی که نبود جز ستم کار و گداوری	اول	صدای ریزش خنجم بود و پند پیر او را
اول	حاکم بزرگ غنیمت به گلزار و رنگار	اول	تنکی فردا نخبند و برون کرده ایم ما
اول	یا قامت و دو تاجه تنی دل نمیکشی	اول	میناسی باد و لاله طاق مزار نیست
اول	فالک باین تن کامبیه و شاه کام نیست	اول	هزار شکر که شبیه ذکر یارم ساخت
اول	حیرت زده ام غنیمت خوشی خنجم نیست	اول	یعنی که چو تنویر زبان در دهنم نیست
اول	ز ابلیس کن شهباز را وسیله زرق	اول	بین زمین سخن قاص زراعت نیست
اول	از چشم تو یار دل خسته حجال است	اول	بیار پرستاری بیما ز نکرد است
اول	کی بسرگوشی زلفت رسید	اول	نافه چین دهن بود از است
اول	دست بردست رقیبان چون حاکم گشت	اول	آن شکر بار دیگر در عزارم میکشد
اول	مستان می وصل تو گر آرزو کند	اول	قالب تنی تخت بزرگ سبک کند
اول	تهمت دزوی دل را بکه بندم آخر	اول	هر گرامی نگرم نام ترا سیگر
اول	کشیدم دلت از هر یک بپا بوس کردم	اول	برای این نماز از آبروی خود و نو کردم
اول	سینه منظر بر گوشه سینه دارم	اول	چو ابروی تو ساقی در غنجانم دارم
اول	مهرم از گردش ایام به تنگ آمده ام	اول	صبح گروا شده ام شام به تنگ دارم

حرف النخار المعجم

خاقانی شروانی حسان المعجم و اقتضار اللوح و العلم است کلام او اهل عراقین را تحفه عالم
و سواد او چشم فریقین است و سلیمان بنی خاگر خاقان کبیر بنو چهر شروانی شاه بود و در آن
اجل و جاهه سرانند از می افراشت خاقانی تخلص نسبت با دست مقرر بود که هر قصیده که در مدح
خاقان انشاء نمودی هزار دنیا را صلح بودی و تشریف و انعام و دیگر فراخور آن یافتی عارف
جائی قدس سره او را در سلک اولیا و منظر ساخته اکثر تذکره نویسندگان و فائش در سینه
شعرا و شاعران و مشایخ و بزرگان آورده اند و از تحقیق صاحب طبیب الیستفاد میشود که او نامه
سینه شمعین و خمسائت بقید حیات بود خاقانی وقتی این بیت بخاقان فرستاد

و کز خاقانی شروانی

و شقی دو که در برم گسرد و در باوشا قی که در بر شش گسرم
 و شق بمعنی پوستین است و و شاقی بالضم غلام امر و خاقان بتغیر گشت که چسبده و نخواست و
 قصور و ربهت شاهی تصور نموده زد وید که چون آید خاقانی رسید گسی را ببال و بکینه نزد خاقان
 فرستاد که گناه از من نیست از گسست است یعنی من باوشا قی گفته بودم بباریک نقطه گسست نه
 انداخته یار و دو نقطه ساخت خاقان ازین لطیفه شگفت درآمد و خاقانی را مورد انعام ساخت
 مؤلف گوید جای تعجب است که خاقانی از مصرع ثانی بتغیر نشد غلام امر در از بادشاه
 طلبیدن برای این که در بر گیرد چه گستاخی است قطع نظر از گستاخی بادشاه را چه مقرر میکند
 در وقت تحریر این صحیفه دیوان قصاید خاقانی من اولی آخره بنظر احوال ملاحظه کرده شد قصیده
 عینہ عربی مبعث شروان شاه گفته که در دیوان آن داخل است این قصیده گواهی میدهد که در وقت
 نیز فرستاده داشت شاگرد و داماد ابوالعلی گنجویست آخر صحبت بر هم خورده یکدیگر را بچو
 ر یکبار کردند خاقانی قصیده دراز را در دیوان خود استاد او شش این است

دا و مرار و زگار مالش دست جفا بر نفوتم گرفت یک پرگاه ز ضعف گر ز غم صد یکی شرح دهم پیش کو از لکد حادثات سخت شکسته و لم	با که تو انم نمودناش این بیوف گر چه بصورت یکمیت دی من کبریا آه و بد با ستم کو به بجای صدا بست خیالم که هست این خلل از بعل
--	--

این ابیات که خالی از الفاظ و یک است بقلم آمد بالجملة نتیجی بچوستان پیش از شیروان شاه
 خاقانی را هفت ماه در قلعه شایران بعلقی محبوس ساخت و در آن حالت تصدیقا بسیار
 کشید تا صبر رشید و طوط است اول با هم راه اخلاص و طریق مراسلات سلوک بود و هر کدام
 مدح دیگری در سلاک نظم کشید خاقانی قصیده طولانی در مدح رشید گوید از آن است

اگر بگو رسیدی روایت غمش	از ہی رشید جواب آمدی بجای صدا
-------------------------	-------------------------------

انجام کار با هم ملال در میان آمد خاقانی رشید را بچو کرده وجه الفاظ تشبیه بکار برده این
 قسم بچو از مثل خاقانی ننگ دیوان اوست کلیمه مدائی عجیب حرف بلند جو صلا میگوید
 اگر بچو نیست در سخن من عجیب مدارا حیف آیدم که زهر در آب بقا کنم

خاتانی در شکست نفس خرقه قصیده گفته و طرفه الفاظ در بازه خود صرف کرد و این سه بیت از آنست

شبهت جوانیسم تهمت با جرمم چون همانند کعبه خوردم که شوختم دانند من	چادر مرغیم را بایم سپردم ز نهر ادرم چون خروس دادند چنین زانی شهوت بزم
گر ز مردی دم زخم ای شیر مردان میشود زنان که چون خرگوش گاه می دهن گاهی نرم	

نخفه العراقین او اسم با سسی و نقش تراوید و از بد طولی است و در آن کتاب خطاب با کتاب یکند و یکوید

ای مهر و بان روزه داران از سهم تو در لقا بخت را	جاندار و سب غلت بهاران ستوری صد هزار رعنا
شکل تو بجمال سجده دار و ز تو روی رود بسان آب	تاریخ حیدر لقا تر سبزه گیر ذرتو بعد رنگیان تاب
زرباشی و ناکشاده گنج گم در خققان چو شاخ عرعر	تب داری و ناکشیده رنج که در یرقان چو چشم عبهر
نویخت ز تو شد عذار عالم هر ماه به پیک را یگان	آتش یرقانی از تو شد بهم خلعت تو دمی دو استاسان
یا خلعده بزرگستان باداد و خویش بازستان	

و این قطعه در شکست نفس از آن کتاب بسیار خوب نظم کرده این است

طفه بهوای زر ز تارنج از چوب دهنه در میان	میاخت دو کفه سق سنج میکرد عمو و بازمان
دیدم که ترا زوی بیاراست با باد شد م دران ترا زو	دو کفه و ششش علاقه شد راست من زین سو باد بود زان سو
با دهر چه باصل خشک و تر بود بس با که بوزن مهر آیم	از من بو قار حیرت بود گر باد بسنگ گستر آیم
پیش که صبح بر در شفق پنج چیز پیش که غره زن شود چشم ستاره سحر	ول خیزنگر برق می برقه صبح بر در بر صدف فلک رسان خنده جام گوهر

گاه چو حال عاشقان صبح کند بلو سست
 ز در بردن از فلک نزل و صبح ببرد
 ساقی زرم چون بری جام بکف چو آشنه
 بهشت عشاق چیست برگ عدم هفتن
 دلی خاقل و در کن زانکه نه نیکو بود
 عمر و دلافت عیش سرو بود همچو صبح
 بر در شبید اعقل که ناخوش بود
 چند ز صد گاه و دیو بر دل داشتن
 چند بگردار بار با و زبان زیستن
 ناگزیران دل بست نوبت غم داشتن
 ناکه تیر از نیک و بد همچو شب ابستنی
 بی دم مردان خطاست ندی مردان شدن
 عادت خورشید گیر فرو و مجرد شدن
 ترا چو شمع ز تن بر زمان سری روید
 اکنون دوا طلب که سیج تو بر زمین است
 بقیش امید چون تو اند بست
 چون مار از دم است جهان گاه از خون
 تا چشم تو رخیت خون عشاق
 منم آن مرغ کا ز من و زرد

گم چو حلی دلیران مرغ کند تو اگر چه
 صبح سه گرد در بکف جام صبحی آوری
 او نیز در جام اگر آشنه میرد بر سر
 کاسه دل را ز فقر بجز غم ساختن
 مصحف و افسانه را جلای بهم ساختن
 از پی بگرد زده عمرت پر و علم ساختن
 بر سر رند مغان بسمر رستم ساختن
 چند نه هم گاه پیل بیت حرم ساختن
 چند چو مایه به شکل گنج ورم ساختن
 جبهه مال را داغ عدم ساختن
 رو که نه همچو صبح مرو علم ساختن
 بی کف جم احقی است خاتم جم ساختن
 چند بگردار ما خیل چشم داشتن
 سری که و در سر آر و بریدن است
 و متبیکه رفت سوی فلک نوشتند
 قلمی گز و لم شکسته تراست
 از اندرون کشند و بیرون نقش است
 زلف تو گرفت رنگ ما تم
 خورشتن را در آذر اندازد

مراد ازین مرغ نقش است بفتح قاف اول و سکون قاف ثانی و ضم یون و سین مهملت است
 مرغیست خوش آواز متقار و سیصد و شصت سوراخ دارد و هزار سال عمر کند و او را
 بخت نمی باشد بقای نوع او بر وجه غریبی است که چون وقت مرگ قریب رند بهیضم مندر اسم
 او و بالای آن نشسته نوا با سر کند از هر سوراخ متقار آهنگ جدا بیرون آید و مست شود

و بال و پر بر بزم زند چند آنکه آتشی از بال و پر بر آید و در بزم افتد و خود را با بزم بسوزد و از خاکستر
 بیضه پدید آید که از و بچه متولد شود و پلم جزا خان آرد و گوید **ه** بیضه نفس زخا کستر
 تماشا کردنی است و شوق چون سوز و قن عشاق را دل میشود و گویند حکما سلف مقامات
 موسیقی از قنفس گرفتند و مؤلف گوید قنفس و سمن در وقتا هم آشیان اند سوای نام نشان اینها
 پیدا نیست میگوید جای سمن در هند است و آتش پرستان بندر سورت الحال آتش قریب
 هزار سال دارند اینها کیفیت سمن در هند فساد نموده شد گفتند که ما هم میشویم ماندیده ایم
 لطیفه بخاطر سیگند که قنفس هندی همین سستی است یعنی زن هند که بعد مرگ شوهر خود را
 با لباس مکلون و زیور آراید و مرده شوهر را در کنار گرفت و در بزمی که برای سوختن جسیع
 کند نشیند و آتش پست خود گرفت و در بزم زند و خود را مرده شوهر و سوخته خاکستر شود
 بار با این حالت مشاهده افتاد **ه** شنید که بودا مانند دیده و قنفس از بی جفتی خود را می سوزد
 دستی از قوت جفت خود را بسوختن و بد بلکه بهت قنفس بهت سستی نمیرسد که آن طبعی است و این
 غیر طبعی از خیر و سیفر اید **ه** خسرو در عشق باری کم زبند و زن میباش و کز بر آس مرده
 سوزد زنده جان خویش را و خاقانی گوید **ه** گر مرا دشمن شنید این قوم سوزد و از خاکستر
 من سیل کم **ه** م بر موت اولاد الزنا **ه** فصل این مضمون از مثنوی شاعر مشهور عرب
 است میگوید **ه** و منکر موتهم و اناس سیل و طلعت موت اولاد الزنا **ه** و منکر
 صیغه مخاطب است و ضمیر هم راجع بحساد که در بیت سابق واقع شده تقریبی این بیت
 آنچه از استادان شنیده این است که اقسام کرم که در موسم باران و نباتات نوخیز پیدا
 شود و آنها را اولاد الزنا گویند و موسم طلوع سبیل وقت انقضا آیام باران است
 چون سبیل طلوع کند اولاد الزنا همه می میرند و احدی شایر دیوان مبتنی در شرح بیت
 مذکور میگوید و العرب ترغم ان سبیل اذا طلوع وقع الو باونی الارض کثر الموت یعنی
 عرب اعتقاد دارد این که سبیل و قتی که طلوع میکند می افتد و بار زمین و بسیار می
 شود و مرگ و ظاهراً است که و با عام میشود و مخصوص اولاد الزنا میشود و نیز سبیل هر سال طلوع
 میکند و با هر سال نمی افتد و موت اولاد الزنا و نباتات وقت طلوع سبیل هر سال

بوتو مع می آید پس در صورت مذکور معنی بیت درست نمی تواند شد و احدی در شرح این بیت قیاس
خاصه ضم میکند و میگویی یا ناسل علی اولاد الزنا خاصه باز این جمیع را تفسیر بجمله دیگر میکنند که
ای انهم میوتون حسد یعنی حساد می میرند از حبس و این تفسیر خلاف عرض مستقیم
است چه عرض اول این است که سبب موت اولاد الزنا تاثير ظهور سن است و تفسیر مذکور اقتضا
میکند که سبب موت حسد است و الله اعلم

احسب و دهلوی خسرو قلم و معانی است و صاحبقران سواد اعظم شندانی نمک کلامش
شعور افکن انجمنها و سوز سینه او آتش زن خسته نها اصلش از بناره بلخ است پدرش امیر سیاف الدین
الاچین بهند افتاد و در قصبه پیتالی از توابع دارالخلافه دهلوی رنگ اقامت ریخت و در خست
احمد الملک که از امر او عصر بود در حباله کاح در آورد و امیر خسرو از مطن او و دیتالی متولد شد
پدرش در خرده پیچیده پیش مجذوبی برد چون نظر فقیر بر امیر افتاد فرمود آوردی شخصی را که دو قدم
از خاقانی پیش خواهد رفت چون بسن تمیز سیب نابراستند و فطرت در فرصت کمی انواع کلمات
کسب نموده و از سلاطین و امرای اعزاز و اکرام فوق الحد یافت و دست ارادت بدامن اقدیس
شیخ نظام الدین دهلوی قدس سره زد و وقتی مدعی برای شیخ خود گفته از نظر انور گدازان شیخ
را خوش آمد فرمود و صله آن چه میخواستی چون در آنوقت شغفی منظم داشت عرض کرد که شرفی
کلام خود میخواهم شیخ فرمود طاس پرشگری که زیر چهار پای من است بیا و بر سر خود تار کن و قدری
از آن بخور و امیر خسرو حکم بجا آورد و لاجرم شرب کلامش مذاقت را شیرین ساخت و روزی شیخ
با امیر خسرو دای ترک سخن بطرز اصفا نمایان گو امیر جلالت و له قزوینی صاحب نفائس الماثر
در تفسیر این قول گوید یعنی عشق آنگیز و زلف و خال آمیزه امیر کتاب نه سپهر انبیا م سلطیان
قطب الدین بن سلطان علاء الدین خلجی حکم کرد سلطان جائزه آن در برابر جبهه فیصل
تسلیم نمود امیر در آن کتاب تبصر می نماید و از زبان سلطان قطب الدین میفرماید

۵۰ تاریخ همچون من بکنند می بکنند هر که آرائش دقتر می بزرگ گز انما یسببه شماره دهم
بار بیش از آن چلیبار با مرا خود در دین ره پدر شد و لیل که میبازد و زهر هم ترا زوی فیصل
شناسد کسی کش خرد ز نهون که از سیلاب است و زلش من دون به چو میراث شد پیل زرد و دود

باز
باز
باز

نه زیباست زمین مثل تردانم نه شاه کج بخشا کرم گستر از معانی ششنا ساسن دوار از مرمر
 گزشت با گذشت به پیش شایان و الا گذشت به بسی بندگی کردم از خون نبت به کمر
 بسته در خدمت چار تخت به زشایان کسی کاظم کرد یار به معسر الدنا بود شه کیقتاب و از ان
 پس از غیر زده پس به شد هم پیش فیروز شاه از عین دواران پس که در شه شای شد هم
 تو نگز گنج علای شد به شد اکنون که اقبال عهد مرا به نوازند شد قطب عالم مرا به
 چنین بخشش که تو جهم یافتیم به در ایام پیشینه کم یافتیم اکنون لا بد از حسن جومین به
 با نواز و بخشش آید سخن به جوارید که زمین پیش پر و ختم به چون این نامه خاص کم ساختیم به
 مخفی نماند که مراد معز الدنا از معز الدنیاست برای ضرورت شعر دنا آورده و انجمن دنیاست
 و مراد از فیروز شاه سلطان جلال الدین خلجی است چه نام اصل او فیروز بود و معاوم ناخران باد که
 شخصی نقل کرده که یکی از حکام جبهه فیل را وزن کرد بانیتور که فیل را در کشتی گرفت کشتی بخت در
 یار فیل در آب فرو رفت انگاه خط حد آب بر کشتی کشید و فیل را از کشتی بیرون آورد و کشتی را از
 سنگریزه یا پر کرد چند انکه تا خط نشان آب فرستاد بعد از آن سنگریزه بار را وزن کرد و انگاه
 که عیسی بن نجبه شاه جهان را برآمد و ظاهر است که وزن پیل با اعتبار اختلاف جبهه مختلف خواهد
 بود خداوندیست که بهنگ صمد امیر خسرو بود چه وزن داشت این مت در مسلم که فیل هر چند
 حقیر الحجه باشد ز خطیر بهنگ او میشود امیر بهفت باد شاه را خدمت کرد و اول سلطان غیاث الدین
 بلبن در عهد او با بشرش سلطان محمد قانق رح نامهم ملتان پنجمال بسیر بر کفارتار بر برهان
 تاخته در سنه اربع و ثمانین و ستائمه سلطان محمد را شهید ساختند و امیر خسرو را امیر
 کرده به سلاج برزد بعد دو سال را به یافته بخد مت سلطان بلبن آمد و قصیده که در مرثیه
 خان شهید گفته بود بر خواند طرفه شیونی از مجلسیان برخاست و سلطان الفت در
 گریست که منجز به تپ شد و بهمان عارضه عنقریب در گذشت دوم سلطان مغز الدین
 کیقتاب دشیوم سلطان جلال فیروز شاه چهارم سلطان علاء الدین پنجم سلطان قطب الدین
 ششم سلطان غیاث الدین تغلق شاه و در دولت او امیر خسرو رفا به بسیار بهر سازد و ثانی
 نامه بنام او در سلسله نظم در کشید مقیم سلطان محمد که در ربیع الاول سنه شمس و عشرین به باو

برجست نشست این خسر و چند ماه زمان او را دریافت و هیچ هم شوال مذکور بسرای سرور خراسان رسید
 و در مدتی پایانی مرقد شیخ خود مدفون گردید سه صد و هجده سالگی تاریخ او ده
 و آن در گذشت مدتی شکرتقال در آسیر علایک و دولت فزونی مینویسد و قتی که هندی خواجها از معتبران
 هند و دوس مکانی بابر بادشاه تعمیر بکره ایخسرو بنمود و ملا شهاب دینانی تاریخ مذکور گرفت بر لوح
 مزار امیر نقش کرده اند و در وقت تحریر این جمیع دیوان ضعیفم شرمزدن از امیر بدست آید و در ربع دیوان
 را صفتی بصفتی میر کردم بیشتر از این اشعار از آن ربع حسب اکرده و به ترتیب
 روایت پیرایه این تالیف نموده شد

چه اقبال است این یارب چه دولت او را	که در کوئی فراسو شان گذر شد یار زیبارا
نخواهم داد و دکان ترا به درون زحمت	پسند است این که گاهی بنیم آن بوار بیخیزا
ز کشته پر شده شهر و کشته پیدائست	و بان تنگ تو پنهان شد است چیری است
ساقیانی ده که امر و زمره سرور انگلی است	جام پر گردان که مرگم از قتی چنانگی است
افتادگان بکوی تو گردیده اند خاک	و امن کشان مرد که بگسره نماند است
چو ترک است من آلوده شراب در آید	دشوار و نمکی در دل کتاف در آید
بگردیدم خود خوار پستی از عثره کردم	که فی خیال تو بیرون رود و نه خواب آید
مگر تو خود ز کرم باز بچشم دل ریش	که من ز شرم تقاضای تو انم کرد
من عسلا شام شامیم ای خوابان	می کشم گر نه از ناز کمینید
دل من زلف در ویت شد پس چون نگردد	شب ماهتاب و زوی که بخانه در آید
زهی عسلا در از عسلا شامان کرد	شب عجب بران حساب عمر گیسرند
کفتم آنجا مرواید که گرفتار شوی	عاقبت رفت و همان گفته من پیش آمد
تغافل کردنت بی فتنه نیست	و قرب مرغ باشد خواب صیاد
جار و بستان تو مغرول شد ز کار	از جسد با که بر سر کویت بریده اند
نیست آن دولت که بوسم پای لایسته	پای آن بوسم که در کوئی تو گاهی بگذرد
دل که خوابان بخواشائی میسند	شیشه با خاره زور آذما میسبکند

ول	نسبت آن ذوقم که شب بکوی اشیم بگذشت	ول	کسیت این گفتند سبکینه گذالی میکند
ول	تا درونی نبود محرم شوقی نه شوقی	ول	سوزش عود از انست که بوی دارد
ول	بکوی عاشقی از عاقبت نشان نمهند	ول	هر آنکسی که باو این دمند آن نمهند
ول	ای باد صبح گاهی آفاق می نورد	ول	گردیده نشان ده جانیکه غم نباشد
ول	حذر ای تشنه لبان آن فن تشنه فریب	ول	که کسی درجه او آب نه بیند هرگز
ول	بیچاره خسرو خسته را خون ریختن فرمودست	ول	خلقی بخت بیطرف آن شوخ تنها کبط
ول	ناله مجال آنکه اورا از دل خود بر کشم	ول	نی دلی خالی که در وی دلبر دیگر کشم
ول	بجسته گریه ترا پرسند خسرو را چرا کشتی	ول	سرت گروم چه غمی گفت با من هم جان گویم
ول	ما که باشیم که ما را سبک خود نام نهی	ول	این سخن باذگری گوی که با چاکسم
ول	ذوق جفا می ناز تو بر من حرام باد	ول	گر من بجز دعای تو کاری دیگر کنم
ول	چه بلاست از چوشت نظری نیاز کردن	ول	مژه را کشاده دادی بر فتنه باز کردن
ول	تو نخست ای تنگ که مرا چو شمع خوشد	ول	همه روز مرده بودن به شب گذار کردن
ول	تنگ نبات چون بود لب بچنانکه بچنین	ول	آب نبات چون روز و خیزد بیا که بچنین
ول	من کجا خسیسم که از منم یا دمن	ول	شب غمی خسیسم کسی در کوی تو
ول	ورق چون دایع شد ابر تر نگرود	ول	چو دایع منم کرده ابر چه داری
ول	چونکه دیدم چشم طعانت گریه می پشت	ول	کعبین آنجا و نقش اینجا می بار میگری
ول	مالی بجز این نیست آشنایان را	ول	که آشنائی و بیگانه از این میگذری

از مخالص امیر خوش فکر بهشت

ابر بارید و همه روی زمین را اثر کرد	خبر آرید که سبزه چمن در سر بر کرد
نیکو ان جانب صحرا تنها شاد رفتند	مهر تنها ز حیار و به پس چادر کرد
من ز دیدار بتان تو به خواهم کردن	بیش ازین نیست که خواهند مرا کافر کرد
ورشوم زنده و عشق از غم خوابانم	تا به جدوت درگاه شمع کشور کرد
رکن دین کعبه از باب و دل ابراهیم	که به پیش سیرت و بتکده را ابر کرد

ایضا بعد تمیز از بر و تبار سه	
برآمد بر درخشش از آن یار و غلط	نگیرد هیچکس دستش مگر شاه جهان گیرد
ایضا بعد تمیز از بر سه	
خفت ز گرسست و از فریاد بل برکت	نیم شب که خدیت مخدوم گه گشت تابان
ایضا بعد تمیز از بر سه	
نخل از کم عمده شد که باشن را نشسته	که در خور کیست عجم حیا و دان را
منهال باغ شاهی رکن حق آنکه	زیرم دوست رونق بوستان را
ایضا بعد خطاب معشوق سه	
چشم دورانی چرا اگر بیدار سر نه کنی	یا دوش آید خاک پای سرور عالیجناب
ایضا بعد تمیز از بر سه	
زبان کشید که شمع نهان شدم گفتم	بهر از خانه بسوزد اگر زبان این است
کشاده چهره که مای شدم بر زمین	در ملک نبودم که آسمان این است
ایضا بعد تمیز طلوع صبح سه	
بود نهان کتاب آندم که صبح	بهد می بباد غنبر بونو و
صبح را گفتم که خورشیدت است	آسمان روی ملک جبینو و
ایضا بعد تمیز از بر سه	
که کلاشت باغ آمد پیاده چون دوم برون	مگر آنسی برنخشد ملک آخوریک عظم
ایضا بعد وصف معشوق سه	
اندان فرنی کرده در میان بوا و شاه	زنی بالای سر از مهرشکی شهر باشن بین
ایضا بعد تمیز از بر سه	
مرا که بود دوش آن نازک زگر باج آبی	جگر و سایه رایات شاه کامگار آمد
ایضا بعد تمیز از بر سه	
خورشید جهانگیر چندار که در رزم	شمسیر کشیده ملک الشرق برآمد

الفصل فی بیان سیه بهار سه

محل که باشد آبرویش از خوی پاک و نول / زیدش گرجای بردست مبارک خان کن

الفصل فی بیان فصل سه

ز آب دیده هر آن خسته کافتم در چشم / دلم ز خاک و در شیشه بار بر بست و

خواججه صفت بخاری متین امیر خسروست چنانچه حضرت مولوی جامی در بیتارستان تصریح این سنی
 میکند و کاتبه نیشابوری چنین میگوید **سه** میخسرو را عایبه الرحمن شنی دیدم بخواب
 گفتم این صفت ترا یک خوشه چین خرمن است **سه** شعر او از شعر تو چون شبنم شهرت گرفت و گفت
 با کی نیست شعر او همین شعر من است **سه** و نیز کاتبی میگوید **سه** که حسن معنی ز حسود و بر و متوان
 محبت کرد و در آنکه استاد است خسرو بلکه ز استادان زیاده و در معانی حسن را بر و از
 دیوان کمال نام هیچ نتوان گفتن او را و ز پر و ز و او فتاد **سه** هر او از کمال خواججه کمال
 خجسته است و چون امیر خسرو امیر حسن گویند او امان اند و مصداق آن نهال شاهران
 چند شعر از امیر حسن بسم درین مقام صورت ارشام می پذیرد و فاضلات او در سینه محال نشین
 و سبعا بوقوع آمد **سه** و ماولیا مارغیش میفرماید **سه** کاری که بود با تو مرا بیشتر بر رفت
 سر رفت در بوی تو این در و سر رفت و **سه** از زلف او سویی پسند است **سه** و فاضل میگوید
 بوی پسند است **سه** و چهره که سیکشی بملب عشاق و صف مغلوب را بوی پسند است و **سه** و چشمت
 سویی من نمیشود باز **سه** جانان مگر از منت غبار است و **سه** کشته ز فراق با بدم حلقه چون رکاب **سه** و آن
 نشو و این قدم از من دریغ داشت و **سه** نگذاری که سرست کردم و پایت بوسم **سه** آتش را کار
 مرا هیچ سرکاری هست و **سه** رسوا ز و نواز سرگویی تو ز نادان **سه** بر سر سبوی باده بجای آید
 و **سه** و چسب رخ را در اصل چون خلقت **سه** است **سه** و در کج را فاضل **سه** کج آید **سه** است **سه** و اینکه بیاورند
 آتش ره ترا ز دور بهشت **سه** ای بهشت عاشقان زوی آتش ناک چیست **سه** و روی من دید
 خنده کرداری **سه** همه تنگی نبر کشاده شود و تو افتابی و من صبح میدیوان **سه** و آنست که میتوان
 نتوانم نفس بر آوردن و **سه** چشم تو کی رحیم و گشتند **سه** و طرفه است مزاج ناتوانان و **سه**
 از خورشید بیرون ز و ز دور و دوست درون آست **سه** با تا گم نشوی **سه** گشته **سه** و خورشید نیاید **سه**

خو اگر کمالی نخلینده حرا و بر بلند فصیحی است بعد از کتاب حیثیات شید نیز سیاحت بجهالان آورد
و صحبت فرادان فضلاد و شعرا در کمال نمود و دست به بیت بشنخ علاء الدین اسماعیلی داد و در دین کے در
صوفی آلود شیخ ابدا من اعتکاف کشید تا وح محم طغرلو و آخر از در بنجده نزد شیخ ابوالاسحق
والی شیراز رفت و مشمول عواطف گردید و در رسم خزان علی سہل ابن شاه مذکور قصیدہ گفتہ بعض
رسانید شاه طبعی بر از زر عنایت کرد و خواجہ میر و شاد بہ طبعی زرشاد می مرگ شد و در فتح او از
افراط این طایفہ و برادر کردنی سہ سہ ثلث و بنسبت و صیغہ او و زحل الی دیگر شیراز
است ازین مقام بینی کہ از قریب بہت مناسب محل پیدا آید

اگر کمال خود را بکلیط و از غایت ادراختن

اول کشید غمسخ شیع نظامی را جواب گفت ای سرور و ملوئی است پیشتر خواجہ کلیات او مشرب
بست ہزار بیت شمع بنو اب آصف جاہ مرحوم گذر امید بقیر از دوزخ و کتاب خانہ بشارت گرفتہ
میخاستم انجانہ زخم لیکن بنابر وجہی درودہ زیادہ از ہفتہ بیش فقیر گذشت بالفعل لیوان
غزلیات او حاضر است بتقریب ہشت ہزار و صیغہ نظر کردم طبیعت چندان مخطوط نشد این معنی
بعد معانی تمام دیوان او چہ سہ و وضع می نماید ازین انجانہ کہ بقلم می آید
و خوش گل سخن سے بندہ نیست

اول	اگر در طرفی شط نہ اند او را	اول	شکر و سبب کہ خالق نگارند او را
دوم	سوز و آتش بر چشم اگر جا باشد	دوم	جای آن است کہ چشم نشانند او را
دوم	اگر یک لحظہ فراموش گشت از یادم	دوم	خاطر آنست کہ ہرگز گشت یاد مرا
دوم	آن دو بیند وی سیرہ کار کنند از یاد	دوم	ہمچو دزدان سبتہ و در آفتاب را خنہ
دوم	با غافل و آن عمر گرامی شدہ از دست	دوم	افسوس نہ عمری کہ بر غفلت گذر از دست
دوم	در ہا گشتہ بہر تہنہ بیاہ از من برگیر	دوم	آفتاب خاوری و دسایہ گیتہ بہشت
دوم	مقیم کوی تو گشتہ کہ از دستمان ایا	دوم	نہ در اہل حقیقت بہ مقام محمود است
دوم	برین صفت شکر و دوستی مانگد از	دوم	اگر چہ عمر عزیز می و عمر در گذر است
دوم	از شیر شک است از بر و پیش کشند و لب	دوم	ہر دو چشم خویش با داد کہ فروم آید

با تو در چشمی مرا از گریه خالی نیست چشم	وله	ما چون در بروج آبی شدند یاران چار نیست
خطیکه مردم چشم نوشته ست جو آب	وله	محقق نیست که او این مقله اثباتی است
نزد فقیر مصرایع اول چنین اولی است مصرایع سرشک من که بلوح زمین نوشت خطوط		
راست گویم صنایع بید تو	وله	کارا هیچ سخی آید راست
گفتم که چرا شکل تو از دیده نهان است	وله	گفتا که بر می را چکتم ز بیم خپان است
سرشک بود که اوروی ناگه میشت	وله	چرا افتاد که او هم زما کنار گرفت
آمد که سفر کرد بچین سر زلفش	وله	یارب که در آن شام مغربان بود چاش
کی بر گنم دل از غمخ جانان که مسدود	وله	باشیر در دل آمد و با جان بدر بشود
بقصد مرغ دل خشکان فلک دایم	وله	که طایران هوایت که بو تر حسم اند
ز رخ دور آنگن آن زلف سپید را	وله	که بزند و قدر فرستایان نماند
ست بی عشق را نماند مفر ما	وله	آنکه بکسیر و بر و من از نماند
چشم دل برد تاب خواص	وله	ست است از آن کباب خواص
چشم تو ز چشم اشک جوید	وله	مخور دایم آب خواص
چشم تو نمی فکاید از خواب	وله	بیار همیشه خواب خواص
چون خاک درت مقام خواجواست	وله	دور می از تو از چه باب خواص
خشکان آب گراز چشمه حیوان جویند	وله	فرض عین است که چون غرض طلبا آیند
اگر زبانه تنگ تو دم زند غنچه	وله	نسیم باد صبا در دوش زمین نازد
تر کشش گوید که فرض عین باشد قتل تو	وله	جایان بر شوت میدهم گرا بر فضل میکند
اندکی گل برخ تاز به یارم مان است	وله	صیدی باد صبا دامن او پر زر کرد
یکج میگذره آن به که متکلف باشد	وله	کسیکه ساکن بیت الحرام خواهد بود
شاید من مسجدم ز خواب بر آمد	وله	ماه قمر رفت و آفتاب بر آمد
هر که با منطق خواجو کند اظهار سخن	وله	در بدر یا بر دور زره بکرمان آرد
ماجرای که دل سوخته می پوشاند	وله	دیده یکیک همه چون آب فرو خواهد

از سر را پسندیش که در لشکر عشق	وله	سلم حضرت منصور بخیر دار نمود
بگذر از نرگش که نتوان داشت	وله	چشم بپار پرسی از زنجور
زلفش بوسه در خواستم گفت	وله	نباید داد شیرین بر زنجور
بزر توان بگر خویشت را برو بستن	وله	که جگر بزر نتوان کرد دست زگرش
گفتم مکن ای چشم سیاه عیبه جوئی	وله	گفت از نظر م و در شوا این نکته گفتم
از آن هزار دبان تو هیچ قسمت نیست	وله	که نیست نقطه مو موم قابل تقسیم
بسان تنج مرا میکشی اگر شب حجب آن	وله	چو صبح پرده برانگن که پیش روی تو میرم
خواهد که کند تنزل بر خاک درت خوابو	وله	لیکن بود جنت ما و ای گندگاران
زبان خامه نتواند حدیث دل بیان کردن	وله	که وصف آتش سوزان بین شکل تو انکار کن
زلفت سر راستی مدار و بد	وله	زان رو که کج است طبع بهند و
کردیم دل صدر نشین را سویی بچین	وله	با تامل اخون زره دیده روانه
تقرحی که رسن باز بهند و زلفش	وله	شب در از مهتاب میکند باز
تو مرا عمر غریزی و لقبین بیدانم	وله	که چو رفتی نتوانی که در باز آئی
ایکه بر دیده صابم نظر آن میکند ری	وله	برده بردار که تا خلق به بیند برده

خواجگ شندی با و بایون بسیار لبنا قابل مرجا گفته از آن است در وصف مقربان بارگاه آسمی

صبوحی گشان شد اب است	امیران مامور به شیار است
همه نامگان گم کرده نام	همه کامکاران نادیده کام
خو ده می و سرگران از شراب	درون کرده معمور و بیرون خراب
نه ایوان بیکدم بر انداخته	دو عالم بیک داد و در باخته
جگر تشنه و خسران آب آمده	زبان بسته و در خراب آمده

چو سوسن زبان آذران جوش حسن الدال الملهامه جو به خوش نفس لیکه پند و روش

دانش میسر رضوی ششک در طائفه شعرا عده پنجاه و پنج تن بطرف خراسان

ست نتایج نو آئینش همه الا نرا و خوبان مندا سبیش مستحق خواندن این یک دور خیر لا شتوی می خنرس
از میر خنر در آمد از آن بوضع بیوست که وال را و میر ابو تراب پیش از و میند آمد و میسر رست نخست
احمد رام بیت الله لبست و نسا سکا زیارت بقدر کیم رسا نزد آن شتوی وصف کنی میکند

ز خوبی کعبه معشوق جهان است	بساط دلربایی در میان است
بر دسکے نو نیا زان در کشا ده	چشمه معشوقانه خود را بلود داده
جمالش عذر غوه رحمت دشت	بگرد آن تواضع میستوان گشت

از حرم مکی رخت بجرم ندک کشید بزیارت روضه مقدسیه فائز گردید در وصف روضه

والا می برد از دس

هایون قبیه سرکوب افلاک	بهشت بی گمان عالم خاک
ز حق بیگانگان را آشناساز	چو ابر و طاق محرابش خدا ساز
زدیو ادش فلک را دست کوتاه	نمایان تاب عرش از سایه اش راه

و بقع زیارت اماکن قدسیه در رفتن ایران و میند و مقدس گشت چون او در هند بود و سفر بین
رحمان یافت درین باب میگوید

پرنیان خاطری پایم گل داشت	میان میند و ایرانم دو دل داشت
حجر را فز بخل پنهان کشیدم	در آن آئینه روی کار دیدم
جلا چون از سوادش دیده دادم	سیر رنگی میند آما بیادم
پدر کز من رو اش تازه بادا	در آن گلشن بلند آوازه بادا
نشاط آبا و غبت بود جالیش	فضای میند بلخ دل کشایش
شد از بحر یک آن سرشته بلبل	سواد میند بر من مسایه گل
حقیقت را بلند آوازه کردم	نمک بالعل سیران تازه کردم
نگه را حسن گندم گون نصیب است	چو طوطی بنر در ایران غریب است
گهراست در در خاک مرادش	محک بخت آزمایان را سوادش
سواد می دیدنش سرمای نور	بمردم پروری چون دیده مشهور

از بس بیزاست خنثی بوستانش	پر طوطی بود برگ خسروانش
رسیدم بفضل خوبیا سے ایام	بہو ایر داز سرم من کر سر انجیام
تیر در عمد صاحبقران ثانی شاہ جهان بہند آمد و بدولت ملاقات والد کامیاب گردید و در شعبان سنہ خمس و ستین و الف قصیدہ مدح بفرض پایہ خلافت بفرض رسانید و بجا نژاد و ہزار روپیہ کامیاب گردید و بہتے از ان قصیدہ ابن بہت	
انجوان بلند کہ تفسیر آئیہ کرم است	خطی کہ از کف دست مبارکش پیداست
و چہد با شاہزادہ داراشکوہ بہر پردہ و بالاطاف فراوان اختصاص یافت شاہزادہ را بنیاد	
تاک را سر سبز کن ای ابرنیسان در بہار	قطرہ نامی میتوان شد چیرہ آکوہر شود
بسیار خوش آمد و لکہ روپیہ بہامی آن مرحمت نمود میر چندی در بنگالہ با محمد شجاع خلعت شاہ جهان بادشاہ نیز کردار نید از انجار و بجید را باد و کن آورد و نزد عبداللہ قطب شاہ واسلے آنجا اعتبار تمام بہم رساند میر ابو تراب والدہ او در حیدر آباد سنہ ستین و الف بساط حیات و در نور دید تربت او در والہ میر محمد مومن استر آبادی کہ گورستان مقرری ایرانیان است و مردم بسیاری از ان ولایت و رآن بقعہ خواہیدہ اند ویدہ شد بر لوح مزار او کندہ اند کہ این رباعی را دم آخر نظم آورد	
فطرت بتور و زگار نیز نگلی کرد و نمواخت ہمہ و خارج ہنگ کرد و آن سینہ کہ عالمی و در میگنجد اکنون نہ ترو و نفس تنگی کرد و در باعی دیگر از میر رضی کہ در فراق والد خود گفتہ ہم بر آن لوح تحت برآمد کور نقش است رباعی	
والش کن اعتماد بر عمر دراز	کاید بزبان کم بسر عمر دراز
گرم کہ جو حلیلی فلک بر شد	آید بجسہ کار بی پدر عمر دراز
خوالہ عبداللہ قطب شاہ میرزا نائب الزیادہ خود مقرر نمودہ در سنہ اثنین و سبعین و الف بشہد مقدس رخصت کرد کہ در وضع رضویہ از جانب سلطان مراد اسم زیارت بتقدیم سازد و دوازده تومان تبریزی سالیانہ از سرکار سلطان خدمت حق خدمت با و میرسد نقل رمان تفرسالیانہ و منشیات حاجی عبدالعلی طایفانی کہ منشی عبداللہ قطب شاہ بود و بنظر فقیہ را آمد میر در سنہ ست و سبعین و الف و در زاویہ خاک آرمید درین وقت چند ورق	

از اشعار و بدست افتاد و این ابیات حول زبان تسلیم گردید

زیر که مشق سخن ساخت نالوان مارا	که داشت بچو قلم سحر استخوان مارا
نشد که بوسه بهای بدت چو تیر دهم	گذشت غمش بر پیاز که کسان مارا
ذخیره بدل از چشم اشک بار رساند	شکست شیشه سیاب در کنار مارا
غلیمت و آن بهشت روی گندم گوی گشت	که فرو طاعت محراب ابرو میدمارا
بوی گل شریفین بخش ای هوشت و بخوشت	یکنفس بگذارد بر چین تنها مرا
عینک باید مرا از شیشه می ساختن	تا تو با غم خواند در پیری خط پیمارا
در راه انتظار جو مرغان نشسته ایم	بر آستان خانه ما جای مایس است
بر دیده آلوده بخونم صفت مرغان	چون حلقه امانم زده بر دوشید است
گر ز ابرو چین کشاید در دم بسل است	خون بهای کشته ما خنده قاتل است
دست گلچین قتل عام لاله و گل سیلند	باغبان در پای گلچین خوا بقاء است
مردم رنجور مرا روز وصل	گریه شادی عرق صحت است
وصل یاران چون پدر و نهنگ بزر بدست	گریه شادی کم از باران روز عید است
مرا که خنده گل سبدر دمی آرد	دماغ گریه لبیل درین بهار کجاست
آبروی دودمان تاک هم بر باد رفت	دختر زر را شمس صد بار باستان رفت
ما و لبیل عرض چاک مینه میگردیم دوش	ماز پرورد و گلستان زخم خاری هم نداشت
نومبار است هوا مایه عشرت دارد	مفت رندی است که می دارد و دوست دارد
ای ها از سر خاک نشینان سگزر	سایه بال تو بدنامی دولت دارد
چهره سان از قید این صیادان دزد و دوس	که پرواز می بلندم تالب با تم نفس باشد
پرده عیجی دار و امن صحرا پوشد	هر که از سلسله اهل جنون سوا شد
دلت فصل خزان گر خار خاچوش گل دارد	بگیر آئینه در کفت تا بهار رفته برگردد
چگونه بار بختل برد مسافر اشک	که رهن بکین سحر آستین باشد
تا به پیغام زبانی از تو حرفه نشنود	مهر باید بر لب قاصد شجای نامه زد

در دلی بکا غذا بری رستم ز نسیم	ول	شاید که سینه بدیده گریان مایرد	ول
غمیدم چه میبایدی که ز ترغیت آموذ	ول	چو چشم دلبران دزدیرا بر خواب بیاید	ول
دل از حسن جوانی داشت آرای ندامت	ول	که این یوسف خنجر سکنه گری در کین دارد	ول
مرد دانا به بهتر زنده است زان گردد	ول	میوه رنگین چو شد از برگ نمایان گردد	ول
نیمه امین اگر چشمش مراد دل میدهد	ول	صید ز صیاد آبی وقت بسمل میدهد	ول
و گر زلفت سیاهش بنچسباید ایمان شد	ول	بفکر رهنمائی افتد سیاهی چو بچ نشان شد	ول
شانه رنگینی ز گلشن بر زمین افتاده است	ول	بلبلان شیون برگزیده گلشن کنیده	ول
که آه ندارم چه بگرشگر که از من	ول	بر دامن آئینه خبری نه نشیند	ول
بی شکست فیض بخش از خاکساران بگذرد	ول	گو بقیعیم نیم گل غباری بچسبیز	ول
میتوان در پر تو روشن دلاغم یا فتن	ول	جلوه گاه من چو عکس آئینه آبش من	ول
پس از وفات که بادت کند بخور غم خویش	ول	چو خون مرده سینه پوش شو با تم خویش	ول
تنگ بر بزم نهران دور فلک کی گردد	ول	از قفس زود شود بلبل خاموش خلاص	ول
باغبان پیدا چو شد خاطر بریشان میشود	ول	بجا اگر یایم چو بود غنچه پنهان میشود	ول
صبح دیدم تنه بنی بر برگ گل سلطان بناد	ول	یادم آمد طفلی و دامن مادر سوخته	ول
ز ساقی باده میگیرم ای پای تاک میزیم	ول	ندارم نمک خود میخانه را آید میازم	ول
در کفم از بادوستی زرنیکه دستار	ول	جامه در نیکنامی پاره چون گل سبکم	ول
غم و شادی مساویان با گردن در گن	ول	فی اکم از قفس عادت به در و ستا مینا کن	ول
ایکه میخوانی مرادت از چمن حاصل شود	ول	بلبل از قفس و خوش گل آزاد کن	ول
درین رنگین چمن چون لاله زرد	ول	عشر بیم در میان منشینان	ول
بگذر از ناباکس تو عکس آشنا کنیم	ول	گلشت باغ آینه تنها چه سبک کنی	ول

نواب درگاه قلیخان مخاطب به موتمن الملک سالار جنگ مهاباد علیه الله تعالی جدا علی
 او و اهل قلیخان و اولاد و ترکمان پور بود از الوش خانان سیاه خیمه نوا می مشهد مقدس همراه
 علی مردان خان شهبه قند بار بود بوبر بوبر بای موحده و دیگر اقبیله است از ترکمانان چون علی مردان خان

پنا بزاقدردانی شاه صفی و ارامی ایران رفته نوکری او گسیخته روی ارادت بدرگاه شاه جهان و شاه جهان
 بهندوستان آورد و خاندان قلیخان را بیشتر بدرگاه و الاروانه نمود شیخ عبدالحمید مولف شاه جهان نام
 میطر از دکه غره مجادی الاخر شش هزار و چهل و هشت پیچری خاندان قلی ملازم علی مردان خان غرض
 او را بادوازده نفر روی کرد و الی ایران بعید فتح ایران بقصد بازگشت نداد و بود بدرگاه آسمان جاده آورد
 بواسطه ملتزمان پایا و رنگ جهان ستانی گذرانید و بجنایت خلعت و انعام هزار روپیه و روپیان
 خلعت و انعام چهار هزار روپیه سرافراز گردیدند و از فرونی عاقبت خلعت خاصه و پاکلی حاج بابا
 طلا به علی مردان خان عنایت نموده مصحوب خاندان قلیخان ار سال داشتند انتمی کلامه کیفیت روپیان
 انیت که چون شاه صفی قلعه ایرودان را از دست روپیان انتراع نمود و کند او را ان لشکر از اعلا
 و اساس نسل همراه گرفت بهر طائفه را بجای فرستاد و گریه که بقصد باز رسیده بود و دهم و علی و ان خان
 بهندوستان آمدند و شاه پیشتری را در زمره بندگان در آورده چندی را که بواسطه وطن در شش
 زرفت عنایت فرمود و فرمان شد که سگفلان بندر سورت بر جارات سرکار و الاروانه نمایند
 القصه پانزدهم جب بهال مذکور علی مردان خان در لامپور دولت ملازمت پادشاه حاصل کرد
 و بشت دوم ماه مذکور بمصوبه واری کش میر حسین آمل او منضارت پذیرفت خاندان قلیخان با او
 باندیا ز بسری بر دو کار با سه عمده از دست او سر انجام می یافت بعد فوت او علی مردان خان
 خلعت او درگاه قلیخان را منصب و جاگیر در فوای قلیه از پادشاه دمانید و خدمت پیرمادی
 خانه خود به هم ضمیم ساخت بعد شقیار شدن علی مردان خان در جماعت منصب داران بتعیین شاه
 او رنگ زیب همراه او بدکن آمد و باز بهندوستان خود نموده و دیعت حیات سپرد خلعت او نوروز
 قلیخان بقلعه دار سه دارد از من توابع بیجا پور امتیاز یافت و بیجا خراجت هستی بر بست خلعت
 او خاندان قلیخان منصبی و جاگیر که داشت و در سلک منصب داران بتعیین شاه در
 آباد نشط بود و در عصر شاه عالم خلد منزل بوقائع نگاری سنگی و قوچداری محالات آن طرف
 قیام داشت نواب آصف جبهه غفران پناه در عهد خود او را بخدایات سرکار خود
 نسزد و تعمیر و احداث نظام آباد بالای کسل فردا پوری گروی او رنگ آباد با تمام امور گرفت خلعت
 و نواب درگاه قلیخان ولادت او بیست و نهم حب سنه ثلثین و عشرين و اتمه و الف و ثمتیک

والہا ودرسیکیر و دربار و نود

نواب آصف جاہ اور اور سن چار دہ سالگی منصب و جاگیر عطا کرد و در سن سبست سالگی ہمراہ رکاب گرفتہ اکثر	در گاہ محلے زخان دان و لا
خدمات حضور و رعایت میفرمود و او کار بار بار موافق مرضی سرانجام میداد و تالف و تفس و اسپین نواب مورد	
اواع مراحم ماند و در هنگام نادر شاہی لازم رکاب بود و جانفشانی با فوق طاقت بشری بقدریم	
رساند و در عصر نواب نظام الدولہ ناصر جنگ شیب نیز بنایات خاص و خدمات عمدہ استیارت	
داشت و در زمان نواب امیر الممالک صلاحیت جنگ خلف نواب آصف جاہ و غفران پناہ	
عروج کرد و منصب شش ہزاری و خطاب موطن الدولہ و صوبہ داری خجستہ بناد و و کرت	
سہر بلندی یافت و چون سندر ریاست دکن بنواب آصف جاہ ثانی خلف نواب آصف جاہ	
غفران پناہ و ریب و زینت یافت بنصب ہفت ہزاری و دہائی و مراتب و خطاب موطن الممالک	
ممتاز گردید بالفعل بر صوبہ دارے ماکور بحال و برتر اراست و رعایا و برابا باو ک پیسیدہ	
اور امنی و شکر گزیدہ در شعر و انشا و تاریخ دانی و جہتیات و دیگر ممتاز است و در لطیفہ گوئی	
و مجلس اسرار و بی انبار چشم بدو را کثر بجا است و می دانست یک بگرام اوقات خوشترین میگردد	
و گجاست بہائین و تماشای ریاحین و مانع شگفتگی آلود می باست رازین جانت کہ ترجمہ	
او درین صیغہ مندرج گردید این اشعار تراوید و خاتمہ است	

بشرک محض است گمان سن و تو	سن و تو نیست میان سن و تو
نسوا سہید بر کار شاہ مران کیت	کہ ذوالفقار با و داد حق غنی دختر
معاشرانہ سوا لی زد و ستان اریم	برای ما و شما این ہوا چہ بخواند

در مجلس وزارت تاجان کہ در سنہ سستہ و اربعین و مائتہ و الف و دہ بارہ ہجریانی نواب آصف جاہ
غفران پناہ سرفراز شد یاران او را در تاریخ امتحان کردند این دو بیت ہر مصرع

تاریخ موزون ساخت

شد بحکم تو بزم نور آئے	با مصباح فضل نیر دانی
از بے صلاح خلق اللہ	باز رونق گرفت دیوانے

در مصرع اخیر کلمه وزاید است ثواب درگاه تعلیخاں بهادر در آخر مخاطب به خان و در آن بیت
 در غرض و جیب نه تسع و تسعین و ناته و الف از صوبه داری از رنگ آباد مغضول گردیدیم بی محرم سال
 مذکور از او رنگ آباد برآمد و نظام آباد که بالائی کتل فردا پور رسد منزل از او رنگ آباد است بنا بر آنکه در جاک
 او بود رفتن است و اسباب سجال صوبه داری او متیاشده بود که ناگاه بهتر دریم حادیمی الا و
 سته ثمانین و ناته و الف بحر ص سر سام و ذلیعت حیات تیر و نقش او را از نظام آباد به او رنگ آباد
 آورده در مقبره والد او که جنوبی بلده است دفن کردند خدا بشنایا مرزا دو بهین فقره مانج فوت او است

فهرست الالمعجمه

سید و الفقار شیر سید رفیع المقدار و ذوالفقار جوهر دار است فضیلت را با شاعر
 جمع داشت و دبیر فلک را طفل اجد خوان می پنداشت قصیده را لب و زلیح خناب اعظم
 المناستری وزیر شروان گفته و نام آن مفتاح الکلام فی مدایح الکرام گذاشته وزیر مفتاح
 را بر شمع در وجه صله با و از انی و داشت این قصیده ابیات مختلفه اوزن مطبوعه فی ابی
 استخراج می باید بعضی از دو بیت و بعضی از چهار بیت و توشیح در اصطلاح اهل مدایح آن
 باشد که شاعر در اول ابیات یا در میان جسد و فی با کلماتی آرد که چون آن حروف یا آن کلمات
 جمع کرده شود بیت یا شعر می بیرون آید مثلاً از سه بیت ابتدا قصیده یعنی در شرح سالم بر می آید و آنرا
 دولت شاه در بند کرده خود آورده پیش نقیر تمام این قصیده حاضر است مثال دیگر سنوای تذکره دولت
 آورده می شود این سه بیت بعد سه بیت اول قصیده است

البشر تازه جوان شاخ ارغوان آرام	که آمد بهت چمان سرو و چین دلدار
صبوح کرده و آمد پیشو همچون منت	قد صنوبر چون ز او سرو قامت یار

و همان گل چو لب یار من کند خنده و چو عراز قد دلدار من بر دهنی رازین ابیات ثلاثه این بیت
 در بحر سحر سالم بخورده شد تازه شاخ ارغوان در شیوه همچون یار من و کما چمان
 سرو و چین چون قامت دلدار من و الفاظ مصرع اول بیت از مصارع صدر ابیات
 ثلاثه حاصل می شود و الفاظ مصرع ثانی از مصارع بحر ابیات ثلاثه و این معنی مانند

فهرست سید و الفقار شیر

تامل چهره و وضوح می افروزد و این قصیده در مطلع دارد ابیاتی که از قصیده ثانی
خارج می شود مشتمل بر محسنات علم بدیع است و بر سبیل توشیح از حروف سر ابیات تکام
قصیده نشری مشتمل بر لقب و اسم مدح بر می آید اگر کسی تامل کند این قصیده با آنکه تمییز
مشقت فلزوان است این همه نیست بکلفاتی دارد که بر سامع گران می آید سلیمان سادجی
منبع این قصیده قصیده غزالی مریزین بارج خواجہ غیاث الدین محمد رشید صاحب دیوان نظم
کرد و صنعتی چند افزد و دو کلمه کم یافت سلمان با خواجہ غیاث الدین گله کرد که صدر
اعظم سید ذوالفقار اصل قصیده هفت عشره دارا بر ششم نمود با وجود آنکه وزیر ستران پیش
بود و خواجہ بدولت امروز صاحب ممالک ایران و توران است و عزت قصیده بر قصیده
سید نظام را ضمیمه کنه خواجہ بعشر عشری از آن در حق من رعایت کند خواجہ از سخن سلمان کبیر
و گفت از امیر المومنین علی تا سلیمان تفاوت بسیار است یعنی بانی مراعات سیادت
منظور بود آن خبر سید رخت سفر بجای کشیده بدامن دولت سلطان محمد بن بخش منقسم گشت
سلطان بتر قبح حال او برداشت و فرمود تا واقعات او را در وزن شاهنامه موزون بیازد
صاحب هفت اقلیم گوید امر و زاشعار سید به حکم قلت چون کیمیا غریز و نایاب است مولف گفت
بست و دو قصیده طولانی از کلام سید بجز آن نشانزده قصیده ساده و ستس قصیده مشتمل
بعض محسنات علم بدیع و سه ترکیب بنده مضموعه در وقت تحریر این صحیفه بدست آمد و چون
اشعار سید در رنگ جوهر ذوالفقار غریز را در نگار است ابیات بسیار از قصص اید او

در اینجا اثبات نموده شد

<p>ای ز راهی روشن شد یک جزو بدید بر صواب گر جهان از دم لطف تو آمد نو بهار آفتاب در بجای غنچه از گلین چمن در خیال هر که صورت است نقش کبریا کرد تاثیر عمارت های عدل شامست نام ویرانی جهان برداشتی کافران</p>	<p>وی ز مهر خاخرت یکدزد نور آفتاب وز فلک را از کف راه تو باشتیخ یاب مشتی بار و بجای قطره باران خواب دید خجسته نه بید روی بیداری خواب چند را صد ساله زان سوخدم جاد خراب تا قیامت است را هرگز گوید کس خراب</p>
--	--

فیت با تو زگر زنده میر جلوب بر خجبت
 در وزارت با تو هر کس را مقابل کی رسد
 که مخالف پرده کج ساخت با تو عینیت
 تا ز جیب آسمان سر بر زغور شید باد
 خدا یگان سلاطین آ تا یک اعظم
 به روز زم سرگردان تواند داد
 باین امید که بود زمین محلیس او
 بدولت تو جهان را سلاست به چنان
 تو باش زنده که در خشک سال کشت امید
 زهی جناب شرفیت خلاصه ایجاد
 نهفته روی جلالت ز دیده او بام
 ز لطف و عنف تو گیر و وجود دفع و ضرر
 نه روزگاری و باشی مسلم از حدشان
 نه چرخ راست ز درگاه تو مقام عبور
 ثبات جان خرد رست ارفع الاقوال
 بشود و مسکرا نبوی سپاه حبس
 خرد که عارف اسرار کلی و جزوی است
 در اتفاق خلوص پیوای بندگیت
 وجود خصیم تو مانند اسم بی جسم است
 دلت ز بر تو معنی نفوس قدسی را
 عدوت را که تدبیر گردانند لیشه
 نهیب غم تو زان سوی ممکنات وجود
 خیال آتش مهر تو در ضمیر آو و ر

زمین سپس ملک خطا را کس نخواهد بداد
 ز انکه داند عقل فرق ز بولب با تو تراب
 بال او در جنگ حرمان بسته گرد چون باب
 دختران را و ست در دلمان این عالیجناب
 که هست عهده سبیل سبب لایساب
 زبان خنجر او را زلفی فتح جواب
 ز شوق بر لب ساغر رسید جان شراب
 که سالم است قصب از اذیت متلاب
 خیز از سحاب بجای تو میت فتح الباب
 ز بندگی تو گیر و سعادت استغنا و
 گذشته یک نوالیت ز منزل اعداد
 ز مهر و کین تو باشد اساس کون فناد
 نه کرد گاری و مهستی منزه از اعدا و
 نه دهر راست ز فرمان تو مجال عناد
 دعای روح قدس رست الفع الاوار
 تن حسود تو نهنگام انصیاب سواد
 هم از قبول تو دار و قبول استعداد
 بهم شدند موافق طبائع اعداد
 برنگ صورت تنوین شده به نقش زیاد
 بسوی عالم تحقیق میکند ارشاد
 لبان خورده الماس در ضمیم فواد
 هزار ساله نهند در خراب حادثه اراد
 در استخوان بداندیش مغر گشت ماد

بر روزگار تو در نشیمن قصص متناوب
 غنای روزگار تو در گنجینه زبان
 بهر نیلایا بر دست تو نامزد
 صفای مدح بود طبع روح بخش
 بدام تاسوی نرسید که خطی بود
 ز روزگار ترا باد روز و شب محکم
 طره شهرنگ آن نورشید روی حسین
 جان مشتاقان اگر خواهد مقام دلپذیر
 او ز من دورست و من یک نیمه روشن
 خواندش اندیشه جان او مرا نمود رو
 نگشت گسوی بهر شکر مشک نشان او
 خسرو اسلام یوسف شاه جمشید زمان
 رایش را شهریار اختران را به تمام
 خاطر اعدای او سرایه دود کمان
 اندران میدان که را ندید شمع چون
 هست داغ انتقال امر آن عالمیان
 از جودش دهر را اقبال او ندید
 پیش فکر آن مستور شناسد متع
 خسرو دین پروا شاه فریدون کوهر
 ذوالفقار آن گزبان چون پلارک مید
 پیش کلکشن رو تفکرده بیند از دهر
 تا نیاید بال پشه قوت پیل سترگ
 بخورشه خاسدان را پایمال پیل باب

رفوگری است خفای طبیعت متناوب
 اگر ز دای تو باید ستاده استماد
 نبات شکر خم در سترخا طبع تو قادی
 و رای نوز کرامات در دل زصاد
 ز نور عقل گشت جهان طالبان و جواد
 ز کردگار ترا باد سال دره متناوب
 در قضای خمر روز آور مشک از گلستان
 چهره سواد زلف او بجای نباشد نشین
 دیده من ازین بهتر نباشد و دین
 این روانی داشتی کردن کزوی مقین
 شمع از خاک پای شهریار استین
 آنکس پیش آشنای آسمان بهر زمین
 خاقش را کند فیروزه در زیر نگین
 فکر احباب او پیرایه نورلقین
 تیغ او از کلاه خواهد بر سر گزین
 اختران را بر جیاه آسمان ابر سرین
 در نواب ملک را ندید از حسن حسین
 شاه خشیب ارجه باشد تا کجا باشد گین
 چاکرت یعنی کفن بند گان کمترین
 هر نفس تیغ سخن را آب از در غمین
 حیر گردون که چو دار و نور فطرت حسین
 تا نیاید دست رو پنجبه شیر عزمین
 بخور و بنده دشمنان از زیر دست شیرین

درین قصیده لفظ مرکب و افتاده سرگزین بهضم کات فارسی آن باشد که کسان حاکم از هر گاه گوشت
گاو و اسب گوشتندی و گاو و اسبی انتخاب و مکرین کرده گیرد از مناجات دست این لغزین است

از عظم مخدوم است این نه بجای کجاست	چشم تو جان را کینه بر زلف تو دارا زارن
مهر سحر باد از شمیم جانفدای مشکسا	شمار باشد زخای خسرو و ساسان
لعلت بر آب زندگی زد طعنه مانا بوسه زد	بر خاک پاک و درگاه عظم تو ام ملک دین
رخسار خوب و طرک مشکین دل تان	چون مهر زای و سایه خورشید کشور است
مهر رویت که عالم اسیر و زیست	رای مولی بود عطا لا طعناقی

ایضا بعد وصف موسوم مهربان

ز تاب صانع بر کوه سنگ صلابت یابی | چنان که بهیست مخدوم باشد خاندان دشمن
ذوقی سحر قندری ذوق سخن فراوان داشت و شوق اغنهی بی پایان خان آرزو گوید در ایام قتل
احمد خان ترقی بسیار کرده ملک الشعرا گردیده و کتاب ناز و نیا در شتمن چهار هزار بیت در محبت خرم
و شیرین مزیل بنام بادشاه مذکور نموده العباس وافی یافت جمعی او با شش بطبع آن نفوذ
اورا شنیدند که در ذوقی پیش از قتل غرضی گفته بود از آن است

ما از ازل بشیوه منصور بودیم	قابل بیایا که لب به انا الحق کشوده ایم
ما هر چه بخواست بهر دشمنیم دوست	اما بر خم خویش تن الهامس نبوده ایم
از آن بردانه شام وصل در خویش	و زداقتش ز سوز سینه دریش
که یعنی این تن آزرده از عشم	میان جان و جانان نیست محرم

و کما تخلص میراد اولاد محمد است طالع عمره ولادت او است و سقیم رجب المظفره احدی و حسین

و مات و الف و نو و چنانچه تاریخ خود را خود میگوید	اولاد محمد پدرم نام نهاد
روزی که نمود بنده را حق ایجاب	در ماه رجب تولد را و د. ا. د.
گفتم تاریخ خویش تن را من خود	

پدرش میر غلام امام سلسله نقاب برادر اعیانی فقیر است بر خور دادند که ز او نشانه آفتاب
و مات و الف از نگارم بهادر نگار بادش خود طلبیدم غره شعبان سال مذکور در بجا رسید و خوشبختی او

فرز و نسل

و نسل

اداین محیفه از پرده قوت بجا و نگاه فصل خرامید مشق سخن نزد فقیر میکنند و سلیقه مناسب دارد
امید بست که بعد مشق تمام تر فی کند این چند اشعار زاده فکر است ۵

میدیدم ز نرم خود هرگاه یار گشته را	دور نتواند نمودن از کنار آفتاب را
منی گویم که شمع بی چراغی زیر دمان بر	ول بهای پرد و خاری بر مرز ارم از بیابان بر
کشید آخر مرا هم جذبه نعل جانب کلشن	ول صبا این خرو و دلخواه سومی و لیلا بی
در طره ات زل لفلک بشور می رود	ول آواز زار نالی شب دور می رود
تا بسوزد کشته بخود را بدایخ تازده	ول بر مرز غیسب افروز در چراغ تازده
نه جلاد از برای عبرت بدخواه می ریزد	ول بقربانگاه خو نم فی سبیل الله می ریزد
تا دهر آب بگل اشک روان من تو	ول لبیل اخلاص ضرورت میان من تو
گر دسی تیغ بکفت از سر جان بر خیزم	ول پیش پای تو نشستم در جهان بر خیزم
کجا آن طفل با خیل کبوتر سر کند بازی	ول که بر جهان با مرغ دل بی پر کند بازی
بآئینی که ریزد گرد بر بالای خود نیل	ول سیه مست جنون با خاک آتش کند بازی
نه من اوج فلک از عالم بجا می خواهم	ول فضای پشت بامی از جهان آبا می خواهم
چو قفل بسته گز نوک سوزن از بسکود	ول کشاد کار دل از نشتر قضا می خواهم
سر لیت و حشیر چون گرد باد در من صحرای	ول شبیار هستی میوه دم را بر باد می خواهم

میر عبد القادر مهربان تخلص از رنگ آبادی هم درین زمین این مطلع موزون کرده ۵ نه من اوج فلک
از عالم ایجا می خواهم بد نفس داری مکان از خانه صیاد می خواهم بد میر عبد القادر نگور از سادات
رضویه نیشاپور است و درین عالم بخدمت فضا و روضه منوره شاه بریان الدین غریب قدس سره
ما مور کتب درسی گذرانده و استعداد علمی خوب بهسم رسانده فهم تند دارد و شعر خوب می فهمید سخن
خود از نظم فقیر میگذرانند تخلص مهربان بخود نزد فقیر است او بر سخن شناسان التماس میکند ۵

آلی در جهان نه گامه آرا کن بیایم را	نمک از شور محشر حشرت فرافغانم را
همدم و یرینه بدباشد موافق با مزاج	در سبوی کینه طبع آب میماند بجای
در سخنانی شمع و سائل تفاوت روشن است	آن لب نانی و دهر این آبروی خورشید را

عقوبت سرکشان را در غور کردن شکی باشد	وله	معلوم از ستم جابرند وقت پنج ششتر را
گر حق پرستی آن بیست جلاذو کست	وله	از خون ناحق سن مسکین وضو کند
کسی که شد زمر بی جدا ابله است	وله	منتیاید و نور و غن نشتاب می شود
نیست در گل شونجی بوی که در عطر گل است	وله	فیض با کان از گداز دل و دلالی شود
عشق دامن زد بروی آتش دل مهربان	وله	آبیار بهای چشم تر نمیدانم چه شد
تغافل نیست گر برین نفیقه گوشت عیشی	وله	نمیدانند جدا از هم شدن شرکان گیش
محتاج چراغی بنور دشت غبارم	وله	چون کاغذ آتش زده شود شمع مرام
داغ حسرت را فروغی باشد از چشم ترم	وله	زندگی از آب چون باقوت دارد حکم
نه در برش عرق میریزم از جوشن حایرون	وله	بر شکم دیده نگلی کرد آمد جای بیرون
چرا گیسوی مشکین بدستار این قد بچی	وله	شب قدر مبارک را بدامان بجز بچی
شدی چون پیر از عشق جو امانم بچون	وله	نباشد جز ستم گر میندرد او شر بچی

حرف از استاد المصطفی

زودکی سمرقند که در آن سال از فراغت و مقدّمه الحیش فضا و اول کسی که تدوین دیوان سخن پرداخت و الوان گلها را نگاشته ساخت اینرخصه نوح بهایانی اورا ترتیب کرد و بفرموده او کتابخانه دمنه بنظم آورد و چهل هزار درم صله برگرفت احوال اورا تذکره نویسان مفصل ضبط آورده اند در مرثیه ابوالحسن مرادی شاعر بخارا این دو بیت گفته و گوهرش بهاسفته مرادی نه هائیکه خود مرادی چنان خوابنده کار می است خورد و بخارا این دو بیت گفته و گوهرش بهاسفته مرادی نه هائیکه خود مرادی قبل و او معدوله نموده باشد غنیه خالص که بوی از ضمیه دارد و آنرا گاهی باقیه خالص فانیه سازند چنانچه شیخ سعدی گوید

در آن مدت که ما را وقت خوش بود	از سبزه شش صد و پنجاه و شش بود
و گاهی با ضمه خالص چنانچه در قطعه رودکی مذکور شد	
رستمی که سمرقند که شاعر صاحب رشد عظیم و خداوند مستقیم بود و وقتی قصیده از	

نورالدین

در این شهر

از مشهورات خود پیش مسعود سلمان مشر شاد مسعود قصیده در ستایش او گفته ارسال داشت
این ابیات ازان است

شب سیاه چو چید از هوا و اسن نسیم روح فرا آند از طریق دراز سکینه مبارک تو آئین شگفت در پیشم و گر بر من چو گویم قصیده دیدم تبقنم شده چون گرد من هوا در زمین که هست شعر رشیدی حکیم بهیشتا حکیم نیست که او نیست پیش او نادان	ز دوده گشت زمین را از مهر اسن بمن سپرد کی درج پر زور عدل چو گلشنی که نگاریده ابرو در بهسن چو از زمانه مبار و چو از بهار چین ز لفظ معنی او شد معطر و روشن بلوغ نیز قلم شاعر بلند سخن قصیح نیست که او نیست پیش او لکن
--	---

رشیدی در جواب قصیده بعتلم آورده که این ابیات ازان است

رسید شعر تو ای تاج سروران زمین ز گل که باغ منبگام نو مبار در و سپاه علم ترا هست صد نزار علم تو آن بزرگ کوزیری که از بلاعت	چو نو شگفته گلی در بهار گرد چین بنفشه و گل و شمشاد و ارخوانی زمین درخت فن ترا هست صد تیر زمین بلند فرق معانی و راست قد سخن
--	---

رشید در خدمت سلطان حشر بن ابراهیم خاقان بسیار محترم بود و سید الشعر خطاب داشت و عمیق بخاری نیز در آن درگاه صاحب رتبه عظیم بود و خطاب ملک الشعر اے
رایت القیاز می افراخت جمیع موزنان پائے تخت حنات عمیق بر میداشتند الارشیدی
که بنا بر وفور استعداد و مرتبواضع او مثل دیگران فرود نمی آورد و ز س بادشاه و شریعت
رشید از عمیق استفسار کرد که شعر رشیدی چه گونه است گفت خوب است لکن قدر س
نمک س باید هم دوران انثار رشیدی در رسید با و شاه حرف عمیق با و رسانید و اشاره کرد که
در نیاب شعر موزون کند رشیدی بدانچه این قطعه انشائی قطع

شعر با س مرا به سبب منسک شعر من همچو شکر و شهد است	عیب کردی روا بود شایده اندر دنیا نمک نه خوشش آید
---	---

گفته است شاعر است و با قتل	نمک ای قتلستان ترا باید
<p>بادشاه را خوش آمد در مادران النهر رسم بود که در مجالس سلاطین بر اسم اندام طبقه های پیر از زر و سیم میگذاشتند و آن را طاق و جفت میخواندند و در مجلس بادشاه چهار طبق حاضر بود و هر طبقه را دو پنجاه و تیار بادشاه هر چهار طبق بر شیدی بخشید و از آن روز اعتبار او بیش از پیش پیدا گشت</p> <p>و این قطعه از رشیدی است</p>	

تو تو زیری و من ترا مداح	دست من بے عطار و اسبینه
تو وزارت بمن سپار و مرا	مدحتی گوی تا عطا سبینه

رفیعی نیز خیر معانی کاشی و شعر بی بدل بود و در معانی و تاریخ ضرب الشل از ولایت خوار و آستان دیگر بادشاه را رسانید و در اول و بلکه بر عایت سنی هزار روپیه کام دل انداخت و در سبک طاقان و عتبه خلافت منتظم گردید و بر اسم تفسیر عتبه منقوطه شیخ فیضی که در سنه اثنین و الف الف تمام یافت بود و خلافت بسم الله تاریخ بر آورد و هزار روپیه جمله حاصل کرد و از میر بے نظیر است

غزم سفر کرد یار مازمیان سیر ویم	اول	او اگر از شهر رفت مازمیان سیر ویم	اول
انچه این نادان دشمن دوست با من میکند	اول	کافورم کافر اگر دشمن بدشمن میکند	اول
سباده است من در خانه بگذاشته	اول	همان در خانه امن به اگر در خانه آشفته	اول
این صید زبون کیست رفیعی که درین دهم	اول	نزدیک بگردن شده و صیاد نسیان	اول
ای جان بسویت بخیر آن سرور بالا آید	اول	خود را بیای او و رسان اکنون که تن آید	اول
سحر ساز ایدل لکاش عشق و بادشاهی کن	اول	بر و بر تخت رسوای نشین و هر چو ای کن	اول
صفت محشر خور و بریم که آیا کیست این قائل	اول	که میخواهد شهید تیغ او صند گناه او	اول
چون شنیدی که سرگویت رفیعی شد بجاک	اول	هر چه رفتی که گریه کردی عزای داشتی	اول
من آن دیدن نیخو احم کینی سوی غیر اقل	اول	اگر که نباشد او نظر سوی من اندازی	اول
سگش را بقریب از ساد و لوی آشنا کردم	اول	کنون آنها هم یارند و من چون سگ پیام	اول
وی دعه و دا و دنا دبی و عدد آمد مرز	اول	هم سخت زان نظام هم ساخت شیرام	اول
دل از وضع تو بر هم زده خاطر شد و رفت	اول	چیت جرم که برو وضع تو طاهر شد و رفت	اول

فکر رفیعی

رفتنیج میرزا حسن بیگ قزوینی الاصل است مدتی با قاضی پیشه در مقدس و غیره سعادت
 اندوخت ابتدا پیشه علم کرد و بد شعاع رفیع الدرجات و منشی خوش عبارات است در سبدا
 فطرت دست مایه فستون بهر ساند و نوزد ندر محمد خان والی بلخ رفته منصب کتابداری
 و انشای سرکار او قیام نمود و از کلام منصب ترابادی طاهری شود که او همان نذر محمد خان
 بود و همان زاد و نسل بیگ با لکسر گویند رفیع پیش از آنکه افواج شاه جهان متوجه تنجشوند
 و بگر اے هند شد شیخ عبدالحمید مؤلف شاه جهان نامه گویند چهاردهم رجب سنه ۱۰۱۷
 و پنج ماه و چهار حسن بیگ رفیع منشی نذر محمد خان که آرزوی بخشیدن دولت آسمان بود
 از خان مذکور جدائی گردیده و پس اید باین سده سنه منساده بود سعادت تقبیل علیه فلک
 رحبه در بیانت خلعت و انعام سه هزار روپیه سر برانک افراخت و داخل بندگان درگاه
 فلک جا گردید و آنهمی و او منصب پانصدی چهره اعتبار برافروخت و در جشن و دن شمس
 است و چهارم رجب الاول سنه ست و ستین و الف در جاز و منشو منیت ده هزار
 روپیه برگرفت و منشوی در تعریف شاه جهان آباد دارد درین منظوم وصف باغ
 حیات بخش می کند

ایمان و دلکشن این تازه بستان	بود بیدانه همچون بستان
همان اگر ایام مشهور به بیگ صاحب بنت شاه جهان بیت مذکور شنیده خوش گردید و پالصد روپیه سله فقر تاد در عصر خلد بیکان سحر است دیوانی و موبانی کشیم جمعیت پذیر گردید و در آن سنه عمر جذر کبر سن از نو کبری استعفا خواسته در شاه جهان آباد گوشه انز و اگر نت و از سر کار باد شاهی خلیف العین یافت تا آنکه از وظیفه حیات نیز استعفا نمود در وقت تحریر این صحیفه صحافی دیوان غزل و رباعی او آرد و بابت باغ فقیر درآمد پرزادان معافی تازه تسخیر میکنند و در بعضی اردو تاجا غزل منظوم میسازد و بهر مضبوط و مربوط قصاید و مثنویات او به فقیر ترسیده مان آرد و از غزلیات او انتخاب مستوفی آرد و داخل مجمع الفلاس ساخته این اشعار سوای آن از دیوانش چیده شد	
افشک دیگر بر آرزنگ عریانی مرا	عیب دانا ستم ناکی بد شانه مرا

چو نگین باخویش نام خانه داریم و بس	وله	هیچکس فیضی نبرد از سایه دیوار ما
در موسم گل گر گلستان برسدیم	وله	از دست ندادیم تماشای حسنزان را
لرزید دل و دوا نشان که آن خم ابرو	وله	رسمی است طعیدن نفسی قبله منار را
افتادیم ساخته از حادثه امیرسن	وله	هرگز نندید تاب کسی بخیمه بازار را
از زبانه امین است آنکس که خنوار است	وله	آتش سنگم نمی سوزم پناه خویش را
قد خم گشته مار را بنطس که کرد	وله	چشم مستنت که ندارد خبر از ابرو ما
وایم بپوش این است دلم را که چوپکان	وله	در پای خدنگ تو گوارم سپر خود را
مختب گر فروز ازور مخبانه ما	وله	عاقبت میبردش گر یه ستانه ما
از آن ترسم که ناگاه قسمت شود از آن	وله	و گردد میزدیم آتش سراپا خرمن خود را
در حق آئینه دارد و دو آیم شکر صفا	وله	ایک میترسم که آرد در میان رو ترا
چو خوار بر سر دیوار گلستان نشین	وله	که آتشی نه شود از تو بهره مست آنجا
بجو آتش در دوزن سنگ گر با شمع نهان	وله	جلوه آتشوخ آهین دل کند رسوا مرا
لاله ام شرمه میگردم اگر بجا شوم	وله	رحم بردا غم خورد بگذارد در محراب مرا
ما قوت پرد از نذر ایم و گرنه	وله	عمر نیست که صیاد شکسته شمس را
سهار ما چونر گس حلاص خواب غفلت شد	وله	مگر بیداد ساز و شوق دیدار فخر را
خاطر آئینه از ما غباری بر داشت	وله	زنده همچو عکس بی باد نفس بودیم ما
شام سحران صام آید یاد و دود و دانه شد	وله	همچو یاری که در تب بشکند پر بنیر را
پروانه را چراغ و مراد اغ شد پسند	وله	هر کس بقدر طبع کند انتخاب را
هزار سوزن الماس پیش خورده دلم	وله	صدت نیم که بود گوهر نفعه مرا
از خال و خط در آن زلف دلهای من اند	وله	در شب زهر سیاهی هم است کاروان ما
کسی نراده خود خصم نیست حیرانم	وله	که سنگ مهر چه گردید دشمن میدان
گل نهانی در بزم بردا من خود بخار را	وله	مانه بنید چشم بلبس صورت غبار را
زنتی دارد اگر دنیا نصیب دیگری است	وله	میفرشد باغبان گلهای باغ خویش را

ای غم یکبار ز ما رنجید	اول	از چلی لطیف شدی این چه در باره ما
پند ز در کف از عمر رفت تاری هست	دو	پدستم از سر زلف تو یاد گاری هست
مرا که بنویس گشتن خراب خون دل است	سه	چه سود ازین که چون گرس پالواری هست
غیر من کز گشتن کویت بنجیدم غنچه	چهار	هر که را دیدم گلی بر کوه خنده دستار داشت
دست از باب طلب رانیش زرد	پنج	دار من از باب دولت خار داشت
ای ذره بر بخوابی خورشید خود ستار	شش	معشوق مهره گرد تو رسوای عالم است
بی بهی نگردد که باین رتبه آفتاب	هفت	تا شد بلند در پی تاراج شبنم است
بد عمری گر بگنجد سرافرازم نمود	هشت	بر گلوی مرغی بر باغ صفای گل است
چو گیرش سرده روز من بزداند	نُه	نظر بطالع من گردش قمر این است
منیکم سخن از سپاس چو مردم چشم	ده	مرا چه باک که عالم پر از سخن چین است
غذا از مهبلی خود میخور و چو شمع دلم	یازده	بیزم هر که در آید گدای خویشتن است
همیشه پیش منی و زهرم گر بزان	بیستم	که چشم سپرد اما بجای خویشتن است
بنستم دو لایب دست ایچرخ ازین بازدار	سی و یک	همچو یوسف کرده یکبار در چاهم تن است
در کمال سه کشتی می بنیم شیب شمع را	سی و دو	نظاره را بر او اند در پای او افتاده است
نشت خاکم در ره باد صبا افتادام	سی و سه	می برد با خود و هر هر سو که خاطر خواهد است
چون خانه که زو دنیا سازدش کنی	سی و چهار	ببیکرا آنچه گفته شود پایدار نیست
نه بخور و نه بگرم و نه خوش آرائی است	سی و پنج	چو نخسل با دیده کارم همیشه تنهایی است
اواکنم بس و دیده کار چون سوزن	سی و شش	اگر هیچ مرا ذوق کار نشدنی است
بغیر ازین که سر خود نهاده بر پایش	سی و هفت	چه کرد زلف که از روی یار افتاده است
زاده عشقم مجنونی ندارم احتیاج	سی و هشت	زانکه فرزند معلم را غم او ستاد نیست
از سر دادم و نقش نیست گذشتن بیان	سی و نه	دین و دنیا می اسیران محبت این است
دایه حرمان تو هرگز نرو و از دل ما	سی و ده	این وطن سوخته را حبس من بسیار است
خانه پر شدی رانده جاسیم دار	سی و یازده	جمله یکجا نیند و دلها را بدلهاراه نیست

آتش گنج نباتت مهربان اوقات در بهت	وله	خار شکم گزنداد باغبان لطیفی بمن	وله
کیاب گر نگین شد شراب بی نمک است	وله	فلک دویار موافق بهم رفیق نکرد	وله
گل بهشت ادا ادا دماغ از دست رفت	وله	باغبان از سیر باعث غمی بر من بست	وله
آن نیست که رسوانه شوم بوی شراب است	وله	هر چند که ظاهر کنم مسرعت را	وله
دانسته که رفتن ز پی مرده خواب است	وله	دنیای دل بوالهوسان بیرو و آتشوخ	وله
ورنه در پاچو شمع قوت رفتار نیست	وله	دیگری آرد مرا بیرون مگر از بزم یار	وله
ز عند لب نگوییم سخن که عاشق نیست	وله	مرد در دم گل سوخت سهره خار	وله
کز پی خنده کلمه گریه بسیار می هست	وله	برین از قفقه نشسته می نمایم بهر شد	وله
که اسیدم بتو ای سرور و ان بسیار است	وله	یک نفیس باش که در سایه ات آسوده شوم	وله
از پی قتل چپه تیغ دو دم بر دارد	وله	هر کسی نیز تواند ز تسلیم بر دارد	وله
باغبان آمد و خایسته دیوارم کرد	وله	خواستم سبزه صفت و قدیم گل با شمع	وله
گمانبر که یکی از هزار میسانند	وله	تو گر روی زمین بلبان تمام فز	وله
ای ببل چمن بتو از گل چه میرسد	وله	صیاد آب و دانه بمرغ قفس و حب	وله
چون پرگشت ناز پدر می توان شد	وله	با من اگر سپردی و سرگران چه پاک	وله
زانکه در فصل خزان دیوانه غافل میشود	وله	در دم پیری شود اگر رفیع از حال خود	وله
گرد آید به قفس یاد گلستان بخت	وله	من کفیل از طرف بلبیل گلزار که او	وله
چون گرم پیش آید و بادوستان در افتد	وله	ناکس به بطله ماند در طرز آشنائی	وله
که گوید عیب خود را چون بمرود در گرد	وله	کمال خوبی آئینه پر زنگ را نازم	وله
دست چون آرزو شد از زیر بر پاکشید	وله	بهر آسائش ستم بردیگران نتوان نمود	وله
چشمه امید خود را بسکه کندم چاه شد	وله	در طلب از کوشش بسیار کارم بفریاد	وله
هیچکس مرغ قفس را نجسی باز کرد	وله	از چمن دامن بر گل همه یاران فرستند	وله
اشک من پیش مگر یکده سیه منزل برود	وله	از پیش من نتوانم که روم وقت دواغ	وله
منخواست که منت کش جلا دینا شد	وله	خرا و عجب نیست اگر قاتل خود گشت	وله

و ۱	آسمان چون گهر چنبد که در رشته کشند	و ۱	هر دم از مهر نوازش و گری پیش کشید
و ۲	نرسد بدست عاشق غم زلف تا پارت	و ۲	کبکی بغیر پارت سر او سر و نیاید
و ۳	دنیا هزار بار گر آید بیاسی من	و ۳	از من با و بجز سر پای نمی رسد
و ۴	یا با و با و تحفه شداری نفرستاد	و ۴	خار سر دیوار از آتش گلدارو
و ۵	بر سر لطف گویا چهل از چرخ بشوم	و ۵	و بجز پیری که بتغییم جوان برخسند
و ۶	بدست غیر بنیم تا بکج زلف و راز را	و ۶	مرا خواهی ز عمر خویشین بزار کرد آخر
و ۷	رنگ گلها باد از گلگون شیرین میاید	و ۷	ای صبا برگ گل بر تربت سر باد و ریز
و ۸	در میان دفتر اشعار خود دارم مقام	و ۸	خانه رنگین شاعر بیت رنگین است و پس
و ۹	پیوده در میان دو رنگان بپر سر	و ۹	چون آفتاب گنجفدلی صبح و شام باشد
و ۱۰	شده مدتی که بار نمی پرسد از من سمیع	و ۱۰	رنجیده است صاحب ما از بند خویش
و ۱۱	در گوشه مکتوب کسی نقش نگین باش	و ۱۱	شاید که بجای برسی گوشه نشین باش
و ۱۲	هر که بیند مرا شکست دهد	و ۱۲	و رق انتخاب را ماتم
و ۱۳	کسی نبود بادل من نور محبت	و ۱۳	چون پسر خجسته هر خدا داد دارم
و ۱۴	از بسکه مقید بمر زلف تو شستم	و ۱۴	مطلق خبر از حال دل خویش ندارم
و ۱۵	مگو که صید حرم گر شدم چه غم دارم	و ۱۵	که از تغافل صیاد صدد الم دارم
و ۱۶	اگر دانستی کان سنگدل آهاده دارم	و ۱۶	مگر م صد خانه بودی خشیه دل یابی بتم
و ۱۷	شیشه بی باده را چون نیست فو فی چین	و ۱۷	همچون شمع کشته باید از میان بر شوین
و ۱۸	در زیر تیغ دل را یا راسی دم زدن نیست	و ۱۸	نتوان نفس کشیدن هنگام آب خوردن
و ۱۹	از زبانه غم قامت او چند بردارد که لال	و ۱۹	در قیامت عاجز از تقریر نتواند شدن
و ۲۰	بزرغم بسته شبیه است کار بسته من	و ۲۰	امید هست که در بستگی شود و نیکی
و ۲۱	جای در فائوس کی باشد چو آغ مرده را	و ۲۱	گر دل آفریده داری پای ز غلوت بسته
و ۲۲	دل آسمان شود و خون ز صدد اگر به بیند	و ۲۲	که چو برگ لاله یکجا دوسته آشنانشسته
و ۲۳	همه عمر در سیاهی ز چماند آب حیوان	و ۲۳	چه گناه کرده یارب که بر دزدانشسته

تاریخ

من آن نیم که برم رشک بر تنج کسی	وله	ببرگ برکت تو ای لاله داغ از زاهد سنی
منگر آن قاسمی زاندم از ایمان مرن	وله	چون سلطانی که انکار قیامت به بکنی

راقم میرزا سعد الدین محمد شهیدی رقوم خاندان و نسخه از رنگ هست و اشکل دهنی او متصاویر
فرنگ پذیرش خواجہ غیاث از که خدایان معتبر تجارت بود و در هندوستان بامیر تجارت سے پرداخت
میرزا سعد الدین محمد باقندای و الذخود از ولایت سری بقدر دوس بند کشید و دامن دولت به نام
شهیدی شایه جمانی گرفته از طوبای احسان او دامن دامن میوه آرزو و برچیده خزان به برشم
خود را بصفا بان رسانید و بتوجه محمد بیک اعتماد الدوله از درگاه شاه سلیمان صفوی پوزارت به
ما مور شد و بعد از ان پوزارت مجموع ممالک خراسان بلند پای گشت سخن آفرین و دست روان
سخن آفرینان بود و دست عدان خراسان و عراق لایا مقیمای احسان مشید و خطایه
نیشاپوری و شکوک بخاری در ظل عاطفت و تربیت اوس میر موسی اروی بهشت می نمودند
آرزو گوید قی پیش ازین یک دیوان را قسم در هندوستان بود پیش نواب سیف خان مرحوم
سبت پنج سال پیش ازین میر محمد بنسل ثابت عاریتاً از گرفت از خانه اش کسی در دیده
بر دیگر هیچ دیوانی بنظر نیامد موقوف گوید دیوان را قسم در مجلس نواب نظام الدوله
ناصر جنگ شهید دیده بودم بخاطر داشتم که انتخابی از ان بردارم که گاه نواب بکانت
کلمستان شهادت شتافت و کتاب خانه چون اوراق خضران برسم خود درین دلا
دیوان ضمیمی از را قسم بدست آمد بیشتر اشعار او غزلیات است چند قصیده و قطعه
و رباعی هم دارد در عنوان این نسخه دو دیباچه است یکی از خود میرزا سعد الدین محمد
که در کمال متانت و زانیت بعلم آورده و دوم از محمد صادق مشید که هم خوب نوشته
چون دیوان را قلم درین دیار عزیز الوجود است اشعار و معتدیه انتخاب زوده با ترجمه درین
صحیفه تبیت افتاد و غزل های طولانی بنظر از دو کسند اندیش بصید مضامین تازه ملی انداز

اینکه از سیای کلاش پیدا است

آن لب کرده ام نسبت شرابی از خوانی را	نخن آلوده ام بهوده آب زنگانی را
چون تو انم چشم پوشد از گل خرا را	منکه می بویم بیا و او کل تصویر را

سیاه و رستان در قدحی پاش آینه شش	وله	بجرفی چون دولب آمده باید شد جدائی را
سکونی تو باز بجایه طغیان هست پنداری	وله	که تا مژگان کشودم طفل اشک در دیده بجای
مراتبی شوق تو دار در دریا باغی	وله	که یکدم زندگی را هست جود مستعد آسجای
سیر گلشن بکشد گوشه دامان ترا	وله	برگ گل خجسته خونین گریبان ترا
اهل دنیا را ز نعمتهای الوان بهره نیست	وله	رنگ و بو از گل نباشد رشته گلدرشته را
گوشه گیری کامیابم کرد از عمر دراز	وله	خاک دانم گریه آب زندگانی شد مرا
گرچه شورستی بلبل بگلزارم کشید	وله	ذوق گل چیدن نشد دست گریبان دیده را
و لگن ز اتوانی خود نیستم و لے	وله	ترسم که در داو نشتاسد و گرم را
در تمنای گلی برخاست دل از جام مرا	وله	خار نواند شستن بعد ازین دریا مرا
مرا آتش میوزد بجرفی بر نفس راقم	وله	همان از شوق چون پروانه میبوسم زبانش را
درین محیط ز من چشم بردار مباد	وله	که کم کنی چو حجاب شکسته جامی مرا
ریخت در سایه های از هم	وله	استخوان بندی قناعت ما
روز بر تنب زنده داران چشم شور دشمن	وله	نیست شام غریبی غیر از سحر پروانه را
بطاق ابر و او مشهور و نه آرم	وله	خدا زیاده کند ذوق گوشه گیری را
سنا نیست از ارباب بهت خورده بین بودن	وله	منیباشند از زن طعمه زخرازه شاهین را
نیست دلجویی صیاد کم از پر دازم	وله	وقت دادم است اگر بال و پر هست مرا
گذشت از دیده ام تشویش و نگر فتم سر راهی	وله	خلط کردم باشک لاله گون گلگون سواری را
دست از فیض بهر شستم که مانند صدق	وله	کام خشکی مانده از دامان پر گوهر مرا
نه با ما کم کند از نارونی از خاک بردارد	وله	در آن کو کرده ام بسیار طالع آزمایسا
لب جموش در اظهار مدعا کافی است	وله	سوال مالش گوش است اهل بیت را
قبای درید گل و سوخت و اخ لاله تو هم	وله	درین سهار غنیمت شمار فرصت را
جلوه شاهد دنیا بنزد دل ترکشتم	وله	یوسفی در نظر از حسن مال است مرا
کرد دشمن خود بر سینه ترا با عاظمی	وله	از تو بد خو میکنم و دیگر نه انینه را

از گلستان پوس گل در گریبان ریختن	وله	جیب خود را و اسن صحرای محشر گردان پت	وله
از فتنه های چشم تو آگاه نیستم	وله	باید مرا از لشکر مشرکان زبان گرفت	وله
وقت بختناس که در گزم خجالت بخشی	وله	شمع را زندگی روزگم از مردن نیست	وله
عادت بجمع بودن احباب کرده ایم	وله	سایه نمیکنیم گلی را که دسته نیست	وله
بیک نگاه تو آن پاس صد جهان آشت	وله	برشته شود از گمل هزار دسته درست	وله
بود همیشه سرافراز دولت پادشاه	وله	بتحاک کوی تو نقش چهرین نشسته درست	وله
سینکده و عده دیدار بفرستد امرور	وله	باز دانسته که امرور مرا فردا نیست	وله
ز بسکه گوش مرا صفت سنگین کرد	وله	سر هم همیشه میان دو آسیا سنگ است	وله
شهیدان تو ام خو نبایس است مرا	وله	همین قدر که ز قتل و دلت پشیمان نیست	وله
ویده ام شاخی گلی بر خویش بی پنجیم کاش	وله	می توانستم بیکه دست انقده رسا غزالت	وله
ساده لوحی بین که امروزش کنم شاکلی	وله	صورت کاری که در آئینه فداکم است	وله
حرف سفر گو که من از کار سیروم	وله	نقل مکان دور تو از دیده تا دست	وله
از گلستان سیر سم جیب بقی در کیش من	وله	ز ریختن گل در غسل یوسف بزندان کر نشین	وله
تا گرفتار جنونم نیست نیز حمت کسی	وله	کار مردم سنگ در دامن طفلان کز دست	وله
از تو بنود کشیدن یک نگاه آشنا	وله	کاخر میراند فرنگستان سلمان کز دست	وله
ز شهر یانگدازم بردن نماند مرا	وله	وماغ لاله صحرانشین که سودا می ست	وله
شکوه از تشنه لبی نیست شهیدان ترا	وله	آب بار یک دم تیغ تو دریا خیز است	وله
همیشه لبست دکشاد من از هنر باشد	وله	کلید و قفل صدف هنر دواز گهر باشد	وله
بر سر راه من از تیغ تو عشق	وله	برگ سبزی به شگون سمنه آرد	وله
نیست ارباب ستم را بهره از ذرق محال	وله	تیغ دایم آب در جو دارد و خون می خورد	وله
زمین گیر هست چون نقش قدم بر پستان او	وله	چه خوش این پای خواهد بود در سر و دلی او	وله
بر سر دامن گرفتاری خود میدرم	وله	طایری را چو کسی از قفس آزاد کند	وله
نباشد طالع پرواز شهرت در وطن محکم	وله	درون بقیه طائر بال و پر بیرون نمی آرد	وله

تا کی بوی رزق ترا در بر گشت	ول	یک قطره آبرو چه گشت در خاکستر گشت
بر اگر تو ز جسم کنی ورنه آفتاب	ول	شب بامی بحسبم را نتواند سحر گشت
بزم پیران سر لب بایچه اطفال شد	ول	بهر این کودک مزاجان فکر هتای کنی
چو کشاید ز تخمی مغز پریشان گشت	ول	نی اگر گفتم که سر پا کمر بسته بود
ما و بختون برسیدیم بمعراج خنون	ول	مگر از سلسله مادر گری جز نبیند
حسن بی عشق بمعراج رسائی نرسد	ول	سر دلی فاخته تیر بست که بی پر باشد
جنسم همه بوسف بود امانتوان یافت	ول	در صحرای یزی که مرا خوار نسازد
هر قدر غمسم رو بآورد دل تنگی نکرد	ول	چون عزیزانماد و مان جای خود وایسکند
ار از آرد دل بدخوی خورشید و ستان نکرسد	ول	چنین دشمن کسی تا چند در پهلوی نگه دارد
دل بجز رسم ترا هر که بسختی خود داد	ول	دارم امید که چون کوه کمر نکشاید
مکن بیجا تلاش صد مجلس دلی جان	ول	که هر کس دل نشین گردد بد صدش آستان باشد
افتاده و کج معامله ورنه هزار بار	ول	باتیغ بار و سده قتلتم بسر رسید
با وجود نا توانیست تحسیر و پیشگان	ول	هر دو عالم را بیک دست از میان برداشند
نباشد سر کشان ابا ز کشتی از طریق خود	ول	غلبه میکند و اما باز گردیدن نمیداند
خوشم بخلی بحسب آن که زندگانی من	ول	خدا از وصل تو ابر شهاده بے دارد
ز رسم تنبیت جاه و دوستان مگذر	ول	که هر بر لب امید عیادت و دارد
شدم دور از عزیزان دیگر از عالم پیچید	ول	ندارد و زبدم گی عضو می که از اعضا جدا گردد
نکند چاره لب تشنگی حسرت من	ول	آب شمع تو مرا اگر چه ز سر میگذرد
آسان بگیر گرمی سودا که شمع را	ول	عمری بسر رسید که داغی بپار رسید
جاشیکه بود امن بکینه دامن و شمشیر	ول	رحم هست بحر خمی که گرفتار نباشد
در برده بود قطره ز دهنهای شنگ من	ول	افسوس رفته رفته شد این ماجرا بلند
در بامی سرد گردن بینا ز کف دیده	ول	هشیا ترک عیش و وبالایسکند
بدستی شیشه دوست و گریبانده میباید	ول	توبه کند نداند بر که در سجاده میباید

دل بے مروت غم ماندارد	دل	چشم بگر از سپلو دل ندارد	دل
دانه سوخته این همه حاصل دارد	دل	حسن خالش و جهان بر سر هم دل دارد	دل
کجاست کند رسائی ازین دو خانه چو تیر	دل	شدم بچله نشینی عبث نشاند چو تیر	دل
دارم امروز در گلزار و فردا در قفس	دل	امن چو باشم ز فتنه و یکد شوخیهای او	دل
آنچه بن شکستم از دست دل کافر خویش	دل	شیشه از سنگ نمی بیند و اسلام زلف	دل
آیم نگر ببرد بی دوستان بکشت	دل	تنهام را چو خانه نگر در زبان بکشت	دل
تا میگرفت نقش ترا ننگ و بنس	دل	می بود کاشکی دلم از سنگ در بنس	دل
ساقیا پر کن قدح را تا دلی خالی کنم	دل	دور ساغر شد که چون مینا دلی خالی کنم	دل
باش چندان که دواع دل بینا بکشد	دل	از سفر مرغ تو کردن متواضع	دل
جز این لباس که پوشیده باشد احوال	دل	خوشم باین که ز اهل کرم نمی خواهم	دل
میشنیدی ناله من گردن بید اشت	دل	چون جرس از بی دلیما بینوا افتاده ام	دل
ماند تا دل از ظمیدن از زبان افتاده ایم	دل	چون جرس با بقیران از زبان دل کیست	دل
من هم ز چنین زلف تو فغفور می شویم	دل	هر کس رسیده است ز جانی بمنصب	دل
داد از اشد شکایت پیر و از م	دل	اثر از خاک بریم بگذاشت	دل
نگرفته کام از دم غیغ تو جان میسم	دل	هرسم که گر لبخوت شهادت عینا دهم	دل
کمی در مهر با بهای او بسیار میسم	دل	نمیدانم که دیگر از که باید بود بمنوغم	دل
زبان نیست گو یا برگ سبزی دران ام	دل	بنیاد نهاد از لبین حرف سبز ان زبان ام	دل
چو اویدم چو عضو زنده از زبان بجا رستم	دل	نباشد کار آسانی ز غربت تا وطن رستم	دل
اگر چه باین دشمن سپلو نشین خود کرده ام	دل	پیش ازین پاس دل بدخون می آید ز من	دل
گره از خاطر من نکشود تا بند قبا بستم	دل	نیش با لباس دلکشانی غیر عریانی	دل
که من هم در گلستان نفس مشت پر می ام	دل	نیم من در شمار بلبلان اما باین شادم	دل
درین دریا ز جوشن مقراری لنگری دارم	دل	چو آن کشتی که موجش در میان از طرف گیرد	دل
بی آشیان چو طائر رنگ پیر دیده ام	دل	م دشمن نماده بسیارم که غم را	دل

نشاط نیست منظور از مباح دولت دنیا	وله	بقدر رسوخن چون شمع دل برانجن بسیم
سخت خاک گرزسان جهان میداشتم	وله	از برای میکشان جام و سب و میا ختم
شادم که ز فیض نانو آنی	وله	از خالطه دوستان نه رفته
چند بیچاره گشتنهای توان بخن	وله	نیست پیرانشانی اینجا غیر دندان خن
رمید از سفرم دل که غیرت عجیب است	وله	خدا نخواسته از پا دوستان رفتن
هوای ابریا گلبلسد می گوید	وله	که بی شراب نبار بجستان رفتن
اشط را بر بردن سخت بی کیفیتی است	وله	نانومی در جام میریزی هوا خواهد شدن
اگر این است که ورت چمن صحبت را	وله	فیض باوان بهار است ز هم پاشیدن
و خشم شسته ام کی طافت با عصاداد	وله	ز پیر سیه مرا بشکل بود زهر کمان بستن
غفلت دل مروگی از بس گران دارد ترا	وله	گشته در زندگی سنگ مرا خورشتن
چرا ایدوستان با دشمن خود همگین باشم	وله	نمی آید ز من زنجیری چمن حسین بودن
اگر خواهی که کارت در نظر با صورتی گیرد	وله	بزرگ خانه نقاشی مشق بی صدا کن
راه سخن نیافت زبان در دیان تو	وله	سیاه کسی چو گوشت سخن از زبان تو
کردی من ز گوشت ابر و شارب	وله	آیزد زور عشق کشیدم کمان تو
از راز خجسته نیست پس لوشین مارا	وله	سهر دل طبعیدن نا دارد دهنرا بستن
در هوای آن گهر با گوشه گیران ایست	وله	چون صد و یک کفت زمین باستان گوید
ششایکی نخواهد شوشی که از لطافت	وله	دستش بر ساق گل زنگ جفا گرفته
چون زری کافت بدست بغلش کیسه	وله	و باغ را بر دم ز سر گرم شمار تا زده
بس است عشرت بلبل گمان داشت کسی	وله	که نیمه سخی گلشن رسد همیشه پری
تو بیجا پای محکم کرده با آنکه میدانی	وله	بقدر رسوخن چون شمع جاد و سخن داری
نباشد جز نقصان روح دیای امیدش را	وله	بنام سنایی هر کس که دارد در احسان
ز دست دل ندارد کمینش آرام میداد	وله	چپ افتاده است با من دل خودم که میداد
میرس از عیش مشوره گمانی برین صحر	وله	ز داغ لاله می آید بیا دم چشم آموخته

در این کتاب

میرزا علی بن محمد علی	ول	میرزا علی بن محمد علی
توسر گردان عمر جاودانی	ول	توسر گردان عمر جاودانی
خاکم که کلاه گوشه بر پیش کند	ول	خاکم که کلاه گوشه بر پیش کند
خافل که در آن نازک مظلومان است	ول	خافل که در آن نازک مظلومان است

کج میر محمد علی سنیا لکونی عمده شعرا و نازاجیه است و مطلع کواکب ثاقبه نفوذ افکار برین التفات
 اورا هیچ و کجور اشعار بنسب توحید و مانع پیرشش میر دوست محمد از مرده سخن سنجان بود و
 مخلص سیکر و از دست

پای برق هم توان رسیدن از حرم او	ره دور و داز است ای کبوترال شکر
---------------------------------	---------------------------------

میر محمد علی کسب فن شعرا و پند و کرد و باید از ایدل و شاه آفرین هر طرح بود و در وطن خود سیاه لکوط طرف
 و اسب غنای و قناعت گرفت قلندرانه بسر می برد و صد سال بختی عمر کرد و دست و دوم
 ربیع الکاتب بر سنخین و مائة و الف در لاهور بجوار رحمت پیوست نقشبند او را بسیار لکوط
 برده و حواله اخلاصش کرد و حاکم لاهور سی تاراج انتقال او این مصراع یافت
 رفت راج لبالم باقی و خان آرزو و مجمع التفاسیر گوید میر محمد علی کسب علم و فضل و
 شعر در حدیث و کلام و کلام و خود نمود و حاکم در مردم دیده نوشته و زبان بی هم سبک گوید که میر از
 علم و فضل چندان بهره نداشت لکن در فارسی و فنی نظم و شعر بسیار بر بود و کتاب با
 دقیق نظم را بدقت در سن می گفت گوید آنچه خان آرزو نوشته شنیده است و آنچه حاکم
 سبک گوید دیده و سیر و دیوان صغیری دارد و سحر بر مرزاجش غالب بود و دیوان او مملو از سحر است و او
 محمد فاضل خان غبار خالص برادرزاده سیف الدین و عبدالصمد خان باطسم لاهور میر محمد علی
 گفت مصراع ای از کسی مشهور است ای خاناگشت قندق بند و آواز دست تو و مصراع
 ثانی فیکر باید کرد میر این مصراع رسانده از کمان ناخنی خوردم خدنگ ارشست تو
 خان مذکور و بقا در و بیه ضلعه مصراع میر فرستاد و گوید ترکیب مصراع مشهور تامل دارد و مراد
 سیر از کمان ناخن شکل بلالی ستر احن است بسیار شعر و طبع خوش و محاوره انجمنه
 انست و در بود و در شش و اندک طرز صغیری داشته و در شش و اندک طرز صغیری داشته و در شش و اندک طرز صغیری داشته

	<p>بیردزد و دزدش چرا مصف نذرست مرچشم سیاه یار امیون جوانی شد که در خط بر آتش رویت کباب شایم هفت بیت شوخ و لچست هفت غصام هنگاهی که کند بازنگاهی است درد هیچ اثر در دل این کافر سید رنشد بگذرد در گرد و عالم دو قدم بیش نیست دست دعا فیکر نیک و در گریب نیست خروشان و گیتی از تو چون غلخا خواهد درین زمانه هائی بغیر عفا نیست سایه دست کریمان جنگل شهباز است طوطی چه کند آئینه تار است به بیند من آئینه دارم بود آئینه من وقت گردنی راست پی تیغ کجست ساخته ام عشق میفرماید مبی کفر و ایمان نشین چندین بخیره دیدن عاشق ز جامه و چند کس بی سپر فوج مه و سال نشود</p>	<p>میگفت سقف خانه پست و این شعر به پیلند می خواند دل جث در فکر دنیا صفت مطلب میکنی ز نظر زان نگاهم طاقت آخر ناتوانی شد شد فزون در آخر حسن تو بی آرایم یک غزل شد تن ز جوش فکر منی زامرا چون خدنگی که کماندارمند در ناوک دل راج چه فغانها که چو ناتو حسن نکرد کس تجربه چه نازد بره دور تو آه قصر شکوه دولت نعم ستون نیست اگر این است آشوب خرم فتنه انگیز زیر سایه گم شستگ سعادتمناست از گرفتار بسکرم خورده است میخ هست از هم نفس کو رسوا است سکوتم بگذارد بخوبان و در هم دل صابنم نه غرور است که پیش تو افرشته ام گوگل رعنا چو طفلان بیت ستادم باش تنگ است تنگ بجبرگی تر کرده را خوشتر از کج عدم نیست سلا متگای</p>
--	--	---

بیه سیف الدوله عبدالصمد خان ناظم لاهور و ملتان که منم ربیع الاخر سنه محمدین و ماه
والیف سیزده روز پیش از وفات راج وفات یافت گفت سه

	<p>زمین انگشت گرد کشتی بر آسمان فتنه سپه فرمان روانی بای ملک و ادان فتنه</p>	<p>که میگویی ترا عبدالصمد خان از جهان فتنه فلک تخت و ملاک لشکر و انجم ساهت</p>
--	--	--

ح از شعر اکشامره و صاحب افکار نادره هست شاگرد ملا ابوالنور سالم کشمیری لود و با

نواب مصصام الدوله خاندوران بهادر سیرے بردنواب اور ابرین بیت ہزار روپیہ صلہ کربخیز
 کفم چوکاسہ گرداب چچنان خالی است | بان محیط کرم گرجہ آشنا شدہ ام

نواب مصصام الدوله خاندوران بہادر از اعظم امرا ہندوستان است و در توفیقان بہت مکان نام
 اصلا و خواجہ عالم بود و وطن او اکبر آباد در عہد محمد فخر خیر و تہی کہ از امیر الامرا سید حسین علیخان
 از حضور خلافت رخصت و کن یافت نیابت امیر الامرائی بہ مصصام الدوله تفویض نمود و بہنہا
 سید حسین علیخان در عہد فردوس آدم گاہ امیر الامرائی بالابستقلال برقرار گرفت و این منصب جلیل القدر
 را بخوی سرانجام داد کہ احب او اعدا زبان تجسین و آفسرین کشودند تمام عمر اصلا گر در شہوت نگرید
 و تقرب بادشاهی از اقران خود و در گذراندن نواب آصف جاہ غفران پناہ و وزیر الماک قمرالین خان
 و سایر امر اعصاب از و حساب بزمینگر رفتند و چون نادر شاہ در سہ احدی و خمیس و مانہ و ان
 رو بہت آورد و مصصام الدوله بقابلہ نادر شاہ رفتہ و او جلادت و مردانگی داد و نفقہ ہستی
 خود و شمار نک آقا کرد صاحب اخلاق کریمہ بود و با علم و علماسری داشت و الشہدایان بیت
 فراوان جمع کرد و در خور مرتبہ ہر کہ ام رعایت مینمود و ہر شب بعد نماز مغرب تا نیم شب حضور
 او مجلس فضلا العفا و سیاحت علمی و مباحثات علمی در میان مے آمد طبع نفیسی داشت
 این مطلع از دست

سخن خورشید لرزان بر سر کوی قومی آید | دل آئینہ زانازم کہ بر روی قومی آید

راہب سیر از جعفر اصفہانی فیض سبحا داشت لہذا راہب تخلص مینمود و در فنون علوم و شہاد
 شاعری گوی بیش از اکثران می بود زندگانی در کمال صفا و خضیا میکرو و محفل یاران را از صحبت
 منصب بہشت برین سید ادب و آداب از سادات طباطبائی آئین اند و از چارہ پشت اصفہان را محل
 توطن ما خستند سیر از جعفر نواد و فاضل مشہور سیر از رفیع ثنائی است و از جانب مادر نسب تکلیف
 سلطان میرساند و تولد او در اصفہان سہ شہان عشر و مانہ و الف واقع شد و فقیر ہر گاہ از ملک
 سہ بہ کشور ہند برگشت و وارد لاہور گردید سیر از امام قلی برادر خور و سیر از جعفر و رفاقت علی قلی خان
 والہ و اہلستان بپشور و تاجپانی با اتفاق مسافت طی کردند و سیر از جعفر اکثر از زبان ابن ہر
 عزیز استماع افتاد و در مینو لا میر حسن و ام حیدر سلمہ اندتقا سہ اخلاص الصدق سیر محمد یوسف

نورانی

که حسن خاتون همیشه بنام اوست از وطن کنایه بر نفیر فرستاد و در انجامی توید که دست بر بنارس
سنة الی و سبعین و مائة و الف و ستمائة و اربع صابن میرزا جعفر را به ملاقات دست داد و احوال پدر خود
سیکفت اشعار را به جمع نشد اگر مجموع اشعار او فراهم می آمد تا چهل و نه هزار میشد اقسام سخن دارد
از غزل، قصیده و رباعی و غیره نادر شاه نامیده نیز نظم آورده دیوان پنج شش هزار بیت نزد میرزا علی
دید و شش و فوات او در سنه و سی و مائة و الف و نه و میرزا علی مشتاق اصفهانی قطعه تاریخی گفته
ماده تاریخ این است که راهب صد حیف زین جهان رفت و دفن او در گورستان آب بخشان واقع
محل سید آباد چون وفات او بعد تالیف ریاض الشرا و مجمع الفلاس اتفاق افتاد برای حفظ سال
انتقال ترجمه او گارش یافت راهب بخش فزنگ می بندد

چهار سان سجد کسی با خال و خطا و بی با ناز	و	نبا شد آتی بر عز بسم الله قرآن را
در سیکده دور از لب لعل تو کبا بم	و	این طرفه که می نوم و در عالم آیم
در چمن چو لب لعل تو گم بار شود	و	غنچه گل گره خاطر گلزار شود
شب زمینی اشک است دلم آرام	و	دایه در پنج بود طفل چو پیا شود

راهب هرگاه این دو بیت اخیر نظم کرد با میرزا علی رضا پسر خود گفت اگر میرزا صاحب درین وقت زنده بود
این دو بیت پسر او بخواند اگر پنج صلیب یک گل خود البته محبت میکرد میرزا امام قلی که نامش گذشت لب
ورود و هندوستان اولی بایر بان الملک سعادت خان تیتا پوری بسر برد و بعد چند می ترک رفافت
کرده در شاهجهان آباد مقیم گردید و بواسطه ساد امتحان و حکیم الملک معصوم بلخان ملاحت فردوس
آرام گاه محمد شاه نمود و بطای خلعت و خطاب عماد الدین خان سرافراز گردید و بعد صاهرت حکیم الملک
نیز اختصاص یافت گاهی سخن میزد و در تحت تخلص دارد و از دست

ما جو رکشان نام نگین سیم و سار	و	بر زنده در دیم خوا همیسم و دارا
ازان در پهلوی و سیکم دل را نگداری	و	که بر گرد و سر آن کامل مشکین مگر و انهم

حسنه الزار المجه

زلالی خوانساری زلال طبعش در شش نوی طوفان میکند و نیستان کلکش درین بحر آلی غامبار

می آنگند در حرف الزاد اسمی صاحب صله نظر بنامد ناگزیر اسم زلالی برای جبر نقصان در قسم پذیرفت سببه
سیاره او زمین سخن را تر صیغ کاری آسمان بخشیده و در صند بنان خیال را در دائر ک حیرت کشیده ریز را
ایرا هم ادبم چند بیت از محمود و آریازا انتخاب زده در مشنوی خود درج نموده از انجمله است

کواکب بنموده در زمانه | چو چشم گریه در تاریک خانه

و خان آرزو از شنوی آذر و سمندر او بیت خوبی انتخاب یعنی

در ظلمت شب نمود کواکب | چون قطره آب در مرکب

اشعار او از غایت شهرت نیازمند اثبات نیست در هفت اتسليم حکایت

رفت پیشین گاه به از ویرانه | سوسای باز حلق دیوانه

الی آخر با بنام قطران تبریزی که از قدما شعر است نوشته و فقیر آنرا از هفت اتسليم
در تذکره بدیضا نقل کرده در آنوقت بخاطر خلش می کرد که این کلام بکلام شعر از آن زمان بهمانه
معلوم شد که حکایت مذکور از زلالی است و شخصی بعد اوت زلالی در هفت اتسليم بنام قطران ثبت گردید
بیتی از محمد طاهر غنی کشمیری شخصی در منتخب التواریخ مشهور است راجع بدیوانی الحاق بنمود آخر خیانت
آن شخص ظاهر شد غنی نثری درین ماجر نوشته بیت مذکور این است

انی بجای درون رفتن دنی پای برون شد | در مانده این دایره ام همچو جلا جسل

طیبه اینکه بیتی از عشیقه امیر خسرو که

توئی رنگ سبزش کاه دیدن | از سبزی و تری خوابد چکبند

در محمود و آریازا لای نظر در آید یا الحاق است یا توارد

حرف الستین المهمله

شیخ سعدی شیرازی فردی از افراد اولیا و ثالث رسل ثلاثه شعر است و اول سبکه
از منزه غزل سنجید و دماغ عشاق را رسانی تازه بخشید اگر چه پیش از شیخ هم قدما کم و کثرت قانون
غزل نواخته اند اما بی تمک شیخ شور غزل بطرز تازه برانگیخت و تمک بر جراحت درو منندان
ریخت و لهندا دیوان او را نکلان میگویند و هم شیخ در حالت حیات بود که امیر خسرو و اسیر حسین
در هند و بستان غزل انداختند و سوز سینه داغدارانچند را اگر م ساختند سلطان محمد تاج

مستور بخان شیب ناطق ملتان و در مرتبه الناس قدم شیخ سعدی از شیراز نمود و اشعار را بخیر و
برای ملاحظه و فرستاد شیخ از استیلا ضعف پیری نتوانست رسید هر دو بار دیوان خود را بخط خود بطلای
از سال نمود و اشعار را بر آن خمین بلیغ کرد و بترتیب او ترتیب نمود و بعد از آن این قصه را تلامذۀ باب
غزل مشهور شد و در هر عصر جمعی طریق اجتهاد پیوند خوش غزل را با انواع آرائش افزودند
آنکه بر سر کوبه اصل مطلب شیخ سعدی قصاید و اشعار متفرقه و غزل دارد از آن
ستفاد میشود و کلامی بطلای شعر عربی هم آشناست احوال شیخ در کتب سلفه مفصل
نوشته اند لهذا تم تحصیل حاصل نگرایید در سده است و تسعین و ستمائه خان بخت تسلیم نمود
سه ز خاصان بود از آن تاریخ شد خاص با احمد ابو بکر مستون جامع کلیات شیخ می آر که در زمان
حکومت ملک شمس الدین تازی کوسه سالاران شیراز فرمای چند از مال دیوان به اسم کران
بقالان و اهل بازار بطرح میدادند ملک ازین طعم آگاهی نداشت اتفاقاً چند قطعه از آن
نرمایا پیش برادر شیخ که بر در خانه آتابک و کان بقالے داشت نیز فرستادند شیخ این قطعه
بلک شمس الدین رستم نموده

۱. احوال بر ادم به تحقیق از غایت فقر و انهم او را خسرمای بطرح سید بندش اطفال یزید و مرد درویش انگه تو محصل من رسته چندان بزنش اسی خداوند ای صاحب من بداد و ارمس	و انهم که ترا خیره نباشد شلوار بیای در نباشد بخت بد ازین تبر نباشد خسرماسخو رند در نباشد تر که که از و گذر نباشد کز خانه رهش بدر نباشد لطیف به ازین دگر نباشد
---	---

شمس الدین چون رفقه خواند خندید و فرمود تا منادی کردند که کسی که زرنده داده از و گسیزند
هرما از و باز نشاند و از کسی که زرنده باشد باز گردانند و خرما از بقت لان باشد
بساب مال حسرت کار مجرا و بپند بعد از آن ملک خود بخدمت شیخ آمد و عذر خواست و هزار دردم
را بند و عرض کرد که چون معلوم شد که برادر شیخ درویش است محقر قرضه آورده ام تا حضرت

شیخ برادر خود از زانی دارد عادت بجائی قدس سره در تفجیات الاشی میگوید یکی از شایخ منگویی بود ششی در واقع چنان دید که در پای آسمان کشاد شد و ملائکه با طبقتهای نورنازل شدند پرسیدگان چیست گفتند برای سعدی شیراز است که میگوید که قبول حق سبحانه و تعالی افتاده و آن بیت نیست

برگ درختان بنبر در نظر جویشیار است | هر ورقی دفتر است معرفت کردگار

این عزیز چون از واقعه در آمد شب پیر ز او دید شیخ سعدی رفت که وی را بشارت دهد دید که چهره اش آفرخته و با خود زعفران میگذارد گوش کشید همین بیت میخواند انتهی کلامه این قسم صله فوق همه صلوات است تاحق تعالی که انصیب کند نفع جل است که شیخ فیضی که از اعدا او را بمورخان مفصل نوشته اند در وقت نظم مثنوی نامی بر گاه این بیت گفت

در هر تن مو که می بینی گوشش | تو آره فیض اوست در جوشش

تو بآسمان کرد و بشر ضلله مثل صله سعدی شد اتفاقا غلامی از میوه اخیال کرد و در دهان شیخ نهاد بسیار بهش برآمد و گفت شعر فیهی برای عالم بالا معلوم شد لکن شخصی گفت ترکیب مصراع عالم هر ورقی دفتر است معرفت کردگار بطرفه ترکیبی است زبان قطع شود اگر کسی گوید شعر نمی باشد عالم بالا معلوم شد بنویس که گوید اگر یا از دست می کشد است اندازند ترکیب درست می شود غالب که اصل همین است و فرع تصرف کاتبان است شیخ در گلستان میفرماید

اذا ایس الانسان طسال لسانه | استور مغلوبه بوصول علی الکلب

تنوین سحر برای رعایت وزن ساقط شده اگر مغلوب سحر خوانند از تبیل جرو قطع می آید از کتاب ضرورت صحیح میشود و نیز در اوائل گلستان روضه رعنا و خدیجه علیا واقع شده علام میر نورالدین احرار رحی دلیوی شایخ گلستان میگوید که رعنا در اصل لغت بالف بوده است ما خود از رعنا به معنی کولی دستی پس رعنا بمعنی کول زن و گسست باشد و از رعنا مرد است و کول نام در محاوره فارس بمعنی آراسته و خوشنما مراد از زیبا استعمال یافته و صاحب کثر اللغه از رعنا بمعنی خوشتر آراشته نیز نوشته برین تقدیر استعمال فارسیان بی تکلف راست می آید و علیا بالف مقصوده تائیت اعلی است یعنی بلند و برتر مراد بلند می مرتبه است و تلفظین غالب اینکه در اینجا کاتبان تصرف کرده اند رعنا بمعنی رعنا است بفتح غین معجمه و تشدید

نون بمعنی باغ بسیار سبز و چنانچه در قاموس است و علیا تصحیف غلبا بفتح غین معجمه و با
موسد و بمعنی باغ متراکم الاشجار و باقی آیه که میوه و حدائق غلبا و ظاهر است که غنا و غلبا هر دو
از صفات مخصوصه باغ است بخلاف رعنا و علیا که از صفات عامه است پس بودن اول

اولی این باره و ناک از نکلان شیخ است

که تیر غم ز دست ازل بس است آهورا	که تیر غم ز دست ازل بس است آهورا	کمان سخت که داد آن لطیف باز و را	کمان سخت که داد آن لطیف باز و را
گفت یکبار بر بوس آن دهن خندان را	گفت یکبار بر بوس آن دهن خندان را	حالت دنیا در گریبان به طلیسی گفتم	حالت دنیا در گریبان به طلیسی گفتم
من برین دامن پنجو اهم غبار خولش را	من برین دامن پنجو اهم غبار خولش را	خاک پایش خدایم من باز گفتم زینهار	خاک پایش خدایم من باز گفتم زینهار
که هم آواز شما در نفسی افتاد است	که هم آواز شما در نفسی افتاد است	خبر من برسانید بحر خان چمن	خبر من برسانید بحر خان چمن
تا خلق ندانند که معشوق کدام است	تا خلق ندانند که معشوق کدام است	غیرت نگذار که بگویم کرا کشت	غیرت نگذار که بگویم کرا کشت
پیر نگر و چکر در پشت برین است	پیر نگر و چکر در پشت برین است	بخت جوان دارد آنکه با تو قیامت است	بخت جوان دارد آنکه با تو قیامت است
در سر ای نشاید بر آشنایان است	در سر ای نشاید بر آشنایان است	سحال خواب نمی باشد مژ دست خیال	سحال خواب نمی باشد مژ دست خیال
یکبار بگو که کشته ما است	یکبار بگو که کشته ما است	خواسته که در حیات یا بم	خواسته که در حیات یا بم
آشنان را بار بر پشت است نه بار و دل است	آشنان را بار بر پشت است نه بار و دل است	ساربان آهسته رو آردم جان محمل است	ساربان آهسته رو آردم جان محمل است
بیای که سپر انداختیم گر جنگ است	بیای که سپر انداختیم گر جنگ است	بچشم رفته مار که می برد پیغام	بچشم رفته مار که می برد پیغام
خصم آنم که میان من و غیت سپر است	خصم آنم که میان من و غیت سپر است	گر به تیغم بزنی با تو مرا خصمی نیست	گر به تیغم بزنی با تو مرا خصمی نیست
جواب داد که آرد او گان تهیدست اند	جواب داد که آرد او گان تهیدست اند	بسر و گفت کسی میوه نمی آرد	بسر و گفت کسی میوه نمی آرد
تو بیا که اول شب در صبح باز باشد	تو بیا که اول شب در صبح باز باشد	شب عاشقان بیدل چه شب دازد	شب عاشقان بیدل چه شب دازد
تا دیگر بار که بند که بسا پیوند	تا دیگر بار که بند که بسا پیوند	کاروان میرود و بار سفر می بندد	کاروان میرود و بار سفر می بندد
که ریاضیم به نسیمی کزان دیار آید	که ریاضیم به نسیمی کزان دیار آید	مرا زمانه زیاران بمنزله انداخت	مرا زمانه زیاران بمنزله انداخت
خبر داشت که از تو چه فتنه آید	خبر داشت که از تو چه فتنه آید	پدر که چون تو جگر گوشه از خدا میخوشت	پدر که چون تو جگر گوشه از خدا میخوشت
بعد از هزار سال که خاکش سپود شود	بعد از هزار سال که خاکش سپود شود	نفس آرد و کند که توب بر لبش نه	نفس آرد و کند که توب بر لبش نه
آب چشم تر جانی می کند	آب چشم تر جانی می کند	ماجرائی دل نمی گویم یکس	ماجرائی دل نمی گویم یکس
سگ شهر استخوان شکار کند	سگ شهر استخوان شکار کند	شهر بند هوای نفس بهایش	شهر بند هوای نفس بهایش

فماضی شهر عاشقان باید	وله	که بیک شاید اختصار کنند
خون صاحب نظران ریختی ای کجترین	وله	خون اینان که زود داشت که صید مردمند
گر لاله ز بوستان برون شد	وله	سهل است بقای دوستان باد
من سگ اصحاب کفم بر در مردان عظیم	وله	بر در هر کس نگر دم نجر نائی گو به باش
تا چه خواهد کرد با من در گیتی زین دو کار	وله	دست او در گردنم با خون من در گردش
همچو بگم سر تسلیم دارادت در پیش	وله	تو بهر طور که خواهی بزن و بنوازم
از دشمنان بر ندشکایت بدوستان	وله	چون دوست دشمن است شکایت کجا بگر
گر تو صد پاره ام گنی زین رنگ	وله	بر نگر دم که صبغت اللبسم
غم زمانه خورم با نفاق یار کشتم	وله	به طاعتی که ندارم که ام یار کشتم
جان بریرت خاک تو انگر دوی	وله	گرد بر گوشه نعلین تو نتوان دیدن
بر کفی جام شریعت بر کفی سند عشق	وله	هر مونس کی نداند جام و سند از خشتن
بچرخم که کسی را که طبع موزون است	وله	چگونه دوست ندارد شامیل موزون
گرمی بجان دهندهستان که پیش انا	وله	از آب خضر خوشتر خاک شتر آب خانه
شاخیکه سر خجانه تمسایه می کشد	وله	طلخه بر آورد مگر از بیخ بر سکه
مگر از طلعت شیرین تو میرفت حشر	وله	نیشکر گفت مگر بشسته ام (نیک بنده)
مبارزان جهان قلب دشمنان شکند	وله	ترا چه شد که همه قلب دوستان شکن
سرو نیلینا بصحرای سیروی	وله	نیک بد عسدی که بی مایه سروی
ز مهاریخو احم که ز قتل امانم ده	وله	تا سیر قوت بینم یک لحظه دارا
من ای صباره رفتن بکوی دوست ندم	وله	تو میروی بسلامت سلام ما برسانی
زینا بود هر چه همه عمر داشتم	وله	الا که که پیش تو لبستم بچساکریه
گر چو خورشید نه بینم کاشک بچون هلال	وله	اندکس که پیدا و دیگر در تقاب است دیدمی
بجنده گفت که سعدی سخن دواز مکن	وله	میان حق و فرادان سخن چو طنبوری

<p>مگر بپایه دستور اعظم ایران که دل بدست تو گوی است در خم جوگان بدست فتح و ظفر گوی بر ده زبیدان بخط صاحب دیوان ایل خان ماند</p>	<p>تو آفتاب زمینی بهیچ سایه مرد ز خلق گوی لطافت تو پرده امروز چنانکه صاحب عادل علاء دولت و دین خط سلسل ترین عارض جانان</p>
<p>مسلمان ساجی سر آمد طائفه شعر است تا بجائی که استادان سخن قائل اند که مسلمان منان اهل البیت و نقادان فن معترف اند که کلاست میر است از وصمت و ولایت خواجده حافظ شیرازی در تعریف و سیف اید رس سر آمد فضلائی زمانه دانی گیت و ذرا راه صدق و یقین نه ز راه کذب و گمان بدستندش فضل بادشاه ملک سخن و جمال ملت و دین خواه چهر جهان مسلمان قریب چهل سال به ننگ گسری امیر حسن نوبان و دولشا و خاتون جلیله او و سلطان او پس که سلاله ابوین مذکورین است پرداخت و نام اینهارا تا بقا ابا و اجدادش به پرتو انفاس خود در روشن ساخت آخر الامر بنا بر کبر سن و استیلا و امراض از ملازمت استعفا خواست و چهار قطعه باجم دست و گریبان شتملسه مطلب گفته بخدمت سلطان او پس فرستاد این چند بیت</p>	
<p>شمله قطعه اول است قطعه اول</p>	
<p>افساطی میناید بر امید رحمت طبع سلمان میکند در گوش در رحمت نوبت پیری رسید اکنون با حضرت چند روزی بگذرانم در جای دولت می برد در دسرم بنده را از خدمت چشم دارد بنده از درگاه گردون حشمت</p>	<p>بادشایان بنده و حضرت برسم عرض داشت قرب چهل سال است تا سکان شرف و عیادت در شای حضرت عهد جوانی گشت مرث گوشه خواهم گرفتن تا اگر عسری بود علت پیزی و درد پا وضع جسم چشم گفته ام در باب خود فیصله دوسه آنرا جواب</p>
<p>قطعه دوم</p>	
<p>بنده زین و الزام جمع جدا خواهد بود زین زمان خادم جمعی فقر خواهد بود بعد ازین بر در معبود بپا خواهد بود</p>	<p>اول آنست که چون نیت عزلت دارد مدتی مالک ملک شعر خواهد بود بحق پیش ازین در پی مخلوق بسر میگردد</p>

بند نه نازنده بود وجه معاش بنده	بیج شک نیست که احسان بخواند بود
لیک دارم طمع انگه به معنی بن باشد	که مرا و به معیشت تر کجبا خواهد بود

قطعه سوم

دیگران است که محبوب جهان قمری شاه	آمد از بستگی شاه که میفرماید
رو بگوینده دیرینه با سلمان را	که بخواه از کرم هر چه ترا می باید
بنده بر حسب اشارت طلبی کردم و شاه	دست بند دل جهان کز کرم شاه آید
و عده دین است ز دین من اگر زانچو کند	و معیت خود شاه بر سی می شاید

قطعه چهارم

دیگر از خرج برود دخل کش قرضی چند	بست و قرض است که قرض غریبا زد بد
بنده را غیر و شاه درد دیگر نیست	قرض باید که ز انعام شما باز و نقد
وجه این قرض که از من غنم با میخواند	که نخواهد ز تو سلمان ز کجا باز و نقد

سلطان بر طلب اول این بیت بدیه نوشت هر چه تا غایت بنام او مقرر بوده است و همچنین باشد بنام او مقرر و همچنین بود بر طلب ثانی که او عده انعام قریه است این بیت بدیه قمری

دیه ایرین کرده بود در بست است	بدهندش که التماس و نه است
-------------------------------	---------------------------

و مطلب ثالث که ادای دین است نیز انجراح نمود شبی سلمان در مجلس سلطان او ایس حاضر بود چون بیرون آمد سلطان فراموشی را فرمود تا شمع بالکن ز زمره برده او را سجده اش برساند و فراموشی صبح لکن طلب داشت سلمان این بیت به سلطان فرستاد

شمع خود سوخت شب و قرض و باری مروا	اگر لکن را طلب شاه از من می سوزم
-----------------------------------	----------------------------------

سلطان بیت را خوانده خندید و لکن را با و ازانی داشت در وقت تحریر این صمیمه کتاب فردوسی دیوان سلمان بخط ولایت ایران پیش فقیر آورد و بمعرض ابتیاع درآمد کاتب نام خود را صبرین برز چهره نوشته و اتمام کتاب در محرم سنه احدی و تسعین و سبعه نامه بقلم آورده و درین وقت تحریر این نسخه سیصد و هشتاد و شش سال است و بعد سیصد و ده سال کسر کم از وفات سلمان نوشته شده و کاتب مذکور قطعه غزالی طولانی شتمین تاریخ وفات سلمان را از این نسخه ثبت نموده

نام ناظم قطعه نوشته لکن قدم منحه ولایت میکنند که ناظم قطعه صاحب سلمان است این پنج بیت
از آن قطعه بقیم می آید سه محل آیت اعجاز پاری سلمان بلکه که و ناظم پیش و مشن بحجز اقرار از بدین
بر سر شاخ گل سخن اصلاً به بهار طبع چو او عند لیب خوش گفتار و طر قشعرا و شتر گشت و بعد
از وی به بروخت و دستن قصاید و سخن چهارده ناز شام و در سبزه ربیع از حضرت عبود و اگر نقد عمر
بکیم به صبح کرد نثار آبسا و او اقرار است سال تا بخشش و چو کرد میل بسوی بساط دارشده
و محاذی ماده تا پنج و در خانه یک کتاب نوشته فی ثانی عشر صفر سنه ثمان و سبعین و سیمانه و آنجا
ستفاده شد که سال وفات سلمان بقبول دولت شاه سنه تسع و ستین و سیمانه و بقبول ناظم
تبریزی سنه شش و ثمانین و سیمانه خلاص تحقیق است و این نسخه اشمال بر قسام خون درون
مردن نیست فقیر برخی اشعار غزل انتخاب زده به ترتیب ردیف ثبت می کند

یار بآب این مرطه اشکبار ما	آن سرو ناز را نشان در کنار ما
گرفت دامن من اشک بردش بنشان	کجا روم زد و او که خون گرفت مرا
شب لعل چو زلفت اگر چه تاریک است	امید دارم از آن رو که صبح نزدیک است
داری مونس گشتم اینک سر و خنجر	تقصیر اگر می رود از جانب امنیت
گفته باد سحر می با تو بگو چنبرم	این خبر پیش کسی گو که شبنم را می خرد
چندان گریستم که من بعد اگر کسی	آید بگوی ما خواند ز ما گدشت
جان چو شنید که آن جان جهان با نام	از سر راه عدم رقص کنان باز آمد
صبح اقبال من از کوی سعادت سر زد	بخت نبیاد من از خواب گران باز آمد
چه طبعی ای من افتاده چو ماهی بر خشک	جان بی در که بجو آب جان باز آمد

مؤلف گوید مصراع اول اگر چنین باشد لطیف دیگر پیدا میکند چه طبعی ایدل و نامانده چو ماهی بر در

سکه و صیل الفتنم نیست دست جبر زرد	ترسم از آن که بهی ز می قد ریا در برد
خانه و دگویی سنان می طلبیدم گفتند	رو که در کوچه چو با خانه بر اندازانند
سببش را تا بهیجا بر گل مشوتن میکند	هر خم زلفت مرا انچه در آتش میکند
ما خاک آستانه دانیم و بس که ما را	کار می اگر بر آید زین رنگد سر آید

مردی گردش این دانه مارا از هم	وله	بجو بر کاجبده کرده بهم باز آورد
همه فریاد دل مارد از دور بسیار	وله	یا خود هیچ نفریاد دل مانرسد
در فراقش بنویسم نامه از دست من	وله	خامه خون می گردید و خط خاک بر سر میکند
آفتاد و دوش دل تخم زلف شاهده	وله	شب بود و دره دراز جهان جاف و گشند
باقی تو صنوبر در چشم من نیاید	وله	او کیست تا قدرت را قائم مقام باشد
سپار دل بهر کس که رخ چو ماه دارد	وله	یکسی سپار دل که دولت نگا بهار دارد
غنچه را پیش بان تو صبا خندان یافت	وله	آنچنان بر دهنش زد که دهن پر خون شد
میگشتم خود را و لیکن دل بسویش میکشید	وله	میگشان زلفش مراد خاک کوشش میکشید
شاید آن نیست که دار خط سبز لب لعل	وله	شاید آنست که این دارد و آنی دارد
و دیده ام طلعت ربی باش که آنی دارد	وله	آنچنین شیفه من از پی آن میگردم
ای صبا چون عاشقان پیش معشور رسول	وله	خدمت ماعرض کن باشد که فرماید قبول
هر دو بیماریم حالا میگویم از هم جدا	وله	تا اگر چون اتفاق افتد میان ما و مول
چو رسمی آنجا نفس آهسته باید زد و باد	وله	از دم بیا بر طبع ناز کش گردد و ملول
ما گنگاریم او بختنه گریابی مجال	وله	از برای ما شفاعت کن خدا را انی مول
خیر صحت بیمار تو آورد نسیم	وله	گرچه باور کند عفتل خبرهای سقیم
پا ازین دانه بیرون نه نهم یکسر مو	وله	گر سراپای چو بر کار کنندم بدو نیم
مرا هر زخم شمشیر نشان دولتی باشد	وله	بندایم عاقبت بر سر چه آرد دولت نیرم
شکسته لبسته چو زلف تو امرد و اداری	وله	فرو گذاشتن آخر چنین بر لبش انم
و امن از من بکش ای سرو که چون آید آن	وله	من میری در قدست می نهم و میگذرم
دوش از خود چون میری و زده نه آن دم	وله	لاجرم همسایه خورشید تا بان آدم
ما چون شلم نخواهیم از دست گشتن	وله	از دوست یکا شارت از ما بر رویان
من منرا و ارم بخون دیده و دل لاجرم	وله	در کنار خویش می بنیم سینه خنشین
بر هر طرف که تابد خورشید من عنان	وله	چون سایه در رکابش خواهد بنزد و بیان

آئينه را بر دار تار و تشن بگويد و بر	وله	نماند شکسته بسته از زلفت نکايي بکند
پيغام تو آور و صبا سلمه الله	وله	بهاره بر افتاده نفس و تشن سحر گاه
تا چه کردم که زمين رو ي چنين بديا بے	وله	تو که خورشيد جفت بر همه کس مي تابي
منور وقت نيابد که همچو ناسه بخوابي	وله	مرا که سر زده مانند خامه را نداده آينه
در دور چشم مست اجبار مي پرستي	وله	لعل حيات بخت روح الله شکرده
يکروز گفتي که مرا هست علامه	وله	قانع شده بودم ز تو عمر ي بسلامه
بر غيبت و صبا ز بيار رس	وله	پوي زلفت تو گر مدد نداده
آن نيز مير نشد از بے سرو پا بے	وله	رفتم که ز سر پا کنم و در پيت آيم
نگفتش که گويم حکايت شب و ستي	وله	ز زلفت و چشم تو من و تشن دشتم کلامه
که چون پديد شد از ستي لطيفه هستي	وله	تو تا حديث نکرد ي مرا بکشت محقق
با يون عرصه کار و بسو ليش رخ چنين شاه	وله	سبارک منزله کا نجا فردا چنين شاهي

سير شاهي سبز واري را درين مضمون قرار داده ميکاويد سه مبارک منزلي کاخانه را ماهي چنين باشد
مايون کشوري کان عرصه را شاهي چنين باشد دشمنان محاص خوب فراوان دار و منجمله آن اين چنه
مخلص و قيب کتابت مي آيد در پنج سلطان اويس بعد تعزل

که صبا بوي اويس از قرن آرد و بجا ز		ياد صده جان مقدس بغداد اسي نفس
جز خود در ملک شهنشاه جهان را هنر نه	ايضا	مطر باراه طرب خوش بزن امر و زکريت
نجم زلف تو مگر چتر شه داد گر است	ايضا	سايه زلف تو بر چشمه خورشيد افتاد
روزي دشمن داراي منظر شده است	ايضا	بعد ازين غم مخور ايدل که غم امروز بهم
اگر پناه بخشي بچتر نعل الله	ايضا	ز تاب مهر جمال تو سوختي گيتي
زلفت بعد بعدت شهر يار دست	ايضا	سوداي است ورنه چرا ميکند دراز
فستنه آن به همه وجه که پنهان باشد	ايضا	نيست پيدا و هنت بر رخ و در و ل شاه
که بوسه بر در واري عدل سزاو	ايضا	البالب است ز جان لعل يار پنداري
فستنه گشت از بهيت دار و دران گوشت	ايضا	فستنه در هر گوشه چشم تو بے بينم مگر

ماہ عید اشہم آئند بظرحون جاے	ایضا	یعنی اشہم موسی جام نہت منظرین
ران کیران فلک ز آتش خورشید مگر		داغ کروند بام شد خورشید جا
چو بزرگنوں سیکینہم تاجدار سے	ولہ	لر خاک گفت پاشی بلقیس ثا سے

مناجات و تجماعت مجرب و اتم داشتند و در آن دولت کارهای عمده کردند خان زمان بکجاست چون پور
نامور بود و بنسب سر از اطاعت پیچیده جاد به یعنی پیو و بایا و شاه صف قتل آراسته خود را بایا برادر
باشه درج ادنی سوار بر و سبعین و تسعانه از اشعار خان زمان است ص ص ص ص ص ص ص ص ص ص ص ص ص ص ص ص
که نمودانی نیز نیازمند می من عرض ده چنانکه تودانی نو و از اشعار بهادر خان است ص

شکل است این کار را پیش مرد آسان بود	شک کردن بهیدان شیوه در ندان بود
میوه و باغ شهادت نخل و پیکان بود	رای بهادر در جهان هر باغ و در میوه

سجده پسر میرید رحمانی کاشانی است و پدر پسر زایان خوش سیانی محالی تخت به بنیاد کسری اگر شاه
و شاهزاد با و امر اردو دست اگری می پرداخت و با میرزا جانی والی قندهار و پسرش میرزا غلامی
بسیار ارتباط داشت و مدح پدر او پسر بر جریده روزگار می نگاشت آخر نزد ابراهیم
عادل شاه والی بجا پور رفت و قصیده طولانی انشا کرده گذرانید که این ابیات از آن است

نخوانده سحر بهاران مطهر این گلشن	نسیم و ش ز سبک دخی خود آمده ام
ایمان حکایت پیغمبر است و دلیش قرن	عقیق کهن و اقبال غائبان شاه
که از حسد بچکد خون ز دیده مسکن	بزنک گوهر جاده بسیار اینختم
چو مهن بد لغ غلامی رواج ده بدکن	هر که خود را از آن بهافرخته ام

عادل شاه خلعت ملبوس خاص و انگشتر زمره دیش بهاصله قصیده مرحمت فرمود در ایام اقامت
بجا پور فرمان طلب شاه عباس باضی صفوی و اساتیران با خلعت فاخره بنام او صدر و ریافت اما
پیش از وصول فرمان در سنه احدی و دهمین و الف یر لیغ قضا در رسید و افکنده باد شاه
سخن چهر سنجری به تبعیه اسقاط و عدد تاریخ است این ابیات از دیوان سحر مشر اگر گفته شده

که غم صدر نشین پاکشد از سینله ما	این امید است بجان دل بکیسته ما
همین بس است که پروانه ام سپند ترا	مرا کجاست پر دبال قریب شعله حسن
نمیدانم که خوابه خواست فردا غمخیز ترا	تو خود ناخوانده ای شوقی مشغول بودی بهرام
از گلستانی که هر کس گل بدامن میکند	برگ سبزی هم نیاوردی ز می جیلائی
که بزم بی می رنگین چه کار می آید	همین ترانه حسرت ز تار می آید

ولہ	اگر طفل نگاہم دید گستاخانہ بر رویت	ولہ	گرم فرما کہ بر نادان کسی ایراد کم کیرد
ولہ	اگرچہ کار تو غیر از جفا نمنے باشد	ولہ	قطبہ دل با جزو عا نمنے باشد
ولہ	شرم باد از اہل مجلس سنجہ سیتہ ررا	ولہ	تا کی ناخواندہ آید چند بر خفت رود
ولہ	جمعی کہ از تقرب او گفتگو کنند	ولہ	ترسم خجل شوند اگر رو بر و کنند
ولہ	ما خود از آرزو بشہادت رسیدہ ایم	ولہ	خوبان صواب نیست کہ فکر دیت کنند
ولہ	شمع و سلم نفس بیشتر از صبح افروخت	ولہ	وقت کوچ آمدہ چون خانہ بسامان کردم
ولہ	سیکندار در گنگاہ گرم در کارش کنم	ولہ	سخت محجوب است یخو اہم کہ بخوادش کنم
ولہ	یہ پیر گم شدہ فرزند گو کہ گفت ترا	ولہ	کہ اعما د بہرا ہی برادر کن

از تخلصات میراست در نعت بعد تو صیفت اسپ

ای مثل در فنون عیارے	خلف دودمان پرکارے
سیر دوری کنی ز نقطہ صفت	مے بختی ز خط پرکارے
برگ خواب خفتہ برگذرے	کہ نہ بیند بخواب بیدارے
در رہ پویہ تو افتادہ	برق بر خاک ہچو زہنارے
نیستی مرکب سلیمان لیک	زیر پا سورا انیارے
نہ براتی و پے شہار سمیت	شعلہ باہ را دھند یارے
نکند سایہ ہمہ ہیت گر	شہن ارزان بدست دارے
شاہ لولاک احمد مرسل	کز خدا داشت حکم سالارے

در مدح شاہ زادہ سلیم بن اکبر بادشاہ بید تفضل

باسن سخن از برہمن و شیخ گوید	آنم کہ نہ بتخانہ شناسم نہ حسد مرا
من مبتکف در گہ شہزادہ سلیم	با خاک درخں عمد قدیم است قسم را

در مدح شاہزادہ مذکور بے خطاب بمعشوق

ہمیشہ لطف تو بر دشمنان شود مہر و	ہدام جور تو بر دوستان بود سہار
زمانہ چند دل آوردن از تو آموزد	یکی ز شاہ پیاموز رسم دل داری

سنت حلال کنم لیک بر نیشاید	ارمان شاه سلیم این همه سنگاری
بعد تمهید بهار سه	
ابو مزدور حسد او ند بهار	باد محکوم سلیمان ز سن
بخسرو گو که شیرین دیدر اصطراب اکمینر	وله که فتح بیستون از بازوی فرادی آید
مؤلف گوید اصطراب موصوع برای شناختن حوادث گونی نیست اینجا چیزی باید که موصوع برای این کار باشد مثل علم تخیم و علم رمل و علم شانه مناسب آنکه چنانکه گفته شود و به به بخسرو گو که شیرین دیده است از شانگ کیسوا میسر خجسته قطعه مفهده بیت به پدر خود میر حیدر نوشته عنوانش این است سه	
پدر صاحب احساند او ند او	ای قوم برنده راحند اس دوم خدایت از نماز من رضایم
مؤلف گوید حرکت مانسل روی این قطعه که این را توجیه نامند فتح است و مانسل می گوید در اعدادی آید مضموم سب باشد شیخ آوزی سقراتی گوید سه ای خلعت اول شب رازده و پنج ابروست چشم سیه کرده بخون مردم با پس اجتماع دوم با قوافی دیگر در قطعه میسر خجسته طور میتواند شد که اختلاف توجیه جائز نیست دیگر آنکه قرینه لفظ اجم که صیغه اسم تفضیل است میخواهد که در مصراع اول لفظ واجب باشد صیغه اسم تفضیل نه واجب صیغه اسم فاعل ظاهر تصنیف کتاب است و در بیت غلبه قلیج ظاهر میر معصوم برادر میر خجسته سخن پرست و شاعر زبردست است با حسن خان حاکم بهرات بهر میرد و در عهد شاهجهانی دارد و هند شد و با اعظم خان ناظم بنگاله قرن اخیر از و احترام میگذازانند سال انتقال او رسنه افشین و حسین و الف است محمد علی ماهر که آبادی قطعه تاریخی در وفات او گفته ماده تاریخ این است معصوم نزد حیدر و سخرت دم نهاد و دیگر به تمهید میگوید مع از گلشن منظم شد محمد معصوم او بر تو فکرمی افشاند سه	
کیسه گلشن کوی ترا دل دای کند	اگر به نکست نکل بر غور و صداع کند آن خال عنبرین که نگارم بر زده حسرام باد معصوم ذوق عشق اگر دل می برد از آن که بوجه نگو زده نقل کشاده در آغوش نشسته نرود

مجلس
تجدد
ایران

از کیلانی مخاطب بی بی بدل خان خوش فکر بود و در صنایع لایسا حکاکا و خوش نویسی ممتاز و عظیمی داشت
و از عهد جوانی تازمان شاهجهانی بدو و علی زرگر خانه طلای اعتبارش عیار کامل داشت شیخ
الحمدی لاهوری مؤلف شاهجهان نامه گوید و در اینجا خلاصه کلامش صورت نقل می پذیرد که شهنشاه
دوران اکثر تاجشای جنگ اقیال سرت می اند و زند بخت و منقسم می قصد سه سته اثنین و این
والف و پس کوه پیکر از فیلان نامی بچنگ انداختند این دو عفریت منظم و در هر
کین گرم ستیزه شده تبصا دم خاناشکن توالم زمین را سترزل گردانیدند و همسره کرده کسان از
پیشگاه منظر شهنشاه دورین لختی مسافت نور دیده با هم در آونختند فرمان رواه جهان
یغرم تماشا قرین دولت سوار شده با شاهزاده های و الا که حمای چند پیش برانده بیدین این شکر
آونزه شغول شدند چون این دو پر خاش جو آتش خوار هم جبراشده بر جعبه فقهی قس
چند گداشتند و فاصله بهم رسید فیصلی هم نبرد خود را و در دیده از نو خشم و غضب هر لحظه
حملهای عظیم و حرکتهای ضعیف میکرد و در آن پستی بجانب شمسوار مضامین شجاعت مجراک
زیب که در سن چهارده سالگی بود و دید آن رستم آمار پس لشکار حننا مرکب با و رفتار ایت
متور استوار داشته از جا بجنبید بر روی زجا یکسره میونشد و در پیش چنان سیل کیسوشده
بنگین سرشته زبس جوهرش به بختیخیز بنض از پیکرش و چون فیصل نزد یکسره بازو
جلادات کشاده بر خنجر آن دیو نژاد را مجروح گردانید به تکلیف فطرت دلیرانه نمود
بستی که تکلیف بروی نبود درین سن اگر بودی اندر سیاه همین گشتی از دیدن فیصل آب انظار گشت
بجرت در شدند و خفگان که از خواب از غرور خمین و نعره آفرین میداد گردیدند آن بنگین پس از جرات
نزد یک تر شده قصد نمود هر چند آتش افشانی هر خنی و بان بکار رفت سودمند نیامد و بر اسب شاهزاده
وندان زده اسب را در غلطانید آن شیر بریده دلیری از پشت زمین بروی زمین آمد و بستی و چالاک
در دم دست بر قبضه شمشیر کرده بر خاست حضرت شاهنشاهی بذات اقدس بان صوب توجه
فرموده فرمان دادند که گزیر واران و سائر سعادت گزینان جلد خود را بیشتر رسانند فیصل
بحال برگشتن در خود بیافته روان گردید فیصل حریت او سر در پی گریخته نهاد و هر دو با د
آساید رفتند خدیو جهان شاهزاده را در آغوش شفقت کشید و بختاب بهادری تو از مش

فرمودند سر و زدم نوی بجوگر و ز ولادت شاهزاده و شروع سال پانزدهم از سنین عمر گرامی بود آن اختر
برج خلافت را بر سر رخ بنجیده این مبلغ که پنجه از اشرفی بود حکم فرمود که مستحقین و عفت سخن طر از آن
مارسی و هندی و ستانی بنظم و نثر در استان آن رسم آثار برگزاردند و اسن اسید بجزا بل عطا یا
را آموذند سعید اگیلا فی نیز این باجری مرد از مارا در سلاک نظم کشیده بعرض رسانید و با و محاکم
بزر بنجیده آمد و مبلغ بمبتکش که پنجه از رویه بود با و انعام غدا انتهی از دست در مبع شاه جهان

آن که سر بریت آسمان پای بود	بر ملک جهان عدل تو پیرایه بود
تا هست خدا تو نیز خواسته بودن	زیرا که همیشه ذات با سایه بود

تاریخ

سرخوش محمد افضل از مردم سرکار عبداللہ خان زخمی شاهجهانی بود و سببیتی منصب عالیگی
و شرفی بعضی کارخانجات داشت آخر در دار الخلافت شاهجهان که باد فروکش کرد و در سنه ستر
و عشرين و مائت و الف بر حجت ایزدی پیوست شعر با مزه میگوید و مضامین تازه می بندد در کلیات
الشعر اتالیف خود گوید که روزی میرصدی طهرانی ما یاران صامب سخن پر لب جوئی نشسته تماشا می
ماهیان میکرد این مطلع از طبعش سر زده ازین خود کام یاران رنگ الفت می پر و مارا بد که
جسید ما می خشک میخوابند در بار باره تقضارا می بر حجت و در امتش افتاد آن را صبله
این شعر من جانب اللہ انکاشته شگون نیک برداشت روز دیگر طرح ضیافت این عطیہ انداخت
فقیر نیز مطلعی طابق النعل بالنعل رسانده ازین بر حرم صیادان ربائی که بود مارا که انش میزند از بهر
یک پنجه صحرارایه مقبول طبع گشت کرم خان خلف شیخ میر سپه سالار شاه عالمگیر یک دست غلظت ناخود
این مختصر فضل الی را نیز نسل غشید مؤلف گوید الا سما و تنزل من السما مقضای اسم سعید سے
هم با می را از دریا کشیده در داس او انداخت جان آرزو گوید مطلع سرخوش مطلع میرصدی نیز
بلکه سخن در صحت مصرع دوم است چه آتش زدن صحرا در شکار قمر غر باشد و دران اولوع شکار بود یک
نخچیر بناسب آن نیست مؤلف گوید بعضی مردم صحرا را آتش میزند تا شکاری پرست آید بے اراده
شکار کند بعد و این معنی در شکار با اکثرا مشاهد و افتاد و درین صورت کلام سرخوش صحیح

باشد که یه سنانه کلک سرخوش است	قد خشم کار ناخن کرد بردار غصه
بجوش آورد پیری بیشتر عشق حون ما	قد خشم کار ناخن کرد بردار غصه

بناریکی کسی گم گشته خود را نمی یابد	وله	عبث در سالیه بال هاجوئی سادات را
کفر کامل عین اسلام است و این عشق	وله	بچه شخصی کا یاد از دست چپ او کار راست
روی زمین بادی پشت پلنگ شده	وله	از بسکه چشم های غزالان بر او است
باشی به حساب گراست همه مردم	وله	و حدت بخور و زجوش کشت بر هم
در هند سه هزاره مضاعف سازی	وله	هر چند که بشمری نه آید بر شمر

مؤلف گوید علما شفق اند که دانایان هند و علم حساب پیشقدم اند و افلاطون در رساله خود که در حقیقت
نقش نوشته میگردد الریاضی فینا و فی الهندی از موزونان هندی مضمون هند سه هزاره را یافته بزبان
هندی بسته و سرخوشش آنرا بر باغی مذکور آورده بیت هندی این است

آنرا سوپا هی جاکت ایرم بار | جیسی کو متو تو و کی ناوی ناو بچار

حرف کشین العجب

شهبیدی قبیلمالک الشعراء سلطان یعقوب والی تبریز است و زمین بخش بلقیلم کنعان یوسف
خیر کلاه گوشه سودوزنی شعری بیشکست در هیچ سخن سنج را در میزان اعتبار بر نمی کشید لکن بعد فوت
سلطان مجال اقامت آنجا منتقم دیده بدیار هند هجرت برگزید و قریب صد سال عمر یافت شام میرزا
سال وفات او در سنه شمس و ثلثین و تسعمائه نوشته و دیگران تجت او کرده اند اما صاحب تاریخ فرشته
در واقعات اسماعیل عادل شاه مطابق سنه سه و ثلثین و تسعمائه مینویسد که چون اسماعیل عادل شاه
قلعه بید رفیق ساخت و خزان سلاطین بهمینه بدست آورده و خزان را بکلید بخادت بر روی
خلایق باز کرد مولانا شهبیدی قبی که از کمال شهرت مستغنی از تعریف است در آن مدت از خطه گجرات
آده بود بواسطه اسمت شاعری کمال تقرب نزد سلطان پیدا کرده سلطان حکم فرمود که خبر آن
رفت آنقدر نزد او محرکه مجلس مقعد و باشد برادر چون مولانا از پنج سفر فی الجملة ضعف و ناتوانی داشت
بعرض رسانید که روزی که از حج سادات متوجه این درگاه میشدم و چون آن ابن توت داشتم چه بشد
که بعد از چند روز که آن توانائی عود نماید برین خدمت روح پرور سرافراز شوم سلطان
سخن پرور بکته گذار لب به تبسم شیرین کرده گفت نه شنیده کسی که آفت است در ناخبر و طالب
زبان دارد و باید که دو دفعه بخشنه آنه زفته آنچه از دست بر آید تقصیر نکنی و وقت فرصت غنیمت شامی

چون این حکم عین بدنامی مولانا بود شکفته و خندان از مجلس برخاسته و کورت سخنرانه شناخت در میانها
است پنجاه و سهون طلا که کلاه و پیراهن زمانه است بیرون آورد چون بخانین اینخبر رسید پادشاه در سینه
فرمود و الا ناراست میگفت که من قوت ندارم و تراکت این کلام برار باب ادراک واضح و روشن
است که هم جانب خوش طبعی نشو نیست و هم جانب همت ملاقاطعی در تذکره خود نوشته که شنیدی
در سر کج گجرات مدفون گردیده شنیدی خون از رگ اندیشه میچکاند

خوش آن سوار کز شد بلند پستی ما	بناز پادشاه اند کرد هستی ما
طیلس است و بر مراد و نام کم نیست	ولم برود به نهال که آن دیر سال نیست
از ریشه جان جاییه جانان توان جوت	ولم کرد دل گره سخت برین تاز فاده است
نرمایش بر سر آزار است خوبی تو دارد	ولم همین منراست کسی را که از روی تو دارد
چه شد یارب که شب در دین کین نهاده	ولم زمینای سرم میگرد و بالین می آید
از سر کویت شنیدی را بر این خوش عزیز	ولم درو بست را که از تاش برنده دشمن شود
بروشی تا روز در محراب می پاشم و می	ولم در و درون خرقه نهان است زمانه شمع
عجیب دادیم دست تنهایی آن شلوخ	ولم که می آید چنین بی خواست و دل
چو ایردن بهوای تو از جهان رفتیم	ولم کل پیچیدم و گریان ز گلستان فغم
خراگونی دل گم گشته است چو اگر انقبایان	ولم چه تعبیل است پیدا میشود جای گمان دارم
تاکی بسیر راه تو نباشیم و گر نیم	ولم بر خاک نشان قدمست بنیم و گر نیم
ز نغم زین که ما بر عاشقی سیر سخن دارم	ولم که تو چنین زیاده کار و بار عشق می آری

شریف پیر خردی چهره افروز نکته طرازی و ستفید حاشیه محفل لسانی شیرازی است اما بعضی
ابیات منشوش لسانی از دیوان او برآورده نشود ساخته آنرا سیهوالایسان نام گذاشت استناد
رنجیده زبان تفرین کشا در شریف بری از نهال عمر خورده و در نه سینه و شمسین و شمعانه جوان مرگ
گردید و قتی قصیده در باج غیاث کرده که بود چشم ستونی شاه طهماسب صفوی گفت و مسلایان
بنابران ترکیب بندی در حو او انشای کرد شاه لعل تیل او خبر مان داد و شریف بعنه عرض رسانید
که شاه یک مرتبه آن محور را گوشش مرحمت شود و بعد از آن هر چه خواهد حکم کند باید و پند پذیرد

ناله شریف شیرازی

یافند شاه بعد از استماع چو خیمه سیلی انبساط در آید حکم فرمود که شریف بعد از خوابی خواجرا غیاث قیام نماید و خواجهری توان سسده الفیضه تسلیم کند امیر علاءالدوله قزوینی ترکیب بند کوراد و لطفالن الماثر ثبت کرده و فقیر هم بندی ازان در تذکره پیر بقیه آورده مطبوع اتران است -

کسی چشم نبود تو کم نمود از است	چرا که آئینه را در حجاب زنگار نیست
جز خون جگر بیشتر مرغان چه کشاید	زین خار بغیر از گل حیران چه کشاید
بجو دی کاش گذارد و بختون برستم	ببند عمری که ز جانان خبری می آید
بلوغ خوبی آن گل طرف حسن بی بدل دارد	که در وصف خوش مرغی جزوی بمنزل دارد
و لم چندین نسون از چشم مرغان خطا دیده	فریم کی دهد گیس که چشم چشمها دیده
چون شوم کشه عشق تو چنان کن که اگر	مخل مغم نشوی غل غل از م با شستی
سمع را دیدم در از شب وصل که است	صبح چون نزدیک شد کارش بیکم خاتم
بجد دل ز اسم آل میوخت و در چه بسته بود	آخر از ناسازی جانان بان هم ساختم
نه از دود و دلم تر ساخت جانان چشم لغزان	برای کشتن من دود آبی تیغ مرغان را
آخر غم شریف است ای صبا و پیش یار	گو که امروزش مرغان از دیکه فروامیزد

تاریخ الفیضه علاءالدوله در ریاض الشعر الین عن شریف آورده اند -

ز دود که نون فشاندم که نظر کنی کردی	بره تو خاک کشتم که گداز کنی نکردی
دم مرگ هیچ دانی چه باز ماند چشم	ز تو بود چشم آخر که نظر کنی نکردی
چونک ز یاد رسمی ز لای غفان چه حاصل	ز تو امید آیم که اثر کنی نکردی
ز نخست کردم آید لب تو شرح غمزه او	خبرت زفته و اوم که جذر کنی نکردی
بوطن شریف روزی که ترانما دزدی	بجز این ماند جاره که سفر کنی نکردی

طرقه ای که شیخ سعید الدین محمد الوری که مرزوبقی فاضل شاعر شعر فم موزون نهایت نقد بود این مصحح از میر محمد اسن ایجاد سازانوی پیش فقیر خواند و گفت من خود از زبان ایجاد شریفم
ز تو بود چشم آخر که نظر کنی نکردی و آذرین سید بزرگ احتمال نیست که مصراع از مطلع شریف و مصراع از حسن مطلع او گرفته مطبوع سازد گمان فقیر اینکه تو ادا است اما از تو اداست بجهت و سبک

از سوز و زان محراب گوید صد گل آه از تو دارم که چه کرد تو با من ؛ بنگار تر از ساندوم که از گنجی نکردی ؛ این
مضمون از بیت ثالث شریف است ؛ لیکن لاحق از سابق خوب تر بسته
شکبیه تبریزی شکب و نمشاده حسینان بکلام است ؛ و سلی او بمیانۀ تمکینان ارقام در صفت شاه
طما سب صفوی دارد و در قرین شد اتفاقا در آن وقت صاحب طبعان این مطلع امیر حسن در سلو
را جواب میگفتند ؛ ای شهید نوین سبت پاک از مپه آلودگی پوششیدین که تا باز ایستد چشم
ز خون بالوکی ؛ شکبیه این جواب بهم رسانده .

تخلخل شده پیرایه اندوخته بالوکی ؛ کلامی از سوالی شکفت آخر ازین آلودگی
خواجۀ سید کیلالی در سبت مشال طلا با و خائزه داد و فائش در سده احدی و سبعین و شصت
رو نمود و در سر خاب بدخون گردید و آه در دامکینه نمی کشید

بقدر حسن خود و قدر آتشا شد قدر استواری
چو خالم را نمیدانی ؛ دلم شاد است پنداری
بخیال ز توئی او آسوده ام ؛ شبنج آنجا
تو قدر خود و نمیدانی چه دانی قدر عاشق را
همه کس چون تو از بند غم آزاد است پندار
دم نزن از روی صبر ای صبح بدم نزن

شکبیه محضر ضا صفا بانی سر مشه صفا بانی در باره سخن ریخته و شور عجیبی در انجمنها بر انگشته شبنج
غوثی سندی صاحب گلزار ابرار میگویی حاصل خلاصش اینست که در آغاز سال هزار و چهارم شکبیه
از ملازمت خانخانان هازم پورشش کن بود و بر قاضی مولانا نظیر سی نیشاپوری و ثواب علی شکبیه
و ملا محب علی سندی و شریف کاشی و ملا کافی و سز واری و ملا بقائی و دیگر جماعه اهل سخن از راه سندی و
اقامت کده را قلم الحروف است گذشت و بحکم الارواح جنود مجنده تعارض قدیم تا زکی پذیرفت
و در سیال هزار و پنجاهم باز عبور و میند و افتاد و شیرت ملاقات تندری بخش و سستی گردید و پورشش احوال
او در میان آمد زبانی او بستم می آید و سال منقض و شصت و چهارم بود که چون آنگی چیده
برافروخت بر غی غم و در شیراز و حتی در اصفهان کتب نمود و در پنجم سی و چهار سالگی بمای
سیر مندر و سیان شور و دیر انداخت از صفا بانیان براه لاریست و از آنجا در کشتی
بندر قبول نشست خود را بسا حل کشید شوق ملازمت خانخانان بوکستان به احمد آبا ؛ انجمنه
بر و در آن فضا صفت خانخانان برار اختلاف اگره تشریف از زانی داشت به طریقی خود را

شکبیه تبریزی

شکبیه اصفهانی

خوشت خان خانان رسانید هنوز که در راه از دامن وقت نیفتاده در کباب او بجانب تنه نشافت
 خانخانان نیز از اجانی والی آن صوبه را همراه گرفته بدربار الکبری آمد و در میان ایام بساق و کن و دست
 او کشید و در سال هزار و ششم بعد فتح جنگ سهیل از خانخانان جدا شده بسبب و پنج از توابع بدو
 مال و آمدگاه جاری از حیرت عارض شد امارت یاس مشایه و اقتاد قصیم کرد که اگر صحت چهره بر آفرود
 زیارت حرمین شریفین تقدیم رساند از بركات این نیت همان روز آثار شفا و نمود و در سال هزار
 و دو از دهم کمر زیارت حرمین شریفین برست و بعد به سال رخت سعادت بر ساحل بندر
 سورت انداخت چون تیر با بنور رسید جهان ز بحر محبت خانخانانی در پای آزادگی افتاد چندی
 در ملازمت بسر برد و در سال هزار و هیز و هم الهامس افزو اگر و خانخانان برای از درگاه جهانگیری
 صدارت صوبه دلی و سپور عای گرفت و رخصت آرام گزینی داد و او در دار الحکومت
 بر فاه و جمعیت بیگز از اندک و در شصت و عشرين و الف و سیصد وادی خاموشان پرداخت
 جسمی بمندالی صبر و دلی رفت تاریخ یافت و میرالمی بمندالی گوید که روز یک کشید
 کلک گفت دیرالده بر خاک شکستی رقم طلب شرا به گفت از پی تاریخ آگهی ناگاه و او را ملا
 و اسویتا و استوقاه و شکستی ساقی نامه برای خانخانان در سلب نظم کشید و مصلحه هزار و سیصد
 کاسیاب گردید این ابیات از ان است

بیاساقی آن آبجیو این بد	بر سه چشمه خانخانان بد
سکندر طلب کرد لیکن نیافت	که در هندی بود او به طلعت شافت
منفی نوای طبرب ساز کن	ز فر و کس بر دل وری باز کن
نوا این که جان را بجایان برد	میرا بر در میرزا جان برد

و چون خان خانان ملک پسد را فتح کرد و میرزا جهان والی آن ملک را گرفته بد درگاه
 الکبری آورد شکستی بنوی و فتح نظم کرد این بیت از ان است

همائی که بر چنین کردی حسد ام	اگر فکری و آزاد کردی ز و ام
------------------------------	-----------------------------

خانخانان هزار اشرفی طلا و امر که سادتی باز د و هزار و سیصد و او میرزا جهان
 نیز هزار اشرفی طلا رعایت کرد و گفت رحمت خدا که مرا چا گفتی اگر شغال سیگفتی زبانت که سب گرفت

بجای

محمد عارف بقالی از جمیع الفضلاء مینویسد که غره ربیع الآخر سنه اصدی عشر و الف در حصه و دولت آباد از خانانان رخصت خانه بسیارک حاصل نمود و خانانان چهل هزار نخودی بطریق انعام کرم منسوبه و دوستان از روزانه از جیبی نقل میکنند که چون ملاشکیبی غمناک است از بیست و نه خانانان بهشتا و هزار و پیم برای سامان سفر با و بخشید و خانانان بعد معاودت از حج کشتی ملاشکیبی به تپا می شد و بعد اموال بتباراج فرست چون این خبر بموالب کرم ابن الکریم خانانان عبدالرحیم رسید و دوازده هزار و پیم دیگر فرستاده پیش خود طلب فرمود و ملاشکیبی منیر اید

هر کس که سود خود طلبد در زیان خویش	سودا کنند بر این کار و ان خویش
در دست متاعم در طلب نرخی چه پرسی	دانم که تو تنائی و من هم نفر و ششم
تو غنی بجز و من چه را غصب محم	تو خشنده بر لب و من جان فدایین و ارم
لا اقل مجلس نیم لیک از برای چشم زخم	شلخ خشکی نیز در کار است بستان ترا
آنانکه ز راه طبع دور اندر هم	گرو ز نظر شوند کور اندر هم
مانند و در نیک رنگ شان مختلف است	پچید بهم و من فور اندر هم

شانی تکلو شاعر است صاحب شان والا و کلامش عمل مصطفی از شاگردان شاه عباس ماضی بوده شاه او را در قزوین سلطنته اصدی والف در صدد این بیت

اگر دشمن کشد ساغر و گردوست	بطاق ابروی مستانه اوست
----------------------------	------------------------

بزرگشید لطفی درین باب گوید

ما از کرم جهان منور کردی و ملک دل عالمی سخر کردی و شاعر که بنجا که برابری شده بود و بدو بدو رفتی و بزرگ کردی و آورده اند که چون شاه شانی را بزرگشید اکثر شرح پیشگان رشک بردند و در وقت شانه شاعر او ان نظم آوردند و مؤلف گوید بزرگشیدن شانی این بهر نیست که منشأ رشک شود چه سلطان قطب الدین والی دلی ایخسیر و را بزرگشید و هم ترازوی قبل بخشید چنانچه در ترجمه او گذشت بمانگیر باد شاه حیاتی کاشی را بزرگشید و صاحبقران شانی شا بهمان مردم بسیاری را سوزون داشت مثل حکیم و قدسی و باقی و سنجید که هر کدام را بصیغه شاعری باز برابری کرد و درین صیغه ترجمه هر کدام مستطوره است و مولوی عبدالحکیم سیال کوئی که فخر علمای فتاحیه است

اوراد و بار بقیه فضیلت و دیرینان عنایت بنجیده مبلغ هشتاد و پنج هزار روپیه و قاضی محمد علی
 پدر میرزا بد صاحب حواشی مشهوره مبلغ شش هزار و پانصد روپیه و شیخ عبدالحمید لاهوری کوکلف
 شاهجهان نامه مبلغ هشتاد و پنج هزار روپیه و جگنا خواجه خواننده و مخاطب بهر اکران در جائز و دوازده و هر چه
 که در مدح بادشاه تصنیف کرده مشتمل بر معانی تازه و لغات مختلفه مبلغ هشتاد و پنج هزار روپیه و پانصد روپیه
 و رنگ خان خواننده مبلغ هشتاد و پنج هزار روپیه و عارف خدمت کار مبلغ هشتاد و پنج روپیه
 هزار روپیه و یاسون درویش وجه وزن کردن او انیکه یکم صاحب بنت شاهجهان را شطراش مع
 بدامن رسید اکثر بدن سوخت چراغان مشهور از مسلمان و فرنگی و هند و که از زمان شان قنارت این
 فن بود اقسام مرهم ساختن مفید بنیقا و مرهم یاسون درویش مشهور بود که برای چنین جراحت
 نفع کلی دارد و طلب حضور شد و مرهم او بجزو بستن سودمند آمد و پس از شش روز اکثر جراحت
 ماکم گشت و بعد از بست روز شش اکمل دست داد شانی و آخر ایام زندگانی در شهر مدینه
 کوخته اند و اگر نت و از سر کارشاهی بوظیفه است تومان موقوف گشت و در سنه ثلث و عشرين الف
 شرو و زاولیه خاک گردید پادشاه سخن تاریخ است شانی شمرده سخن باین شیرینی میرزاده

چرخش است باد و زلفت شکر کوه باز کردن	گلدهای روز و سحران شب در باز کردن
دیگر یاد گرفتاری شریک ما کن	و له مدعا گر شهرت حسن است یک رسوا است
ممدوح گریبانزده قارون کت مرا	و له مرهم برای زخم زبان حسود نیست
شانی دلت کج کلمان مائل است باز	و له این لاله را مطر کلاه که میزنی

ملا حسن پسر شانی نیز شاعر بود و ثانی تخلص میکرد و هند آمد بهمین جاد در عین جوانی سنه سلج و ستمین
 الف گرفتاریا دم اللذات گردید محمد علی ماہر این تاریخ یافت ع حیف ز ثانی پاک زاده

شانی از دست

چو آدمی بجهان نیت دل بمر که بندم	کسی ز صفی خالی چه انتخاب نماید
شاید بی ناک من که شرابش نام است	و له گرمی صحبت او کرد کبابم چکنم

شاید ادبوانه گرفتاری زنجیر سخن و شیفته رنگ و بوی این چنین است حکیم رکن کاشی که
 محاصر است و را با خلاص باید میکنند و میگوید

سیارابشیدایان عالم الفتی باشد	بجز رشیدانگویشحرگو کس در زمین من
-------------------------------	----------------------------------

از طائفه مخلوق بود پذیرش از مشهور مقدس بهند افتاد سوله و فشار رشیدان فتح پور از توابع الکرامه است ابتدا در حال در سلک احدیان جهانگیر بادشاه افشام داشت و بعلوفه و اقطاعی کامیاب بود و هنگامی که رایات جهان گیر باراد که تسخیر و کن بلند و ارتقاء یافت رشیدان قصد کرد در تنج قصیده لاسید اتوری که تشیب آن در افشام و بی روز و کی شب است موشج بدح خان خانان گفته ارسال داشت و بجا آنزه که گرانند فائز گردید قصیده مذکور پیش ازین در مافتر جمعی دیده بودم بعد از آن چندی رفاعت خانخانان اختیار کرد و ایاسی ملازمت شهریار بن جهانگیر بادشاه برگزید و در عهد صاحب قران ثانی شاه جهان در ذیل بنده گان بادشاهی درآمد و در خدمت مستغنی شده و کشمیر گوشه گیر گشت و بعد از جوی از سرکار صاحب قران موقوف گردید و در غشاه ثامن بعد الف هاسنا شربت محات چشید و قتی که قصیده خمریه گفت که مطلعش این است

چیت دانی با ده گلگون صفا جو سری	حسن را پروردگار می عشق را پیغمبر
---------------------------------	----------------------------------

علما بنا بر آنکه الفاظ شریف را در توصیف ام النبیات صرت کرد و تکفیر کردند و بیع صاحب قران انامیه غضب سلطانی را در شتغال آوردند حکم شد که او را از مالک محروسه اخراج نمایند رشیدان قطع عذری الماکر و قول عارف جامی قدس سره پیششاد آورد که

از صراحی دوبار قفل می	پیش جامی به از چهار قفل است
-----------------------	-----------------------------

این ابیات از ان قطعه است	
--------------------------	--

جهان پناهاش با بقدر جاه و جلال بوصف می در سوزن این و مصرع خوش اگر چه فلفلس عام است و پیش خاص است چنانکه سیکش اسرار مولوی جا می بوصف می ز صراحی دوبار قفل می مرا بکفر چنانست بود که به ز منی	نیا فریده خدا مر ترا عدیل و نظیر که گشته و روز بان به صغیر و کبیر بخام و عام بود روشن این جو بدر منیر که هست گفته او دور از در تفصیر به از چهار قفلش خواند فارغ از تکفیر سخن چنین کند و هیچ نایدش بضیر
--	---

بچشم مردم سنی پرست عبرت گیر اگر چه آن نبود در نظم شراب عصیر بگاه راندن از گشت کجبار و دشمنی	ببین ختنه های مرگ آب انگور است بهر چه کش شده بر گرم هست بادیه او مرا چو شاه براند کج اتوانم رفت
---	---

این قطعه بوسیله یکی از سربازان از نظر شاه می گذشت و موقوفی اخراج که بالاتر از حد از راست بسم
آید سه خوش گوید و روی در مجلس سخنوران ذکر این مطلع میشد و در میان آمدن همه یاران
خوشش کردند

نسبیکه نیکاشته اشکم رخ گاهی از خون مژه ام بسته بهم چون پرباهی از خون

فقیر گفت پیش مصراع خوب فرسیده بدیده مطلع گفته بخواندم نسبیکه میریزد سرشک از دیده که پرباهی
بسته از خون چون پرباهی بهم مرغان ماه جان آرزو گوید این مطلع مطلع میشد و نمیرسند ملک فایان
پیش نسبت نیست زیرا که در زمین چنین مطلع گفتن مقدر شد بود و بس و در مطلع خوش
مصراع ثانی نمی تواند شد قتل متوالت گوید مصراع ثانی مطلع میشد اینجا
که در مصراع اول مدعا همین قدر باشد که چشم من از بسکه خون ریخت این مدعا بجای آن
که بیان کرده بر نقاد سخن ظاهر و لفظ نیکاشته پربگاهی افتاده که سامان نیکاشتن پیش نهاد و گش
چنین می گفت رخ اشک در دیده من ناشده راهی از خون و آنرا بنیاد واضح شد که غرض این خوش
مصراع اول شیدا را بجای است و نیز مطلع سرخوش صاف و شیرین واقع شده و آرزو که مطلع
اول علت مصراع ثانی نمیتواند شد و محل قال زیرا که مصراع اول او لفظ بسکه و لفظ
خون که علت بستگی مرغان است و در دظانها برای همین آرزو و قائل گفته و در کلام آرزو
دلیل حکایت مدعا نمیتواند شد مدعا او اینست که این مطلع مطلع میشد و نمیرسند این مدعا دلیل
چنین سخنان که حسن تعبیری که سابق دارد و ناخوشی ندارد و دلیل گفته یعنی زیرا که در زمین چنین
مطلع گفتن مقدر شد بود و بس بکار مدعای مذکور نمی آید و اخصار گفتن مطلع در قدرت
شیدا غیر مسلم فقیر در وقت تحریر این غزل دو مطلعین گفتم که تو عبت منکری است
طفل سپاهی از خون و بر زبان تیغ تو آورد و گویای از خون و تا شود گشته آن شوخ سپاهی
از خون و دانش رشک چمن باد آملی از خون و صید من تشنگی حضرت صیاد نبرد و چه قدر

نایب بود در تن بای از خون و گل سیراب شود نیزه پیش رخ او و روانه بطریق که سپاهی از خون بقتل
عشاق باین جا قیامت باشد بسیلهاستد بسیر کوی توراهی از خون و سر خود تندر خم خنجر و الا
کردم چشم پوشید چرا خدمت شاهی از خون آب رو یافتسم آزاد ز شمشیر خود در رخ
کردید مرا چهره کاهی از خون و تیر اولاد محمد و کمال عمره هم این غنل انشا کرده

کرده دامن خود شریکماهی از خون مدتی شد که تمنای شهادت دارم خون غور و طولی پیاره ز خوش حرنی خود نبض مادر بوس زخم طبعیدن ارد نیست اندیشه اگر قتل و کاسی نخواهد	باز ای قاتل بیرحم چه خواست از خون بیکش دست چرا طفل سپاهی از خون سید بد سرخی منقار گویا از خون تر شود نشتر فسادا که از خون ترسم آلوده شود دامن شاهی از خون
---	---

میر عبد القادر مهربان اورنگ آبادی نیز این بیت نظم آورده

چشم ساخته آن تنوخ سپاهی از خون بسکه چون خنجر خود زو و گذشت از سرا	همو گل داد مرا خلعت شاهی از خون تر شد دامن آفتوخ سپاهی از خون
--	--

خان آرزو گوید و جوان شیدا اوراکش جانا مار دلیف وال غنچه آمده مؤلف گوید فقیر را هم در عین
تحریر این صحیفه دیوان شیدا مار دلیف وال بدست آمده این نسخه قدری از ردیف فون و او و نا هم
دارد صاحب تاریخ صبح صادق روایت میکند که عدد اشعار ششصد هزار رسیده خدا و الله
دیوان قریب او کجا باشد اما او خود گفت رفته است

شعر چیده شد ایامه جاشه سوره است	بیت حاجت که بدیوان مرتب نگرید
---------------------------------	-------------------------------

نسخه که بدست آمده شتمن چارده قصیده هر کدام طولانی از آنجمله یک قصیده در توحید و حقیقت
قصیده در بنیادیت ایتر المومنین علی رضی الله عنه و یک قصیده در مدح امام علی نقی رضی الله عنه
و یک قصیده در مدح امام موسی کاظم رضی الله عنه و یک قصیده مطلق در مدح آل عباس
رضی الله عنهم و یک قصیده در ستایش خانخانان و دو قصیده عاری از مدح و یک قطعه
شتمن بعضی محسنات فن بدیع و او در قصاید زمینهاست مشکل پیوده باد و صف آن قصاید
را البصر حد الظناب رسانده و در غزلیات هم زمینهای سخت طلی می کند با اعتقاد فقیر

اختیار زین سخت هیچ نیست که در شکل آن معانی تازه کم میروید اگر چه در تنگنای لفظ نیست و از دور دست گنجایان
 بهتری است اما در زمین شگفته ایجاد مضامین رنگین عالم دیگر دارد و فقیه انتخاب از نسخه مذکور براساس
 این محیفم برداشت و لب از آن کتاب فروشی دیوان غزل فقط دیگر از شیدا تار و دیت دال
 آورد و در چتر اشتراد آمد که تلم این نسخه غیر نسخه اولی است اما مزاج آرام طلب از مشقت
 انتخاب رسید که باین همه تحریراتی که در پیش است تنها بذات خود کار کرده میشود و استمداد از کسی است
 و دخل ندارد و مع هذا انتخاب نسخه نخستین کم نیست بلکه بیش است این محیفه را کفایت میکند

بیتور روزی سوی گلشن گر گذر باشد مرا	سبزه و گل تیغ و وحشتی در نظر باشد مرا
تازه سازم هر سحر چون صبح داغ خویش را	تا قیامت زنده میخوام چرخ خویش را
لاله در گلشن سیه است و تر گرس و خار	تا یکی از می تهی منم ای باغ خویش را
اگر ترا کلیف می خوردن کنم عیبم کن	باغبان از آب دارد تازه باغ خویش را
ز حسن و لسان با آن خط مشکین شدیم قانع	که شده بگذاشت و دارم در نظر گرد و پاش را
جوهر یا تو تم و بر چهره ام رنگ و دفاست	تیر و کی گزدم در آتش گر بنیدال می مرا
کیما اگر میکند افزون عیار زر بر رنگ	پر تو خورشید سازد روی او و تاب را
سالم باشد صحبت ما گرم و میخانه است	از می و گل بنمیداییم شیخ و شاب را
ترا بوسف و گل نسبتی کنم لبی کن	گنج اچو بوسف و گل میتوان خسته بد ترا
زر که در دست لیم افتاد ننماید کس	این جهان بنگدلی نیکو که چون دارد مرا
میشود از شانه شیدا زلف را آراشی	زیر دست ناکسان بودن شگون دارد مرا
گر ترا ما در ایام نه ترا می چه شد می	ایکه در دل غم شیرین سپری نیست ترا
بجو می هر چند تلخ و آتشین خویم ما	از صفات مشاطه هر روی نیکو نیم ما
غائر را بگذازد و نیاز پیش آور	دو گانه ز اچو کنی آن یگانه اور باب
شب چشم من خیال چشم مست او گذشت	ناکشادم چشم از پیش لب او گذشت
کی بود آینه غریب کج فطران آسان بهم	زان هر مغرکان او از گوشه ابرو گذشت
اند آمد مرغ از سبزه از نفس صغیر کشید	که بلبان همه بقار از نوایستند

در	مکان بایاد دیوار بود دولت را	در	چرخمت است که بر بازوی هاستند
در	شیشه ساعت جدا و خیشه پری است	در	نیم ساعت شیشه پری اگر شیشه بود
در	بی اولیم بلب دم شمشیر می شود	در	سایر چشم من و من شیر می شود
در	معد چاک دلش گشت زانده چو شانه	در	هر دست که محتاج بدست دیگری بود
در	جان من دست من از زلف تو کوتاه بود	در	چگونه آه اگر سوی گریبان نرود
در	میرود سر زده اشکم ز در خانه چشم	در	دوق آذادی اطفال ز کتب نگریه
در	بسکه با چشم غزالان سر و کار است مرا	در	شهر در چشم قاشائی من صحرای بود
در	چو صبح جان بلب زهر دسان می بین باید	در	چو شمع پایجا در سوزن بازی چنین باید
در	یک بویس من بخش که گویم بملالت	در	این میوه ز نخل بر دست که دارد
در	تراست دم چو یکشتی میان دریانش	در	بوصف روی تو ماهی زبان دریا شد
در	بلال خاطر عارف کجا شود گردون	در	یک پیل بدوشش نه بار گران دریا شد
در	بوالهوس در بزم ادبی من دلیر بیا کند	در	بیشه چون خالی شود در و باه شیر بیا کند
در	ای آفتاب ز تو کجا گشته گریه شد	در	آخر چو گونه رونما گشته صبح شد
در	یک غنچه ناگفته مانده است در چمن	در	ای دل تو ناشگفته چرا گشته صبح شد
در	نکو عاشق که هر دم طبره یار در گیرد	در	چسان مار گیران نفس مار در گیرد
در	شب سیاه و مدیچو ناخن از انگشت	در	کسیکه در خم گیسو سه یار نیمه زند
در	آگه نشد کسی ز بهار خمزان با	در	مانند گلبنی که بوی رانه گل کند
در	تو از هر خال خود در خم جدائی از چه آموخی	در	ببین بران روی خود چون بهم پیشگی دارد
در	سر زلف تو ناگه آخونان گیر دل عاشق	در	که مهر ابریا در خواب کس را سایه بگرد
در	بمشرکان اشک من طفل بود تو پاره مانده	در	که تا خیز و زجا انگشت دست و پای بگرد
در	منم آن طفل تهی باز که از نرد مراد	در	حاصل بافتش مهر و شمر دن باشد
در	زدست خار خار دل بمشرکان شیرینی	در	چو بای خرقه ویرینه من پر سوزن شد
در	بی زلفت در گریم چشم از سیاهی شد سفید	در	سر بسر مشرکان من چون خار باغ میگرد

گر چه نتوانست برگز نقش دفتر شد بباد	وله	نام اعمال باز غمده خواهی شد سفید
تراز سنگ لیدا چگونه تنگ بود	وله	که کعبه گر چه بود محبت هم ز سنگ بود
حدیث شوق بجای نیرسد برگز	وله	زبان براه تو ادا چو پای لنگ بود
می پرستان که پذیر یوزه دل دوست بماند	وله	چشمه یار اند که مخور هم دست بسم اند
همه چون خوشه گندم گره از حضرت بهم	وله	نیز با خورده به بلوچه ازشت بسم اند
بحال دوستان پرداختن اولی است و نیست	وله	چو باشد خشک لب از غم ز شمع آیدان آید
مرد آزاد بغم راستی از دست نداند	وله	بسر و سر چند که شد بپر قند او خجید
غمده خواهش صفر باشد بر رقم چشمش	وله	مفلسی گر خنده بر حال تو نگر نیست
مرا چون بوالهوس بنید نماید ز گم گزیده	وله	که بر صراف چون چشم افکند قلاب سبزه
زلف گر زنجیر عدل آمد چسبند	وله	نمیت جز بنیداد و در دیوان حسن
درافتد گر ز روی جمل نادانی بداند	وله	یاقان ماند که مژگان میزد بر زنگ سبزه
آزادگان اسیر تو گشتند سز سبزه	وله	بر زان آهوان حشرم دل غ کرده

من قصیده المنقیه

بپای غزل گو خستد آل سرائی	تو ای گل نه با نسل غزل چون سرائی
نوامی لبست تا به گوش من آمد	ندارم سر خویش از لب تو ای
ز خوبان شهر و غزالان صحرا	فدایت همه شهری و روستا
چو آب و هوا ناگزیر است و صلت	که در چشم آبی و در دل هواست
به لرزندی من به سیلاب مانم	بار زندگی تو به از کیمیاست
اگر ز گس از چشم مست تو لافد	ز کوران نباشد عجب بیمیاست
تو گرافتابی که بر من بتا به	و گر نیز خواهی بچشم نیاست
تو بیگانه خوبی و هرگز ندانم	بجست تو کسی در خور آشناست
ز زنجیر کار کلید از نیاید	تو پابند گیسو چسبند او کشاست
چو بند حکیمان بر و دل نوازی	چو حرف سفیهان بچو جانگراست

بدان تو میسوزم آردی بسوزد
 بزلن گریه و بالاس سرکش
 مدد و عده وصل دیگر نشوخته
 بدین پنجگیها عجب خام کار سے
 نپرسی چرا من سپرد دوست دارم
 نیای بیرون از دل تنگ عاشق
 بفرمان تو سر نهادند یکسر
 جهان بادشاہی که باشد سلم
 علی و لے سرور برود عالم
 ز بیم دم تیغ او کینه جورا
 بسر پنج پوز و مندرش نباشد
 اگر عدل او نشکند دل ستم روا

چو از انگبین موم یا پدر یا ست
 به پیری مرا سبزه و هم عصا
 چو از ناد باخوی خود بر نیای
 بدین سخت روی عجب سستای
 نگیدی که با من تو دشمن چرا
 که دانسته افتاده در تنگنا
 مگر نائب شاه من رای و ابای
 بزرگی و قدرت برود جز خدای
 که چهره خشن ستا پدایان کربای
 کند هر سر بر مو بتن اثر دای
 کسی را دل دوست خود آزانای
 که از تنگ آید بیرون میای

ایضا

کاشکی دست من زیان بودے
 چه شدی هر کجا سخن رفتے
 گر ز رفتی بر آسمان علیے
 راستی گردا بنی میداشت
 اگر نیامختی بدون عالیے
 فلک از جنبش او بهیا سودے
 گل شدی بلبل از بخوردہ زر
 گر بودی تمیز تا کس و کس
 نشدی مہند مسکن طاووس
 چو پری گرد اشتی شمشیر

تا مہر کار کام را ن بودے
 پای انصاف در میان بودے
 زین خزان با کہ ہم زمان بودے
 سر و چون آب جو روان بودے
 مغز بیرون استخوان بودے
 دل آسودہ در جهان بودے
 تا خرومند خردہ دان بودے
 کاہ را خرخ زعفران بودے
 مار را خاند اصفہان بودے
 از چہرہ بند استخوان بودے

پیل چون رام پیلیمان بودے	گر ز فتنه ز که جفا بر سر
گرنه در سایه شان بودے	رمد را اگر گمینه و دمیبرد
گرنه سرمایہ جهان بودے	بو تراب آنکه مترو و تمکینش بود
نه زمین و نه آسمان بودے	پاینداری و سر فرازی را
مهر پر دستم جوان بودے	عدلی او گر جهان خبر در دے
سرخو رشید بر سنان بودے	گر بر زمش فلک نهادے پا
تا ابد قفل بر دمان بودے	کلبک او شد کلید و درده خسرو
دل کس از چشادمان بودے	مفسد او گر نداشتی در دل

الیه

در خنده داد پرورش گوهر از شکر	ای لعل جانفرای تو سرمایہ گسر
از روی امتحان بشکر شستن گهر	گوئی که جوهری تر شکر خنده تو یافت
چون نقش خاتمی که بوم است کارگر	نقش دمان تو بدلم کارگر بود
لیکن که آگه است ز نقش پریش و شر	دشنام و دوس و دهن تو مرشته اند
هرگز چو سوی کاسه چینی نشد بدر	یا و میان تو ز دل صاف عاشقان
خط تو چون کلام آملی است معتبر	قدرت برستی همه قول پیمبر است

این بیت را غاوایانه گفته است عفا الله عنه

هرگز چو خامه و زسیاهم نشد ز سر	یادیده ام سواد خط عنبرین تو
هم خنده بی نمک شد و هم گرمی اثر	عشاق را ز جور تو مانند برق و ابر
نقش چنین چو سکه باند برده زر	از بسکه خشک گشته تن من بروی زرد
بے بهره ماند از اثر فیض چشم تر	هر کس که لب ز ساغر لب ز تر نکرد
اندر آید آب بحر ز افرایش قمر	چسبست فرو و آب دو چشم من و دازد
چون تیغ از علی بود و دره از عمر	از زلف تست پیش بدل مهر ابروت

این بیت دالالت می کند که شیدا مذہب نفعیست و دشت

از حسن بارنگه از نگین شنید ام
 باشد در شک بر مهر خورشیدان من
 بر روی خاک توده زنده تیغ آفتاب
 عاشق بچوئی تو از راه اضطرار آب
 مادر خوار و می بسترناک موج زن
 باشد چگونه صحبت ما و فلک بهسم
 از بسکه دست بر سرم از غم گمان بری
 لیکن مرا چه غم بود از جور روزگار
 شاه جهان علی نقی پیشوایان دین
 جودش کند بیایه پر کس رعایت
 از حلم اوست بیکر آئینه راستار
 ره نیست صبح پاک نفس را به عیبتش
 در حق مهر اوست که گویند قد و جنب
 گر سرو پا و عزم تو کردی تمام عمر
 شامخی است نیزه تو ز نخل ظفر که هست
 به چوهری که تیغ ترا گفت چون بلال
 گردون بجای میفش بود زیر بال او
 از مدح آستان تو آب زبان و سم

نیکین لبان گل شده گوشتم ازین خبر
 چون نامه لبند بر پر مرغان نامه بر
 از سرم تیغ آن مرده چون غفلت بی هنر
 نازاده بچو طفل سرشک است در سفر
 ماتشند ایم و آب فرو رفته از گهر
 سنگین دلم با و سپهر است شیشه گر
 دستم ز سر و دیده چو مژگان ز چشم تر
 از دولت حمایت آن شاه دادگر
 که عزم اوست بخت باقبال را بهر
 چون قسمت غذا که بر اعضا که جگر
 و در عزم اوست بر سر مو شانه را گذر
 کان پرده دار باشد و صبح است پرده در
 و باب کین اوست که گویند قد و جنب
 بودی چو گرد باد کمر بسته در عزم
 روز تلاش از سر بخواد بار و ر
 هرگز نکرده منق در سر سوزن از جگر
 غنای هست تو بهر پاکشاده پر
 را انسان که آب تیغ دیدم مردا بگر

ایضا

جهان را رنج و راحت دان و در جهان با هم
 دو نادر از خوار می نگار یکدگر بینی
 کسان را بیکی باشد سیر ناکسان بودن
 بهر پروردی خوبان از تو فار در سر آورده

که دار و دوزی منعی جو منزه استخوان با هم
 و در سر ایند از خارش چو روی و یکسان با هم
 که ناچار از خلایک گوهر هست در میان با هم
 ندیده چشم میوه و یار مهر بان با هم

ز روی جلی کسیر بجز بام منادودن با هم بنو دهرت دنیا شد آب و آتش میگمان بهم که بشند محبت او انجمنین آشنانان با هم که آمد با پیر چون دو پیکر دو آمان با هم	کعبه شک و زبان شکسته پی سرفرازان را اگر دنیا طالب درمی کجا دینت بدست آید مگر ز دست احسان شاهنشاه جو اغردی و منی احمد مرسل علی ابن ابی طالب
--	---

از مخالص اوست سه

ماند بر خامه من دردم تحسیر این خط نجات آمد آن سایه و غم آن سحر نگار آمد و این منقبت سیر	تحریر یک سر زلف تو بر صفحه و رخسار آن تار سیاه ساز و آن صفحه دل را این چشم کند روشن و آن تیره کند بخت
---	---

شیر خان در زندگانه خود مینویسد که شیدا در عالم مرض و قوافی ضرب المثل بود و ملاحظه گوید و دیوان شیدا
غزل به بیت موجود است که مطلعش این است سه

رزمزدین تنگ تو بشکافت باشد گردل اثر غیر سخن یافته باشد	در باقی این غزل بعضی مصاریع و وزن غیر وزن مطلع دارند و بعضی مصاریع و وزن را الوداع گفته اند حسن مطلع غزل این است سه
---	--

چون من کسی گفت ز تیزی غمی او کور از زبان چو خامه ز بشکافت باشد

مطلع غزل بحر هزج است تقطیعش مفعول مفاعیل مفاعیل فاعیل فاعیل و مصراع اول حسن مطلع بحر
مجتث است تقطیعش مفعول فاعلات مفاعیل فاعیل و مصراع ثانی حسن مطلع ناموزون
است باقی غزل خوش نیامد که بر زبان تسلیم آرم گمان فقیر اینکه مزاج شیدا از ماندن سازد نداشت
لذا عالمی با او در مقام مخالفت بود و غالباً کسی از راه استناده غزل گذاشتی بنام او گفته الحساق
کرده و الا لطفش در داستان که او فی موزون داشتند باشد چنین خطائی کند شیدا که شاعر بر دوستی
عمر با خدمت سخن کرده باشد این قسم خطای فاحش چگونه از وجود می آید و در دیوان شیدا غزل است
که مطلعش باندک تغییر در منظره مشهور شیخ فیروز واقع شده و آن بیت سه

اگر کشاید بر موهن اوست بر سنبیل کند ور بشوید رو بدیا خار ماهی گل کند

و درین غزل این بیت آمده سه

من بجز حرف آن خال در نخلان سر کنم	ساحری چون حرف باروت و چه بایل کند
بایل را در اینجا بنضم با استعمال کرده مثل شیخ سعدی شیرازی را بگوید	
چو کند بنده که بر جور محمل نکند	دل اگر تنگ شود مهر تبدیل نکند
سخن گویند حرام است درین عهد ولی	چشمیت آن کرد که باروت بایل نکند
<p>مثل خطوری ترشیزی که میگوید برز با تم داستان کامل است پیکر نفسها دهنده بنده سنبل است رد کن چشم منون ساز تیان بیا ج خواه از بسا حزان بایل است بیا صاحب برهان قاطع نیویسد بایل بر وزن مثل شهر سخی است شهر عربی است در کنار فرات بر جانب شمر قتی واقع شده و بنضم ثالث هم آمده است مولف گوید بایل بنضم با عمل تامل است در قرآن مجید یکسره با آمده صاحب قاموس گوید بایل که صاحب موفع بالذوق الیه نعیب السحر و الخمر و صاحب برهان اطلع خود میگوید که لفظ عربی است پس بنضم با از کلام عرب ضرور عرفی شیرازی بایل ایکه باد را شمار خود کرده و در بیت از و انیت دل مارا بقصون جادو بایل بنده که از بهر وفا جان ندهد دل بنده در خان آرزو این و در بیت را که می آید در مجمع النفاة بنام شهید انوشته حالانکه از محمد قلی سلیم طرانی است و در دیوان او موجود است</p>	
سریر شعله مارا باب می یافتند	کمان ما بشب ما هتاب می یافتند
بمشتن خواب طالب می کنی برد ایدل	بیکار فائده مخمل که خواب می یافتند
<p>شوکت محمد اسحق بخاری صیغه در انصاف فصاحت است و طلای حید فردش معدن غت سببیکه سخن از دست افشارش و فتوح و معانی قناع روی دست بازارش پدرش صرافانی و از بخارا و را بگشت نشاند و تبریت کوشید چون بصره تمیز نماید پدرش دکان حیات را نه کرد شوکت به شغل پدر کسب معاش میکرد و در آن ایام کلام برز اصحاب در آن دیار تازه رواج فت شوکت که طبعش مهزون افتاده بود با شماع آن اشعار خطی بر میداشت و خود هم گاهی ناه سخن از کیسه طبع بیرون می آورد و نازک تخلص میکرد و آخر شوکت قرار داد و درین باب بگوید سند نشین خاکیم عالی مقام فقیریم</p>	
آذر مبداء قیاض شوکت خطاب مارا	
<p>وزی دوسوار از باب پیش دکان او بیکد گیر سیده ایستادند و بگردن مشغول شدند اسپان با</p>	

اورا پامال کرده از هم پاشیدند شوکت حرف ناخوشی بر زبان آورد و نااضافان بدش نام و تازیانه
 اودیت بخار ساینده شوکت بشور آمد و همان ساعت دل از وطن برداشته راه خراسان گرفت خان آرزو
 گوید از کلاش ستفاد میشد که هبند آمده لکن تا کابل موکف گوید ظاهر است بط آرزو این سمیت
 شوکت است

شهر و حرایش بود یک سینه را حسن بن	بهر سیرمند چون شوکت ز کابل بگذرد
-----------------------------------	----------------------------------

شوکت بکابل نیامده و مقنن کابل محض برای قافیه آورده و اله داغستانی بنویسد شوکت
 در محنت بهرات آمده نخست صحنی تلخیان شاملو که بیلگر یکی آنجا بود رسیده بسیار
 یافت از آنجا بمشهد مقدس آمد و از اسعدالدین محمد وزیر خراسان نیز کمال محبت و رعایت
 نسبت بحالش مرعی داشته انتهی کلامه شوکت سالادیهات دشمن مقدس بایمیر اسعدالدین
 بسر بر انجام شکر آبی در میان آمد شوکت سرو پا برهنه نه خراسانی در گردن سری به
 صفایان کشید و در مقابری کفسوب بزار شیخ علی بن سبیل کف خارج حصار آن شهر است
 پل اقامت افشرد اول بابا اباب کمال و خوبان عصر بر میخورد آخر در احتلا و خلق بر روی
 خود بست بسیار کم حرف میزد و در سه روز یکبار بلب نانی افطار می نمود و بعد از آن
 از حد گذشته بود و عذی که از خراسان پوشیده آمد ناقص باز پسین تبدیل نیافت و بعد
 رحلت همان را کفن ساختند شیخ محمد علی خزین در تذکره خود سال وفات او سنه سبع و مائه و
 الف نوشته و صاحب راه الصفا سنه اصد عشر و مائه و الف بعد انتقال در خطبه بسکن
 خود مدفون گردید و قتی که از مشهد مقدس عازم اصفهان شد قصیده در شقیبت امام رضا
 رضی الله عنه گفته بر آستان اشرف مرخص داشت مطافش این است

آشیا نزار دم آتش ز گلستان رفتم	کردم از برگ سفر بال و زربان رفتم
--------------------------------	----------------------------------

تیسر عبد الباقی اصفهانی نقل کرد از زبان شوکت شنیده که گفت شبی امام رضا رضی الله عنه در
 شبستان رویای من تیشة فرمود و قصیده مذکور را بر زبان مبارک تحسین نمود و این صله
 بانامترین صلوات است میر رضی اقدس شوشتری که ترجمه او در سر و آواز مسطور است بسیار نمود
 که در ولایت سبیه از طرفاکه در مصوری دستی داشت این مطلع شوکت را که

اسم عشقت را پس بگرداخت جسم ناتوانم را	هما عینیک گذار و تاب بیند استخوانم را
دور قی نوشت و تصویر کرد یعنی صورت شوکت در کمال محافت و بالا و آن صورت هجده پیش چشم هما	سنگی کشید و چون این تصویر غرابی داشت در مجامع مردم نبود و بطایع را در شگفتگی می آورد
دل از نظاره گلشن خرمین بود مارا	که گل نمین قفس و نشین بود مارا
بیرون ز فتنه چیست ما از غبار ما	باشد ز موم آئینه شمع مزار ما
چسبیده اند چون گل رعنا بیکدیگر	از شه خنده تو خزان و بهار ما
پیشانی ز کار خویش دارد لذت دیگر	دمان از نیشک شیرین بود انگشت جانانرا
شرم او گذشت کرد دل سرزند را زخون	هر از چشم پرزاد است این گنجینه را
از کسم بود درین محفل تواضع در قطر	مصرع بر حبه من بنماید حسام را
قلم ز شاه پیش زد دست می افتد	بجای نامه بردهوش ماکبوتر ما
ترا بی حسن باطن ز نیت ظاهر چه کار آید	چرا تصویر یوسف میکشی دیوار زندانرا
باشد ز نوب انجن آراسه گلرخان	شمع است چشم دیو پر کینه مرا
بود اسید شکر خنده ام ز بد خوئی	که تلخ آب حقیقتش ز زهر و شام است
صبح سپید بیا دید و عید خورشیدی نماند	خنده دندان مارا استخوان تبدی نماند
هر که دارد جلوه رنگین دل مای برد	بایل مارا گل قصویر از حساب میرد
نقلها بمن قوت گرفت از ضعف پیر بیا	قدم گشته من حلقه زنجیر من باشد
می نظاره تنها یکشی هم نرم خورشید کن	ترا در خانه آئینه بتیرسم که خواب آید
مراسم باغبان ننگ کنی آب از نگاه خود	گل بکرده ام دیگر نمیدانم گشت خود
چو سان باشد بدم حلقه آغوش آرایش	که می آرد موج آب نگیب را شونجی نایش
محیط شعله خطرناک و من ز ساد و لی	ز نخل موم ترا شنیده ام سفینه خویش
عهد شباب رفت می سال دیده کش	ساخته باقی ابروی پشت حمیده کش
نخ دیار رسد نسبت روحانی من	آن سفالم که ز خاک قدمم ریخت نام

دران گلشن که سر و قامت جانان شود پدید	وله	یکایک طوق قمری دیده حیران شود پدید
شاعر رنگ نچرخه مقصود میسریم	وله	یک لحظه در حیران نه شکفتیم یا نصیب
ی خور کفن یار که عید است و بهار است	وله	باقی همه بگذارد که عید است و بهار است
ای زاهد غافل چه زنی دست قیاس	وله	بیعت بسوگند که عید است و بهار است
نیست در عالم دون غیر موسی کار دست	وله	است این طلال مل رشته ز نثار دست
چشم دل چون نیست بینا دیده ظاهر چه سود	وله	بجز نرگس در میان باغ بیدارم عیبت
چند شاعر از خدا غافل شدن	وله	هندوی گویم نه آئی نیک لاج
نمود راه سبکین وظیفه گنج الکروش	وله	بمن رسید ز پیر بخان دعا که قدح
ز قتل شاعر بیدل چه طرف بر بسته	وله	جز آنیکه کرده ای در دست طرف و نا طرح
در صحن چمن خوردن صبا فرزه دارد	وله	بالا که حرّامی همه صرامزه دارد
شب که در بزم وصالش صحبت ستا بود	وله	دست من در زلف شاکینش کجای شاه بود
پیر که زلف او را آشفته تر دارد	وله	هزاران نکته باریک در موسی کردارد
بجز اشک ندانست نیست حاصل دل و لک	وله	صدف از گوهر خود بایه صد چشم تر دارد
شور به عالم ز نعلب دان تو یابند	وله	دل نیز کبابی است که در جوان تو یابند
فریب سود و صندل نه ای بایرنگین دل	وله	علاج درد سر از فیض زانوئی قومی آید
وقت آن شد که گل دلاله دیدن گیرد	وله	از نیم سحری سر و خمیسدن گیرد
سر در باغ زنده شیر قمری بر سر	وله	چون جلوه دار به پیش تو دو دیدن گیرد
گر کند بخت تو ای شاعر خوشگوار	وله	شعر رنگین تر از یار ششیدن گیرد
بوسه آن رشک چمن می آید	وله	نکمت باد بمن می آید
کے نشینی در پناه چرخ گر غافل نه	وله	رخنه ما دارد تمام این گنبدنا استوار
روشنم در انجمن چون شمع در زیر نقاب	وله	بر در دیدم پرده ناموس مستورم بنور
گیرم که دل از کشمکش زلف بر آمد	وله	با سلسله خط معبر چه کند کس
خط نیست رو نهاد در آینه عذارش	وله	عکس است جلوه پیر از زلف غیرش

چند گوئی کریم چون طوطی	وله	قتل هوائتد و تم الاحسان
عشق را با خرد قام چه مطلب چه غرض	وله	عاشق دل شد در نام چه مطلب چه غرض
دل آرزوی عین سارا نموده بود	وله	آورد کاروان خطا شکتاب خط
چونیت شوق رنگشت لاله را چه خط	وله	بغیر عشق ز نظار دنگا رچسب خط
میرود تا آسمان از سوز دل و دم چو شمع	وله	تا نیا سودم ز جان هرگز نیا سودم چو شمع
عند لیلبان در قفس زاری گسند	وله	یکند بر شان گل گلبانک ز راع
مرو صاجدل چو عقیق پیچ جاپید انشد	وله	مدت گردیده ام گرد جهان چو کدو قات
عینسی ز رفیق عشق مقام بلند یافت	وله	همواره سیر چرخ کند شمسوار عشق
در بانج دل با چه قدر ریشہ دوآیند	وله	آن قامت دلیجو که نهالی ست مبارک
ایچ محبوبه نادر و انیق در رنگ خا	وله	بعد سالی میناید روی خود یکبار گل
جنوبی کو که آتشوب قیامت در سر اندازم	وله	ز طوقان سرشک خویش بگری در اندازم
درد و ناغش از می یکساله گریوی رسد	وله	ز ابد صد ساله از مسجد حجاب آید برون
تازه شد باغ محبت ز گل نامه تو	وله	در جهان خاصیت ابرو بد خامه تو
ز در بردم ز نار خدنگی که واه واه	وله	دارد بعاشقان بس خلی که واه واه
دستم بگیر که چو ترابان و قوی است		پایم رسیده است بسنگی که واه واه
عشقت کشیده است بگرداب محتم		افتاده ام بکام ننگی که واه واه
شاعر کف نداد غم یا رنگدل		دامان او گرفت بچنگی که واه واه
رشته تقوے گسستم یلی	وله	بر کس ز نار بستم یلی
در رخ او دیده ام حسن از دل		آیینش آمد بدستم یلی

بعد ختم خزانة عامره میر سید محمد قدس الله سره شب هشتم شعبان سنه حشر و ثمانین و مائه و الف
در بلگرام بجنه الماوی خند امید و در بانج خود واقع محمود نگردد فون گردید مولف در مرثیه آنجناب
قصیده تلیم کرده و این مصراع تاریخی یافته مع رفت قدسی جهان سید محمد از جهان پ

صائب مرزا محمد علی اصفهانی امیرالامراکلام است و از نذره ریایات عالیات افلام امام ائمه سلمانی است و مجتهد علما، سخندان، اگر او در اربع رسل ثلاثه شترگو نباشد بجاست پدرش از کدخدایان نبنازد بهاس آباد اصفهان بود و میرزا در دار السلطنه اصفهان نشو و نمایاقت و بعد وصول سن تیز احوال حرمین مختبرین برست و شرف زیارت علیا اندوخت و با بیران و دیار برگشت و با وصفی که منی المذهب بود و در میان ایرانیان بحال احتیاط عتقاد دین و حفظ اسرار علم و یقین مقبول خواص عام گردیده چنانکه باید و شاید زندگانی فرمود و در حرمین نمود از حرمین مکرین قصیده در منقبت ششاهراسان انشامو و چنانچه یکی از ان آیات این است

التداحم بعد از سفر حج صائب | عهد خود تازه در سلطان خراسان کردم

و در عین شباب آخر عهد جا انگیزی متوجه هندوستان گردید چون دار و کابل گشت ظفر خان که به نیابت پدر خود و خواجه ابوالحسن بزمینی ناظم کابل بود مرزا را در دام حسن خلق خود کشیده و نواز م قدر دانی بر وجه شاکسته تنقد می رسانید میرزا نیز عبادی نام او را تا ابد الایا و نذره ساخت و چون حکومت کابل را داخل جلوس صاحبقران ثانی شاهجهان ملشکر خان تفویض یافت و ظفر خان با دراک عتبه علاقت شتافت میرزا نیز در یافت ظفر خان بسیر هندو خراسان و چون آیات صاحبقران در سنه تسع و بیست و الف جانب دکن با بستر از آمد میرزا با ظفر خان در رکاب موکب سلطانی سری به یار دکن ششید و در ایام اقامت بر مان پور پدر میرزا خود را از اصفهان بهندوستان ساینه تا او را به وطن لوفت باز گرداند چون خبر قدوم پدر میرزا رسید قصیده در مع خواجه ابوالحسن و ظفر خان مشتمل بر استعاره نصت انشاکرده گذرانید اتفاقاً موکب صاحبقران عنقریب در سنه احدى و اربعین و الف روکن به اکبر آباد عطف عثمان نمود میرزا هم محرم سه آئین و اربعین و الف ظفر خان را حکومت کشمیر نیابت خواجه ابوالحسن مقرر گردید میرزا عمل سفر با ظفر خان برست و پس از گذشت کشمیر حینت نظیر هندوستان را وداع کرد و به دار السلطنه اصفهان رفته آرام گرفت و تا آخر ایام حیات نزد سلطانین مغویه در کمال تکریم و تمجیل زندگی کرد و در مدائح ایشان قصاید نیز در اجتهاد آنکه در سنه ثمانین و الف مان گذارشتن را گذارشت و در اصفهان مدفون گشت موکف گوید به

عند یسب نغمه چه و از قصاصت صابا | رفت زین عالم بسوگر و نغمه دار السلام

صائب
مرزا
محمد
علی

خامه آزادانش کرد سال جلدش	بلیل گل از خفت صائب عالی مقام
مرزا در مهند با نواب جعفر خان که در ادا امل جلوس غلامان و وزیر اعظم شده بود دوستی داشت چون آن	بایران برگشت از آنجا این بیت یاد نوشت
دور و ستاین ایضا یاد کردن بهمت است	ورنه هر تخیل بی پای خود عمر می انگذ
جعفر خان پشیمار در پیبه و بعضی گویند پشیمار از اشراف با و ارسال نمود قدری اشنای مرزا که فقیر خوش	کرده و بر بیاضی نوشته بودم در اینجا بهشت میکنم
جذب عاشق اثر در سنگ خارای میکند	کو کهن معشوق خود از سنگ پلید میکند
مینست از منصور گردانه بیگوید سخن	از زبان شمع این پروانه بیگوید سخن
شود در خلقت هر کرا الله میخواند	نگردد گرد گوهر بیکیس تباست نه میخواند
جان شاتاقان بخار جسم را صرصر بود	زود تر از آن شود شمع که روشن تر بود
از سعی کار عشق شود خام بیشتر	پیش پیچ بر مع بال فشان دامن بیشتر
بسته است چشم روشن از سیرال مارا	چون شمع ریشنه باشد در هر حال مارا
در کار عشق سعی چو سهراب میکنم	بشق چون رخا مه فولاد میکنم
تا که اتمت شهید سنگ طفلان کرده است	بید مجنون گیسو ماتم پریشان کرده است
نه آن خیمه که از خط خرید از بهار افتم	همان غور شهید تا نام اگر در زیر پا افتم
به حالت که باشد گرد گاشن چون صبا گردم	نیم نکت که از گل در زیر نیلانی صبا گردم
چشم بر صنع آبی باز کن لب را ببند	بهر از خواندن بود و بدین خط او تاد
روی گردان شود مشاود از دشمن پیش	آخر آنکه بیالین نفس می آید
گناه ماست شب وصل اگر بود کوتاه	کند موسم حج که جمع دامن را
شمار حسن نگین شده عشق است بیجا	بیایان تار سدید شمع صد پروانه میزد
دل هر لحظه از دانی بدایخ دیگر آویزد	چو سیاری که گرداند ز تاب در دبالین را
تا نظر و اگر دامن چون شمع در بزم وجود	گریه از هر سر سویم براده افتاده است
ناخن هر که بخوشاب جگر رنگین نیست	دیده داغ مرا ماه محسوم باشد

شمع در فانوس از بتیابی پروانه شد	وله	حسن از گستاخی مافرت و زیر تقاب
بر پرگه که عطر نذر دگر از نیست	وله	با اهل در و کار بود و مانع عشق را
که دارد و در خون آونیه بانامی غنیمت	وله	ندانم سنگ نزدست که این طفلانم
این خدنگ جانستان سینه ام با بشت	وله	تا بهر گان آن نگاه گرم و دل کرد جا
سوختم از گرمی پرواز بال خویش را	وله	در خود پروانه ام نرم جان شمع شد
خوشا کار کیه بر آتش نشاند کار غم را	وله	ز شوق میسوزان آینه ابرنگ و چین
چون رشته ای شمع بهم نرند و ابرام	وله	روشن شود چراغ دل ما ز یکدگر
بر هر زریکه سال نگر و در کوفه نیست	وله	ببل عبت بخور ده گل چشم و دقت است
این بنای خام را پروانه در محفل گذشت	وله	پیش ازین برگرد سر شوق چین رسوا بود
اگر صد نسخه از خسار او آمده بردارد	وله	حاجانم شاهان عیب میگیرند از دستش
از نعل است کعبه محاسبان نمیکند	وله	توان کبره غم دل ما را شکست داد
چرا با این چنین تنی همان زیر سپر باشی	وله	بهست میتوانی قطع کردن آسمانها را
مشوای آینه امین که نفس کوتاه است	وله	عاقل از دشمن عاجز بجا گذرد
در خون گرم غوطه دهد جاسه مرورا	وله	در فکر زن پیچ که این رخنه فساد
که آداب نشست نداشت در محفل نمیدانم	وله	سپیدی را بتعلیم دل مانا نم زد فرما
یوسف ازین گناه نیز ندان نشسته است	وله	دامن کشیدن از کف عشاق سهل نیست
منت پذیرد ماه تمام از طلال نیست	وله	اهل کمال رالب انهار خامشی است

روز سه در مجلس نواب نظام الدوله ناصر خاگ شهید مرحوم برین بیت هنگامه ملازم باشند هر کس
 دل معنی تقریری نیکو و بجای نگیرد و قیصر دم نمیرد تا آنکه معنی بیت بخاطر رسید آن وقت بر نواب
 همه یاران عرض کردم همه زبان تحسین گشودند مناصحه این بیت لفظ ماه تمام است که تقریبی است
 هن انتقال بدر میکنند و کسان فکر پاره میشود و در ماه در اینجا شهر است و از ماه تمام شهر سی روزه
 طلال رالب انهار مقرر میکنند و میفرمایند که ماه سی روزه در انهار کمال خود منت طلال نمی پذیرد
 روز سلاخ پیش از طلوع طلال معلوم میشود که امر و را و کمال رسید بخلاف شهر است و در روزه نقل است

که میرزا هرگاه این مطلع فرمود

سر من طرح خوانده اخته نیمنی چه جامه را فاختی ساخته بینی چه

یکی از فضلا و ابران اعتراض کرد که یعنی چه بیستنه غائب نباید یعنی چه بیستنه مخاطب باید زیرا که درین شعر خطاب معشوق است میرزا توجه جواب داشت درین مقام نقلی دیگر بر سبیل حدیث تعلیم می آید که نوزی و مجبسی فاضلی این شعر خوانند

گفتش نه نشین چشم گفت نه نشین شب

برو ادمن زت و قول بدگو هم تکرار

و گفت وقوع یک از نشستن و نشستن ضرور است والا از رفاع لغتینین لازم می آید و آن جائز نیست فقیر گفتم که مراد عاشق دامنه مطافه بوجه است و مقتضای پیر دامنه مطافه سابه و معشوق بر مطافه عامه که تقیض دامنه مطافه است عمل نموده یعنی کتاب نشست و گاهی نشست پس از رفاع لغتینین لازم نیاید عرض آنکه چون سائل فاضل و سوال سلسله منطقه بود جواب هم بر طبق آن ادا کرده شد این مطلع میرزا شهسوار است

میگشتی بر صفحه هستی خط باطل چرا

غیر حق را میدیدی در درجیم دل چرا

موقوف گوید که هر دو مصراع خوب است لکن استعاره مصراع اول با استعاره مصراع ثانی مناسبت ندارد و طریق مناسبت اینست که برای مصراع اول مصراع ثانی را بنویسند چنین گفته شود میگشتی بیگانه را همچنان و این منزل چرا و برای مصراع ثانی پیش مصراع چنین رسانده شود میگشتی طولی را نقش لوح دل چرا اما میرزا رفیع و اعظم فردوسی این مصمون را بخوبی میسنجد و اینقدر طولی را میدیدی در دل چرا مصحف خود را یا بین خط میگشتی یا طول چرا فقیر هم درین زمین غزل دار دار آن است در صفت پروانه بال نشان نه ایدل چرا سرنی بازی بنوک خمر قاتل چرا قمریان عالم قدس انتظارت میکشند مانده سلسله سر و الا قدر پا در گل چرا اصل مقصود تو کشتن بود آن خود دست داد پیش گردن شمع را از خاک این سبیل چرا زلف را پیچیده در دستار پنهان کرده بود و رو بالا کرد باز این آیت نازل چرا از مخالفین میرزا است بعد تمثیل بسیار

که مدح حجت و افاق را کند تکرار

و این عجبی هوا با کلا غائب چشم نیست

اینجا بعد مدت شراب در مدح امام رضا (ع) آمده

بگذر ز ناک بدگر آب او که هست
هر دانه ریش خونی فرزند بوزناب

احمد بن محمد بن خنجر نیکویری نیشاپوری است که بعد از قتل شراب میگوید

از آن شراب کنی و در قدری که با و صبا
نزار کوه نم از یکدگر فسر و ریزد
در آن مقام که ظاهر کند تجلی را
شد سریر امامت علی موسی را

آنی خانه تنوار و خواب شود که چافت نابرسنی افرینان می آرد فقیر دایم تحریر این صحیفه قصیده نظم کرده تشبیب آن خطاب به کعبه منظمه است و گریز منقبت امیر المومنین علی رضی الله عنه بعد نظم قصیده و روزی بنحاطر رسید که از قضا مدبر صاحب فخالص برآورد و درین صحیفه ثبت باید کرد چون دیوان میرزا را در آدم می بینیم که میرزا هم خطاب به کعبه و گریز منقبت امیر رضی الله عنه میبکند بیت - تخلص میرزا اینست

ایموج تو یعنی ترا زین بنمیدانم که شد
در تو پیدا گوهر پاک امیر المومنین

بیت تخلص فقیر اینست مطلع خورشید که خوانم ترا الحقن بجا است از تو سبز و آفتاب آسمان شد آخر فقیر گریز را تبدیل کردم و هر قدر شنیدم که بدست افتاد بیت سابق را محو کرده بیت حق ثبت نمودم الحال تشبیب کعبه از میرزا و قصیده خود تمام و درین صحیفه رقم نمیزنم که تفاوت جلاله لسانی با وصف اتحاد و ماهیت برهمنشنان جلوه نماید میرزا صاحب میفرماید

لے سواد بنهر بن قامت سوید ازین
موج از ریگ صحرا تا المستقیم

عقده شیر مرده از لاله زار ت شمع طور
در بیابان طایب یک العطش گوی تو خضر

منصرع جرسته دیوان موجودات را
مردم چشم جهان بین سپهر اختری

عالم اسباب را از طاق دل افغان
نست نقش یو یا و نه اتا سنده شتر

منزحاک از گشت مشکین بباست چون
رشته ات از تار و پود جامدات جلالتین

قطره افشوده از زلفت و بر نمین
از حجر انیک نشان اتحادیت جبین

بله چیر نیست گراش در بیاست غمزه
نست نقش یو یا و نه اتا سنده شتر

آز نبات مقدم خود غنچه‌های بیگنی بدیده یاقوت خوبان دار و نقش زهرپا ناشبتان فدا بیست نامست چون شر نیستی گر مهر دوازده و حجت پروردگار گر ز در و شکسته آینه دلمساج را میزنی گماده دامن بریان در غرض سال بهری تو زین می پندم که شد	پایه عشقینا هرگز نوزید از ابل زمین بر اسید آنکه خدام ترا برسد زمین گرچه روی آتش دوزخ فشانای سبزه چون نگین بر چه دارم بی سیاهی چین جامه دست و حجت سپیده باشد غیرین میدم بی سامان کار او دین و آخرین در تو پیدا گوهر پاک ایتر المومنین
---	--

سوغت گوید در جاسی کعبه اشرف چه دالا گوهری به قیمتی داری که قربان تو گرد و دشتی
جلوه کا حسن نیرنگی تنالی نشانه در شب عایت هر سنگ مینای پری به ساکنان شش صفت
مجنون صحرانورد تو به سرگردم گریلای مشکین چادری به بند دام احسان یاقوت مسی مال ترا
میکند باشد گمان سلسله کوشری به بوسه نوشین یاقوت تو به مانع نیست به خشم شبر
حسن خلقت رسم عاشق پرده می به میرسانی ماحتی آغوش را از ملتمز به از تو آینه ند خوبان
راه درسم و نبری به رازهای عرش و کسی در تو باشد در غایت چرخ جام و جیم و آینه اسکندر
حسن مطلق را بدام خود مقید ساختی به خوب عیادی و خلی در فن خود ما هری به منت خاک
در نظر ما چه صاحب قدرتی به فیصل را در زمره مور سیاهی انشیری به گرد تو سیار ما گردند هر دم
هفت یار به جوهر خاکی و از مهنت آسمان بالاتری به رنگ از آینه دلمساج هر دم می بری به نازک
الرحمن مغیر العجب روشن گری به میرسانی فیضهای عیب او را پنج وقت به هر که دار و حالت دوری
بند زری به داده جاد و پناه خویش و حش و طیر را به لب که دار و طینت پاک تو شفقت گستری
به تو واجب شکر مولای که دست قدرتش به بر زمین افکند از بامت آله آوری به شاه مردان
خضر بیزدان که دست و تیغ او به کرد حک از صفی ایام نقش کافری به نور سیمای هدای
عسله فلفلی به افتخار دوده آدم ز روشن گوهری به پیش آینه که اول چشم او بیدار شدند
در سخن خیزان صبح صادق پیغمبری به تاقیاست آهروی غازیان شمشیر دوست به ختم شد زلفقار
جید زنی خوش جوهری به حارسان نه حصار سبز گرد آفرین به چون بیازوی بار که گدازد با چرخ

<p> ضیعی در خاندان غالی شل آفتابیم سزای علی بگذاشت سالار رسول رتبه گر آرا را افزود و دشمن مصطفی رحمت فرمود خاتم سایل را در رکوع نیست غیر از طاعت حبیبی مصلی را نماز غلط و او غلطی تجربیک نگاهش بر نمود گرمی هنگامه فردا اگر برسم نرند باز اشوب فرش سازد دیده را در او بر در شهر نیی رنگ اقامت رحمت شاه عالم پر در اطل عنایت گستر حلقه چشم حقیقت بین کرامت کن مرا عنایم نقد دافع دل و انعام کن منتظم گردان مراد بر سلک خاصان حضور منت آیزد که در ذیل نلامان توام ناگفته شب خاک را در طیلان سوسنی باد دافع سینه اعدای تو بخت سیاه </p>	<p> شیرین روان را اسد بوده است جدا در اسد تشریف فرمود آفتاب خادری کرد جابر آسمان شیر عزیز صفدری کرد این احسان یار دست را گرداوری طاعت مالی با و قسم کرد وجود حیدری مهر خورشید را و طاس چرخ چنبیری چون گل خورشید گرد و آفتاب محشری حفظ والا چون کند یک دری را یاوری تا بر ایم از طینیل انجباب از ششدری جانب درگاه اقدس کرد خیمه هم بری چشم دارم این عنایت از تونی گشتی بر گل حرم مبارک با و زر جعفری تا کنم حاصل مقام نسب بری بل پوزی نیز نرم از آفرین ره از تلاش نصیری تا بر آید آفتاب از پرده نیلوفری با و شمع نریم احباب نور و روشن آخری </p>
---	--

در طالع تعبیه از لفظ والا گوهر اشاره است بمضمون حدیثی که قاضی قلبالدین در تار منج مکه از
 لبعه جابر روایت کرده ترجمه حاصل حدیث این که نازل کرد حق تعالی یا قوت مجونی را از آسمان با
 ادم علیه السلام و ملائکه بنیاد کعبه را گنده از سنگ بر آوردند و بالای او آن یا قوت مجوف را گذاشتند
 و همیشه طواف میکردند تا آنکه طوفان نوح علیه السلام آمد و نگاه حق تعالی آن یا قوت مجوف را بر آسمان
 میرصدید کرد **نحوه** و حشیان و شیت خیال را و ادم در دست و پا پیچیده و ماهیان کجور
 سخن را حلقه در بینی کشیده آغاز حال از اصفهان به ندر امید و خیمه ربيع الاول سلفه حسن و الفه سلطان
 صاحب قرآن ثانی شاهجهان سباهی گشت و قصیده ستایش بعضی رسانیده هزار و پیه جانزه

در تار منج مکه از

اندوخت مطلعش اینست

نسب جهان خدازا سپهر فضل و کرم / زیر سایه قندرت تو نیر اعظم

خان آرزو در مجمع التفاسل گوید روزی نواب تقدیرس حجاب جهان آرا بیگم بنت شاه جهان
پادشاه بسبب باغی که در وسط شاه جهان آباد ساخته بود می آمد و میرد حجره از حجرهای بیرون باغ که مردم
بکریه میگفتند بسبب اتمام سواری تنیان میشد و میگفتند سواره تشریف می آورد و هرگاه فیلسوف
نزدیک می آید میران غرقه نشیت بام حجره خود میر آورد و این بیت میخواند

بر رخ برنج افکنده بر دانه ز باغش / تا نکند گل خجسته آید بد ماغش

بیگم ظاهرا از پیدامی میفرماید این کیست اورا کستان کستان بیاند و حاجه سرایان که در سواری بودند
میر را بکشان میزدند و مکرر امر میشد که چه میخوانی باز بخوان میر چنین بیت را بکر میخواند تا آنکه بیگم درون
باغ تشریف میبرد و میفرماید که حجره او رویه این نعل را بدهند و آن شهر بیرون کنند در وقت حجره
این محبته موجری از غزلیات میر صبدی بدست آمد و از آن این ابیات القاطب پذیرفت

چه بهره از گل رویش هوس گداخته را	بهار قبض بخش جنون ساخته را
بولی از برگ گلبن مقصوده ماند داشت	وله چیدیم دسته دسته گل احتما
در بیج گاه او دل خورم بنیخزند	وله آینه شکسته پسند و حبیب ما
باین شادی که ازادی از گت میدیدل	وله حساب عمر میگیرد و چنین آونیه خود را
آتش بامی کسی را خشم بودن حرف بدینست	وله فرصت صلی نباشد در قها جنگ مرا
شتاب آلوده از بزم کی آئی باین گرمی	وله که از آب عرق پر کرده چاه زخندان را
درست دوزل باید فرام از جو و صامال را	وله تنگ چشمی میدید گشتگی غریبال را
از چین بلبل شهر آید که از حسن تنیان	وله گل فروشی میکند آینه در بازار ما
زهر می که مراد بد بخت برگشته است	وله بر دگر کار تو از میکه شتر سار من است
از بخر گرچه نیست بلای تیر و لی	وله بدتر ز زجر از غم هجران مردن است
چار آینه گر حصن دشمن است چه پاک	وله توان چه جوهر آینه اش ماه شکست
حیف و سلی در نصیب یکس از گردن رفت	وله هر کس در خانه آینه همان بوده است

ولہ چون ابر پریشانی ما از کرم ماست	تقصیر فلک نیست اگر بی سرو پاییم
ولہ تا خلق برابر برز و سیم کشند	در پلہ خود باش چو شغال ترازد
ولہ چو گل پر خفته میبوشد اگر صد پیرن دارد	بت خود رای من برم خود آرای نمیداند
ولہ رجمی مگر بخاطر صیاد و میرسد	بسیار مضطرب شده مرغ و لم بدام
ولہ و اماں گلی نذر گریبان تو دارد	بشکست بدل خاتم ازین شک گلبن
ولہ ترسم که تا بخشش بمانم بدام هر شد	من صید ناتوانم و صیاد بید مانع
ولہ تخته که ز معشوق خویش نتوان کرد	ز غیر میکنم از دست بیکسی صیدی
ولہ مردم همه آینه تشال مزاج اند	بشناس تو خود عیب خود اینجا جگه اموز
ولہ بهاداکه دیگر بهاری نیاید	درین فصل گل هر چه داری می دوه
ولہ چون رنگ آینه نادر مقابلے باشد	مصاحبی که از و بند بردلی باشد
ولہ هر چند که جان سختی ما با تو وفا کرد	انصاف تو ای محنت جبران بجافت
ولہ قسمت نخچنه ما نیست که خندیده رود	زین گستان که خس و خوار بهم پیش گفد
ولہ بروی بستر رنگ خزان بیماری افتد	بیماری را چندی دل که زه روز در گذشت
ولہ سروئی که در چینی بود عیب از صدا افتد	شینه خوب را از سبیل خیز آوازه خوبی
ولہ چو آن وارث که از خون بگذرد و خون بها افتد	ز چشمش دیده ام از کشتن دل لطفا بچید
ولہ که هرگز از دو کمان تیر بر نشانه نیاید	ز گفتگوی دو کج راست و در میانه نیاید
ولہ که گل بشلخ بلند است و باغبان دیک	رسیده ام بگستان وصل و نو میدم
ولہ که شاید از غبار آستان پیرین بپوشم	از آن چون باد و عیان بر بکوی تو میگردم
ولہ رنگ آینه صفائی است که من میدانم	مانع عکس تو از خانه خود میگردد
ولہ ما که مستانیم ساغودست گردان میکنم	در شب نوروز ز درت پیشیا آن خوش است
ولہ هرگز نرسید از گل رعنا بنوای	از یار و در کام مجوید که بلیل
ولہ همین رنگ قبای که تو در پردای	در چمن سوخته ام از رشک که دیدم گل را
ولہ ترسم در از دست بیجا کند کسی	شاخ گلست بهر طرے میل کرده است

من آینه دیار رنگستانم
از لغت این زبان در حبابه مرد

وله
باران طلب سحاب تابستانم
بجهت چو باغبان بهرستانم

صهارم تخلص مصصام الملک سلمه الله تعالی خلیف نواب مصصام الدوله شهید خوانی اوردن آب وادی
مصصام الدوله شهید امیر بی نظیر طایع فنون کمالات بود و در شعر فنی دم بیکتائی میزد و با فقیر
اخلاص خاص داشت روزی با فقیر گفت این مطلع شیخ فیضی مشهور است سه برابر هجبت
و مشکل افتاد است که خون گرفته ام دیبا قاتل افتاد است مطابقتی نظایر یک شکل
خون گرفته شدن عاشق است و مشکل دوم قاتل افتادن یار پس نجات متعذر و بخاطر من معنی
دیگر رسیده یک شکل این که عاشق خون گرفته است بسا داسوای معشوق دیگری اوردن مشکل
دیگر اینکه یار قاتل افتاده است بسا داسوای عاشق دیگری را کشد بهر دو امر بر عاشق ناگوار است
احوال شهید مرحوم مفصل در عنوان ماثرا الامر که تصنیف نواب مشهور فقیر الحاق کرده ام
سیوم رمضان شله احدی و سبعین و مائه و الف ایحیات از سرچشمه شهادت نوشید و در ملک
ایجاد عند ربهم منتظم گردید موقوف گوید مستزاد مصصام الدوله آن امیر و الاداش آگاه
محق شده کشته در کین گاه و علو و منظر ماه و آزاد و برض میرساند نایب خیابان شنوید بیک
شهید ناکسان سید را اطلاع ده اما مصصام الملک نام اصلی او و بعد الحاقی خان است
در ساله اثین و اربعین و مائه و الف و در انجمن وجود شد و در سایه پذیر و الا که ترویج یافت
اول خطاب مصصام الدوله مخاطب گردید و الحال در سر کار نواب آصفیاه ثانی خطاب مصصام الملک
و دیوانی دکن بلند پائی دار و در فنون علوم و شعر گوئی و شعر فنی از امرار عصر انتخاب است
و در علو فطرت و آداب بتانیت و آیین مروت در اقران خود کامل نصاب بحکم ارشاد و
با فقیر بدرجه کمال است و چون در نقطه تاریخت دل را بادل اتصال و انداز ترجمه او و درین صیغه
جلوه نمود اول وقار تخلص میکرو ثانیاً صهارم قرار داد و چون خود بهر معنی ان عرض میکند

بگلشنی که تو سرشت از طرب باشی
برای درد سهر عاتق توئی صندل
با انتظار تو از استیم خانه چشم

وله
چه لازم است که چون سینه بطلب باشی
بمحت ما چه سلوک است اینک بطلب باشی
چه میشود اگر آبی و چند شب باشی

ول	در فرقت می پسند دل هم از ابر	ول	کست از عالم کن آگاه و دلدار را
ول	ناگفته ایم نام ترا در گمین دل	ول	صد شکر خرمیت کسی بخشین دل
ول	پیش نگاه تست اگر دور بین دل	ول	بر خاطر تو راز و عالم شود عیان
ول	پیر و یار سبک بر دست و نگین بدوش	ول	در گزیناری بود وقت که حال از دکان
ول	قدر که ترس از جوان چه هست از پیش است	ول	بلند ستیصال بوی عطر سدا و مبدم
ول	گوشتی نه شود از جواب کوه کس	ول	پیش با سخن هرزه گرانجامان
ول	بار کشتنهای خرگان ترا فمیده ام	ول	ناقصات بر دل من ناکند از می کند
ول	که خبر جواب نگر و صد از کوه بلند	ول	سخن بقدر ضرورت بود بر رگان را

قصه سحر الصفا و المعجزة

قصه سحر الصفا و المعجزة
 فروز آگین منبویه که از اجداد او بولایت ایران به بند آمد و تولد او در مشهد واقع شد ولایت
 را بدو داد و عطا شهرت یافته در دهستان اجمان با و شاه بخدمت نجشایری و دوقلنگاری بند رست
 مامور بود و یازدهم رمضان شمس سالست و شین و الف از آن هر دو خدمت معزول شده بدیوانی
 و این منبویه که بر منصوب گردید و باضا فتنه با هم سپاری گشت اخلاص شاه اجمان آ باد
 در همیشه بهار مینویسد که ضمیر از جنگ عالمگیر با و شاه با شجاع در کچه رباعی مشتمل بر دعا چهر و مارتخ
 فتح در عین سحر که گفته گذرانید بجهت افتاد هزار و سیصد ساله همان ساعت رحمت گردید رباعی است

ای عزیز تو سوره تبارکت یاد	رباعی	پیوسته ترا تاج تبارک یاد
جسم زنی شگون فحمت، تار من		دل گفت شود فتح مبارک یاد

و اینجا معلوم میشود که در وقت توحه عالمگیر با و شاه از دکن بدافعه برادران میرزا روشن ضمیر زنده
 سورت خود را بر کاب خلد مکان رسانیده و شیرخان و دراهه الحینال منبویه در آن هنگام که مشیت
 ملی عالمگیر با و شاه را بر سر فرمان روالی توفیق حفظ قرآن از رانی داشت میرزا روشن ضمیر این
 با سعی در تعزیت حفظ منظر مبارک گذرانید و با وجود فقرت خاطر جهان گشا از شعر و شاعری هفت
 هزار و سیصد و هشتاد و هشت

نحی الدین و مصطفیٰ حافظ تو
تو حامی شرع و حامی تو شارع

صاحب سیفی و مرتضیٰ حافظ تو
تو حافظ قرآن و خدا حافظ تو

وفات او در سنه سیج و سبعین و الف و مرقد او در نبرد سورت است فقیر و زعیمت و مراجعت
سفر برین شهر یقین وقت عبور سورت برقرار اوخت از فاخته خواند مقبری و مسجدی در نهایت صفای خاک
او ساخته بودند و در ترتیب نظم زبان هندی و علم موسیقی و رقص آستان و عیدیم المثال بود و بنی نبون
مکسو کبیر مجبول و سکون یار تختائی و یار نسبت در آخر تخلص میکردن بنی زبان هندی ترجمه
عشق است و یار جامک را که کتاب است زبان هندی در علم موسیقی و رقص زبان فارسی
ترجمه نموده اکنون بتقریب سخن مندی قلم زبان آورگویی علمی آید که چنانچه قمریان عرب و بلیان
فرس ساعد مارا بخوشنوبائی فاخته اندو طلیان هند هم ذالقه مارا بشکر بیزی جانی متلذذ ساخته
کسی آشنائی و فائق السنه تلاشه است بمنز سخن برسد اما طالع عرب بلند است که خام نبوت
صلی الله علیه و آله و اصحاب و سلم و برین قوم مبعوث شد و قرآن مجید زبان عرب با نازل گشت
سبحان الله لطافتی که زبان عرب دار و سیج زبان نداشته باشد و هر فیکه مخصوص زبان
عرب است بر طبیعت واقع شده مثل نار شلته و حار مملد و صا و مملد و صا و مملد و صا و مملد و صا و مملد
و غیرین مملد بخلاف حرف السنه دیگر مثل پار فارسی و زار فارسی و مار هندی و و آل
هندی و زار هندی که نزد ارباب ذوق مخارج اینها با لطافت مخارج مخصوص عرب میرسد
و او خال الف و لام الف و نزع آن در زبان عرب طرفه چیزی است و در زبان عربی صیفه
نذر علی و است و صیفه مونت علی و در فارسی هر دو یکی است اما واضح زبان هندی منسکرت
طرفه تفصیلی کرد که صیفه نذر جدا کرد و صیفه مونت جدا و برای خلتی صیفه علی و سوا
نذر و مونت و وضع نمود و از عجایب قدرت الهی اینکه زبان هندی بجا که اکثر خوب ندارد و
نوعیکه زبان عربی و فارسی شود کمال رنگینی طرح میکنند زبان هندی نمیتوان کرد که طور
زبان چین واقع شده و دشالی که نثر زبان عربی دارد و ظاهر اسیج زبان اندیشه
باشد و نثر از عربی و هندی با ناست خلاف شعر فارسی که اینها بنا بر تغزل بر امارد
گذاشته اند و ظلم که عبارت از وضع شی و تعبیر موضع آن است اختیار نموده اگر چه شعرا عرب هم

باختلاف بهم سبیل نغزل با انار و چیموده اند لیکن اسل نغزل آن با انسا است و بجزوئی افارسی
 و بهندی اگر شصت است و قلیلی متنق از جمله آن تقارب و بعض الخیل و سر مع در همه زبان
 است تقارب را در بهندی بجزک برات گویند بضم بار موصود و فتح جیم معنی آن مار زقار و بنا
 ال هشت رکن گذارند و بعض الخیل را ترکی نامند بکسر تا فوقانی و بنا بر آن هجائی هشت رکن بگای
 بهشت رکن گذارند و هشت رکن گاهی یک سبب خفیف یا لقیل را در اول مصراع و یک سبب
 خفیف را در آخر و هشت فعلن را در میان آورند و این فعلن بجز یک عین و تکین آن اکثر هم افتد چنانچه این
 مصراع فقیر که بر وزن منوع گفته ع ما و تمام سپهر رسالت صلی الله علیه وسلم و این بحر را
 متویر نامند بفتح سین محله وقوع و او دشت دید یا رختخانی و گاهی در سبب خفیف آخر مصراع
 اخذ و کنند و سر مع در اصل و اثره عرب است فعلن است فعلن معنولات است فارسیان
 ترا مطوی استعمال کنند یعنی مستفعلن است فعلن فاعلات و در عربی فروع آن بسیار است
 از جمله آن مفاعیلن مستفعلن فعلن چنانچه این بحر بغدادی از شهرار و یثیمه القصیر گوید است

جل عمری صدق القابل و انک حق و هم الباطل و بویای مفاعیلن مستفعلن هم می آید
 بنا بر این در مصراع ثانی عین مطلع این وزن در بهندی هم هست و آنرا جویای گویند بفتح جیم فارسی
 یشتوی درین بحر نظم کند و در یکی از بحر بهندی که آن را سوزنه نامند قافیه در وسط مصراع
 پر و خوش آینده است و ظاهر چنین قافیه در هیچ زبان نباشد و از غرائب آنکه بحر طویل یعنی
 حولن مفاعیلن چهار بار و بحر بسیط یعنی مستفعلن فاعلن چهار بار بر زبان عربی در کمال مطبوعیت
 است و بر زبان فارسی در کمال تا مطبوعیت و در شعر عربی گاهی یک نقطه را تقسیم کرده و بعضی
 صراع اول و بعضی بمصرع ثانی و بهندی هیچ عیب این تفکیک در زبان فارسی و ترکی بهندی
 بست بوجیهی صاحب تصبیه کرده گوید است محاسب الکونین و الثقلین و الفستقین
 ن عرب و سن عجم و مصرع اول بر تفتی تمام شده و نون از مصرع ثانی است و در بعضی
 صاحب محض و در زبان فارسی است که ابیات را خفای می پوشاند و طر ف آرا کشنید و به
 سبب رویت متفرع شعر فارسی از دائره انحصار بیرون است و در شعر عربی رویت پیشتر
 مگر به نیت قمری بالطف نمیدهد

جنت انظار المسلسلہ

نثر

طالب بیل آل مل و شاعر خوش تخیل است سخن را بحر حمت والا می نواز و دو پایہ اور اتنا سدرۃ المنت
 یلند میساز و آواز نامیہ شباب سحری بنگاشت چند کشید و چندی در نیجا بسپرد و ترو سبز اغازی کہ
 از طرف جہانگیر بادشاہ بنویسند و پیر و اخت شتافت و بغیر اوان نواز ترانہ اختصاص یافت بعد فوت
 پیر ز اغازی دوبارہ رخت بدیاریہ نہ کشید و یانت خان تعریف او مباح خلافت رسانیدہ بادشاہ
 را بشاق ساخت و اور بحضور برد اتفاقا طالب برای رسائی دماغ مفرجی استعمال کرد و سیرود و اندک
 نشاء حواس اور اعطل میساز و رنگ شدہ اصلا زبان بطق آشنانشود و یانت خان را ازین
 صورت و نظر بادشاہ و حصار مجلس خجالت عجبی رونمود چون طالب بخانہ برگشت و اقامت از نشاء است
 داد سرگرمیای تشویر فرو برد و قطع اعتداری ایمان وقت بر سبیل ندامت بنام و یانت خان
 انشا کرد و ارسال داشتین دومیت از ان ست

مفرجی ترود بودم بقصد گفتن شعر	عروج نشاء او کرد و هر چه کرد بمن
بزم باد ششم زبان زبان نمیگوید	اگر گشتہ بودم در خشک زبان زبان بمن

و یانت خان بعد مطالعہ قطعہ بند ریخت و خمار اور ابسا غطف شکست اما و یانت خان
 محمد حسین از ایمان دشت بیاض است بمنانت عقل رسائی فہم موصوف بود و در تاسخ دانی کیتی
 روزگار بیزیت و غیرہ جہانگیری بہند آمدہ در سلک ما ازمان خسروی انحرط یافت آنستہ از
 عتبہ جہانگیری جدا شدہ و صاحبقران ثانی شاہجان کہ دران وقت در خیر منروی بود پیوست
 و غیرہ تقریب و رنجیمای اتمام گشت و در جلوس صاحبقران منصب دو ہزارری و اتمام گشت
 ہزار و پینفصد سرفراز گردید و در سال اول جلوس واقعہ نوینی دکن بادشہ سپس قلعہ داری
 احمد نگہ مور و عنایت گشت و در سال سیوم جلوس منصب دو ہزار و پانصدی مرتبہ اعتبارش
 افزود و در ہین سال مطابق شستہ اربعین و الف حجہ و راجہ نگر رخت بدشت بیاض علم کشید
 طالب اچسہ ہر دار اعتماد والدہ جہانگیری بود و آخر استغفار کرد و قطعہ سدری نظم کرد و از ان است

و صفت انداہل طبعیت کہ ہرگز	ندارد با ہم سازگارے
یکے را فرو ما گئی کرد شاعر	یکے را بزرگے دعا تیبارے

من آن شاعرم شکر کشید که دارم که گرد هر یاقوت یکدانه گردد بگلزار معنی هزار فصیح چو مبر تو دارم چه حاجت بمهرم	بر بخت بلند خود ایستداری در وینم از چشم نا اعتباری بنصب چه شد نیستم گزیناری مرا مهر داری به از مهر داری
--	--

اعتماد الدوله التماس اورا پذیرفته از خدمت منکر معاف داشت و در ملک ملازمان جهانگیری
منتظم ساخته چندان دزد ترقی او کوشید که بیایه ملک الشرائی رسانید تا رنج بد او نی و دیگر کتب
معتبر و ناطق اند که اکبر بادشاه از پایه اسلام افتاده بود و تا بجای که دینی تراشید و دین آلمی که آنرا
دین لای توان گفت نام گذاشت و بعضی رسوم از دین هندوان پسندیده جزو دین و ست
مثل آفتاب پرستی و ریش تراشی جیا نگیریم بر طبقه پدر ریش میتراشید و وقتی طالب را حکم ریش
تراشیدن شد طالب قطعه گفته بعضی رسانید و ریش خود را محفوظ داشت قطعه این است

سفر بیکنم صاحب دونه بمن بناخن نه با تیغ از بر دست خود سهروریش و ابرو بروت و خزه از و این گسیاه خدا گشته را که سبیل چو آتش دامن است چو من را بهم خار ج از رسم تو و گرنه با میسای ابرو تو	چه سربلکه گردن تراشید می بن این مشت بسوزن تراشید می بر رسم بر من تراشید می نه از بهر خرم تراشید می بی زیب دامن تراشید می که مو وقت ریش تراشید می سردار صفه من تراشید می
---	---

عمر طالبانم و فاکرد و در عین شباب ستمه است و تلخین و الف آهین قضا چنان عیاش
را خاموش کرد طالبان در وصف تمام قصیده گفته و عجب حق این حدیث را کامل عیار بجا آورده

مان انی نمکین آهوی مشکین خطای آهوا اگر از ناف بود نافه کشا چیست ستانه روی بر ورق لاله ترن از صلب که گیر در جفت قطعه شب و روز	از تر گس ستانه کنی عالی سانی بر گوشه چشمت اثر نافه کشانی با آنکه درین پانزده شبتم نه صبا کار ام نگیری دمی از نادره زالی
---	--

آن رنگی سستی که گهی غالیه آلود
سر بعد بریدن قدر از حالت گفتار
دایم بسراشت خرامی نزار است
واع اندر رفتار تو کیان و قدر روان
برگره بسته چرخ زنه غوطه سر از بر
ورگه شنبیهی زنی غمزه زن آنا
خاک قدمت صاف تر از آبجیات است
زیر قدمت فرش ورقمای زرافشان
گلک دوین سیف لسان الشوری
با آنکه بریده است سر هر دو زبانست
خون در بدنت برده نبوی که دم تیغ
آن لحظه که طاووس خوامی کنی آهنگ
خود از دور و آشنای درونت همه مار است
زان رو که در لازمه زانوی ناله است
ایمانه مشکین رقم ایچور سیه نیست
واری سبزه شیفه سودا سه نهانی
در زیر بدنت زعفرانه است همسایه

از بوسه تر عارض خوابان خطائی
تو با سه مقلوع چیدمان نغمه سرائی
مانند عروسان نفس جلوه نمائی
با آنکه چو طاووس همه زشتی پائی
صد گوهر با سفته بر آری چو بر آری
هنگام تو ارباب منی بر لب نمائی
هر چید که تاساق بنان در گل دلالی
از جنس سرقندی و از جنس خطائی
گلک ششم انگشت کرام الوزرائی
صد غمزه سر آری همه زعفری و ادالی
آلوده نگردد بگه عضو ریائی
بر پاست تو افتد تدروان آلی
شک نیست که سوسنی بنان اتوصالی
بر زانوی تو کز و صریح تو دور آلی
کشف تو چون رقص بنان غالیه پائی
در گوشش دم کوسه که مست چو آلی
در توطیه روح جهان و ادور نمائی

ایضا: آنو تخلصات دوست تمیز بر بار میکند و میگوید:

بر دم طاووس گل بو پا شود
بسکه آتش فیض نم گیرد و زایز
هر یکمان افکنده است از شاخسار
اندر آن فرصت چو یاس سدا گوی
طوقی عمری را پرده آب از کنار

از ملاقات نسیم گلشنان
شعله شناسی ز شام از غوان
آچو برگ از صدمه با و حشران
آب و باد آن رهنمان بوستان
باق بهد را برد باد از میان

این خبر چون از زبان عندلیب غنچه سامان یک جهان چین چین وان دود و ز دخام کی را در کشد پس پله حکم سیاست آورد	آشنا گردد بگوشش بانغبان بچید از غیرت بخود چون جیزران از قدم تا فرق بر بند گران سوی دارالعدل و اداری زمان
--	---

بعد تمهید موسم گرام

زبان سوسن از تشنگی قنار و برون	چونک خنجره فرزانة عدیم مثال
--------------------------------	-----------------------------

اینقدر اشعار طالب آملی کفایه میکند و خاصه را از تحریر اشعار غزل صاف داشتیم که تذکره های حاضر
اشعار اتحمالی غزل او را از میان برده اند و کمتر مایه گذاشتند تا بنیر حاضر چه رسد به

گلگل زیاده چون یه طابوس گشته	آماده بنزار و بن بوس گشته
------------------------------	---------------------------

خان آرزو این بیت را بنام طالب آملی آورده و بنام میر عبد الفتی تفرشی که باب العین مجمع النفا
حق بنام دوست نیز گرفته کن معذرت توان داشت که عالم عالم اشعار جمع کرده تا کجا قوت حافظه
و فاکند شیخ محمد علی خرین و واکه داعی ستانی بیت مذکور را بنام میر عبد الفتی تفرشی نوشته اند
این معنی آتایند میکند که بیت از میر عبد الفتی است و همچنین در مجمع النفاس این رباعی بنام عبد الفتی
تفرشی و زاهد علی حسان سخا تخلص کرده و گرفته

عمد برده و فاش سیم عیث	دل جبه تو بد بگری سیم عیث
در پیش تو قدر هر سگ بیش از این است	ما این همه استخوان شکستیم عیث

و شیخ محمد علی خرین و واکه و اغستانی رباعی مذکور بنام میر عبد الفتی آورده اند و میر عبد الفتی
طالب مجبی دارد که متاع او مفت بفارت میرود و طبع اینک که خان آرزو در مجمع النفاس
همین یک بیت و یک رباعی از میر آورده و بیت در شتمت طالب آملی و رباعی در حصه سخا رفت
و معنی بجا راه فقیر گردید

حسب الظاهر البی	
-----------------	--

نویسنده این کتاب عیسی است که درین ابوالنصر قاریابی و ریاض فاسقه را بنویسند و ابوالنصر
ما بران او را صابر الحامی بنویسند و شاعری است حسن تقریرش کفیل النشار و خواطر و جوامع تقریرش

کتابخانه

صاحب جلالت بصایر سواد و بیانش به نشاط آوری لیالی منی و نوحه و بولش قابل دزدی و رازم
القرنی مودح قزل ارسلان بود و آخر از و برخیزد نذر تاناک البوکر بن جهان پهلوان محمد رفت و بلوازم
اکرام اختصاص یافت سال وفات او پروایت دولت شاه شمس ثمان و حسین و حسامه و تقبول
صاحب هفت اقلیم و شصین و شصین و شصین در مجلس تاناک این رباعی انشا کرد
و هزار و دینار سرخ صله یافت

ای در دلا که دعای سر تو	سعدیت ز ماته را بجای سر تو
باد شمن تو نیام شمشیر تو گفیت	سرد دل من باد فدای سر تو

بر اثر آن این رباعی گفت

شاه از تو کار ملک دین با نسق است	تو عدل تو جان ظلم و قفسه یک حق است
در عهد تو رافضی و سنی با هم	کردند با نفقت که بود یک حق است

صاحب تاریخ صبح صادق رفتن ظهیر بشیر از دین حکایت نسبت با تاناک البوکر و الی آنجا که
و از کتب تاریخ معلوم میشود که تاناک گویند بتاخر و محمد شیخ سعدی است که در خفته نشان
و شصین و شصانه فوت کرد و الله اعلم ظهیر قطعه در طلب شتر گفیت و بلوض قزل ارسلان رسانید
پیدایت شتر خاصه از محل مشقت سیلبار گردید این ابیات از آن قطعه است

ایا شتر که فلک را چهار در بینی	کشد و دق تو همچون شتر تشبیه فرات
خرد بر قص در آمد ز شوق خدمت تو	چو شتر آن عیب بر نوای ابل محساز
ز ناتمامی خصم تو چون شتر مرغ است	نه زور بار کشیدن نه قوت پرواز
بسان شتر و دلاب گشته سز گردان	نه از نهایت کار اگر گویند از آساز
خدا یگانا من نبده بدست بودم	قناده چون شتر چهار در نیگ تاز
کنون نبه شتر می هست بر دم یاری	که صد شتر نکشد آن لب و کاس دراز
حکایت شتر و دلقاب و احوالی	شود و دام که شنوده است شاه بده از
براکه در شب با خلایک گم شده است شتر	بما هتای قبولت سزد که یا بهم باز

تبع است بقصه احوالی که در شب تاریک شتر را گم کرد و در جستجوی آن دامانده متعیر شست که آگاه

ماه طلوع کرد از غرابی دید که عمار ششتر باد و خسته نداشتند هشتتر استاده آتش وقت گردید و ماه
خطاب کرده این دو بیت در مع از انشا کرد و ما ذاقول و قوی فیک و فخره و قد
کیفیتی التفصیل و المجله ان قلت لازلت مرفوعا فانت کذا و اوقلت انما کنی فوقه فلان
یعنی چه گویم و حال آنکه گفتگوی من در تو تنگ است که گنجایش شناندار و تحقیق مستحق کردی تو
مرا از تفصیل و اجمال بیخ خود چرا که اگر گویم همیشه بلند باشی پس تو چنینی یا گویم زینت دما و تر پروردگار کن
پس او تمای کرده است حاجت دعای من چیست و یاران طبریه آینه خانه صفا و جلوه گاه پر نیر و ان
سیماست از جمله کلام او قصیده ایست هشتاد و چهار بیت کسی که مطامع میکند بیش از آنکه که قوت
نا طقه او بچهره تپاست بر رخ از تشبیب آن بقل می آید

سپیده دم چو زنده ابرخیمه در گلزار از اعتدال بهوا حکم صبا نوز گیرد سر و رخسار کن از غنایب نیست عجب خودس با رخ مگر جلوه میکند از روز کلیمه از رخشاخ و زخمت بلبل را هنوز سر و سبی در نیامده است برقص هنوز ناشده سو سن ز زنده حمید آزاد یمن هنوز لب از شیر ابر نمانشته نهاد در گش زلفا بخواب مستی سر جهان باین صفت از خورمی و مجالشاه ز خاک مجلس او بوی خلد می آید	کل از سر آنچه خلوت بر و در بصفه یار اگر نبوت کم صورتی گشت نه نگار که مدتی سر و کارش نبود جز باخار که باد تالیه سالی است و ابر و لوبار فروغ آتش گل کرده عاشق و دیدار چرا بر قص زدن خوش بر آینه است چار دراز کرد زبان چون مسیح در گفتار چو شاهان خط سیرش دید کرد عذار هنوز ناشده در چشم او نشان خمار در و چنانکه در شناس سال فصل ببار چنانکه نغمات عین ز طبله عطسار
--	---

طبیعت الحسن خوبی دار و از ان جمله است

ز آتش محنت من کل بد بد گر خواهد در گریه مدد زلف کافرت که قوی است بهر جفا که کنی بزرمانه بنده می جرم	تاج دین مفر احمر ارجان ابراهیم بعد شاه جهان باز و مسلمان کسی ز فضل تو آگاه نیست پنداری
---	--

زبان را همه دانستند گویند که کرد درین زمان چه فریاد رس نمی یابم اگر عنایت شما هم چه چنگ تنواز د رسید ناگه من در فراق ما هر سخته اگر بخیرت خبر دهم سر زبان است	بروز کار جهان پهلوان ستمگاری فرارسد که رسام با آسمان فریاد چونانی حاصل فریاد من بود همه یاد بر آسمان و شینند مهر و کیوانش که از سپهر برین برتر است ایوانش
---	---

بعد میسر بهار

سخن سوسن آزاد نمی آرم گفت دوشش ناگه سخن او زبان آورد چند گوی سخن سوسن و آندای او	آن نه کم از سخن نباشد و از به هنری آسمان گفت سر و کمر برین در گزری اگر از نیدگی شش همچنان چنبیدی
--	--

دولت شاه گوید اکار و فاضل ستفق که سخن نگیرد از کشته و با طراوت تر از سخن انوری است از خواج
مجیدالدین بکر فارسی درین باب فتوی خواسته اند و حکم کرده که سخن انوری افضل است و پیرزا
عبدالقادر بیدل در حق انوری قلمه گفته که مصراع آخرین است مع برعینش بشاش و بر الفاظ
انوری بپایان بفرس صاحبان طبع سلیم می رسد که کیفیت استعداد شاعر از دیوان خاص او
که عبارت از تذکره و بیاضهاست قرار واقع جلوه ظهور نمی نماید که درین مواضع غالباً اشعار انتخاب
الاختصاصی باشد کیفیت کما حقّه از دیوان عام او که بارگاه جمیع زوایای طبع اوست سمت و صروح
می مایه دیوان طبعی و انوری مواجبه کرده باید دید که صفات و تراکتی که کلام طبعی دارد و اصلاح
کلام انوری نگردد و مناقشه در بدیهی اجلی غیر بکار برده چه باشد لکن تیرز بیدل که نگذیرد رسول
شعر بلکه استناده او کرده و الفاظ ناملاجم بر زبان آورده این هم نشاید میرزا در کمال حسن خلق بود
صدور این قسم نامنرا از زبان او و در نهایت استبعاد است بخاطر فخر میگذر و شاید قافیه انوری
بیرزا را بر سر نظم این قطعه تصویب مصراع مذکوره آورده از قبیل معالیه صاحب بن عباد
وزیر که حاضی قمر را غزل کرد و نوشت یا لها التقاضی بقم قدر لکاب فقم قاضی بقاضی بقاضی
غزلتني الالهة الفقرة الميثومة في غزل نكر دمر انكر دمر انكر دمر انكر دمر انكر دمر انكر دمر انكر دمر
غزل شده سپس در انوری چنین غزلی که در دیوان او بود میخوانی بطلان فقره فقره که در دیوان او

در تشبیهی و تخلصی متفق شدم اند کلام هر دو در بخار قلم نهم که انداز بر کردیم فی الجمله فهم میشود و تفسیر بدست

<p>آفاق کرد کسوت عباسیان شعاع شکل بلال چون سر چوگان شهریار توئی که آن خط خنی کرده شد نگار بازند گشتی که در دریا کند گداز آهنگ در کشیدن او کرده از کنا اقتاد در کنار دریا خفیت و زار نومیش در نظاره و خفاقی در انتظار گفتم که سکنه نتیجه الطاف کردگار کز کارگاه غیب همیگرد و آشکار از گوشش ابرو کن این نغمه گوشتار حکیتی ز ساعد که بود در این سوار در سیکر به است جزا شد چنین ارار دلانی که چیت با تو بگویم باختر هر ماه بر شش بند از بهر افتخار</p>	<p>چون بر زمین طایفه شب گشت آشکار پیدا شد از کراته میدان آسمان دیدم در زنجیره برین تخت لا جورد بر دی فلک چو کوه دریا و ماه نو پایه مثال باهی یونس میان آب یا همچو یونس آمده میرون در بطن حوت در معرض خلاف جهانی زمره دوزن من با خود بجز خلوت شتابانم باز این چه نقش بود بخت کمال و راست آن شاهدار کجاست که این چرخ شمشیر گردون جامه که بریده است این طراز گو جسمم کو کب است خراشید چنین دوا گفتم آنچه بر شمر دی ازین طایفه نیست نعل سمنه شاه جهان است کاسمان</p>
---	--

طیبه در این تشبیه را با سلوب مرغوبی ننویس کرده اند بقدری است که پیش از اتمام تشبیه بترک
او بزرگ محار و بیت

<p>شکل بلال چون سر چوگان شهریار</p>	<p>پیدا شد از کراته میدان آسمان</p>
-------------------------------------	-------------------------------------

خلاف قاعده تشبیه واقع شدم و با بحال او در حقیقت بلال و استغفار او از خود که در آیات
آینده می آید منافات دارد و التوری گوید و در شش سلطان چرخ آنگونه نام نه آنکه دستور
شاه را است غلام از کربار شهر دگواه افق چون بدست خود و او زمام به دیدم اندر او
قره شب نه گوشتار فلک ز گوشه بام در گفتم آن فعل فلک دستور است و قره امین
و محراب نظام و احوال همای تشبیه تخاصم هر دو است و ملا خطی باید کرد که فی الجمله این امین واقع

شده و اصل مالک این گزینش را زنی است که از شیراز مایه درآید و پیش از طهر انوری بود و بخور
در لب الباب ترجمه او آورده در مدح صاحب بن عباد وزیر گوید

مه گردون نگر سمیاب گشته	که ناپید و تنبش برگشت نقصان
بسان گوی سیمین بود و اکتون	بر آند بر فلک چون نوک چو گان
تو گفتی خاک صاحب تا حق کرد	نگند این شعل تر برین و ربیایان

خاقانی شروانی هم در مدح قزل ارسلان قصیده میگوید و شیب باده نویسی کند تلون طالع
و تنوع سلاطین را مشاهده باید کرد که خاقانی و انوری و طهر در یک عهد بودند و یک چیز یعنی
ماه نور او صف می کنند و از اندامی که درام چه قدر تفاوت افتاده است گوید

دوش چون خورشید را منظر عاقل	باده نوزاد چون حامل خالقه میک ساختند
محب گوی باده روزه جام می شکست	آن شکست جام را رسوائی فاجر افکند
چرخ جادو پیش چون آفرین تواند کرد کم	واسن گنجش را جیب مقور ساختند
در زبان چرخ را گوی چه سهوا فدا بود	کان زه سیمین برین امن شود و رخسار افکند
یاشاکه قصد کردند اختران تب زده	کواکمان شست و شفق خون بافته ساختند
نیمه قدریل عیسی ابدی احراب روزه	باشال طوق با سپ شاه سعد رسانند

تو آره و در شرح خاقانی گذشت صاحب قانوس بضم قان گفته بر وزن ششما و صاحب
بر زبان قانع بفتح قانفت بر وزن شراره تحقیق ثانی با دل نمی تواند رسید و آن پارچه گرو باشد
که از گریبان جاسه و عیون بیرون آورند و سنا چون در بار می سحر بکار آید چنان قالی در قیاس و دیگر گوید

مه درمهای نابل چون یک تو آره باشد	خیاط بهر سحرش برداشته مدور
یارب ز دست گردون چه سحر ما بر آید	اگر نه اذان تو آره نمی کنند بکتر

و قاضی شمس الدین طبعی هم این تشبیه و محصل را استعمال میکند و از نوکش جرم نماند چه
بگیری و مانا که طوق مرکب خورشید کشوری و چون زرگران صنم ترا می نگاشتند و پنداشتند
رکاب شه نشاه خادری و بر تیز رفتن تو را اعتراض نیست و چون نورق مذہب در ریاض
اخضری و از نور خویش خلعت شب را بدو فرست و اگر شمع خم گرفته این هفت منطری

چون عاشقان حشمته جگر پیش ازین کتاب به پاری زر در گشته و با قند چنبه که اینها که
 گفته شده اودام باطل است به نعل سمند آصف جمشید گوهری به آیین قصیده در دیوان
 قاضی شمس الدین طبعی منجمه و دواوین نوشته پانصد سال که ذکر آن در ترجمه انوری گذشت موجود
 است طرزه اینکه قصیده مذکور در نسخه اردیوان انوری هم دیده شد لکن در نسخه دیوان انوری
 که بخرد مجموعه پانصد ساله است قصیده مذکور نیست این معنی تأیید میکند که قصیده آرقاضی است
 این شعر در هادی نیز در قیاسه راه نوسه و سخن را روشن میکند برآمد ماه عید از ارج گردون
 طرب چون ماه نوشهر رم افزون به بلوح آسمان نونی است یا عین به که سیر بن آمده است
 از کلب بچون به بگردش هست چندین نقطه را نجم به اگر یک نقطه باشد بر سر نون به
 بین اندر رکوع آن پاره نوره بلاش گوی خواهی خواهد و دانستون به همانا حلقه گوش
 سپهر است به که دارد از کوکب در کنون به سواد شام پیش به نوره مگر بیلی است در پرک
 بچون به چنین ماه نو عید حبه به بهارک باد بر ذرات جالیون به و بدر چاچی ملقب بفخر
 زمان باد وصف بدر بودن هلال رامی ستاید دگر نیز بدح سلطان محمد تغلق شاه شهریار
 دلی بنیامید است این ابر و زین هلال رمضان است به یا غنغب سیحین بت تنگدان است
 یا پاره نور است که بر جیب گبواست به یا بر سپهر زنجیاده کمان است به یا پاره سیم است
 که بر ساعد زنگی است به یا ماهی سیم است که بر نیل روان است به بر خوان فلک در نظر مردم
 صایم به که قرص درست است گنیمه مان است به یا ابر و زال است که بر شهر غنقات است به
 یا پیشک سپهر شهنشاه جهان است به یا طلقه بگوشن شهاب اقلیم عراق است به با نعل سیم مرکب
 سلطان اوان است به سلطان سلاطین جهان شاه محمد به کامروز کین نبده او فخر زمان است
 و سلمان ساوجی را نیز ماه نور انگشت نمای سازد به دوش بر بلوح فلک خط سحر دیده اند
 صفحه گردون باب زربختی دیده اند به زرق زین که در گرداب این دریای نیل به غنق
 شد چو بی از ان بر روی دریا دیده اند به مردم بار یک بین اندر خط تاریک شب به راستی
 بار یک در دشمن معنی داده اند به شمره قان خاک بعد از غل شاه نیمروز به بر سر شمره ملک
 شاه فرادیده اند که کرده اند اچا و دین عیسوی زندان بی به تأمین دیر کس زین چلیپا دیده اند

در استخوان کوه در قبای سبز زین می رود از طراز سیگون دوشش مطرا دیده اند پند استخوان
 پہلوی ماه از نجات شد پدید پند با خود از پیری فلک را رگ بر اعضا دیده اند پند مولانا
 نظام استر آبادی نیست مکان سخن را در وصف ما و نو از طاق بلندی آویند چه فصل
 یکشنبه است آنکه باشدش رفتار خمیده گرچه پیری ولی بود بکنار پند پشیم اهل حسد
 ز درق پر از نیل است در آب غرق شود ز درق پر بار پند ز کوه کندن پند دیدیم
 خبر پند که همچو تیشه نشیند بنگ در کسار پند بزم است یک سطل کیما صنعت پند
 که منتشر شده گردش و راهیم بسیار پند در دور نظر آید چو استخوان و کند پند نشان ناوک
 انگشتش از صنار و کبار پند مزینش چو کند چایناک بالایش پند ز قند لگو بساز خویش
 طاق غرار پند بروی خود چو کشد زور و ز برق شب پند بود پیام و توانا همچو مردم عیار پند
 کشیده سیر فیروزگار فقره خام پند بروی سنگ محک بهر امتحان عیار پند گرفته گوی
 بانگشت و میسر و دشتاب پند برای بازی طفلان یا سمن پند بود چو دامن بی شکل زنی گشت
 گوی که یافت بلندی ز دور چرخش کار پند بود معانیه چون لاله زار از افش پند ز قلب لاله
 کند عقل نام او از جمار پند شود مدارج قدرش بلند سر هر شب پند چنانکه مرتبه آل میسر ز کار پند
 ایضا مولانا نظام وصف بلال را نسیم تاب می نگار پند شب نجوم از مجمع مردم نشان
 آورده اند پند وزمه نو تازه خف در میان آورده اند پند فی خلط کردم که نه سیاحتان مغرب پند
 طرقت آئینه بردن را آئینه دان آورده اند پند باز گوید عقل روشن چشم استرمی برو پند
 کاتب بهر کدن از کماشان آورده اند پند ز قضا قفل بدکان بلکه در دوان قوی پند تاب در دنیا
 قفل دکان آورده اند پند ز نشان طشتی بمنز شاگم گشته بود چو جام زرتادان طشت
 ز نشان آورده اند پند بر سر سلطنت بهشت شاه زنگبار پند از برای پیشکش انجیم
 گمان آورده اند پند تا قلم را قط زنده احوال سبجان قضا پند خادمان این دبستان استخوان آورده اند
 ابر فلگون خاسته از سوی کوه با ختر پند بر طرف نام نیلی ناودان آورده اند پند نقش بندگان
 نقضا شجرف با اوراق سیم پند بهر نقش پیش طاق آسمان آورده اند پند و بهر ز مجموعه قلم
 سلیم طرالی نیست تبرعت ماه ناخن بدل میزند من از شام که خورشید ازین سرای مرده

گرفت راه سفر همچو عاشقان غیور و بهال عید ز اوج افق نمایان شد نمود گوشه ابر و بجای از سر خود
 شکسته رنگ ضعیف از جدائی خورشید و چنانکه بیدلی از یاز خوش افتد دور و به عمار گفت
 بکه بر داز دلما پشت بسته کرد بر در همچو ابروی مرد دور و لبش نچند عشرت شگفته همچون بست
 و دلش ز که درت گرفته چون محمور و کس ندیده چنین مصرعی که تا سر زده هر روز کار شود
 در همان نفس مشهور و فلک ز پیچ خورشید چند یک ناخن و به تیغ کوه که هر یک کند شب و بخور
 بچرخ تم چند غیر و زوگون فلک بچرخش بنوبک تیشته زین چون چو کوه پیشاپور و مگر که خواست بگویی ازین کمن
 سعدن و پرست آورد از بهر خاتم دستور و موقت هم ابروی سخن را در وصف ماه نمود سمه
 میگشاید انتقال بهت یکند ماه نو سر زده یا آئینه پر داز ازل و میسند آئینه سبز فلک را
 مصقل و نگرستان فلک طرفه بهاری دارد و چشم ز نقش مر ساد زور و این منجمل و
 تر که دشمن کج چرخ کمن آخو دید و چون قدیر زمان خم شده و در انزول و لوطی سبز فلک
 خواند ز بس سگرم و لوق بسمین شده از بهر گلایش منزل و میتوان یافت که دو هند شب بگین
 است و قشقه بر جبهه هندی فلک از صندل و زنگی شام ز شوخی لب که خند آمد و که فتنه و رفت
 پری طلعت و می بوجل و جبهه شاه بنوم است که بر تافته است و بس که از غلبه صفر است
 و مانعش فحل و زهر و تفسیده و درین شب چشمت قدس پر دانه نصف خلخال می افتاده و کج
 اول و جاسه زده گوشه این قوس ندارد در خود و چه کند ترک فلک گر گذارد و محل و پنج زده
 شیر بر بر سر گاد گردون و که درین مبر که روداد سیکه از د و خلل و یا از ان رنجته از صدر و ضربت
 افق و یا ازین شایخ شکسته است در ان جنگ جمل و مگر آوارده شده از پاره خوانی
 در زمانیکه کشیده اند از وحلی و خلل و یا مگر سوزن کج گشته مسیحا افکنند و که در اینجا
 نبود رسته از طول امل و مگر چه دور است از ماجله و بیت الممور و می نمایم خم محرابش ازین شب و محل
 و صبر نون است از ان قطعه که اورا ببرند و آفرین بر بهر صاحب این حسن عمل و چه سحر را
 چشم فراوان بود و ابرویک و طرفه گیراست و اینجا و خدا و غل و ماند بر سنیا گردون
 شرفل براق و یا دگر می است از سراج نبی مرسل و با فلک کاسه در یوزه و بخت رود آورد
 در شاه و سل قبله امل جمل و یا بود قوس عطار که رسویش رود و قاپ قوسین بس اورا

ز خداوند اجل و شمس افروخته از نور وجود مطلق و تیرگیهای جهان بر دود اجلی و نور محضی که از
 یافت فضای افلاک و آنچه باید که خاک ز خورشید حاصل و آفتابی است که از مشرق بسط
 سر و در دشتی یافت از دوماه و ربع الاول و تیران عاشق او چون گل خورشید پرست و
 بحر یان شیفته او چو گل نیلوفر و حیرت چشم جهان جلوه یکسانی او و سرمد خاک در او دست
 علاج احوال و سایه او توانست سیاهی کردن و مسکین آن ذات معالی است نمرود در بدل و
 و به شق القمر حاکم منصف و ریاض و کرد قطع و درم قلب ز گردون و دغل و نمرود هندو است
 چشمه آبیجان و ریخت اعجاز بنی آب رخ این بهنل و آنچه آن شیخ که تنصیف کند لیمورانه
 کرد انگشت بنی این گره شکل حل و پیر تو هر بعین از سه فلک میگردد و رفت این نور زین
 آن طمس چرخ زحل و برج ثور از سه و خورشید فرازم نموده و جنس آن نور که اندوخت از د
 غا بر جل و روز میلا و بر تشکله آبی افشانند و روز محشر بشفاعت کند اطفال و شعل و گر بر د
 فیض ز شیرینی خلق اقدس و میردگوی حلاوت ز سفر جل و خنل و گر بر مد کافه ازان
 خلق مجسم چه علاج و وحشت از حضرت کل نیست مگر نقص جمل و باید کفر شکن را بترک آورد و
 سنگ آغوش فلاخن شده و مسکین و مصلح و طالع اوست زحل و ربع شناسان گویند و
 گرد آن محبت اقوی همه تحلیل و ملل و نه فلک راه رود و گر بخلاف حکمش و ته به پوست کند
 از تن او و بچو بصل و قاف را منصب پاستک تر از دوش و دهند و سایه کوه و قارار فغانند بر
 خردن بنیاید و بیضاوم زور آوردن و اگر از بازوی او تقوی یابد و شل و گر چه از کثرت طاعت
 قدش آما سید و بود در دست مبارک رگ تصحیح علل و شکر او بر همه اولاد بنی آدم فرض پسند
 اوست که اعلی شده نوع اسفل و بیح و الایه و اطاقات آزاد بردن و بحر و حوضه کوزه و نغمه
 بجل و با تن نازک کس نمیش خورد از زنبور و تالب و کام حلاوت بر داورشان عسل و با و مقهور عدد
 تو ز کند یب فلک و باد و سر و در محبت تو ز سامان مل و حواشی قصیده و متصل بالکسر نعل
 شکله که بان آینه و شمشیر و خرد آن روشن کنند و نخل یکسرم و سکون نون و فتح جمیم
 داس چرخ آنچه زمان بان رساند نزل یکسرم و سکون غنیم و فتح نای و مجود و کوی
 طو قدر می باشد مثل غری و طوطی را اسم کریم یاد میدهند و تیسره را صاحب بیفراید و بدل نمکرتی

باش در نه خطی هم به بحث در صوت خدا را کریم میگوید به خطی بفتح حاء جمله و سکون لام بر لب قطع
بریده آثر آگونی که اول قطعه را نویسنده بعد از آن حرف آن را بریده بر آورند در بین کاغذ رنگی غیر رنگ
سفید کنند و آثر ابر کاغذ سفید چنانست که سفید نظری آید محمد علی ما هر گوید سیاهی
رسید و موسی سیاه پدید گشت چون قطعه بریده سیاهی سفید گشت به تقریب قطعه بریده
پیشی از خان آرزو پیدا آمد که گفت آنکس رسوای جهانم میکند چنان به خط تو امان را نرم
بر بر پرده سر بیان شد به خط تو امان خطی را آگونی که در دو وصف جای حشمت و سفید گداشته
بعضی نظیر و بعضی آنطرف سیاه کنند چون هر دو ورق را بهم آورده پیش شمع بنید حرف
سفید نظیر آید درین قصیده سه مخلص آمده مضمون مخلص اول اگر چه سبوق است اما اینقدر
تفاوت دارد که در فتن براق بر آسمان و قوی است پس بلال را نقل براق فتن طرف وقوع
دارد و در فتن غیر براق بر آسمان ادعای است و در مخلص ثالث تلخیص است بفعله عطار در بن حباب
رضی الله عنه سید علی معصوم کی در انوار الریح فی انواع البدیع نیز تلخیص عبارت عربی گوید
از حبه اشلین که عطار دکانی را بحضرت صلی الله علیه و آله وسلم بدیه فرستاد و قبول فرمود
عطار دکان مذکور را بر دست پیروی بچهار هزار درم فروخت قصه اش در قاموس هم در آمده
قوس مسطور است و عبارت هر دو کتاب متفق مگر اینکه در انوار الریح میگوید انا انا الی الفی صلی الله
علیه و آله و اصحابه و سلم قلم قبلها فبا عمارن پیروی بار بجهت الاف و بهم در قاموس چند نسخه دیده
شد جمله قلم قبلها نیست و از رد و قبول هر دو ساکت است و علما را اصول فقه گفته اند ساکت
لم نیست الیه القول و موافق این قاعده کلام صاحب قاموس با کلام سید علی معصوم منافات ندارد
مع هذا علما را اصول حدیث گفته اند که زیادت ثقة معتبر است و الله اعلم بشمل بالفتح چشمه
جلی که در آن عبارت منصوص واقع شده نام آن نور است -

ظهوری تر شیری ظهور او عالم سخن را نواخت و نور او سواد معنی را روشن ساخت و شمس
از و خیره اند و از اختار و اوشیو از بانی از و چهره او فرود اعتبار را نشنوی را بر کسی عجی نشانده و شر
را از جزا هر زده هر گذرانده بعد اگشتاب پیشات از دلایت ایران بدکن افتاد و آستان
ابراهم عادل شاه دالی بیجا پور را قبله آمال خود ساخت و رنگ ساقی نایب نام بر شاه دالی اندنگ

رحمت سرخوش در کلمات اشعار گویند و نورنی و قتیبه ساقی نامه را پیش بر آن مقام شاه دارم و گویند که
 داشت بادشاه کریم چند برنجیر فیل بر از نقد و جنس صله آن فرستاد و در قفوه خانه نشسته تنگ گوی کشید
 فرستاد تا بعضی الوصول خواستند قلم برداشت و بر پاره کاغذ برنگاشت تسلیم کرد و دست تسلیم کرد و
 مرا و از تسلیم قاعده ادبی که در هند معمول است در میان مولانا محمودی و ملا غنی شیرازی مولانا
 و ملاسلات بود و قتی مولانا محمودی شالی برای ملا غنی فرستاد و ظاهر آن شال قابل بریده بود و غنی
 رقعده بر جواب محمودی نوشته و شتر رباعی در دست شال درج نموده از آن جمله است این
 شال که وصفش نه حد تقریر است و آیات رعوت و تفسیر است چناناش نگی قماش کشمیر کرد
 صدر خن بکار مردم کشیده است و وفات محمودی در دکن سنه خمس و عیشیرین و الف بنه لورید
 کلیات محمودی شتر و نظم از قصیده و غزل و رباعی ترجیع و ترکیب و قطعه و ساقی نامه حاضر است
 شروع در انتخاب غزلیات کردم دل نچسپید تا رویت تا رفوقانی دیده و گذارستم و این چند بیت برداشتم

هر دم هوس نهد سختی در زبان ما	س	هری پیوسه کاش زنی بردمان ما
چه دانه امشده ام ایست که شمع	وله	باشند کند دست و نیل بال و پر ما
چه بکسبانه نهادیم سر به بالشت خشت	وله	بغیر دایع جنون کس نمائده بر سر ما
نه تنها نقش نبات بر بگین دل هوس دارم	وله	ازین صفت حقیقی کرده ام هر قطره خون را
خود را باب گریه و هم پای بباد آد	وله	گر هستیم غبار خمیر نیست
نی کحل گشت چشم دنی معطر شد و مانع	وله	شکوه بیرحمی با و صبا خواهم نوشت
بهر که خانه نازش نوشت و شناسی	وله	برای هر یک باز دی خود و عابر داشت
هنوز ز غم هوس خورده تور سوا نیست	وله	بر آرتیج که فرو آگاه از مانیست
بر باد و هم چنگ خود را	وله	بر حشاطر اوزر ما غبار است
سداق از وصل رشک آلود و تر	وله	محموری صرقت ما در حیدرانی است
بر دل از رنده بی دایع غمش و کان مجین	وله	جنس خود را نقد کردن بویغناخت است
بهر در چند گوی لنگ می یاش	وله	بن بنا گری می را که شل نیست

از خالص مولانا محمودی است و در مدح ابراهیم عادل شاه لعل بهمتی بهار

<p>اگر دشمن شد از نار برابیم کمبلی کرده در ستازین اند شاه تخت عدالت ابراهیم</p>	<p>چراغ گل که بر شاخ انار است در گه باد شاه دیندارم که دماند ز نار گلنارم</p>
<p>ایضا بعد تر بعد تر گوید</p>	
<p>یستواند بادشاهی کرد در اقلیم فضل</p>	<p>ملک رانی داد و داشت شهریار کارن</p>
<p>ایضا بعد تر سرای</p>	
<p>چنینم این فرخ از سجده خاک دری دارد از آن هر دم بخشم اشکبار خویش نیازم</p>	<p>که دار و جلیبه خورشید را گرم پرستار که دار و جلیبه خورشید را گرم پرستار</p>
<p>مولانا خوری در ساقی نامه مصر از دمان شیشه یکشاید داده هوشل بانی برز بانی می بکاید</p>	
<p>بیاسا قی ایمنه من گل بیا برویم در خنده بستن چپ چه گردیده واقع که چشم بیا چه دینال ابرو دگر کرده بیاسا قی ابله ز آن روز را گر از افنی توبه دل زخم خور درست است دعوی زندی این در آن توبه امید برپود نیست بیاسا قی لے باز خاطر شکار بر گلشن چمن گشته طافس دم یده تا درین دامگاه مجاز کسی چند باشد چنین تن گدل اسیر غارم شد رابی کجاست بکیش خنجر انتقام از عناد</p>	<p>تو گل من خندان دیده بیل بیا بشم باب در شکستن چرا نگه باز گردانده از بیم راه کمان سیه تو زره کرده بده آتش معذرت سوز را توان جان تبه یاق عقوبت بود که با کاکلت توبه شد هم شکن که چون لعل ساقی می آلود نیست که خونی است چنگ عقاب خمار برون آرخون کبوتر ز حسنم تر کجاشک من داخورد و شاه باز سرت گردم لے ساقی سنگدل دلم بودم سونت آبی کجاست سرت گردم لے ساقی سینه صا</p>

دل شیشه ام را صفائی بده
 بیایم نمک پاشش زخم جگر
 ببین تلخی عسل شیرین من
 برانغور آتش بکا نون جام
 بیاساقیا جان مند امیکنم
 ز مثل تو تلخی که سیر میزند
 بیاساقی ای آگه از حال دل
 ببین کربالی رخ آل را
 بیاتادگر تازه کاری کنم
 اگر چشم زاهد نمی بود شور
 و گر شاهد شام شد مشکبوس
 بگلگشت مونتاب بیرون حرام
 بامید سیر تور دز طرب
 ز شوق حرام تو ماه متام
 ز جام تو متاب میزند و مگر
 سرت گروم ای طرب خورد
 شدم پایمال همچو ملال
 بیک نمونه بنواز گوش مرا
 بیاساقی ای دین دایمان من
 از ان قرمزی آب خواهم بدست
 بقم در زمین جبینم بکار
 زیریری ضعیف است باز و حال
 جوانی هوس کرده ام زبان عصیر

اگر صاف حیف است لای بدو
 که بختم ز اشکم بود شور تر
 بده سانغری بگذر از کین من
 مگر شمد عیشم پذیرد قوام
 تو دشنام ده من دعا میکنم
 ره کاروان شکر میزند
 که حسرت گرفته است و بنال دل
 بچرخ آریا قوت سیال را
 نوح عیش را غازه کاری کنم
 بیچانه می بردم او را بر زور
 سرت گروم ای ساقی صبح روزه
 که ببرز شد ماه را باز جام
 فکنده است خود را در انوش شب
 زمین را گرفته است در سیم خام
 که ستانه افتاده بر بام دور
 که مرغوله گوی و مرغوله سوس
 بدست گرم گوشش قانون جمال
 بفرزد کالای هوشش مرا
 قدایت دل جان من جان من
 که زردشت را کرد آتش پرست
 که نیلی است از سیلی روزگار
 سرت گروم ای ساقی خور سال
 که گردید باغ از و عقل سپهر

بدستم ده آن رشک یا قوت را کسی را خدایخت سپیدایه واد مینارم بمسجد دل داغ داغ چند بار ارشود کاخ کون و نساو	که سازم جهان عقل مندر قوت را که هر صبح چشمتی بر دیت کشاد که نذر خضر ارباب شد این چسپانغ چیز و خضر ارباب آ باد باد
---	--

حرف العین المملو

عجاس مردی سم رسل ثلثه شعرا بلکه ابو آلابا فضا است و اولی که در عهد اسلام طبع شعر فارسی
انداخت و نبات انشش سخن را پر دین ساخت چون انوئه ماسون عباسی بنظمه و خراسید کا بشهر بق در حالت
تحفایش کشید تبار خنجره ای عباس کز فضل آن بلده و دمانی زمان عربی و فارسی بود قصیده و زبان فارسی خنجره کرد
از نظم خلیفه گزینید و هزار دیار صلح یافت بلکه و فیضه او مقرر گردید این ابیات از آن قصیده است

ای رسایند و بدولت فرق خود تا فرق دین فرخ افت را تو شبایسته چه مردم دیده را کس برین نوال منش ازین چنین شعری گفت یک زبان گفت من این بدست ترا تا این خلق	گستر آید بجزد فضل در عالم بدین دین نیز دان را تو بالیسته چرخ را هر دو عین مرزبان پارسی را هست مرا این نوع بدین گیر و از مدح و تسالی حضرت توزیب و دین
--	---

عبدنصری الملقب بایک رقباب سخن طرازی است و ملک الشعراء بای تخت سلطان محمود غازی و فات
او در شهر سمنه احدی و ثلثین و در مجامع نوشته اند شبی سلطان محمود بنام شرابی میجوید در حالت سستی
بزرگ ایاز افتاد و سر رشته اختیار از دست داد و خواست که با معشوقی هم آغوشی نماید و در پی از خط نفس
بر سر خود کشاید اما بر دشت بران الهی دست از آن ابراده باز کشید و چون رشته فساد زلف دوامیده بود و ایاز از فرخ
تا نیمه زلف را قطع کند و سر رشته فتنه را کوتاه سازد و ایاز نیز زلف بریده پیش سلطان گذاشت و حکم قصه و رت
شب سوم بار با کوتاه ساخت چون سلطان از حالت سستی با فاقه آمد و سلسله دوستی بریده و بیخفت بیان شد تا
بحدیکه میخس از جفا و محفل یارای دم زدن نداشت علی حاجب رو و بعضی آورده گفت توانی که مزاج
سلطان را بحال آید عنصری پیش رفت و این رباعی بدیده بعضی رسایند

گر غیب سز زلف است اگر کاستن است دقت طرب و نشاط را می خواستن است	چه جای اینم شستن و فاستن است کار استن سه و ز سر استن است
--	---

سلطان از استماع زیبا علی بن شریح گردید و شعله جوا که غضب فرو داشت فرمود تا به دروان غنصری
 را از جواهر پیرا خنند و مطربان را حکم کرد تا رباعی را بنغمه و ساز لرزاند اکثر سخن سخنان را اشرار خود باین قصه
 تلمیح کرده اند میرزا صاحب بیگمیدس بگیر خط غیرت ز قطع زلف ایاز و نگار در میان دراز دستیه ما و وزیر
 بیگمیدس یاز گلیم خویش بناید و زانو کرد تا تیغ سیمین چو زلف ایاز کرد و قتل و کشت گوید حق
 اینست که میرزا چنین گفته شود و تیغ سیمین چو زلف ایاز کرد و چه سرگاه زلف بی اعتدلی کرد
 یعنی که آنرا برید بسزایانندستم کرد و شکم گوید محمد دولت ابو القاسم بن خواجہ حسن که هست
 طاعت او بر سر زمانه فارس چار کرد و عا نامگر شود و بخش از آن چو نیچ مردم شده است برگ چار
 سیاست و کم خواجہ گردش فلک است که دوار پیاده شود پیاده سوار چو خواجہ جو پدید در گردون کل
 را بر آب پدید آید و خاک بخار بایستند بزرگان چو پیش او برسد چو او را بیا بایستند انما بکشف
 فرمود چو در اخرو دل که اگر چو نیست بیدار چو در انقدار به نشانش آنکه سخن شیر دار حرف بسی که اگر چه هست
 حرف اندک سخن بسیار بود و هم بود و هم نبود و هم خویش بخل به نکودم کند خبر باری دین پیکار بود و بوجوب شایه
 خلاف و طاعت او و ازین ولی را بشیر از آن عدد و او از به نقیض سیرت او هر کرده شد معنی این نام بدست
 او دانسته شد اشار

عزتی شیرازی اوست و مسلم الثبوت است بیجا افکن بخت و در شمع غلام قادر دانی و در حجاب انوار بیگمیدس
 اول که از ولایت بخت پور پدید میشیز از همه شیخ فیضی آشناسند و الحی شیخ هم با او خوب پیشی بد و در بین غیر اخبر
 قرب در بای آنک کابل در منزل شیخ میبود و ما بختاج او از شیخ بهم میرسد و خود زیاده شکر ارباب افتاد و حکام الواسع
 ربی پدید کرد و از انجا بقریب سفارش حکیم خان خانان مرتب شد و روز پرور هم او را در شمع و هم در اعتبار ترقی
 عظیم رود او اتمی کلام عرفی سی و شش سال عمر یافت و در راه نورسته تسع و تسعمائة و آغوش زمین خواجہ پید
 صاحب ذخیره الخواصین گویند خان خانان ملا عرفی را نادیده آنقدر در سال میفرستاد که محتاج بدرد دیگر نبود و از غیر
 اخلاص شایه جان آبادی در همیشه نیاز معلوم میشود که خان خانان یک مرتبه عرفی را در جاسره قصیده هفتاد و هشت
 رویه رعایت کرد عرفی در قصیده ترجمه اشوق بیگمیدس

بکا و دشمنی از گوز تا بخت بر دم	اگر بهیست بلام کنی در گریختار
این بیت مقبول جناب ولایت آید رضی الله عنه افتاد و ولایت جاسره اعلی روح او را شاد فرمود	

میر صابرا صفهانی در سنه سبع و عشرين دالف استخوان او را از لاجورد نجف اشرف رسانید ملا و نقلی
ایندی تاریخ نقل استخوان میگوید یک گانه گوهر دنیای معرفت عرفی پاک استحسان بی پرد و دانش صدف کانه
حجره اوسرا نذر گردش گردون شکست بر صفت ولهای پر شفت آمدن بگوش خرچ رسانید حرف جانک
که غم از تو چون در معرض تلف آمد بکاوش قره از گورتا نجف بروم بنگه تیر دعای و برید آمد
رقم زد از پی تان نه رفتی کلکم بکاوش قره از نهاد تا نجف آمد اما سیر صابرا صفهانی مردی
خیر ستود و صفات بود و در عهد جهانگیری و شاهجهانی فتنه بین اعتبار نیویست مدتها بواقعه نویسی دیوان
سویه جرات و بعد از آن بواقعه نویسی کل صوبه جات و کن قیام داشت تا اهل اختیار نکرد و مجروحان
مخوبی و نیکبختی عمر بسر آورد و تا سنه احدی و ستین دالف و واقعه نویسی محاکم دکن بود و بعد از آن
معلوم نیست چه قدر زندگانی کرد و در وقت تحریر این محیفه دیوان عسکری مشتمل بر اقسام سخن بلامخطه
درآمد در قصیده گوئی صاحب ید طولی است باوصف آن محاصل او چندان خوب واقع نه شده
اندا بر زبان قلم نیامد غزل و مثنوی او و تریه مساوی دارد اما با اعتقاد حکیم حافق پسر حکیم جام بلور
حکیم ابو الفتح پایه مثنوی او کم است درین باب میگویند عرفی مادر غزل استاد بود و چنانچه
خراب و ده آباد بود و مثنویش طرز فصاحت نداشت اما کمال نمک بود و لاجت نداشت و اشاره
است به مثنوی عرفی که در همین وزن گفته مطلعش این است

گفته شود و خوش است شردنشان نظم افزون است نه آفاقه سر مصحف کلام مژدگان آید و مدعا
 دلیل دیگر نیز اینست که چنین گفته شود سخن بلند چو رود بوجی بقرون است نه گواه دعوی نام مصحف
 بنایون است نه آله در ریاض الشهود آرزو در جمع التفاسیر اشعار بسیار از غریبای عرفی آورده
 اند اشعاریکه درین صفحه ثبت شده سوای آن است که

تأثیر کرده بسیار است نگاه ز راه	وله	صد منت است بر سحر عاشق گناه را
چند نخل نیکند چشم اشکبار مرا	وله	که آرزوی دل آورده در کنار مرا
عشق تو بست و افکند پیش در دانا را	وله	سلطان شکار را غنچه شد ملازمان را
چنین بین را چه کس آورده عرفی در پیش	وله	که بجز مرده ز حافظ نخر دست بر آن را
گر نخل و خار بند چشم تری هست	وله	تا ریشه در آب است اسیدی شمری هست
چگونه گریه بخور شد که چشم حیرانم	وله	با قباب قیامت مقابل افتاده است
باینکه کعبه نمایان شود ز پانوشین	وله	که نیم گام جدائی هزار فرسنگ است
وانم که شفیق اند طبعی با همه لیکن	وله	مرهم که نه معشوق نهد و دشمن نشین است
نازم تنوسن ستم او که هیچ گاه	وله	اگر نشد که چاشنی تاز نایان چیست
ساکن کعبه کجا دولت دیدار کجا	وله	اینقدر هست که در سایه دیواری است
همین بس است دلیل بقا ز عالم عشق	وله	که یک شب نعم او در هزار سال گذشت
قدم بردن نه از جمل با سلاطین شو	وله	که گرمیانه گزینی سیراب تشنه لبی است
ز بسکه مانده شود آسمان ز آزارم	وله	هزار سال پس از من جهان بیایاید
غیبت بر من بشادی عالم که هیچ گاه	وله	از خلوت وصال تو میسر و نیرود
طغیان نازین که جلگه گشته خلیل	وله	آمد بریر تیغ و شهیدش نمیکند
دکله برداشتی آفتاب خنده زنده	وله	که از زیارت شبیهای تاری می آید
نادید و چمنال او هر شش ز دم سرزد	وله	ناگاشته میروید این دانه چنین باید
به بلبلان چمن بعد ازین که گوش کند	وله	که غنچه کینت قفسن و نیده بیان آمد
بر دپیاله خوین بجز ز قضا یان	وله	مشو گدای شبانان که شیر سید شدند

که موجود حقیقی در اصل وجود عالم است و موجود متشکل حقیقی نباشد زیرا که عام کلی است و کلی یا موجود است
 بوجود افراد یا بمعنی وجود افراد حسب خلافی که در قیالان وجود کلی بطبعی باقیان آن واقع است پس حقیقت
 محمّدی را با وجود مستقل منحصر بود مگر وجود افراد یا حقیقت موجود منحصر بود مگر وجود افراد و از باب نسبت کنند
 به طریق مجاز طرفه آنکه در اینجا ازین قبیل هم وجود نخواهد شد چرا که حقیقت محمّدی که وجوب امکان باشد از امور
 اعتباری باشد یعنی آنکه املا در خارج وجود ندارد پس حقیقت محمّدی را وجود در خارج اصلاً نخواهد بود و حقیقت
 نه مجازانه اصاله نسبتاً و برابر باشد و آنست که برین جامع وجوب امکان بودن دیگر است
 و کلی شامل هر دو بودن دیگر مصرح بهین تفاوت ره از کجاست تا به کجای که حقیقت محمّدی را عام
 منطقی بگوید خداوند ازین عموم چه نسیبت نموده که لائق ذات متعالی صلی الله علیه و آله و اصحاب و سلم
 تواند شد اینچنین عموم در نفویات عامه مثل امکان عام وشی و عموم علی العموم یافته میشود و هر این قابل
 در میان جامعیت و عموم فرق نکرده پس اگر از عموم جامعیت قصد کنیم از قباحت مذکوره بر است
 دست میداد حسن اجتماع الفاظ مصطلحه منطبق یعنی وجوب امکان و اطلاق اعظم فوت میشود و اعتبار
 معنی چرا که اسم بر معنی مصطلح منطقیان عامه اگر چه بحسب صورت سناسیت باقی است و لفظ اطلاق در اینجا
 بمعنی تلفظ کردن است پس سناسیت او با لفظ مستین صورتی باشد نه معنی و ملائمه را هموری شایع تصاویر
 عرفی در شرح این بیت بر می نگار و وجود در مقرر شد ممکن و واجب و ممکن و ناممکن ممکن و واجب را که
 موجود دانند وجود از جمله وجود و شمول دلالت بر آن دارد که مراد ملائمه را وجود موجود است در صورتی متشکل
 از جمله موجود خواهد شد و این منجر بکفر میگردد زیرا که شریک واجب از افراد ممکن است و اگر تا دلیل کنند
 و مراد از واجب و ممکن و ممکن وجود واجب و ممکن گیرند یعنی وجوب و کمال منسوب بواجب است بواجب
 و به ممکن با ممکن و به ممکن با ممکن صورت محتمل پیدا میکنند آن فقیر معنی این بیت را بر کسی دیگر نشانده
 که اطلاق اسم از جهت تخصیص طاقه عامتر است و آن در اصطلاح منطقیان عبارت از فعلیت است و
 موجود شدن شیئی است و یکی از ازمته ثلاثه و ذات حضرت صلی الله علیه و آله و اصحاب و سلم موافق اصطلاح
 صوفیه صافیة مجمع امکان و وجوب است از جهت آنکه حقیقت آن ذات که حقیقت محمّسیست و تعیین اول
 داخل مرتبه وجوب است و صورت آن که بیکل عنصریست داخل مرتبه امکان معنی شعر انیکه تا کاتبان
 تقدیر تراجم امکان و وجوب نموده یعنی تا ظهور را مقدر نگردد و مورد اطلاق اعم تعیین نشده پس هیچ

بجز در از منته ثلثه موجود نشد و هیچ امر از ازل تا ابد بفعلیت نیامده و موافق اصول حکما نیز معنی متبرک
 چه حکمی گفته اند که تاشی ممکن نباشد ایجا و امتنع است و چون سالت نامه ممکن موجود میشود و وجود او واجب
 میگردد و اگر بعد از این حالت منتظره باقی ماند لازم آید که هنوز علت نامه موجود نشده و این بخلاف مفروض
 است پس مبدء مصلوح تا اثر امکان است چه واجب مستقنی است و امتنع ناقابل و انقضاء تا اثر وجودی است
 که از جهت علت نامه مستفاد میشود و لذا حکما قاعده مقرر کرد و اندک اشئی مالم یجب لم یوجد پس معنی
 بیت اینکه تا رقم زمان قضا اجتماع امکان نتر که از لوازم ماهیت ممکن است با وجوب فو که مستفاد از جلال
 است متوقفند یعنی تا ایجاد ترا مقرر نکند هیچ چیز در از منته ثلثه موجود نیامده و ظاهر است که وجوب دینی
 اول بالذات است و در معنی ثانی با تغییر و در اطلاق اعم و در از اعم که صیغه است تم تقفیل است عام باشد
 معنی تفصیل و زیادت چنانچه میرقدس سره در حاشیه قلبی در تریف جزئی اضافی تصریح با این معنی میکند
 و شیخ رضی شارح کافی یگوید که جایز است استعمال تم تفصیل مجرور از معنی تفصیل یعنی اسم فاعل یا
 مشبه قیاسا نزد مبرود و سماعا نزد غیر او و این باب است آید که میرقدس و برادران علیه معنی اعاده خلق روز
 حشر آسان است بر حق تعالی و در اینجا معنی تفصیل یعنی آسان تر نمیتوان گفت زیرا که پیش قدرت
 الهی همه برابر است آسان تری نمی باشد

شیخ عبدالقادر بدائونی جامع فنون فضائل بود و در تاریخ نویسی سلیقه شگفت داشت کلمات
 نر و شیخ مبارک پدر شیخ فیضی و ابوالفضل و دیگر فضلا عصر نمود و اکثر مشایخ و سلما عصر را دریافت
 و صحبت داشت شیخ یعقوب صیرفی کشمیری در حق او گوید پیر از دوانی بدائونی بیشک و ذوق و فنون
 است فزون پس دلیل زیادت معنی که نیایش بصورت است فزون پیش امام اکبر بادشاه بود و تکمیل
 با شیخ فیضی و ابوالفضل مصاحبت مانند او در منتخب التواریخ تألیف نمود چنانکه کمال این دو برادر نیز داخت
 مرید شیخ حاتم سیسی است و اعتقاد خاص بخدمت شیخ جمعی و اول داشت و او در وقایع سده ثلث
 و الف از تاریخ خود مینویسد که حکم بادشاهی به تغییر شد که بقیه افسانه هندی که بفرموده سلطان بنی اعدا
 و الی کشمیر بعضی از آن ترجمه شده تمام ساز و حسب الحکم جلد اخیر آن کتاب را که بضماعت شخصت خرد است
 و در تاریخ ما با تمام رسانیده و مقارن انجبال شیخی در نگاه خاصه نزدیک تحت طلبیده حکم فرمودند که چون در
 جلد اول نجر الاسمار فارسی قدیم غیر تعارف است آنرا هم تو به یاری ما نویسن پس بر من و تو قبول کردم و شروع

فکر شیخ عبدالقادر بدائونی

در آن کتاب نمودم و بعد از التفات بسیار ده هزار تنگه مراوی انعام اسپ بخشیدند ستاقرات القدر
شاگرد شیخ عبدالقادر است سال وفات او سنه اربع و الف نوشته طبع تعلیم هم داشت در آخر تاریخ خود احوال
اکبری نوشته و تقریب این دو بیت از خود تعلیم آورده

سرشمه خضر است و مانی که تو داری	ماهی است در آن چشمه ربانی که تو داری
بصد امید قاصد سیرستم سوی آن بجز	فوله معاذ الله از آن ساعت که تو میدگرود

سحر خواجه باقر شیرازی در سخن طراز آن زنی دارد و در نکته پرداز آن سحر با جرم پیشه بود و در لایست
بند و ستان تردد میکرد و در مدح امیر المومنین علی رضی الله عنه قصیده نظم کرده که مطلعش این است

سیاق روزگار تبر دستی به ساز	از خون لاله آب و دهن تیغ کوهسار
درین قصیده مطلع انوری را تفسیقین میکند و بیگوید	

در کار مدح شمع کم این بیت انوری	ماحق کند بر که خود پائے استوار
لے کائنات را بوجو دو تو افتار	لے پیش را فرینش و کم ز آفرینگار

میر شمس الدین علی شویستانی که در نجف اشرف ساکن بود و در خواب دید که حضرت امیر رضی الله عنه
بر دوش خواجه باقر داشته میفرماید بخوان شعری که در حق ما تفسیقین کرده و مطلع گوید لقبی شاعر مشهور
عرب در مدح سید بن عبداللطیف قصیده دارد و قصیر نیم در آن زمین قصیده قرین نسبت نبوتی
گفته ام و بیت مبتنی را در مدح اقدس صرف نموده قد شرف الله انصا است ساکنان و شرف الناس
او سواک انسانا نه اند یک مولانا بلاریب به و اما علی المبتنی انه خانایه بیت اولی از مبتنی است
ایمید دارم که این تفسیقین بمجلسه حسن قبول جناب عالی فائز شده باشد و لیوان غنیمت و غنیمت و غنیمت
از قصیده و غزل و رباعی حاضر است این چیز بیت از آنجا گرفته و درین صحیفه اندراج یافت

سور مریض است چو خوانی باید کن آن ماه	وله چین ابرو کن تصور سین بسم الله را
زاهدان را ناله ستان زهر قاتل است	وله قعر شیر است تکبیر خمار و باده را
در حسن گلوسوز که اشب مجلس آراش	وله که مقراض از پر پر وانه دار و شمع محض را
چه همی که نکرد است باغبان مراد	وله نشانده شاخ گل چو تنو در کنار مرا
نگو باقی مجلس بکوری نا صح	وله که پنه سرینا نهند بگوشتش مرا

خواجه باقر شیرازی

توان ز ناله یلیل شنید نهی ترا	ولم	رستی که بگل کرده اند روی ترا
لعلکام کرده از خفل حرمان چرا	ولم	تا بکی باشد لبم از شنبه وصلم ناامید
آب گهر لاجک فرو شد کسی چسب	ولم	غزل بمیساندی آبروی خویش
کردنکودن نظر آینه رخسار مرا	ولم	دید چون طوطی شال خود خط یار مرا
ترا بد شرطه روشن شد چراغ تا خدا اشب	ولم	یا بهی گشتی دل گشت ساحل آتش اشب
دولتی خوشترم از سایه دیوار تو نیست	ولم	من که پیوسته بهر آنه بال بهامی تحسبم
یوسفی نیست که سرشته بازار تو نیست	ولم	تو نداری سر سودای غریزان ورنه
وادی گم گشتی دامان منزل بوده است	ولم	ناشد گم ماه گندانی بمقصد پیابند
نامه اعمال عزت فرد باطل بوده است	ولم	گر بکار سعیت می آمد آن هم بد بند
بر زبان خلق حرف حقیقت نه نیست	ولم	گوهر انصاف از دوج لبی ظاهر نشد
تیر روی ترکش دانش تامل بوده است	ولم	حرف با سخنان و کیش خردندان خطا
همچو کس از لب پر دانه صد اشتیاق است	ولم	شور بیل زین ای شمع شبستان مطلب
کافیت امروز بر عشرت فردا خوش است	ولم	تا نباشد گل در ابل غنچه آفرینش گند
کاین ترک شعله عوفاقت و دو مان گیت	ولم	گردید برق خرمین و لما خیر نوید
بیسوزم و از سوختن خود خبر نم نیست	ولم	چون شمع ز سو دای تو بر دای سرم نیست
دست ابالای دست بسیار است	ولم	سایه ساعدت پدید بیضا است
آن فرقه را که زانچه هوش داده اند	ولم	گلچین چار باغ عنا صر گشته اند
گر همه از بوی می باشد دماغی ترکند	ولم	چرخین فصلی که گل تپانده میر وید رشاح
گر به تیغ قضاقل زبان بریده شود	ولم	جسود را نتوان کرد از جدل خاموش
مقاسی بود که یک خانه دو چار چون کرد	ولم	آنکه دل داد بسودای دو عالم غزل
چون نهالی تربیت باید شریک بود	ولم	از نیاز آتشخ گل سامان رنگ بود
چشمه هر خیزر نند قطره بد ریا نرسد	ولم	بچه اینده پس پیروی عشق کند
که از نزاله دل بسته اسم نمی آید	ولم	یکه در کس بیمار را نتوان کشتن

بملاحتکه ملعل لب او نرسد وله
 حاجت نبود چیره زنی لا لگون کنی وله
 هر زره که گردد بو تراب شد وله
 دلم احرام رفیق از سر کویتمی بند وله
 کس ندیدم که بجز از تو محرم باشد وله
 لاله گوشه دستار شهادت شده ام وله
 نکیه بر کوب اقبال نمی باید کرد وله
 سلام گوشه ابروی او که تیغ عتاب است وله
 ز خود کسی که نمی شد ز فقلاب نترسد *
 سینه صافانی که خاکستر نشین گردیده اند وله
 ناتوان چون کشتی از ابل ستم اندیشه کن *
 دلم از گرد کلفت هر زمان بر خویش بیبال وله
 گل زخم شهادت بان جانرا تازده میسان *
 بحال خسته دلان تا ترا منتظر باشد وله
 منت ز نار را بر گردن قمری نهاد وله
 جموعه حسن تو مرا تا بنظم بود وله
 دلم پیکان صفت پهلوساز و خاثر شیرت وله
 غم طوف لب او فکر سر انجام کرد وله
 قطره طوفان که ز اندازده خود سیر دل اند وله
 سرو نوخیز غبار ره جولان تو شد وله
 انبند دهر ای از تیرد عایب خواهم وله
 بیک نازکت از تاب تب افکار مباد وله
 در گاستالی که گل خون دل خود میخورد وله
 دیده ام شور قیامت نمکدانی چند
 حسن خسته آتش سوزان چه میکند
 با امید آفتقد ز شرف کاغذ تاب شد
 از کیم کعبه و ایم حیدر ادا را لامان شد
 باغبان سیر گل از رخت دیوار کند
 پیش ازین زخمی شمشیر غایب کند
 ماه نقصانی ز جور شیر روالی دارد
 بغیر ازین که و هم جان در جواب ندارد
 ز شوخ مجربا بدل جاب ندارد
 در فن آینه سازی هر کدام اسکندانه
 بیشتر این خاکسان صیاد صیدان خوانند
 بنیر خاک ضائع دانه قابل نمیکرد
 چراغ شمشیر خنجر قاتل نمیکرد
 دعا کنم که مرا در بیشتر باشد
 سرو کا فر جلوه کی در کار خود تقصیر کرد
 شیرازه اجزای دلم منوی کمر بود
 سرم چون قبضه از تیغ تو بچیدن میداد
 همچو بادام شکر جامه احرام کرد
 چون جاب از سرمین غوری دارند
 خواست ازاد شود بنده فرمان تو شد
 که مرا همچو گمان با تو هم آغوش کند
 غیر چشم تو در غصه تو بیمار نباد
 باغبان ساده دل چشم منور از فرید

نه غلغلیده بخاک خون بخت را تو جی کی گیرد وله
 خدا از چشم تو اسلام را نگه دارد وله
 دم نزع است و یار می آید وله
 مناسک بر منتهی پای باد ::
 هر فتنه که بود بی نام تمام شد وله
 بی بهشتی صفنان خید در آتش باشم وله
 در بیگانه عشق خریدم قنای خویش وله
 ای مدعی بیال تو چون شاخ گل کهن ::
 گیرم که بجز آب گهر در عوقل دهد وله
 از بس زاناد در پی نمازی من است ::
 برنگ از زحل اهل بزمش پیس وله
 اینقدر با پی فیض نظر میکردم وله
 بهتر ز غموشی نبود عقده کشائی وله
 نشان زخم کسی نیست بر عقیق دلم وله
 چشمش از دیده دیدن هر دو در دگر وله
 بر جان بر آب خمر و هم آب دیده را وله
 با آنکه از مطافه خط سپید شد وله
 ای سرزمین چیده تو گرد دست گردیده من وله
 دست کسی بدامن خطش نمیرسد وله
 ایدل بزم شعله چو کابل نشسته وله
 حاضر تر از تو هیچکسی را ندیده ام ::
 گیرم که احوالان کنیم سیر قاتلش وله
 یاران خبر و دست بر سید را شکم وله

نه هر افتاده چون جعفر لیا بر خیزد
 فرنگ زاده نگاه تو قصد ایمان کرد
 در جناتم سبب می آید
 که بگشت سار می آید
 حشمت زاکت تو بود در میان خون
 دارم از دوری این قوم مدنی که پس
 کرم شارق اقل خود و نه های خویش
 یک گل نچیدم از چین بدای خویش
 میصرف همچو از در آبر و غنی خویش
 گشتم چه غنچه قفل در گشتگوی خویش
 ترا که حرمه بنیاد زریح و تاب چه حظ
 میشوم آشک بزرگان تر غنی بگردم
 از بستن لب هر گری بود کشتوم
 تراسم اعظم از نقش و رنگین دارم
 از نگاه کلمع او غافل نمی باید شدن
 و لمای مرده را کند احیا گرستن
 کاری ساخت این نگه بی سواد من
 چون ناله ام بالیده تو مانند بی بالیده
 از در آفتاب بود و تنگب گاه او
 بر خاست صد سپید تو غافل نشسته
 ای غائب از در دیده مقابل نشسته
 غم دیده را ز غمش دو بال چه فایده
 باین قاصد ز خنده بی از کعبه رسیده

ایدل شمع مشک و تیراز بجز در نخواه همچون صدف بایله دل مدار کن خواهی چو سر و تو بر آدگی کنی تنها شاهره توکل متهم گذار گوهرم گشت قبول منظر دریای لحمت بیاض و وزنگی جگر مرا خون کرد بر لب چو نامه مهر خورشید بزن بر داغ ما سر خود را بچشم جیروت داده ایم	آتش ز رنگ خار و آب از گهر نخواه مانند بوته کام خود از سیم در ز نخواه نخل بلند طول ابل بار و ز نخواه عست نه بغیر سایه خود و هم سفر نخواه چون صدف پای دلم رفته بگل در جانی ایم کافرند بد دل بگل رعنائی ناچند همچو خانه زبان آوردی کنی است ابل کرم مشتاق سایل بوده است
---	--

علی سرمنندی امیر المومنین علی رضی الله عنه آمد اهل بیت رسالت است و امیر الشوا علی رحمة الله علیه
سر طبقه اهل بیت فصاحت کوشتر سخن و در اختیار اوست و سلمان غاشیه بردار او مجده طر الفاعله و سنا است
و مستفید سلسله محمد و الف ثانی اگر چه غزل را با سلوب تازه جلوه داده اما در فتنوی دیدنیها سینه باین قیام کیش است

سخن را آنم دیدم جان میدم استی سر زوار من او علی گفت	با تو از شدائی برگزیدم منش با عبید کو یا ربنا گفت
--	--

هر چند برخی مثنوی گویان بر او رفتند یا بچکس با و نرسید و خط بجز بدینی قلم شد اهل بغداد زبان بکلی او فار
هر دو دیدند صوفیان آنجا در مجالس ذوق و سماع از زبان عربی بشیر اشعار این مختار صحرای و از زبان فار
اکثر مثنوی ناصر علی بنحو آن آغاز فال ملازمت سیف خان بخشی برگزید و سیف را با قلم جمع کرد و چون
سیف خان بمعبود دار الله آباد از پیشگاه ظلمت مکان مامور گردید همراه او سیف الله آباد که در زاریه سکونم دریای
گشت چمن واقع شده خرید و تا ایام حکومت او در آن مجمع البحرین چشم آفتاب داد و چون سیف خان در نیام
نجد جا گرفت در سر نهاد رفته فروکش کرد از ستون او این که در در چهارشنبه اخیر صفر سیف خان و واقعه سر نهاد
شیخ محمد معصوم خلف حضرت مجدد قدس الله اسرار بهانیز رونق افزای بیخ شد و کما شست گمان بسودقت
ناصر علی رسید و دید که شیشه دبیاله در پیشش دارد و بنصب رفته فرمود این چیست ناصر علی گفت سبی که ملاک
یمنخو زنده شیخ در گذشت صوفیان و علما تکفیر کرده محض قتل درست نمودند میر محرزمان را سنج با قریب از خوشی
ناصر علی را همراه گرفته از سر نهاد بر آورده جانب دلی روانه شد و بوجه بیزاران همگانه تجماعت استادی میر طفیل محمد

قدس سره که ترجمه او در سر و آواز مسطور است با فقیه نقل فرمود که دشنا هجیان آبا و قصد ملاقات
ناصر علی کردم در عرض راه بر خور و دست سواره بسیار سنگ و آتشی واقع چو یک شاه هجیان آبا و سیرت را بر تکلیف یافتند
با هم بسیار زنجیر بن بختی دیدم که ناصر علی و یاران و یکدیگر با یکدیگر چشم گفتگو میکنند فهمیدم که چه کرده اند و از آنکه شمشیر
از شرب یاران و در افتاده و در ترزقه نشسته و پاله آورده چون ساقی می را از نشسته بر پاله خست و گاهی گراز
قلقل در شیشه بهم میرسد ظاهر شد ناصر علی بدیده انشا کرد

که این دست را شنب سرنگ است باز آمد
که دنیا هم ز جوش می زرد زیر قبادار و

چون مجلس آخر شد و اسباب شرب برداشته فقیر برای رخصت رفتم و گفتم بدیده را در بیاض فقیه که حاضر است
خود بطریق یادگار شربت باید که شربت نمود و بالای آن نوشت بدیده ناصر علی مستانه فقیر بیت مذکور را
در آن بیاض چشم خود دیدم و هم آخر ناصر علی توبه کرد و از خدمت شیخ محمد معصوم قدس سره استفاده
طریق باطن نمود و بی بجای برود و در سه هزار و صد و اربع و پنجاه و یک روز که معسکه خلد ریکان شرافت و با ایل الهی
ذوالفقار خان بن اسد خان وزیر اعظم خلد ریکان بر خور و در بلو از م قدس دانی مخصوص گردید و درین باب مؤلف
گوید بعد سیف آخر علی را ذوالفقار آمد یکبار به لافتی الاعلی الاسیاف الاذوالفقار و در ملاقات
ذوالفقار خان این غزل را گذراندند ای شان چیست ز جبین تو آشکارا نام تو در تیرد کند
سوار ذوالفقار و دشمن کش جانی و یک دوست پروری و فتح و ظفر و دنجی است اند ذوالفقار
دوستان آبی نموده ای نو بهار خلق تو بر بوی گل سوار و ترسم که بوی گل ز قراقش جنون کند
آن دل که برده زین آنرا بمن سپار و مرغ دلم نیم نگه حیدر کرده ای طائران عشق ندیدم ترا شکا
یاران چند در فن خود منشی خوانند این مع را بیک نظر عاقلست سپار ناصر علی ترا از تو خواهد
مرا و بسن ای ابرقین بر همه عالم گریبار و میر غنیمت البیخیر بگرای قدس سره و سفینه خود قلم آورده
که چون مطلع را خواند ذوالفقار خان یک زنجیر نعل و سی هزار و پیه صلح داد و گفت بس کن که طاقت
صلح دیگر ابیات ندارم مؤلف گوید خیر در همین بود که ذوالفقار خان بر مطلع اکتفا کرد که مت ابل صلح
درین مطلع است و رتبه باقی ابیات بر فقا و سخن ظاهر میز انانم منصب دار و رنگ آباوی با فقیر
نقل کرد که من از بعضی مستصدیان سرکار ذوالفقار خان تحقیق کردم که صلح ناصر علی سی هزار و پیه
بود و خان آنرا و میو لیسید که یک زنجیر نعل و سی هزار و پیه در جلد وی آن خشیید که بیست ناصر علی

یافت بر همه مردم تقسیم نمود و خود وسیع نگاه داشت و چون دو انفقار خان در سنه ثلاث و مائت و الف
پرتیغ ملک کرناکس قصای ممالک و کن متوجه گردید یا او بکرناک رفت و ایامی ماند و در آن نواحی بسیار
و با شاه حمید اعتقاد تمام داشت و این شاه حمید حیدری بود در کین که شهر سبست مشهور بر سناست و دوازده کوه
از آرکات با شاه عادل دوستی تمام داشت و این شاه عادل سپهخواجده شهابیه شریف خان است از نواحی
از نوکران خلد مکان بود و چندی بمنصب صدارت کل صدر نشین بساط اعتبار گشت گویند شاه عادل از
سند غنا گشته بر پوست تخت فقر نشسته بود و با عنقصر خان بسیار تباها داشت خان مذکور
از فقار دو انفقار خان بود و بکومت کین می پرداخت آخر از ارادکن به بندستان عطف عثمان نمود و در
شاهجهان آباد قلعه راز بیگانه را بنده و بچین جابستم رمضان سنه ثمان مائت و الف بر وفه رضوان خرامید گشت و پس
شصت سال تفرش میور قد سلطان مطلق نظام الدین بلوی قدس سره سال وفات او از کلمات الشرف تایید
سرخوش نقل کرده شد و نیز سرخوش قطعه تاریخ وفات او گفته بهیت آخرش این است سرخوش زهر سال
وفاتش پسیده گفت آه علی بهالم معنی رفت و نیز سرخوش این مصرع تاریخ از محمد عاکف نقل کرده
آه آه از حالت ناصح علی بهامدم در ماده تاریخ یکصد و از سال مذکور زیاده است و نیز سرخوش در
احوال میرزا قطب الدین مائل می نویسد که بست و مقیم رمضان المبارک سنه هزار و یکصد و هشت و هشت
روز از فوت ناصح علی در گذشت محمد عاکف حمل خزینه شواله تاریخ یافت و از اینجا بوضوح پیوست
که وفات ناصح علی مقرر در سنه هزار و صد و هشت است تفاوت در ماده تاریخ واقع شده نه در عدد
سال اتفاق هر دو مورخ در افرونی یکصد و فقیر ادرش به انداخته بود و باری تاریخ میرزا قطب الدین
مائل شبیه زار فاع ساخت و تاریخ خزینه شواله نقصانی دارد و که مورخ از تاریخ گفته که آنرا در املا و علی بشکل
می نویسند چهار صد گرفته حال آنکه پنج باید گرفت زیرا که معتبر زو اهل حمل صورت کتابت باشند نه تا غلط بر عکس نقل
و مورخانی که مدار اول بر وزن است و مدار ثانی بر وزن این هر دو خلق بحروف ملفوظ دارند و نه مکتوب
شلی در عقلا بگویند و فیکت که لفظ در رسم الخط مختلف واقع شود مثل صبی و صبی که در نطق الف است و در
رسم بادشل حزه و طلی که در نطق تاست و در رسم بایضی گویند معتبر مکتوب است نه ملفوظ و بعضی گویند
سبب لفظ است در رسم سید عبداللہ مدبر معنی گویند قول دل معتد علیه است و قول ثانی نادر سید جعفر دبی بزرگ
پوری با فقیر نقل کرده که زوری یا جمعی از یاران بزیارت مرقد شیخ ناصح علی فریتم و با هم صحبت داشتیم باری زوری

شیخ آورده گفت باری آنقول شما چه شده خاک گردیدیم و میرقصند هنوز افغان ما چه شکست اما
 نمی ریزدی جویشان ما چه گفتم بر زبان شما این افغان ناصر علی است که بقصص و رمانه یاران تحسین کردند
 خوش گوید روزی ناصر علی در صحبت میرزا نظام الدین احمد طالع مخلص برادر میرزا قطب الدین مال
 مطلع مذکور بسبیل تفاخر خواند میرزا گفت به صراحت دوم از مولوی ردوم آه چه شکست و باوه
 نزد نارنجیه چه صد و رستی در شکست انگیزه و خود بدیده این مطلع رسانیده بر تابد منت
 ساقی دل نالان ما چه سنان کبریا بس ویده گریان ما چه فقیریم درین زمین نگرانی دارد و بر یاران
 انتماس میدارده گل نکره از شیوه افتادگی نقصان ما چه کم نشد چون زلف خوبان از تنزل شان
 از قد و دست باز آمد در دل ما جان ما چه مرجا آباد کردی خانه ویران ما چه از کف دنیا دل بتیاب ما
 آمد بدون چه آفرین بر اضطراب گوهر غلطان ما چه حسن خلق ما میگوید بدل در هیچ حال چه زخم
 راد هم شود بوی گل در میان ما چه آنقدر زوکره دل با او که باز آید اگر چه میتوان گفتن که شد بگانه
 صحن ما چه مهر بر لب کرد آنرا دازشائی اغیبا نیست ارباب و دل را بار در دیوان ما چه کلام
 ناصر علی در شنش حبت عالم سایه بود استراختن بخت نبایر التزام نقش پاض ایام میشود

باند از نگاهی بردی چه دلدل مارا	وله	بهوی سانمی بست ساقی محل بارا
نیست نیوز عشق و سوزی من نوزده مارا	وله	شعله جنبش مید بر بنیچ چرخ مرده را
بر پیا ز دل جفایت زنگهای از رویم را	وله	چو ماهی در تم خون شد سفید ز زخم شسترا
عمر از کف ز قضا قضا است آن پیوست	وله	ایشان سده هر که صیاد است حصیته را
از آبلهائی دل منبر یاد پرستان	وله	یک آبله در کام زبان ست جرس را
قد آن خلعتی در عالم امکان نیباشد	وله	دل تنگی بنار آورده ام این جانه بیاسرا
عمر یک شمع در محفل کفایت میکند	وله	گر چنین می باز و از خیر انیت رفتار را
ایچو آن عکسی که از آئینه بیرون میرود	وله	دام راه ماسیکو همان نشند زنجیر را
سرت گردم شکایت جوشن تو گردیدن چشما	وله	نفس شمع است مهر تازه پیوند زبان را
بیریزند ز تنگی دل بسکه سینه ام	وله	چون رشتنهای شمع یک گشت نالما
روح بی شهری خبر بزند جانی نیست	وله	که این ستاع درین سرزمین بود کیا

آلفانی گردید و چیت را شک خردی	وله	چو رنگ زرقه می آید بیاغوشید است
کسیکه در وجه انی کشیده میداند	وله	که خازن شک گنج جان شایع عریان است
چشم پوشم بخیلی در فضای سینه شد	وله	خوشتر از ضبط گنج شمع جرم دل زبشت
از بسکه سنگ تفرق را در سراج مانست	وله	چون شیشه مشکینه فروغ چراغ مانست
جان میدهم در درجک سوز میخیزم	وله	چون رشته فیتله نفس صرف داغ مانست
عشق از پرده برون آمد و آواز آمد	وله	بر دانه در دجهان در دیر دانه داد
بپسندید که بی برگیم آوازه کند	وله	بگرمل و گهر چشم گهر سازم داد
مؤلف گوید شخصی اعتراض کرد که لعل گرد گهر ساز مسجوع نیست فقیرند گهر ساز از کلام بیسبب را		
محمد سعید اشرف باز نذرانی آورد که سبب رخ اشکم مشکین کاین گهر لعلی را چشم بیچاره بصدغوان		
بگرسافت است و چنانچه گوهر تقلیدی میسازند لعل هم تقلیدی میسازند گوایا گهر لعلی سبب در دست		
از خمی شوق تو کی منون قائل میشود	وله	ای مجبورهای بیطیبت چندانکه بسمل میشود
آیسان شهر و حیراد داشت از نقص برون	وله	در نه مجنون را خرابیهای خود دیده بود
ز رنگی طراز و کار و آنها شدت عفتا	وله	هموشی چون ز جیرون در دیر جیرون
اگر آن بلال ابرو میان نشسته باشد	وله	مهر تو بچشم مردم هر چه شکسته باشد
مؤلف گوید محبوب را بلال ابرو گفتن و شباهت آبرو را بلال و در خوبی منظور داشتن باز همان		
بلال را نسبت بایروی محبوب و نه شکسته چشم گفته مذمت کردن صریح با هم منافات دارد		
سیر از جهان شدیم بگذر از فای خویش	وله	چون اشتیهای سخته گشتم غنای خویش
بچشم یک می بینم جمال نازنین را	وله	بتان را خانه ناز است چنان آینه آغویشم
همچو نخل شمع باشد سوختن اندیشه ام	وله	زرق آتش میشود آبی که در دیر اندیشه ام
جز گرفتاری نمی زبید و گریه ام	وله	دام میر وید برنگ فلان بای بر بتم
نمیگنید بخلو بختی دل آفتاب من	وله	برون از نشسته چون آب که باشد در لعل من
یکی شد همچو صاف در روی روز و شب عالم	وله	ز بس از زید چرخ نشسته زبک اضطران
تزارع کفر و دین در عالم دست نمی نشاند	وله	شب روز راست در ویرانه ایم چشم قریان

چو یار محرم بزم شراب کرد چرا
 ز عیش و خفت بیاد آنچه بود در گرام
 بیدین بر آئینه سیاه تابان شود روشن
 از باب تنظر حضرت گفتار ندارند
 فرزد ام امید واری پر توی از آفتاب
 نیشکر و دیلم ستر جادری بجای دیلم سیاه
 آنجیوان آبشاری کرده تیغ عشق را
 طالع پستیم بلند از آستان بوسش شد
 میسند فرزند آخر دعوی مال پدر
 هر که یکبار بچا نامه رساند خود را
 نور ایمان مگر شیطان را و راند از دریا
 در شاطر و دوصال دوستان شتاق را
 ما جان کد آئندگی یار کرده ایم
 نیشکر بر بند بند خویش خنجر بسته است
 دم شمشیر چه بر سنگ رسد بر گردد
 در طریق بندگی بایستادن چون آفتاب
 لال گرمی باشد این را و چه سیه که چیست
 دوستان در دشمنندی پیر دوستان شدند
 در غمت بخت سیاهی دارم و چشم تری
 آتش دل هر که در رشته جان در گرفت
 مصیبتی است ملاقات مردم عالم
 نام کسی بلند در ایام مانده
 ترسم آن سیمین بدن باشد در آغوش تنگ

نگاه گرم رقیب جان کباب کرد مرا
 چو گل شگفتگی دل خراب کرد مرا
 که می کشد غم دیدار بیشتر از آن را
 مانع ز چین و چهره بود سر مه صد را
 ای سیاه بجزوت پیشوی حاکم چرا
 چو شمع از سرگزشتن لایم آمد سحر ازیرا
 زنده ساز چون دم عیسی دهم شمشیر
 سر توشت پیش شد محو از چین سالی مرا
 سیوه از خورشید گیر درنگ از گل برده را
 این محال است که تا خانه رساند خود را
 خانمان در در اسیراب باشد باهتاب
 حلقه صحبت نمی باشد که از جام شراب
 این یکم غلام بود چراغ آفتاب
 نابدانی هیچ نوشی در جهان نیست
 سخن تند نباشد لایق نادانی است
 خود ز سر تا پا جلیبی پر تویش سجاده است
 دست ناپرسیده از دم شنیدن کل است
 ابر میخوای مندی یعنی مهر نهان خوشنما است
 از سو او هند تا سر حد جیون ازین است
 و حقیقت زندگی را شمع سال سر گرفت
 بیدین که دست ز در نهایی سلام شده است
 جز بر فراز موم که در نقش خاتم است
 دیده ام تقویم را مشب خود در غم است

نخل چون آرد شکوفه زودی بنار و در
 کمالی در کار خود مجنون چرا که دانقد و در
 فیض را انتاده کوی قناعت یافته است و در
 ابل غفلت را بدینیا نیک بد معلوم نیست و در
 سود میخ و خنجر زاراک عهد قسمت و در
 ابل سعادت از بی ایذا نمی شوند و در
 ناکوئی تو دل سهر باشد چه بجا باشد و در
 چون ال از کار شد از کام شد شیرین کام و در
 اگر کافری بعدل عمل کرد و در نیست و در
 بی تعلق شو که قنای جوی ریز و نبات و در
 دولت بیدار را عالی نهان کن از خود و در
 بخودی فرصت تصویر بقاش نداد و در
 تخمه عشق که ای چند باشد نان غیر و در
 نیار و کاسه دیروزه را میخیز پیش مهر و در
 به عروت یک نفس نگذاشت ال پیشین و در
 بیتی هر گاه تماشای گلستان کردم و در
 خدا ناکرده گلابی بدست آشنا افتم و در
 یابی ز رنگ زردنشاط نهان من و در
 ساعه بی صحبت آن ازین نتوان من و در
 عمر دوباره لذت نکر از تیغ رست و در
 از جود عشق شکوه کجا بشنود کسی و در
 نعمت حسان عالی قطعه همچو می تنظیم کرده که بیت او شیرین است و

ایکمال عرو ملکین باوقار زریب وزیر

باردگر که خدا شد خان عالی منزلت

فقیر برین قطعه شرح نوشته و بر نقد عالی که در بیت مذکور واقع شده اعتراض کرده بعد از آن در بعضی نسخ
قطعه والا نزلت بنظر در آمد و در نهایت اعتراض توجه نمیشود و فقیر در نتیجه نیت نعمت خاں قطعه عالی دیدم
بودم ظاهر البعد چیزی متنبه شده اصلاح نمود و رساله که در شرح قطعه تمسب یافته درین مبره درج
میشود که ناظران را در حل آن احتیاج بجای دیگر نیفتد بسم الله الرحمن الرحیم

یار رب یارب برین احسان کن	شمول عنایت و مهربانی کن
عزیزت که طبع من ملائت زده است	از جوش شگفتگی گشتانم کن

برضا نظر بفرمایان والا نظرت در لایان بلند فکرت هویدا باد که نعمت خاں قطعه نثری در کتب
کامگار خاں پرداخته و نیز گریختی از اصل اشعارم جوهر استعداد و نمودنایان ساختن این نظر فاش و مشهور است
و در سفاین صاحب طبعان منظور فقیر غلام علی تخلص باز خوشینی و اسطی بلگرامی شکیف همراهی
شرح این قطعه سطر از دو سطر گفتگوی مخالف قانون خودی نواز و کنزبان فقیر با کلمات هزاران اشعار است
و مزاج عثمان کشیده و درین کوچه بنایت نارسا اما صاحب تکلیف سرشته ابرام نگذاشت و با وصف
گذارش معاذیر دست از تقاضا برنداشت که بعضی بزرگان پیشین هم لب بکلمات طیب گشوده
اند و رنگ ملال از آینه خاطر سماعان زدود و ناگزیر همسکوت از زبان بسته میکشاید و
یاران طرافت و دست را از شراعی می افزاید یعنی همانند که کامگار خاں هم در دم عهد و الملک
جعفر خاں وزیر اعظم بادشاه عالمگیر است و مادرش فرزانه بیگم خانم بادشاه بود اگر چه به نسبت سلطان
عهد و رسالت امر اهتمام داشت اما ساوکی شهره عالم است بعد فتح حیدرآباد با صبیحه سید نظیر که وزیر
سلطان ابوالحسن والی آنجا بود که خدا گردید نعمت خاں قطعه عراسه در لوی خاں مذکور میر و از دو
باتش زبانه این سخن خوش طبعی گرم میسازد قوله

که خدا شد بار دیگر خاں عالی منزلت	با کمال عز و تمکین و وقار و ریا و زین
-----------------------------------	---------------------------------------

نعمت خاں اول حکیم تخلص میکرد تا اینجا عالی قرار و ادراعی آنکه حکیم تصحیف حکیم است بتدیل
تخلص اگر پیش از نظم قطعه است بجای عالی منزلت کاش والا نزلت میگفت یعنی خاں عالی منزلت
اینهمه تیره اندر شد که خاں تصحیف که عالی دار و تصحیف است و نیمه وضا او که قطعه مذکور شده نجسفات عالی است
و اگر بعد از نظم قطعه است ازین غافل ماند که در تخلص ثانی قباحتی عظیم از اول لازم می آید و از دام نجاست

یافته در قعر چاهی می افتد صد و این نغز از زبان صاحب قطعه پاداش عمل محبت عیب بجو عیبی است
 عظیم و کج خلقی او نیست تا مستقیم خنده بر مردم نردن گل رسوایی بر خود چیدن است و پوده دری اینها
 جنس نمودن پیر این عرض خود در دیدن هیچکس شیشه ناموسی نه شکست که آبش زنجیت و تار بودی
 نیافت که سر رشته غزلش نه کیست موقوفه عیب مردم فاش کردن بدترین عیب است عیب گو
 اول کند بی پرده عیب خویش را قوله از سر نو زد و صلی چند تا نقش زنده بازی چرخ
 نمایان سازد و گرسین پسنین بالفهم در بازی نرد آن است که در داد مهره و قید بخت دنبال
 دار افتد ظاهر او دنبال را بسین تشبیه کرده اند و سین موافق قاعده تصرف تصغیر سن خواهد بود
 تصغیر سان و سن با فتح و تشدید نون در عربی مصدر است بمعنی سان در تیره کردن و ادا زان
 سان داشته اند و صاحب برهان قاطع گوید سن بر وزن بن سان و تیره از نیجا استفاده میشود که
 من تخفیف نون فارسی است نون را تشدید داده تصغیر کردند و سن بالکسر عربی شاخ چار یا را گویند
 سین تصغیر بانه یعنی هم تواند شد از قبیل قرین که در همین قطعه می آید نغز سین با بختار تحقیر و جلالت
 خان مناسب واقع شده قوله

مهره در شش ریخته گشتادی رود	نیز نرد تخته از ترس حیفان کعبین
-----------------------------	---------------------------------

مابطه نرد بازان است که گاهی برای آوردن نقش مراد اول کعبین را بر تخته میزنند بعد از آن
 را اندازند حاصل معنی آنکه چون مهره خاک حرکت میکند از ترس حیفان کعبین را بر تخته
 شادی سپین عروس نیزند که اگر بفتح عیبی رود مهره در شش ریخته و از سلوک راه مقصود

یا ز مانند قوله

نرد راهی در سفر داشت از ساق مرد	ماند آنهم بچیان برگ و نش مانند دین
---------------------------------	------------------------------------

باق عروس نام جلاده ایست مشهور یعنی چون سفر طریق محمود پیش آمد بطوریکه معمول مسافران
 بن سبیل است نرد راهی از ساق عروس و داشت اما استیلا ر ضعیف نگذاشت که با ده
 نصب پیاید حرکت نرد بومی هم بعمل آید ناگزیر زادی که برداشته بود شل دین ادا ناکرد بر
 گردن ماند و در کار سفر نیامد قوله

لفقه دست و سبیل افتاد و گرفته جبار	قد رجع من جانب البلد و بخی اینین
------------------------------------	----------------------------------

حکیم بنهم حارمه نام سوزده گری صاحب صحاح گوید اعرابی سوزده چنین را قیمت کرد و خمر چنین و خمر
 آند و از کوچه دیگر بر سر راه اعرابی رفته احد الحفین او بخت پیش نهاده سوزده دیگر را انداخت و کمین کرد و
 نشست اعرابی سوزده کشیتن برادیده گفت چه شبیه است به سوزده چنین اگر سوزده دیگر با این می بودی می
 چون پیش رفت سوزده دیگر را افتاده یافت از شتر فرو داد و در الوی شتر بست و برای گرفتن سوزده
 اول زرد و بر گشت چنین فرصت یافته شتر را در زرد اعرابی باد و سوزده چنین بجا نه برشت حاصل مینی
 آنکه نزع و چنین طوی زر بسیار فسد کرد و نقصان فراوان گشید و چهار می بدست نیامد و لا بد
 یعنی دو ساق شل اعرابی که شتر بر باد داد و دو سوزده چنین بدست آورد علاوه آنکه نفقه و کشتن زن
 بر افتاد و بی تمته مالی و بدلی مصارف بیفایان پیش آمد و در بهمه صراح چهار نقص واقع شد یکی سکون
 عین ربع و دوم دقت مار بلده سوزده تم شد بدیدار یعنی چهارم او خال الف لام بر اسم چنین تلبیس را
 باین عبارت هم مینوان گفت مصراع عاظم غایب العقل مع نفی چنین و مع بر سکون
 عین هم آمده چنانچه در قاموس است قوله از مقولات عشر شد بحث داماد و عروس و اوزر کم و
 کیفیت میگفت این مینی میگفت و این و در اصطلاح مکار جنس عالی را مقوله میگویند و مقولات
 بحسب استغناء از حشر از عشر که کم و کیف و مینی و این از آن جمله است کم و قسم است متصل و این
 مقدار است یعنی طول و عرض و عمق و متصل و آن عدد است و کیف چگونگی کی را گویند و مینی و این
 عبارت از زمان مکان است مینی بیت آنکه سخنان عشر که در میان داماد و عروس آمد همین بحث
 از مقولات عشر بود و اما کم میگفت یعنی چه مقدار طول و سطح ترا می باید بر تقدیر کم متصل و چند باز
 ترا می باید بر تقدیر کم منفصل و نیز و اما کیف میگفت یعنی صلاحیت که از کیفیات است چگونه ترا
 مرغوبست و عروس در جواب مینی میگفت و این مینی اصل کار کی میشود و انیمه وقت صفت شد و چند
 چونی که میگفتی کجا است و آن طول و سطحی که هیچ بنظر نمی آید قوله

آن سند از خبر آورد این سند از افتیقا	این سخن هم در میان ماند است لورین
--------------------------------------	-----------------------------------

مرا و از خبر نه مذهب جبریه است که بنده را در افعال خود مجبور بداند و حرکات او را مثل حرکات مجاد
 می پندارند و مرا و از اختیار نه مذهب فرقه قدریه است که برای بنده قدرت مستقل اثبات میکنند
 و بنده را خالق افعال خود می شناسند و مرا و از بین مین مذهب اهل حق است که صد در افعال مبارک

بهر دو قدرت یعنی قدرت حق و قدرت بعد از او پیدا رند و حق را خالق و بنده را کاسب یگونی حاصل
 منی آنکه چون دانا و نفس خود را دید که هیچ اختیاری در گشت ندارد و برای تمیید عذر ندهد بجز بر او
 مستند خود ساخت و عروس چون مخاطلت او را دید برای مطالبه حق خود و مقابله گشت خصم معارضه
 بجز بهب قدری که در بندۀ در افعال خود قدرت مستقل دارد اگر ترا قوتی و قدرتی هست بکار شغول شو
 این سخن هم در میان ماند و بدید بخت نبوت رسید و محصل مقصود نشد بلکه مطابق نهم بهب اهل سنت که امر
 بین این است فعل نیم کاره ماند یعنی دانا و کسب و حمله کرد و قوت و قدرت خود را صفت نمود و اما
 حق تکلیف خالق و الحیا و غیره و مانند آنچه بود و عیناً به قولی که

زان طرف خفتن نباشد ز بیفزای برهان
 شر لها شد وقت ایجاب قبول از جان

شرها در میان آمد که از طرف نبر و خفتن نباشد یعنی صاحب کار همیشه بیدار باشد و خواب غفلت
 نبرد که خواب را برین راه و از طرف نبرد و برهان نباشد و همواره مستقل بوده بدت
 را در نقطه تیر حاضر دارد و قوله

گفت بهر من جبار آورده کاید بکار
 گفت آری هم چکش آورده ام هم کلین

چکش بفتح جیم فارسی و ضم کاف تازی و شین معجمه در آخر آمده است که در عین معنی است که گویند
 فتح کاف تازی و سکون لام و کسر موحده و تاء فوقانی انبر یعنی استخوان جبار و دامادی است که بخت او
 داند و راحت تو که هیچگاه رده جبار سر اویت آلات تمهید است مقصود اینکه دندان خان از انبر بارید
 را آورد و بر سرش بچکش باید گفت که بزرگ گوی بسیار کرد و چه قسم پادشاه بزرگ گویان است قوله

گفت خان الصبر مفتاح الفرج را ساکن است
 اکثر استعمال مفتوحش کند ای نور عین

المثل الصبر مفتاح الفرج یعنی صبر کلید گشایش است و فی القاموس اکثر نقیض القائه کالکثر بالنفس
 من معنی گشایش بفتح راء و معنی عضو مخصوص لبکون را دعوی خان حسب بهای خود این که فرج
 ریش لبکون راست در گشایش استعمال مفتوح شد حاصل منی آنکه خان با زن میفرماید که کلید قفل خود
 از من بجویی یا نیست یعنی صبر چندی صبر کن که بجزارت حضرت قوت شمولی من بگشایش می آید
 شربت استعمال قفل بزرگ بسته ترمی گشاید و مخاطب خان با زن خطاب نور عین بزرگ گویان است قوله

گفت زن شد بزم پیشیم نیست شد و دوزخ
 در محالات است معنی ایاس از حد الزامین

درین بیت صنعت مراعات النظیر را رعایت کرده و الیاس احدی الراجحین مثل عرب است یعنی در
اول کایابی است و راحت دوم نایبیدی که صاحب تلاش پایی تزد و در و اس آرام میگذرد و ازین
بین هیچ نیست که این کس را در شکمش و تذبذب بی انداز و زن میگوید که در نظر من تقییر شد که در عین خود
و بدی و زیر کردنی نیست و فتح الباب که نتیجی امور ثلثه است از جمله محالات است باین هم راضی میباشی
که الیاس احدی الراجحین قوله

گفت و خلی میگویم بشنود و قسم آمد حلول هست سربانی و طریانی بنابرند همین

حلول سربانی چون حلول سیاحی در سطح ثوب که در اجرای سطح سازی است و حلول طریانی چون حلول
نقطه و خط بجای خود است و از محل خود تجاب و نیست از خط هر کلام ناظم مستفاد میشود که در حلول سربانی
و طریانی اختلاف است طائفه قائل تقسیم اول اند و فرقه قائل تقسیم ثانی حال آنکه اختلاف و بیناب مقول
نیست پس معنی بیت را در محلی فرو برد باید آورد که اختلاف را مصداقی و محلی تواند شد مثلاً شکمبین بر پای اثبات
خود را تجزیه دلیل می آرند نقطه که حادث میشود وقت تماس گره سطح و تحریرش نیکه نقطه عرض است
غیر تقسیم پس محل آن هم البته باید که غیر تقسیم باشد و الا بانقسام محل انقسام حال لازم می آید و کار این
دلیل را در آورده اند که انقسام حال بانقسام محل وقتی لازم می آید که حلول سربانی باشد و حلول نقطه و خط
حلول طریانی است و اینجا از انقسام محل انقسام حال لازم نمی آید چنانچه خط که محل نقطه است تقسیم میشود
و نقطه تقسیم نمیتواند شد بالاتفاق در این صورت تقریر معنی بیت چنین است که در اما و گفت و خلی یعنی
دخول و حلولی میگویم و حلول متوهم است سربانی که آن را شکمبین در صورت تماس گره سطح نمیدانند اثبات
نذهب خود می کنند و طریانی که حکما در صورت نکرده آن را تحقیق نموده دلیل شکمبین را رد میکنند پس
من هم که خود را بر سطح تومی نم و تماس میگویم حلول را سربانی اگر بوقوع نیاید چه مصداقه حلول طریانی که
لفظ الامر می است حاصل است قوله

گفت تو شکل عروس از منده سگر خوانده اضع عموداتی المثلث قاعاً با لقطین

شکل عروس در اینجا باعتبار لفظ مناسبت دارد و اما مناسبت آن بحسب اصطلاح محتاج بیان است
و همچنین لفظ عمود اگرچه مناسبت لفظی دارد و اما مناسبت با معنی او که در فاعل صفت است اخطا هر غشود زیرا که
عمود اسمی است از اسماء عثره خط مستقیم باعتبار آنکه قائم شود و خط دیگر حادث شود در دو جانب آن در

قاعه و آنرا قائم نیز گویند و عمود و قائم که در مصرع ثانی واقع شده خطی که در ثلث نقطه بین خطی عاصمه
خطین برسد صادق نمی آید پس وجه مناسبت معنوی در قول اوضح عمود الی هنا نیز میگردود و مناسبت
صوری مجرور از مناسبت معنوی لطفی ندارد و تقریر جمیع بین المناسبتین آنکه شکل عروضی آنست
که مربع و نیز زاویه قائمه مثلث مساوی بر بین ضلعین شود پس این شکل هم اشتغال بر ثلث دارد و هم
بر مربع و شکل جماع عروض نیز بر وضعی مناسبت بر مربع دارد و اندک نهایت جماع باین جبارت آمده
جهد بین شعبها الاربع و بر وضعی مناسبت بر ثلث دارد که هر دو ساق عروض و ضلع میتوانند شده
که در ملتقای آنها زاویه حادث شده و خطی در عرض مجامع که طرفین آن بسایقین عروض منتهی میشود
و تراوست که این خط عرض من بر جمع الی وجدان نفسه پس تشبیه شکل جماع عروض به شکل عروض بر وجهیست
مناسب افتاد و تشبیه او و تضییع را با اعتبار استقامت عمود و غنوم اصطلاحی عمود صادق می
بر آن نسبت بود تراوید بر نسبت تراوید که لا ینفی علی الجماع بین العلم و الخلل و در شکل عروض
برای اثبات دعوی خطی مستقیم میکشند که از تراوید شروع شده منتهی بنفس تراوید میشود و
بنقطه بین منتهی خطی که آنرا در اصطلاح طرفین متقاطعی میگویند میرسد همچنین قضییب
مجامع که عمود است و خط مستقیم از خط عرض مجامع که در تراوید ادراک شده تراوید که ملتقای ساقین
است منتهی میگردد و نیز بر این دلیل اسودین که داخل مکان مخصوص اند و شبیه اند به جاستین سنان
بر دیگری منطبق و تشبیه آن بنقطه بین متقاطعی که در زاویه با ملتقای خطین حاصل میشود مناسبت
تمام دارد پس قول ناظم قاعه صفت کاشقه است یا حال بود که از عمود که در عبارت مفعول است
اگر چه در حقیقت فاعل بالنقطه بین طرف مستقر است متعلق بمقدار و اشکال و ثلثی آن بقاعه عاصمه
که ناظم من تقریر السابق و باید دانست که آنچه مذکور شد بر تقدیر نیست که مراد از نقطه بین دو نقطه تراوید
گرفته شود و میتوان شد که مراد دو نقطه باشد که در محل قیام خط اعتبار کرده شود یعنی هر گاه خطی در وسط
خطی قائم شد خط ثانی اگر چه واحد بالذات است باعتبار قیام عمود و خط یعنی دو خط خواهد شد و نقطه
محل قیام نیز دو اعتبار پیدا خواهد کرد باعتباری طرف یک خط است و باعتباری طرف دیگر پس
این نقطه را اگر چه واحد بالذات است نظر به دو اعتبار نقطه بین میتوان گفت در حقیقت نقطه بین که
مذکورین در بعد عرض مجامع که محل قیام عمود اعتبار باید کرد و مراد از این نقطه بین حقیقتین باید داشت

و اینجا لطیفه ایست که چنانچه آن دو نقطه در حقیقت یک نقطه است یعنی حسین در حکم کعبه است بل بر اصل
 سهولت و جوارحه خفیه میان بخلاف ناز و جنت که ایهیت ایشان تا در خلال کلمه واحد نیست
 است که خفیه بین در کعبه و از بعد از قریح جامع که محل قیام عموداً فرد و ترافاده شاید هنگام طوی
 سوم زمستان بوده باشد یا شام برای ضرورت بالاتر اعتبار کرد و در قرب را در حکم اتصال متخالف گرفته
 گفت من در انتظار ساعت معینم و در قول شمس طالع بر هر راجع ماه باید بدین

طالع در اصطلاح چین برچی را گویند که از افق مشرق در حالت نبردان باشد پس می بایست هر
 در طالع بیگفت و سیارات را سواى شمس و قمر سه حالت است استقامت و رجعت و افات
 و بودن شمس در طالع وقت و رجعت زهره در اختیار است اهل تخم از برای زفاف بد است و در
 ماه در بطین حوت صاحب سواى القمری آرد وقت با شترت باید که قمر در حمل و اسد و میسن
 و جبک باشد که آن دلیل بود بر زیادتی نشاط و بقای قوت انتهی و بطین نزل حمل است
 خان میگوید بالفعل شمس در طالع و زهره راجع ساعت زفاف نیست ماه در بطین باید
 انتظار این ساعت میکشم و در وقت با شتر کار میشوم قوله گفت پس ساعت شانیخا
 معنی یوم القیام نه درین مصراع بای برای رطب می باید یعنی ساعت یعنی یوم القیام نه ساعت
 یعنی قیامت هم آمده قوله تعالی میسألونک عن الساعة ایان میسألونک عن الساعه میگوید تقاضای
 وقت این است که کار بالفعل واقع شود و ساعتی که از روی خیم تعیین میکنی و کار او را
 بفرماید انگلی خداوند حرکات کوکب کی موافقت خواهد کرد و وقوع این شرط کی دست خواهد داد
 پس ساعت اینجا معنی یوم القیام شد و وعده بقیامت افتاد قوله یوم تالی گوی و استقبال
 کن از حشر اولین پادشاه است بایکرمه یوم تالی السماء بدخان بدین و مراد از استقبال زیاده
 آینه است معین تقریباً اقتباس یعنی هرگاه مراد تو از ساعت روز قیامت است نقطه محمل
 چسب میگوئی آییم یوم تالی السماء بدخان بدین بر خوان صیغه استقبالی که نفس روز قیامت باشد تا
 کن قوله گفت نزدیک است آنهم اینهمه تحمیل چیست به نوع بیگویند نقد تحمیل است
 قیامت آنهم نزدیک است که آنهم بروند بعد از او نراه قریباً قوله گفت انسان از محل خود غلظ
 لے محل القهرین به عروس میگوید بدین شبانی چرا نکتم که حق تعالی میفرماید خلق الانسان من عجل

خمیر یا انسان است و سرعت جبلت اوست و عجل بالکسر ساله و قرن پنجم قاف شاخ کوچک
تصفیه قرن و اضافت عجل بسوی قرن بادی ملاسیت است و عوس کنایه بشوهر میکند و میگویی
گو ساله صاحب شاخ کوچک یعنی پیر تا بالغ گو ساله بپیر شد و گان شد قوله گفت من مستقبل
از رمال جستم حکم کرده داخل خارج شود و فلیکیا باشد نصرتین مستقبل در اصطلاح اهل رمل طلبه
را گویند که حصول آن در زمان آینده مطلوب باشد یعنی این کار فی الحال نمی شود و باری
بگو که در زمان آینده حال آن چیست گفت دخول و خروج که نتهای مامول است وقتی حاصل
میشود که در نقطه زنی با قرعه اندازی شکل نصرتین یعنی نصرة الداعل و نصرة الخارج بر آید که هر دو
در عالم رمل سعد اند و باعتبار دخول و خروج باز قاف مناسب دارند و باعتبار معنی لغوی در
نصرتین لطیفه دیگر است یعنی کار از یک کس غنی شود و بسیاری و تن دهی طرفین بوقوع می آید پس
تنها فاعل استحق ملاست چه را باشد عجل که حصول کار را مانعی از طرف متقابل بوده باشد قوله

از جیبی هم دوای خواستم نادیده گفت از برودتهای تو پیدا است ضعف کلین

کلمه پنجم کاف که در کلمات تشبیه مقوله خان است عذر خود پیش زن بیان میکند که من حکیم طبیی حادث
مرا نادیده حکم کرد که کلین توصیف واقع شده و ازین سبب ترک کردن رجولیت هم سستی بهم رسانیده
لیکن خاطر خود جمع دارد که تجویز طبیب بمعالجه می یزدازم و آب رفته را در جربازی آرم قوله

ساخت زر عونی ز رخ نجان جز در خیال تو دوری و در فاضل سعد و مستطین

زر عونی مجبوری است مقوی کرده یعنی خان بفرموده طبیب زر عونی ازین ادویه ثانیه تداوی ساخت زر عونی
اقسام است این نسخه تا نسخ قدیم اختلاف دارد و ابا حذاق بنظر خصوصیت نجان در شرح از حکم و زیاده
میکنند اگرچه این نسخه تجویز طبیب مفروض است اما در حقیقت مجوز نسخه میزد احمد عالی است و میرزا محمد
خان دان طبابت است اسلاف او در شیراز طبابت پیشه مشهور بوده اند پدرش حکیم محمد فتح الدین
عم حکیم محمد حسن خان است که در هند وستان با شاه عالم در وقت شاهزادگی مصاحبتی بهم رسانیده پدرش
حکیم حاذق خان در پایان عهد عالمگیر بکتاب حکیم الملک امتیاز یافت و در عهد محمد شاه به منصب
نخاری و خطاب حکیم الملک و کمال تقرب محمود اقران گشت حکیم فتح الدین نیز به آید گویند میرزا محمد
دهند متولد شد در سن پنجاه و پنج به شیراز رفت و کسب کمال نمود و بگشت و در سالک نوازان طایفه کن

انتظام یافت محنت بخطاب نعمت خان داروغگی باد چرخانه خوان الوان جمعیت هبیا و آوایا بخطاب
مقرب خان و داروغگی چو اهر خانه گوهر آبر و بدست آورد و در عهد شاه عالم بخطاب دانشمند خان
نوازش تازه اند وقت و تخریشا نامه مامور گردید و در سده احدی و شترین و مائت و الف ازین عالم گذشت
گفتنی اینها فی آید بکار ازین بشنو قوله چاره آنقدر و داجین است و کی صد عین
و داج بالکشمیر گ که در هر دو جانب بدن میشود کی یا قطع دایع کردن و صدع بالضم با جین چشم و گوش
و صدع با نادر اشال صحاح و قاموس نیست یعنی چاره تو بقصد و داجین چنین قبل که وجود اسطفا
و بیج بکار نمی آئی و کی صد عین محض برای قافیه آورده چه کی صد عین مقضی بلاک نیست
یکله نورث بعضی اراض است و تاویل ضعیفی میتواند کرد که در کی صد عین المی است و در اینجا ایلام
و ابلاک هر دو مقصود است قوله

جمله ام را مدرسه کردی تو ای خانه خراب
هم زبان آمد بدو از گفتگو هم نورتن
نوره بیع لام و زای میگوید محنت پاره که در هر دو جانب سر حلقوم می باشد یعنی جمله که جای سخنان
معاشرت بود و مباحثه علمی مدرسه ملایان با نعتی کاش ملائیت درستی هم داشتی و علت نقصان ملائیت
او در بیت ثانی بیان میکند که قوله

و خطا در مشه گانی کار ملازاده است
تو بخت اللفظ و اعط گشته چون ملایان
ملازاده خطای محنتی مختصر معانی مشهور است که کمال تدقیق دارد و سخنان بنیایت مشه گانی میسر یازد
ملازاده در اصطلاح رنود و او باش آله شاسل را گویند و ملائین و اعط صاحب تفسیر سینی
و دیگر تصاویر نیز مشهور است که سخن سر سوزی میگوید و تدقیق کم می روزه و قوله
شد در از این بحث یارب ناخیزی از زیر پا
بختی حکم بیار در رفع سازد شور و شین

بچار از جانب زبیر باد آله چینی می آرند فواسق آترا یکا رمی برند و اما چون در بحث عاجز شد و هر چه
که آورد و وس آترا و نمود و در جاب آلمی بجا خبر نالی در آمد و بالکه که بخار می آرند اعانت حبت
مثل مشهور است قوله

انچنان خیر که بر کیم برادر نازد
جمع گشتن شد بخان شوار و برین
قافیه تنگ و نماده هر دو جایز هستند چنانکه انحصار است و چه انحصار در خان انیکه عضو ثالث

از نقل حکم مردم بهر سانه و وجهی که در شاعرانیکه آنکه اکثر است استعمال یکبار شد و در این تائیه ثانیه
 و غیر پیش او نمائند و درین بیت فقط تشبیه و نوع مناسب آورده و اوله

با خود گفتیم سخن را در سنگهای خنده و سبیل
 پیش از آنکه بگویم تاریخ گفتن فخر عمرین

بندیل این دل در مصراع ثانی را نسب مینماید مثل چنین تنوع مع پیش خشن لبان و تاریخ گفتن فخرین

حرف در در ساخت مدح پیش از آنکه گفت
 آنجا باز کرد و اینجا افتاد و سبیل گفت

سال که خدا را که سکار خان از مصراع تاریخی که بعد می آید سینه مستقیم و تشبیه الف سستفا می شود و فلان
 قلعه ملکیده حیدر آباد در درنه نشان به بین الف صمخ کرد و از اینجا بوضوح پیوست که که خدا را که سکار خان
 با دفتر سید نظیر وزیر البص و الی حیدر آباد یک سال بعد فتح واقع شد و در مصراع مصرع مصرع
 جانز کرد و اینجا التقای ساکنین یک سال یکم است اندک شاعر تعبیه کرده و حش در باب ماده تاریخ مدح معنی
 ضم ساخت حش و در اصطلاح صرخان الف و او یار اگویند اینجا حش را مفرد آورده و وزیر که در ادب
 حش و آن الف باشد بقرینه هرل یا آنکه در فارسی حش که بالای آن که ششده همین الف است و خبر
 التقای که بشکل یکت می یوسند و تاریخ یک عدد حساب کرد و اما تاریخ گویان حش به خبر و که بعد الف
 می آید حساب نمی کنند که صورت از صورت حش و حش ندارد و معنی غانده که نقادان سخن را بر ماده تاریخ معنی است
 که حش از التقار ساکنین و معنی موضع از مسائل صرف است پس براد فقط خود درین مصراع عیجا واقع شد
 این اعتراض شهرت دارد و صواب است که مسئله را از حقی در علمی می آرند و همان مسئله را از حقی و دیگر از علم
 دیگر همیشه دارند و از اینجا است که بحث از التقار ساکنین مطلقا و در حث می کنند که از خود از حش می گویند و از التقار
 که در آخر کلمه بالحق کلمه دیگر حادث میشود و بحث در نحو هم می کنند از حثیت که از عوارض آخر کلمه است و نحوی
 از همین عوارض بحث دارد و چنانچه در آخر شرح ملا و محل نون تا کید بگفتگوی التقار ساکنین می بر دارد
 هرگاه در محل مخصوص التقار ساکنین بالتقار خوانین است و نحو یان بحث از التقار ساکنین گفتین میکنند
 ابر و فقط نحو مناسب بر افتاد باید داشت که التقار ساکنین که بلجوق نون تا کید در چهار صیغه تشبیه و دو
 جمع حادث میشود جمیع نحوات آن را در نون ثقیل را داشته اند و یونس نحوی برخلاف هم و در خفیفه نیز
 را و امیدارد پس در محل مخصوص که صورت تشبیه است الف و اما که فاعل فعل است یا نون عروس که تا کید
 فعل میکنند جمیع گفته اگر نون عروس را ثقیل گیرند باعتبار نشد و می که در کار میگرد پس در از آنجا مذکور

نویان است و این اتفاق از اینها جائز و اگر خفیضه گیرند باعتبار سکونی که برای حصول بارد از پیش ازین
 ایجاب قبول شرط در میان آمده بود که ازین علت برخواستن نباشد پس مراد از نخونده بهیچ وجه است
 که جواز این اتفاق از دوست خاصه قوله

اکسبت و اما پیش منزول کرد و بارگفت	نزل پیش از زفافش بخواند از او چنین
------------------------------------	------------------------------------

مصرع مانی تاریخ ثانی است درین مصرع ملامت قافیه قافیه شاعر تنگ ساخته در رعایت تاریخ
 در مضطر و دیگر انداخته و سنی که از عبارت توان برآورده غیر ازین بنظر نمی آید که حین در لغت هلاک شدن گویند
 و هلاک درگ اطلاق میکنند هر قالی که بعد وجود حیات طاری میگردد و اطلاق غنسل بر منسل
 کاری است که کسی راه خیل آن کار کرده باشد و نیز اطلاق آن به بیرون انداختن بعد از نزدیکی
 جماع و مقصود از آنست که نسبت دامادی او را منزول کرده گفت که غنسل و منسل شدن او ازین
 سبب پیش از زفاف یعنی پیش از عمل دخول بود و بی نصب غنسل کردن مشابه آن است که زیاده از
 دهاک اطلاق کنند چون در غنسل بگویند انزل بوست پس منزول شدن مردن او پیش از حیات
 و قیام بان منیاید که نازاده را مالک و مرده گویند و عدم اصلی او را حکم عدم طاری گویند و سنی
 دیگر آنکه داماد از بس ضعف قوت اساک پیش از زفاف آبروی خود بخوبی و سرخالت فرو نگذاشته
 اگر چه در غزل هم آب بیرون میریزند و سر فرو می آرند اما بعد وقوع کار بشود پس آب بخوبی او را
 غزل گفتن از آن قبیل است که نازاده هلاک شده و مرده گویند قوله

خواستم از خان صلک گفت از سخن فحاشان	من ز خواندن علمم پس در نفیسم چه بین
-------------------------------------	-------------------------------------

بین در دوزخ را گویند حاصل جواب خان اینیکه صلک کابین عروس سخن است و من خیال می برز و چه قدرت
 ندارم بر بیک سخن هم قادر نیستم پس صلک از کسی باید طلبید که قدرت و ابلت داشته باشد قوله
 هر که خواند ایها الناس از شما این قطعه را

در خور حالت صلک بخشد ز هرزه بالغین	یعنی از هر سبکی تا نهر از خرد اندازد هرزه گویی من بطول کشید و از مرتبه احاد و مرتبه الوف رسید و چون فروشی
------------------------------------	---

آب آینه را بجاگ ریخت و خاموشی نگاهداری را با در و بیعت نمودن اید انتم که لطف عام با ارزش
 خاص را میبازد و در نیز سبش این جام غار سبب تبارف میسازد استغفر الله و اتوب الی التواب
 الرحمن و لا حول و لا قوة الا بالله العلی العظیم

عاقل بنهر در خان شاهجهان آبادی عقل کل یا در اوست و میرزا فاضل گستر و مضامین تازه دار
 و جوان خوش خاذه مدتی رفاهت نواب نظام الملک آصف جاه برگزید و مداحی او را وسیله کاروانی
 ساخت نواب در آن آخر عهد قتل مکان منصوبه داری بجای او بقیام داشت و آن ایام بنهر در خان ملازم
 رکاب بوده و اکثر بار یاب صحبت مشاعره میگشت در سال اول جلوس محمد فرخ سیر نظامین سنه
 اربعه و عشرین دمانه و الف نواب آصف جاه بصوبه داری او رنگ آباد سرفرزنی یافته از شاهجهان آباد
 به او رنگ آباد آمد بنهر در خان هم مسلک ملازمست پیوسته درین عهد او را ابدار و دنگی فرا نش خاذه و غیره
 مامور فرمود و در همین روز بنظر بکر بسن بداد دنگی خزانه دار اختلاف شاهجهان آباد که حاصل کار کثرت
 هندوستان از نواب در آنجا جمع میشد امتیاز بخشیده رخصت فرمود شاهالیه زاد رنگ آباد به
 شاهجهان آباد رفته قرین آسودگی بسیر میرود و هجایا در گذشت نقش گنیش این مصراع بود
 دیوانه دیدار محمد عاقل از دست

بک میدار حیا در پرده محبوب را   دیده بیگانه داند مهر مکتوب مرا

فقیر این مطلع را از زبان نواب معصام الدوله شاهنواز خان مرحوم بنام نصرت شده و برادر زاد
 بنام اولو ششم در نیولا در دیوان بنهر در خان بنظر خودش بنظر در آمد از اینجا معلوم شد که قایل مطلع
 بنهر در خان است و برای اطلاع این معنی ترجمه او پیرایه تحسیر پوشیده همچنین در دیوان او را در آن
 واضح این مطلع بنظر در آمد به براه او چه در بازیم بی دینی نه دنیائی بی دلی داریم داند و بی
 سری داریم و سودائی بی درین ایام که مطالعه دیوان ابو طالب کلیم اتفاق افتاد این مطلع در
 دیوان او هم دیده شد بهمت واضح از آن بلند است که اخذ کند تو او رده شده باشد این گله از حدیث
 دیوان او چیده در دامن این صحیفه ریخته شد در مدح نواب نظام الملک آصف جاه گوید

میتوانی که نظام الملک تسخیر جهان   من علامت دیده ام اقبال عالمگیر را
 قدرت اقبال عیسی منجرت نازم که او   سید مدد در قالب اعدا دم شمشیر را
 دشمن تنش بجان افتاده آفرین حال   کینفس از شمع میخواید لب تقریر را
 که جواهر سای معجون نشاط در نگار   میتوانی شاد کردن عاقل و لکیر را
 ندارد حاصلی غیر از ندامت حرف سازا   زبان شمع آخر خاک لیسند از دایها

بنهر در خان
 ملازم
 رکاب
 بنهر در خان

چراغ خانه آینه روشن شد ز خاکستر
ولید قفل چون بدم ز یک آهن تقسیم شد
پس تحویل روزی هزاره بپایان رسید
ولید بامن جراتی بنامش نهاده را
سازد و برگ خوری کم کرده ام کو مظهر
تکلف بر طبع بوی چه سامان کمی دارد
ولید سینه صافان را نمیدانند بخار کینه
قیمت عظمت بر دل آزادگان آمد حرام
ولید اگر خواری بر چنین ظالمان احکمت است
نذار و چه رام رنگی ز جوش ناتوانیها
ولید نشانه بکشتن ساقی گیسو سینه حسام را
سهروردان بکلم از زیر دستان قائم اند
ولید هر نفس یکایک یوسف چو پند نقصان کرده ایم
نیت بستان این کین دیوان عبرت دیده ام
ولید روز و شب عاقل ز شر ممالی بی اثر
آرزوی مال دنیا میکنی هشیار باش
ولید ساقی پیاله گیر که بے نشاء باش
نیت حسد از احاصل اعتبار جاه را
ولید چون حسد بجام میم یابد در بهار
کابلان نام قناعت پرده پوشش خود کنند
ولید نذار و خرج اش سینه تحویل منر سود
بهر آتش مجرم تماشا کردی داند
رسالی سید منظراره آن رف پیرشان را

نوشتمت بخر کیار آتش زن بسامانها
ولید اگر ایسا کشتایش در گره دارند شکست
که گنبد را سفید از انتظار گشت ترکانها
ولید در خوشه آسیا غنچه بد رنج دانه را
تا بد از ساز عیش رفته را آواز
ولید اگر بر سر مه و سی است ناز میروا میا
دیدم باشی صحبت خاکستر و آینه
ولید که دوکان را خواب نبود در شب آوینده
باز وار دارستم شمشیر از انگار
ولید چو گل تاراج چیدن رفته ام در نو جوانیها
سایه انگور باید آفتاب حسام را
ولید نیست خبر دیوار عاقل بیک گاهی بام را
روز و شب در دست ما و گوشه دامان ما
ولید حاجب از رخ دیوار دارد و صبا
چو یک سینه مانند جرس داریم
ولید سر میبرد دیده ما را است این گنجینه
شرمندگی ز روی هوای کشیم
ولید دیده باشی سنگار گل و گوهر شاه را
اگر من برگ گل نفروشتم و دستا را
ولید برده داری چون سبزه نیست پانگ
که جوهر روح سوزان میشود دندان باسی
ولید چو برگ لاله هزار خویش میبرد ز با تم را
که بچیدن بقدر رشده باشد عشق چنان را

اکثره زنجفه بگزار کائنات	وله	از بند جامه خواب ز باد سحر بر آ
بناشی بجز از فرصت سانوردان اینجا	وله	که ز گرس سیکند پیمان و چپ کفن اینجا
شمر احسان که عیان سکه تر دارد مرا	وله	آب گرم چون کسی از خاک بردارد مرا
بچین بکنج بر سر خود استیاد دولت	وله	که نیلی سیکند این مار آخرد و شصت را
می برد چسبانه نوشی اعتبار بر را	وله	آخلاط آب اندازد ز قیمت شیر را
اعتبار جهان خاکی خیال بدش نیست	وله	جنبش ترکان لغارت میدید مان ما
راضم بر سر گشتن فلک کوسائی	وله	بچو ترکان کرد چشم یار گردانی مرا
سهل شمر که بیدست و پا باشد طرف	وله	دانمادار در دست نسایه نور آفتاب
خوایدن سفیدی ترکان قیامت است	وله	کرد خاک بدیده چو دیدی در خواب
تا توانی تحت بندیک مقام عاقل باش	وله	خاک بر سر سیکند در خانه آئینه آب

مولف گوید سیم را با الف وصل کرده و عین را از میان انداخته چنانچه نموده را در حالت وصل می اندازد
و این در کلام او بسیار واقع شده از آنکه است

سے ہر نقاب عاقت شعله مال گاہ	عکس تو در آئینہ یوسف مصری بچاہ
و سبب وصل آن است کہ اہل بندہ مخرج عین را دست ادا کردن نمی توانند و عین را نموده میخوانند	
ناصر علی ہم درین عین غوطہ بخورد و یگوید سے رگ جان بہار این ہمہ میر حمی چیست	
خاک از مقدم تو خون شدن عادت دارد و اما گاہی پای مردم ولایت ہم در کلاہ این سین	
می نوزد و خواجه باقر مست شیرازی گوید سے مرا پسند خوردند ان بحال خود نمی آرد و بالین سنا	
مجنون عشق ساقل بنگر دوہے مست ز نیر عین عاقل حاصل کرده است تنها تقصیر ساقل بچاہ نیست	
باز اشعار عاقل آید	

در پردہ ہرزشت نہان خود نقالی است	ہدیشہ آئینہ پیر زنگ صفائی است
ہرگز ازین سبجہ پیرایان تاشا کردہ ایم	چون سلیمانی ولی در حلقہ زنا رشت
پیش فقیر بکس سبجہ پیرایان بکہر دانان ولی است	
آبردی سیل سیر چہ را	خاک ہم در خانه درویش میت

از خوشامد میفرید و در ترک خرفان غرور	وله	شیشه مارا با نفس سامان بالیکجا است
مده دست بخت مدام هشیاری	وله	بیش نشاء که امر دست فردا نیست
حسن را باشد بقدر عصمت خود اقلیاز	وله	یوسف مصری ز جوان گزین تر است
چسب کبر تو بتر از آهسته چسبیم	وله	شراب شیشه مار عفرانی است
یا وجود بکسی فال امید میسنیم	وله	ناله دارم که با گوش کریمی آشنا است
عرض طلب جرات است و خاشی نقد و رست	وله	لے کرم بر خال محتاجان تر خرم شماست
پروانه را بشمع دلالت که میکند	وله	در کاوان شوق همان شوق بر سر است
میچکس یارب اسیر جذبه الفت مباد	وله	مخرج دست آموز دیر و از هم آزاد نیست
چاره سازان جهان مانده کار خود اند	وله	زلف جوهر را کشاد از شاه شمشاد نیست
شاخی گشت بی برگ آید بکار آتش	وله	عاقل مباد مارا از دامنش جدا دست
بر دوش بکیم انیمه بار امل بسند	وله	لے نخل سیر برگ ترا نشیه نازک است
روکش از پند نامح که چه باشد بعل	وله	میکند همواره سوان گریخ خود هموانیت
جلوه بی وصل دارد انفعال در کین	وله	ماه نجش را بجا و آتش تقلید دست
نایاست از سگند رسید به آبسه یاد	وله	نیکوان را در نگین ساد و نام دیگر است
دانه سر سبز را با آسیا سخت است کار	وله	بینان را اگر دوش آخر بلاست
اعتبارات جهان قید فرنگی بیش نیست	وله	لے خوشا یعنی که این ناموس جوهر کرده است

جوهر یعنی گلشن امل و عیال خود را وقت مغلوب شدن از دشمن بابتک حشمت نر شود در بند بقیع جسم مشهور است و صاحب بران قاطع میضم جیم نوشته در نیمه نور مطف از شعر مذکور میرو

کدام تشنه جگر گرم جانفشانی بود	وله	که آب جدول شمشیر در روانی بود
پیش آینه بے غبار شمشیرش	وله	نفس شماری عاشق چه زندگانی بود
بے قامت بلند تو از برگ برگ سرد	وله	در جامه خواب فاخته سوزن شکسته اند
دیباغ شاه از افسر بخود چسپدنی دارد	وله	نمیداند که چنبر آسمان گردیدنی دارد
چه تماشا است در خدمت یارب	وله	هر که رفته است بر نیسگر د

عجبش در آرزو نوجوانان پیر میگردد و له
 بت دنیا طلبان شکر کعب با حرص و له
 مشهور متب سگر توان شد و له
 پیرنج محال است بفرودس رسیدن و له
 آنجا که روی ساقی باغ منظر نباشد و له
 یک قلم در آرزو کسل و در جان سوختند و له
 بهر جا بگرد عاشق گذشتن دعا دارد و له
 فیض آب دیده نتوان یافت در آب صوفی و له
 بر وزانند که تحصیل ارم طاعت نینخواهد و له
 از زنجیر بستن بر نفس آوازی آید و له
 ابر بگذشت و بسید خجسته دارد و له
 دعا از هر که باشد دست و پای میرنم و له
 از جنس طمب در بزم اسکان دیر میگردد و له
 آنست که از این چنین از چشم عبرت دیدنی است و له
 امتیاز گوهر مادر وطن مستور بود و له
 سلسله سیحان در دند زنگی را با زگو و له
 میتوان از رود سیر هتاه انجم یافتن و له
 بسکه دارد نمیکش تنج ستم جانانام و له
 بود هر مصرع آینه دار قاست شونخی و له
 سالما از بهر دنیا حلقه برادر زدم و له
 بیاد قاتلش چون عشق بچای چمن قاتل و له
 در شکست محنت از کسب هنر افتاده ام و له
 دره نیدم بحرف نیندناص بار کما گفتم و له
 کجا دشتیته عنیک پری شیر میگردد
 بهر این طائفه مجنون طلای با بد
 حاتم بد و حسن نام دارد
 همواری ره پلش کنش میزند
 جام شراب صندل به در درناشد
 دوزخ دنیا پرستان آتش خاموش بود
 که بهت در باغ خود چنین یکا نشین دارد
 کاشک زایه بیاریش و ترکان ترکند
 خدا در کار سازی از کسی شوی تا نینخواهد
 که گراز خود بر آغاه ماهم دری دارد
 محل لیلی احسان چه قدر سکین بود
 همچو آیین بر چندین دعا یم کرده اند
 رسد نانشاه صهباء مانع سپید میگردد
 باغبانان خفته اند و سرو با استاد اند
 باده آبی بود در شیشه انگور بود
 چاره این درد سر را میشد تیونید گور
 آسمان هم یک چرخان لبیالم است پس
 نخته مشق زخمهای نارسا چون شانه ام
 بخله سرو نبوسید دیوانی که من دارم
 پشت پا جای که پاییز در غفلت سر زدم
 سپاه سرو قادم شاخ نخل میچیدم
 چون کمان حلقه تم گزیده زور خودم
 نه کافورم که فاضل شبکن بر دوازده بالم

از دل بکوی یار	و لہ اگر گزشتہ ایم	دیدانه را بکوچه باستان گرفته ایم
سیر سیر کو میگردم روان	و لہ	سیر تدم در طاسم کوسار افتاده ایم
سیر دناغی سیر دیگر بختابد مگر	و لہ	مادره را آتش زخم گلگشت نیلو فر کنم
سفره را نشاء عبرت فرو داز دیگران	و لہ	ز قسکان پیمانہ پر کردند و صاحبان زدیم
چه سان آینه ام از گرد این حجلت بر کن	و لہ	که حسدش خود پرستی خواند من بکفتم زنگم
از فاقه میر و لب بطلب آشنای کن	و لہ	بشکم باطل شکم انتخاب کن
شکست عشق گر این در سفیدی مبین داز	و لہ	چو گندم لب بوسن سباد میتوان کردن
چنان گویای شکر نعمت گردید جان من	و لہ	که چون متقاریر و دیزبان الی استخوان من
خون لب شراب کم از خون جوک نیست	و لہ	سجینہ حذر ز شکار پلید کن
تاکی ز سیر گلشن دامن کشیده رفتن	و لہ	فریاد نکست گل باید بشنیده رفتن
خنگما در آستین صلح دار و پار سا	و لہ	دیدہ باشی تیشش از چوب عصا آید بر دون
سرو بهشت را بدعا میکنی طلب	و لہ	زاید مگر تو سایه سیستاند دیدہ
راه کدام فطرت رسم کدام پوشش است	و لہ	صد دور و سر خریدن از منقب نزاری
چو راهب به تپانه سیدار بودن	و لہ	از ان به که در کعبه خوابید و باشی
گر نذار و انفعال سخت حاجت استن	و لہ	دست پیش و چرا وقت دعا دار کسی
میدانم چه پیش از بدلم را انقدر و انهم	و لہ	که در چاه رخندان تو میر قصیدہ سیاهی
به از عبادت زود غفلت عاشق	و لہ	فدای خواب رنج انرا بیداری
کشاد دل ز چشم سرمه آلودت بوسن کم	و لہ	تو ظالم شیدر دیناله دارم ساختی رفتی

میر عبد الجلیل الحسینی الواسطی البکراعی قدس سرہ و نفع جامع اصناف علوم است و لوح محفوظ
اسرار مکتوم جام جهان نمای جلال صفات است و فلک محدد عالم کمالات بریان سا طبع ربانی
است و حجت اشرفیت نوع انسانی تقوی آب گوهرش و عرفان بادہ ساعش شش کتب درسی
از بعضی علما از بکرا ام و قضبات پور بکسب نمود و جاب شیع غلام نقش بند لکهنوی که امام علی
فوار به و سلب نظیر او خمیر مایه قضیه سالبه است سرشته تحصیل انجام رسانید و علم حدیث از خدمت

میر عبد الجلیل الحسینی

سید مبارک محدث بلگرامی که از استفیذان شیخ نورالحق خاغت الصدق شیخ عبدالرحمن دهلوی است
 سند نمود در عقلیات و منقلیات لایسماء تفسیر و حدیث و لغت عربی و فارسی و فنون عربیت و تاریخ
 و موسیقی هندی اقتداری عظیم بهم رسانید و قاضی ماسن اولوالی آخرو از برداشت استاد او شیخ غلام
 نقشبند لکنوی همیشه زبان شیرین او میگوید و ملاقات او با سید علی معصوم مصنف انوار الزجج و
 سلاطه النصر در ازنگ آباد کن اتفاق افتاد سید علی میگفت من در تمام عمر خود جامع غرائب علوم
 مثل میر عبد الجلیل ندیم ترجمه سید علی در سر و آواز دولت الیغواد مفصل بقلم آمده صاحب مرآة الصفا
 تاریخ وفات او سنه سده عشر و اثنه و الف نوشته میر ربیبی نقضن طبع اجماعا پیر تو التفات بر شعر
 می انداخت و در زبان عربی و فارسی و ترکی و هندی جواهر زوایر بنظم میساخت اول
 طبعی که تخلص میکرد عبد از ان بنابر آنکه سید واسطی الاصل است واسطی تخلص نمود آخر عبد الجلیل
 قرار داد و گاهی میر جلیل هم می آورد و اندر صاحب خیات الشعر نام او میر جلیل نوشته و در حرف المیم

ذکر کرده و خود در بیت رطایف میاید

خدیگ غمزه شوق رخ صنوبرتد ترکذشت هنر خسته جان میر جلیل
 اشعار سیر اگر چه در مدح واقع شده اما بدو انصراف شعر از حسن نگارفت الایکبار وقتی که این رباع

از نظر خلد مکان گذرایند

کسری که بعدل بود عالم پرورد بی جیم آوینت پای زنجیر زور
 داشت از کمال عدل تجوید نکر آوینت سنبله بهم در کشور

سلطان چهار خلیفه از طلائی مسکوک که آنرا بهون نامند بدست شاهزاده کامیش داد شاهزاده
 بدست مخلص خان میر بخشی مخلص خان بهیر رسانید و چون خلد مکان در سنه اثنه عشر و اثنه و الف
 قلمه ستاره را که از شاه قلاع دکن است محاصره کرد و در اندک فرصت مفتوح ساخت سیر در
 یک شب یازده تاریخ به زبان عربی و فارسی و ترکی و هندی ترتیب داده از نظر باد شاه
 گذرانید و بجای آنکه کامیاب گردید از جمله آن تاریخ تاریخی است که از شکل اصالیع اختراع فرموده

و خفا که بدیهینا نموده

چو شهابام زیر خضر آورد بورد اسم اعظم در شماره

<p>قلاع کفر شد مفتوح فی الحال ترا گشتان شبه برده ابراهیم بعینه بود شکل سال حبشی چنین تاریخ گفتن اختراع</p>		<p>ز تاریخ و عدد و شد پاره پاره بر ابراهیم الف کرامت نثاره پس تاریخ تسخیر ستاره شد از عید الجلیل این آشکاره</p>
--	--	---

مقصود از آوردن ابراهیم زیر خضر آن است که شکل لفظی نه بهر سده چهار الف هند سیله الی غیره
بدستوری که معمول اکثر کتابان است پیدا شود و بنا بر این تاریخ بر آنست و در بنا عمارت
و مات و الوت است میر خرمه تا شنیدی هم تاریخ فوت شخصی گفته که بناء آن بر توافقی مرتبه عمارت
و عمارت و مات است نه را بر نم سده باره بنویس چون نه را سده باره بنویسند و عدد و عدد و عدد
پیشود و کطف دیگر اینکه عدد و مصالح بحساب جل همیان است و بعد از این در سده انبیین و آخرین
ماتین و الفین شکل توافقی بهم خواند بر سید قسمت کسی است که در آن عصر پیدا خواهد شد و بر علم هر اد
تاریخی در شکل اصابع هم باقی است تا اگر انصیب شود لکن بلطف تاریخ میرفتی و اندر سید که پنج ابراهیم
از پنج نامی اصابع دور افتاده و ایجاد شکل سده هم از ابراهیم بر حضرت میر خرمه شد و آبجیات کتاب
ربیع الابرار ز خوشتری از خواجه عبدالباسط دلووی طلبید و این قطعه که گفته فرستاد و یا با
الابدی یا غیث الدی به حیرت فرزند العطاء در بنایه لا نعود ان از ابو الربیع بفضل کلام غایت
لیطی العالمین ربیعاً خواجه کتاب را بر میر از زانی داشت و آن نسخه بالفعل در بلگرام موجود
غیث بالفتح باران و قدی بفتحین تحسین قرع بر وزن ربیع سبزه و ظاهراً است که
فرعیه گفته شود برای رعایت فرزند لکن فعل برای تذکر و نوشتن هر دو می آید به شهادت آیات
رحمه الله قریب من الحسین و صاحب قاموس در ماده رسل باین قاعده تصریح میکند لا عود
لا عجب رشید و طوطا در حدائق الاسمر در اشله یاکید الموح بالیشب الزم این اشغال از بدیع است
می آرد و هو البدر الا انه البحر ارجا سوئی انه الضرع غام کنه البویل و سبک گوید من این
را در بلخ پیش ابراهیم غری شاه خواندم یا در گرفت و یک هفته یا زیاده درین بود که مثل ابر
عاقبت الامر بحر اعتراف نمود و گفت هرگز کسی پیش از بدیع تحسین نگفته است و بعد
که سخن او گفت علامه مرحوم میر عبد الجلیل فرمود عجیب از منی تا بیای که رشید و طوطا از غری

بعد از آن خود متنی برین سوال ننهد که در مدح و تعظیم افزود که سه

سوسه از المهر رخ لکنه البدر

هو القطب الاریة البدر طالعها

ولادت با سعادت سیزدهم شوال سنه احدى و سبعین و الف و اتمتقال شنب شنبه بیست و سوم
شهر ربیع الآخر سنه ثمان و فیشین و مائه و الف و در شاهجهان آباد واقع شد نقش مقدس بنادر الشهدا
لگرام نقل کرد و در جمیع شهرهای اولی سال مذکور در باغ محمود دفن ساختند و گوید
میر عبد الجلیل کرد و دفات و در ضواغه گشت سال ثمان و فیشین و الف و الف و الف و الف
دارد که مطلق نیست و درک علیلا نقارنگ کیفیه و قطب فک الزمان المراض
یشفیه و در شایع طبع انور چند شنوی و تصاد و رباعیات و مقطعات تاریخ و غیره تا از جمیع
نثویات شنوی لوی محمد خنیر بادشاه هندوستان این ابیات در وصف لباس و غیره از آن است

چند یو عصر منج شاه غازی
منود از مد لبم الله ته بیج
که بچ پیش نمودی موج گلزار
ز موج نور اقدس چهره ز
چو در خط شعاعی و اثره چند
عیان شد معنی نور علی نور
که دولت تارش از نور نظر کرد
و تو شد از خط و رنگان نمایان
بین دریاغی زینت موج در موج
شکر خذ تفضل جلوه گستر
بر مار یک جبین زینت در آغوش
ز انداز شوک میتوان یافت
که وسعت لازم دایمان در دست
چو پیشست چشم حو بان خط می

شهنشاه سیر سیر غازی
چو داد اول بپشتن چهره رایج
چو شایع گل لبم چید و تار
لبم چید چون خورشید الوز
بچ پیش دل اهل تطبیق
ز سر و صغ چشم بندود
نگارین بپشت چون گل بر کرد
لبس دولت بر دایره ترکان
و تو در جسامه گلباف از موج
ز چین استین چو در پرور
نگارین بند باغار تکریم پیش
بشاه جم نشان هر بند جان یافت
بو سعت دامن شهر جلوه بیست
سجاف دامن از نازک او ای

پادشاه پست شاهنشاه والا
 به خجسته و اذربستان شاهی
 جواهر پوشش شد شاه فلک قدر
 ز شهرم عقد شاهنشاه والا
 گلو آویند و الوان جواهر
 نور آت خیمه نور آگین
 گلو آویند و فیض نمود
 مسائل از جواهر در بردوش
 مسائل را خجسته با هم آورد
 و در شهر گشت شاق گشته
 شد والا بدست جوید و در
 چو درتکین و اسامیست ماهر
 جهانگیری درین جشن عروسی
 بود انگشته شاه نکرتم
 از ان روز خیر کم او زمین است
 اتاقه بر شاه طرب منال
 غلام جلیقه او سحر اکبر
 شد شاه جهان زمینده سروی
 درخشان سهره بر شاه بستند
 شهنشاه ابر رحمت بود باران
 چو زینیت یافت خلعت از شهنشاه
 هر دو خواند از براسی کاراسی
 بدولت شد سواری تحت اقبال

کمر بند صبح آمیجو جو زرا
 بدریا باشد الحق جای ماهی
 را بخت بد میشود پیرایه بدر
 جینی بر عسوق دارد شریا
 شد بر سینه بکینه غلام
 عیان شد پر تو اسرار رنگین
 نمود از لوح محفوظ آیه نور
 بهار غنچه تاز و یک چمن خوش
 بزیب از بند سه شکر انجمن
 به هم پیوسته و از هم گذشته
 ز الوان جواهر بدست ز لور
 بدست آورد و اسامی جواهر
 بجا آورد و رسم دستبوسی
 بدست او خط پرکار عالم
 که از نیمه روز چرخش رنگین است
 هویدا شد هلال عید اقبال
 سعادت میسر و دی برگردا و پر
 بهارین خجسته اشین رنگین تدروی
 که دست در دل خیمه شکستند
 ز سهر سلک فروارید باران
 گل افشان شد بهار بارگ الله
 لب هفت آسمان سبع المثانی
 سعادت در جلو بدخواه پامال

پیاپوشش سرافراز جهان شد
 و همتادوش خدمت تخت شه را
 روان شد شاه با شان و تحمل
 ز فیض شاه گیتی گلستان شد
 نغمه خشن بود که چو ملک رسا
 سعادت داشت چتر از تخت همراه
 نمایان چتر بر شاه جهان بنان
 هجوم خلق از انجم زیاده
 نصادم انجمان شد از حد فردان
 گریزان به ادب از بیم حاجب
 عصای تودک گزرتاب اند
 عصا در دست چاوشان بکین
 گرده پر شکوه گز و داران
 برنگ میخ در زیت فسکرا
 به پیشاپیش شه جمعی چمن پوشش
 بهر مندان چاکدست عمام
 قماش نازک از بازار چیدند
 زر نگار رنگ گلهاسه دلاویر
 گلستانی زرد از هر گوشه جوش
 چو شکوی عروسی شده نمودار
 شه از تخت از پنهان ایستادند
 زمین از پای بوس او چمن شد
 شه نشسته در سرم نشسته بود

ز شه جان یافت زان تخت روان شد
 بوس بالیدیل بهر ماه سنه را
 گل افشان شد گلستان قنصل
 زمین بالید و چارم آسمان شد
 همساکرده بیالایال و پروا
 که میگردد بر گرد سر شاه
 جو بر بالای دریا بهر نینسان
 بیایغ بندگی چون گل پیاده
 که ره در کوچه رنگ نصیبت بزوان
 چو نطق وحشی از اشعار صائب
 به پیشش شه خطوط آفتاب اند
 شهاب از پنهان زاجم شیاطین
 زیاد قطره لایمی جوش باران
 بود بردوش شان گز طلایی
 بیاز کاغذین گلزار بردوش
 دور دیده چو بهاستند با هم
 به چو بهادر هم کشیدند
 بران گشتند از صنعت چمن ریز
 که شد کشمیر از خاطر فراموش
 صفائی صبح پیداد شب تار
 فرو آمد چو ابر تو بهاران
 سهیل مقدم اورا یمن شد
 حرم از مقدش شد عشرت آلود

نشست اندر حرم پر بند خاص
 کینه از آن گلستان پوش بر سو
 پرستاران بگرد شاه جم جاده
 ز عصمت هر یک را نوازده بر دو
 سخن را از ادب سر رشته طاهر
 سخن چون در گلستان حرم شد
 که نشنید و ندید آیین مجلس
 شوشی ادب بهتر ز گفتن
 گزیده آن زینت جمع گشتند
 تنق از جسد زرین کشاوند
 رسوم مصحف و آئینه بینی
 رخ شد مصحف آیات نور سبت
 از آن آئینه دل شاد جم جاده
 و گر هم هر چه رسم که خدای است
 بجای آورد شاه هفت کشور
 شنیده از حرم با صد بشارت
 امیران پیش نشگشتند با هم
 بزرگ شایخ گل بزرگ حمیدند
 مبارکباد ز دوازده طرف جوش
 و گر شاه جهان جا کرد بخت
 بفرش چتر زرین جلوه پرواز
 عقیق تخت نشه چو دل زانی
 چو دریاگان بتنه آن تاز پرور

طب در شک زن و اقبال قاص
 یکبخت نیت در سحر اسیر
 زده حلقه چو دور با که بر ماه
 ز عفت مشک آگین چین گیسو
 نگه را از جاکمیل الجواهر
 ادب اینجا عیان گشتلم شد
 بجز گوش گل و جز چشم ز کس
 که اینجا عینگی به از شکستن
 ره مشاطگی را شمع گشتند
 چو دهن کاغذی جلود دادند
 بود معمول در حجب لیشنی
 دلش آینه روی سر در است
 عجایب رو نمائی داد و دل خوا
 که آن شایان شان بادشاهی است
 بهار تعینت شد جلوه گستر
 بردن آمد چو معنی از عبارت
 چو ماه نو به پیش آسمان خم
 بهاری از گل تسلیم میدند
 مبارکباد شد گوهر صدف گوش
 چو در پیشانی ابل و دل نخت
 چو در بند بر سلیمان بنایه انداز
 رنگارین محمل باقیس ثانی
 بر شقن سواری خوش شفا تر

بجسم کو چادر سیر و درگشت چو شد دولت سیر شاه پیا فرود آمد ایشان و شوکت و جاه بگلزار جسم نمیشست بر تخت نگه از دیدن زکس نور گرفته کام دل زان بانع بیرنج تبر دوستی دران گلزار رنگین بیامبد الجلیل بلگرامی همیشه تا بود در رفعت گشت مردوس سلطنت باره نعت و جاه	شمنشده چو رفت بر گشت که دولت بر حال اوست شیدا برنگ آید رحمت شمنشده بفتح الباب شست بر خوزه ده بخت مشام از نکبت سنبل منظر که از شفتا لود گام ز نارنج ز شاخ کامرائی گشت گلچین سخن را بر عتس بهتر تامل عسروس باد و آغوش شود هر بود دایم در آغوش شمنشده
--	---

دیگر شمشاد در در که خدای ارشاد و خان سپه نواب این الدوله سیلی و قانع خوان حضور فرود
آرام گاه محمد شاه از ان است در صفت بآن مشتمل بر ایهام وله

بسیاری است برگ بیان کنال
زبان من بود در وصف آن لال

در صفت حمام وله

عطا بخشی این حمام کن گشت ببین در بیت رنگینش بضاف دل سنگین پر سوراخ اعدا بجسم فواره و حوض اند شاد	گفت هر دو بر بنه را که پوش که دار و معنی لبش بسته و صاف بجس سنگ پاستمل آنجا برقص دانه مردار بیدرقصان
---	---

دانه مردار و نوعی از رقص که گویان ولایت میرقصند ایضاً

بدولت پیش آوردند فیله لباس ز زربان از کسین رسا بود عماری را به پشت او شکو به سوار فیله آن والا مکان شد	چه فیله در مختل بے بدیل سپاهان و طوطی کوه طلا بود طلای گبندی بالای کوسه بهر جانب دو دستش زرفشان شد
---	---

<p>گفت نواب ز رزمیر خجست پالین بگردیل جمعیت به اینوه رفیلان سلم پیشین سوار به پشت فیل در پیشه بردار صفت فیلان پس لشکر اینوه</p>	<p>دعا میرفت بالا با صد آیین چو شیران یله در دامن کوه خرابان پی به پی ابر ساری سپاک راج از گردون نمودار که پشت فوج ز آنها بود بر کوه</p>
در صفت آتش بازی است	
<p>هوائی بسکه زرد از هر طرف جوش دیده تا چشم شب را روشنایی بیان چیر چندی گنم چند ز جنگ آتشین فیلان تجرید چان گردید یکدیگر سستیره یکسو طرفه دیوان ترشش و نگاه چشم از چشم آفت زهر درین دیوان سرکش چون نظر کرد چنان دجال زین دیوان رسیده بهسم زافر دخت هر یک آتش گین</p>	<p>هوا شد در غروب سی یادله پوشش هوائی شد عجب بیسل طلایی درین گرداب زین شد نگه بند رقم بر یکدیگر چید چو زنجیر که اجزای بدن شد ریزه ریزه جیاسه بهیچسین برابر و نهان در دیده شان گردش و برج دیو سفید از سبهم شد زرد که در پس کوچه محبت زنده عجب مین بهم رجم شیاطین</p>
در صفت عسل است	
<p>تتق از حبه زیبا کشا و بند چو صبح پاکدامن پاک خیمه خوشی گوهر درج دهن بود چو داماد آن عروس شریکین دید در گنجینه اسرار بخت و چو وقت آمد که آساکش نماید</p>	<p>عروس شریکین را جلوه دادند چیا چون سر به در پیش وطن گیر چو غنچه مجتمع هر عضو تن بود بهندستان نگارستان چین دید زوالا گوهری دل رو غاداد دری از خورمی بر خود کشاید</p>

بخل و سخاوت با هم درون شد بسیار است از بلاغت در گوئی خدا گفته است در قرآن نظر کن هین باشد سخن از حسن تمهید	میرس از حالت آنجا که چون شد که حرف پرده را بی پرده گوئی بجای جاسو هین باشد و هین میان هر دو صحبت کوک گردید
---	---

کوک باضم دو بار یک جامه را بخت سرسری با هم پیوند کردن تا در وقت کم و زیاده نه شود و دم
آهنگ ساختن ساز و موافق کردن آوازها از بنام سگویند که صحبت کوک گرد یعنی موافق
گردید و چون بنحیه بگذرانیدن سوزن میشود و لفظ کوک در اینجا مناسب افتاده

اولاد علی خلاصه ابرار اند تحلیل مواد فاسد کفر کنند	چون والد خویش محرم همراهند در منفعت مزاج دین جد دارند
---	--

شیخ حزن صفهانی و والد و دختر رباعی مذکور تغییر عبارت بنام میر عسکری قتی چنین فرمود
رباعی بطین که انبیا فردون مقدار اند چون والد خویش محرم اسرار اند باشد از ایشان
مزاج اسلام قوی به در تقویت دین نبی جد دارند میر عبد الجلیل رباعی را در عشره دهم بعد
الف گفت و در عشره رابع بعد الف و الف انتقال فرمود و والد میگوید که فوت
میر عسکری در عشره سادس بعد الف واقع شد از بنام بوضوح پیوسته که زبان
میر عسکری از زبان میر عبد الجلیل خصوص باعتبار نظم رباعی بسیار شایسته است مع هذا ترجیح
عبارت میر عبد الجلیل بر نقاد سخن ظاهر

حرف الفین المجهه

غضایری بعضی الفین مجع ضبط کرده اند و بعضی بعین ممله طائفه اولی گفته اند که پدرش کاسه
بود و غضائر جمع غضاره است بالفتح که در اصل لغت عرب بمعنی گل چسبیده باشد و
در کلام مولدین بمعنی کاسه استعمال یافته چنانچه شیخ جلال سیوطی در مظهر اللغه از لغاتی
نقل میکند الغضارة مولدة لانها من حشيرة و غضاع العرب من خشب خضائر
اول در دولت بهاء الدوله دلی تربیت یافت و هر سال قصیده در مدح سلطان محمود
گفته از زی بفرزین ارسال میداشت و سلطان علیه قصیده هزار دینار میفرستاد آخر

در غرض

در غرض

در غرض

بفرین آمد و شرف لازمست سلطان دریافت سلطان او را در تعریف مستوفی و دوست رباعی
فرمود غضبای رباعی بنظم آورده از نظر گذرانید درجه تحسین یافت و دودیده زهر کرم هزار دنیا
صله باو محبت شد و باین غایت محمود اقران خصوص غضری گردید غضبای در شک رعایت
سلطان قصیده بنهاد و هفت بیت نظم و تمام این قصیده پیش فقیر حاضر مطلعش این است

اگر کمال بجاه اندر است و جاه بال
مرا بهین که به بینی جمال را بکمال

و درین قصیده لقرنی که بالاند کور شری آورده

مرا دوست بفرمود شهریار جهان
دو بدر که زر بفرستاد مهر هزار تمام
چه گفت حاسد ناگس که بد گسل است
دو بدر که یافتی از نیت و کرامت شای
بله دو بدر که دنیار یا فتم بتمام
هزار بود و هزار دیگر ملک افزود
بر آن صنوبر عبرتدار مشکین خال
بزخم حاسد بیار باد بال و نخل
ز راه باطن و در آشکاره یک گال
غنی شدی دیگر از چور روزگار نال
حلال و پاکتر از شیر دایه اطفال
بیک غزل که زن خواست لطیف غزل

و ازین بیت مستفاد میشود که غزلی هم در تعریف مستوفی گفت و پسند سلطان اقتاده باز و فی ضلالت
گردید و الله اعلم و این قطعه مشهور از همین قصیده است

صواب کرد که پیران کرد و دهر و جهان
اگر نه هر دو جهان را گفت تو بخشیدی
یکانه اینزد او اوار بی نظیر و هم سال
امید بند همانندی بایز دست سال

و درین قصیده مراد از حاسد که گذشت غضری است و غضری قصیده طولانی مصنف بحر ساج
محمود در جواب میگوید و اعتراضات بر غضبای میکند تمام قصیده خلاصه و مطلعش این است

خدا انگار حراسان و آفتاب کمال
که دقت کرد و پروذ و الجلال عزوجل

و درین محل از جمله اعتراضات او اعتراضی بنظمی آید مایه نیست آن چه در ظاهر غصای رباعی گوید
من آن کسم که فغانم بچرخ زهره رسیده
بجو آن ملکی کور مال داد ز مال

غضری سلطان را مخاطب نموده اعتراض میکند

فغان کنستند جزو ذلت فغان نباید کرد
فغان ز محنت ملازمت باید و احوال

آخر غفر می دیوان مضایری را بکهنه و اباب شست و از اقامه آری که پیش سلطان داشت
 هیچکس را یار نداشت که دم زند کند اشعار غضائری منقود الاثر است
 غزالی مشهوری غزالان خیال را رام داشت خیل خیل آهوان در دام او بدر حال بدکن افتاد و
 در اینجا کارش رونق گرفت علی قلی خان خانزاد که از عمده امر او اکبری و حاکم جوهر بود از جوینویس
 را اسب دهمزار روپیہ خرج راه فرستاد و این قطعه قبله آورده قطعه سه

اے غزالی بحق شاه نجف	که سوے بندگان بیچون آے
چو که بقدر گذشته آنجا	سر خود گیر و زود برون آے

سر غزالی شین اشاره بهزار روپیہ است غزالی بجانب خانزادان فرامید و در مرغزار آسودگی نگرفت
 و اشعار آبدار در موج او نفی کم که در ازان جمله نقش بدیع که هزار بیت است بر هر بیت یک شرفی حاصل
 یافت درین کتاب مع خانزادان یکند و میگوید

خان زمان صاحب اسن و امان	میشد و ممد عی آخر زمان
آنکه حسد و یافتہ نشور از د	چشمه خورشید سخن نور از د
نے سخن از همه کس بیشتر	در همه فن از همه کس بیشتر
و اگر اعیشش تو جا دید باد	خلل تو همسایه خورشید باد
بخت که القاب تو پر ز نوشت	تیغ ترا سر سگ در نوشت

ایضا از نقش بدیع

خاک دل آن روز که می بختند	شب نمی از عشق بر و بختند
دل که بان رشحه غم اندود شد	بود کبابی که نمک سود شد
بی اثر هر چه آب و چه گل	بی نمک عشق چه سنگ چه دل
چند زنی قلب سیه بر خاک	سنگ بود دل چون دار و نمک
ذوق جنون از سر دیوانه پرس	لذت سوز از دل پر دانه پرس
آنکه شمر رخسار بکافش بود	شعله به از آب جیاشش بود
سبحه شماران خریاکسل	هر دگر گل رانه شمعانند دل

غفلت دل تیر گجه هر است	خاک بران لعل که بدگوهر است
آهن دنگی که شراری درو است	خوشتر از ان دل که نه یاری درو است

و بعد مقتول شدن خان زمان خان رو بستان اکبر را آورد و بعد اطف دارا می خطاب کرد
 تحصیل بها مات نمود و در گجرات سینه ثمانین و ستماد از دستگیر کرد دنیا بجا آمد رسید شیخ
 گوید قدوه نظم غزالی که سخن به همه از طبع خدا داد نوشت به عقل تار سنج و فاش بدو
 سینه نصد و هشتاد نوشت به انقش تار سنج را تا سنج صوری معنوی گویند شخصی تار سنج
 میر عبد الواحد اکبر بلگرامی صاحب سابل صوری معنوی گفته و قیود دیگر سوکسال رعایت کرد
 میگوید چورفت واحد صوری و معنوی گفتیم به هزار و هفتده شب جمعه ماه صوم و سیوم به دیار
 تار سنج بست عدد زیاده میشود آن را بتعمیه نازک خاترج کرد یعنی واحد صوری که نوزده است
 واحد معنوی که یک است برآمد و لفظ واحد در مصراع اول طرفها دارد فقیر تعمیه را در تار سنج نمی بیند
 مگر این قسم تعمیه که حسن تعمیه را افزود آدم بر نیکه با هفتده در مصراع ثانی بخواندن نمی آید و در
 تقطیع ساقط است مثل باه یا نوزده که درین بیت خاقانی آمده به چو باه سنی شبهه ناچیز شد
 چو روز یا نوزده ساعت کمال یافت ضیا به و شش باه چارده درین بیت خواجو کرمانی سا
 آن ترک پر پی چهره گر لبست چین است به باه شب چارده بر روی زمین است به و درین بیت
 کاتبی نیشاپوری به هم طالع خوش داری و هم طلعت روشن به چون ماه شب چارده چیست که
 نیست به و درین بیت میرزا حسن بیگ رفیع مشهدی به عکس رخسار تو چون در می کلفام افه
 شد گمانم که مه چارده در جام افتاد به غزالی گفتگوی چشم خوابان میکند

رخ را نقاب زلفت گر بگیر میکنی	برادر شاهده زنجیر میکنی
رقیب دامن از ان در شرک من آید	وله که رنگ بر رخ عاشق نمیتواند دید
بسکه دارم دل کی با عاشقان در بند	مگر کشم یک آه صد جا میشود آتش بلند
چه میسوزی بد لغ دوری خود ناتوانی را	که چون فانوس شت استخوان در بدن دارد
گفتمش از دل پر خون تو دارم سخن	خنده که در از رنگ سخن میسر انغم
خسر و عشقم فلک غیرت کش کاشانم	بیسگون سنگی است در زیر ستون غلام

من به ویرانه خرم مردم و هر سوط فلان	سنگ دور دست که دیوانه کی آید سوزن
آنکه درین بزم می تاب زنده	بیدار نه گشته تا به خواب زنده
از استی ازمین نمونده است چو سونج	نقشی است وجود که بر آب زنده

لاغر و زنی شیرازی

لاغر و زنی شیرازی غرور سخن در دماغ داشت و باده شورانگین در ایاغ نصیر آبادی از او نقل میکند که وقتی قصیده در پنج صادقی یک نقاش کتب پادشاه عباس امین صفوی گفته و در قهوه خانۀ کتبخانۀ بیخون باین بیت که در قریب سخن او گفته شده بود رسیدیم

چون مرصعه رنگت و صدای رنگت است
صیت چرخش در حسان ارکان

منه دور از غفیر گفته گفت چو صله ام بیش ازین تاب شنیدن ندارد و برخاسته بگذشت از خطه آمدن
توانان به ستاری بسته باد و صفحه کاغذ که خود از سیاه قلم طرحی کرده بودین داد و گفت تجار
هر صفی طرح مرا به بسته توان میگرد که بهندوستان بر بند باد از زبان فردوسی و غنر بسیار خواست
مؤلف گوید وزن شعر مذکور از جمله اوزانی است که مطبوعیت ندارد نام این بحر قریب است که عجمان
اتخار کرده اند سواهی اوزان عرب اجزاء آن دو بار سیاه سیاه مفاعیلن فاعلان و شعر مذکور بحر
قریب بحر کفوف است که از مضامین اصل بحر باشد تقطیعش مفعولن مفعولن فاعلان فاعلان فاعلان
که با سبکی که در آخر کلمات آید در حالت اضافت بمنزله مینه تبدیل می یابد چون خنده گل لکر کسر
همزه را بی اشباع خوانند خنده گل بر وزن متعین میشود و اگر با شباع خوانند بر وزن فاعلان
چرا که از اشباع با جاذبه میشود و بر همین مبنی است اختلاف وزن این مصرع و بحر
خنده گل گرچه لیل نکرده بر تکرار اشباع بحر مل است تقطیعش فاعلان فاعلان فاعلان فاعلان و بر تکرار
اشباع بحر سرع است تقطیعش متعین متعین فاعلن غرض ازین تمیید آنکه همزه عرصه در بیت
غردی بی اشباع است ملاغوری بنو انجی غرور بلبلان میکنند

در فراق دوستان جزا پذیرای	هر که رفت از هستی با پاره باخویش بود
کمن خورشید را از کوی خود دور	گل پژمرده هم در بوستان هست
باید که تو به نگرانی از من	سهل است که روزگار برگشت

فردوسی طوسی

فردوسی طوسی اقدم الفصحا و اول رسل ملاحه شعر است شیخ نظامی کنوی بشاگردی و بسندگی

اودا قرار میند و میگویی که آفرین بر روان فردوسی بدان کن آفرین فرخنده باد اویند اوستار
 بود و پادشاه گردید و او خداوند بود و مانده و وزلالی خوانداری بنعلای شیخ نظامی اعتراف میکند
 و میگویی که نظام صورت و معنی نظامی چنانچه در کتبش خط غلامی بدین فلانی غلام القلام فردوسی
 است سلطان محمود غزنوی بنظم شاهنامه در مایه رساخت اول هزار بیت گفته بنظر سلطان دربار
 و هزار دنیا سرخ صله یافت و در مدت سی سال باقی شاهنامه به تمام رسانید و بدستور سابق در کتاب
 هر بیت دنیا سرخ توقع پیدا داشت چنانچه سلطان رسانید که اودا فنی است پنجاه هزار درم
 نقره کفایت میکند سلطان بگید که سی هزار درم دیگر موقوف کرده است هزار فرستاد فردوسی آن
 زر را بجای دفعای صرف کرده چو سلطان گفت که این المهور شهنشهرت دارد از آن است
 این قطعه است

درختی که تلخ است اورا شربت	اگر شمش در شانی بیایغ بهشت
در از جوی خلدش بر کام آب	چو بیخ انگبین بر زبانی و شنداب
سر انجام گوهر بکار آورد	جان میوه تلخ بار آورد

مؤلف گوید انگبین و شندابی است واحد هزار اندر فردوسی بقدر برتری صحبت بطوس از انجا بر تمام
 رفت اسپید چرخانی حاکم رستم را مقدم اودا عزیز داشت و از دایات چو به سلطان
 که صله میت بود بصد هزار درم خرید که از شاهنامه و در سازد قبول کرد اما سخن طاعری است
 که با قش سپرد از می آید فردوسی در کبر سن دیگر باره بطوس رجوع نمود و مقوار می بستر میرد و در
 سلطان نامه بوالی دہلی می نوشت و بخواه احمد سیمندی کرد که اگر چو آب باصواب نیاید چو آب
 کرد و خواهد این بیت از شاهنامه خواند

اگر نه یکام من آید چو آب	من دگر و میدان و فراسیاب
--------------------------	--------------------------

سلطان را رفته پیدا شد و گفت در حق فردوسی بجا کردم پس دو آتوزه شتر نیل و دو تبارستان
 گفته که شصت هزار دنیا سرخ با خالصهای خاصه بطوس فرستاد اما آن انعام چون بازاران بچاک
 فائده نه بخشید روزی که اموال از یک دروازه طوس در آوردند از دروازه دیگر چنان
 فردوسی بمیر و آن آوردند آن اموال را بر خواهرش عرض کردند از علو کثرت پذیرفت سلطان

حکم کرد که ازان ریاضی تعمیر نمودند از فرنگ رشیدی معلوم میشود که نام آن رباط چاهه است
 بحکم فارسی در راه رود و پیشاپور دفاتش در سنه احدی عشر و بعضی در سنه ست عشر در بهائیه نوشته
 و قرار در طوس است پهلوی هزار عباسیه رواست کرده اند که تنج ابوالقاسم گرگانی ر فرود می
 نماز کرد که هیچ ندل مجوسان گفته آن شب در خواب دید که فردوسی را در فردوس درجات
 عالی است از و سوال کرد که این درجه بچه یافسته گفت باین بیت توحید که گفتیم

جهان را مندی و پستی قوتی | اندانم چه هر چه هستی قوتی

صله اسوال دنیا فانی است و صله رفیع درجات عقبی باقی فردوسی را صله نعم البدل در مقام
 یک بیت مرصع شد

و سیمستانی رستم سیستان سخن است و مرد میدان این فن امیر ابوالمظفر ناصرالدین جهانی
 که از جانب سلطان محمود غازی حاکم بلخ بود او را در جایزه قصیده چهل و دو اسب بخشید و نیز
 اسی با ساز نامه و لباس و خیمه و فرش عنایت کرد قصه این عطا طولانی است در پشت اسلیم

باید دید این دو بیت ازان قصیده است

افسر زین فرستد آفتاب از بهر تو | اینچنان که آسمان از دلی علی را ذوالفقار
 چون تو از بهر تاشا بر زنی بگذری | هر گویای زان زمین گردد زبان قنار

فصلی کشمیری صاحب فطرت بود و بلند نگرت نفی اوصی صفایانی که معاصر اوست گویند
 در خدمت اکبر بادشاه بجایزه این دو بیت دو آرد و هزار روپیه انعام یافت

قسمت نگردد در خور هر چه عطاست | آئینه با سکندر و با اکبر آفتاب
 او کردگر معانیه خود را آینه | این می کند مشا به حق در آفتاب

صاحب صبح صادق این دو بیت را از منظری کشمیری نقل میکند و میگوید که منظری قصیده از نظری
 گذرانید و برین دو بیت و دانش را بر زر کردند لکن روایت نخستین قوتی دارد که نفی معاصر نظری
 است و صاحب صبح صادق از منظری تازه دفات منظری در سنه سبع عشر و الف بود
 و دلاوت صاحب صبح صادق یک سال بعد ازان
 فروغی از روشن طبعان خطه کشمیر و عند لیان این کاشن فردوس نظیر است چون صاحب قران

در مقام

در مقام

در مقام

تانی شاه جهان که سده هجری و سنین و الف سالیه صاحب چتر بگلشن کشمیر انداخته بود و دولت ملامت
از دست و دو تنوی زاده طبع خود یکی در وضعت شاه جهان آباد و دیگر در تعلیف بانغ حیات بخش واقع
شهر مذکور بعضی رسا بنید پند افتاد و هزار رو به صله انعام شد و در سلک ملازمان بادشاهی بزرگوار
یافتیم بیوسینه دوازده رو به یکله میاب گشت این ابیات از مثنوی است که اول

تعالی اللہ چه شیر است این که از شان	گذشته هر نیالی او به کیو امن
جهان زاینه ز خود دیگر یاد باشد	همین شاه جهان آباد باشد
حکمران غیرتش خون شد من بزار	عقیق او گواہ است این سخن را
ز خوبی های او هر که گشت یاد	رو دهد و جلد اشک از چشم بغداد
شکوه آسمان دار در زمینش	جهان از گشته آمد آید و گشتش

و از مثنوی دومین اوست

اے چشم بیار از تور و روشن	خاطر بقصور تو گلشن
راحت و عروج فیض عامت	زان گشت حیات بخش نامت
نسکے که میان تور و ان است	عالم همه جسم او روان است
زان نیر که هست در کنار است	آمد آید بروی کار است

و چون خلد مکان اورنگ سلطنت رازیب داد و در شل شاگستران او در آمد و مکرر بخواهید
در سه سبب و سبب و الف فروغ جانش در دیوار فامتواری گشت این ابیات از مثنوی است

گردت آرزو کند آن گریگانه را	رقص کنان باب و به چرخ جاد
لا اله الا الله باچمن دل صاف نیست	مادل یاران عالم دیده ایم
اے که در رفتن شتاب تیره دارد	چون کمان نیز که میسازد نقش خا

فانقص لما نحو نصیر الهی موز و فیضان و اهری شاگرد رشید میرزا صاحب است و این
مخلص میرزا محبت که درخت در مدرسه جزو کشتی نموده فی الجمله تحصیل مقدمات علمیه پرداخت
و در فن بیست و اصرار بطلبی بهم رسانید اطوار عید داشت و در مجلس آرائی و نقالی
و دیگر پیشه مفر دینار است از یاران شیخ محمد علی حنین است و والد اعتمانی او را دیده

ذکر فاضل الهی

نود و نوزده سال عمر کرد و در ایام محاصره اصفهان سینه اربع و شش و آنکه الفت با جل طبعی در گذشت
قصیده در مدح سلطان حسین میرزا صفوی در زمین قصیده انوری گفته بعضی رسانید و بعضی خلعت
وصله نمایان کام دل انداخت این دوست در تعریف اسب از آن قصیده است

لا اله الا الله که داغ را ن باشد
چو تیری که در کسان باشد

اشبهت را بدین صحرای
جستن از آرمیدنش پید است

از منظومات دوست ثنوی در تعریف بسم الله و الله داغستانی این رباعی از فاضل در اشته
راه لاهور و دلی پیش فخر خوانده چشم آمده

جانان غم دل بخور د طور نگر
ساقی قدمی نمید هر دور نگر

گردون در کینه می زند چو رنجر
مطرب حرفی نیز ند حال بین

وله

عکس گل در آب میگوید که می شنید
لاله می بینم و گلگل جگر میسوزد
گو یا نفس ز سینه من ز اسب کشم
شرمندگی ز صورت دیوار می کشم
بیش چون خودی هست است غش می کشم
مراقط نظری باید از آب بقا کرد
که آخر میگردد از دگر گل در بون غار ش
که سازد گردش رنگ گل بازو آبش
مشکل که بسته گرد دایم شیر آب دارد
می شنیدم بر درش تا آفتابید بر دین
دادیم اگر ز دست کی را هزار ماند
مادیده ایم گردش چشم تو بارها
در پای من ز گرم روی سوخت خارا

شود بیل میدهریادم که مستی پیش کن
بیتونظار که گل بیشتر میسوزد
هر دم خدنگی از دل اوگار می کشم
اوقات عرب بقتل گذشته است
که از دمار را آخر تناسف پیدا کردن
اگر دایم که بر چین میشود آب و موج او
نمیدانست بیل بود تا سیر چمن کارش
نیفتانم بروی بستر او گل از آن ترسم
کی دیده سفیدم پر دایم خواب دارد
در خیال اگر شبست و خوابید بیرون
گل رفت و غلب از ویادگار ماند
با ما بگذشته چکند روزگار را
آن فرصتی نبود که خاری ز پا کشم

فتح از سر مرگان بود و بدی جان را
 کدورت آورد موی که در شقی قلم شد

پیکان دم شمشیر کند پشت کمان را
 نمی باید که گنجی در میان دوستان بوی

چون ذکر محاصره اصفهان در ترجمه فیاض لستاد مجلا کیفیت محاصره و سواخ دیگر که از رخ می آید سلطان
 میرزای صفوی که گو با خاتم سلسله صفویه است بعد انتقال پدر خود شاه سیلیمان در سنه
 و ماه و الف بر تخت نشست و در عهد او میرزا لعل علی از سرداران الویس افغانه غلزه که در زمین
 محل اقامت داشت دو کتوال قلعه قندیار بود بهوسس شیخ قلعه قندیار نمود در آن ایام که گن
 کرجی از طرف سلطان حسین میرزا قلعه قندیار بود میرزا لعل علی پسر خود محمود خان را با افغانه مستعد
 در کین داشت روزی که کین خان به کار رفت میرزا لعل علی محمود خان را با فوج طلبیده قلعه در
 آورد و قلعه را تصرف کرد و در بنا کین خان جنگیده او را بقتل رسانید و این سانحه در سنه تسع و شصت
 و دوازده و الف نظیر رسید سلطان حسین میرزا بعد استماع این خبر سرداران متعدد بر سر میرزا لعل علی
 کار می نکردند بلکه هر سردار که رفت بقتل رسید و بعد فوت میرزا لعل علی محمود خان بجای او نشست
 و چون در ایران به سبب عیاشی پادشاه امرای اختلالات عظیمه رونمود محمود خان اراد و توخ اصفهان
 کرد و در سنه اربع و شصین و ماه و الف با فوجی سنگین بر سر اصفهان رسید و الاوقات که کار
 از دست رفت پادشاه و امرای از خواب غفلت بیدار شدند و جمیع امرایا فوجی که در شهر بود را با
 در پشت فرستاد و شهر حرکت مذبوحی کردند و رستم قلا آقا شاهی با چند تن از رفقا و اصحابی که پی
 باشی خون خود را قاتل ناموس کردند باقی امر او سباه عاقبت جوانان شهر برگشتند افغانه
 غنائیم فراوان حاصل کرده زیاده بر سابق قوت گرفتند و شهر را محاصره نموده قاضیه
 بر شمریان تنگ ساختند اگر کمال سلطنت قرار دادند که با جسم ملاقات باید کرد غالب که حجاب
 و انگیزه بناموس سلطنت دست نرساند و شاه را بر سریر فرمانروائی بحال داشته خود بگوشت
 قندیار و غیره اکتفا کرده و باین خیال خام پادشاه را سوار کرده پیش محمود خان بیرون شهر بردند
 و دروب اصفهان را و کرده محمود خان را در آوردند و این صورت در محرم سنه شصین و شصین
 و ماه و الف رونمود محمود خان سلطان حسین میرزا را با اولاد و عشایر بقتل رسانید و تخت
 اصفهان بنگین گشت و بعد فوت او اشرف شاه برادر زاده محمود خان تخت نشین گردید

و در ایامی که محمود خان اصفهان را در محاصره داشت سلطان حسین میرزا پسر خود شاه را با سپاه
 شهر بر آورده بسمت آذربایجان فرستاد که اگر تواند بواسطه نوکی جمعیتی فراهم آورد و بکشتن محمود
 پسر از دوا و دوزخین حیات و الد خود در دار السلطنت قزوین بر سریر سلطنت جلوس نمود و بهر طرف
 دست و پای میزد تا آنکه بذر قلی فرغلو از قوم افشار که آخر الامر شاه شد جمعیتی فراهم آورده
 لازمست نمود و ترددات نمایان بظهور آورد و از ماندن در آن بجز انسان آمد و محمود سیستانی را که از
 نسل ملکانزاده های میستان بود و شهید مقدس را به تصرف خود در آورد و نام پادشاهی بر خود گذاشت
 بقتل رسانید و پلاسپ قلی خطاب یافت و در اندک فرصت شرف شاه نیز مقتول گشت
 بعد از هفت سال و کسری در سنه اثنین و در بعین دماوند و الف مالک ایران از تصرف افغان
 برآمد و شاه پلاسپ تنگگاه اصفهان را در ولق داد اما پلاسپ قلی طرفه تسلط بهم رساند تا بجای که
 سنه اربع و در بعین دماوند و الف شاه پلاسپ را مقید کرده پسر او شاه عباس ثالث را که طفل چهار
 ماهه بود بر تخت نشاند و نه مات سلطنت را خود در سر برآورد و در سنه ثمان و در بعین دماوند و الف
 پسر ده از روی کار برگرفته بر سریر فرمانروای جلوس نمود و در ابناء در شاه مقیباخت مورخی تاریخ
 جلوس او را بخیر فی الواقع بر آورد و شاه یکطرف سک این تاریخ بخط طغرا مقرر کرد و طرف دیگر این
 بیت سه سکه بزرگ و نام سلطنت را در جهان بنام ایران زمین و سر و گشتن ستان بنام
 جهان ماده را الاغیر فی الواقع ساخت ایند موقوف کرد تا تاریخ ناهلسه یاستان باز میگوید که در سال
 سلطنت پادشاهی یابین عظمت و جبروت ابرو شده و چونایده امور آخر حال جنوبی بهر سانه شویوه
 بیداد و سفاکی از حد گذرانند از جمله آثار جنون آدابیکه بی هیچ تقصیر مردم را کشته کله سار با نیست
 روزی در کرمان حکم که مزار کردیکی از ناموران این کار آمد و بعضی رسانید که کله سار با تمام رسید
 که بقدر یک مرفاجی است حکم که در این را بریده و سار با تمام سازند امر او سپاد این حالت شاه
 کرده از اطاعت برآمدند و نفاذ حکم او فتوری بهم رساند اگر چه بیسره را بجای میفرستاد و بیگشت
 و دوری از حضور سرانجام نجات خود و البته تقاعد میکرد و سپاه هم جوق جوق بی رغبت بر خاک
 میفرستاد اینچنین بر چون او افزود و فرقه قزلباش را ماده این فساد پیداخته خواست که قزلباش را
 بفرمانهایش آرد و کس از سرگردای عهد قزلباش اتفاق کردند که شاه را باید کشت

اول محمد صالح خان فرزند دوم محمد قلی خان و خلیف سرکشک باشی و این هر دو هم قوم نادر شاه افشاری
 موسی خان طاهری که سرسکریو چهارم محمد علی بیگ قاضی سرکشک باشی و این پنج سادات قلیخان سرکشک
 باشی نادر شاه بنابر احتیاط پنج با خواجگاه داشتند و هر شب تبدیل میکردند و دای خسته بیت هیچ
 کس را که خود یا از آن جمله اما مقرر کردند که پنج پنج کس در هر خواجگاه داشته و به کار خود مشغول باشند اینها در
 قوجان سینه منزلی از میهن مقدس در حرم نادر شاه در آمدند اتفاقا خواجگاری که در آنجا نادر شاه
 خوابیده بود در حصه سرگردای خسته افتاد نادر شاه آواز یاب مردم احساس کرده به خاصیت و
 بزبان ترکی گفت روسیاهان شما کیستند معشوقه نادر شاه و دختر قوجه خان کرد و فریاد کرد که آن
 شب هم بستر بود و براراده خسته مترقه آگاهی داشت و از اوضاع نادر شاه بهر اسان
 بود قتل او را از خدا میخواست تمغیر نادر شاه گرفته بر اسب جوکی سوار شده به سرعت برق و باد
 را بقسمه قوجان پیش پیر رسانید و نادر شاه خالی دست از سلاح برخاسته و در حلقه آن آورد
 ناگاه پایش بطایب خیمه رسید و هم شد درین اثنا محمد صالح خان شمشیری حواله کرد و بر اثر آن
 موسی خان نیز شمشیری رسانید و کار آخر شد صبح میرا در بریده در فرودگاه افراخته
 انداختند و محمد حسن خان فرانس باشی لاش او را بر شتری بار کرده بمشهد مقدس رسانیده
 دفن کرد و این واقعه در جهادی الاول سنه نین و ماهه و الف با جملم ظهور رسید و در ایام قیام
 آید بسیار صحیح است و بیک اسطه فقه از زبان محمد صالح خان و موسی خان قاتلان نادر شاه
 استماع یافت و بعد از علی قلیخان بن ابراهیم خان برادر اعیانی نادر شاه بر تخت نشست
 و خود را عادل شاه لقب ساخت و برادر خود و ابراهیم میرزا را شریک سلطنت ساخته
 نصف ملک که عبارت از عراق و آذربایجان و فارس و قلمرو علی شکر باش با ورا گذارند
 عاقل شاه بخراسان مانند ابراهیم میرزا باصفهان رفت سرگردان عادل شاه در میان
 هر دو برادر غبار انداختند عادل شاه سهرابخان وکیل السلطنه خود را فرستاد که ابراهیم
 میرزا را بکند عه بدست آورد ابراهیم میرزا بر مبنی اطلاع با فتنه سهرابخان را گرفت کشت و خوا
 در اصفهان سندهادی و ستن و ماهه و الف بر سر سلطنت آراسته سلطان
 اعظم تاج جلوس دوست و نیز مورخی میگویی

آن شاه جهان پنا دیوان یوم	بر تخت شهنشاهی چ گردید مقیم
تاریخ جلوس او خرد کرد در ششم	دین دین رسول ملت از ابراهیم

بعد جلوس فوراً بجنک عادل شاه برآمد در قزوین فریقین بهم رسیدند ابراهیم شاه غالب آمد و عادل شاه با معرود بی از غلامان خود در کمره بظلمت رفت طرانیان او را مقید کردند ابراهیم شاه قوی را فرستاد تا او را بخنور آورد و در کمال ساختن آن خنور گردید و اسان شاه بر رخ میزبان برضا قلی خان بن نادر شاه را که از بلطن و قنتر سلطان حسین میرزای صفوی و در سن شانزده سالگی بود از قلعه قلات برآورد و در سنه خمس و بیست و هفت و الف بادشاه کردند در آنوقت ابراهیم شاه در آذربایجان بود و در داران قزلباش که همراه ابراهیم شاه بودند درینا اختلافاتی بهم رسید ابراهیم شاه را که از دست سرجو در قندهار ابراهیم شاه در قلعه قراغان از قزوین تنگن شد شاه بر رخ میزبان از سنوح این حالت قوی بهم رسانده قوی را فرستاد تا ابراهیم میرزا را بدست آورد و در پیشم او را بیل کشیدند تا

فضل علیخان از مردم ایران ولایت نداشت در عهد محمد فرخسیر بادشاه دیوانه و بی ادب بود و در عهد فردوس آرامگاه محمد شاه بدار و علی خانی که سرکار بادشاهی سر برافروخت و چهار هزار تنی داشت فردوس آرامگاه در سنه خمین و هشت و الف و اب اصغیان ناظم و کن را طلب حضور نمود و از کن بدار اختلاف شاه جهان آباد شافت و شرف ملازمت بادشاه دریافت فضل علیخان تاریخ قدوم چنین در سلک نظم کشید

صد شکر که ذات دین پناهی آمد	روشن ده ملک بادشاهی آمد
تاریخ رسیدنش بگو ششم یافت	گفت آیت رحمت آملی آمد

نواب هزار روپیة نقد و اسب با ساز فقره صلح عنایت نمود

فقیر تخلص میرزا ش علی خلیف الصدق غیر عظمت الله بکرامی قدس الله اسرار بهاد دولت فقر و سرایه موزونی از ثواب رسیده و این هر دو در خدمت آن عالیقدر حلقه در گوش کشیده بیزدهم شعبان سنه سبع و بیست و هفت و الف بسر ایشان قدس خرامید و بیلمی جدا مجروح و میرسد لطف الله قدس سره جانب بقره فون گردید و گفت گوید در دشنه لی سحر قسی پاک گوهر پادشاه که در این چنین نشانی

تاریخ علیخان ایران

تاریخ علیخان ایران

دل و اطمینان و ناله تاسخ او کشید و پیر بخت میزد و از شغل نماز و توبه و احوال او و حرفت البانگه شست
نکارش توبه او هم مناسب افتاد که شجر را که نفس و غیر را که اشتغالش نمود و این شعرا را از آن بزرگوار است

دو فقر عشق و باشد در دل خوان ما
اگر نیست با درد دل خو مرا
چو موی درخت و نشین است ناله من
عذر من بدتر از گناه بود
نیست از مثل حوادث بچرخ پر دام
گرچه در عالم بخت افتاده می باشیم
بعد کن تادولت فقرای پسر حاصل کنی
در دل غم خیال هر دو پیش کرد جا
آزادگی نهنگ تعلق شکستن است
دیده ام خوابی که زلفش را سرخیز نیست
از نسیم سخن تند زبسم میشکند
بدل از دیده می آید خیال خال خال
فقر آنکس است نماند آبر و حاصل
دل را ز غمت نگفته باشد
بر لعل تو بوسه میزنم من
از حرف فقیر یار برنجیب
چهره یار از شراب ناب روشن میشود
کجا پنهان شود از ترک چشم یار بچرخش
من از نسیم غم درم بزرگ دیار قص
که دارد در چون چرخ ساق که درام
بخت از دور فلک نفس را می شست بکام

مصرع او سر بسام الله دیوان با
چرا می پرد در تک از روی مسر
بیرون ز پرده دل نشنوی فغان مرا
آه از دست غم رخو اسپه با
جنبش گوارد باشد مو به دریا عرا
زینانی ساکنان چون جادوی باشیم
نیست این میراث گر مرگ پدر آید بد
بچه باد می که باشد توان در زیر دست
از خود بیرون چو آجوی قصه حقیقت است
غیر تشویش گرفتاران دیگر تعبیر نیست
شیدم نه ز کد لبیک شکستن وارد
چو آن دزدی که در کاشانه از راه آید
که از دریا بیرون بادست خالی چون بچای
غم از غلط شسته باشد
و قتی که رقیب خسته باشد
داغم که رقیب گشته باشد
شیع حسن بگر خان از آب روشن میشود
که آید از کمان بچون قضاوی آسمان ترش
ز خود چو گوهر غلطان کنم سر یار قص
بود حرف دریدن حبیب دامن که درام
بخت با ممکن شراب از ساغر و از دامن

تاکی چو گرد باد گشته سر آستان نکاسازی کن که گرد بجه گلابی عالمی	دله چون جاده تن بجا که ده و آرمیده هر که چون تجاده دارد پیش پا افتاده
<p>حقیر میر تقی میر الدین دهلوی علیه الله تعالی هر چند فقیر تخلص میکند اما اعتبار سرسایه استعداد و ادوار غنیای زمان است و در فتنه دلکال و فقر و انشاد معانی و بیان و بروج و عروض و قوافی و زبان فارسی لای همتا از اقران ولادت داد در شاه جهان آباد سینه ششمه عشره و الف رنود از اعیان آن باد فاخره است سلسله نسب او از جانب آبا بهاس عم النبی صلی الله علیه و آله و سلم از جانب مادر بسادات میرسد و بلند نام او مصداق ربیع است از خدمت علما و محققین مراتب علوم نمود و در فردان از فضیلت اندوخت و در بیادی عشره و فاسمه بعد از الف کم علائق دینی گزیده در باب فقر درآمدی تخلص خود را بر منصفه شهود جلوه داد و در همان ایام سکه بسیر دکن کشید و چند س مثل من در او رنگ آباد رنگ اقامت نخست و بعد پنج سال همراه قزلباش خان امیر شاه جهان آباد حکایت عثمان نمود و امر او را تاظم آن بمده احترام او بجای آرزو مخصوص با علیقلیان نظر جگر داشت بنابر طبیعت سخن و اتحاد نسب که هر دو عباسی اندر ربط خاص بهم رسیده بود و چندی در طاقت عمار الملک وزیر بن امیر الامرا فیروز جنگ بن نواب آصفیاده غفران پناه که گزیده فقیر در ایام تحریر این صحیفه مکتوبی باقدری زیر پریشیل بنزدی بمیر فرستادم و نوشته که وقت تالیف سرو آزاد بر احوال سالی اطلاع دست نداد و لکن اجماع شریف در آن کتاب عالی ماند که حال ترجمه و اشعار خود باید فرستاد که در نوشته عا ترا که لعل آید جواب میر تحریر و در هم شعبان سال حال با قدری اشعار و موصول مسرت شمول نمود حسن خلق و آداب و اشاع از کلامش پیدا است خدایش سلامت دارد نوشته که فقیر از چند اده با نواب علی الملک قطع علاقه و طاقت کرده در آن آباد بنزدی است میر دیوان شعر و غنوی متعدد و در سائل در فونی که ایالات کورث دارد و سابق مفتون تخلص بگردان راجال و کاشته اولتیر سخن بخانه انوی می کشد</p>	
برای ناز منی سیکشم ناز جانی را یار نشاخته قدر دل بی گسسته را نال مرغ نفس میبرد از کار مرا باغبان کوند هر ره بگاستان مرا	بجوی یوشی گیرم سرده کار وانی را کاش میدید رخ خویش در آینه ما که ازین بیش دلی بود گرفتار مرا بس بود جلوه خار سردیوار مرا

ز رستم خبری نیست همدان مرا
خوش است جان که بود معرفت یار نجارا
همیشه تیرنگهاش بسنگ می آید
ز صافش نه همان را بخود مشغول بینم
دلت شرک خفی دارد بدشمنش چاره کن ای باد
جد از روی تو ای نه ستاره می شمردیم
من نه از خود میروم و نه سال او
با آئینه دل من از رشک سرگران است
گویند آن سخی قدر در میان دلبران
همت عالی برینست سرخی آرد فردو
مرشدی اهل سخن با جو صفائی سینه نیست
نیستم اگر نه تاراج تو بر یاران چه رفت
در مقابل چشمم گریان تهمال یار دوست
غیر از سعادت همین قدر کافیست
بام می نیست که از دست تو شد قهر
روز فراق رفت و شب وصل هم نیست
بر سرهای وصل غمگیند سایه
ز خون دل نه همین خندم اگر بیان کنم
آخر فاخته تیغ چنابر سر رقیب
دوش از کوچک ما را بعد نماز گذشت
زاهدان را از زبانگ نه چه آخر
گفتم اورا اگر بیا بمی دوست در دامنم
لب خیال کجا پای نازنین تو بود

چو بوی گل نبود گرد کاروان مرا
و گز برای چه کار است زندگانی ما
گران بخاطر یار است سخت جانی ما
تماشا کردیم بسیار این شقیقت نقش را
بصر افش بدیده تابشند این قلب کشر را
شب فراق تو از بر است روز جفا
سایه را سرگشته دارم در آفتاب
این جای دم زدن نیست که تو دوست
نزد و فیه سجان صد حرف در میاست
چرخ طلسم فرغ از نقش و نگار افشاده است
درس بطبی را کاتبی بهتر از آئینه نیست
اینقدر را بنود خبر دارم که دل در حقیقت
کاروان گریم من یوسفی در بار داشت
که منی بمشرف سایه ها نگذاشت
کشتی است که در کامم نهنگ است
آخر ز پیش چشم من این بیش و کم گذشت
در کوی او فقیر شکست استخوان حبش
که شد زگریم من دامن بیابان سرخ
داد از وفاست و دوست که دشمن تو بود
همچو کاکل بقفا داشت پریشانی چند
سیر این کوچه را کجاست سر دند
کار چون بادانش افتاد دوست ارکانه
بغالمی که تو ای آسمان نازنین تو بود

مرباری کز سر کوی تو میکرد بلند ای آنکه شدی مرحله پیمای رده عشق برضا طحیای تو هر لحظه بگذرد سخن با صد زبان در وصف تو یار یگم بابای قانعیم از مال دنیا چون گلین اینمه نام آوری نقش بر آبی نیست بمن آینه رخ آتشخ ابرو بر فرماند میشدی معلوم قدر ما خریداران بیار	بهر آزار دل من آسمانی میشود این ره بقدم ملی توان کرد سرگریم شمرنده ام ز شوخی طرز نگاه خویش بزار در حق من پایان حدیث یار یگم نیست غیر از امثال عتانه چون گلین بر سر بل خانه دارند اهل دنیا چون گلین که بچوید کن راز من بود که در کنار من بچو خود گر بوی سنی در کار وانی داشتی
--	---

حسن الفت

قدسی حاجی محمدی صاحب سکه سخیانی واسا و تقریبای تخت شاهبانی است شرت زیارت اما کن قدسیه دریافت و رو بقلم دهند آورد و در ربع آلاخه سینه آئین و اربعین الفت و لازم است صاحبقران ثانی شاهبانی اندوخت و قصیده معروفه داشت که سطلش این است	ای قلم بخوبال از شادی و بکشانان دشمنی قبله بدین ثانی صاحبقران
---	--

و بر حمت خلعت و دو هزار روبه ناز گردید و شانزدهم شوال سنه خمس و اربعین و الف و دویست و نوزده
قصیده عزین بدرج بادشاه از نظر گذرانید میر باخجیده مبلغ دزدان پنجزار و پانصد روبه العام گردید و در
شهر لایح الاول سنه تسع و الیمین و الف و البصیفه بمبارزه شعر صد مهر غایت شد و در جشن شفا یافتن جهانگیر
بر منت صاحبقران ثانی از آسیب آتش در او ائیل شوال سنه اربع و خمیسین و الف و دویست و نوزده
و دو هزار و دویست و نوزده در بیاب گفته که بیت و دوش این است

ساکس زده از شمع جبین بی ادبی پردان ز عشق شمع و اسوخته است	قدسی در دار السلطنه لاهور سنه تسع و خمیسین و الف و البصیفه اسهان در گذشت کلیم این مصرع تاریخ یافت دور از ان بلبل قدسی چنم زندان شده قصیده و شتوی او بمراج بلاغت صعود نمود و غزل بان نیست چند بیت غزل که خوب است تذکره زیسان بردند ناگزیر چرخ مخلص او که خالی از تنگی نیست با برخی تشابه بصورت ترسیم می پذیرد
--	---

تا سوسه تو ام کردنگه راه نمائی
 بگشت دلم و دوش در اطراف گلستان
 چون دوست پنهان از بدن آفتاب پی
 نشادم که بمرگم نه شود شاد دل غیر
 در عشق فریستم بد از لطافت که دامنم
 یاد آیدم از نغمه مدح شه مردان
 سر زخمی چه کرد آب ز سرگردانی
 سر زخمی که بد افتاد ز بد جیره سود
 ببل یار تو ام ز خصمت فریادم ده
 گزافه است غمت از چرخ است دلم
 کو کن تیشه چندی ز رو جان در حیات
 بد دگاری مردم نشود میدان کرد
 ای که داری خبر از دلخ دلم شربت باد
 چون گفت هر که شد جز خاک بگذارد
 بگذرد مرگ خاک ای فلک چه گردانی
 که بر دوست بخوان تو ای سیه کا
 ز روز تیره من سر بر و ن نیار دهر
 فراق دوست پسندید آن چهل برن
 زنده نمیکش ز خیره دارم
 ز عشق فاخته گردید نام سرد بلند
 قیامم بر سر آور و شیون ببل
 تمام حیرتم از تجسمه بر چه که مهر
 چنین که هیچ سعادت منور است مگر

تو چون قلم مو کندم هر مرد پارس
 از گل چه بسیار بوی تو میگرد که اسف
 دستی که بر بیدم دعا کند تو ریا س
 دانند که بمرگ از تو دانی نیست جدائی
 چون ماه مرا جز بی کاهش نفزائی
 بر برگ گلست خطی بگو کند ناله سالی
 نیست بر ما صیغه مخط نافرمانی
 کس بناخن بکشاید که پیشانی
 چند در سینه بوزناله من زندانی
 خبر از رختن سیلاب دهر ویرانی
 عشق نابوده نبوده است باین گمانی
 گوی خورشید ندارد غم بچو گمانی
 که بجز لاله کلم بر سر خاک افشانی
 دست من این نقد علی عمر اسنی
 چه آفتاب مرا در لباس عریانی
 که دست پشت بخانید از پیشانی
 چه چشم کور شودان خط دیوانی
 که بچکس پسند و بدشمن جانی
 که داغمان دلم میکند نمکدانی
 چرا تو قدر گرفتار خود نمیدانی
 ترا که گفت که گل بر مزارم افشانی
 که جیب صبح چه سان میدرد با سانی
 بد از غم بدگی شد رساند پیشانی

ز بسا که کشت به دست هم ز ابر طیر	وله	توان کشید که از سنگ چو موز خمیر
چو خاک پیرین غنچه با دیر ایا ن		کنند زنده دیوار را از گل قنیر
سحاب نیست لب غنچه را بچین آب		برای آنکه زنده بوسه بر کباب میر
گرچه دانی بنود خوشتر از ایران	وله	که نکلون است در دستان عجمت چو جاب
چو آرم دیرین چرخه حرام است حرام		جز در شاد که واقع شده از همه باب
آوردی همه عالم علی بن موسی		که از خاک خراسان شده فروتن
بر دیدن قشایم مرده کز چهره نشوید	وله	خاک قدم میر عرب شاه عجم را

قدسی تشبیه قصیده را مثل غزل اکثر برایشان میگوید این خود مضائقه ندارد لکن گاهی راهی را که از ساحل به ساحل دیگر زمین میزدند یعنی تخلص را که در اواسط بین لغتین است خیر با و گفته و گفته اند تشبیب بر سر من می آید این را اقتضاب گویند بر طبیعت بسیار ناگوار است چنانچه صوف بهادر میکند و میگوید

رفیق مقدم نور و زو لطف ابر بهار	امید وصل از بجران دیدم گل از خاک
ز عکس لاله و گل خاک شایان روشن	اکه مرده را بنود حاجت چراغ هزار
ز بسکه تازه و تر قند از اعتدال هوا	گل چراغ توان زد بگو شده دستار
اگر باغ روی صبحدم بگوش رسد	صدای خنده گل بیشتر ز صوت هزار
بکوه و دشت ز لیس لاله بر فراشته شد	برای چیدن آن کی شود پیاده سوار
ز بسکه بیکر اطفال شاخ نازک بود	دمان غنچه خدا ز بوسه نسیم فکار
جبین که خاک جبین دلکش است و دلگیر	عجب که گل بردا مسال کس شود بانا
براش است پر دانه کیش بلبل گیر	قدم بدون نه از باغ خاصه فصل بهار

بعد ازین بی رعایت ارتباط شروع میگرد و میگوید

غریب طوس کجور هر قبه کوشش	بشرق و غربد را نید لعل انا
در قصیده دیگر تشبیب بطور غزل مشتمل مطالب شتی میکند بیت آخر تشبیب این است	
کیکه در ره مرغان قدس دام کشید	چو دانه افکند کوشش پرور کار گور گور

بعد این بیت روح سر می کند و میگردد	
امام مشرق و مغرب شهید خطه طوس	علی موسی جعفر شفیع روز نشور
قدسی بادشاه نامه صاحبقران ثانی بسیار خوب گفته از آن است	
یک نفس را رفته از کار چشم	تا تو از عینش کردی چار چشم
در تعریف شمر میگوید	
<p>نیمش ز صنعت بسیار آفرین چو گلهاست رخسار دین لاله زار در وید بنوعی چنان پیغمبر ز پس ابر پاشید بر خاکش آب نمایند چشم از شکر خواب ناز چو رخسار ساقی ز جام شراب قله های این بوستان را زبان شد از عکس گل بسکه خوشبوی آب</p>	<p>قله های نخش نگار آفرین خزان را پس پشت کرده بهار که خلخال پاکر ده از موسی سر غباری ندارد دهبازر حساب شگفتن بخل کرده بر غنچه باز چمن در گرفت از گل آفتاب نگر دید هرگز بحرف خندان بود چشمه آب حوض گلاب</p>

شیخ عبدالحمید راهوری در شاه جهان نامه گوید که در سده پنجم ذی الحجه سده تسع و اربعین و الف شمس شاه
فلک بارگاه برقیه دولت شسته بگذاشت ریاض فرح بخش و فیض بخش بر داشتند در انشاء
سیر فرح بخش بوته گل بنظر در آمد که چهار هزار و پانصد گل و غنچه داشت روز دیگر در باغچه دولتخانه
بوته موسی دیدند که گلهاست شگفته و نامشگفته آن دو صد و دو آرده بشمار رسید تفاوت آب و هوا وقت
نشود نمایی از سر زمین فردوس آئین از دیگر بلاد برین قیاس باید کرد

مولانا سید قمر الدین اوزنگ آبادی سلمه الله تعالی قر ساطع اوج عرفان است و منظر اتم نور زده
مع البحرین تیج و تقریق است و ابام الحرمین تقلید و تحقیق در تقوی و تشرع آیه کریمه الهی است و در
علوم عقلی و نقلی بحر موج نامناهی لایسافون حکمی و فقه و اصول و هیئت و هندسه که امر و زور در مالک
هندوستان نظیر ندارد مشائیان اگر در رکاب او روند زهی سعادت و اشراقیان اگر در یوزده کاروان
او شوند جز با استغادات آباء کرام او از احیان سادات نخبه اند نخست از اجداد او سید ظهیر الدین

دکتر مولانا سید قمر الدین اوزنگ آبادی

چون سری بکند کشیده و در امن آباد از توابع لاجورد طرح اقامت انگند بعد چندی سید محمد فرزند اده
 اده از امن آباد درخت بیارد کن کشید سید عنایت الله خلف سید محمد مکران جمله عرفا و خواص اولیا بود
 طریقه علیه نقشبندی از مولانا شیخ مظفر برپانوری که از اراقد آمدن ان شیخ محمد مصوم خلف مجدد الف
 ثانی شیخ احمد سرسندی است قدس الله اسرارهم انگزد کرد و در شهر بالا پور از توابع صوبه برآر توطن گزید
 و علایبان راه خدا را دلالت مینمود و در سنه سبعة عشر و مائه و الف هجرت حق پیوست شمع بهشت تا شیخ
 است خلف او سید فیض الله از اکابر دین بود و طریقه ائمه اسلاف کرام را برپا میداشت و از بالا
 بازرگ آباد آمدن و وطن برگرفت و در پایان ایام زندگانی بالا پور رفته در سنه احدی و ستین و
 مائه و الف هجرت اسود و توبه بهشت تاریخ است خلف الصدق او سید قمر الدین سلمه الله تعالی
 در سنه ثلثه و عشرين و مائه و الف هجرت وجود را در دن و اد آغاز شب صبح جمیع خط که در ذوق تحصیل
 علم بهم رساند و در خدمت علماء اورنگ آباد و غیره کتب درسی گذرانیده و به نیردی طبع و قادر بر
 خداوند تعالی در علوم حکمی بمرساند برهان علوشان او کتاب مظهر النور است و در سکه وجود که از عمره مسافر
 اسود نامیده است درین کتاب مذاهب علماء اشرافین و شافعیین و صوفیه صافیه و کلین تعلیم آرد و در مطالب
 عالیه بسیار از تلخیص طبع خود مندرج ساخته فقیر در تعریف تاریخ این کتاب قصیده عربی مظهر آرد و در سکه مظهر است

فاجع عرت انیسیم فی اسحر و اتانی باطیب السب

و تاریخ تمام آن مطابق سنه اربع و ستین و مائه و الف هجرت چنین یافته ام

آخر الفکر مام مختصه تم نور بدامن الفکر

بسر رسم بهیت در طریقه نقشبندی به خدمت وال خود بجا آرد و محض بهیت ملاقات مشایخ و فقراء
 شاهجهان آباد قصد آن بلده طبعه کرد ششم شوال سنه خمس و عشرين و مائه و الف هجرت از اورنگ آباد برآمد و به
 ذی حجه سال مذکور سواد دینی را بمقدم خود فروغ آگین ساخت و زیارت مشایخ و فقراء آنجا
 مما اکمن استیجاب نمود و در اواخر ماه صفر سنه سبع و عشرين و مائه و الف هجرت به سرسند رفت و در قریه مشکو
 خود شیخ احمد مجدد قدس سره زیارت کرد و فرزندان بركات اند و درخت دوازده سرنه بالا هور رفت و در
 از مشایخ و خداپرستان آن مهر جامع را ملاقات نمود و در جمادی الاولی از بهان سال به شاهجهان آباد
 برگشت و به ششم ذی حجه سال مذکور قصد کن از شاهجهان رخت سفر بهیت و در عشرين و عشرين و الف هجرت

سته تهمان و حسین و دانه و الف به بالا پور و طن اصلی خود گرسنید و در جادی الاول سال مذکور او رنگ باد
 را مورد فیوض ساخت و بعد از سال ششمان را انشراح تازه لطف نمود فیما بین ایشان و تقیر اخلاص
 و محبت خاص است پیشه بجا است و موافقت با هم اوقات خوش میگردد شگانه و شوق زیارت ترین
 شریفین او را دانگیزد به هم جادی الاولی سینه انزع و طبعین و دانه و الف بار اوده حجاز میمنت طرازا
 او رنگ آباد کو حید و بنابر جوی اول قصد بهیجی که از بندر یمنی قریب است کرد اهل فحیال را از او رنگ آباد
 نقل نموده در اینجا گذاشت و از اینجا توده پذیر سورت خد و ششم حبیال مذکور سورت را بورد و اقدس
 نوزخت است و هفتم شعبان بر جاز سوار شد غره ذی قعده وصول بندر جدّه تعجب بحدل حسرت ساختن
 موسوم معاف و سه چهارم از قریب بود اول قصد زیارت مدینه منوره نمود هفتم ماه مسطور بود سوال
 بیونست سرای سعادت اندوخت خدام و روضه منوره نظر تقدس ذات اجازت بیعت است سخن شریف ماند
 بشنا بجا و طریاک والا بود مردم اینجا بلکه بعضی از علما هم چنین اعتقاد دارند که داخل شدن در روضه
 مقدسه سور ادب است و زیارت از دور کردن حسن ادب و فواحش لذت آفرینی و درین
 باب سند از قول علما آورده میفرمود که من با فروع نجاست معاصی موافقم و با جناب مقدس پیوسته
 مناسبت برارم اما این نجاست را در زبان دریای رحمت بجا خودیم نجاست با طهارت هر چند ضد است
 و ایراد که مانع اجتماع است اما طهارتی که وصف منظریت میزد داشته باشد است مستوجب
 ملاقات و اجتماع و علما نوشته اند که زیارت قبور و مزارات با سلبی باید کرد که اگر اهل آنها بر صدر حیا
 می بودند بهمان اسلوب ملاقات بعمل می آید پس اگر در زمان نبوی میبودم بشرف بیعت و مصافحه مشرف
 میشدم اکنون که زیارت آمده ام قریب بقدر مقدور میرسم چه گونه از دست دهم و از حدیث ابو هریره
 رضی الله عنه که در صحیحین مروی است استدلال کرد ابو هریره که دیدم فرمود مرا رسول الله صلی الله علیه
 و آله وسلم و حال آنکه من جنب بودم پس گرفت دست مرا و روان شدم با او تا آنکه شست پس رستم
 غسل نمودم و باز آمدم فرمود بجا بودی گفت من جنب بودم پس کرده داشتم آنیکه با تو بشنیم بی طهارت فرمود
 سبحان الله ان المؤمن الاکثرین پس نجاست نجاست که مانع آید آنرا زایل صحفت است هر گاه مانع نجاست
 بدین طریقه نشد نجاست محصیت که مانع این چیز نیست مانع قرب یکبارگی مزار مبارک چگونه تواند شد البته
 بیان این وجوه داخل شایک معنی شد و بجهت معراج آرزو کام دل اندوخت علما و اعیان مدینه منوره

همانا برای احترام فرق الفوق بطل آوردند چون ایام حج قریب بود و دست دوم ذی قعدة بعد از یک هفته
 از استان مقدس غنیمت گرفت چهارم ذی حجه بآدم القریه رسید و بنا بر آن حج بمقدیم رسانید اعیان
 که منظمه نیز تقطیع و تقسیم فرادان بجای آوردند یکی از سادات این بلد طایفه که مدار الممام شریف مکه بود در تمام
 ملاقات و تقسیم از میر خواست میر لید ابرام بسیار قبول کرد و وقت ملاقات فرمود آمدن فقیر شما شریف
 بنابر دویز است یکی آنکه حاکم اندام اطاعت حکم فرود والا بالعکس معالمدی بایست که القادوم بر اذودم آنکه
 نه بقیه فقیر این است که سادات بوجهی نسبت آیت دادند و بوجهی نسبت بضیعت پس چنانکه اگر ارام و
 احترام سادات بغير سادات محض است اند واجب است اگر ارام و احترام آنها قیامین خود تمام و
 بلکه احترام هر که ارام ازینها بر نفس خودش لازم و بلند اهرگاه ناخنی یا جزوی از بدن من در مکان منقطع
 جهای معهود آن را بر داشته در مکان طاهر و قن میکنم و از حیث است تقطیع بصیبت بجای آدم سید
 تقسیم طلب زبان بعد از خوابی کشود و بخانه میر کرد و لوازم ضیافت و مسافروستی در اقصای انفاطیه بطرف
 رسانید چون موسم رجوع جازات بر قریب بود و دست چهارم ذی حجه از بیت القدر غنیمت حاصل
 کرد و بجهت آدم یازدهم محرم سنه خمس و مائه و الف سوار جاز شد معلم چهار در استخراج عرض خطا کرد
 چهاردهم ربیع الاول سال مذکور چهار کولینا رسید کولینا بنعم کاف تاری از عمده بنا در سیلان است
 سیلان عبارت از خبریه سرانندیب باشد که جنوبی مال بشرق و کن واقع شده قدگاه آدم طایفه
 از کولینا منزله است کولینا در تصرف نصاری و لذت تر باشد اینها تابع والی سرانندیب اند و
 والی سرانندیب از قوم جنگه است که مست مینود و دارند حال اخطا و فاحش معلم ملاحظه باید کرد که جاز
 عازم بندر نبی بود عرض نبی بستی و یک درجه است آنقدر عرض را کم کرد که جاز کولینا که عرض
 آن کشش درجه است رسید میر که در فن حیثیت و اصطلاح بی نظیر است ناخدا را فرمود که معلم
 در خط افتاده چون ناخدا و دیگر اهل جاز بر علم و عمل اعتماد داشتند اول یاد کردند آخر میر و دیگران
 و شواهد خطای او را منقول اهل جاز کردند لکن بنا بر مزارعی معلم بر روی و نیار و بعد وصول کولینا
 که خطا کل کرد حاکم کولینا که از نصاری بود گفت محض خطا کنی شمار ایان راه قرین عافیت رسانید و نقشه
 مالم که آن را بر زبان نصاری پست میگویند نمود که درین دریا دوازده هزار کوه نماه است که عمق دریا
 بعضی جا بقدر یک و جب و بعضی جا قعرش نامعلوم است باطن دریا از جبال که بعضی مرتفع است

و بعضی تخفیف مثل تسبیح عنکبوت مشکاک و لایق شده حاصل از کولینا ذخیره برداشته و علم را بتبیین کرد و در آخر
 رجب آلاخر سال مذکور چهار هزار و نه خنده به بندر تاجیری وصول نمود و در آنجا از چهار فرو دانه بر کشته
 صغیری شسته به بندر شکور تشریف آورد و از آنجا راه خشک اختیار نموده دست دهم جاری آنرا
 سال مسطور بوضع بحر می رسید و با اهل و عیال که در وقت غریمت جمع در آنجا گذاشته رفقه بود و اینست
 که در پنج سفر را و دعای نمود و از تیری با اهل و عیال رخت کو به بر بسته بست و به ششبان شست
 سببین و مانند و الف روز تحویل آفتاب در روز هتکه حل این قمر نور بخش آفتاب ساحت او نگار
 را بر افروخت و شب هر مشتاقان را صبح عید ساخت سید طبع موزون دارد و شعر عربی و فارسی خوب
 میفهمید لکن اندیشه را بسبب گفتن شعر متوجه نمیسازد که این شیوه دون مرتبه اوست مگر احیاناً تا بار
 موزونی طبع بی پایه عالی از ان بلند است که در مجمع شعر ادر آنکلیف داده شود و اما زو محبت سلسله
 جنبانید که خواه خواهه بابیات ترجمه اداین صیغه را ردق باید داد بی شرف مکان بعلو و نیز است
 و ترجمه خاتم بقدر عظمت بکین از ان فاس گرامی است

در فقر من نباشد از لیل و کمر نامی	ویرانه ام ندارد یا خود دینی و داسی
لحم و دنان رساند در گلوئی خویشتن	شست اول هر که دست از کبریا نشستن
مشت خاکم دست و دامانی تو شر	گرینشانی فتد بر باسے تو
دنیازن است و طالب آنهم خوش است	زین وجه و زمر خدا در قفا کنند

و قیقه شرف زیارت بیت الله دریافت این بیت بظم آورد

چون جبهه بودم بر درش قبا و سر پاستین	کاین سفر از نیامر حاصل شد از پامرد
--------------------------------------	------------------------------------

و این پنج خود مقبس از دعای نبوی اللهم اجعل حجایم درگاه سعیا مشکور و درین قطعه موزون ساخته

احرام حرم نه مندر بستم	کشم ز طوابع کعبه مسرور
بخشید بکین هزار نعمت	این خانه همیشه با دهمور
از دولت روح من مقدس	دل یافت سرور دیده بالور
حج مبرور دسے مشکور	دارد شده در دعای ماثور
گیسز اگر دو جیم تشدید	تاریخ شود دعای مذکور

حرف الکاف

نکاتی پیشانی

کاتبی پیشانی پوری استاد فن و پهلوان پای تخت سخن است الحق تنگ زوری برداشته که لیلائی عمر مسخر
 خاصیت دست او بوسیدند و گمان نبردستی کشید که تفتنان کشور بلا نعت بتواضع او خیزند و وجه مجلس
 اینک در خوشنویسی و کتبی داشت ابتدا احوال لازم باشد غیر سیر میزد او و میزد او را و جواب قسید و گمان
 اسمعیل فرمود که مطلقش از دست سبزه که باور آید به بوستان نرگس بیک دست چپین باغ مرزبان
 نرگس بیک کتبی جواب مستعدانه افشا نمود این آیات ازان است

بخت باغ نریم مید به نشان نرگس نماهه پاسه در آب و قند میان نرگس بکار موسی چمن چون فطاعی تروست شراب زرد کشید در میان جام سفید	که جام دارد در دست زرفشان نرگس پیرا که گرم مزاج است و نوجوان نرگس ده بطاس ز آرایش دکان نرگس فر از سبزه بیاد شه جهان نرگس
--	---

حساب وقت گذرانیدن قسیده کجاستی کردند لند چشم گفتانی از میرزایان تا بجائی که منجه با ستمز گردید
 کاتبی برخیزد از هرات رخت بجانب خروان کشید امیر ابراهیم خروان شاه مقدمه او را گرامی داشت و
 توان میل بهمانداری او میماند چون نرگس که خزان است مزاج کاتبی را فخری آرد و قسیده کرد
 گل از گلبن مست بگردن داده باز و گستانی هدیه امیر ابراهیم ساخت مطلقش از این دست

باز به صبر گداز جانب گلزار گل	بجز نرگس گشت منظور ادلی بالا اهل
-------------------------------	----------------------------------

امیر ابراهیم ده هزار دردم جائزه قسیده عنایت کرد و زخم کنه او را بر هم کاری لطف التیام داد و کاتبی در
 آخر عمر با ستر آید رفته پای اقامت انشرد و در موضع طاعون بعلت طاعون منته قسید و شش و شش
 در گذشت متعصبه را مسودات کاتبی از قصا که و غزلیات در باعیات و مقطعات و غنوبات ترتیب
 داده بدست افتاد همان قسم نقل برداشت این نسخه بلا خط فقیر رسید و فخر از غزلیات در هم اتفائی
 زده ترتیب ردیف باین مجینه ثبت میکند

زاهد که رخت آب رخ و نقل و جام را مهرت زرد و در دل من که بجای رخت از شیر قناریا در کس نیز تر پیاسه	نیکو نگه داشت حلال و حرام را پیش است رحمت از همه جایات تخت را بفرست سوی یاران آن بیک نیز پالا
---	---

بنگر از سوسن ای بایل که با چنین زبان
 هست ز گس بنده از زبان دل بای خویش را
 دل ز زلفش تا بعد افتاد در دهن و دهان
 کاش میرم چو زنی تیرین بجان را
 چون قوی محراب کی بزم نمناس
 بجایان همه چو پند ابر دست اما
 کاشی را غم خود داد دم بیماری
 بزر عشق است هر دو کون دلی
 از تم چون جان و دل هر دو چنانند
 در جبر قاصد تو به اندام از سوز
 ای آفتاب در قد صفت توان افتاد
 زنج کند مرا تا باد کشای دم راز
 ایدل مشب هر موی سینه سوزان بشنا
 کاشی از سر چه حاصل گر با خد شوق عشق
 غم تو گفت که زود آیم و کنم شمشیر
 و میکه یل خار خشت شیخ و شاب برد
 اگر رکاب تو بوسد فلک گرد این
 مرد بخواب شب بخت خود که نقد حیات
 دل من هست از ان شوخ بسنگی خوشنود
 من از شانه غساله دیده ام ستری
 با تپا طکه راز شکار گاه به سان
 سزد که بای بد اسن بد گدایان را
 خوشتر اندی که بر نیزه بندد سر خود را

و له یک سخن بیرون نباید از زبانش سالها
 کافری باشد که نشاء رخساری خویش را
 در غر دانند مردم قدر جای خویش را
 اگر تن مرد و بیارند بر دل پیکان را
 گزینندم تیغ همچون بو تر اسب
 نه هر که شد متولد بمهر و والنون است
 گفت این تو شتره ساز که وقت سحر
 عاشقی داند این که پروان است
 ملک یران گشته را نه ریشه تراج نیست
 در دوزخ از رسول امید شفاعت است
 لیکن مراد و ترا ابر مانع رست
 چو آن گیکه که سر درون بلقان گفت
 رخت بیرون کش که آتش در را افتاده
 باد ویران خانه کوبی هوا افتاده است
 چه او فنا دکه بسیار ماند دور کشید
 بر دم بمیکه باشد مرا شراب برد
 ما و پاس تو از حلقه رکاب برد
 بخت صرف کنی به که درد خواب برد
 این نه شاهی است کزین به خرمی اندر
 که از این بیزار اربعین نمی بیند
 گمان مبر که ترا از کین نمی بینند
 چو دست خیر هیچ آستین نمی بیند
 جو ز گس ترک مجلس گیری ساغر نمیکند

ز وصل زلفت تو جانم یارم و نیز مجب
 گن و بخششی آن چشم آهوانه نگر
 تیری که انگشتی اگر از دل خطا رود
 دنبال تیر تست مرا جان بر دقت
 شتاب کجاستی از قول عیب جیغ زره
 کجاستی سودبری که بودت معنی نهان
 تفرج ارطبی شاه راه دل گذار
 تیری زد و حشمت طلبیدن دل گسیخ
 چون جائه نقاشان تا سر بودم بر تن
 همچو تنخ تو طیبی نبود عیسی دم
 بدوران تو از غنچه مباح چون دید خندیدن
 پیری رخی بشکر خند قتل مردم کرد
 بر سخت خون مرایار من چه شد یارب
 چو دادم که از هر طرفش آب و باد
 جان چو در وصل سپردم بچه ای غم
 آنکس که مرا کشت بجور و کشتی چند
 خنادم ز نشانهای کف پای سنگات
 شد خوش نفس ز رحمت حال تو کجاستی
 خوشوقت آن کسان که ز جان بچه کجاستی
 سکار دارم بمیان و دهنش روز جزا
 کجاستی هر دل که عاشق شد اگر بگفت
 میگفت دوش سوسن در گستان بیل
 سوی او تخته یمن جان زین امی باد

ولم کرد آسمان بشب قدر جان فردا
 که خون من بسک آستاده می بخشد
 جان تیر را نشانه کند و زخما رود
 چون داری که در صدد تو بنهارود
 عیار از طفت زربود محاک چه کند
 خواه آن است که شمع بر تو دهاشد
 که شهر یار ازین رهگذار میگذرد
 چرا که ز بخت و ازو در گذرانند
 از فرق سرم هر دو راه تو پایا باشد
 زنده میگردد اگر بر سر من می آید
 چنان زو بردان او که دانش پلا خون
 چو گفتش که مرا هم بکشت بمسم کرد
 شمر در دهام از ضعف یا ترحم کرد
 غمشیر بلا از همه سوری بما کرد
 کشته مرد بگویند که جلا دنیاید
 کاش از بی تابوت من آید قبری چند
 مانند گدائی که بیا بد رمی چند
 گویا که کتب مسک بنیر زبان نهاد
 دشنام پار را شنوند و دعا کنند
 که نهان با همه آن روز عیان خواهد بود
 قلب رواند و ده را نه سلطان میزند
 عاشق نباشد آن کو بند با ندمد
 نیست چیزی در کم هر چه خدا داد

هست در کوئی تو بر ساعت تماشا می دگر
 هر که از خود بگذردم بیرون نهد پر کار دار
 درون خرقه خود کعبه سنگها دارد
 سوی من آوقت میدل که شکر عیبت
 الفلک تا کی نمائی جائه اطلس بمن
 ز کعبه غره ایش از یک طرف پنهان دارم
 دل کم گشته بپویند در کوی تو اهل دل
 بی وصف خط و خال تو حرفی نیافتم
 چند منت کشم از بهر جی بگشتن خود
 ایدل اگر آید اجالت بر سر آن گو
 گفته یار دیگر را گیسو
 همه تن جان شوم و بر تو نشام چون شمع
 همه شب تا صبح جز ذکر توست
 خدا ببرد جهان و دستار صورت تو
 به پیش ابرو ساقی دلا لمول چراغی
 بر در میخانه ایدل پاک میباید شدن
 تا نباشد از تو زردان را بغبار خاطری
 بسو آن بر می بکند دال خواهم فرستادن
 لب فرو بند اگر سینه بر آید تنه بود
 ای حریفان بماند گلرنگ میباید زدن
 بیش از آن ساعت که از باد فنا گردیم
 چه تر کش که سرم از تن بزد خاک بر در
 در چمن پرده بر انداز چو گل بر سر شاخ

مردن اینجا به که بودن زنده در جانی دگر
 نیستش حاجت که جنبانند ز جاپاسه دگر
 گذار شیشه مستی چو میروی بحجاب از
 گرگز در صید کردن بر خرابی باشدش
 گر گذار گشته به شد بسیار دیدم زین جان
 بدستی تنج و دید دست مرغ لیلی دارم
 چه میرانی ز کوی خود مرا من هم دلی دارم
 در جاده مجله نظم ترود و چشم
 گو ابل تا که من از گشت بهر آن بر هم
 تو زنده بمان بنسبده بجائی تو میرم
 تو مرا گشته که اگی سرم
 گر گذارند شیشه بر سر بالین تو ام
 نباشد سر گشته مشت محفل من
 بزغم که نظران بنده باش و کار خاکن
 بلال عید چو دیدی بر آرد دست دهان
 خاک این در شو که آخر خاک میباید شدن
 خاک چون گشتی ز می نناک میباید شدن
 صبا بسیار رفت این بار جان خواهم فرستادن
 بهیچ خورشید نشاید بزبان آوردن
 شیشه ناموس را بر سنگ میباید زدن
 خویش را بر آب آتش رنگ میباید زدن
 نیایی غیر تیر خویش چیزی در درون
 بللی گشته و آوخته بین از هر سو

<p>بست خون جگر جبار و بستر گمان بستم بزم درون جان نه بد اهل دل خود راه وجود کاتبی از غم روانه شد بدم پایان کار باید از جمله دست شستن خیال خط تو ام در دل پرازیگان پی سمن تو برخاک راه ساجد را نزار شد چو قلم کاتبی ز فکر خط جان عشق از فیساری رود پیشانی تحس و از خود و پوشش من نزاری فیتم کعبه که در سالی دی یک جا دارم</p>	<p>دل که سازم راه خود را پاک پیش آستان که دزدان تو ان بر در خزینه شاه گرفت خوش سفری پیش فی امان الله که ماه طشت داری و ز مهر آفتاب چو ملوطی است که باشد در آفتاب بود چو صورت محراب بر مصلائی و یک از تو نیا مدوازش قلم تلج شاه ارند بی قابل تا راج شو چون نباشد مردم از تو ناله و افتان یانیم گردون که روزی بن دیکان</p>
از مخالص دوست سه	

<p>دلم چو ابر در آید بگریه مسگوید باین گهر که چنین بید ریغ می تنشی بر سر سیم در خوش چرامیل ز سر ز چرا و ریش کشش پرده نهان بیدار بید بر بنه تن که ندارد هنوز برگ دوش میگفت به بلبل دل من کمال چمن گفت آصف بچمن میرود و اهل چمن</p>	<p>گر تو نیز زد دل از خوشیستن دوری گمان بزم که تو در یک دست دستور ایضا با وجود کرم حضرت داد و زر گس خاصه در عهد سخا می شمشور زر گس ایضا همچون عدوی شاه درون پر شجر است ایضا بازار بجزر چه این شورش و غوغا دارد جمله از خانه بیرون سر قاشا دارند</p>
---	---

ماشای مولانا حسن کاشی در آمل میگذاشتید و همواره آملی منخ خانه ان رسالت می سخنید وقتی قصید
 بقتی باستان نجف اشرف گذراشتید همان شب در خواب دید که امیر المومنین علی رضی الله عنه میفرماید
 ای کاشی مسعود بن الفلج صرعه زرنذر را کرده آزاد و وجهه صلح تو بخشیدم و مسعود هم در خواب بلیلم
 دامورش هنوز صبح نمیده بود که مسعود آمده واقعه را نقل کرد و صرعه زرنذر را بلیلم نمود و طلش این است

ای زبده آفرینش پیشوای اهل دین	دی ز عزت مایه بازوی قورچ الین
-------------------------------	-------------------------------

۱۰۰

کاهی سیاستی شاعر مقرر است و باره قند که رزق الی مشیری در حق او گوید که بی بجهان نمک
سراچی چو تو نیست پشیرین سخنی خوش ادراکی چو تو نیست کزین سخن ربوده خویش مرا پیک کاهی چون
کاهربانی چو تو نیست پدر سن یا زده سالگی مولوی جای را دریافت و در بختان میرزا عسکری
تمام خزانة خود را که سبانی خطیر بود با دشمنش میرزا عسکری پاشا را بخشید و به قبول غایت اکبر پادشاه
گردید و بواسطه عزل لازم میل صدر نیز از تنگه صلح یافت و به راه رفتن صرف تحکمان نمود و مطلع غزل مذکور این است مطلع

آنا فیلان میل دیدم درستان خویش را / صرف راه فیل کردم نه جان خویش را

پادشاه حکم کرد که هرگاه مولانا بجنور قدم رنجیده کند هزار روپیہ بصفیه بپایزد می یافتہ باشد مولانا ازین جهت
آینده از حضور محفل خلافت کنار گرفت و در اکبر آباد سینه ثمان و ثمانین و ستمائے درس صد و دوهشت
پایان عمرش نیز نگذرد صاحب ثمرات القدس گوید مولانا یکم کاهی و قتی که این رباعی در سبک نظم کشید

رباعی

هر کس که ز اسرار خدا آگاه است / پیوسته میان بنگیانش راه است
از بنگ شود سر انا الحق ظاهر / چون هر برگش بصورت الله است

شیخ عبداللہی صدیق الصدور اوراد و کلمہ کرد و پادشاه را بران داشت که او را بتغیر و تشبیر این سخن
حاضر گردانند چون او را حاضر آوردند شیخ در تمام معارضہ شد مولانا پادشاه عرض کرد که حضرت شیخ
را پرسیده شود که کاهی ازین پشیدہ اند یا پادشاه شیخ گفت مولانا چه میگوید شیخ گفت استغفر الله
صورتش را ندیده ام چه جاسے چشیدن مولانا گفت حق بجانب شیخ است اگر اندکی ازان تناول فرما
و سری که لقمہ ام مشکف نہ شود هر چه شیخ فرماید آنرا ساز و ارم پادشاه را این سخن بنایت و زبان
افتاد و مولانا رباعی را خواند که ام رخصت فرمود و مؤلف گوید از کتب تاریخ خصوص منتخب التواریخ
برادری ظاہر است که اکبر پادشاه از دائرہ اسلام خارج بود بی اعتنائها سے او در امور شرع
استغناء می نمود از جمله حرکات آن پادشاه بادی می نویسد که درین سال یعنی ثمان و ثمانین و ستمائے
در پی تحقیق این امر شدند که طفل شیر خواره چند را در گوشہ دور از آبادانی در محلی نگاه باید داشت
چنانچه هیچ آوازی نشنوند و دایہ ہا سے خوب باید برایشان گذاشت و هیچ تعلیم سخن نیابد و او را بنہم
که بمقتضای این حدیث کل مولود اولد علی فطرۃ الاسلام اینها بکدام دین و مذہب تلقین میشود و نخست

از همه چه کلمه گویند باین سخن بایست طفل را ضعیف از والدین جدا کرده و بزرگتری داده در محلی خالی
دستش از آن گنگ محل نمایند بعد از سه چهار سال گنگ برآورد و بجهت سید راست آمد و اکثر سر
در آنجا رشیع اور خاک شد و از خیالات عالم نیک قاسم کاهی است سه

بگریست است عیان بر سر زار مرا	سپید شد بر سر چشم انتظار مرا
از گریه من حال قیاس تو خراب است	زان روی که مرگ سگ یوانه در آب است
بروز جز مرا دید پس گمبار است	شب که ماه با شد رتاره بسیار است
نه عینک است که دیده دارم از پیری	برای خواب جوانان دوش چشم من چار است

نور کیم کاشانی

کلمه ابوطالب الهمدانی اکاشانی استاد قیامت کار است و تخته کن و کان قصه او روزگار خاتم سخن
او عصا است بلکه استینا یزید فیضایع اقسام سخن را در کمال خوبی بکسی نشاند و اکثر غزلها را یکدست
بهم رساند و در عهد چنگیز بے بسیر چند خراسان و بانشاهنواز خان بن میرزا رستم صفوی مراد پادشاه
رعایت فرادان یافت در ثمان و عشرين دالغ بایران برگشت و در فراق بند غزل گفت که این

و جیت ازان است سه

از شوق هند ازان چشم حسرت بقفا دارم	که رویم که براه آرم نمی مقابل را
اسیر بندم و زین رفتن بچاپاشا نم	بکجا خواهد رساندن پر فشان مرغ بسل

دش از دو سال در ولایت آقامت کرده دوباره خود را باند کشید و چند بیامیر حمله شهرستانی
سر برد و آخر بیل صاحبقران ثانی شایمان تمسک شد و باستحقاق از پیشگاه خلافت بکتاب ملک الشعراء
اموری انداخت بلی شاعر الیه هم خلاق العالی ثانی بود و هم ملک الشعراء صاحبقران ثانی و نیز در عهد
صاحبقران قران عید و نور و دستایم داد یعنی تحویل شهر اعظم در شرفانه حمل غره شوال اتفاق افتاد
و بنین روز بادشاه از سفر کشمیر عود نموده رونق افزای کبر آباد شد و بخت طادسی که بهرین
بکرو در دیده مرقب شده بود جلوس نمود کلمه در تینت ارباب و توصیف تحت مرصع جواهر آید و در ملک
نظم کشیده بعضی قوایم سر بر خلافت رسانید مطلع قصیده این است سه

حسبه مقدم نور و زوغره شوال	افتشاند اند چه گلکهای عیش بر سر سال
----------------------------	-------------------------------------

دشاه کلیم را بنیان ثنایت بنجیچنزار و پانصد و پیمه مسنگ برآمد و این موزون موزون صورتی بان موزون

معنوی انعام شد و در چنین وزن شمس سینه شان و اربابین و الف و دار اسطافه لا چه کلمه نژاده نهر
 روید در جائزه شعر محبت شد کلمه در بیان غنم فتوحات صاحبقران ثانی تقریباً خیر نخست گوشه نشین
 کشمیر حاصل کرد و سالیانه از سز کار بادشاهی برای او تقریر یافت چون رایات صاحبقران در سینه شمس
 نمین و الف بگذاشت کشمیر خرم امید کلمه قصیده در تفتیت مقدم بسین سلطان رسانید و در محبت خلعت
 او دوست از شرفی طلایی اتم کرده مندر دید و همچنین روزی که در کب سلطانی از کشمیر حرف عثمان
 نمود کلمه را در صله قصیده دوست اشرفی انعام شد و پانزدهم دی حجه سینه اعدی و ستین و الف
 کلمه در آسایش کده قاضی نشان شتافت و در شیر قریب قبر محمد قلی سلیم بساط خواب گسترده
 گفت تاریخ وفات او غنی بطور مضمی بود و روشن از کلمه پنجم کلمه آتش از غنم قلم بیرون می آید

عزنی دیگر بود در گوشه صحرا مرا	میکند از درد هر کجا خاری است سر بر پاره
مرگ را دشمنم نی از برای زندگی است	میکند آخر کفن آلوده دنیا مرا
دنبال شکافاده ام جویم دل آزرده	وله از خون توان برداشت بی تخمیر بیکان خورده
در کوچه یار سربزه خود ویر و کلمه	وله با خود میرامانت این آستانه را
دست هر کس را بسان سحر بوسیدان خطا	وله بیچاکس کشود آخر عقده کار مرا
خاکپای تو قدمم گر نگذار دلبان	وله که بهم صلح دهد و دیده و مینائی را
چون هفت ایک طرف تا پنجه خلقی کعرون	وله کوه از یک تنه فینا لدر نیارم تاب را
شویم گرد دینبال تو منت ایتیم	وله دیگر برای چه روز است خاکساری ما
تمتی نبرد اغیا ز منت خویش	وله که باغبان نشناسد که گیرش چیست
چه میتوان ز پریشان تیره روز گرفت	وله کلمه دعوی دل را برفت یار گذار داشت
هر که ایام پیش آورد ز دوش بر نشاند	وله این پشیمانی ز دوش بر دوش یار دوش است
گر با وی بقصد گشتن شمع مرا آمد	وله و گرنه کیست کای بر سر خاک شهیدانت
یا شود روشن که منکین کشته بیدار گیت	گنبد از قانوس باید بر سر بر دانه ساخت
پیوسته چون آینه سفید نگاهم	گر سوی من آنگند نظر باد گری داشت
اشک از چشم از غمت جگر توان شناخت	طفل خود در بود رنگ نهشیدان برگرفت

حسن اگر بی پروا باشد عشق از او دلواپش	وله	هر چه رخ روزگار افشانی پروانه نیست
دل ترک آشنائی مازود کرد و فرست	وله	زان شد پسند یار که عیث فاند شست
هر قدم لغزیدنی فرشت قدم گاه من است	وله	چاه راهم چون قلم پیوسته همراه من است
رحم و بخشش نیست از بل جهان بخواد	وله	طفل اندر دست خان بدین آشنای است
یشود اول سنگر کشته بمیداد خویش	وله	سیل دایم بر سر خود خانه ویران کرده است
چو شمع عطر طبعی شبی است عاشق را	وله	بقول سوختگان انقدر شتاب چرت است
در خم زلف تو دلساپه بهم ساخته اند	وله	چون نسازند بی پای همه یک نه بخیر است
کینه ایگانش باعث یشدی بر قتل با	وله	خون ناحق کشته زود از یاد قاتل میرود
پای در دامن چو قفل بی کلید آورده ام	وله	بر سخنم اگر بفرقم خانه ویران میشود
ای جویس تا کی از ناله گلزار و کوی	وله	کس درین بادیه دیدی که بفریاد رسید
اگر جبار تو می را حلال میدا نم	وله	خدا به تیغ تو خون مرا حرام کند
تاب سفر و در ندارد ز ترزا کت	وله	از دل توان حرف میانش بزبان
تا بداند که جبار در خور طاقت باید	وله	یک نفس آینه خواهم که با و ناز کند
آزاده از قتل چون نخل درختان این	وله	زیر این خاک افشان ساکن اگر نباشد
خبر و یان چو نشینند در ایوان خود	وله	منصب آئینه داری بس کند زندهند
صاف دل ترک حق از بهر خوشامد نکند	وله	ز نشت رو بهیوده آئینه بزر میگردد
رود آدام ز عمری که بچران گذرد	وله	کاروان از ره ناسن شتابان گذرد
چه چسبان است بادل صحبت اشک	وله	بر دست طفل مرغ بی پرفا د
کلم از دست میداد که تا لم	وله	که بر کشته گدارش کشت افتاد
سر بلند می هر کجا کت سلا ت بیشتر	وله	باد تواند کسم بر سبزه نوخیز کرد
در بدر نتوان بدینال خریداران دید	وله	خوب شد اسباب مار که قلم سیلاب برد
خاکساران بیشتر از نفس قیمت می برد	وله	کلیه دیوار کوتا مان پر از حجاب بود
در سنگ خارده نیز اثر میکشد سخن	وله	کوه از صدا همین سخن اظهار میکنند

دله	عزم بر جان گوار کردار زندگی	دله	روز کوته مایه آسائش خرد و بود
دله	سر دار الفتی بهوایت که چون جاب	دله	یا او سفر کند اگر از سر بدرکت
دله	فیضی اگر بکس رسد از اغنیا چرا	دله	بی آب کس مسافر دریائے شود
دله	از دلم تادهه ویران شد ز دست انداز	دله	میر و بادی از راهی که لشکر میرود
دله	ز دورفت آنکه ز اسرار جهان شد آگاه	دله	از دبستان برود هر که سبق روشن کرد
دله	کیم بخت تو آنکه بشود بیدار	دله	که یار سر بکنارت نهاده خواب کند
دله	اهل کرم که عزت همان شناختند	دله	خجالت کشند که ز غمی از دل بدر کنند
دله	پایه موم بدست انقلاب روزگار	دله	رو نخو اہم ساخت هر صورت که خواهد بود
دله	اوله اخبار دارم تا بسنگه نبیند	دله	از قفل بی نیاز است تا خانه دزدان
دله	به بخت تیر بزور دودمان ز ابرو او	دله	هرت ناوک او هیچ مسلمان نه شود

و این مضمون از طالی استر آبادی است که میگوید

دله	هر چرخانی که دوا بدوے تو افکند	دله	بس کارگر آمد که بزور دودمان بود
دله	تا کوش در کوچه ای زخم چنبرن خانه ست	دله	شوخ بی پروای تا تعمیر دلامی کند
دله	تا کی کلیم که یه کنی گاه دیدنش	دله	کس ماه را همیشه در آب روان ندید
دله	ز فیض باطنی پیر جام محروم است	دله	کیکه دست ارادت بیکشان ندید
دله	ریشک بر تنک فلاخن برده سرگردانیم	دله	کو پس از سرگشته آخو بجائی میرسد
دله	شب آدینه بدریوزه میخانه بروم	دله	ز آنکه از هفته همین شب بگدایمی افتد
دله	بخت بر اهل سخن کار ز بس تنگ گرفت	دله	قفس طوطی خوش لبچه ز آهن باشد
دله	مردمی زید الحق چشم بیمار ترا	دله	خود باین حال و حال خستگان دایر
دله	در محلی که تازه در آئی گرفته باش	دله	اول بباغ غنچه گره بر چین زند
دله	چشمان تو ام تشنه بخون اندمبادا	دله	این شربت کم بخش دو بیار نباشد
دله	در حقیقت تنگدستی مایه دیوانگی است	دله	در چین بید از غم بجای صلی مجنون شود
دله	عاقل بکار دنیا بسیار لااؤ بالی است	دله	همسایه جنون است عقلی که کامل افتد

باشد برای طفلان مینا زاده بهتر	وله	در چشم اهل دنیا جان قدر تن ندارد
خیال آن لب خندان بنماظر نگین	وله	بسان آب بقادر سرای فانی ببرد
چنان کمن که کلیم از در تو پاک بشد	وله	شکسته دل شده باری شکسته پانه شود
چرا آب بقا نبود سینه روز	وله	که راه راحت آید دفن از د
تا بیدار تو شد دیده بهستان روشن	وله	سرو را گفت بشکری آنکه آزاد بود
اگر چه از زده رویم غبار بر گذر مش	وله	بچشم من زسد قوتیای خاک درش
سجده گوشت بر بند ابروی یگین خم کن	وله	از قبول خلق از جاد در میا محراب باش
تج اگر بر سر خوری رنگ رخسار بیا	وله	با بلایان زهر و چون مکن در خواب باش
بماند پندش نی سربستان کش	وله	چو چشم خویش می باده در گلستان کش
در جهان طالع خاکستر صقل دارم	وله	خود سیه روز هزار آکنه روشن کردم
ای گوشه عزلت ز تو آب زخم افروزد	وله	نشانم اگر قدر ترا در بدر افستم
روز عیدم شیوه من غم ز خاطر بردن آ	وله	مازه سازد دلغ مردم چون محرم فستم
خود فانی شیوه من نیست چون دیوار باغ	وله	گل بر این دارم اما غار بر سر منم
بسان شمع کس آواز گریه ام نشیند	وله	باشک خویش اگر تا صبح غلطیدم
بر سرم گل شود از فیض درون خاکستر	وله	میتوان یافت که از شمع نظر یافته ام
گردون لبریز نشتر باشد از نیش خلق	وله	لب به بند از شکوه کس مشرب ای گزین
ز شوق شاد منی همیشه بجز دو است	وله	براه عالم بالا است چشم حیرت من
بنازم ترک شربت را که ترکش بسته نخواهد	وله	بجز نریز اسیران اینچنین باید میان بستن
ایم و کینه دلخی دلگیر از دو عالم	وله	هر چون بر سن کشید و حبیب پاره پاره
منار و فارغ غرض آلود نباشی	وله	در کوی تو قع سبک قصاب نباشی
معشوق خود رسال در آید بقید ضبط	وله	سروی که قد کشید زستان بر آمده

مولف گوید قید ضبط قریب هزار است اند اضافت محل تامل و اگر داو غلطت در میان آرند احدی بازای
می افتد از محال است دوست در مح شاه جهان بعد از کرباب عیش سه

دلهام که شاد و بستی نیست در بود	دله پیش خدا و سایه او دست به تن است
چمن تنوم نو آور و بهیر و ن	دله که چید و لها بهر جانب روان کرد
نیں انگر از قوم سبزه و گل	دله همه احکام روشن را بیان کرد
بنجم گشت بارغ و ساعتی خوش	دله برای مقدم شاه جهان کرد

دقی غزلی طبع کردیم که این بیت از ان است به نظر کن صبح نوروزی که افتد روز عاشق را بیا
نشاط و غم به دست و گریبان است در واقع به بخاطر رسید که مضمون تازه یافتیم بعد چندین روز
دیوان کلیم پیر کردیم این مضمون بنظر و آه میگوید

بیت هم که رود بهی تخی اندوده نیست	بیمجو نوروزیکه واقع در محرم میشود
-----------------------------------	-----------------------------------

و همچنین در او امل عشق این شعر گفته بودیم

چون مقال تو که اول آشنا گرد باب	پیشم نو آموز من در گریه دار دنبال
---------------------------------	-----------------------------------

بعد از آن شعری از کسانی که مروی که از شعرا و احمد سلطان محمود غازی غزلی است بنظر رسید لهذا بیت
خود را از مسودات بر آوردم بیت کسانی این است سه آن با بگ خور و بشنوم از باغ غیر و زده
همچون سوال تو که با تش فروزنده پس این شعر میرا کسی مهادانی ملاحظه است ادا
به چون سبوی تو که اول یار بسند آب را بهی همی تو بار و دل را

میگوید که این کس که غایم خوانی پر زادی را تخیر میکند آخری بیند که بری خوانی دیگر پیش ازین او را در دنیا
عبارت بند کرده است باز دل گزیده را باین تشفی میتوان کرد که مضامین است قدم بر قدم
استاد افادان و ستاد ویر افتخار دست لکن از زبان بدگمانان نیتوان رست که حل بر استراق سمع
میکند و ترکش ترکش تیر با طعن خالی عیسا ز زندگانش ناموس سخن بگردن نمی افتاد کلیم در تار سنج تو که

او رنگ زیب خلد مکان خلف صاحبان شایه جان گوید	
--	--

دوازده باد شاه جهان	ه	حلقی بچو تو گل شاد آب
چون باین مرده آفتاب بندخت		افسر خویش بر هو ابو جاب
طبع دریافت سال تار کشش		ز درستم آفتاب عالم تاب

بعد از این تار سنج زیاده دارد لهذا تمییه کرد و گفت آفتاب افسر خود که الف است انداخت مولف گوید

فای سرکار اول شعر که در این کتب است و دست نیست از این است

تقیه تارخ خان از بیستی که ششکبر داده تارخ است طبع نازک پسند نمی پسند و فقیه تعلیمه اسفاط الف خود
منزل تارخ بر آورد یعنی در داده تا مسیح الف اول آفتاب صورت رقم بندی دارد و آفتاب عالم تاب
کر رقم رازد الف ساقط گشت و چون غلذگان در سن چهل سالگی بر تخت نشست خود تارخ جلوس
خود یافت که آفتاب عالم تابم چون نمود سالگی رایت غم بهاک جادوانی برافراخت میر عبد کلیل
بگامی تارخ رحلت ادنی آفتاب عالم تاب یافت فی بالفتح یعنی سایه زوال آفتاب است

حرف الالم

مولانا لطیف الدین فیاض پوری جامع دانشمندی و تنوعی بود و از مشرب صوفیه صافی چاشنی داشت
معاصر و ماضی امیر تیمور و گورکان است و در پنج میرانشاه خلف امیرانشا بسیار دارد مولانا از فیاض پور
پده اسفیر که بیدم گاه امام مشهور است نقل کرد و بانی ترتیب داده در آنجا بسم بر دو بار دم کلم الله
سیک در سلطان حسین میر زاد مجالس الشاق فیروزید کردی در بخت و هشتاد و شش از دنیا رفت و در
او و پیش کوه فیاض پور نزدیک بقدرگاه سلطان خراسان بر سر راه است و دولت شاه فات او و بیست و
شمانه نوشته و الله اعلم وقت وفات تنها بود این رباعی در دست او پر بار که کاغذ نوشته یافته شد

رباعی

دی شب ز سر صدق و صفای دل من	در سیکه آن روح فزائی دل من
جامی بمن آور که بستان و خوش	گفتم خورم گفت برای دل من

شاهزاده میرانشاه او را اختر می صلح بخشید و بعد از این صلح در تکرک و دولت شاه مسطور است مولانا این
رباعی ششکبر چهار عشر و چهار روز و چهار گل و چهار عنصر فرمود رباعی

در و بریر لاله آتش انگشت	دی نیلو فر بلخ در آب گریخت
در خاک نشا پور گل ابر و ز شگفت	فرد اهری باد من خواهد بخت

قبلاً بیک جواب این رباعی خوب رسانده رباعی افروخت لاله پریر آتش طور بندی گشت
گل افشان بخت از باد و بریر ابر و ز بری بنفشه شاداب شگفت به فردا و از خاک هری
سوری سوری و خان آرزو چهار نام پیغمبر و چهار گل و چهار عنصر درین رباعی گشت آورده
رباعی گلزار در آتش چو قد ابرائیم به در خاک چمن لاله بود دست کلین

مولانا لطیف الدین فیاض پوری

افشرد و قدم چو خنجر سبز به لب آب
نسرین چو دیان عیسی از فیض نسیم

لسانی شیرازی فصیح اللسان طبع البیان است معنی رنگین با عبارات صاف آمیخته و باد که گلو نواز
شیرازی ریخته از شیرازی تبریز افتاد و در اینجا صراف پسری فولاد نام دل اورا با تشعشع بزم ساخت
و تجربه قیدان زری از مولانا درخواست نمود مولانا قصیده در مدح امیر بخشیم شامی گفته گذرانید حکم نوشت
قصیده شد بشمار الیه چون این سده بیست بخواند

پای تاسر منم آزرده شمشیر جفا
از جفا کار سے دور فلک بی سرو پای

پای بی قوت من بادیه پیاسه عدم
دست بقدرت من سلسله جنیان بلا

می من صفائی و ارباب مروت بی وق
از من منیش و صراف سخن نابیتا

این بخشیم برین بیت آخر بسیار بیدار شد اما با قننا سے شید که مروت از سر عطا سے جائز نگاشت
و سی توان تبریزی که صله مقرر یک قصیده امیر رازی بود با خلعت عنایت کرده در خلعت داد و لسان
در سنده احدی و اربعین و تسهات از دنیا سپری گشت و در سرخاب تبریز مدفون گردید اول سانی
میکنده

وقت کشتن من قاتل بدست آمد مرا
آخر عمر آرزوی دل بدست آمد مرا

بیا که گرینم آفتد زین گداز گشت
وله که از فراق تو خاکی بسره توان کردن

گیرم که شدی مست و میان تیر کشود
وله دستی که کشد بند قبا می تو که رام است

گر خا بنام صورت چمن عاشق تو نیست
وله بر خود حرام کرده چرخ و خواب را

آن لبه زری با پر زلف و میگفتند خلق
وله خون ما چون شیر اور باد فرزند ترا

گرم بجور و جفا میکشی نمی رنجسم
وله که مست حسنی و اینها اختیار تو نیست

هنر امیوه در بستان آرزو چیدم
+ یکی لذت پیکان ابدار تو نیست

بگدایان درت رام نگردد هرگز
وله سگ کوی تو کم از آهوی صحرائی

بای سگان کوی تو آزرده میشود
وله ز نهار شیشه دل ما بر زمین مزن

کرده ام عهد که تا صبح قیامت نده
وله از سود شب گیسوی تو بیرون نروم

هسایه طاووسن بهشت است خیاش
وله کی سایه او در دل ویران من افتد

پنهان چون آب در گنزاریکو فروشن	وله	ای شبنم گوش بر آواز بسمل سیکندر
کسی انگیزی با سایه ناکی در دول گوید	وله	نیست و گریبان درین دیرانه بایستی
از جام می آتی کن ای بیزیر فروش	وله	دست ارادتی که بدست تو داده ام
دلدار تو کش از پی عرض جلال	وله	چون پرده بر انداخت بصدغ و دلال
پیدا شده از غار قش اود سایه زلف	وله	چون دایغ اقوی گرم بر افس آل

حرفه اسیم

مغری نیشاپوری صاحب مرتبه بیوتی است و ملک اشعار سلطان سلجوقی آورده اند که سته شاعر در سته
دولت مرتبه یافتند که مثل آن در هیچ عصر نشان ندیده رود کی در عهد سالیان و مغری در عصر خزنویان
و مغری در زمان سلجوقیان و بسبب شرفی او در خدمت ملک شاه آن شد که شنب عید سلطان یارکون
دولت لال عید بخت ناگاه اول چشم سلطان بر لال افتاد خیلی شاد گردید و با اشاره انگشت لال
نسب دیگران را هم دلالت نمود مغری در حال بر سیل ارساح لعل

رسانیده

ای اهل گمان شریاری گوئی	یا ابرو آن طرفه نگاری گوئی
شکلی زده از زریارے گوئی	در گوش سپهر گوشتواری گوئی

لال هر مصرع این رباعی ناخن بدل سلطان زد و پس که نعل شش کرد از لال میرد عنایت کرد

مغری باز بدیده انشا نمود

چون آتش خاطر مرا شاه بدید	از خاک مرا بر زیر ماه کشید
چون آب یکی ترانه از من بشنید	چون باد یکی مرکب خامم غشید

سلطان هزار دینار دیگر انعام نمود و فرمود که اورا مقب من باز خوانند لهذا مغری مخلص قرار یافت
روز سه سلطان سخر گوئی می باخت ناگاه از پشت زمین بر زمین افتاد مغری فی البدیهه معروض

داشت

شاه ادبی کن فلک بدخورا	کو چشم رسانید رخ نیکورا
اگر گوی خطا کرد بچو گانش بزین	در اسپ خطا کرد بمن بخش او مرا

در مصراع اخیر ابهام خوشی واقع شده سلطان اسپ او را از زانی داشت مغری باز عرض کرد سه

رفتم بر اسپ تا بجرمش یکشتم	گفتا که نخست بشنوی این عذر خوشم
نی کا وز منم که جسم آن بر گیرم	نی چرخ چهارم که خورشید کشم

ردی سلطان مغری انداخت مغری عازم ملازمت بود و تقاضا نیز از جاده دوت اخراج کرده
بمغرس رسید بعضی نوشته اند که مغری بان زخم پاک شد اما قصیده که مغرس در شکر شفا خود گفته میگوید
که ازان زخم شفا یافت مطلعش این است سه

منت خدا را که بفضل خدا ایگان	این بنده بیگناه تشد کشته ایگان
------------------------------	--------------------------------

و این رباعی ادبیز مشیت شفا است در باب شمس

گر سینه بخت شاد و سبخر مارا	کم نیست شمار عشق در سبهر مارا
گردل بر بود یار و لبر مارا	پیکان عوض دل است در بر مارا

ایر مغری این رباعی مشتمل بر حاجت که عبارت از ردیت بین القاتین است بسیار خوب گفته سه

ای شاه زمین بر آسمان داری تخت	سست است مردان تو کمانداری تخت
حمله سب آری و گران داری تخت	پیری تو چند بیرون داری تخت

و مولانا ختمش کاخی اردیت را بر حاجت اخرو ده باد زن کوتاهه میگوید سه ای طور ترا بجهان خریدار
من جو ترا بجهان خریدار نه لکن امیر مغری رعایت طباق هم کرده و در چهار مصراع حاجب و
طباق را با سلاست عبارت و حسن معنی آورده و سید ذوالفقار شروانی قصیده سی و هشت
بیت گفته که سه قافیه و معجب و ردیت دارد مطلعش این است سه ماه من در مان جان از
شکر گو یکاند به آفتابش سایه بان از خیر سارا کن به مولت گوید و شعر عرب ردیت و حاجت بسیار
و تقریر را در مطلع از قصیده عربی حاجب اتفاق افتاده مطلع این است سه نار از یاد نیته قولاً
نار الوداد نیته افلاذ اینه چون بنا و حاجب بر تکرار لفظ در وسط مصراع است تکرار لفظ نار در ابتدا
هر چهار مصراع هم درین بیت حسنی پیدا کرد معنی بیت آتش چوب که از نده آهن است و آتش
محبت که از نده جگر بار آفتاد سخن میداند که اجتماع معنی لطیف با اینهمه شرایط لفظی و صفاتی
عبارت ندرتی دارد از محال است ایر مغری است بعد نقل سه

آفتاب محسوس او را گردانید چون قلم گیری و بر نشود طلوعی آنکس را که نیند بر مردوان ترا عاشقان را که میایون محبت آن ماهر و عاقبت از او میایون محبت او خوشتر است عقل را بر پایه باشد هر چه او کرد اختیار حشمت کلی اگر چند از پدر میراث یافت گاه در عذر از برق تو زند برق باک برق باجو و تو گویا ابر را گوید مبار تا که از لفظ مومنا شد سارا اشتقاق اشتهاق و اشتبا بین و لیس لسان جهان گر تو رسم و روشنی شمع تراست اگر شمع توئی چراغ آید سوخت	همست دیدار عهد او نمک قباب نیز دانی شاخ طوبی را بود نقش مانی انقصال شاخ طوبی در زمین و نقش مانی در شمال خوشتر است از غرو مال محبت محمد شهاب خدمت والا میر نادل مالک قباب فضل را سرای باشد هر چه او کرد در انتخاب حکمت کلی بنفس نویشتن کرد اکتساب گاه برق از بهر جو تو بخندد بر حساب رعد باقی تو گویا برق را گوید متاب تا که از بحر نرج باشد جز را انشباب از زمین و از یسارت با تو ایوم کسباب این کاهش و این سوزن از بهر است در ماه توئی چراغ آید سوخت
--	---

محمد الدین عکرمی فارسی نسب او کسری نوشیروان میرسد هرگز فرار گویند و منی ترکیبی آن بهم گفتند
و بیرون دهنده چیز اصحاب فرنگ رشیدی گوید محمد عکرمی فرار گوید و فرار کردن با دولت کسری
منافاقه ندارد که بنجام هر زال خود را یاد میکند محمد الدین معاصر شیخ سعدی شیرازی است مرد قابل
و شاعر زبردست و خوشنویس بود و در بدله گوئی و این آرائی ممتاز میزیست اول با اتابک سعد بن ابوبکر
معاصرتی بر سرانید و خطاب ملک اشعرائی بلند آوازه گردید و همیشه از مجلس اتابک رخصت گرفت تا یک
شمسی که لکن زرین داشت همه راه کرد و صبح فراش رفیع لکن تمام نمود و محمد این قطعه نظم کرد با لکن
پیش اتابک فرستاد

خدا یگانا آئی که فتح دولت تو حکایت شب دشین و نیم آمداد ز روشانی او شد جرم بخور	چراغ قطعه نورشید را در دهن که کرد هر ده این تیره رای شاه زمن سرای بنده که بد تیره چون چه بزن
--	--

محمد الدین عکرمی فارسی

کنون ز حسرت آن بار که که باقی باد هوای گلشن دیدار شاه میطلب گلن نفاست جوهر نمود و کرد آبا چو جس خویش نذیر و زنجبست بود جدا زمن مساودت طشت خانه میطلبند بماند صمغ در بسته خانه فی الجمله	همی که از دیر یزد اشک برداسن که خوش بود رخ زیبا و شمع در گلشن ز خا که ز تنگ اندر بود و بدون شکست خوست شد از غایت عناد و دل چنانکه میل جواهر بود سوی مسکین ولیک باز سوی طشت خانه زنجبست
--	---

آنگاه آن گلن را با گلن دیگر باد فرستاد و این دو بیت در جواب نوشت نه طشت شمع زرت شام
تو اضح برت فرستادم نه دیگر شامش از چه کم باشد نه با یکی دیگریت فرستادم نه بعد خوت آنگاه
جانب برد رفت و از انبار و باصفهان آورد و بتقریب خواجه بهاؤ الدین صاحب دیوان خلعت خواجه
شمس الدین صاحب دیوان سرایه اعتبار داد و خست و چون خواجه بهاؤ الدین در سینه ثمان و سیمن
و ثمانه در گذشت مرثیه دگر داری نظم آورد که مطلعش این است

الامان الامان که جان حسان	در دل خاک تیره شد پنهان
---------------------------	-------------------------

و خواجه شمس الدین بعد فوت پسر در سینه طشت و ثمانین و ثمانه و مغرب خاک فرود رفت روزی
در انجمن خواجه بهاؤ الدین از سرعت قلم سخن گذشت بحد گفت کتاب سلجوقنامه را در یکروز
توانم نوشت خواجه فرمود این دعوی را تمام باید کرد و مجد در مقدمه از یکروز کتاب نوشت و بر
قلم آن این قطعه ثبت نمود قطعه

بحکم قاطع دستور و خواجه اسلام کینه چاکر محکوم بسند و فرمان بجز راعت روزی یکم از دو دکان شبن بسال سشتصد و نه و چارصاع	بجاء ملت و دین خواجه سپهر غلام بدست خویش که فرمان ده است بر قلام کتاب قصه سلجوقنامه کرد تمام شبت و شنبه و فرخنده سلخ ماه صیام
---	--

خواجه شمس نیز از دیار جائزه داد و بگر تبار نفس چاک پیر این دل رنویس از دست

دگر چه چاه کنم عشق بارش شکر کرد دگر بواسطه ز لوت عشق از شاتش	به تیغ قمر دل خسته را مسخر کرد نسیم عشق دماغ مرا مسخر کرد
---	--

پادشاه در آتش جوی کس
 ز تیر آینه رخساره دم سوزم
 بر بخت خون بر آید از جانان رخت
 زهر چه کرد دل من مرا ملاست سخت
 سپه کشی که یک جمله با سپاه نموده
 ز تیغ او دست عجم را همان کشا نشا
 های بندش سایه آنگنان افکند
 جهان ز رای تو آینه باین است
 زهر نیکیت و هر دره یار عشق
 بخاستت تن خشم تو نطفه زرا
 محل بند ویت فخر کرد از این برید
 شمع مهر ترا مشری خرید بجان
 جهان بنا با مشری ز حال من بشنو
 یک نظر رعایت عزیز گردانم
 حوالتم بر اندام من زورگر خویش
 مرا بسایه خود در پناه ده که خدا

دور که طغنه خاک رده او بر آب کوثر کرد
 صفا بے آینه طبع را مکدر کرد
 بنود شیفته سر دل مرا نه دلبر کرد
 جز آنکه محضت شهر یار صندر کرد
 همان کند که علی با صهار خیر کرد
 که در دیار عرب ذوالفقار شیر کرد
 که باد را می بچسب که بر حشر کرد
 اگر چه آئینه دور ابتدا اسکندر کرد
 بوقت تولد اطفال ناده را ز کرد
 عجب دار که در صلب خشم دشر کرد
 بنام او خاک ملتین منقش کرد
 بین بخت تو رش با هم سعد اکبر کرد
 که نظم حال مرا چرخ لعل ابر کرد
 که آفتاب تا شیر خاک را ز کرد
 که نو درانه حواله مرا باین در کرد
 دنبال عمر ترا سبز و سایه گستر کرد

بخشای شیریدل برین مجاره بیدل دل که چون خزانده خد در گنجین بی یار و بی هم

درین بیت ناظم قوام را از حد گذشته است و در غزل انسی تحلیص نموده و بند نقاب از چهره
 و خوشگل در مانند دولت سوخت که بچاره بار من وارو
 میر جلج از سادات بناید است در قصاید میر جلج و در غزل انسی تحلیص نموده و بند نقاب از چهره
 لیلے ظلماتن معانی میکشد ملاطفتی میزید که در مجلس مولوی جامی تعریف قصیده گوئی او مذکور شد
 معنی گفتند میر طرز غزل کم و ز رزیده مولوی چیل غزل از دیوان امیر خسرو انتخاب زد و میر فرستاد میر
 ترسک اغراس را از چنانچه باید تلخیص نموده ارسال کرد و مولوی با امیر خلی شیر فرمود

مناسب آن است که پادشاه گفته بازدهاید فرستاد امیر علی خیر سلطان حسین میرزا عرض کرده یک طبق
از شیر و پنیر و پاره ابریشم و مسکه چنانچه از امرا سال نمود و قاطعی نیندیشد میرزا قبول کرد و شیطانی و غش
نیکار کرد که قبول شد و الله اعلم قاطعی چند غزال از جمله اولین و بزرگترین خود آورد و از فرستادها دوست
دلی و مجنون طلبش این است مطلع

ای عشق ترا هسان طفیلی	مجنون تو صد هزار لیلی
از سینه نفسم آه جاگد از آید	چو آتشی که نشیند می و باز آید

مجلی لازمی از نمانده علامه دولی و جامع فضیلت و تمدنی است در ملک شهر سلطان یعقوب
انتظام داشت و تا زمان شاه طرابلس ایمنی و نفوی در قید حیات بود و توفیق زیارت حرمین کریمین
یافت و بعد معاودت ازین سفر بزرگت از قنوی فتوح آخرین بنام سلطان مظفر بن محمد شاه گفته بعرض
رسانید و صد هزار سکنری صلح برگرفت و او را شرمی است بر قصیده نامه شیخ ابن فارض مصری
و تقریر کشف در زمین بین نامه قصیده مخمور دارد این سبب است از آن است و بولالایون المنویات
المتجه به ما عرفت نارا اعرام فرقت بنکین مدی الا یام ایضا صیابته بدین آذات البجار السیلم تا ذات
ات و دوشاه امی نیشون حلهای فادیت التیام بالعیون و مرثیه از انفا حسن مجلی است

بهر تو ام کشند و تو آهی میکنی	ای سنگدل چه آه گاه می میکنی
از برای تو بزرگس که قدم تلخ سخن	تو با داری و دینش مانند بمن
چون من از رشک نمیرم که جویم تو	پرسی اول زمین بنده حال و گران

مختصم کاشی استاد عالی مقام و درخشن بنان خلی صاحب امتیام است شندی مخموری در برج علیهم
خانخانه شتبل عرض حال شخصی از کاشان بند وستان فرستاد و خانان التماس او را قبول
داشته غارشی را بطلب فایز ساخت صاحب تاسخ عالم آرای عباسی گوید مولانا مختصم قصیده
عزاد در مح شاه طرابلس و قصیده دیگر در مح پرینجام و دختر شاه مذکور گفته از کاشان باصفهان فرستاد
بوسیله پرینجام از نظر شاه گذشت شاه گفت من را ضعیفم که شعر از زبان بیدرح من
آلایند اولی آنست که قصاید در مح اسماء املیت رضی الله عنهم گویند و صله آن اول از ارواح

مقدمه حضرت و بعد از آن از اوقات غمناک است چون این خبر بمولانا رسید ترکیب بند مرتبه سید الشهدا رضی الله عنه گفته فرستاد و بجا بزرگوار گفته کامیاب گردید اگر چه سوز و دلتان بسیار برشته آغنا ب غامه فکر را بشکر فرستاد احسن قبولی که این حرفه یافت دیگر را نصیب نشد بقریب مرتبه حبثا فائده بر زبان قلم می آید
 فقهی در کتاب العرفی احوال من خبر میگویی بپارت عربی رجمه اش ایکه اول کسیکه نوحه بر حسین رضی الله عنه کرد و فرمود که ای ای است روز عاشورا سه شنبین و خمیس و ثلثه اهل بغداد را بر آن داشت که نوحه و ماتم حسین رضی الله عنه بجا آرند و فرمود تا دکانین را شخته کردند و بازار را راسپاه پوشختند و طبایخان را از طبخ اطعمه بازداشتند و زنان را و افش از خانه بار آمدند و سوپریشان و طبایخه بر روزمان که مردم را در فتنه می انداختند تا نظم تبریزی در تذکره خود وفات محشم در سنه هزارم نوشته و واراد افغانی فیقول که لفظ در در محشم و محشم در در تاریخ حلت اوست و درین ماده چهار عدد از هزار کم است چند نیست از دیوان محشم چیده در اینجا جلوه داده میشود

در آستانه نگاه تیزتر آن لب گردید بنا
 که چون بر بادشاهی دادخواهی نیز نزد خود
 که بنمود پیاپی سمنشین بار
 ملاست از زبان خنجر جلاد کن بار
 محشم پیش سگان تو همان بود مرا
 با من امروزه دارای توبی خبری نیست
 طن مردم اینک لیلیه چهره زیبا نیست
 ز رنگدار تو بد دل غبار بسیار است
 چو صیاد که صید افکنده بیرون او کمین آید
 نتوانست که تنظیم سیاهی نکند
 شب تار محشم را که ستاره میشمارد
 بگو ششم تا مرگ دنیا که کرد محکم سازد
 بر آن مرلین که کاشش ز چاره بیکند

بصدانده افکنده ششم آن نیز دید تنها
 غافل محشم امروزه میگیم تماشا کن
 ز راه آبگانی قتاده بود امشب
 زبان شکوه بکشایم اگر برنج جوت
 یاد باد آنکه دمی ازور تو میر فتم
 من خود الی شون کن گارم و مستوجب
 حسن لیلی جلوه کرد چشم مجنون بود و بر
 ترا بگوئی رقیبان گندار بسیار است
 بصیت حسن اول دل بر دو آنکه نماید
 ویدم آن خال و تقافل زوم آهم برجت
 تو که دهن تیر روزی شمرده چندان
 چو ممکن نیست آن مده با همان مخلم سازد
 تو ای طبیب ازین که تر کنه ز قدر

چهارم چهره داشت از من سیاه ترست
 و لاله شش شب بجز دیار از سفر آمد
 بزم نقش چون خوشبخت آید قدر خالیش
 شمع جان تا کی بر گردد دست گردم
 بر سر کوی تو هر گاه که پیداکشتم
 چه در خلوت روم نویسی بی در دوزخگاه
 و امان سنی بر زده بر هلاک من
 در غم من چو غمی مدحی را کام میخشی
 دوست را خاست دل برون شکسته
 بر غم من تو یا اختیار صبح و شام میگرددی
 سر زلف حسن است بگنجی که تو داری

سوی سر وی که دارد عالمی را در پناه خود
 ز خواب غم بکشادید و آفتاب بر آمد
 تا زنده غیر از غم نماند خنک بالایش
 بر دانه خوشبخت کن تا گرد دست گردم
 سنگ کویت بققان آمد و در سوایم
 زبان عرض حاجت بند و از غم بسیار
 اولی هلاک بر زدن داشت شوم
 که میخواهد با خلاص از خدای من بقائی
 دل بردنی باین رنگ کار نیست و بسته
 اگر من مشوم رسوا تو هم بدنام میگرددی
 از کش کش او چشم سیاهی که تو داری

مختم این غزل سلسل خوب گفته شد

دلا دیگره ای کاه روی خیر تم ریزی
 من از غم زنده شدم در پناه تو جبار
 نخواهم بد آن جنگ بگذرانم یکدم
 تو چون سنگ پاسبان میداری و من سوارم
 و ادم نیروی جانی که آنجا تیغ میبارد

بان گویم برین خاک نیت بر سر بریزی
 تو از بی غریزان و بیخوابی که بخیزی
 که ترسم بهر صبح آنجا نشسته را بر انگیزی
 که تا که فرستی یابی و در و رانش آوری
 همانا تشنه آبی که خون مختم ریزی

از مخلص دوست بعد تمییز خوان

ترهبت انگیز هوایی که ز محروم بارخ
 رحمت نیست میسر مگر از دست سپی
 نیندیشد ز خون مردم آن ترکان که اندم

کرده بیرون نیر که لشکر و دشمن یکبار
 از راجه چین شوکت محلی یکبار
 که سرخ مو حاکم اندر کف شاه بهمان

مطلبی
 که گفت گویند از ادا ز رنگ قتل بریده ایم چون بوی گل ز خانه پر زرد میداریم یا چون
 از ذکر مخلص دود کنند از خیمه ام را زنده آواز دیده ایم یا نقش بر این مضمون حسن

مطلع را در مطلع خود بپیکر کرده ام و در مطلع رعایت معنی نموده این مطلع مختصم نیز مصداق
مضمون مذکور است مطلع

مختصم چون عمر من خدمت دی گیتی | پادشاهی گر کنودی این مال کی سکنی

یابی از موز و نان تبریز فارس است میل طبع آزمایی و ایشیت و تخم معنی در زمین سخن یکا شست
شاه تلماسپ افنی صنوی میرزا احمد مقصدی خالصات فارس دست پیدا در از کرد و یابی باطل
رغایا بهرگاه شاهی آمد و قصیده اظهار تم نظم کرده و معنی غریب را کاغذین جامه پوشانیده از نظر شاه گذراند
شاهی توان صلح قصیده از میرزا احمد و ناید و زیر یکدلو انیان در محاسبه برآوردند ستر و ساخت
این در نیست از ان قصیده است

ای کار چانی شده از جور و سکر | مشکل که رود نقش ستم های تو ازل
از روز بخانی تو دل و دست هانی | چون مرغ ستمیده عاجز دم بسمل

مخفی نماند که بسمل مذکور در مقتولان شیر را گویند و بهی فوج نیز آمد چنانچه در شعر یابی افاده صاحب
بر ان قاطع گوید و به تسمیه اش آنست که در وقت فوج کردن بسم الله میگویند و خوف گوید بسم الله
که محفل فوج است از ان مذکور با فوج اراده کردن نوعی از مجاز است و از بسم الله بر زمین چنان
حرف اکتفا کردند چنانچه بران بسم الله الرحمن الرحیم را بپایه خوانند و لا حول و لا قوة الا بالله را
و قله نامند و این را در اصطلاح لقویان بخت خوانند و شیخ جلال الدین سیوطی در مرز بهر اللغة بر آن

بخت یابی مستقل عقد کرده در مقام زبان قلم شتی گوهری افشاند و فاکه چند برض بهر نماند ان بهر سامه
مولانا ظهیری ترشیزی گوید سه عشق صیقل گر آئینه ادر اک کفر به تیره گوید دل از رنگ بهر سنی که گنیم
کله گر در آخر کلمات آید افاده معنی فاعلیت کند چون خمشر گرد کار و کپس الحاق کله گر در آخر لفظ
صیقل حاجت نیست زیرا که جوهر لفظ صیقل که صفت مشبه است افاده معنی فاعلیت کند حساب
صالح گوید عقل السیف جلا نه فو و هاقن و اخصان صیقل فارسیان صیقل را بمعنی صیقل محال
مصدر دانسته کله گر الحاق کرده اند استاد انوری صیقل بمعنی صانع در دست استعمال میگردد و میگویند
باد با آب شمر آن کند اندرستان که کند باخ آئینه بسوان صیقل و شمر بشین مجله بر وزن فر
نوح خور و دگر و غیر مولانا ظهیری در ساقی نامه گوید سه بساقی گری که کله جلوه جویند و شمر

در کارهای دیگر

درین مقام از ان تمام کارهای شایسته و جود و شایسته

بگیرم شراب بطوریکه اگر اسم فاعل الحاق کرده چون استاد صاحب بان است دم نمیتوان زد و ازین قبیل است
لفظ مربی گری که براسند و ایر است و ازین قبیل است لفظ کتب خانه دیرین شعر محشم کاشی سه
از سبکه در شوق جنون رسوا شد میرانه سر به خندید بر من نو خطان طفلان کتب خانه هم بنیستند جوهر
لفظ کتب که صیغه ظرف است افاده معنی ظرفیت میکند حاجت لفظ خانه نیست مگر تاویلی کنند و گویند
مصدر می است و ازین قبیل است لفظ اولی تردین شعر خواجوی کرمانی سه درازنیکه در پیریز کردن
اولی ترفقه که گفته اند پیریز به شود در خور یعنی اولی صیغه اسم تفضیل است حاجت کلمه تر ندارد
مگر اینکه گویند اسم تفضیل یعنی اسم فاعل و صفت مشبیه هم می آید در منصورت الحاق کلمه تر صحیح است
و تحقیق اسم تفضیل در ترجمه عربی شیرازی گذشته و فارسیان در بعضی الفاظ عربی تصرفاتی خاص کرده
که بسبب اختیار کردن او استادان سند شده مثل لفظ تماثلی که اصل لفظ تماشایی است بیاورده اند
و تماش که تماشایی است مصدر باب تفاعل و معنی تماشایی سیر است مشتق از تماشایی بمعنی سیر پیاده و لفظ
مسلمان و کافر را هم طرفه تغییر داده اند اصل لفظ مسلم است اسم فاعل از اسلام و جمع فارسی آن
مسلمانین ساکن رافتح و لام کسور را سکون دادند و آنرا مفرد استعمال کرده و باره جمع میکنند و
مسلمانان میگویند انوری میگوید ای مسلمانان فغان از دور چرخ چیمبره بنچایخه خور را
که جمع عربی خور است مفرد استعمال کرده جمع فارسی کنند سعدی گوید به خوران برشته را
و وضع بود اعراف بنده کافر که صیغه اسم فاعل است بفتح فا استعمال میکنند شیخ اوجده الدین حاکم
کرمانی فرایده سهل است برابر سرخچر بودن به برای مراد دوست بپس بودن به تو آمده که کافرا
را کشته به غازی چو قوی رواست کافر بودن به وجه آن چنین بخاطر میرسد که چون اهل اسلام و کلات
رافح کردند و عرب و عجم با هم غلط شدند فارسیان که در ابتدا قواعد عربیت نیکو دانستند هر چه زبان
ایشان گذشته باقیانند نگاه باشد که فارسیان در لفظ عربی تصرف فارسی کنند و تفریس از عربان
عوض تفریب گیرند مثل لفظ غلب که از ان اسما و افعال فارسی بر آورده اند حافظ شیرازی
فرایده دل که آئینه شایهی است غباری دارد به از خدا میطلب صحبت روشن را بی به و بخت
لفظ فم در قصه داین تفریس عامی است نه قیاسی و لهذا از ضربید و منضربید میگویند و فارسیان بعضی الفاظ
فارسی را تصرف عربی کنند که در استعمال عرب نباشد چون ظرف اسم مشغول از باب تفضیل بوجی اصفهانی گوید

سه مزلف چون شود و دلبر بدست میرسد عاشق به خط مشکین او خاصیت بال‌ها دارد و به تشنه زلفت
 هم استعمال کند نظیری نیشابوری گوید سه به تحریک نیسی خاطر آشفته میگردد و به بخور آبی سرزلفین و کدرا
 پندارے و شایق را اسم فاعل لازم دانسته اطلاق آن بر عاشق کند فتح مجرب علی حزن اصفهانی گوید
 سه از انجذاب ذاتی در دست روی عالم به آفتاب تابان هر خوره است شایق به حالاکه شایق است اسم
 فاعل فعل متعدی است و عرب اطلاق متعلق بر مستوق کند چرا که معنی آن شوق دهنده است و این
 صفت مشوق باشد و اطلاق شوق که اسم مفعول است بر عاشق کند چرا که معنی آن شوق داده کننده است
 و این صفت عاشق باشد و باطل السحر را بجای مطلق السحر استعمال میکنند چون در کلام استادان اقامت است
 دیده و دانسته و قن شده هیچ نمیتوان گفت محشم کاشی گوید سه باطل السحر هرگز در زبانم گرد و نه که داد
 ازان چشم فسون ساز مرا و در بیان مسوده را بقتیدید و ال استعمال کنند و همچنین مقابل آن بلیغیه را
 بقتیدید ضا و از باب افحال شاعر در بیت مکتوبی گوید سه بود و لوان من مسوده و غلته در المدا و به من
 بعین الورد و فارسیان مسوده بقتیدید و او استعمال کنند از باب تفعیل کلیم گوید سه به توبه نامشروع
 از گفته که بختی بگفت مسوده زلفت یا رخسارم و به ولفظ کسا در آنکه مصدر است یا الحاق کینه کلیم گوید سه
 کم خریداری برای ما هنر باشد عیب و کی توان بهر کسادی طعنه بگوهر زدن در فارسی یا بگفت که در آخر
 صفات آید و افاده حاصل معنی مصدر کند چون زر ریزی و کام بستن پس این یار در کسا که مصدر
 آوردن متاع را کسا ساختن است و کمال را که مصدر است یا و تا و مصدری الحاق
 کنند سه گوید سه اگر اندر رخسار گل در بوستانه به زمین را از کمالیت
 شرف برآسانسته و همچنین امن را که مصدر است یا و تا و مصدری الحاق کنند و نیست سازند
 نظیر نیشابوری گوید سه ظهور حسن توفیقی بدوران داد و که باد شمه زرعیت نمی ستاند باغ
 و ظهوری ترشیزی گوید سه ظهوری این سخن باور ندارد و که در ملک خطر آشتی نیست و نیز امن را
 بمنه مامون استعمال کنند میرزا صاحب گوید سه عشق سازد و نهوس پاک دل آدم را به دزد چون
 شخته شود امن کند عالم را به دظا هر ایا و تا و مصدری در امن بمنه مامون الحاق کرد و بجای مامون
 تلفظ کنند چرا که در عیب با شمه و تا و تانیث مقیر بمنه مصدری در آخر و تا و تا و تا
 چون قابلیت و مقبولیت و لیدر اکمالیت و انیمت در کلام عرب نیامده و نیز عبد الرستخیز

تو می در منتخب اللغات نویسد اینست بالفتح و تشدید را یعنی ظاهر اینست میر خورشید که در شهرت است گفتند
 در قاموس و امثال آن اینست نیست و تعلق را بمنی متعلق استعمال کنند میرزا امین گوید
 باید که نسبتی عاشق تعلق می شود ورنه به با هر نسبت دوری است چشم شمع خلیلی را به دوزخ کام را بمنی
 مژگم آرد میر خورشید گوید به محرابی کلمات بلبلان ز کام شدند به جزایم میست عین القاب
 تشکلت به و عذار با لکسر یعنی خط هر دو جانب رخسار است و اگر را بمنی رخسار استعمال کنند حافظ گوید
 دل عالمی بسوزی چو عذار بر خور زده به تو ازین چه سود داری که شکلی در این دیر خیار ششید تو می
 در منتخب اللغات گوید عذار را لغت رخسار ظاهر امیر بر شهرت است گفتا کرده در قاموس و امثال آن نیست
 و گاهی جمع عربی را که محتاج جمع نیست جمع سازند بر طبع فقیر بسیار ناگوار است خاقانی در منتخب
 خطاب با آفتاب میکند ای رنگ آمیز این گهر با به دی از تو گذارش صورت به و نظیر گوید
 نیست گرد و لاله بای قنبر بجز میست به که عجائب است دوران دیور را خاتم رسید به ایضا
 نظیر گوید غمزه در تاخت خوش کزین نایل به گردد اسرار به پنهان فاش به میرزا آقا
 گوید به هر چند صائب میر دم سلمان نویسد می کنم به زلفش بهستم میدهد سر رشته اما لب به
 و گاهی الف دلام تقریب بر لفظ فارسی داخل کنند میر خورشید گوید در معج خان اعظم کو که اکبر شاه
 گوید به آن باذل باذل نسب آذر دین الزاد به آن کو که اعظم لقب آن خان الحان و لفظ
 بود الهوس هم ازین قبیل باشد چرا که الهوس لفظ فارسی است مرادف بود در قاموس گوید الهوس با بحر
 طرف من الجنون و هو الهوس اعظم و ظاهر است که الهوس در فارسی مرادف بود است نه بمعنی
 جنون و هو را نوعی از جنون قرار داد و هو کس را لفظ عربی گفتن صریح تکلف است و آدم را بمنی
 فردی از بنی آدم استعمال کنند میرزا صائب گوید به عشق سازد ز هوس پاک دل آدم را به به
 و در چون شمع شود امن کند عالم را به و شیخ سعدی قدر را بجای شب قدر استعمال میکند و میگوید
 به دهل زن کو دو نوبت و دو بشارت به که دو ششم قدر بود امر و زور و زده

شیخ شمس الخالص خواجه حسین مروی است و عقلیات شاگرد مولانا عصام و در شریعات تلمیذ شیخ
 ابن جرمنی حرمین شهرتین بود و در شعر و انشای سلیقه نغز داشت بهند آمده در مسلک امرای یابونی و
 اکبر کے مسلک گردید شیخ عبدالقادر بد اوئی در منتخب التواریخ نیز تلمیذ خواجه حسین در قولد شاهزاده

سلیم خانست که باده شاه قسیده گشت که از هر مصرع اول تا سرخ جلوس شاهنشاهی و از هر مصرع ثانی تا سرخ ولادت شاهزاده سلیم مهمل میشود و دو کلمه تنگه صلح یافت مطلع قسیده این است مطلع

اندر الحز از سپه پناه و جلال شهریار
گوهر مجید از محیط عدل آمد بر گستر

و شیخ یعقوب میرانی شیرازی نیز قسیده چنین اسلوب گفت اما چه شود که صلح را دیگرے ربود و طلا خاکی
سر بندی در قتب التواریخ که غیر قتب التواریخ بدانی است میگوید که دو کلمه تنگه که ده هزار در پی
اکبرے باشد با تمام خواجہ حسین رحمت نمودند مؤلف گوید از بنیاد یافت شد که مراد از تنگه پنجمین
پول مس باشد که بالفعل در زمان ماراچ است یک و سیصد و بیست تنگه می ارز و باین حساب دو
کلمه تنگه ده هزار روپیہ میشود خواجہ حسین در سنه ثلث و ثمانین و تسعمائة از بادشاه رخصت و طعن حاصل
کرده چون بکابل رسید دست اهل آستین او را کشیده جانب عدم کشید از مردی این بیت
مردی است

باز در دست خویش کن طره مشکنا بیا
شاد زلف شهب ساز بچرخ آفتاب را
نموده روی بخواب و ربوده است مرا
غریب واقعه رو نموده است مرا

سیر محمد افضل شهابت اینمضمون را خوبتر بسته میگوید خواب دیدیم که آئینه معارض بتو شده
میکند صورت این واقعه حیران آرا بیا
ملک قی ملک قلم و فصاحت است و مالک از من بلاغت از ولایت ایران سیر بند کشید
و از سلاطین و کن حضوص ابراهیم عادل شاه رعایت و عنایت فرمود این پشاه هر که و ناظم تبریزی گوید
در سنه هزار و بیست و چهار ملا ملک فوت شد و ملا ظهوری یکسال بعد از او دیکلم قطعه تاریخ و وقایع
ملک گفته که ماده تاریخ درین مصرع است مع گفتا و اسرائیل سخن بود این تاریخ از ولایت
ناظم تبریزی یکصد و زیاده دارد و در منصورت ملک و ظهوری هر دو در یک سال انتقال کردند
صاحب تاریخ عالم آرای عباسی گوید مولانا ملک قی با تفاق مولانا ظهوری در شیرازی کتاب
نویس را که نه هزار بیت است بنام عادل شاه تمام کرده نه هزار و پنجاه بیت یافته و خان
آزردینوید مولانا ملک قی و ظهوری در برابر مخزن کتاب تصنیف کردند و یک خشت بارز را از
عادل شاه گرفتند و بهی کاشی درین باب گوید و در مدح و شاست اسے

کتاب

شہنشاہ دکن پنہ مندرم دارا کو بگتیم مخزن پے پسند کہ ہر یک خیر تر کریم پے بخون دو ہزار بیست
 بدر گردن پنہ مارف بقالی در جمع الفندلا منو بسید در ہنگامیکہ سیاد جلال الدین محمد اکبر بادشاہ در
 شہور سہ شہادت و الف برگرد ہزار احمد نگر نشسته بودند مولانا ملک بیرون بر آمدہ بشہرستان
 بوسی شاہزادہ مراد و نواب سید سالار عبدالرحیم خانان مشرف شدہ قدامتہ غرار در صبح ہر یک
 در رشتہ نظم کشید گذرانید و صلحا گرفت و ہر چند تکلیف لازم پیشگی نمودند اقبال نکرد اتمی ملک
 طیفور انجہانی بہ تخلص ملک قبی است و این خواہد دست رخ خوشنجان است ملک تنج ستم
 میترسم کہ پی آخرید رخائے قاتل برود پے مردم باوی گفتند کہ این بیت از ملک قبی است ملک
 در آنوقت بہنیت ہند بر آمدہ بود ملک طیفور از پی اور وان شدہ در حدود دلار اور رادریافت
 و نبات بیت خود و قیقہ برگرفتہ برگشت ملک قبی جو اہر از خزانہ ناطقہ بری آوردہ

دل و دین بردی و صد عہدہ ہر پاکردی	بچ کا فرزند آنچه تو با ما کردے
سرم فدای سواری کہ گاہ عوض نیاز	عنان کشیدہ رو و تا سخن تمام کنم
او ہلاک من خوش دمن بہ بقای عمر او	قاعدہ و فائدہ فائدہ یار چنان دمن چنین
ز خون خویش بر آن قطرہ میرم غربت	کہ گاہ قتل بد امان قاتل افتادہ است
غرض این بود کہ از ذوق ہمیرم در نہ	این شہیدہ سزا دار پیامی تو نبود
ناریم در برابر آتش شستہ ایم	مارا اگر رسد مددی از صبار سد
تا چند غم سو و دزبان پرودہ بر انداز	تا ہر دو جهان را بفر دشم ہنگامی
ندارم قوت رفتن بکوش بخت آنم کو	کہ گوید نا تو اتی داشتہ اور اچیش کہ
تو از من چند بگریزی ترس آخر از ان کو	کہ چون پیدا شدی از درین نیز از تو بگریزم
دو شینہ می بودی و امروز ہلالی	آز درین یک روزہ فاش اثری داشت
باند کہ سوزشی پر داند ز دلف گرفتار	وفای سخن را نامزم کہ میسوزد مرا پیش

مسح حکیم رکنی کاشی رکن رکنین فن نصاحت و فن شناس ملک بلاغت است مضامین او منفرح
 یاران و معاجین او مسیح یار از بہر حال بمصاحبت شاہ عباس ماضی صنوی عارض معارج اقتبا
 بود شاہ کرخانہ اورا بدست خودم خود از فلک گذرانہ حساد مزاج شاہ را از دمنرفت را مستعد

الحکیم از بی التفاتی شاه ولایت را بنیر باد گفته راه چند گرفت و در نیمه راه گردید

که فلک یک مجرم با من گران باشد و شرمش

شام بیرون میروم چون آفتاب نشویش

در عهد کسب و دار و دیند و طاعت از جمیع بر بست و در عهد جهلگیره و غیره دانه در راه و بار بار
مخمل بادشاه بود و بهرین عهد متوجه آله آباد گردید و چسبید باقامت آن بلده طیبه پر دشت از آنجا
سند و فرجانب حیدر آباد کن جلوریز ساخت میر محمد مومن استرآبادی وکیل السلطنت محمد قلی قطبشاه
بدین حکیم شریف آورد و حکیم بسم قرآن شیشه گلاب را غلط کرده شیشه شراب بر میر برپاشید
نشاه از روی برد مغرور میجویم آورد و حکیم در ریاسه عرق خجالت فروخت تا کام خود را بلبه بجا آورد
کشید در آنجا هم ناسازی زمانه پیش آمد بالضرور در اردوی جهانگیریه معاودت نمود و ملازمست بهماچان
یگر نیز چون صاحبقران ثانی برادر بزرگ فرزندانی برآمد حکیم قطعه تاریخی الماکرده بعرض رسانید و
بانعام دو آرزو هزار روپیه کامیاب گردید از آن قطعه است

نورم و شاد و کامران باشد

در جهان با قاجان باشد

بادشاه زمانه شاه جهان

بر سال جلوس او گفتم

و در سنه اصدی و در یثین و الف بنا بر کبر سن از درگاه خلافت التماس خصصت مشهور مقدس نمود و
بادشاه وقت رخصت پنجاه روز روپیه و خلعت فرستاد و او بسم الشداین شعر زیارت حسین شریفین
گردش و رو به شد مقدس آورده زیارت روضه رضویه بقدم رساند و بکشتش حبس لوطین
جانب کاشان شافت و چسبید و قفله نموده باراده آستان شاه صفی صفوی بگری ای صفا شاد و در
التفات از شاه میافته بشیر از رفت و مدتی در آنجا اقامت داشت میرزا اینای تروینی مؤلف
شاه جهان نامه میطر از که حکیم رکن البراق مراجعت نموده بدعای دولت ابد پیوند مشغول گشت و
چون در ساک محبت سرایان این دو دومان علیه انتظام داشت و دارد در اکثر سنوات از در
محبت بانامی یاد و شاد و میفرمایند و فاقش در کاشان سنه ست و یثین و الف رفت و نمود و بجا میسای
این مهر اعزاز تاریخ یافت رفت بسوی فلک باز مسج دوم به اشارش قریب بعد هزار است در وقت
تحریر این صغیفه دیوان غزل مختصری از آن هم از دلیف دال تا آخر بدست آمد و ملتزم گردید که اشعار
ادعای آنچه در تذکره ای حاضر الوقت ثبت است چید و درین هواد ایام یافت مسج احیا سخن میکند

در شب تا یک عالم شخص پیدا نمود
راست گویم بزم آن پریم ناک مست
گشته شد دل در میان اتفاق این دو
روانه ایست که رفتی که هست دیگر
گر سیدی در خط شکین یار آمد چه غم
پروانه صفت اول شب ساز بلاکم
گر از تمام جهان بگذری ز منیم گذر
ترجم آنکه در آبی تو در دل تماش
عظیم کن چو بینی باخروش دناهی آیم
آمد صبا ز گوشت ما از عدم رسیدیم
کنم ناله که زلفت سر سبز آرد
چنین خوانده است چرخ سوار ازین
بقری بیاد او دهن نام بسیار
پیش کسیکه شکوه برم از جفای تو
زدلغ عاریت خوشدل نیم بزم شود
ای دل بیکار آخر عکسار من تویی
در بزم عاشقان چو بر آرم ز منیم آه

دله اگر بای عاشقان خاری درین محراب
که زلف آن دو کفر آن کیش دارا گشت
ز احتیاط بدست دگر نباید داد
بیشتر دارد به ناهر که شود غمخیز
چون شمع مرادم بهرگاه میزد
مشاع شمع صفنان برنده برود انداز
در آینه کنیز زو بر است و بدن خویش
که رود گنگم و برگشته از بنگا لری ایم
در منزل این دو شاق نیکو رسیدیم
بلی بن بار را خنسیا گر گستم
که کرد لبر قوی آخر دل اندر دین من
در حضورت توان کرد سرخا گردین
او هم ز جانب تو شود و چون فدای تو
چو لاله که بر می دلخ خانه زادم ده
هم چو رخ خانه هم شمع مزار من تویی
چون بهتری که دو کند و دو دم آنگاه

این بیت را تذکره نویسان بنام سعد الشکر عظمی شایقی میانی میانی نوشته اند چنانچه فیض از آن جا آورده اند
تعل کرده الحال در دیوان میهای کاشی با سائر غزل بنظر در آمده
ماهر شیخ محمد عسلی اکبر آبادی از اهل نطنز سخن است شیرخان در مرآت الخیال نوشته که شیخ
محمد علی در اصل هندو پسر است و در اکبر آباد قتل داشت پدرش در سمرقاند میرزا محمد زمان حلی یک
که از اهل ایران بوده است نوکر بود او همواره باید آمد و رفت میکرد و روزی نظر مرزاسی مذکور
بر و نهاد و از لوح ماهی صیانتش زخم مستعد خوانده بطاقت اکمل خاطرش از دین آگاه گردید و بفرست

اسلام شرف شد چون لادله بود و ادراستجای خود ساخت و در تیش نهایت چند مبدل داشت
مؤلف گوید و آنچه نمر زمان لادله بود بلکه دو پسر داشت چنانچه با هر خود در قطعه تاسیخ وفات نمود
محمد زمان یکوید

خواجۀ محمد زمان خواجۀ تکیه صفات
کرد منور و چون به پسر خواندگی
داشت دو صبا بی پسر یک محبت داشت
سال وفاتش طلب کرد و در آن سرش

آنکه لقب جلیل کش بود بر خاص و عام
آن سبب غنیمت گشت میان آنان
وقفش کرد و بود مهر و محبت تمام
گفت محمد زمان خلد گزیده مقام

ما هر دو را غاز حال مقیم دامن دولت دارا شکوه بن شاه جهان بود و میرید خان خطاب داشت و چندی
در وفات داشتند خان یزدی که هم از امر او شاهجهانی و هم از امر او مالگیر بود و در دست او
و ثانیین و الف کوس رحلت زد و پسر دو با همت خان بخشی که تربیبا و در احوال میر محمد افضل است
نکودر شد و دیگر امر او عصر مربوط بود انجام کار کم ملائح دینوی گرفت و خود را با پای و الایه درویش
رساند و تادم و پسین در مقام فقری استقامت افشرد و در سنه تسع و ثمانین وفات دامن از خاندان
هست بر چند خوش در کلمات اشعار و نوید با هر تنوی در مریح جهان آرا یکم دختر شاه جهان گفته نمرفت
والده عنایت خان آشنا تخلص فرستاد و یکم بعد مظلومه این بیت بسیار مخلوط است در ۵

بنات او صفات کردگار است

که خود مینان فیضش آنکار است

و با کمال و پیه صله عطا فرمود و مؤلف گوید در کلیات نیست خان عالی تنوی شازده بیت در تاریخ
عمارت زیبای آنرا یکم دختر خلد رکان بنظر فقیر رسید در آن تنوی بیت مذکور هم هست تو را و افتاد
باش دیوان ما هر حاضر است محتوی بر قصاید و غزلیات در باغیات و قطعات و تنویات قصاید
در لغت نویی و در مریح امراء وقت مثل سعد الله خان وزیر شاه جهان و دانشمند خان و هم
و حکیم داود و قریحان بنظم آورده مضامین خوب تلاش میکند خلاصه غزلیات او این است این
بیخ مطلع در لغت نویی گوید

آنکه نمودن او مجزه خاص و عام را
بود در صورت و معنی غزلیات

کرد شبیه نیم رخ شکل به تمام زار
که حسن معجزش را کرد مهر عالم آرا

درین بخش خدای ساینه کرد آن سرود کورا
 چو بران کس کم کند ره ساحل بحر دیرت
 مغرب چون چهار نواز ملک حق تعالی را
 در عشق جز بمرگ نباشد فراغ ما
 بسکه وایم بر خطا باشد مدار کار ما
 چون کبوتر بای قاصد بیرون پرواز
 دل و چشم و زبان را نشان مایه یکی باشد
 نمنه گرم روان گر بر راه ادب را
 کام بخشیه های قلعه را نذر بادشا
 چو ترس آفتاب از سرکلاه خویش بردارد
 مرصع دلخ از پیلوی داغ دل پیرت
 عشق مادر زاد باشد عاشق دیوانه را
 کس بجز دیوانه بادیوانگان نیست
 مراد دیوانه دارد طرز عاشق مهربان طغی
 دل بردفا کستر رخسار مناسی پس
 در کوی خود به تنج جفا میکشد مرا
 ای کیو تو لاف بر بانی مسلم باشد
 و لم بجلقه زلف از تعلق آزاد است
 مرگ کی عشاق را دور افکند از چشم ما
 از تیان هند رخ گریه عاشق بجاست
 اگر یک نفس زیبا نشیند رود ز دست
 یاک باطن را بدشمن زد و گرد میزند
 آنگه ندید جلوه دهر خراب را

که سازد این خورشید قیامت ساینه اوز را
 بود کشتی تو دایم آل و محال نه است را
 ز بکرنگی حق شد جبار را ان کام دلدارا
 غیر از کفن که منبر گدازد بد راغ ما
 نقطه سهواست گو یا مرکز پر کار ما
 چون برد مکتوب از ارباب دلدارا
 برین دعوی ما بر جا گو اتم شمع مخفیا
 چو آفتاب پس سر کنسند دینار ما
 هست بهر تاجدار نفس میبخشد به ما
 شود هر گاه باد ستار زین آن صم پیا
 چو زرداری کی سازد درم ما از دم پیا
 نیست تعلیم از کسی در سوختن پروانه را
 سنگ سودا میکند از عشق در میزان ما
 که برگ گل نمیخواند زنده دیوانه خود را
 گر چه خاکستر نباشد آتش رخسار را
 بجانم قداست او که بجای میکشد مرا
 اگر رسائی نامه ما را به دست یار ما
 قفس خلاص کند مرغ پرشته پر بار ما
 شمع سازد سر مه از خاکستر پروا ما
 هر کجا باشد نمک بنده راه آب را
 جز گرد و خاکس ز خود میمنفس مرا
 از نفس یکدم بود در دل غبار آینه را
 بیند چگونه دیده بسید از خواب را

اند است هم بدین نقصان برسانم اهل عقل
 نباشد در درگذردن کس را از کی گشتن
 نسا زنده بگوشتش نسا که آه آلتی مرا
 شود هر گاه از طرف گشتان انتم پید
 چیهان نیم بجام خود بجان بخش جانانرا
 گوی حریف خوش آید گوی پلاس مرا
 تا نارت سپهری کرد بخوان ما
 تعلق میکنم بر بخشش اهل دولت را
 چون صدت گرفت که آبی شود حاصل مرا
 حصارگیری معنی نیست کار فطرت ما
 هست برنگردان او مدار کار ما
 شد متاع عاقبت در دهری سامانم
 کی بود دیرانی بنیاد بر بدیل
 گرد آرد در دنیا نقش ز بر بجا است
 خرق عادت نیست از دیوانه دور
 طاعت مانا فلان هرگز نباید در حساب
 در شب متاب خوش باشد شراب
 قطع زه توکل بی ربه تا توان کرد
 از کفر هیچ چیز بر نیست در جهان
 بسکه شایان دل در اسباب تحمل بسته اند
 لغت نم کند درویش سالم را راضی
 فیض در هر حال از اهل صفاء دم برند
 از نقش خطا سحر لعل تو عالم هست

گزیده هر کس خود را فوس گشت شاد است
 ز بقیه سوختن عشقت گشت چون شمع عاشق را
 نسوزد از شنا کردن نفس در بحر باهی را
 از شرم چشم او رنگس نکرد و یکلم پید
 بهر خویش دارد و خفتش آبجوان را
 قرار نیست چه نسوزن بیک لباس مرا
 چیزه نخورد جز غم مایهان ما
 که می آرد بخشش این متدبانش میکش
 از گلو ناکند زرد گرد گرد و دل مرا
 بجز قلم نبود کوچه سلامت ما
 نقطه موهوم باشد مرکز پرکار ما
 کرد در دنیا خلاص از غرق عریانی مرا
 خانه ما از غمی چون کمان گرد خواب
 بجهاد از جاپوین شیر آتش را بخواب
 سنگ سودا میرود و دیر روست آب
 کی رقم در نامه اعمال گردد فعل خواب
 تا یکجا جمع گردد آب و تاب
 کی گشتی قلندر محتاج ناخدا ای است
 کفران لغت است که بدتر ز کافریست
 لوح از آینه برگو رسکند خوشنا است
 شمع بیمار را از شور بای او شفا است
 گر شود آب جواهر خاک هم بیش فرا
 تاثیر در کین جم از اسم اعظم است

جسم را سر پاید بالمش ز دل افسردن است
 بشوق بچرخ خودی یاربلا شده است
 گر رود در خواب هم رحمت نمی بیند خواب
 مایه سودا دلم را خط بنزد لبر است
 چه شد که ساخته بیکایه عشقت از خودی شدم
 رقم پذیر نکردم مگر بخط غیبار
 تصویر خیال است ز دلم محو نکردم
 از کف تنم جام که در خدمت اجاب
 دریا ز حد خویش بیرون پاس نمی کند
 درویده و دل جلوه جانان نه عزیز است
 زخوی بدستگیر همیشه در خطر است
 پیش لعل لبست دم غیتواند زد
 خوش گفت گل لبر که از اویش حرام
 فتنه گر مار را در کینه دارد
 آید بخت پیش لب شکرین او
 دهر زنی دم که نظر نیست بسیجیم
 رفته رفته سخن سسر اگر رود
 چو عاشقی بر دامن نشین ز دور فلک
 دار و در دهر دنیا پیشان بودن است
 لبر ز ملاحظت ز قدم تا بسراوست
 مباش رخبر تنگی که وسعت دنیا
 حرف ترک الفت سیم برانم سر نیست
 در شب بسا و در میان تابا داده و ریاست

بیشی سامان خاکستر از آتش مردن است
 بلای عاشق بیدل کی دو تا شده است
 خواب چشم عاشق سرگشته گویی خواب است
 شورش دیوانه من از بهار غیر است
 لب است اینکه مرا با تو آشنا کرده است
 ز لب حقیق لب یازنگ بد نیست
 عکس تو در آینه من نقش نیک است
 چیز که مرا بر سر دست است این است
 تاوان کند قیاس که در بند ساحل است
 چون شمع تبرک که بر خانه عزیز است
 زین حبه خود زیاده دهر است
 چه شد عقیق ز مرستابا اگر جلک است
 یک هفته پیش هر که بگذر عالم است
 مزور سجده اش در آستین است
 طوطی که خون خویش بگردن گرفته است
 زان رو که نگاه تو بموی کمری است
 هر که طوطی صفت سخن شنود است
 که نام عاشق ازین گردنا میرود نیست
 دست بر هم سودن از افسوس مندل است
 آنجا که نمک کرد کن جلوه که او است
 ز نیل راه کشادن بر آفرین است
 شکوه عشاق از عشوق جنگ گری است
 کتاب بهر چشم چون شیر و خمران است

تن اگر باید خلل از صفت پیری می دود آ
 بچو مردن خطاست که در پیش است
 پیر که زمان ناتوانی است
 تیغ او که سرم زنده نیکو است
 بکبک را از سق رقارت قدم فرسوده
 بر حقیقت هر که از اشیاء افکنده است
 بزم مید جوانی سوار گلگون است
 هر که حق با یافت کی با خلق و با خود آشناست
 فی این از تیغ و تابش ره هبالم کرده است
 از احوالاتی بود از جهان تلخ
 بلیل نشود نغمه سرا بر گل رستا
 بچو طوطی از کسی لاف سخن بگو باشد
 سن از حیاتی بر دانه فانوس میوزم
 دلی که لب زنجاریات شکوه و آکنده
 به از زراست چو سیاه کشته خاکشید
 چه باک گر گذر دجان بر آستانای تن
 غرور سر کشی آخر سرش به باد دهد
 گذشته چون زرد کم ناک تو دانستم
 عشق آن خانه خراب است که دیران
 خون اشع صفت زینت دوش و برآ
 کی ز کف سر رشته نشورش بر ناخواهم کرد
 برق حسن آتش زنده دل را اگر آهمن شود
 زبردن دل داد لبران مضائقه نیست

خانه خود را کمان از فیض آتش کرد است
 چه قیامت نیست که در پیش است
 حاکم آتش جو آب است
 خوش بود هر چه سبز ز ناز دوست
 پای او چندان بشک آب که خون نالوده
 گر بزمین دوست بود از خدا شرمده است
 جنبه که ز غمشیر او جود خون است
 گر درین دولت کسی خود را کند گم خوش است
 ما هم از بیم زلفت دست و پا کم کرد است
 هستیم در جهان چو زبان در دهان
 مشوق دور و عاشق یک رنگ ندارد
 که گزینا بود با عکس خود در گفتگو باشد
 که در پیر این یار است و گرم است جو باشد
 اگر رنگ خور و شیشه اش صد آکنده
 بگو که قاتل با فکر خوب است آکنده
 میان ما و تو بیگانه گی خدا نمکند
 چو شمع هر که بنگاهی به پیش پاکند
 که بیخاک بدل کس بزور جانکند
 خاک را که در صورت مجنون باشد
 این نه خونی است که در گردن خال باشد
 چون خمی در زمین هم نالما خواهم کرد
 این سخن از آفتاب دانسته روشن شود
 باز ساخت همان به که با شما باشد

بچو خورشید گردی ز سر حسن تو را
 ای گل شو شکفته در خویش تن مبال
 از فلک نیست اگر بی سرو پایا کردیم
 رحم از وجود دل دیوانه و آن طفل شوخ
 بدل نباشد اگر عشق جان نپسند
 ز بود پرتی از زلف حاتم میگردد
 ز ولع عشق تو حاصل شود دیر رود
 آنقدر که زنی زری منسلالت میکشد
 باندت سوختگی مهر که بیا بد چو پند
 دل من از عرق غار من تو آب خورد
 بوس نگاه عشق قتل استین بستان
 چنان برشته بستم که سر کوفتن جدا شد
 سوختن در عشق کافی نیست این روشن بود
 چون تیره شب از کمال و زلف تو دیدم
 چنان دقت ریاضت فقر را بر گرد گشتم
 چو کس را قسمت کس در جهان روز نمی یزد
 ز سر شسته حیات بنظاره بسته ایم
 گل از زور زربل زار را
 مرا ز ابرو پیوسته است بیاد آید
 این از دور فلک در روزگار نمی رسد
 قدر یکدیگر نکند از دید ای یاران که چرخ
 چنین آفرین که خط تو از مشکناپ کرد
 چشمت که خواست طاعت مردی تو آورد

چشمم بهم برخ خوب تو جان گردد
 از جامه که بپوشد دیگر کفن شود
 که فلک نیز چو ما بیسرو پایا گردد
 سنگ رطوفت چمن بر بنیه بخون میزند
 چو میزبان بود میهمان نیست ماند
 فروغ آفتاب از زوشتی کم نمیکرد
 چو دود که ز نور جز رخ میگردد
 صاحب بهمت ز زرداری خجالت میکشد
 خیزد از آتش یکبار دیگر بنشیند
 که خوشتر است گلابی که آفتاب خورد
 چو باد تند بود درند با کلاب خورد
 فلک دوزی که خواهد مرا از خاک بردارد
 بچو خشم چاره بلند از سوختن کشتن بود
 فلاح و دو ششم و نین مار سنساید
 که هر شکلی که بستم بر شکم سنگ فلاح شد
 چرا در غایتی غمهای عالم روزی من شد
 از بنده ایم شمع صفت از نگاه خود
 به فروزی خون بهشت میکشد
 دویاز چون بچین دست یکدیگر گیرند
 برین از هر گوش چشم نگاری می رسد
 میزند صد در تپاری بیاری می رسد
 خال رخ تو دلخ دیل آفتاب کرد
 مشق نگاه بر ورق آفتاب کرد

چون مستی بخت بجرای میده ام
 اهل دنیا را بدینا چشم دل و آید شود
 کشتن عاشق ز پنداری دبال عاشق
 چوئی از ناد بسیار چه حاصل باشد
 کی کسی نقصان کشد از محبت بر تو شد
 دست کسی بماند و صلتش نیست
 سزای آنکه دلش ره بگذر او نبرد
 گل بجائی خس چو ز کس زیدش نیست
 نسبی هست دل تنگ مرا با دوست
 باشد از بهر ایدیم برگ گل شبنم سیل
 همچون کمان بهانه خود چرخ کج نهاد
 بر تکی بسته در محفل افش و انگیزد
 چو سان ثبات قیام در جهان هوس دارد
 بکس یار سپیده از شراب رسد
 هرگز دل از گفته مکرری شود
 کی کند کس از غبط خود گرازی عیان شود
 تیره مشو بر دست چو قوه بیا من
 غم اگر نیست با من شاد بمان
 مشوق بند زید از بهر غشبتازی
 هر کس که فردا آید از خشم
 هر دو در بزم تو با هم تاسخ و اسو قیم
 مده بدست اشارت کمان ابرو را
 چو غفلت است ز دنیا تمام آگاهی

همان هر که شد بخش در شراب کرد
 کو را در خواب دیدن چشم بنیاید
 خون با چون صبح طوق گردن مای شود
 ناله کار کند برگ زخم دل با بشد
 صورت هر کس بود آینه مستقبل کشت
 بجای رسیده است که نتوان باور سید
 چوئی دمی که بر آرد و اگر فرو نبرد
 هر که چشم او ز شوق دیدن آن روز چند
 بکشای بسخن تامل من بکشاید
 عارضت ز کین ز فیض گریه عاشق شد
 همان بزور آرد و زودش بردن کند
 بزور خنده گزاید شود گو یا نمی گردد
 که نخل زندگیم ریشم از نفس دارد
 همان فروغ که مر را ز آفتاب رسد
 حرفیست خامشی که بگردن نمی شود
 قطره سرگردان شود چون گوهر غافلان شود
 کیست که او داغ این سیاه ندارد
 چون گل ز عذر ان کبود بود
 بالا تر سیاهی رنگ دیگر نباشد
 بر دشمن خود سوار گردد
 شمع با مادر در فاقه بیج کوتاهی نکرد
 که رفته رفته مباد این کمان کباده شود
 مباحث منکرستان که هر مشی را نبرد

<p>شکست بر سه تیا زاده می آید هر جا دوتن پوشیده ساعت نشسته اند عقلست اگر نه بر سر خفت و خواری آورد وای بر شتاق دیداری که در درویش کی میکند بشتی تنگ ظرف ضبط آه دل مرد و بسینه دل اگر سوخت جز سوختنی کان میان یار و من نه نشانی یافت قید صورتی هر نغمه اش از آوازی</p>	<p>زبان سرخ سر سبز سید و بر باد راهِ غبار بر دل هم باز کرده اند پای خواب رفته بر ایهر چه بر زمین زنند از هجوم گریه چشمی باز نتوانست کرد مشکل بود که فی نفس بے صدر از نند شمنی است که بر هزار سو زد لب چو قفل اجدم بر حرف دیگر داشت کس بر لبک بند کاف نغمه را صورت نداد</p>
--	---

بنابر مضمون این بیت بر آن است که استادان موسیقی هند هر نغمه را صورتی قرار داده اند و آن را به صورت سازند و دی نام یکی از نعمات هند است که شکل آه و دارد و بنابر آن مکتوب میگویی بے عشق من با شوق مطرب زاده هند بود و بهر چه تو دی ناله ام بر صورت آه بود و پند.

<p>بی عشق بتان چشم تو بر بسته نکوتر اشارتی است که فضلش کند ز پیش دور کی تسلی سازدم در چشم اشکبار نیست جز فکر شکم من ز سرتن پرور ای برادر چون مه کنای از لخوان گریز آرام ابد میدهد اسیر شهادت کس را ماساز محرم بزم شراب خویش دولت دهد چو نایب بال بها فقیر تا ساد آید گران بر طبع آن نازک بن نصیبم گو که در محفل بچشم کل ز رخسارش کرم بجمع خوابان دهند راه چو شمع دست بگیرد گیاه و بحر می سازد غرق</p>	<p>وله این مرغ نیامخته پر بسته نکوتر که خشیت بخت نیاید بکار قالب گور شک که چون خواره خواهیم گریه و ناله دار در کلاه شکمش به چو کشف باشد سر جای انسی گریانی جانب زندان گریز سیاب صفت مضطرب کشته شدن با ش از مردمان چو خضر نمان دار آب خویش اما خودش قناده بر دریا خویش شیخ بزم از پرده فانوس نیر دور خویش دو چشم میرود ایم ز شوق گاه دیوارش کنم نظاره هر سو یک نگاه چو شمع خویش را پیوند باد و ریش و از شمع سل</p>
--	--

یکم باز که فارغ شوی ز گرد لال
نی پیش لقمه از راه اثر باشد چل
مزن آتش بدل کس چون مل
من این خوشدل که لقمه پیسته خندان
آنکه یک نفرین او با صد دعا میجویم
بر سلام تو جان کنم تسلیم
شب داغها ز رنده جانیه بخیم
من غنچه قیم که نمی بشکندم
پاده ساز و باسیه کاران بدم
پریشان کن زلف بر روی خویش
جامه عاریتی را به کس صرفه کند
میشود فرزند قابل هم بلای جان تن
یار بود از من دو سال ازان اگر است
چون قطعه بریده ز قطع اهل بکاست
بهند عاشقی از لعلنا بخت دارد
لب او کردستم از خطاب آهسته آهسته
یکلند مشوق از پهلوی عاشق دلبر
خلوت خم را بنام شد ناشی
هر که در دشت دل بود آتش زنده در او
کند پروانه با شمع آشنائی
بود افزایست از بس طبع بهر است
در بر تمام است یالانش بر سائی
کینه زرد در عاشقی پر باز و زو آوری

نمید دل کفایت بجای بر روی لال
نی که انگشتی است بی نهن زنده نهن
آتش خرم خود با ششس چو گل
پست خود در خنده است از گریه مشام
دم اگر از آفرین نیز دجای تو استم
این جواب سلام را نامزم
صد شیخ از برای یک فسانه سوختیم
داغم که آتش سستی بشکندم
دلغ را به یکسند مغسره حرام
بم لعل و نشر مرتب مزن
جانی دارد و چشمم اگر لرزد جان
شیخ در آتش بود از نور چشم خویش تن
تا نصیب که شود سال در صحبت او
چشم سپید رویت از ناسه سیاه
بتان هند سیاه اند و بخت باست سیاه
که از خود میرد آخر شراب آهسته آهسته
از بر خود شیخ را پروانه میسازد پر
جای اغلاطون بود یا جاسوس
شیخ گم دارد ز سیم و زربجز خاکسوس
که باشد آشنائی رود شنائی
باده نوبشان را سر از خود نیست چون میسازد
نی که چه خوانده است بجز حرف هوا
خنده بر فراز باشد قوتی بک دری

از مخالفان دوست در غرض داشتند خان را	
بسیار در دوران من عالم گشتان گشته است	یک جهان شکرم بود در زبان از دروگان
اینقدر باقیض بخشی در مزاج او نبود	حاجب در بار ز آبش همانا داده بار

در مزاج هست خان را

چنین که صبح بود فیض و قیاسان	چنین که صبح در کلام خلق از میر باب
بطاق ابرو خان پیر قدر کشید	گرینا غریب مهربان و نایب

در تاریخ فوت میر عبد الرشید لغوی توی صاحب شعب اللغات و فرهنگ فارسی که در سنه سلج و ستمین
 به عالم باقی شتافت این مصراع یافت
 سید عبد الرشید باد بفر دوس پاک

میرزا قیامی بخاری تعمیر آبادی گوید جوانی است در کمال فردی و در دینش و نهایت دلنش و صفات
 دلی در خدمت عالیجه عبد العزیز خان پیش با اتفاق الطبی عالیجه اشار الیه باصفهان آمده قصیده در مدح
 شاه سلیمان صفوی گفته مجلس بهشت آئین خواند و بسند استادگان مایه استادگان پایه مستغزش
 شد بسی کینه چیل توان با تمام او عنایت فرمود از دوست

پیشانی نیست از اخلاط ازلی برگ و بارینا	چو گل یک غنچه دل داریم و صدای درینا
--	-------------------------------------

مؤلف گوید صد عدد است دایم دار پیا معذ و دجج آوردن معدود و حمل نامل است بعد از تحسیر خزان
 فقیر از دوری خزان اسرار شیخ نظامی مطالبه میکرد این بیت در وقت برآمد به شمس
 نه مسند هفت اختران به ختم رطل خاتم بنمیران به از خیاستقاد شد که معدود دجج می آید شاه
 عبد الحکیم حاکم با فقیر نقل کرد در مردم دیده هم نوشت که میرزا قیامی در عهد خلد مکان بکران رسیده
 داخل جرگه گردانان باد شاه شد بعد فوت خلد مکان در عهد محمد فرخ میراد شاه بنو اب سیف الدوله
 عبد الصمد خان ناظم لاهور میوست نواب منفور تو قورش نمیداد و در جی هم فرانو خالاش مقرر کرده بود
 قریب بصد سال عمر کرد و در سنه احدی و دیشین دایه ثالث فوت شده صاحب دیوانست

از دس آید

اپلی بنوم چمن شونخی نیز کشش را	غنچه گویدیم و گل گشتم و بو کردیدیم
--------------------------------	------------------------------------

میرزا قیامی

دینار ماک گفت که میرجهایم قندی استاد و فخر شیر سبب ناخوشی سادات بار به چندی بلبور رفته اقامت داشت
در آن ایام میرزا میقا قنیده در معراج میرجهایم گفته بعرض رسانید میرجهایم صد شرفی که مسادی یک هزار و پانصد
است مملکت بخشید و این میرجهایم همان است که در عهد فردوس آرا مگاه محمد شاه صدر را الصد در تمام
ممالک هندوستان بود

در خلاص

مخلص اندرام از قوم چتریان است که ریاست اهل هند از قدیم الایام باین گروه تعلق دارد و وطن آبا و اجداد
سود و از قول لاهور است خود در شاهجهان آباد سرسبز و ضابطه هند است که در دربار سلاطین از امر
نائب و حاضر و کلامی باشند اندرام در دربار پادشاهی وکیل با اعتماد الدوله قمرالدین خان وزیر فردوس آرا مگاه
و وزیر وکیل سیف الدوله عبدالصمد خان ناظم صوبه لاهور و ملتان بود و رایان خطاب داشت خان
آرزو در جمیع الدفائن بنویسد باعث بودن فقیر در شاهجهان آباد دلی مخلص او سست از مدت سی سال تا ایوم
سر رشته کمال محبت و مودت را از دست نداده در غفوان جوانی اشعار خود را از لفظ میرزا عبدالحق
بیدل مرحوم گذرانیده از آن زمان باین عاجز معشور و مملو است الغرض درین جزو زین
از قنجان رود گداس است انقی حبیب اشعار ترجمه او همین است که در بی آرزو بوده مخلص در سنه
۱۰۸۵ در سنین وائیه و الف قالب تپی کرد حکیم حسین شهرت میگفت دو مخلص اندر یکی کاشی و دو مخلص
کاشی سخن اندرام مخلص تشنه قبول بر جسمین دارد این ابیات او از جمیع الغنائس نقل
اتاقه

میا از ای محبت باز چون من ناتوانی را	غوی در دمنی یکی آزرده جانے را
ز حال بل سکین نداریم اطلاع	پای گلجی دیدیم مشت آخو آنے را
بابلان شریک نال میشدم دلی	نگذاشت فصل گل بچمن باغبان مرا
گلشن چند سزی دیدم و فریاد میکردم	که یادم داد رنگین صحبت یاران روزگار
نه در گرام جد است	خیر خوب است آشنا نیست
برد سودا سوزن تو از خویش مرا	سفر دور دراز آمده دپیش مرا
کار هر کس نیست جادادن به فرقت بچو گل	بعد ازین این پیشه سرنگان ن فرادست
گرد باد آینه غیرت احوال تو بس	آرمیدن همه گر خاک شوی دشو است

بر دل آید و در زبان زان صفت هر گاه بگردد
میزند لایق از خاک همچون بنزد جوش
ای زینجا خبر از کست پیر این گیر
عکس ابروی او در آئینه نیست
مردم دنیا ساجد خواهند بنمازک مزاج
نبود قابل محبت مخلص
بخر یک نمایی زلف او زیور برگردد
بقربان بیان آخردل انگار خود کردم
بکافه باو ماند در محبت کار و بار سن
از ان هر لحظه در بر یکشتم سر و گلستان
داری بچون خودی سرالفت نهان کن
قیامت بر سرم آورده از شیون آفری

آنچه از فوج دکن بر ملک هندستان گذشت
در دمنی ظاهرا زین سرزمین گران گذشت
غارت این قافله در سرحد کنان شد و آیت
سجدهی در طلب بنا شده است
ای خدا فضلی که استغنا بفریادم رسد
بگذارد یک سودا دارم
هزار افسوس من از کشور بند و ستان گشتم
ز حاتم تا کسی واقف شود من کار خود کردم
که باشد در کف طفلان عمان افتاد من
که این رعایان بسیار میاندا من
ظلم صریح و حق خود ای جوان کن
تو خواهی بعد ازین در باغ بودن با من آفری

در زمین اصفهانی

میسمن اصفهانی رای او ذرات دارد و سخن او مانت فقیر و تنگه از آله آباد عازم بگرام بود در اشتهار
راو هر دویم ذی جمعه سه شان دار بعین دماء و الف و رد و لکهنه و زرد و رنگیه سیحفره و زنجی شیر پوری
اتفاق افتاد یک شب در نگینه اندم آنجا جمعی از موز و نان پوشل شیخ عبدالرضا متین صاحب
ترجمه و آقا عبدالعلی تمسین کشمیری و غیره ها از وقت عصر تا نیم شب صحبت رنگین گذشت و برای آدا
حق ملاقات ترجمه اودرین صحیفه ثبت افتاد درین ایام میر غلام حیدر سلمه اندر تعالی خلع العبدین
میر محمد یوسف مرحوم بگرامی که نامش حسن الخاتمه این کتاب است از بگرام ترجمه او پیش فقیر ارسال
نمود و نوشت که متین این ترجمه را بخط خود و انشاء خود بوالدم میر محمد یوسف نوشته داد فقیر ترجمه
نیکو را اختصار نموده و در اینجا ثبت میکند

خاکپای اهل یقین متین نام این گنام عبدالرضا بن شیخ عبداللهد بن شیخ عبدالعال بن شیخ المشائخ
فی العرب الشیخ حسین الممالکی الاشرقی البغنی است پدرم از نجف اشرف به شهر اصفهان هجرت
اختیار نمود و با مردم آن شهر نسبت کرد و این عا جردان زمین دانش کمون روز عید الفطر

هزار و صد و سی و هجری از یاس ایتین برآمد و مدت بیست سال پرورش در آب و هوای آنجا یافت
 و بقدر نصیب خود بهره از ملاقات هر نوع صاحب کمالی برد بعد از آن قاید امر آلمی جهان مکنجه نش
 بطرف هندوستان جنت نشان گردانید و در عهد شاه عالم بهادر شاه در دین مملکت گردید و تا چهل
 و دو سال گذشته که در هندوستان است همیشه در طلب فقر بقدر طاقت خود سعی نمود و می نماید تا آنکه قضا
 ببلده لکهنؤ رسانید و ریخا سید بنزگوار کی که عمر با درید و خاک بر سر در طلب او میگردد و یا نیست و از خدمت
 ایشان دلچو پسشید نام مبارک ایشان سید محمد عارف قنوت الهی سلسله ایشان قدری در تعبیر و تفسیر
 سکنی داشتند و احوال دنیای فقیر این است که نواب وزیر المملکت ابو المنصور خان بهادر و مقدر جنگ
 از مدت سی سال با محتاج فقیر را همیشه فرستاده و هدایا بطریق مدد معاش عنایت کرده و حق تعالی
 عمر و دولت او را بفرزاید با چند فقیر روزی شب و شبی بر دوز میرساند تا ندای ارجی در رسد انجمنی متین این
 ترجمه درین و حیات مقدر جنگ نوشته و بعد انتقال مقدر جنگ با خلف او نواب شجاع الدوله بسرمید
 در ایامی که شجاع الدوله در رکاب شاه عالم بطرف جهانشی رفت و در اجهنمی بهادر را نائب صوبه او و
 ساخت راجه که بنا بر اینست قدر دان این نوع مردم نیست هدایت معاش او را ضبط کرد تا که در
 خمس و سببین و امانت و الف نزد قاسم علیخان ناظم بنگا که سبق مرسته با و داشت نخست قاسم علیخان
 با و از او اکر ام پیش آمد بعد کمتر فرستد و در عشره نخستین شوال سنه خمس و سببین و امانت و الف با و ملاقات
 نقد حیات او را تاراج کرد و کوفت گوید سر و سر کرده منی طرازان به بسوی عالم عقی میان نسبت بخود
 فرمود و مرغ و فالتش پتین اسے داسے محل از جهان بیست پتیر احسان علی به شیر زاده فقیر
 خلیفه اللہ تعالی و دیوان مختصری از متین من او له تا قدری رویت دال نزد فقیر فرستاد این ابیات
 از انجا گرفته شد

چون شمع صرفه نبرد کس ز کین	آتش ز پانه یکشد از آستین
شمع خاموشم اما روی گری کوستین	تا شود ویر خلق روشن آتش پنهان
چشم او انوار دل از بیم رسوائی نکرد	دزد و پنهان میکند چندی شمع برده را
خاطر را از چرخ امید جمعیت خلاست	باغبان کی دست می بندد گل پژمرده را
تغیر عقل مانع دل بردن تو نیست	از پاسبان خبر نمود دزد خانه را

شور عشق از خویش بردان را بدون می آورد
 دست من از لقمه چرب کسی آلود نیست
 جام چون غنچه نرگس نظر بازی بود
 اندک ای غار زده امداد که سرخچ من
 در چنین بلبل پوشیده قفس را نام
 آتش سوزان من آه من که از افتاد است
 با تم پر در دکان با جوارفت کرده ایم
 همدم را در جز آتاب سوال است و جواب
 چون لاله اگر داغ غمت جزو بدن نیست
 هر خطه کش سر بزبان آوری ای شیخ
 از گداز غم غبار خاطر ام آسیر شد
 بجز گدافتن از روی شرم کار نیست
 آدم از روز ازل خور و فریب شیطان
 یکشان چون خوشه انگور در هر زیر تاک
 مابین ابروین تو خالی است ز رفشان
 صورت در دم ز احوال چه میری پرس
 از متاع ناز و ادب زیر باغچه سلمه
 به چو شاخ غنچه از بس تنگ میگردد خود
 چشم بخور تو گر ساقی مجلس باشد
 سلفه ز آلودگی دست نیا است عزیز
 میکند هر چند تسخیر پر بر آد می
 حال مشتاق بوجی نپذیرد صورت
 مکتوب مرا بچو بلال از اثر مهر

خیر در طغیان آتش بیگند اردبیشه را
 میخویم چون شمع مغز آتخوان خویش را
 یکتکم کردم عیان انی الضمیر خویش را
 صورت در چاک گریان شده دامن نیست
 که شدش عمر در دانت گستانی است
 گر نماید در دم بیکان گناه تیر نیست
 در دل با میکند با هر چه غاری پاک است
 نتوان با تو سخن گفت قیامت این است
 با سوخکان جاکو در بزم چمن نیست
 فردا است درین بزم که نام تو دهن نیست
 شیشه دل راتن خاک کی کل مکت گرفت
 چو قمع هر که زبانش با قیارت نیست
 هر که او باری شیطان نخورد آدم نیست
 شیشه با بلوی هم چیدن یک نیست حق
 چون نقطه طلا که میان دولت است
 در شبیم خانه نقاش شیدون میکند
 سکاروان با کین نیست ز رهن میکند
 مسک از جنس زرد دنیا شکم پیدا کند
 پنجه شیشه می از گل رنگس باشد
 زین ملح چو طلا دور شود مس باشد
 جان بقران پر زادی که تسخیر کند
 ورق نامه اگر صفحه آئینه شود
 یک ماه کشت تا بکشانیه در بندند

ناله میخوانند از سربلایان آباغبان بنام یک زدن غبدانیت گله دارد بدل نقش دلای سرور آخر زمان باشد	غنچه را بگذاشتن یک سبب و اشود زبان خاشاک من بپنج شمع آید دارد عقیق من بنام خاتم بنظر ان باشد
--	--

در کتب از حسن الدین

میرزا حسن الدین از تبار در عباس آباد اصفهان است جد اعلای او محمد صادق خان از ایل بهار بود و در
شاه عباس هفتمی صفوی از تبریز باصفهان آمد و ساکن عباس آباد شد و بنایات شاهی مانند خول لایق از
گردید و فرزندان او از پیشگاه عنایت سلاطین صفوی بخدمات عمده مامور بودند و در کار بر صدر اعتبار میگذاشتند
میرزا حسن پدر میرزا حسن الدین تکمیل کمالات نموده از اقران فائق بر آمد و مشهوری بر بابایات مشکله
صفوی مولانا سید رزم و در سائل در مقولاته رفته و کلام استعدا نمود میرزا حسن الدین شش ساله
بود که میرزا حسن در گذشت و بر طبق وصیت والدین بخدمت میرزا ابوسعید که از سلسله مشکلیه اصفهان بود
کمالات نمود و کتب معقول و مقول گذرانید و فیوضات کلیه از جناب آخوند شینعی طالقانی نشو و
یاب و حاصل کرد و بهجت او با ابراهیم شمس شاه برادر زاده مادر شاه گیر افتاد چون نوبت
سلطنت با ابراهیم شاه رسید میرزا حسن الدین مختار کل گردید و نوحی که در عرض دو سال که آن
شهر یار تبریز بود و میرزا در اصفهان رفتمی بنام میرزا فوشت که جمیع خدمات مملکت عراق و فارس
را بر کس که مناسب و اندام و مرض دار که بنام او رقم صادر شود چنانچه همین طریق بعمل آمد و بعد از عرض
عهد ابراهیم شاه شاه جدید او ت میرزا بر خاستند بنابر ان از اصفهان بشیر از آمد ابو الحسن خان ماکم شیراز
که در وقت ابراهیم شاه بمنهن احسان میرزا شده بود و در مجایزه مقدم گفته و لازم احترام و خدمت تقدیم
رسانید میرزا را ابراهیم ساخت و در سرفرازی در بندر طاهری آمده سوار جاز شد قطاع الطریق آبکش
حرب برافروختند و بعد از ان قتال و جدال قطاع الطریق کشتی خود را بکشتی میرزا رسانیده با هم پیوستند
قتلار کشتی میرزا از زخمه که گلوله توپ مخالف کرده بود آب در آمده کشتی را مشرف بغرق ساخت
و رفقا و اهل خانه میرزا را در کشتی قطاع الطریق کشیدند و آننانیز بمانست و او بیکیش نیامدند و سلاطین
به بندر خود برودند شخصی از ایل اسلام در آنجا پیدا شد و کشتی کرایه نموده و آذوقه و خبج همراه داده و در
سنگ و تین و آب و الف به بندر تهر رسانید محمد مراد مخاطب بسیر بلند خان پسر خدایار خان مرزبان سند
که او را در شاه اصفهان برود و مدتی در آن بلده سکونت فرزندید و در عهد ابراهیم شاه بسعی میرزا خدمت

یافته پسندید و دست نمود مقدم او را منتقم و آنسته خدات شاکسته لعل آورد و بکلیف او ایامی در هر دویر و تشریف
آفتاب کرد و بعد چندی از راه خشک ساری بنیدر صورت کشید و از صورت به او رنگ باد و از نیا بجایر آباد و درت مصفا
شده در حرم خوانی بسواک پسندید و پیش آنکه میرزا فتنه صحبت خوش سلوکی او شد و رفعت برگزیده و همراه او به او رنگ باد و در
شهادت مصفا الموده در او رنگ باد و مولا در میرزا فتنه را تمام داشت که در صحبت یکدیگر و شیطانی برید که گاه همان فتنه را در

چشم از نسیم دارم شاید بر در نگاری	آرزو بدیده من از کوی او بخار سس
در خیال تو چو از خواب گران برخیزم	بچو آینه سراپا گران برخیزم
شادم ز قرب و بعد که ناظره از محیط	دوری نکرد و باز نیاید گشتند
یاراه بکوی وصل مجنونم ده	یابیز ازی ز صورت خوبم ده
یا این دل ناصبور از من بستان	یاد رخسار صبر از تو بزم ده

بعد اتمام خزانة عماره میرزا سزا الدین بنظم شهبان روزی شنبه سنه ثلاث و ثمانین و مائت و الف در او رنگ آباد و درت کرد
و در اطاقه مقبره خان دوران حرم تخلص بدرگاه زیر دیوار جنوبی مدفون گردید مؤلف گویدست ماه شهبان در
بهنتم به از و نسب امیر از معرفت به تاریخ نوشت بسته از او به مولا نامیرزا معز رفت

ردیف النون

شیخ نظامی گنجی استاد آفاق است و سرآمد فتوی گویمان بالاتفاق چمن فصاحت را بچمن تربیت او
بهار باست و متاع بلاغت را بطیفیل تر و جیح او در بازار سخن اسرار بنام بهرام شاه ردوی گفته و پنجین از
دیوار سخن و یک قطار شعر بر بار از انقشه صلیف درین کتاب ستایش سخن میکند حق اینقدر افزای نوزادان

تافیه سجان که سخن برکشند	گنج دوعالم بقلم درکشند
بلبل عرش اند سخن پروران	باز چه مانند ایشان دیگران
پرده رازیکه سخن گسری است	سایه از پر تو پیغمبری است
پیش دین قلب صفت یکسریا	پیش شعرا آید پیش انبیا
شعر بر آرد با میر میریت نام	الشعراء هم امراء الکلام
با که نظم بر سخن انگذده ایم	مردم را ویم و باد زنده ایم

و در وقت گویدست

بود درین گنبد فیروز خشت	آزاده ترسب نجره سر است بهشت
رسم ترنجی که در روزگار	بیش در میوه بس آرد بهار
دختر شیرین بنام طاهره سلطان بطوقی نوشته و بجا نهد آن چهارده مورد سیورغال یافته از آن است	
نشان دیدیم خوش را خورد	که نرد از خام داستان کی توان برد
و بچین سه کتاب دیگر از خسته بنام سلاطین موضح ساخته و او هر اندوخته در آخر سکن زمانه سال ششم کن بگوید	
تاریخ پانصد و هفت سال	که خوانش در روزگار
و نیز در اسکنر نامه آخر داستان معراج مرصع جناب نبوی میکند و بگوید	
گزین کرده هر دو عالم قوی	چو تو گر کسی باشد آنهم قوی
مولف گوید درین بیت نوعی از تشبیه واقع شده باینش اینکه علماء بدیع هندی تشبیهی بر آورده اند که از دنیا انکار گویند دنیا بازه مفتوح و دن اول مضموم و دن ثانی مشد و کمسور دیا تحتانی مفتوح آخر الف بمنی بی غیر است و انکار بر وزن چین کار صنعت فن بدیع را گویند دنیا انکار عبارت از است که مشبه و شبه بدیگی باشد فقیر را بنظر متعین رسیده که کسی آزاد یا عربی و فارسی این تشبیه را استخراج کرده باشد حال آنکه فی نفسه در هر زبان موجود است چنانچه بیت شیخ نظامی گدشت و ملاطوری ترشیزی گوید	
چون طور می بجز طور می نیست	در محبت یگانه میست باشد
و میرزا جلالی طباطبائی در منشیات خود درین بیت آورده	
آب ترخ آستینه جم نیم	بچو نمی گر بود آن هم نیم
چنین مقام اینکه در صورت اتحاد شبهه و تشبیه بهتر است در صورت تشبیه که هر دو با هم ضد اند چه علامتش تشبیه را تعریف کرده اند که بوالذله لایزال علی مشار که امر آخرا فی منی با کاف و نحو و از اینجا باشد که دو تشبیه بی تمایز است تشبیه و تشبیه به تصور نیست تشبیه را چهار رکن است تشبه و تشبیه به و تشبیه و ادات تشبیه پس مقصود قائل از وحدت تشبه و تشبیه به تنزیه مروج از تشبیه است بقضن عبارت بی عبارت چون تو کسی نیست و چون تو توئی یک آل و از آن تنزیه باشد درسته دیگر ازین قبیل در کلام ملاطوری ترشیزی یافته شد که مفضل و مفضل علیه یک باشد	

در نظامی و عروسی و سرکردی

هم توئی از تو اگر خوشتر می باشد	نتوان گفت ز تو بان و گری می باشد
<p>بنحاطیر میرسد که نام اهل عشق الشی بنفسه و نام شانی تفصیل الشی علی نفسه گذاشته شود</p> <p>نظامی عروسی سرکردی سالی شراب دیر ساله است و صاحب مجمع النواذ و چهار مقال بعضی او را ملازم طغرل بن ارسلان بلجوتی دانند و او در چهار مقال خود در ملازم سلطان علاء الدین جهانشور و در نوشته و در عهد و نظامی دیگر بودند اتفاقاً روز عید الفطر حتر زادگی بلخ در مجلس سلطان تشریف آن دو نظامی کرد و گفت بر حقیقت این نظامی اطلاع ندارم اگر دیرین منی که رفت منی گوید استعداد او معلوم شود سلطان گفت بان ای نظامی ما را بخل نسازی هنوز در شراب که در آن مجلس میگذاشت</p> <p>پایان رسید بود که نظامی این ابیات انشا کرد</p>	
<p>که دید زمانه ایشان اند</p> <p>دان و دود مرد پیش سلطان اند</p> <p>بی سخن مخبر خزانسان اند</p> <p>در چه همچون خرد سخن را شنید</p> <p>هر دو از کار خود فرومانند</p>	<p>در جهان سه نظامی می ای نشا</p> <p>من کی بسته پیش تخت ششم</p> <p>بحقیقت که در سخن اسروز</p> <p>گر چه همچون بان سخن گویند</p> <p>من شرابم که شان چو در پایم</p>
<p>مترزاده از حاضر جوابی او بسیار مخطوط گشت سلطان بجا نمره او را کان حرب ازان عید تا عید قربان بخشید و در آن فرصت دو از ده هزار تن شرب او را حاصل شد</p> <p>امیر نظام الدین کبود جامه استر آبادی از سر فراز کرد با سلطان بخشش بود و غیره زنده و زنده با چند موضع دیگر در اقطاع داشت و فراوان قوچاها از دست و بازوی او بدو عهده ظهور آمد نگاه حساد سعایت او نزد سلطان بجائی رسانیدند که عزم سلطان بر قتل بشمار الیه تقسیم یافت و جمعی را فرمان شد که سر او را بریده بدرگاه آورند امیر نصیر الدین مال بسیار صرف کرد تا آن جماعه او را زنده بخود آورند آن روز سلطان جشن عظیم داشت چون چشم سلطان بر او افتاد خواست که موی کلان را بیاست کند که جزا در تنفیذ حکم تأخیر کردند امیر نصیر الدین فی البدیه این رباعی بغرض رسانید</p>	
<p>عذرت منی کی نه ده که صد می آرم</p> <p>می آیم و دیگر گردن خود می آرم</p>	<p>من خاک تو در چشم خرد می آرم</p> <p>سرخو بسته بدست کس نتوان داد</p>

در امیر نظام الدین کبود جامه استر آبادی

سلطان

سلطان را بسیار خوش آمد و سرچشم او را بوسه داد و تمام اسباب مجلس با در محبت کرد و از خون او در گدازد
بعل اقطاع رحمت انصاف داد و شخصی را که بسلامت او را آورده بود نیز انعام خوب فرمود و در دنیا
کتاب گدازش یافت که صله شکرگامی بطای جان باشد و گاهی بطای مال و این صله جاست

اندرین است

مولانا نظام استرآبادی نظام ولایت مالی است و قیام ملکیت بخندانی شاخوان اهل بیت رسالت
است و ستایشگر خاندان جلالت سام میرزای صفوی سال وفات او احدی و عشرین و تسأله
خط کرده و صاحب صادق هم مطابق آن بکلم آورده و نیز نوشته که جبت سنگ قبرش و غمزد
این قطعه با میرعلیشیر فرستاد قطعه سر از انعام سر کلام بداشت در جان و دل محبت تو بد از جبر و انده
قبر او بی سنگ بدیجیم آید از مردیت تو بد در زمان حیات چون کشیدند نیست دیگران بد نیست
در تر خاک نیز آن بهتر که بد و زیر بار نیست تو بد و صاحب هفت اقلیم از سال قطعه سلطان
مینویسد و با تفاق مورخین وفات سلطان حسین میرزا و در سنه احدی
عشر و تسأله و وفات امیرعلیشیر در سنه تسأله و واقع شده و از اینجا بوضوح
پیوست که هیچ کدام از بادشاه و وزیر و پسر ایه قطعه نمیتواند شد و تقریب بین تحقیق مولانا نظام و رساله
ارباب تراجم انعام یافت در وقت تحریر این محیفه کتاب فروشی دیوان او محتوی برقصا که در غیر با آورد
و در متن اشترادر آن یک کلمه موضح بوجید و لغت و نقبت است در شبیب قصیده لغت گوید

کسی ز محنت شب ساسه آخبر دارد	که بچو صبح نهان داغ بر جگر دارد
چو خس فاده بجایم لکن آب سرشک	ایند هست که مار از خاک بر دارد
فقیه شب که نه زشت زیر سرل است	که تا صبح جهان خشت زیر سر دارد
سلوک عالم دون هست است درستی	که مرغ خانه زبون است که بر دارد
ز خولش جوی بزرگی که بنایه خورد	کسیکه آشنه خورد و نظر دارد
بهم بود غم و لغت اسیر لذت را	گس دو دست بسریای در شکر دارد
در بنیقام زلیست و بلند چرخ مرغ	که آفتاب ز صل جابلند تر دارد
حر لیس مال نهارد ز عمر آسایش	کجا خواب رود شب کسیکه زرد دارد

کوک مراد نظام استرآبادی

	<p>خطر ز زخم تبر شلخی بی غم دارد ز خاتم کو بیک انگشت صد هنر دارد که شور و قهقهه در کو که بکس تر دارد همان گیس که در دوشش بیشتر دارد ز خاک پای رسول انگو سیر دارد نظر از جاب الله تعالی دارند ورق چهره ز خونابه عیسی دارند شب سهوی می دروزانه مصالح دارند غم ناصای آئینه منبیا دارند گوشه گیر که این طایفه سودا دارند چاره جویان همه گر سوزن عیسی دارند که شفیع جوشه منبیا دارند</p>	<p>بعلکم کوش که مالی بدو شش سالم یست آرزو زانکه نیست کمتر رسد بر مصفت خوشدلی ز عالم غیب ستاره مرتعی اگر کند مشوع فیل کند مشاهد غیب آنکه محسوس عاشقان که نظر بر سرخ زیبا دارند بسکه در مدرسه قفره خوبانه خویند پرخنده رباش از ان قوم که برگردن دوش نبودا ده کسان را غم آئینه دل هر کسی را بخود از اهل جان باز است نر به پای حیات از الم فار اهل مجران راجه کتابن زنگان ان عظیم</p>	
	در غیب قصیده نعت		
	<p>فیض جناب الملب دستان نهاد ره داد بی توقفت دست بجان نهاد بلکه که برگ دست حیا بدو نهاد بر خاک مرقدش عرش آفتاب نهاد</p>	<p>آئین که در زلال بقای فیض جان نهاد تیر ترا که آرزو جان بود دلم تا پیش آن دمان ز زندلات غنچه را لذا از جبین یار فروزد گر که او</p>	
	ایضا در نعت بعد از نزل		
	گوهر فتانی آموخت از دست شادان	ایزد سحاب چشم در مرشک گویا	
	ایضا در نعت عقب نزل		
	بر گذار شه شاه کامگار انداخت	بود غیر نشان طره است مگر خود را	
	ایضا در نعت بعد توصیف بهار		
	گفت که بدست خسرو صاحبقران	باد صبا غنچه را ساخت دمان پر زرار	

ایضا در نقبت بعد تمسید طلوع آفتاب	
زبان چرخ قناد آفتاب بهر شرف	بست و بای مجبان شاه خورش چنان
ایضا در نقبت بعد طلوع طلوع خسرو خاوار	
یک شب شاه خورش آفتاب باطل انگ	داد و دلش نایاب پر دل روز رضا
ایضا در نقبت بعد تمسید غروب آفتاب	
ساخت سر خود نهان تیزن لک در	داشت هر اسی گرا غنصیب بتراب
ایضا در نقبت بعد طلوع شب	
اگر دود اگر چه بر دی که صد هزار داد	رسی است اینکه خسرو ملک قنبر
ایضا در نقبت بعد تمسید شب	
ابو دستانه گر چشم خصم شاه خورش	که کشته است خندک شهاب آماج
در نقبت بعد تمسید شب	
در باز خود بر بر دگر بربان	گویا که کند مرغ خشن شاه خورش

تجلی کشیری شاه گود تا هم گاهی است و در یک زنی هم مشرب افادیت بنای در شهر رسنه شان
و شاهین و شاهان از کشیر باد را از سر گرفته قصیده در مرغ سلطان اسفند یار بن سلطان خسرو بن یار
بن سلطان جانی بیگ گفته گذرانید خلعت فاخره و مبلغ دو بیست تنگه خانی کاسیاب گشت از
سده بیست از ان قصیده است

چو باز صبح بر آمد ز جانب خاور	فواخت طبل زر زانده و بازدار سخن
ز آشیان جهان کرد ز غوغا شب پرده	عقاب چرخ ز فیض انموه فیض در
بصحن ایزد چون چو بیند قنقش	جای روز بر آورد دگر ز خاکستر

نوعی جنو شانی غنچه بی است نوع نوع و اهل به اسم یاران میرساند و گفرد شی است رنگ رنگ
گله دارد این خریداران می افشاند ابتدا و حال از تو سلطان شاهزاده و اینال بن اکبر بادشاه
بود چون او خست زندگانی بر بست بر و دولت خانانان تشبیه نمود و تصانیف نامی نامی
مرح او بزم آورد و بکرات و قرات چو ایگر کنند انداخت یکدفعه هزار روپیه نقد و خلعت فاخره

در تجلی کشیری

در تجلی جنو شانی

در تجرید و اسب عراقی صلا شعری گرفت ملازسی در میان گوید سه ز نعمت تو بنوعی رسید آنجا
که یافت میر معزی ز دولت بخرد ز گلشن المش صدرین گل امید به شکفت تا که بهر بوشه زبان آورد
و صاحب ذخیره انخوان گوید خاتمان ملا نوحی را نیز زنجیر نوحی در بر با بنور سینه تسع عشره الف
را بهادیه فانیو داین قطعه در ساقی نامه ادب سار خوب واقع شده قطعه

که روز خرابان بسیاران رسید	به ساقی آن نار خوانی نیست
پوشاه بخت زد ز شنب گشته را	بگردان زره عمر بگذشته را

دیوان مختصری از نوعی متکبر قیاید و غزلیات و دو ترکیب بند حاضر است چون لب لباب غزلیات
اورا تذکره نویسان برده اند چند بیت از قصیده در حقه این صحیفه داده شود

سحر زانه گرمی که داشت بلبل زار	هزار آبله برید سید شش از نقار
ز اینکه هر سر سیم بهین سلسله است	سزد که دعوی خوشی کنم بطره یا ر
بروز تیشم فرما و نگساید	چنین که پشت من الفت گرفت باد و ا
من در غمت از آسید بمان	کجا زیشم سر بسته موز راست گذار
سراز قلا و قمران شاه دزدیدن	بود قساره ابلیس و جرم اشکبار
شبی که گشت ظلمت مبدن از گذرد	سزد که دوی گل آید ز لعل فصل بهار
شبی که خطبه نام خسته فرماش	زبان شیخ دلب زخم میکند مگر از
نسیم لطف اگر برگ گل بچنانند	کلا بخانه بچشم شود و مرغ شرار
خیال جوهر تفت بجای سر صم	چو موج فتنه که در جام می شود سنا
مهابت تو با شرار کند تا شیر	سزد که ز هر تنگد چون عرق زیر کما

نظیر می یشاپوری فروغ بیا نش نظیر صبح یشاپور است لهذا نظیری تخلص میکند و سواد دیوانش
بالا تر از گیسو حور است بنا بران رنگ شام هرات یشکند میرزا صائب گوید صاحب چه خیال
است شوی بهیچ نظیر به غنی نظیر زبانی سخن را به و ظاهر است که ترجیح دادن میرزا نظیر
را بر عرس و برخورد مطلق نیست که عرس در قصاید فایق است و میرزا در غزل
و خود میرزا میفرماید

نظیر می یشاپوری

۱۱۔ خوشنوا سے نیشاپور | حجل از طبع ہے

نظریه از ولایت بهند آمد و کارادین توجہ خانخانان طرادات یافت بعد چند روز
 حرمین مکرمین پیش نهاد بهمت ساخت و این دولت عظمی اندوخته باز رو بهند آورد و در بجزایر
 و کوش کرد و در سده احدی و شصتین دالت و دیعت حیات تقاضی اجل سپرد و در فناء ملک خود
 باین راحت زیر سر گذاشت در تاسخ و فائق گفته اند سه روز دنیا رفت حسان و محبسم آو
 و تنه جاگیر بادشاه کنایه عمارتی با دو فرمود غرض گفته بعضی رسانید که این در بیت از ان است

ای خاک درت بندل سرگشته سزان
مشاطه سپاسی سرخ فلد ز زینیت

یاد اشره جارد ب رهت تاجوران را
از آب و گلست غالمه رخسار همان را

پادشاه در جائزه آن قریب سی هزار تنگه زمین انعام فرمود و صاحب ذخیره الخواصین گوید ملا نظیر سے
از کہ مبارکہ آمد بتقریب بعرض نواب خانخانان رسانید کہ لکھ دیو یہ چہ قدر قوہ زرباشد خانخانان
یش ادلک روپیہ را تو دہ کردہ نمود آن عزیز دیدہ و شنکر کرد کہ طفیل نواب این قدر زر و یدیم نواحیہ
ما و بسند یوں ان نظیر سے محتوی بر اقسام نظم موجود است این اشارہ از دیوان او باشد و در آخر

برائے خشت خم خویم کو آن پیر ترسرا
دل دایم درم داین آہوان مست
از بے آتشوب ادر زلف دارد شانہ را
حسن بنیاد محبت بر پریشانی نہاد
خور و حنت جلوہ برز اہد دہد و راہد
در خور اگر نیمے لعل فام را
قسمت چنین فنا دہ کہ ترکاں مست او
لم لذ تم کہ زد و بریدم ز آفتاب
عاشق میشو مشوق را نام و نشان پیدا
نمائیش کہ گردد کرد خاطر مضطرب گم
قل از تائہ اجاب برگرد و نمیخواند

که از بار پیکر پهلکن خردمشت گل مال
ریزند بر جراحست مشک سود را
تسورش زنجیر دشو را درد دیو اندر
مانشور دغاک را دهمقان ندریزد دانه را
اندرک اندک عشق و در کار آرد و بگانه را
ای کاش ترک کند بهیچ میثام را
درد دور ما بطاق نهادند جام را
در خانه پنجم این شمر نیم خام را
شمر نیکو نیاید تا بگذرد باغبان پیر را
چو محتاجی کرد در دسرش میبان پدید
کمی ترسد شود کتب من هم دریان پدید

موریکه و بر گزدار شکو او قناده ایم
 هر که رقم کنم بچه عذر گن در را
 زنده دار دمر در آتشی را مرد
 زخم با بیاطمان پیدا و پنهان است تیغ
 بر صوفی فی وجد و بال است جادت
 مشربش صغری بپاران شکست
 بهشت روزی نابالغ محبت نیست
 بکینه جوی افلاک عشق می بازییم
 هر که ادل از درون شاد است با پیران
 ترک شخصی کن که دارد خوی افمی روزگار
 در جواب بفرمانده ترم از لطف
 عشق یوسف را درین بود ابد نیار فروخت
 شاهان چن تخی دست اند
 دوش پر سوز دل خویش بر اتم دادند
 آنکه شام زنده گنی شیخ باقیم نشد
 وز نامه پس گفتم مرا که کم رسد سبب
 عریض گر نشدم مضطرب ز آمدنست
 این غم که مال آرد از کیست
 بر تقاضا چشمت نمی افروزد این درو اشود
 آنکه اودر کلید انزان پس گم کرد یافت
 هنوز راه گناه هم بیام و درند هند
 ازین کشاد و جبینان ثبات عیش محو
 دارم دلی ز طایر و حشره و مید و تر

در راه پائمال شود کار و ان ما
 ریزم چو ناله از مژده خون سیاه را
 تمام گل باقی است چون گرد گلاب
 بنحت مشکوی که پیشش بی حال قاتل است
 بر شیشه که خالی ست ز می سجد و حرام است
 بوسه یخوش از ترنج و قند اوست
 کیسه طفل نمیرد متعاش اعراف است
 که هر که دشمن باشد بدوست مانند است
 شیخ و اخوت نگهان است و محمد دشمن
 نیست تا آزرده آزر دن نمیداند که است
 که بسختن شکند گوهر و تادانش نیست
 بندگی خواهد پیروزا کی منظور نیست
 بجایه سرو تا سر زانو است
 سر جو شمع برینده و حیاتم دادند
 کی پس از مرگم چراغی بر سر گور آورد
 بران درخت که مرغ صقیر زن باشد
 چراغ دید و نمیداشت بر روشن شد
 رنگ غم یا بر ماند آرد
 آن زمان درگاه بنشاسی که صدرت بشود
 تو که چیزی گم نکردی از کجا پیدا شود
 کبوتری که پناهنده سر ندهند
 که گل دهند بخوار و یک شتر ندهند
 هر چند دور تر ز کسان آرمید و تر

سماع اردو نشان موصوفیاء چه سوره اندر
 میکشد پنهان و میبرد سحر کبود
 مهر بر لب چه سر کیست محکم زود ارم
 گرم صدف بار سوزی باز برگرد دست گرام
 آن جیل ندیده بهار مگر انتظار
 تو بخویشتن چه کردی که مانگنی نظیری
 ناگهان میزنند طبل رحیل
 شعله از قبر ببال و پر پروانه نکند
 مشتری کور و کن و دلال کور یا فلک
 بچشم میگردد اکنون تماشای چمن کردن

ز شیوه های سمنه رسته و چه جسد
 از خرب تر سر شتر سیر کس
 با سر خشته می دار شود و با نشو و
 نیم بر دانه کز یک سوختن در دست پا افتم
 در آشیان ز کوه تی بال و پر کشم
 بخت که او جب آمد ز تو اعتراض کردن
 رخت خود جز بر آستانه من
 آنچه از لطف کرد شد بهال گسی
 جنس اگر خوب است خواهد کرد بیدار حتی
 که شکل غنچه بر گهبن سرار است پند آری

از مخالص ادست

هست جیل و پروانه گزیند گل و شمع
 خانه خنایان که ز نام و لقب اجدادش

بدر با همسم برگرد سلیمان گردد
 نطق شکر شکن و لب گهر افشان گردد

در تینیت شفا از مرض

سری بخرقه جهان برده بود از غم دل
 فغان ز خلق بر آمد که خانه خنایان است

که صبح دامن پر زرز آسمان بر خاست
 پی تصدق صحت در م نشان بر خاست

در برج خان اعظم میرزا عزیز که که اکبر بادشاه که از پیشگاه خلافت ناظم کجرات احمد آباد بود و قتی که چون کرا
 فستج کرد نظیر ستمید فتح میکند بعد از این است

گفتیم این واقعه یوسف مصری است

گفت فی صاحب این قصه عزیز و گراست

این عزیز در لفظ عزیز باهام خوبی آورده صاحب مرآة الصفا گوید قیدی بسیر نظیر ستمید بعد از این است
 بر دوازده نیشا بور رفت و مرتبه دیگر ببنده آمد در کشتی فوت شد به سرش عیثا تا سرخ و فغان پر خود دیکه
 قیدی گری میزد رحمت و نصیر آبادی در ترجمه عیثا بسرقیدی گوید که قیدی برادر زاد که با نظیر قیدی

عظیم

عظیم از عظماء شمراد و صاحب دیوان غزل و قصائد و تنوی می بنور عظیم صاحب مرآة الصفا گوید و نقل
در سنه احدی عشر و ثمانه و الف این غزل سلسل در نهایت خوبی از شاه نمود

قاصد آمد گفتش آن ماه سین بر چه گفت
گفت دیگر یار حد فویش نگذار در بدون
گفت سر را پیش از فاک رد کمتر شمر د
گفت جسم لاغزش از غصب خایم شست
گفت خاکستر چو زرد و خاخش بر باد داد
گفت در محشر بیکدم زنده اش خورایم کرد
گفت خیر و شر نماند عاشقان را در حساب
گفت با ما برب کوثر نشیند عاقبت
گفت دیگر نماند ز بر خاطرش بار عظیم

گفت با حرم بساز گفتش دیگر چه گفت
گفتش جمع است از با خاطر از سر چه گفت
گفتش کتر شمر دم از تن لاغیه گفت
گفتش من سوختم در باب خاکستر چه گفت
گفتش بر باد رفتم در حق محشر چه گفت
گفتش من زنده گردیدم ز خیر و شر چه گفت
گفتش این هم حسابی از ب کوثر چه گفت
گفتش گر عاقبت این است ازین خیر چه گفت
گفتش دیگر بگو گفتا گو دیگر چه گفت

خان آرزو و مجمع القافس زیر پرده عظیمای نویسد میرزا محمد نعتیان که در جواب این غزل غزلی گفته و در مطلع غزلش
بر تمام این غزل نموده میگوید به است عالی از عظیماد غزل سه عظیمه بنزد که از قاصد بود یک گفت پس البتة گفت
غرض خان عالی اینکه همه جاد جواب دو گفتی باید نوشت گوید جواب بدو گفت و بیگ گفت هر دو میتوانند شده صورت
اول ظاهر و بیان صورت ثانی اینکه عاشق با قاصد گفت مقوله ماه سین چه بیست تمامد گفت با حرم بساز یعنی مقوله
او این کلامه است علی بن االقیاس در همه جابراین تنه بر سه عظیم است بلکه سهو عالی است سابق در چنین اثر جسم
معلوم شد که فقیر مقلع نعتیان را از خان آرزو نقل کرد و ام در کلیات نعتیان غزلی که در جواب عظیم
گفته دیده شد سلسل بطور عظیم نیست و مقطعی که خان آرزو نقل کرده اند بلکه مقطعی این است
به عالی آخر نیست دانی گفتگو عشق را به تا کی آخر کس گوید فلان دیگر چه گفت به ظاهر اینها طر
نعتیان هم جوابی که فقیر نوشته گذشت لهذا مقلع را به بدیل نموده چنانچه در بیت اول قطعه نمود که در باب
که خدائی کامگار حقان گفته لفظ عالی را با الابدل ساخته و در ترجمه او مفصل گذشت به

فقیر از شرافه کرده و فصحاء و سحره است اکثر بداحی حاتم بیگ اعتماد الدوله پیرداخته و قصیده دالیه
که در شرح اعتماد الدوله گفته بیلغی خطیر سایانه مقرر گردیده بعد فوت شیخ هم چند سال آن وجهه

عظیم

شملقان ادیب سید مطلع قصیده مذکور این است

اہل صورت کہ گویست صوری شادانند / فارغ از فقر و منوی اضداد اند

ہست تیغ در سنا نہی و نشین دالغ روداد و دیوان او حاضر است این ابیات از اینجا گرفتہ شدہ

خیال چشم او در بند دارد جان محزون را
کوہ میکند وقتے از سیئے تدبیر وصل
دست دہائی یتیمان زد بند اگر بدست
تا قابل است حسن ترا خال عارضی
از قتل با پیچ سر و در متاب زلف
گفتم کہ ادم دل ازین دلبران شر
خواہد دید صبح مرادی صبور باش
رحمی بحال خویش فقی کاین شکاریان
قربان آن لیکم کہ کشتش نکرد سیل
ای کتوبر تو کہ سرخچہ نشا ہنیت نیست
بدل کرد است بتان و افہامی ہر نیکو
کشور دشمن است اینجا عدل شامان برکت
یزد آن عیسی نفس را ہر چہ ممکن بود داد
قاصد مرسان مرزدہ بدل زد و مبادا
بجان اذن فقی خورسند و قائل سرگران آرد
چہشت گرانی از می چون ارغوان کند
قوی آئی و ہر دم مضطرب است بجز عجا
ز رفتش روم از جای خود چرا نروم
حسن در پردہ محال است کہ ماند بہرمان
چون طفل کہ ماند نہ ہم آغوشی دایہ

بی پایکی خزانان بس بود ز خیر مجنون را
یاد آن دوران کہ عاشق قوت تہمیر شاد
وای بر جان گرفتاری کہ بندش ببدلت
مقبول نیست بندہ کہ او خانہ زانویت
ما را صیغہ حاجت این پیچ و تاب نیست
خندیدہ زیر لب کہ ارادت مقدم است
گردون برویت و در خاوند نیستہ است
و حق کہ سندر رحم کہ تیر از کان گذشت
با آنکہ ہر سوال مرا صد جواب داد
بر خذر باش کہ آد انہی سے آید
کہ مال شدہ است این متاع باج نہ دارد
خون مظلومان خداوندان این کشور خورند
با وجود حسن و یوسف نغمہ داؤد داد
کم حوصلہ از لذت پیغام نمیرو
نمیدانم بجز تسلیم و در سئل چہ می باشد
بیار از یادی خون گران کشد
جو دام افتادہ مرغی بر سرش میاد آید
کہ نخل سرکش اوریشہ در جگر دارد
غنچہ گل گردد و گل نیز باز آید
بر یاد تو دل امیدم آغوش بر آرد

<p>شوق را چون ادب عشق عنائگر شود دل دود در پی آن دلبر و شکم در پای مقبول نیست جز به تیم نماز عشق بسیار دلیران نگو می کنند گمر کرده بودم بدوست و جوب حرمان بودم میکنند بر عکس مردم باد و ستان شب فراق چراغی ز دل فرد زم و گرم تکلف بر طرف اے غیر امر در نیکشده بدی کار زخم کار سے من ببین که بخور و اکنون بستم سوگن بصد هزار جفا از تو تا امید نسیم زدست شعلهای سینه سازم چاک چاک ز در خاکش ندوست باین رنگ که تو بکنار آگدایان تو کجا قرار دادی به تیان شهر ایدل مده اختیار خود را ایکه پیوسته زنی تیر و نذاری سپهر صدای باد و دران زلف ال برقص آرد سزاواری بزندان قفس بلبل چه میکان نفس نه قطع از بی حدی سار و کوه آرم</p>	<p>دست و پای گم مرا زنجیر شود مطلب رسمی است کمن کز پی دیوانه رود بایم و خاک کوی تو گو آبر و مباحش دانسته که دل ز تو ای یار سیکم اینقدر بود که از کرده پیشانیان بودم گر زنجی نسبت زلفت بند و کرده ام چو شعله آتم و خیزم چو شمع سوزم و گرم درین مجلس تو خواهی بود با من بگو که چو کند دل ز من شکاری من کیکه خور و قسم عمر بایاری من که از جای تو پیش است ایسا و آنگین چو شعل تا گریان گزنی ز آهن قبابی من چند در خون جوانان زده پیر شوی بهرمانداری ایدل منزلت یار دار تو آنچه بود گفتیم و اگر اختیار دار نخوری تیر و عاے سحر از بگری کد نیست بی اثری شب سرد و در بگری تو خور دی چراغ در گل و گلشن ندانستی گر آنجا کم پیوند فرادی بفریاد</p>
--	---

تکمیلت میر یوسف بر این پوری شاعر خوش سلیقه است و موجودات را منته از زاده طائفه چاک باشد که بیش از
تصرف اکبر بادشاه سلطانین کشیده بودند در عهد خلدی مکان با امیرالامراذ و القار خان بسیر میر و در
حد فرد و کس آرمگاه و محمد شاه ساغر عیشی در اهتباب دولت و وزیر الممالک قمرالدین خان می پیود
را از پیشگاه نداشت بخواب شخو ر خان سهر مختار با سمان نینود و قصائد بسیار در مدح امرا و عصر نظم آورد

در کتب میر یوسف

و در تمامی عشره خامسه مدد الف و در نقاب عدم کشید و قیقه طبعه سادات باره برهم خورد و در روز
آرامگاه در سلسله مستقل گردید قطعه تاریخی از نظر خلافت گذرانید و هزار و پویه و خلعت صلوات یافت
ماده تاریخ این است

آفتاب ملک قبال از کسوت آمد بدین

مگر در وقت دنیای دون کی کشکش ملل	ولم	بگردن خمیر را چندین طایفه که بر خیزد
بنیورین که بتن نقش بور بادارم		او کشید و که دارد قبای عربانی

حرف الواو

و قومی میر محمد تربت از سادات الحق آبا و نیا پور است اهل وقوع گوئی بود و لنداد قومی تخلص نمود
و در شهر و تاریخ دانی و خوشنویسی بد طولی داشت در عهد اکبر از دلایت سرس بهند کشید
اول با شهاب الدین احمد خان محبت او موافق افتاد بعد انتقال خان مذکور رفاقت خان خانان بگریه
دور لاهور را زین عالم رحلت کرد و خان خانان او را برین رباعی سده هزار محمودی صلوات بخشید

ای بزم تر از ردی ساغر خورشید	وی پیش ثبت کشید و در بر خورشید
گر نضله خاک آستان نشدی	چون ظلمت شب شدی مگر خورشید

و بعد آن میر معصوم مخاطب ببالای نسب خان خلعت الصدق میر محمد زمان را سح سرچندی نسب او با سحر
اطال قدس سره میر محمد زمان از مشایخ میر خرم او هند است نامش بایران رسیده و نصیر آبادی
دور او رتد که خود داخل ساخته خانه او دو دومان سخن را در دشمن دارد میر معصوم حسین شاقب عم
او ستاد میر است دارا و خان و میر غازی شهید متوطن بهر از اعمال لاهور هر دو شاگرد میر اند
این اشعار از میر غازی است به هنر سرسره مقصود میگردد و هنوز در راه گرد در سرشته پرداز بازی شد
اکبر ترابی نسیم گل بهر لاهور از آرزو دست به یک گریبان دار چاک از بارام آرزو دست به ولایت
گرم روان در در منزل نیست بهر کجا سوخت نفس شام نسیان کردند بهر اوایل نو که محمد اعظم شاه خلعت
خلعت بکان بود و منصب به قندی سرافرازی داشت شاه عبدالعظیم مالک لاهوری از زبان آقا رفائی مشهور
تخلص لاهوری با فقیر نقل کرد که هرگاه میر محمد زمان این شعر گفت به دلبر یا مستم و گوشت خلعت رفت
و کز ترغیب با اندازه کاشای خویش به صاحب طبعان ایراد کردند میر آرزو شد از لشکر محمد اعظم شاه بفرست

حق آبادی

نور و جلال

و این بیت سبب ترک نوکری شد و محمد علی خان تین کشمیری در تبرکه خود این قتل را بر محمد باقر جلیل نگه ای
 نسبت کرده غلام محسن است حقی نمائند که دوست میر محمد زبان گوشته خلوت رفتم بی تقدیر باو واقع شده
 اینهم درست است میرزا حسن رفیع مشهوری گوید سه یکدگر دو ابر و دا چون طرت شوند پیکر گوشت بر دوش
 تو از میان خوش است و ازین قبیل است این شعر سه صبح رسید در روز شش ماه شبانه خانه نشین
 روسه سحر یاد باد یار این بهانه رفت پی میر محمد زمان بد ترک نوکری محمد اعظم شاه باکر م خان خلعت شاهی
 میرخله مکتبی کرد و بار ناظم لاهور و یکبار ناظم لسان شد بسیر میر دکر م خان سیصد روپیه در ماهه و خرج
 پاکلی و غیره از سرکار خود رعایت میکرد آخر ناموافقت در میان آمد میر ترک رفاعت نمود و در سینه سیخ
 و آتش و الف و در او نه عدم آسودر آخ بمر داسخ است او میطر از ده گل عشرت ز آب تنج
 عریان تو بخیر و شفق کردی است که ز خون غمیدان تو نه خیزد دست بر سینه که در پیش رقیان کردم
 داشتیم دلغ تو در سینه که چنان کردم پنهان عرض ندارم زیره سختی خویش بنجوسایه سر آه از خورشید
 شده ام و بهر چه دیده کشودیم اسه بهار توئی به شرار خرمین بلبل چراغ فانه گل به وجدان صاحب این عالم
 و فغان گنج لالی است در شاعری کار از پریش برده و دیوانی شخم قریب بست هزار بیت
 فراهم آورده قصاید و مثنوی علاحد دارد و توطن لاهور اختیار کرد مدتی رفیق نواب سید الدوله
 عبدالصمد خان ناظم لاهور و عثمان بنو نواب مدوخری باو مقرر نمود و در محنتی خاص بهندول میداشت
 و هر روز پیش از عصر مجلس مشاعره القاد می یافت و بعد از آن جماعه بود بعد سید الدوله
 زکریا خان پسرش مدوخری را بحال داشت و چون ذکر یا خان شمس با سخن نداشت محبت شعر و م
 نور و شصت و چند سال عمر یافت و در لاهور ماه جمادی الآخره سنه ستین و آیه و الف جان بجان آفرین
 تسلیم نمود و شعله اشکراوست

جان حاضر است بشان دل سکنی طلبیت	یک خیشه بود شکست به کامن جانبیت
بیس از مردن مرا آنسو قامت برزار آمد	ولہ قیامت آمد اما بعد چنین انتظار آمد
ولی بیار و بیخانه عاشقانه در آ	ولہ بگو که شیشه فروشم باین بهانه در آ
نوبهار دیگر آن آمد بسیار غم گشت	ولہ آب برگشت و بهار برگشت و یار غم گشت
نه در بسند فقیری شود میل دولت کن	ولہ سفر در پیش داری ساعی بنشین دره طی کن

یکند افلا فخر و فاقد زرداران وقت
 بهار آمد و یاد دوران کردی
 با سنگان طریقه تسلیم حکمت است
 چه شد گر باغی یار است کم دوزخی قیصر
 روید از بس که خوابان چیم در سادر کابل
 خوش صد رنگ جنون است اشکم
 لغتی بسته ایم بدو ارزندگی
 گین قبله ناکی رسد به قبله مناس
 ماهیون گل کرد ازین دوستان کم کرد
 سیر باغ اکثر میر و دان غفل و مترکم
 و سنگاه آفتاب است کاجا و ابو دوست کم
 من از چه پیش رده دلالان سر فرو برم
 چون نکست پیر این گل صید و قایم
 گردش پهلوی بین در خواب هم آرام است
 حیران بودم که تخت شاهی است جهان
 دل گفت که لوح مشق چندین سودا است
 هر چند که خاکي بظهور آمده ایم
 معذوری اگر نمی شناسی مارا

بر شکم با سنگ مانند گین دان بستاند
 به واسطه دیارت نگریده باشد
 پیش آیدت اگر در پستی تمیده رود
 که در یک جامه بیابی رنگ بزن و نمیرانجا
 ز در هم دوزی گرس چمن شد دهن زینش
 شیشه بود قلمون است اشکم
 چون رخنه است هیچ نبودن نمود ما
 چه شد ز گردش طالع که زیر دست
 شرم چینی است باقی حلقه زنجیر را
 بگل از بس که هم رنگ است در گوارم گردد
 و در نه مال مسکان چون مرغ زیرین نیست
 چون بجه بر جنازه نباشد نماز را
 کردی رقص گر تو را گرد تو گردم
 کام آسایش نمیدانم که در دنیا گرفت
 یا تخم گشتی پناهی است جهان
 باید شستن بر از سیاهی است جهان
 از قدسی محفل حضور آمده ایم
 اگر دی است بر و ز راه دور آمده ایم

خان آرزو در مجمع الفاکس این رباعی ثانی را بنام میرزا منظر جاجانان گرفته شاه عبدالعظیم حاکم که از یاران
 منظر مالی نسب خان است گفت که رباعی مذکور بلا شبهه از خان مذکور است مگر از زبان او شنیدم

وجدان گوید

فلک گرداگرد یک نفس آرام بخوابم
 تا گویم قیمت آئینه ده انعام بخوابم

ز من شهرت تمنا دارم و فی نام بخوابم
 دل از من تا پذیرفتی نگاهی میتوان کردن

فروغ طبع بخشنده ای الهی اوج بهت	بیر عالم کتاب پشت بام میخوام
<p>مطلع این غزل را در نسخه از دیوان شیخ حسین شهرت دیدم و از اجناس و سرودن نقل کردم حال تحقیق پیوست که از وجدان است اخلاص در تذکره خود این مطلع از شهرت می آید و مطلع نه من از آسمان قدر نزد نام میخوام بنگین داری ازین فیروزه بهر نام میخوام به بعد از آن میگوید قریب بنین منی شغفه این شعر میرزا صاحب گوش شهرت رساند شعر کی از عیش بآن رنگی که باید کام میخوام بنگین دارم ازین یا قوت بهر نام میخوام به بعد از شنیدن این شعر شهرت مطلع دیگر بهر ساند که مطلع زهر شیرین کا فرم گر کام میخوام به بتی بچسب ترا تو ام بام میخوام به بگوشت گوید مطلع اول که اخلاص از شهرت آورده از نیست بلکه از میرزا سعدالدین محمد راقم است باز آنکه آنقدر در مصرع اول میرزا سعدالدین غزل شانزده بیت دین زمین گفته از آن جمله است که گویم از فلک قصر زمره دغام میخوام به بنین داری ازین فیروزه بهر نام میخوام به درین گلزار سیر لاله و گل نیست منظوم به نشانه از در گردانی ایام میخوام به تودر گلزار مست جلوه من از ساده لویها به ز بلبل نغمه از گل بوز سر و اندام میخوام به شیرین نکر دم بر مراد کامرانیها به هنوز از آنکامیهای دودت کام میخوام به بهر صدمع جسم زان لب شیرین نمی آید به علل و تا که من از تلخی ایام میخوام به به مصمم الملک صادم سله الله تعالی که ترجمه او گذشت نیز مطلع برین و تیره میگوید مطلع نه در دم از دست آباد جهان نه شام میخوام به به قمر دارم ازین محرابی آرام میخوام به به جهان از ارباب صلات نیست پر است تحقیق چند که بمعرض بیان در آمد ترجمه او درین صحیفه اندراج یافت به</p>	<p>والله علیک فان و انست لپشتش لباس تم النبی صلی الله علیه و آله و سلم بیامیر سید ولد ایام طراز دارد زلف کسوت عباسیان پیر</p>
<p>جاء اعلام او در آتش بچنگ پیرو دارد و آغستان شد و بنا بر اخوت با خلفا سبب سایه جماعتی که برکنند آن سرزمین اند مقدم او را گرامی داشته بشمخالی خود برداشته شغال رئیس را گویند و تا حال نبی اعظم او بر شمخالی آن ملک قائم اند بعد سوم او انخاص میرزا باراد و بندگی شاه صفی صفوی از دغستان بیاید سر سلطنت آمده مورد غایت شد و خطاب بشی قلی خان و یکبارگی کری ابروان بیایه گردید از دود بونید آمد که فتح علی خان که پوزارت سلطان حسین میرزا سر امتیاز بر افر خسته دیگر مهر عثمان</p>	<p>از دودمان باست سرخ داستان با</p>

او را به پسر پسر سید بنده اصغر آنها محمد علی خان است که والد علی قلی خان و والد باشد ترقیات کرده به
 سبک پیکاری ایران و ان ذخیره افتخار آید و خست و در سنه ثمان و عشرين و اتمه و الف و در گذشت همچنین
 اولاد انخاص میرزا در سلک امرای عظام منظم بودند و بمنصب بیکری گری ممالک عمده پاکی داشتند
 علی قلی خان در اصفهان سنه اربع و عشرين و اتمه و الف بود و خراسید و چون اعتماد الد ولد فتح علی خان
 مذکور در سنه ثمان و عشرين و اتمه و الف از وزارت عزل و کحول شد و دیگر اقوام او نیز به
 از مناسب و مکرر بهادر پای عزل آمدند تفرقه بجای باحوال تمام این سلسله را دریافت و در سنه
 اربع و عشرين و اتمه و الف محمود خان افغان از قندهار آمده اصفهان را محاصره کرد و در محرم سنه
 خمس و عشرين و اتمه و الف اصفهان را گرفت و سلطان حسین را بهالم دیگر فرستاد و تا هفت سال
 و کسری که افغانه در عراق و فارس بادشاهی میکرد و بدبجای مردم آن ملک خرابیهای بسیار راه
 یافت و در سنه ثمان و عشرين و اتمه و الف اصفهان و دیگر ممالک از تصرف افغانه برآمد و رایست
 شاه طهماسب خان سلطان حسین میرزا که در وقت محاصره اصفهان پدر او را بجست آوردن سپاه
 کمک محمدرضا بیست آذربایجان خسرو شده بود و او در دار السلطنه قزوین در حین و حیات والد
 بجزئیات شت بافرشته شد علی قلی خان درین ایام منظور نظر شاه طهماسب گردید و چون نادرشاه
 در سنه اربع و عشرين و اتمه و الف شاه طهماسب را معطل ساخته کار سلطنت را پیش گرفت علی قلی خان
 چندی در اصفهان منزوی باز ساخته جانجوهری او را پیش آورد یعنی خدیو سلطان دختر حسن علی خان
 عم او با نامزد شد و در این هر دو کتیب با هم درس میخواندند و سبق عشق از بر کرده نسبت لیلی و مجنون
 بهر ساند چون افغانه بر اصفهان سلطه شد بهر کریم داد غلام محمود خان خدیو سلطان را نکاح
 خود در آورده و از مردم شاه طهماسب کریم داد را کشتند بعد از آن نادر شاه او را بی بخت و تصرف داشت
 و بدیندی نادر شاه بهادر در کتیب از او بخت قلی بیگ حاکم یزد پسر عم خدیو سلطان کشتید چون
 نادر شاه او را در مردم یزد بخت قلی بیگ را کشتند پس از آن صلح خان قاتل نادر شاه
 با خدیو سلطان عقدی بست بنام کار صلح خان را کریم خان زند قتل رسانید سپس میرزا احمد وزیر
 اصفهان در جالاک خود او را در میرزا احمد هم بردست کریم خان کشته شد بعد قتل میرزا احمد خدیو
 سلطان اراده نمود که در خانه کرالی معلی میشد که از اینجا بهر رود و از راه دریا خود را به پیش و از راه

اجل فرصت نداد در عرض راه در بلد کرمان شایان دعات یافت نشد و اگر بلاست منعی برود و قفس ساخته
 القصة علقیان از حضرت بنات رفتن مشوقه و بیم نادر شاه رخت مافیت بدارالاسن بند کشید و ملاقات
 او با قتیله در راه و سر سینه سیخ و او بپوشید و مائه و الف و قتیله از بلاد سند بکشور هند عطف عنان نمودم اتفاق
 افتاد و با هم تاشا بچمان آباد سفر کردیم و بعد در و دشت بچمان آباد قتیله یک هفته توقف کرده راه را که آباد
 گرفت و او در دلی رحل اقامت انگیزد و بعد زمان قلی خیر از هندوستان بزیارت حرمین شریفین
 شتافت و بعد از این سعادت بهک دکن افتاد و از حال یکدیگر اصلا خبر نشد تا آنکه علی قلی خان خست
 هستی بر بست و دلدانه من او را در سر و آزداد که کردم نه او را در ریاض الشعراء و صیبتا علو مزاج ازدو
 تراوش میکرد و روزی گفت اشب خواب دیدم که بادشاه هندوستان را دست گرفته بر تخت نشاند
 یکم روز در عرض راه با قتیله گفت بیا بنید با هم اسب تازیم هر چند با کردم گذشت آخر اسپان با هم اسب
 قتیله با آنکه بپند می بود از اسب دلایقی او پیش رفت بسیار بد و بعد در و دشت بچمان آباد علو مزاج
 او کار کرد و در جات امارت پیمود و بواسطت روشن الدوله و خط سفارش برهان الملک است و شجاع
 نیشاپوری ناظم صوبه اوده شرف ملازمت فردوس آرا میگاه محمد شاه دریافت و بمنصب چهارشاه
 و خطاب نظر جنگ امتیاز گرفت و میر قزق دوم شد و در عهد احمد شاه خلف فردوس آرا میگاه
 شش هزاری و پنج خطاب خان زمان بهادر خطاب گردید و در سینه سیخ و مین و مائه و الف هم اسب
 صفد جنگ از شایان بچمان آباد بصوبه اوده رفت و در ایام سلطنت عالمگیر ثانی برای اصلاح امور
 شجاع الدوله خلف صفد جنگ که بعد فوت پدر قائم مقام شد از اوده بچمان آباد آمد و بواسطت
 عداد الملک وزیر بن امیر الامرا فیروز جنگ بن ذواب اصفیاء عفران پناه خدیو دکن بمنصب
 هفت هزاری در جبریتا اعتبار گشت در هندوستان همه وقت شور غدی که سلطان در سر داشت
 هنگامیکه مشارالینا در کنج میرزا احمد بود میرزا شریف نامی را بولایت فرستاد که خدیو سلطان
 را بپند آورد و او بولایت رفته از ترس میرزا احمد دجه آمدن خود و اصلا بر زبان نیاورد و الا شجاع
 بنسب یار در فرافتنه و برخی داخل ریاض الشعراء نموده و در ترجمه خدیو سلطان شنبوی
 طولانی در تقریرت او درج کرده این بیت از است

خسرو بهشاخ او سحر دهنی

از گلشن حسن تازه سر دهنی

نشان کردن شده و بشاخ سابق معلوم شده شستن هیچ تدریج بشاخ چه معنی داشته باشد و اله در
 هندستان بر صدر امارت بر سر میرزا که در شاهجان آباد سینه بهین و آینه و آلف و دلیت حیات سپرد
 تا بهر حال که حکم او را نمی یافت و فقیر آن را در سلک نظم کشیده ظفر جنگ امیر گهر سرخ معنی به حکم
 انجان کرد و ملت به طلب کرد دل سال تا سرخ فو قش به خود گفت پیوست و اله برست به در
 مرض موت قریب بحالت استقامت در فکر شرف بر ملوی عبدالکریم کشیدی گفت که ام دقت فکر شمر
 است که باید خواند و ایمان تازه باید کرد و غضب آمد و این ربانی خود که سابق گفته بود خوانده
 گریبان رود دم زن نخواهم مردن به در خاک شود بدن نخواهم مردن به گویند علی قلی بهر دین غلط است
 او نام تو مردن نخواهم مردن به داود تذکره اشعراي نوشته مسی بر یا ضل اشعرا شکر احوال موزون
 سلف دخلت درین تحریر این صحیفه نسخه آن به فقیر رسیده و بعضی مطالب از آن نقل افتاده
 اثبات تجربه او چنین است و اله میگردد

چنانچه بر سر مدارم آمد	آه مردن بکارم آمد
از در زش جنبایش دل مرا چنگ کردم	بایا تا بنین دل سامان چنگ کردم
در دشت عشق مجنون دنبال راندم ازین	با آنکه من درین ره صد جا درنگ کردم
پای خویش بر دم شمع زان فاخته اندام	که میخواهم برای خسته خود بستر اندازم
در سینه کاو کاو گنجایش همان گنج است	مار آولی که مانده و او در امکان گنج است
آب حیات و کیمیا عدد باره و دفا	ایتمه میرسد بهم یا ربهم نمیرسد
بر سر تنم و لم جنگ خریداران من	این تناعی است که در کوچه بازار تو بود

افزون از زنی کاخی است به دردم رشک ز غوغای خریداران چیست به این همان جنس که است
 کرد که است به روزی فقیر این بیت خود بر خواهد زد و ام بر سر جهان پا پوش به بی سبب
 این بهر نه پایی نیست به و اله گفت لفظ پا پوش یعنی کفش در ولایت کشیدم چند بیت از استادان
 سز خواندم از آنکه این نیست میرزا صاحب به چرخ دویدی است که از خرمن من خاسته است
 خاک گروی است که انشا الله پا پوش من است به و نیز روزی گفت طیار رنجی میا بعضی بطاوطی
 بنویسد بعضی بهر ترشت تحقیق چیست گفتم از کلام میرزا در رفع دعا عطا فرمودی مستند میشود که طیار بطاوطی

حطی است بیکویدسه دار و چو مرغ غمت پرواز لبش است به اسباب پیش و عشرت طیار گو نباشد به
 و نیز بیکویدسه آتش عشقش کمان حسن را طیار کرد و به حن گنجش زبان را تیغ لنگه دار کرد به و از کلام
 میرزا محمد سید اشرف باز در رانی نیز چنین منوم بشود و بیکویدسه میرزا باز از هوای عشق او رنگ از رخساره
 گرچه باز خیر موج باد و طیارش کنم به بخاطر فقر میگذرد آنچه نازیب است بفرخی که بال و پر تسام
 بر نیارود و باشد نماند و آنچه مرتب است بفرخ بال و پر برآورده که نیاست پرواز است بشاید
 ظاهر این اعتبار میار طیار گویند و الله اعلم به

در آفت تابانی

و آفت تابانی شیخ نورالدین نام دارد و خلف قاضی امانت الله ساکن تالاه پنج باور موحده و تابان
 هندی بر وزن طاهره است از توابع دار السلطنه لاهور بقاصه سی کرد و جانب شرقی منصب
 آن مکان بر سلسله آباء او تعلق دارد و صاحب انکار و صاب و زبده شعراء فاجیه است طبع بلندش
 تحسین خواه و فکر از جندش قابل بارک الله عزای خدمت سخن کرد و در تصحیح زبان کوشید اگر چه کتب
 تحصیل هم کسب نموده و امانت شعری بر نداشت غالب آمد خود با فقر نقل کرد که شب در رویا بگویم

بخاطر رسید مصرع

جام طلب به دست تو لیر داده اند به بعدید از شدن این پیش مصرع رسانید مصرع
 در خنده اختیار اندازی برنگ گل به و نیز با فقر گفت که دست این مصرع بخاطر رسید
 ای چراغت بگفت از رنگ سنازد و بیای پیشش ماه مکر مصرع دیگر کردم و بعد پیشش ماه این پیش
 مصرع هم رساندم به مصرع دل زو ستم به بستان غمت گم کردید به سیان او و شاه عبدالحکیم حاکم داد
 جانی و اتحاد روحانی است با راده میرزا کن با حاکم از خط پنجاب روان شد و دست و نیم رجب سنده
 از پنج و بیست و نه و الف و ایزد اورنگ آباد گردید و با فقر بر خورد و مذهب الاطلاق مستقیم الوجود است
 بعد گفته هر دو عزیز دست سحر جاب بندر سورت کشید حاکم از راه دریای جانب حرمین شریفین قطره
 و واقف از ضعف جبهه و هجوم اعراس طاعت سفر دریانداشت در سورت که اقامت کشاد بر زبان ابتدا
 میگوید بلا طعم لوت خود از سفر حجاز و زیارت اماکن معنی که محل تقدس و متزه است مقصرا ندیم
 و این شعر استاد حسب حال خود یا فتم به که چه جان میبوی نزدیک است به و در بودن باز
 نزدیک است به هر چند اکثر عوام و برخی خواص تا زیاده طعن بر او سخن نیست این قاضی نیز سنده که

دور در محل حیران فرماید لکن او انهم میداند که سر رشته ادب نگاه داشتند و نورانی لایق محض و دستار آرد و در
 جواهر اشک نیاز ندارد و آستان مقدس کردم چون حاکم از سفر خرمین شریفین مراجعت نمود هر دو عزیز
 با هم از صورت بر آمده پانزدهم جادی الاول سنه تس و سبعین و مائیه و الف یا و رنگ آباد رسیدند و در
 شکیب شاه محمود قس سر فرود آمدند حاکم نوزدهم شوال سال مذکور به بیخیز از آباد متوجه شد و وقت
 این با وقت کرد و نوزدهم صفر سنه تس و سبعین و مائیه و الف حاکم یا و رنگ آباد مراجعت نمود
 و دوم رجب الآخرین سال و وقت و حاکم هر دو بار آمده پانزدهم یا و رنگ آباد را وداع کردند چون شایع
 شتافت بر این دو ماله غیر مانع بود راه برادر و حیرت را اختیار کردند اتفاقاً تا این او رنگ آباد و بالا
 قطع الطریق نخست نماز و سالن و کتابخانه تیار کردند و هیچ چیز نماند الا عینک و قدری
 سیاه و چه همراه بودن سیاه اینکه وقت شوق کی یاد از سیاه که در او رنگ آباد از زانست
 قدری همراه گرفته بود و این اعز و بیکار شد و بالا پور رسیدند و از اینجا کتابخانه مشکی بن اجرا
 نامزد و فرمودند و وقت این مطلع و ترسانه حسب حال موزون کرده بقلم آورده

یکه و یار و سیاه با مانده است	چشم حیران و دل بیابا مانده است
کرد و غریب فارسی را بهر زبان	سرانده و نماند هیچ چیز از سالان
بر دهنده را بچسب بود الا عینک	و مانده جا همین دو چشم حیران

نظر قدری ز سر انجام کرده بطریق هندوی بهر دو عزیز از سال داشت و وقت در بالا پور نیامری مصعب
 کشید چون نقل مکان در قریح مزاج و از آن مرض دخلی وارد و وقت را بر دوش کماران سوار کرده
 بگولا پور بردند و بسبب همادی و وقت و کرایه کماران دیگر ضروریات سفر زاد راه رو کمی آورد
 و سافت دور در از هندوستان تو مشه میخواست لکن باز آدم اخیر از گولا پور نزد فقیر فرستاد
 این بار هم مبلغ بیستین مرسل گردید از گولا پور بگولا پور رفتند و آنجا متوجه پیشتر شدند بعد طی منازل
 و قطع مراحل حاکم دوم شوال سال عالی بمناییز و پیشیار پور و وقت به تالار رسید و عنایت حق تعالی
 چشم این اعز را بسره سواد وطن روشن ساخت و وقت در سلک از باب هلاکت نیست نام او
 باکم برابر ادای حق صحبت ثبت افتاد و وقت دیوان خود را که سیر سخاست است بمطالعه فقیر داد
 و این اشعار در ضمن سیر انتخاب پذیرفت

دید تا ثابت قدم بر جاده سودا مرا
کشید یار از عشره در مرا
خواهم سعادتی ز طواف قفس برم
آنقدر بادی که زخم کینه مانوشود
نشوم نافه گر از نکت زلفت دم زد
کرد انیس شهیدان تغافل کعبت
در نظر چون سایه شاد می آید مرا
ای هم آواز ان وداع عند لب
آه از خشکی طالع که درین فصل بها
گریز گاه بود این دل بریشان را
چون فی نشاطت همدی بچسب مرا
نوازم بدام تو ز دودم چه بیکشی
صاحب دلان ز محبت بهره فنان کند
مانودی از سی سنگین دمان تنگ را
چند روزی شد ز کوشش رفتم و یادم نکند
چون سالکان بر اه طریقت نهند پا
خجل از بخت شمس سار از چشم
در کف من گسستم ز گس نیست
بر مصور پسری حیرانم
چو ز گس ناخن چندی بهر انگشت نخواهند
پر بردن می آورد از شوق پرور فغان
حسن چون شاهانه بر کسی نازار نشسته
یار ب زود آه که این سیاه رو

بزند از دیک نقش زخم از پا مرا
کشتن خورشید شد ضرر مرا
در نه چه حاصل است ازین مشت مرا
آرزو زبان خانه مشکین زخم دارم مرا
اعتباری نبود گفته خود ای را
این قرنی ز کجا یافت سیاهی را
سر پائی یار سودن یادی آید مرا
بودی گل از جامه ضیاء می آید مرا
سبل تشریف نیاورد ویرانه مرا
خدا از یا خد کند عمر زلف جانان مرا
تالم اگر سیج شود هم نقش مرا
بگذر که در دوزخ چه کج نقش مرا
یاد است این سخن تر زبان جرس مرا
ساختی تار یک در ششم جان تنگ مرا
گر چه یاد آرند اکثر دوزخ را زفته را
بچون مصداق چوب تراشند را بهما
نه عند لب زبانه کرد و اند مرا
زین چین چشم رسیده است مرا
که جو تصویر کشنده است مرا
بود بسیار ذوق دوزخ آشی شون پشاز
عقل گرداری چشم کم نهی میوز را
عشق گرم دار با ز می کند منور را
آن زلف در بهشت پریشان شد مرا

دیگر خبر تمام بود و آن صحبت نیست
 خامه را و احوال را تقریر کردن مشکل است
 انصاف بیکدیگر در محراب گفت نیست
 از زمانه های اقدار و احوال آشنای نیست
 و اگر سینه ای که منم حزن زدن نیست
 رسید یار دیگر یار من درید و گذشت
 از شنیده گرفتن خوش بختی و آه است
 بیکه بری صورت احوال از نادگان
 با ختم روزیکه با جان قمار عشق را
 گر بگردم و دیگر گردیم
 از آشنایان که جدا افتد مژگان و دست
 بی جیب من دریدند و امان من کشیدند
 زهر کسی بجهان یادگار میماند
 ز گس اوگاه گاه از سر نه دنیا دار
 دلم از کوچ آن زلف هر اسان گذرد
 بلا ما سے سیاهم بر سر آرد ای مسلمان
 دل از خود درین و اندیشه نرفته
 سر در من دل از طوطی تو لرزان شود
 قسمت بدین که از لب شیرین تو خشن تر
 کن خوشامد همچون خودی بی روزی
 ترا که گفت که مائل به بیستان باش
 ایدل ز اجر است خود را که پوش
 جهان بهتر که من از آستانش زود بخرم

نتیجه یکبار ازین بد پسر نیامده است
 ز آنکه او را بر زبان ختم است و اما در اول
 هر کس درین زمانه بنیادی خنجره است
 خانه که گفته هم در صدد او آید نیست
 چون گوش اصم خلوت من جای سخن نیست
 برآمد که قوی دست من رسید و گذشت
 دست شکسته منت بر گردنم نهاده است
 نقش با هر جا بدینی که در تصویر است
 یا ختم در دوا و اول کاین حرفی بدل است
 بگذارد بر جنون دوری است
 هرگز نمیشکستم ز سر زلف یار دست
 مارا برین بهار نیامد بکار و دست
 بکوی یار ز ما هم غبار میماند
 با سیه روزان خود طوطی زبانی میکند
 بچو خمر و ج که از مشک فروشان گذرد
 چو در سر کار او بنده خط بر رو کار آمد
 ز پهلوی تو گر این دماغ سپید کرد
 بر سر من سایه ات ابروستان میشود
 علو ابد گیران و بباد و دمیر سده
 برای نان نتوان صرف آشنایی شد
 بنوش یکدو شده جامی و خود گلستان
 مالین بخیه ایم زمانه خست در بنوش
 چه لازم بعد روزی چند ناخشنود بخرم

آغشته بخون میزوم از کوی تو میرود
 تو نویسی کس که توب لیک از بدگمانها
 من نمیگویم که مجنون باش و در محراب نشین
 سر دروان من گذری کن بسوی من
 جانم از خودی جسدائی کن
 بود که کتیکه گریه با جانتوان پسندین
 این و آن را میگری پیوسته زاهد بلبل
 خود را لک ز بند خود را آهسته آهسته
 بصاحب شربان یکبار نسبت کی شود پیدا
 سخاوتهم ند چون سیلاب گشتن سرگشته
 تلاش وصل این بین بران آرد که ایم کرد
 تمام شب رنگ طور بر من جلوه میکردی
 پیش زلف او بر دم پریشان
 ای آنکه هنوز میطلبی از هزار با
 ز شیر محبت دل بر نفس سر کند باز
 ز وصل در جبینی خانه روشن و آتم لیکن
 دل من گرد چشم یار میگردد دلی نرم
 دل صد باره ام از یاد او در قفس می آید
 نمیریزد چرا اشک از برای عشق حیرانم

نیچو است دل من که باین رنگ بر آیم
 چو بر خیزد که تر از سر بامست بر دوشم
 شهر هم بدیست لیکن فارغ از دینا نشین
 تا آب رفت باز نباید بجوے من
 بندگی کرد و خند ائے کن
 که حال صبح گرد تیره در هنگام گنجیدن
 این نفس لکیده است انصاف و یابیرین
 رد و اذ دست چون رنگ خا آهسته آهسته
 پیرایه نتوان شد آشنا آهسته آهسته
 کنم پیش تو عرض با چرا آهسته آهسته
 شدیم مفلس ز فکر گیمیا آهسته آهسته
 ندانستم که کردی کم خا آهسته آهسته
 گفت ای پریشان که حال من میدانی
 از مرقد منور پر وانه غافل
 باین جرات کجا ما را فسونگر کند باز
 در آستینم که با من غایت حق کن باز
 خود زخمی چنان طفلی که با خنجر کند بازی
 چونم با گل صابر بک طفلی سر کند بازی
 بی از خودی عقل آنکه ناگه بر کند بازی

آشاه محمود و ازنگ آبادی قدس سره که نام او در ترجمه واقف گذشت ذات بابر کات بود بعد انتقال
 مرشد خود با شاه مسافر قدس سره بر سجاده شیخت نشست و قریب پنجاد سال کوس شیخی نواخت و اکتفا
 او عجز و انکسار و بذل و انثار بود و جوهر معاش بسیار بهر سانه فقر را با سامان دولت جمع کرد و آنچه آمد
 بهر صفت دارد و صدافیر میکرد و عالم عالم دلا را بلام حسن خلق کشید و کز جمیل خود قیامت بر جبریده

روزگار گذشت غمراست بکشد بینه و نرو و ضها و پل همه ساخته و پیر دانسته او دست با فقیه و آن مرحوم
 را و با طمعت بدرجه انتم بود در ایامی که مرحوم تنگنیزه خرمیک در دوزی بر سر نهر براس ملاقات رفتم شخصی تازه
 بود و پیش از درود فقیر در مجلس حاضر بود مرحوم بغیر گفت نام ایشان باید پرسید گفتم اسمش چیست
 گفت بعد بالذین خود و حاضران خیلی بشکفت در آمدند چنان دریافت شد که واقع نام بعد بالذین را که
 در سوریه و ایتین واقع شده چون ترکیب زبان عرب نمیدانست از قبیل نصره و الدین و فضل الدین
 پنداشته بود و را سعی ساخته احوال با پادشاه مسافر قدس شهر سلسله او در باخر الکرام تمیم یافته بحال
 شاه محمود بستاند و سه ماه جادی الاخری روز چهارشنبه وقت اشراق خمس و بیستین و هشت و الف واقع
 و در صف پیش گنبد شاه مسافر مدفون گردید مولف گوید سه حقائق مرتبت فیض محبت در عالم رفت
 و در فردوس آسوده خرد فرمود تا سرخ وصالش به مسافر شد بگانه شاه محمود و پند از مشایخ کبار
 او رنگ آباد سید غلام حسن است قدس سره از زبان او سموع افتاد که نسبش به شیخ عبد القادر
 جیلانی قدس سره برسد هر قریب او سید محمد باقر از بنداد بند آمد و از هند رسید و کنشتافت و در
 ظاهر قلعه خیر بای اقامت افشره سید غلام حسن در خیمه متولد شد و هاجما نشود نمایافت و بعد از
 والد خود سید شهاب الدین سیرکنان دارد احمد آباد گجرات شد و از خدمت شاه علی رضا بن خواجه
 فرشته بن خواجه محمد سید بن شیخ احمد سریندی مجدد الف ثانی قدس الله اسرارهم ثمت خزان
 حاصل کرد و از گجرات غطف عیان نموده در اورنگ آباد وصل اقامت آنگذرتق تعالی استسبا
 و اقتدار ارزانی داشت خیلی اقبال بود و در مجلس که میرفت خواه از امیر باشد خواه از فقیر مجلس
 شده می نشست و گنگان لوازم تنظیم و احترام او بجای آوردند و ذوقی بمن هم داشت و ساکت شلخص
 میکرد این دو شعر با و منسوب است به شاه پیر دلا در غم شب که سیر آب بود به بادبان کشتی می چابور
 متاب بود و چون راه دو سیه باشد دل پیر در دایه بچک خون محبت گرفتار سه گردمانه دوم جادی الاولی
 روز جمعه قبل مغرب سده ست و بیستین و هشت و الف رحلت کرد و در زشبنه قریب مسجد و خانقاه
 که تعمیر کرده خود سید است مدفون گردید مولف گوید سید مقتدی غلام حسن به کرد و رحلت بهمنه الم
 سال تارخ او فرمود پندجهان رفت زبده الفرافه حساب تا زبده پنج است نه چهار صد
 تفصیل این قاعده در ترجمه ناصر علی گذشت و نیز از مشایخ عمده اورنگ آباد شاه علی نه سی

ابتدا در عالم نوکری بود آخر ترک داد و در بحرین شریفین آورد و بعد تحصیل سعادت زیارت نمود
و بر تاج و تخت نشسته عالمی را بخود گردید و ساخت و کیه مسجدی تعمیر کرد و نری کنده آب و دیگر کیه خود
آورد و لذت انهری شوگر گشت بافتی و این هر سه بزرگی اختلاط و ارتباط بسیار بود و عیض که در عرض
پانزده ماه هر سه از عالم درگذشتند و شهر را از بیک کات خالی ساختند شاه علی پانزدهم رمضان شمس الثانی
سنة ست و بیستین دماثة و الف متوجه عالم سر شد و شرفی جوض رو بود و مسجد کیه خود مدفون گردید
میرا و لاد محمد ذکاتار بنج او و سید غلام حسین کجا میگوید سه آن سید حق پرست ساکب پندان
شاه علی که هر دو فرزند تاجار بنج و مال نشان ذکا گفت پند اسال و در کن فوت گردند

حرف الحیا و هموز

هلالی استرآبادی اشار الیه انا ل است و فرود غیشانی فضائل طوطی شکر ریز است و بلبل شور انگیز
از اعیان اترک سپهتاب و دروزی که بلازمست امیر علی شیر رسید و این مطلع خود بر خواند سه

چنان از باگنده افر و زان رفتار تاجار بنج | که فر دایر بنجزم بلکه فر دای قیاست هم

اسیر خوش کرد و فرمود و مخلص چیست گفت هلالی فرمود پیری پیری دیوان شخرو مشنوی دارد پاشی درود
از کلامش پیداست با او و ملا عبد الله بافتی تعصب شاعرانه بود ملا عبد الله در حق او گفت هلالی غزل را
بدنمیگوید اما در مشنوی پایده است هلالی این حرف شنیده مشنوی شاه و درویش آغانه کرد در اینجا بطریق
مثنوی را به از غزل پنداشت

مثنوی را به از غزل پنداشت | مثنوی را چو در تواند سفت

ملا بتائی در مجمع التفهیم گوید چون کتاب شاه و درویش تمام کرده بطریق الزان میرزا در آورد و یکی از
جمله انعام آن بود که غلام بچه خوب صورتی داشت که ملا طلب کرده بود با و از زانی فرمود ملا حیدر کلوج درین
باب قطعه نظم کرده و نیز از نظر آن شاهزاده عالی تبار گذرانید سه شها کامکار اپای خادامت پند
فرستاده شد زین دعا گو پیامی پند هلالی غلامی طلب کرد و داد سه پند مرا هم به چون هلالی غلام سه پند
لطف این کلام بروقت شناسان هوید است چون عبد الله خان برخاسته انستیلایافت او را ملازم
خود ساخت ساعیان رسانیدند که او را فتنه است و بچه خان نیز گفته فرمان قتل او صادر شد و در غلظ
خوای قصیده عواموزون کرد این دو بیت از ان است سه خراسان سیده روی زمین از بهر آن

ذکر هلالی استرآبادی

که جان آمد در دینی بیدار شد فان آمد به سمنه خیزد زین نعل او خورشید را مانند یک که از مشرق بمنزب رفت
 و یک شب در میان آمدن موثریتاد و در چار سویی هرات سست و شش و شصت خون او را ریختند
 سین الله نامی در قتل او سالی بود لکن سیف الله گشت تاریخ یافتند و کوفت گوید سالت در تیغ فقیر چنان
 رسید بود که اول یک کینین مترج در قلع غزل اختراع کرد و محمد قلی سلیم طرانی است چنانچه میگوید
 سلیم اشب بیا در بیت ما نقطه تیغ نوش است ایایا ایاسا قی او را کاسا دنا و لمانا حال معلوم شد
 که سلیم اول نیست بلکه پیش از دهم موز و نان این طریق پیچوده اند و طالی هسان مصرع را چنین

میکند

طالی اول حریف بزم زندان شب بخوان	ایایا ایایا اساقی او را کاسا دنا و لمانا
----------------------------------	--

و پیش از طالی کمال بخند مصرع امیر خسرو دهلوی را چنین میکند و او چنین میدهد به بدو و دل عشاق
 کمال از سخن خوب به خوابان مل فتنه زد و دیوان تو بایند و مصرع اول مطلع امیر خسرو را نیز چنین میکند
 میگوید که در خضر بقا چون خلعت از آب بقایات به عشاق حیات از لب خندان تو بایند و میگرد
 مناسب قصه نقین مترج در قلع غزل نمیکند یا بران نقین او بلی لطف واقع شده این اشعار
 ناخن بل زن طالی از دیوانش استخراج یافت

من که در بزمین ساعز ساکش را	اگر مراد است و در بزمه زخم پایش را
آرزو نه توام نه پای روی خویش را	در نه از جانم بر دل کن آرزوی خویش را
ترک یاری کردی من چنان یارم چرا	دشمن جانی و از جان دوست تروا چرا
بسی چه ابر باران گریستم و هنوز	گلی درست ز باغ امید و اری ما
اگر از آنم زخم زخم نگردد و خوبست	هر دم از دیده قدم سازم و آیم سوت
دم آخر که مرا عمر بسه می آید	اگر تو آئی بسهم عمر در سه آید
یار هر چند که رعنا و همی قد باشد	اگر لبشاق بگوئی کند به باشت
چو سایه رو به طالی بنجا که یکسان	اگر ز سایه تو رو بافتا بس کند
بروای ز گس نامان تو آن چشم نماز	بناز را چشم سیه باید و مژگان دراز
ای کبی آموخته پیوسته از هر دوی خوشتر	راستی هم یادگیر از قاصت دلجوی خویش

دزد دست دل بر ارم از پنا دود و دیوانه دار در کوه گشته بد بی اختیار سر به بیابان نهاد و بد
کاسب به شمع ز آتش دل در گرفته بد که چون قیله بادل آتش فدا دود به سیرم زنگ اندک و سپیدار غار نیم
برگزین گشته ایم کی یاز دود به خانها مان سیرم همین طور با وجود آنکه نزد هیچ نداشت یک کت تنگ بر اند
گفتندی که از مظهر بان اسلم شای بود و در دادی سرود او را ثانی تان سین توان گفت در یک مجلس
بخشیده و همچنین جاز خان بد او فی را در صله قصیده که بدیل بنام خان ساخته بود یک کت تنگ
فقد انعام داد و او را این تمامی سرکار مرند ساخته بان صوبه نامزد گردانید مطلع قصیده این است
چون مره نگین ساخته فرو آب به پر کار خاش برین داد تلح تاب به انتی کلامه مختصا سیر امخان و شعر
سلیقه مناسب داشت این مطلع قصیده است که در منقبت گفته شد شی که بگذرد از نه سپهر افسر او
اگر غلام عالی نیست خاک بر سر او به مؤلف گوید اگر من در عهد سیر امخان میبودم این مطلع را که بستم من
مناسب افتاده بود و نقد جان از و میخریدم با ششم نقد باری میرا بدیده

گویا که سر و قامت او یاد میکنی
خی میکشی مراد نه آزاد میکنی
بهر در ابروی خویش تن بر خاک چون نیم

قری باغ بهر چه فریاد میکنی
کونجک و ابسته دام تو گشته ام
بجز خاک درت جانی نریم خاک آن خزان

در کمالی بهرانی

بهاکی بهرانی بزرگ خوبان خیال است و سینه چاک شوخان مقال اصلا سوادند است اما سلیقه اثرناشور
پرناسب افتاده بود از مردم التماس میکرد تا شعر او را با و نوشته میدادند با سلطان حسین میرزا این
هوا میرزا شاه اسماعیل صفوی میگفتند این چون شاه اسماعیل ثانی جلوس کرد قصیده انشا کرده گزاینده و دوازده
توان صله یافت او سواد سخن را روشن میکند

بلکه یک ساعت بزیم خویش تن سازد جدا
نه من شننا ختم او را و شننا ختم
حیف مجنون را را و قاتی که در صحر گشت
ز دل پیرس که او نیز در میان بوده
چون باغبان که آب لبوی چین بود
این صورت را مصنف غم بی اثر گشت

سر خوشم آن جفا جز سر ز تن سازد جدا
ز لب که حسن فرود بخش گراخت مرا
لذت دیوانگی در سنگ طفلان خردن است
میان خون جگر بوده ام ز دوری تو
سیراب اشک برده ها کی بگویم یاز
تا شیر کرد در دل سخت تو ناله ام

نه خداست ملاکی امید لطف زیاده	وله	قیمت است اگر قابل ستم با عجم
گر گشته عشق تو مگر وند شیدان	وله	در شکر کجا دست بدمان تو بایند
ای دل عمل بقول تو دیگر نیسکنم	وله	دیوانه حدیث تو با ورنیسکنم

حرف الیاء المحتانیه

میر سنجایی کاشی بجای آخذ کتاب است و سخن برای کامل نصاب شیرازی الاصل بودیدرش در کاشان
طرح توطن انماخت لکن با کاشان بسیار میبود و خدمت اینها بسیار کرده و شنیدی که در دم گوی گشته بگوید

پیرم این خطا بمرغان کرد که ز شیراز جا بکاشان کرد

در عهد شاه جهان از ولایت رو بوند آورد و در سلک شاکر ان پادشاهی نخرط گردید و بیشتر بداحی دارا شکوه
بن شاه جهان پرداخت صاحب اقسام سخن است ملا علی قلی لاهوری مؤلف شاه جهان نامه گوید غرضه وی
سنه تسع و خمسين و الف میر سنجی شاعر آمد بهمر التمام شد و چون قلمدارک شاه جهان آباد با سایر
عبارات به صرف مبلغ شصت لک روپیہ در سنه سته شان و خمسين و الف التمام گرفت میر سنجی تاریخ
همآورد مصرع شد شاه جهان آباد از شاه جهان آباد پنج روز روپیہ از بادشاه صلہ یافت میر و در کار بکام
میگذرانید تا آنکه در شاه جهان آباد سنه اربع و دتین و الف طو امر عرابا بتمام رسانید اینمصرع تاریخ
وفات اوست مصرع اعیان سخن چو کرد یکی با خان برده یعنی نماد که همزه که بعد الف می آید و رخان و
اکثر اورا بجای الف و همشته در تاریخ حساب میکنند چنانچه در ترجمه نعمت ان عالی گذشت که همزه و الف دارد
تاریخ مصرع نحو جایز کرد اینجا اتفاقا ساکنین به محسوب ساخته و گاهی حساب میکنند زیرا که تنگی از آنجا
حروف تجمی ندارد چنانچه در تاریخ میر سنجی که مورخ همزه اعیان را محسوب ساخته و نورخان عرب بر عکس
این عمل کنند یعنی اکثر حساب عمل نمیکند و گاهی کنند وقت ضرورت مثلاً تاریخی از قرآن یا حدیث
یافته شود میر عبد الجلیل بگرامی تاریخ جلوس محمد فرخیر بادشاه مطابق سنه اربع و عشرين و الف و الف
یورنما سنه یثاء یافته و همزه یثاء را حساب کرده گویند تاریخ مذکور باین بیت میر سنجی بر لوح مزار او نش
کرده اند سه ایک از دشواری را و فانی ترسی مترس یک آسان است این را میتوان خوابید و رفت

کی بزرگشت پشت لب آفتاب و له که ز رشک کرد ز هر فلک در شراب
چون خطا دیند عشق نکویان صاحب و له بر خوان حسن سمری خطایان محبت

دلم	از می هستی دنیا سترخ و ستار بافتاده ای	دلم	هر صفت محمود با مست و خراب افتاده و نه
دلم	با که گویم بعد ازین گزینشیم آید مشک	دلم	هر جان در دلبری نگذاشتی نماز بر لب
دلم	دیدم هر قلندر کرد پیش کرد و در کشتن جن	دلم	بعد ازین گزینده ام خود می پرستی و کتبی
دلم	چند از سیاه که سه کفوت خاشاک تن	دلم	راضی شدم چه چاره بقول زبان خویش
دلم	زان باز نگیم دل از لعل گل که شیر و خا	دلم	هر جنس که از دست خرمه ار برآید
دلم	به از دل در دوکان آفرینش نیست لعلی	دلم	چرا غافل دل از سیاه بنیامیدار
دلم	میگی همچنان نمیتوان خندان شد	دلم	حیث از عمری که صرف این زندان شد
دلم	دل زنده کسی بود که چون شمع مزار	دلم	پیش از مردن مقیم گورستان شد
دلم	بسیار کم شمران مالایق تو نیست	دلم	شاه آن بود که خوب ندانند حسابدار

الو طالب کلیم هم اینگونه را طوری می بندد و سه قوباد است حسی شمار بر سه بر ایند زیر که عیشتان مان در تن
 حال است به هر دو معاصر اند خدا و احد متلع که است
 میر یوسف یگرمی در اقران انتخاب است و در ستار آفتاب و دختر زاده میر علی لعل منور است
 و بهادر زاده راقم مسطور دانی علوم عقلی است و شناسای فنون نقلی و مقام تقوی بلند پایه است
 و در سالان طاعت سیرایین و آن مرحوم تربیت یافته یک کتب ام و در ایک آه شب ترجمه او در مازندران
 و در آزاد افلاجلو بهیر است سلطان محبت حکم کرد که ترجمه او درین صیغه باید که شصت و قلم حاضر جواب
 افعلا گفته میر خاخرمان گذاشت بیشتر اوقات عمریز در مطالعه کتب تفسیر و حدیث و تصوف
 صرف میکرد و گاهی زینهای سخن را دولت جوانی ارزانی میداشت او را با میرزا با سنجانان نظیر سید علی نقی
 انجلس و ارتباط بود و در ایام اقامت تناسل با آن آبا اکثر بمصاحبت و مجالست میگذاشت و با سراج
 آرزو که آردی نیز ملاقات داشت چنانچه در ترجمه همان آرزو گذارستس یافت و در عارفانه فائ
 از گلزار علم که معروف است که از حکما و انجما استقلال نمایی چون وعده رسید و بود مفید نشاند و دم
 جادی ال فرستاد و زینب بنته شبنم و سببین و ائمه و الف رحلت او را رخ بردلسا نشان
 نفس او را از لکهنو بدار اسلام بگرام آورد و چهارم او را که در ریاض محمود دایمین مرشد جد بزرگوار
 میر علی لعل منقور تقویض مادر خاکی نمودند میرزا و لا محمد و کا گوید سه طرانیال پنجبر چراغ و دوده شیر

محیط علم عقل و عقل صاحب فطرت موزون بی ذکا تا ریج فوت او عزیز می گفت در گو ششم به نزدیک می
موجود آمد یوسفی بیرون بی از نایب طبع او که بی است نایب الفروع اثبات من الاصل اثبات من
چهار اصل دفاخته در تحقیق مسئله توحید و تفریق و تقریب و تاسیج این کتاب قصیده عربی دارد که مطلعش
این است مطلع یارب بی نامن امرار شد ای لقا اغذناک یا فیاض لقا دانه و این جواهر از
خزانة یوسفی است

نمونه خود کنیز شست غبار من	نمایش رقم زیند بلوح مزار من
طفل میادی که از گلبن کمان می رشت	بلبلان ربلی خنک انداختن نخ شست
یوسف کند شکوه ز بهیمری ایام	دارد دل خود جمیع که انجم بهیمر است
سبحان ربک بالعرزة عالیة صفون و سلام علی المرسلین و الحمد لله رب العالمین	

خاتمة الطبع

بعد ستایش بزدان و لغت سید مرسلان علی الله علیه و آله و صحبه وسلم واضح و لایح باد که درین ایام فرخنده و فخرآمیز
نایاب عادی تذکرات شعرا و قیامت کار و سخنوران فریبنده گنار و فترضا صحت مجریه بلاغت کان جواهر منور بازم
مسی خزانة عامه و منفعة عالم باعلی فاضل اکمل جامع منقول و معقول حاوی فروع و اصول تلج البشر اعلامه
سخنور نامی او ستاد گرامی حضرت مولانا میر غلام علی آزاد بگرامی در مطلع فیض شمع فشی نو لکشور روح کاغذ و ریختی
حالیجات علی القاب نشی پراگ خرائن صاحب بشار گو مالک مطلع دام اقبانه صحیح تمام و متعین مالا کلام بعد من جلی
بنامه می سنبله ع بار دوم طبع گردیده

تا سر تیج طبع از منور تر رخ کامل سخنور بی بدل نشی بچگونگی اندیال حسن باقل ایجنبت طبع نادر	در ذرا شاو ان عینیت درین کتاب
کرد تاریخ شاعران تالیف	بود آزاد و بسک یک شریک
نایب تیج طبع از سخنور ذوق تار فشی مدنیو من لال صاحب نثر شارخیر آبادی اعلیٰ محاسب مطبع	نقد و تاریخ شاعران تالیف
درین نادر کتابی که آزاد	ایست سال سخی زود و در شرا
تا سر تیج طبع از جناب مولانا محمد حامد علی خان حامد رئیس شاه آباد ضلع هر دوئی	کرد تالیف عجب کتاب
برو آزاد چه از شعر اگو	ایست سال سخی زود و در شرا
حامد اتذکره شعرا گو	ایست سال سخی زود و در شرا

تاریخ بنیادوت ہند۔ جسکا ترجمہ چند کتب مقبرہ خدایہ
 انگریزی میں ہندوت گنہ لال صاحب مرحوم صاحب جہنم
 ہندو کشوری اور ماناچکر گروہی کے مفہوم ریاست از زبان
 دو دین ترکیز گروہی مفہوم پر بنی نام رکھا حقیقت بن اسم
 ہستی بت کر بڑا سکر تھا اور واقعات عجوبہ ہنویں سے بھر
 پیدا سے ششہم سے ہفتام ششہم تک حتی اوسع
 ہندو نواری کے مقابلے سے لکھے۔

تذکرۃ الکا ملین۔ ذکرشاہیر مکار علماء کاس انکی تصاویر
 کے ساتھ منشی ام چند پر فیہ سر ششہم قلیہ ریاست پیشاد۔
 اقوام اکشہ۔ ہندی اقوام مختلف کا بیان پر مولفہ
 منشی کشوری لال۔

عجائبات رورنگار بیان عجائبات اشیاء و مقامات
 مع تصاویر مولفہ ماسٹر رام چند صاحب بہار۔

تاریخ طلم ہند۔ حسین احوال عامی راجگان ہند
 از مرزا راجہ جہد ششہم اور ہند اقتسام حکومت راجاؤں
 کے جو بادشاہ اسلامی گذرے انکا حال و انقراض عہد
 دولت سلطانی عالم و اجد علی شاہ مصنفہ منشی طوطا نام
 شالان۔

تاریخ جد ولیدہ۔ اسمین احوال بنی اول حضرت آدم
 سے تا ہندم جزو کل مال تاریخی پر طبعہ کا انیا اور احمد صاحب
 نام سالیہ سے جدا اول بنی ہندو شالستہ لکھا ہے
 مولفہ مولفہ منشی خادم حسین اکبر آبادی۔

تاریخ شہر لکھنؤ۔ شہر شمشادہ فرانس کا
 تاریخ جسکا ترجمہ مولوی مشتاق حسین نے فرمایا۔
 سفرنامہ۔ متعین حالات شہر و دیار بار قدر شہر و پیشہ

دینہ پنجاب نور ساتھ صاحب مبارک شہر خنجر بنی ششہم
 بن باوند کا سفر فرمایا۔

تاریخ قنوج۔ تاریخ شہر قنوج کی ہے تصنیف
 منشی کشوری لال صدر امین۔

سیر پنجاب۔ تاریخ ملک پنجاب کی تفصیل ہے
 حصہ بن۔

۱۔ حصہ اول۔ مولفہ واسے کالی راوی کیشور
 ۲۔ حصہ دوم۔ ذراہم کردہ لالہ تلسی رام۔

سیر سیاح۔ سفرنامہ منشی بیان داو سیاح
 تخلص مع غزلیاے مشاعرہ کھنود کا بنور مرتبہ حضرت
 سیاح۔

تاریخ ستارہ ہند۔ مخصوص حالات شایان
 اور مولفہ منشی طوطا رام شایان۔

ریاض الافرا۔ حالات ادرا سے ہندو جنگو گورنمنٹ
 سے سلامی شلک کا حکم ہے مولفہ منشی رجن علی خان
 خطا حصہ تاریخ مسعودی۔ حضرت مسعودی
 کا تہل از مرزا صادق وکیل۔

گیشن پرووہ۔ اسمین کامل مقدمہ زہر و میہ کرنل
 فیہ صاحب بہار و زید شہر بردہ کو ہمارا چہ طہار زانو
 رئیس اکبر کی طرف سے اور دیدار گووان انگریزی
 سے ترجمہ و اسر حبیہ باجوہ و آموہ و داخ وکیل اگر سند
 یافتہ اگرہ کان۔

تاریخ گلشن پنجاب۔ ششہم نقشبات مولفہ نہایت
 دیبا پر شاد و بی گلکشہ مالک نیری و شکاری۔

سلکہ ساسل۔ مصنفہ منشی چند کا پر شاد۔

کتاب نشات فارسی

انشا سے بہار عجم۔ پانچواں الفاظ فارسی ورقہ
کہ کوئی عربی کی لفظ نہیں آئی۔ مصنفہ مولوی ابوال
انشا کے خلیفہ۔ مع کلام اندر اشتراک خط و کلام
مشہور انشاوی از خلیفہ شاہ محمد نوری۔

انشا کے تفسیر مصنفہ منشی کمالی رائے خالص تہ
انشا کے مادی حور نامہ مصنفہ منشی مادی حور نامہ۔
انشا کے میر۔ اخذ استعین مصنفہ میر صافی
میرزا ہوری۔

البخما۔ بخط شکست۔

انشا سے بہار ہند۔ رقعات بعبارت عاری
سنیچ تصنیف عبدالغفری آر دی۔

انشا سے جامی۔ مصنفہ عبدالحق جامی
انشا سے طاهر وحید۔ مصنفہ منشی ذوالقادر
انشا سے فائق۔ مصنفہ مولوی محمد فائق۔
انشا سے دولت راحہ۔ مصنفہ منشی دولت
انشا سے گلزار عجم۔ مصنفہ مولوی فیوال
نار۔ دی۔

انشا سے سفید۔ مصنفہ منشی لکھی نرین پٹہ
انشا سے دلاویر۔ ملازم شری نرین پٹہ
مولوی عبدالغفری آر دی۔

انشا سے عجیب۔ اسمین رفیات ہیں سب
نقد وابی کے نقد عربی نہیں جو مصنفہ منشی محمد جعفر

تاریخ راج پرستی۔ کارنامہ سے رانا اودھ پور
راجونا نہ جو ملک بودار بین راج سندرنالاب کے اوپر
طافون میں کندہ ہیں اسکے مجرا میں برہمن صاحب
بیاد اور کہتے ہیں بے بیلیہ صاحب بہادر اسٹیشن
گورنر جنرل راجونا نہ نے ایک عالم برہمن بہادر سے
نام سے آن کیوں کو انگریزی میں نقل کروا دیا اور مدنی
کمال افکار منشی دبی مرشدانے ثابت محنت کے مفکرت
سے اردو ترجمہ کیا اور جو نام دیا وہ ایسے تھے کہ جنکا اردو
پڑھنا دشوار تھا انکو دیکھ کر میں بھی کھنکھایا لایق دہم ہے۔
انیس السباحین۔ یہ لوٹ لین صاحب کی جاگرتی
ترجمہ تین حصہ بن مولفہ منشی دربار شاہ پٹہ دستور اعلیٰ
اسکول کھنڈ۔

تاریخ انگلستان۔ شان انگلستان کا احوال جسکو صاحب
سدر لید صاحب بہادر نے باعانت منشی فریادیت انگلینڈ
سے ترجمہ فرمایا۔

وقائع نگار انگلستان۔ احوال سلطنت روسیوں
اور انگلستان کا مترجمہ جناب کالیہ صاحب بہادر۔

حراۃ السلاطین۔ ترجمہ اردو سیر المتاخرین کمالی
ہر سہ جلد کا جنہیں حالات شان و ملی اعتبار سے حکومت
راجاؤں سے شاہ عالم تک جو ترجمہ منشی گوگل پرشاد
تاریخ مخزن پنجاب۔ بہت مفصل تاریخ پنجاب
سے مولفہ منشی غلام سہروردی۔

کارنامہ سکندر جی۔ تاریخ سکندر جو شاہ مولفہ منشی
گوگل پرشاد۔

خلیہ الانشا۔ مصنفہ منشی خلیہ الدین۔